

Enc. 256 ^f/₁₅

A MAG
KELL
TET
RISI
TESIT

E PE

GUARDIA P

MOSTANI, ÉS RÉGI

NEMZETEKET, ORSZÁGOKAT, TARTOMÁNYO-
KAT, VÁROSOKAT, EMLÉKEZETRE MÉLTÓ
MEZŐVÁROSOKAT, HELYSÉGEKET, FOLYÓ-
KAT, TAVAKAT, TENGEREKET, ÖBLÖKET,
FOROKAT, SZIGETEKET, HEGYEKET, ERDŐ-
KET, BARLANGOKAT, PÉNZEKET, MÉRTÉ-
HEKET, 's t. ef. ESMÉRTETŐ

L E X I K O N ,

MELLYET SZERZETT

HÜBNER JÁNOS,

JOBBÍTOTT, ALKALMASZTATOTT

SPEL XAV. FERENCZ,

MAGYAR ÉS ERDÉLY ORSZÁGI GEOGRAPHIAVAL TÖ-
KÉLLETESÍTETT; A' RÉGI ESMÉRTETÉSÉVEL BÓVI-
TETT; A' TARTOMÁNYOKNAK BÉCSI GYÜLÉS, ÉS PÁ-
RISI BÉKÜLÉS SZERÉNT ELHATÁROZTATÁSÁVAL TEL-
JESÍTETT

FEJÉR GYÖRGY,

A' PESTI K. UNIVERSITÁSNAI OKTATÓ.

ÖTÖDIK DARAB. ISTVÁN

KÖNYVTÁRA

S. — 2

A/31/192

DATOTT PESTEN TRATTNER JÁNOS TAMÁS HETŐIVEL,
ÉS KÖLTSÉGEVEL, 1817.

1917

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a title or header.

Large, faint, illegible characters, possibly a title or large heading.

Digitized by
Stadtbibliothek
Frankfurt

AZ OLVÁSOKHOZ

FEJÉR GYÖRGY.

A tényleg nagy, és egyes erőt meghaladó munkának vége szakadt. Geographiai közönséges Lexikon nélkül se szükölködik többé Literatúránk. A külföldieknél becse- sebb lehet e munka, ama számtalan bővíté- sekre, jobbítgatásokra nézve, mellyek vilá- gunk mostani állapottyához képest szüksége- sek voltak, a régi Geographiának summás be- iktatása által, mellyet semmi más e rendbéli Lexikonban se találhatni fel. De Hazai Ge- ographiánk nyert általa leg inkább tökéle- tesebbülést: több Vármegyéink, Városaink a helybeli leírások szerént közöltetvén. — Mind azon hibákat, mellyeket némelly derék Tudós Hazánkiai észrevétettek velem, gondosan helyre hoztam. Sajnálom, hogy szüntelen kéresemmel nagyobb rész-vételt Tudósaink- tól nem nyerhettem; melly miatt is a híjános- ságokat egygyúl egygyig elkerülnem lehetel- len volt. Hogy a munkát minden nyomtatás és nyelvvel-élésbeli hibáktól megmentsem, külömbféle terhös foglalatosságim nem enged- ték. — Hübner és Sperl Tudósok készítményét e' következő T. T. kis Pap urak fordították Magyarra: Cserven Tamás Besztercei Me- gyéből, Guzmits Isidor, Sz. Benedek Szer- zetéből, Márton István N. Váradi, Paulényi Josef Egri, Spanner György Rosnyói, Tomsics Ferencz Szombathelyi, Viber József Eszter-

gomi, Veres Mihály Pécsimégyéből; részt vettek benne Dereskei Mihály, papságból kilépett, és Hoblik Mártony, Törvény-Tanulók is. A' dolgozásban jelesebben fáradoztak Veres Mihály, Márton István, s Guzmics Isidor. A' Nyomatásra én csak az első Darabban 12 ivekig ügyelhettem; ettől fogva jobbitgatta azt második Darab' végéig Cserven Tamás; a' többit Kriszbai József igazgatta. A' terhes nyomtatást Pek József, és Nagy Bénéámin, Betű szedők hajtották végre. A' minden renden lévő becses Hazafiaknak nevei is, kik előfizetésekkel Hazai literaturánkról nagyobbbnál nagyobb érdemeket szerző Trattner János Tamás Könyvnyomtatót segítették, örök emlékezetül feljegyeztettek. Vajha azon derék Hazafiaknak elősegítése által a' tisztelt könyvnyomtató egy Dolgot esmértető (Real) Lexikonnal is bővítse minél előbb Literaturánkat! Pesten Majus 9-dikén 1817.

...
...
...
...

S.

Sinai, nevezetes hegy kösziklás Arabiában az ész. Szél. 28° 50' alatt homok, 's mészkő hegyes pusztaságban. Egyik a' magas Horeb hegynek piramis formára fel-emelkedő két kösziklás csúcai közül, melly tudni illik északnak vagy is északkeletnek a' tenger színe felett 6000 lábnyira emelkedik fel; és gyönyörű messze kilátást szolgáltat, meglátni tudni illik róla az Arabsi tengerbőlnek mind a' két karját egész azon hegyekig, mellyek Egyiptom keleti részén feküsznek, valamint is látni róla boldog Arabiának partjait. Ezen, az Ó-Testamentomi Sz. Írásban olly nevezetes hegy csúcs máskép Katalin hegyének is nevezetik a' tövénél fekvő Katalin klostromtól, melly erős épületet görög szerzetesek lakják, kik számos privilegiumokkal kecudnek. A' kösziklás hegy csúca mellett délnek lapos lán a' hegynek teteje, szép kertekkel beültetett, mellyek között egy kath. és egy görög kápolnát találni, egy-néhány viz forrásokkal; nagy búcsú járásokat tartanak itt mind a' két vallásbéliék. Tiszteletben vágyon e' hegy a' Mahomedanoknál is, kik hasonló képen a' rajta épült mecset-jekbe buzgón eljárnak. Ezen hegytől délnek és nyugotnak nyillik egy kies 's nem igen széles völgy, melly

most az Isten völgyének neveztetik, ennek nyugot felé terjedő része Rephidim völgyének tartatik, a' hol a' Sinai (vagy is Sin; vagy Tsin) pusztából költöző zsidóság tanyászott vala. Ész. felé szélessebbé lesz az említett völgy, és egy angol mfdnyi roncságot formál, melly völgy most Melgah völgyének hívatik. Tovább északnak fekszik a' Raka völgy, és ezután a' Scheik Salem völgye. Ezek a' három völgyek tartatnak a ma helyeknek, mellyekben nyugodott vala a' zsidóság midőn Mojses a' Sinai hegyre hivatott.

Sinalunga, város Toscanai N. Herczs. Sóna vidékjében; egy szerzetes templ.

Sinay, vs Brabancia tart. egy. Belyiom orsz. 3200 l.

Sinbirsk, l. Simbirsk.

Sind, l. Indus.

Sindakalla, kereskedő hely Angol orsz. hoz tartozó Madras Helyt. keleti Indiában Madura tart. ban.

Sindelsingen, kis, vs Würtemberg Kir. Schwarzwaldi ker. 3160 lak.; fekszik termékeny vidékben, lakosi torfa ásással, és kő fejtéssel foglalatoskodnak.

Sindi, öhöl a' Persiai tengerben Persia et kel. India között.

Sindl, vagy Tatta, tartom. kel. Persiában, melly tulajdonképen keleti Indiához tartozik. Fekszik az Indusi tengerbőlnél Indus vagy

Sind folyó partján, mely e' tartományt hosszában keresztül folyja. Földe nagy részént homokos, salétromos és terméketlen, és csak némely részei lakásra's mivelésre alkalmasok, több helyeken kietlen száraz homok puszták terjednek nagy darab földekre szélyel. Kiváltképen termékeny azugy nevezet Delta, vagy is az Indus torkolatjánál formált három szegű sziget, és ezen kívül még némely északi tartományai is bő termésűek, és kivált riskását bőventeremnek. Levegője meleg ugyan, de egészséges még is nagyobb részint. Essőt itt ritkán, kivévén a' tenger partokon fekvő vidékit, lehet tapasztalni, innen nyár által a' hévség kiálthatatlan mértékre emelkedik, mely fanyar állapot enyhítésére a' házak fedeleken nagy szélfogókat szoktak felállítani, hogy így szünteleni szellő által kelemetlen sorsokat könyebítsék; az ablakok is bezárattatnak, a' midőn a' meleg szelek fujnak, hogy magokat annak sütő hevetül és az iszonyú portul, mellyet magokkal hordanak, megőrizzék. Az Indusz esztendőkkint kiönt, és a' tart. t. iszapjával termékenyvé teszi. Fő termései ezek: riskása, búza, hüvelyesvetemény, édes gyökér, 'sa't. igen sok szelid marha, és szárnyas állat, temérdek hal, különbözőféle fűszerek. Olvasztó, szalamia, bezoárkö, opopanak, tutzia, salétrom, lazúrkö, 'sa't. Selyme is nagyon. Lakosirésszerént Hindusok, résszerént ide's tova vándorló Tatórok. A' tart. Ma-

humedi herczeg alatt vagy on, ki Szubah nevet visel, többnyire szabad tesszése szerént uralkodik. Fő vsa

Sindi v. Tatta, ez előtt igen nagy fabrikás, és kereskedő vs volt, de már most jóformán megszűnik, nagyon még mostan is némely kézműve, kiváltképen a' selyemből és pamutból, és ezekkel meglehető kereskedést üz. Fekszik egy messze tartó síkságon az Indusz fő torkolatja mellett lévő szigeten. Ez előtt egy időben volt itten a' Braminoknak fő iskolaja. Ezenkívül itten nagyon a' Subah lakhelye, és egy erős kastély.

Sindowische, sziget (62° É. Sz. 208° K. H.) kösziklás, sok köszirtekkel környülvéteztett, Orosz orsz. hoz tartozandó sziget - az Anadyrszi tengernek északi részében, nem messze Amerikától. Lak. Hugunok, Pusziákok, Kumiánok, Ruwinok.

Sindringen, kis vs Wirtenbergiában a' Hohenlohe-Bartensteinhoz tartozandó, alsó Neckár biróságban Jaxt mellett, 740 l.

Sine, fő vs a' Kurdenek országában, Asiában.

Sines, helys. Portugalliában, Alemejtő tart. ban egy kis tenger öböl mellett 270 h. 1100 l. hajók' álló helye, és egy kastélya nagyon.

Singalesen, I. Ceylon.

Si-ngan-fu, a' Chinai Schensi tart. nak fő vsa, négy órányi a' kiterjedése, igen magos, és rendszerént épült falakkal.

Singora, ország és vs a' Gangesen tulsó félsziget keleti partyán Ostindiában. A' Siam Kir. birtoka.

Singidunum, Singedum, vs vagy Pannoniában, hol most Belgrád, vagy felső Moesiában, hol most Semindria; mert Taurunumhoz közel esett: ennek pedig némelyek Belgrádot, némelyek Zenint tartják. E' tájban született Jovianus Cs.

Sini vagy Karusu, az az fekete viz, vagy is Fummelzuleh, fő viz Persiában, melly a' Kaspiumi tengerbe rohan.

Sinigaglia, (48° 43' 16' É. Sz. 30° 51' 30'' K. H.) jeles kereskedő vs Urbino Hercsében, 14000 l. Misa és Adria tenger mellett; révparttal, és oskolával, Püspöknek széke, esztendőnként igen népes és híres vásárja vágyon.

Sinj, hegy Dalmáciában, a' Trau Grófs. és Bosnia között, mellytől ötöt a' Prolok hegye választja el, a' Dalmatai öt hegycsúcsokhoz tartozik, és a' néhai Velencei Mészárságnak egyik részit teszi, hol sok czigányok találtaknak, kik magokat vas szerszámok készítésével, földmíveléssel és ló kereskedéssel táplálják. Margude mellett gyakran föld indulások történnek, mellyek után többnyire tavak származnak.

Sink, (kis-Schenk) Tsmör, szabad Szász oláh falu Erdély orsz. ban, a' Szász nagy Schenk székben, hegyek között egy völgyben Olt fő mellett fekszik, az Evangelikusoknak és a' nemegyesült Götögöknek Ekkl. ja, és a' lennek, 's kendernek nagy természetese van.

Sink, Nagy, mvs Senk, Sinkinkú Mare, nagy Szász mvs és fő hely Senki szék-

ben, a' hivatalbélieknek lakhelye, egy evang. templommal, és iskolával kat. kápolnával; három vásárokkal; mellette egy halállal bővelkedő tó. Kak. többnyire mesteremberek, és földművesek.

Sinkende Fond, Sinking Fond, Fond d' Amortissementigy neveztetik Angol orsz. ban az a' maradék mely a' nemzet' adósságának megkevesítettett Interestéből megmarad. Ezen Interest kezdetében vala 6—8 Proc: mellynek lefizetésére bizonyos tőke pénz (Fond) rendeltetett. 1717 eszt. ben ezen Interest 5, és lassanként végtére 3 Procentumra leszállított a' hitelezőknek engedelmével, (a' kiknek a' tőkepénzek vissza fizettettek, ha ezen Interestnek megkisebbitésére rá állani nem akartak) ez által tehát azon tőkepénzből, melly 6—9 Proc. Interestnek lefizetésére rendeltetett, megmaradt egy derék maradék, és ebből vendeltetett ezen Sinking Fond a' nemzet' adósságának el törlesztésére, melly lassankint annyira megnőtt, hogy esztendőnként a' millió font sterling) jövedelmet behozott. Ebből 1717 esztendőttől fogva 1774-ig a' békességes esztendőkben 25 millió fizettetett le, és még több is fizettethetett volna le, ha más szükségekre, és egyszersmind a' már elengtetett pénznek vissza fizetésére nagy summa nem rendeltetett volna.

Sinkopur, bir. a' Mulakkai félszigeten, egy hasonlónevű fő vaal, melly a' Rajah' széke.

Sink-Szek, Nagy, Grófs. Schen-

Szer Stuhl, Soles, Magno, Sinkensis, Erdélyben a Szász Székeknek egyike, fel. Fejér Várm. részei, 's a' Megyesi, Segesvári, Köhalmi, és Ujgyházi székek között osztatott el. Nagysága $7 \frac{2}{4}$ □ mfd. Földe hegyes, magasabb a' Szebeni, és Segesvári székekénél, azért levegője keményebb, szőlje se érik eléggé meg. Folyói, kivéven Olt vizét, melly déli határit mossa, nevezetesek nincsenek. Fő termései: a' mezei vetemény, mellynek termékeny vidékén nagy díszé van; sok lent és kendért is termeszt; bort is terem, de savanyút, 1772-ben 15935, holdföldet, 1653 holdszőlőket, 1791-ben 464 házas gazdákat, 944 özvegyeket, 2460 egyebet számlált. A' Markhaltartást, és máh tenyészte-
 tást is jól űzik elegendes lakosi. A' Szék két mvokra (Sz. Agota, és N. Sink.) és 20 falukra oszlik.

Simmamary, francz. szállítmány Guineában déli Amerikában, hasonnevű fő mellett.
Sinope, (rég.) főviz és vs Paphlagoniában; ez igen szép tenger parti vs, föld szorulatton, termékeny vidékben Miletusbéliektől építettett, volt Gymnasiuma, 's sok más jeles épülete, Diogenes, Cynicus' hazája.

Sinope, (42° 2' 27" É. Sz. 52° 47' 58" K. H.) (a' mostani) derék vs az Anadoli nyug. környéke mellett Asiában a' Fekete tenger mellett, egy révparttal, és jó kikötő torokkal, egy le omlott kastélyal, és 60000 l. Kik többnyire Görögök, de ezek a' külső vsban laknak, és egy Ersekjök vagyon.

Vagyon itten 12 hajócsináló hely, hol igen sok hajók készítettnek, nagy kereskedések is folytattatnak itten a' Fekete tengeren, főképpen czérnával, hajót építő fával, szekérenövel, viasszal, mindenféle gyümölcselel, selyemmel és kartonnal, Peralai szőnyegekkel 's a' t.

Sinseli, l. Enzely.

Sinsheim, Leiningi Herczs. vsa Badenben Odenwaldi ker. ben, 217 h. 1750 l. és sok timárokkal.

Sinso, l. Bengo.

Sintacora, k. vs Decan orsz. nak partján Ostindiában, Asiában.

Sintcheon, vs kies vidékben, hegyek 's erdők közt Konangsi tart. ban, 3 harmadik rangú vsok vannak a' latta.

Sintfeld, Sentfeld, nagy és termékeny darab föld a' Paderborni Herczs. ben Hüreü és kis Dalen között vsa Wunnenberg.

Sio, fő Tolna Várm. ben, melly a' Balaton tavából folyik ki, és lefolytában mocsárokat okoz, felső Nyéktől Ozoráig Tolna Vármegyét Wesszprém Várm. től, innen pedig Simentornyáig, azt Fehér Várm. től választja, és ez utolsó máv alatt Sár-
 vizével egyesül, l. Sár-
 víz.

Sio v. Sion, kis helys. ész. nyug. részin a' Pate szigetnek, a' Zangvehar rév part mellett.

Siamini la Pollonia, fő Albaniában, Makdonia határon ered, és az Adria tengerbe omlik.

Sion, Sitten, Sedunum, (46° 14' 15" É. Sz. 25° 1' 30" K. H.) Wallisi tart. nak fő vsa, a' Sitteni pataknak a' Rhodan vizébe való befolyásá-

- nál, 5000 l. 6 templomja, egy Gymnasiumja, szép vs háza, egy ispitálya, és a' Püspök' lakhelye vagyon itten. A' vs mellett lévő tőn vagyon 3 régi vár. Fran. nyelven beszélnek a' lakosok.
- Sion**, vs Francz. orsz.ban az alsó Loir oszt.ban 2100 l.
- Sion**, l. Sio.
- Sionapro**, fő az Europai Török bir.ban melly az Adriai tengerbe foly.
- Sionhouse**, a' Northumberlandi Herczs. széke Angol orsz. ban közel Richmondhoz. Vagyon itten a' legritkább mesterségeknak tárháza mindenféle festésekből képekből, márvány oszlopokból és pyramisokból.
- Sior**, orsz. és vs Korea félszigeten, Ásiában; Chinai Cs. nak adózik.
- Sipan**, l. Zuppana.
- Sipayek**, l. Seapoyek.
- Siphanto**, Sifanto, Siphrus, Aichipelagus szigetje az Europai tengerpartja felé Sdilles és Milo szigetek között egy kikötőhellyel, és kastélyal. Jó földje, és levegő ege vagyon, Római és Görög hitű keresztények lakják, kiknek száma mintegy 5000 mégyen. A' hason nevű fő vsa fekszik egy magas kősziklán. Ezen sziget mellett csak kisebb portékkal lehet hajózni, s akkor is a' szárazra kell ki tenni a' bátorság végett. A' sziget' földje termékeny, főképpen a' pamuttal; az ég szüntelen tiszta és vidám. Vagynak itten gyolcs pamut materiát, és vitorla vászont készítő fabrikák.
- Siponto**, Sipontum, vs Neapolisban Capitanata tart. ban, közel Manfredoniához, egy hason nevű tengerből mellett.
- Siquani**, fő vs Spanyol Cane-sy Canchesi tart.ban Peruban, déli Americában 4420 l. gabonával kereskedik.
- Sir**, Sihon, fő Tatárságban, így nevezetik a' Ferganaí Sirnek, Sarasuval és Ansikkal való öszve vegyülése.
- Siradien**, a' Lengyel országi vajdaság volt, Kalisch és Lenczicz, kis Lengyel orsz. és Slézia vajvodaság között a' 4 ker. ben: Sirádz, Szadek, Pietrkow és Radomschkre volt felosztva, 1793 a' déli Lengyel orsz. hoz, 1806 pedig a' Warsóviai Herczs. hez ragasztatott; most az ujlengyel Kirs.gé.
- Siragossá**, régenten *Syracusa*, (37° 4' É. Sz. 33° K. H.) régi igen nevezetes, és jeles vs a' Siciliai szigetnek Waldi Noto keleti partján, egy szigeten két öböl között, Püspökségnek széke, 4261 h. 13000 l. (a' régi időkben 120000) két kikötőhelye és egy Citadellája, (váracs-kája) vagyon. A' szomszédságban muskata bort terem és jó olaj. Vagyon itten híres kőbánya is, mellyben híres hangos barlang találtatik, melly Dionysins fülének neveztetik. A' kereskedés e' vsban nagyon megcsökkent, azért nyomorúságban élnek lakosi.
- Sirampur**, Friedrichsnagor, legnevezetesebb kereskedő helye Daniának a' keleti Indiában Ganges mellett, 28 Januar. ban 1808 Az Angolok által elfoglaltatott.
- Sirbonis**, tó Sephela tart. Judaeában, Syria határán egy nagy pusztá mellett, hajdan határ volt Egyptus és Palaestina közt.
- Sieraz G. Schies**, Chesszó, német falu Sopron Várm. ban

- Eszterházi Hercz.**hez tartozandó; vagyon tulajdon pléb. kénköves ferdője, savanyú vize, és póstája. Lankosi kath. számok 1074.
- Sirdschan**; l. Caramania.
- Sire**, helyts. a' Tigre vice Kirs.ban Habessiniában hason nevű vsal egy keskeny völgynek szélén, készítetik itten pamút materia.
- Sireth**, fő Moldáviában Bukovinából ered, magába fogadván Bisztricza vizét a' Dunába bé foly.
- Sineth**, népes vs az hason nevű fő mellett Gallicziában Czernoviczi kerületben Moldaviai határok mellett.
- Sirf Wilajeti**, l. Serbia.
- Sir Henry Martin Island**, l. Baux.
- Sirkian**, jó vs Kerman tart. ban, nyug. Persiában; ennek szomszédságában van ama termékeny Kafus hegy.
- Sirmio**, helys. Velencei bir. ban Vinczentinumban, Catullus Római Poétának születéshelye.
- Sirmium**, régi legnagyobb vs al. Pannoniában kel.re, Savus és Duna közt, Bacun-tius vizének partjain; itt tartott Maximinus téli szállást, és itt öletett meg Probus Cs. a' mocsár kiszáritás miatt megunatkozott seregétől. Most Syrmeim.
- Sirna**, Cynos, kis Archipelagusi sziget, Naesia és Sdili szigetek közt.
- Sirning**, mvs Austriában Ens fő felett Traun fertyálban; vagyon kést és vellát készítő fabrikája.
- Sirocco**, nevezik az Olaszok a' déli keleti szelet. Ez Rómában, Nápolyban, és főképpen Palermóban Sitzi-liában minden élő erőt meggyengítő nagy hévség miatt mind ki álhatatlan.
- lan. — A' Farenheit-i meleg-mérő gyakran 110 egész 112 gradicsig felhág; ezen szél ugyan annak látszatik lenni, melly az Arabiai homokos pusztaságokban annyira veszedelmes: l. Samum.
- Sirolo**, helys. Anconához közel, a' hol egy régi fesztület nagyon, mellyről ezen közmondás eredett: a' ki Lórétonban volt, de Sirolóban nem volt, az látta ugyan az anyát, de nem látta a' fiát; A' vidékében jó bor terem.
- Sirond**, vs a' nyugoti Marat-tokStát.kban Indiában, arka zseb kendőkkel, és ágy terítőkkel kereskedik.
- Sis**, l. Ajas.
- Sisarga**, Zizarga, kis sziget a' Galicziai parton a' Korunnai tengeröböl bemenetelében.
- Siscia**, vs felső Pannoniában, most Sissek, itt tartott régi szállást Tiberius, itt volt Püspök Quirinus.
- Sisecke**, folyó a' Marki Grófs. ban Westphaliában, mely Lippébe befoly.
- Sisran**, vs Simbirski Orosz Fejedelemségben, Sisrannak Volgába való folyó torkolatja mellett 1300 h. és 7000 lak.kal.
- Sissack**, helys. Helvetziában Baseli osztályban Siszgani földön, vagynak itten pántlika szövő és bőrkészítő műhelyek.
- Sissok**, sánczokkal és gödrökkel békerített helység Horvát orsz.ban, Zágrábi megyében a' Kulpa folyó torkolatja mellett, 35 ház. egy katonai hivatalházzal, és Arerialis élés tárházzal. Zágrábi Káptalanhoz tartozik. Találatnak itten Római régiségek.

Sissopolj, vs Romania török birod. béli tartom. ban, egy kisdöd felszigeten a' fekete tenger mellett, egy Érseksége, de kevés lakosa van.

Sistan, l. Sedschestan.

Sister, neve egy bizonyos gabona mérőnek Belgiomban, mintegy 7 Posonyi mérős.

Sisteron, Segusteron, Segesterica, (44° 11' 51" E. Sz. 23° 36' 18" K. H.) vs Fr. orsz. ban, és az egész kerületnek főhelye, az alsó Alpesi orsz. ban, szép tájékon fekszik Durancze mellett 3890 lak. egy Citadellája és szőlőhegye van.

Sitang, folyó az hátulsi Indiában, mely Pegu és Martaban között egy tóból ered, dél felé fordul, és a' nagy tengerbe befoly.

Sitha, l. Norfolkund.

Sitten, l. Sion.

Sitter, Siutria, folyó Helvetziában Sz. Gállai orsz. ban, mely a' Thurba ömlik.

Sitterah, Sattarah, egykor fő vsa Paischwának Maratt orsz. ban, Decanbar Ostindiában. Már a' Paischwa Punak vsban lakik.

Sitzendorf, mvs Austriában, az Ens főnak Mannhardshergi alatti fertályában, Schmidá mellett, vagy on itten ezen tart. nak törvényszéke, az Uraságnak vára, és pléb. 139 házzal.

Sint, l. Assint.

Siwah, környék Barka tart. ban Barbariában. Fő részét egy vízzel bővelkedő völgy teszi, kopar vs meredek kősziklakkal vagy on körülvéve, homokos és lapályos földje van, gabonát, főképen búzát, riskását nagy bőségben, mindenféle kerti veteményeket, sok gyümölcsöt, gránát almá-

kat, pisángokat, fügéket, barackokat 's t. ef. és olajt természet; fő termése pedig mind jóságára, mind bőségre nézve az úgy nevezett dattal v. is Egyptomi szilva. Lakosi Muhamedánok, kik az Arabiai szokást követik. Az ország kormányozása köztársaságbéli, de még nintsen jó karban. A' fő hatalom egynehány úgy nevezett Schajkok kezében van. A' Török Czászár ugyan megismértetik fő Úrnak lenni, de semmit sem parancsol, nem is kap semmi adót. Fő vsa

Siwah, rosszul épült, és köziklakkal nagyon öszveszorított, de népes helység.

Siwas, Basaság Amason tart. ban Natoliában. foglalja a' régi pontuszt, fekete tenger, és Anadoly, Karamania, Marasch, Diarberk, Arczerum, és Tarabasan tart. nyok között fekszik, más Réppen Rum tart. nak is neveztetik. Hegyes ugyan, de még is kövér és termékeny völgyekkel bővelkedik, 's vízből sem lát szükségét. Legnevezetesebb folyó vize Kisil-İrmák, régenten Halys. A' hegyeiben némely féle érczek találtnak. A' réti termésen kívül főbb termései a' bor és gyümölcs. Igen nevezetes a' barom tartás is. Lakotinak legnagyobb számát teszik a' Turkumánok, Kurüdök, azután a' Törökök, 's végtére a' Zsidók és Örmények. Fő vsa

Siwas v. **Saiwas**, régenten **Sabaste** Basának és Érsekségnek széke, szép lapon fekszik nem messze Kisil-İrmiktól, falakkal vagy on körülvéve, vagy on 6000 l

- és egy kiss kastélya.
- Sjwer**, l. Nadowessier.
- Sizena**, falu egy híres Apát-sza Monostor mellett, az Aragoniai határoknál Spanyol orsz.ban, a' melyben egy Priorné rendeltetett, 's a' Maltaí nagy mester alatt volt, kinek alatta való Apát leányai Maltaí dámáknak hívatattak. Ezek mindnyájan régi nemes nemből valának, kik csipkés köpönyeget, és egy fehér keresztet vászonból a' mejjeken viseltek, 's mellette egy pántlikát, mely a' bal hónalok alatt függött.
- Sixpence**, (olvasd Siszpencz) Angoly pénz, mely 6 pénzből, vagy is 3 1/2 garasból áll.
- Sizaliska**, helység Livadiában Görög országban, mely a' Salonai öbölbe kiömlik.
- Sizan**, vs Fran orsz.ban Finisteri oszt.ban 2890 lak.
- Sizendorf**, falu a' Schwarzenberg-Rudolfstadi Herczsb. 57 ház. és egy kék festő fabrikája vagyon, melyből esztenként 2000 mázsa Hollandiába küldetik.
- Szikama**, parti vidék Caplandban, Plettenbergbey és Kampturs folyó között, igen hegyes tartomány, de még is közben szép, és veteménynek, 's rétnak alkalmas lapossága vagyon; vagyon számos marhája, sok vad állatja, és vadászatra való vadja.
- Skagen**, Schageni szeglet, hason nevű városnak első hegye, Jütlandiának legkülső végén, mely észak-kelet felé az északi tengerig terjed, 's Riff-Skager-Raknak nevezetik, mellette vagyon egy csekély gázló víz, mely másfél mfdnyire bémegyén a' tengerbe, és az hajókra nézve igen veszedelmes, mert a' forgószél nagy erőszakkal reárohan. Lakosai ezen veszedelmes tájjéknak táplálják magokat rész szerint felszeg úszó hal fogásával, rész szerint hajós szolgálattal.
- Skagenhorn**, Jütlandiának hosszú északi vége, homokból áll, mely az északi tengerbe egyenesen bonyúlik.
- Skagerrak**, l. Cattedgat, és Skagen.
- Skogstrand**, kereskedő kikötő hely a' Dániai szigeten Islandiában, kénkő tisztogatással.
- Skalholt**, l. Reinkinrik.
- Skalinásfiold**, legmagassabb hegy a' Fároi hegyeségek között, fekszik Strömöe szigeten, 2040 láb. a' magassága.
- Skalicz**, Cseh vár és jószág Prachini ker.ben Wolinka mellett, hol borostyánkő találtatik.
- Skalicz**, l. Szokolcza.
- Skalmitz**, vs Lengyel Kir. Radomi oszt.ban, Nideka fő mellett 132 ház. 2000 lak. nagy gyapjú fabrikája vagyon, melyben sok fehér és barna posztó készítettik a' parasztok' öltözetére, és egy pléb.
- Skalmok**, falu felső Magy. orsz. ban, Tiszán innen, Gömör Várm. vel összeegyesített kis Hontban, Rima mellett, jó földje és márványtöreése vagyon. Lakosai többnyire kádárok, kik munkáikat Pestre hordják, és azokat pénzért, v. búzáért eladják.
- Skalp**, szoros általjárás Islandiában Wiklowi Grófs. ban két kőszikla között, melyeket egy valami rettenetes erőnek kellett egymástól elválasztani. Az út egy

azorba, 's fákkal teltyes völgybe vezet, 's eztet egy nézésre méltó vízzuhánás zárja bé. Powescurtnál, hol a' víz 80 lábna! mago- sabbról zuhanik a' kőszik- lára.

Skana, l. Schonen.

Skanderborg, vs a' Dániai Aer- huusi szerzeti hivatalban.

Skanderia, Skanderike, l. Ale- xandria.

Skandinaviai félsziget, így ne- vezetetik azon tájék északi Európában, melynek kele- ti része Svecziát, nyugoti része pedig Norvegiát for- málja.

Skandr, kis vs a' Svecziának déli Gothlandiájában, szé- ke a' Püspökségnek, kinek káptalantemplomában még most is látszátanak néhány régi Gothusz Királyoknak temetőhelyek. Tájjékában találhatnak sok emlékkö- vek, melyek alatt a' ha- lottak eltemettettek.

Skara, Scaurum, legrégibb vs Westgothlandban, Svéd orsz.ban a' Goth országnak hajdan fővsa, és királyi lakhelye; ezeknek tetemi még az itt lévő fő templ. ban fekszenek. Lidköping vstól 1 mfd. Az ország ka- pitánnyának, és egy Püs- pöknek lakhelye, van Gymnasiuma és vadaskertje is. Környékében fenn van- nak még azon kövek, me- lyek alátemettettek a' po- gány Gothusok.

Skardi hegyek, az Európai Tö- rök birod.ban Magyar or- szág felé Hemus és Karpa- tus hegyekkel vagyon ösz- vecsatolva.

Skardin, l. Skardona.

Skarsine, falu Sileziában Oel- szí Herczs.ben aczél ferdö- vel.

Skaryszow, urodalom és mvs

Lengyel Kir. Radóni oost. ban, vagyon itten pléb. és nemes Cuiria, 's népes vá- sár tartatik.

Skawa, folyó Galicziában a' Sandeczi környékből ered, és a' Myszleniczí környé- ken keresztül a' Visztulába szakad.

Skawina, kis vs Myszleniczí kerül.ben, Visztula és Ska- winka folyók mellett, egy pléb.val.

Skeninggrave, kikötőhely An- gliában Jorki Grófságban, melynek partján sok ten- geri borjúk találhatnak.

Skennigo, kis vs Svecziában keleti Gothland tart.ban, másfél mtfdnyire a' Weteri tengertől, minden eszt.ben 29 Jul. nagy ló és ökör vá- sárja vagyon, 's gyönyörű tájékon fekszik. A' Svecziái Királynéhoz tartozik.

Skepskam, révpárt déli részén a' Svecziái Medelpad tájé- kának.

Skerries, halászó hely Irlan- diában Dublini Grófs.ban, nem messze tőle fekszik the Skerries Rocks, 3 kőszik- lák, honnan sok tengeri plánták szállítatnak Kelp- brenenbe.

Skibberen, mvs Irlandiában, Corki Grófs.ban, Ilen mel- lett oly tájékban fekszik, mely veteménnyel nagyon gazdag, vagyon itten posz- té és vászon fábr.

Skicen, Schauna, vs Norvegiá- ban Christiniai Megye hi- vatalban, hason nevű folyó mellett 1800 lak.

Skjelskiör, kis vs Dániában, Seelandi szigeten.

Skien lo opers, Skieläufer, így neveztetnek Norvegiában a' hegybéli parasztnok, kik az úgy neveztetett Skienen, mely egy neme a' vékony 's hősín deszkából készít-

tetett körctolyának, iszonyú sebességgel szaladnak a' jégen vagy a' havan, 's a' háború idején könnyű lovas szolgálatot tesznek, vagynak is mindég 600 Skieläuferek a' Danus királyi táborban.

Skinosa, kis, kősziklás puzta sziget az Archipelaguson, az Európai partokhoz közel.

Skiros, Scyro, Török sziget az Archipelagusban hegyes és kőszirtos; vagyon jó marha tartása, sok bora, pamutja, kendere, 's márványa 1800 lak. kik Görögök. Fő vaa

Skiros, Görög Érszékségnek széke, vagyon egy kikötő helye.

Skive, Schevia, vs Dániában a' Wiborgi Megye hivatalban.

Skläreti, törzsoök nép Asiában a' Török Georgiához tartozik.

Sklav folyó, l. Makenzie folyót.

Sklav v. Rabpartok, egy része a' felső Guineai tengerpartnak, Rio-da-Volta, v. is a' Sz. Páli foktól fogva nyugot felé Benin v. is a' veres csúcsig 60 mfdnyi hosszúságra kiterjed, a' széle bizonytalan. Az egész tartomány róna, alacsony, homokos, mocsáros, de némely tájékban még is termékeny. Az éghajlata olyan, mint az Aranypartoké, a' tenger part felé még is a' nagy mocsár miatt egészségtelen. Hegyek csak jól belől a' tart. ban találtak. A' Rio-de-Volta mellett legnevezetesebb folyó az úgy nevezetett Rio-de-Lagos (az az parti folyó) Termései azok, melyek az Aranypartoké, csak

hogy arannya nincsen, ellenben sok sava vagyon. Veteményei: málé, nagy köles, durra v, kis köles, pálma, 's más nemes gyümölcsfák. Állatai: mint az Aranypartokon, elefántok ritkábbak: a' sakályokat (török róka) megeszik a' lakosok. Ezek mind Négerrek, azonban még is nemzetségre, és nyelvre nézve is különbözök. Fő nemzetek most a' Dahomek, kik durvák, 's felényire vadok, 's egy része Barbarok.

Sklavok tengere, nagy tenger északi Amerikában.

Sklenno, Glaserbay, Üvegutasferdő, Tót falu Bars Vármegyében, 1 kath. templ. kénköves ferdővel, 's olvasztó hutával. Egy tető közepén vagyon egy üreg, mellyet a' természet darás kövel boltozott, 's mely verejték lyuknak neveztetik, mely felette meleg a' nélkül, hogy legkisebb gőzét lehetne érezni.

Sklow, vs Orosz bir. ban Mohilewi Kormányországban, 2000 lak.

Sköfde, Skiöfde, Scedvia, kis vs nyugoti Gothlandiában Tyde folyó mellett Svecziában.

Sköhlen, vs Saxoniai Thurinigiában, a' Weizenfelsi hivatalban, híres a' fazekasokról.

Skofialaka, l. Püspöklak.

Skogkloster, mvs Helsinglandban Svéd orsz. ban, Mälartó bal partján, Upsalától nem messze, egy kastélyal, jó révvel, szép kerttel, és két vásárral.

Skole, urodalom és vs Galiciában Steyeri kerül. ben, egy kath. és egy görög pléb. egy vára, vashámorja, és őrlő malma vagyon, Opor

folyó és az országát mellett fekszik, mely Magyar orsz. ba vezet.

Stoon, Skiön, középszerű vs Svecziában Madelpadi tart. ban, nagy halászatja va- gyon, főképpen szemling halból.

Storpiá, Uskup, vs a' Török birod. ban Serbiában, közel a' Wardari forráshoz, szé- ke a' Görög Ersekségnek, 4000 lak. és bőr fabr.

Skotschau, (49° 50' É. Sz.) szab. vs Ausztriai Sileziában a' Tescheni ker. ben, a' Csász. út mellett. Teschen és Bie- litz között, a' Vistula bal partján, vagyon egy ura- ság vára, 1 kath. pléb. és templ. oskolája, postája, ispitálya, uraság majorja, 220 ház. 1420 lak. kik Né- met, és Slésiai Lengy. nyelven beszélnek. Nevezetes itten a' 200 ölnyi hosszú Császár hidja a' Visztulán által.

Skrupi, másképp Charonea, falu török birod. ban Liva- di tart. ban.

Skullerök, a' Themse vizén va- ló csónakok Angliában, me- lyen csak egy hajós öved- zik, 's mellyek csak az em- berek ide 's tova hordozá- sára vagynak rendelve.

Skutari, Iskodari, erős vs Tö- rök bir. Albániáb. a' Bojana víznek Skutari tóból kifoly- ta mellett (42° 24' É. Sz. 44° 30' K. H.) kath. Püspökség széke, fával kereskedik.

Skutari, l. Eskiudar.

Skutsch, Kinszky Grófság vá- rosa Cseh orsz. ban a' Chru- dimi ker. ben 450 ház. 3100 lak. dékány templ. polgár ispitálya, és kenderszővő műhelyei vannak.

Skye, Skia, Hebridi sziget Scotziában, 50 mfdnyi hosz- szú, és 3—30 mtfd széles, térsége 800 □ mfd és 26000

lak. zordon és hegyes, nagy szükséget szénved a' fából, de nagy jövedelme vagyon az ökor, és juh tartásból. A' szigetnek csak negyed része alkalmas szántóföl- deknek és legelőnek, a' töb- bi haszonvehetetlen. Vagy- nak itten halakkal bővel- kedő tavak, és folyók, 's némely folyókban igaz gyöngyök is találtak, a' tenger környékében töke- halak és heringek fogattat- nak. Ásványai ezek: mész- kő, márvány, ón, áhkát. kő 's topáz kő. Eszten. ként 300 tonna Kelp égettetik, öbleiben jó kikötő helyei vagynak. A' dél-keleti vé- git a' the Point of Slate te- szi (56° 52' 15" É. Sz.) a' sziget tartozik az Inverne- szi Grófsághoz.

Slabberek, a' hering fogásra szolgáló kised csónakok.

Sloboda, Sloboda, így neve- zetik Russiában egy külső vs az idegenek számára, 's annyit teszen a' tót nyelv- ben, mint a' német vsok- ban szabadság, mivel az itt lakó idegeneknek és ka- tonáknak különös szabad- ság engedtetett. Sibiériában Slobodának nevezetik a' megerősített helység.

Slagelse, elég nagy, de rosz- szúl épült vs a' Seelandia szigeten Dániában, lakoi dohány és más vetemények termesztésével táplálják ma- gokat. Jó kis oskolája, és 24 szegény deak számára gazdag fundátiója vagyon. Kelet felé egy tetőn fekszik egy régi klastrom, de ez most királyi vár Andwort- strom, v. Anderskow.

Slan, l. Schlan.

Slane, kis vs Irlandiában a' Cast-Meathi Grófs. ban Boy- ne mellett, vagyon takács-

sága, és egy nemes vára, úri kerttel.

Slaney, folyó Irlandiában, Wexfordi Grófs.ban, Wexfordnál a' tengerbe szakad.

Slaniza, falu Erdély orsz.ban Hunyad Várm.ben, vagygn aranybányája.

Slanten, pénz Svéd orsz.ban, 1 kr. ér.

Statopol, helység Russiában a' Chersoni Guberniumban, többnyire Zsidók a' lakosi, 's nagy kereskedést üz.

Slavetin, mvs Cseh országban a' Rakoniczí ker.ben a' Slawietijószághoz tartozandó, vagygn egy régi vára a' Bidlina hegynek alya mellett, 's egy kath. pléb. 's kápolnája.

Slavin, tó Neumarkban Brandeburgiában a' Pomeránia határok mellett.

Slawiszín, vs Lengyel Kirs. a' Kalischi oszt.ban.

Slawitschin, mvs Morva orsz. ban a' Hradischi kerül.ben egy pléb. 's vára, 134 ház. 's 750 lak.

Slawkow, vs Varsóban Kalischi osztályban Przemszá mellett 230 ház. 's ezüstbányája.

Slayne, Slana, fő Leinster tartom.ban, Hiberniában, Wicklow Grófs.ban ered, és Wexfortnál a' tengerbe szakad.

Slasford, népes falu Angliáb. Huntingdoni Grófs.ban, 1 szép templ.mal.

Slee, erőmív (maschine) mely által a' Hollandusok akár-mely nagy hajót is a' szárazra kihúznak.

Slugasbay, tengeröböl Irlandiában.

Sleno, falu Bars Várm.ben, vagygn meleg ferdője.

Sley, Slia, folyó a' Schleswigi Herczs.ben, Főle erdőben, Gottorfától nem mesz-

sze ered, Gottorf és Schleswig mellett elfoly, 's ettől vagygn a' neve is, és a' keleti tengerbe szakad.

Sleydinghe, vs Brabancziában 5180 lak.

Slieb - Bloom, bérczes hegy Irlandiában Kingis és Queens-County között, sok helyt meghághatatlan.

Slieb-Donard, 3150 láb magosságú hegy Irlandiában Downi Grófs.ban.

Sliedhaft, kis sziget Svecziában, a' Gothlandi kikötő mellett a' keleti tengeren.

Sliedrecht, vs déli Hollandiában 2500 lak.

Sligo, Grófság Irlandiában, északról a' tengerrel, keletről Leitrimmal, és Roskommomal, dél: és nyug.ról Mayoval határos, 37 1/4 □ mfdet foglal magában, egy vsa, 39 eklezs. 5970 ház. 53750 lak. vagygn. A' tart. némely helyeken hegyes, máshol sík, v. mocsáros, és csak a' rónaságban talál-tatik jó legelő, tavakkal és folyókkal bővelkedik. A' hegyek alatt a' Roskommomi határoknál nagy magasságra emelkednek a' Curlew-Mountaineik. Fő vsa

Sligo, (54° 14' 30" É. Sz.) fekszik egy folyó mellett, mely a' hason nevű öbölbe szakad, 's lazacczsal bővelkedik, 8000 lak. és egy alkalmas kikötő helye vagygn, vészonnal nagy kereskedést üz. Sligo mellett nagy kőcsoport vagygn öszvetornyosodva a' régi időkből, mely Giants-Grawnak (Oriások sírjának) neveztetik.

Slwoencz, 40 házból álló falu Cseh orsz.ban Rackoniczí ker.ben, egy kath. templomja, malma, és szép setét veres márvánnya vagygn, melyből asztalok, és

- más házi eszközök készí-
tetnek.
- Slivitz-Slánc**, falu Karniolia-
ban Adelsbergi kerületben
a' Kranziani erdők mellett,
egy látásra méltó öreg va-
gyon itten, mely Sz. Kan-
ziári barlangjának nevez-
tetik.
- Slobodai Ukrainok**, l. Charkow.
- Slobodskoi**, vs Russiában Wiet-
koi Helyt. Wietka mellett
710 ház. és 5000 lak. bört
és szappant készítő fábrí-
kája vagyon, öt országos
vásárt tart, és Archangyal-
ba, Moskvába, Makar-
jewbe, és Irbitbe is ke-
reskedik reszzerént tulaj-
don portékájával, ú. m. vá-
szonnal, bőrrel, szapannal,
rész és vas edényekkel, rész
szerént pedig idegen per-
tékákkal.
- Slobosia**, vs Oláh orsz. ban
- Sloepmaster**, Maître de Cha-
loupe, hajós legény, ki a'
tengeri csónakon jár, min-
den hajó szerelmokra gon-
dot visel, s megőrzi a' Ma-
trosokat (hajós szolgálát)
hogy midőn a' szárazra ki-
jönnek, el ne szökjenek.
- Slomniki**, vs Lengyel Kir. b.
Krakkó orsz. ban Szernia-
va folyó mellett 150 ház.
450 lak. s egy plébán. va-
gyon.
- Slonim**, (52° 41' Ész. Sz.) vs
Russiában Grodnoi Helyt.
Stachara mellett 4500 lak.
Itt vagyon a' Jesuiták' Re-
sidentiaja.
- Slonitz**, mvs és kastély Rako-
niczi ker. ben Cseh orsz. ban,
G. Kinszki'é. Környékében
találni akátot, márványt,
jaspist, s t. ef.
- Slooten**, vs Frislandiában nem
messze Slooteri tengertől,
egy Hajókázásra alkalma-
tos vizén kívül, mely út a'
városon keresztül Zuyd'i
- tengerig viszen, csak két
útja vagyon, 560 lak. és
egy üszvedült erósége.
- Slossella**, mvs Dalmatziában,
Sebenico Grófs. ban; vagyon
masztix mézgája, halászat-
ja, és márványkő bányája.
- Slough**, királyi mulatóvár
Angliában Middlesexi Gróf.
ban, Windsor mellett, Her-
scheli Csillag vizsgáló tor-
nya, és abban 60000 fon-
tes Telescopiuma vagyon.
- Sluin**, l. Szlain.
- Sluini határőrszék katonai kerület**,
Horvát orsz. ban, Karniolia
környékről és ész. ról, Kul-
pától, Sichelburgtól, Károly-
városáig, a' hol a' katoná-
ság stahja fekszik, délről
pedig Sluipig terjed.
- Sluschowitz**, mvs Morvában,
Hradischi ker. ben 107 ház.
700 lak. vagyon.
- Sluyt**, erős tengeri vsotoka
Elandriában Scheldének a'
tengerben való öblénél 1500
lak. s egy kitérő helye va-
gyon.
- Slusk**, (52° 20' É. Sz. 49° 30'
Ki H.) kerületi vs Russiá-
ban Minski Guberniumban,
Slutch fő mellett, 3 vára,
kath. prot. és görög. templ.
a' protestánsoknak Gymna-
sium, s 5000 lak. vagyon.
- Smalczen**, alhivatala a' Nor-
wegiai Christianiai hajós
hivatalban.
- Småland**, Smålandia, legna-
gyobb tartóm. Gothlandiá-
ban Svecziában, keleti ten-
ger, és a' keleti s déli Goth-
landia, Hollandia, Schön-
nen és Blekingen között fek-
szik, 260 □ mfd. és 310000
lakosokból álló sík tájéka
vagyon, a' tartomány de-
rekásan hegyes, csak egy
kis része róna, a' tekefor-
ma kutyahegy (Hundsberg)
mely szabadon álló hegy,
az egész tart. ban legmaga-

- sabb. Földje legtöbb tájé-
kokon termő, 's jól művelt,
sok legelője, 's erdeje va-
gyon. Némely tájékon a'
marhatartással jó előmenet-
tel tétetik. Ásványi produ-
ctuma az ezüst, réz, vas.
Az egész tartomány 24 tör-
vénytevő kerületeket fog-
lal magában, és (az Oelan-
di szigettel együtt) ezen
3 Helyts.kra osztatik fel:
Jänköpíngi - Län Wexió, v.
Kronobergi-Län és Calmar-
Länre v. Kapitányságra.
- Smalkalden**, l. Schmalkalden.
- Smetschna**, első szülötti ur-
adalom Cseh országban Ra-
koniczi ker.ben. a' Martini-
czi Grófokhoz tartozandó,
3 mfd hosszú, 1 1/2 széles,
vagyon benne egy vár, és
háson nevű falu, 's ebben
a' Sz. Háromság tiszteleté-
re szenteltetett plébániás
templom, vadás és fáczán
kert.
- Schmichow**, falu a' Ginowiczi
urod.ban Cseh orsz.ban a'
Schwarzenberg Hercegé
Rakoniczi ker.ben 60 ház.
2 kath. templ. parket sző-
vő és kalap fabr.
- Smidár**, mvs Cseh országban
Bidachowi ker.ben 145 h.
egy kath. pléb. templ.
- Smigel**, vs a' Burkusi Posen
N. Herczs. vagyon posztó
fabrikája.
- Smil**, l. Ismail.
- Smirzie**, mvs Cseh orsz.ban,
Königgrätzi ker.ben 130
ház. uraság vára, 1 kath.
Kápolnája vagyon. Albis
folyó mellett fekszik. La-
kosi szántóföld műveléssel,
liszt, és dara kereskedéssel
táplálják magokat.
- Smithfield**, vs az északi Ame-
rikának Virginiai szabad
Státusb. hol földolaj, szu-
rok, és terpentén olaj ké-
szítettik.
- Smogra**, Schmogger, pléb. fa-
lu Namszlai ker.ben Bresz-
laueri Hercs.ben, Stéciában
itt volt először 966-ban Püs-
pök Silésiában.
- Smolensk**, Helyts. Russiában
a' Pskowi, Tweri, Moszk-
wai, Kalugai, Orel, Cser-
nigowi, Mohilewi, és Wi-
tebski Helyts.gok között a'
Dneper forrása mellett,
vagyon neki 1008 1/2 □ mfd
róna földje, és 1,580000 l.
kik Oroszok és Lengyelek;
fabrikájok csekélyek. Ezen
tartomány lapos mocsáros
és posványos, 's ezek-
ből erednek többnyire fo-
lyó vizei, ú. m. a' Dneper,
Oscha, Oka, Ischat, 's a' t.
Földje meglehetősen ter-
mékeny, jó szántóföldjei,
és szép erdei vagynak. Ste-
lid's vad állatjai, halai és
vasa nagy bőségben vagyon.
Ezen Helyts. most 9 kerük
tekre vagyon felosztva. Fő
vsa.
- Smolensk**, (54° 45' É. Sz. 50°
32' K. H.) Dnepr bal part-
ján fekszik, melyen egy
fahíd vezet által, vagyon
valamivel több mint 1500
fából épült háza, 16 templ.
3 klastr. 1 luth. imádság
háza, és 12000 lak. a' vs
szép, 's gazdag, és egy gör-
rög Püspökségnek széke,
vagyon egy vászont szövő
fabr. 118 takács székekre
készítve, bőrt, selymet 's
kalapot készítő fabr. 's a'
t. igen nagy kereskedést
űz, főképpen Rigába. A'
Dnepr itten nem alkalma-
tos a' hajókázásra.
- Smolna**, vs Gallicziában a'
Sámhori ker.ben, vagyon
vashámorja.
- Smyrna**, l. Ismir.
- Sneefjelds-Tohl**, 6800 láb ma-
gas hegy Islandiában, mel-
lyet a' szüntelen való jég

és hó fedez.

Sneek, Snits. vs Frislandia tart. ban, egy halakkal bővelkedő nagy tó mellett, melly Sneeker-tengernek neveztetik mély, 's mocsáros tájékon fekszik vagy 2 temploma, 4803 l. 's sok takácsa.

Snesport, kis vs a' Skie' déli szigetén Scotzia mellett Suesport partján, melly innen nem messze a' hasonnevű tengerbe szakad.

Snetisham, falu Norfolk Angol Grófs. ban, Ingal mellett, igen szép tájékon.

Snowdon, 3468 lábnyi magas hegy Walesben Angliában, Caernavon Grófs. ban.

Snowhill, vs az ész. Amerikának szabad vsai közül Worcesteri Grófs. ban, 4000 l.

Snyatyn, (48° 39' E. Sz. 46° 28' K. H.) nagy kereskedésű vs Galicziában Zalesziki ker. ben Pruth vize mellett; vagy 2000 pláb. tulajdon magisztrátussa, Póstája 6300 l. kik közül 310 örmény.

Soangári-ula, fő Tungusiában, melly Amurba szakad.

Soaper, Esopus fő Neuyork tart. ban, egyesültt ész. Amerikai státusban, Hudsons fótól mintegy 100 mfdnyire Georgi tóba ömlik; sok vas fabr. vannak partyaín.

Soave, vs Velencei Vicentinó tart. ban 2200 l.

Sobornheim, kis vs a' Nahe fő mellett Unterpfalczban 1500 lak.

Sobieslow, Sobieslow, vs Cseh orsz. Budweisi ker. b. falakkal 's sánczokkal kerítettett, 310 h. nagy posztó fabr. jó szántá föld művelése, és gyönyörű temploma vagy 2000 l. Itten a' Cseh nyelv

az uralkodó. A' vshoz 15 faluk tartoznak.

Soborsin, oláh mvs Arad Vár. ben felső Magyar orsz. ban a' Maros mellett, vagy 2000 kath. és nem egyesült Görögöknek pléa. ja és sópáhója.

Soboschitz, mvs Nyitra Várm. ben, hol kések 's fazekak nagy számmal készítettnek.

Sobotka, Cseh vsotska Buzslai ker. ben 230 h. mellyek többnyire kőből vagynak építve; vagy 2000 Cs. 's királyi só adója Póstája, és Dekányság temploma.

Sochaczew, ker. belü vs Lengyel orsz. a' Varsói ker. ben Bsura mellett, 142 h. 1450 l. 's egy kősziklán épültt vár.

Sochocin, vs Russiában Bialystoki helytá híres az ütközettől, melly 25 Dec. 1806 történt.

Societätsinseln, I. Társasági szigetek.

Sockna, vs Fessani Kars. ban ész. Amerikában.

Sockotarah; sziget az Indiai nagy tengeren, délről Arabiánál, kivévén a' Bab-el-Mundeb tenger öblét, 6 mfd. Cap Guardafuinál 20 mfd. hosszú, 8 széles, meleg de a' tenger szélétől mérséklet klímája; nagyon hegyes, 's egy részén igen terméketlen. — Falálatnak itten lopótökök, görögdinnyék, 's Egyiptomi szilvafák, sárkányvérmérga fa, és legjobb aloes. A' szelid állatok között legszámosságban vagy 2000 a' juh és kecske, kisdetek ugyan ezek, de húsok nagyon jó ízű; ökrök, kevesek, 's kicsinyek, de sok szárnyas állatai, tekenős békája is vagy 2000. Lak. faragatlanok, tudatlanok,

- de még is jó magokviseletű Arabsoktól származotak, igen együgyűen élnek, és többnyire kékvászonnal ruházkodnak. Fő vsa Tamarda.
- Soconusco**, Spanyol tart. ész. Amerikában a törvénytévő Guatimala ker. ben; gazdaságelyemben, Cosenilben, egy vsa Guevetla vagy Soconusco.
- Sodbury-Chipping**, falu Angliában Gloucester Grófs. ban, Bristoli útban gabona és sajt kereskedése vagy on.
- Soden**, falu Nassau-Usingenben Frankofurtum mellett Méntus partján, vagy on mesterséggel épült sóaknája és meleg forróje.
- Sodor**, l. Casteltown.
- Söder**, Brabeck. Grófnak nemes. kúriája Hildelsheimi Herczs. ben, egy igen gyönyörű tájékban, vagy on benne jó izlésű épületek, és válogatott képek gyűjteménye.
- Södere Gothlandia** v. déli Gothlandia, egy része a Svekusi Gotlandia tart. nyának magában foglalja a Bleking, Schonen, és Hallandi tart. nyakat; vagy on 480 □ mnyi rónasága és 347300 lak.
- Söderhamn**, Suderhamnia tengeri vsa a Svekusi ész. tart. ban Ljusnan fő mellett, 4500 l. kik közül sokan gazdag kereskedők és jó mestereberek, egy kikötő helye, és szövő fabr. vagy on; földje termésével kereskedik.
- Söderkiöping**, Sudercopia, vs Svekus keleti Gothlandiában.
- Södermannland** v. Södermannland, közönségesen pedig Sörmland, tart. melly Svédországnak déli részét formálja, Uplandia, Westmannlandia Nerike és kel. Gothlandia között fekszik; vagy on 131 □ mnyi felterje, és 85400 l. Hegyes és egyenetlen, egynehány kis fője, Mälan, és Hielmartavai ezen tart. mak határin fekszenek; a belseiben vagy on a Bosveni v. Bogeritő mellyben sok harcsák fogattatnak, Länghalf és Yngar tavak is nevezetesek. Földje igen sikeres, termékeny és jól művelt; veteményel és fával szelgál, vasa is vagy on. Most ezen tart. csak helytságot foglal magában, mivel a keleti rész, t. i. a Södermannland, melly Södertornnak nevezetik, a Stockholmi Helyt. hoz tartozik u. m. Nyköpingslän, a hol fő vsa a Nyköping.
- Södertelge**, Telga Australia, vs a Svekus Södermannland tart. ban 1800 l. harisnya, gyapot, selyem, és dohány fabr. és 1/2 mnyi Aegelstawiiktól jó kikötő vagy on.
- Soest**, olvasd Sohet, Susatum, (51° 34' 51" É. Sz. 25° 45' 5" K. H.) erős vs Westfaliában Marki Grófs. ban, Asser fő mellett, 1204 többnyire rosszul épült háza, 4360 l. káptalan temploma, és a luth. fő Gymnasiuma vagy on; gabonával kereskedik.
- Soesdyk**, szép mulató vár Untrechtli tart. ban, jeles mulató és vadás kerttel.
- Sofala** v. Sena, igen nevezetes, noha még kevéssé ismert tengerparti környék a déli Afrikában keleti Kafferlandiában; nagyon meleg, némely helyeken pedig nedves, és ugyan azért egészen telten climája vagy on,

gyon, földje részszerént róna, részszerént hegyes, de mindenütt termékeny, 's vízzel bővelkedő. Nevezetesebb folyói: Heiliggeist, Inhambane, Salia, Sofala, Tendankulo, Zambes. A rannal igen gazdag, vasa is elegendő vagyon; különbözőféle veteményei, u. m. buzája, riskásája, kölesse, borsója, 's a' t. Külömbféle gyümölcse, 's különös déli gyümölcse vagyon. A szelíd állatai között legtöbbször az ökör, tehény, 's vadak közül pedig: elefánt, rinoczeros, vízi ló, orosz lány, párducz, hiusz, medve, bival, majom, 's a' t. mindenféle szárnyas állat; krokodilus, kigyók, tekenyösbékák, halak találtatnak itten. Lakosi valóságos Négerek, erősek és derék testi állásúak, faragatlanok, és nagyon tudatlanok félvadak, azomban erkölcsök türethető, nagyon lusták, félnépek, és lopásra hajlandók. Mind a' két nem egészen mezítelenen jár, kivéven, hogy a' szemérem részét befedik; az ételben nagyon tisztátalanok, 's semmitől nem undorodnak. Többnyire baromtartásból, és a' vadászatból élnek, a' szántó földet csak annyira művelik, a' mennyire az élet fenntartására elkerülhetetlenül szükséges. Vagynak közöttök mesteremberek is, főképpen vasművesek, és igen eszes aranyművesek. Igen hasznos kereskedést űznek itten a' Portugallusok, kik itt az elsőséget tartják. A' fő igazgatás egyedül uralkodó formájú. Az uralkodók az Herczegek és Királyok. Ezen környék' tart.

HÜR. LEX. V. DAR.

nyai mellyek még kevesse isméretessek, ezek: Biri, Inhambane, Sabia, Tofala, Munika, v. Manissa, Butna, v. Toroa, és Manomotapa.

Sofala, derék tengerparti víz, a' fenn említett tengerparti környékben, melly a' Manikai aranybányás hegyből ered, és a' hasonló nevű Kirs. nak déli határit teszi.

Sofala, Kirs. a' hasonló nevű tengerparton a' Portugálliai fő hatalom alatt, részszerént róna, részszerént hegyes, de igen termékeny földje vagyon. Fő termései: riskása, kávébab, szarvasmarha, vad, de főképpen arany; mellyel és a' vassal, ambrával, viasszal, elefánt csonttal, itten erős kereskedés űztetetik. Lak. a' Kafferekkal vegyessek, és Arabsok maradékjai. Pamutmateriát készítenek. A' Kir. Quitrva nevet visel, 's lakása Simbae fő vsban vagyon.

Sofala, vs a' fenn neveztetett Kirs. ban, hason nevű főnek öble mellett, a' Portugállokhoz tartozandó, kik mellette egy kis, de jó renddel épült várt építettek.

Söflingen, Würtembergában Blan mellett, hol sok képirók, rézmetszők; asztalosok kik műveiket Ulma felé hordják, óráskok, petsényomómetszők, takácsok laknak, kréta is ásattik itten.

Sofras, egy bizonyos neme a' papságnak a' Törököknél a' mi Káptalanbéli urainkhoz hasonlók, kik fundációból kiszabott gazdag jövedelmet húznak, 's azért kötelessék a' török Császárok, a' más fundátorok ko-

porsói mellett a' testtől elvált lelkekért imádkozni.

Sofwitsborg, tengeri vs keleti tengeren, egy kikötő helyel.

Sogane, határ hely volt fel. Gallilaeában, Gabarától 20 stadi.

Sogd, fő Buchariában Asiában a' Belurtagi hegyekből származik, 's az Aral tóba szakad.

Sogdiana, tart. Asiában Oxus és Jaxartes vizek közt; Bactriana délre, az Imauson belső Scythia ész. ra és kel. re esett tőle. Fő vizei voltak még Bascatis és Polytimerusis, hegyei Oxii és Sogdii; lakosai voltak: Sogdi, Comedae, Chorasmi népek; Euthalitek, és Barcaniusok. Jeles vsaik: Marscanda fő vs, Cyreschata, Cyrustól; Alexandria N. Sándortól építettett, Nautaca, Bessusnak menedék helye, Oxiana, Nura, és Gorgo vsok.

Sogne, tenger öböl Norwegiában.

Sogne, Sonienwald, nagy erdő Brabancziában a' Brüsseli tájékban, a' lakosoktól Sonienbuschnak nevezetik.

Sogno v. **Soni**, tart. v. Grófs. az alsó Guineában a' tenger mellett, a' Zaire's Ambrise fők között; száraz, homokos, 's többnyire csak palma fa termesztésre vagy alkalmas földje. Só nagy bővségben ásatatik. Lak. inkább veres barnák, mint feketék, félénkei és hirtelenek. A' Sognoi Gróf a' Portugáliai fő hatalom alatt vagyon. Lakosi ezen tart. nak első valának ezen tengerparti tájékban, kik a' fejedelmekkel együtt felvették a' keresz-

tény hitet, kik még most is e' mellett hiven megmaradtak. Fő vagy is fejedelmi lakó vs.

Sogno, nem messze, a' Zaire hal parttyától a' Padron' hegyorrozattól 2 mfdnyire; nagy ugyan ezen vsnak környéke, de csak 400 palma faágból épült kunyhója vagyon mellyek egymástól igen messzire vagynek építve. A' Grófnak palotája négyszegletes deszkából áll, ugyan ilyenből van építve a' templom is, és a' kapuczinusok' kisded klastroma is.

Sohar, melly Kassabat-al-Omannak is nevezetik, nagyon régi, de most csak nem egészen leromlott vs, vagyon egy jó kikötő helye a' boldog Arabiában Omani körben.

Soho, fabrikákkal bővelkedő helys. Angliában, mellyekben gombok, csattok, ezüstös, és futatott portékák, medálják, rézpénzek s maschinákban, 's papiros készítettnek. Egy nagy erőmív vas srófokat metsz.

Sohohun, l. Sahun.

Soignies, Sogniacum, vs Hennegauban Sorneque fő mellett 4300 l. 's czérna fabr. vagyon.

Soissons, Augusta Suessionum, (49° 22' 52" É. Sz. 20° 59' 16" K. H.) helyes 's a' kernek fő vsa Francz. orsz. ban Aisne oszt. ban, szép és gyümölcsös völgyben Aisne mellett fekszik 8160 l. sok fabrikája vagyon, ugymint: vászon, háromnyüstös materia, harisnya, bőr, pamut 's selyem fabr. kötélverés, vászon fehérités, ser főzés, tégláégetés, és nagy kereskedés vagyon.

Sojeten, Samojediniépség Rus-

- siában.
- Sofomtelke**, Solyomtelke, Falkenheim, Oláh falu Erdélyben Kolos Várm.ben. Vagy on itten a' nem egyesült görögöknek pléb. 's gazdag kőszén bánya.
- Sokgebirge**, l. Gemeingebirge.
- Sokko**, l. Assoko.
- Sokkum v. Segwin**, Herczs. Nepal is Butan között Asiában Bengalának ész. határjai mellett Chiniai oltalom alatt.
- Soko**, az ész. Amerikának egyes. Státusaiban foly, melly kifolyásával Soko öblöt formálja.
- Soko**, kereskedési piacz az aranypartnak keleti részén a' felső Guineában Akra tart.ban, itten vagon a' Brittusok' James nevű kastélya.
- Sokol**, uradalom, és vs Galicziában a' Zolkiewi ker. ben Bug fő mellett; vagon itten a' Cistercziták klástroma, egy deák 's 2 görög kath. temploma, 's egy levél gyűjtemény.
- Sokolka**, vs Russiában Bialystoki Guberniumban.
- Sokolni**, vs Lengyel Kirs. Kalischi oszt.ban.
- Sokolniki**, vs Russiában Tarnopoli Guberniumban.
- Sokolowka**, kis vs Galicziában Zloczowi ker.ben Toporowi urasághoz tartozandó, vagon az egyesültt görögöknek temploma.
- Sokothora**, l. Socotarah.
- Sol**, Don főnek ága Russiában.
- Sol**; l. Sous.
- Sola**, v. **Pilstard**, lakatlan barátságos sziget Australiában.
- Solan**, kised Kirs. Nigritiában, mellyet a' Bornui Kirs. adósságban bír.
- Solano**, déli keleti szélnek neve Spanyol orsz.ban, melly az Olasz Siroccó széhez hasonló, l. Sirocco.
- Solanomto**, vs Siciliában Val di Mazaráb.egy köthelyel.
- Solci**, vs Sardiniaiban; egy köthető helye és a' Püspökségnek széke vagon.
- Soldo**, Olasz kis pénz Maylandban 3 Velenczében és Triestben 2 denárit ér.
- Soldau**, lengyelül **Dzialdowo**; (53° 13' 52" É. Sz. 37° 51' 4" K. H.) vs a' keleti Borussiában Reidenburgi ker. ben, 1/4 mfdnyire a' Skottau és Reide kis főknak egyesülésétől, melyből áll a' Soldau főja, melly a' Drenwenzbe bé foly, 204 h. 1680 l. és egy vára van, kereskedést üz. Itten történt egy csata December 26-kán 1806 ban.
- Söldin**, vs Brandenburgiban a' hason nevű tó mellett 422 h. 3120 l. vagon; a' Neumarki fő itélet széke, vagon matéria fabr. bõr készítő mûhelye. A' körülfekvő tájék Soldini ker. nek neveztetik, melly 13 1/4 □ mfdeket 16550 l. foglal magában.
- Sole**, kised vs Piemontban Verczeloi tart.ban a' Montferráti határokon.
- Solec**, Starosteyi uradalom és szabad vs Varsóban, Rádomi oszt.ban, vagon egy vára, pléb. reformátusok klástroma, fekszik a' Viaztula fő mellett.
- Soleiman**, Hundu hegyei, északi hegyek az elő Indiában.
- Solonhofen**, Cella Solae, Solonis, vs Bavoriában felső dunai ker.ben; szomszédjában törettetik a' Pappenheimi márvány.

Solero, vs Piemontban Tanaró mellett 2890 l.

Solesmes, vs Francz. orsz. ban ész. oszt. ban 3220 l.

Solfatara, 1000 lábnyi hosszú és 650 láb széles völgy, halmok között, Nápoly Kirs. Terra di Lavaró tart. b. nem messze Pozzuolotul, melly, mint a' körülfekvő hegyek is, sárgás és fehéres, 's sok helyeken szüntelen füstölög. Ha a' füstölgő lyukak kitágíttatnak, akkor végtére a' nagy melegség miatt hozzá sem lehet közelíteni. A' körös körülfekvő kövek szüntelen mozgásban vagynak, 's éppen az történik itten kissébb mértékben, a' mi nagyobbban Vezuvban. Földje üres mindenfelé, 's belőle sok kénkő 's timsó készíttetik. A' szomszéd hegyekből is hasonlóképpen szüntelen való gőz emelkedik fel, melly nappal mint a' füst, éjjel pedig úgy látszik mint a' láng. Nagy bővségben átsattatik itten kénkő, 's nem régen timsó-huta állított fel. Szomszédságában vagyon Pisciarelli meleg víz, mellynek melegsége 68° a' Reaumuri melegmértékben.

Solfatara, Lago de Bagni, meleg kénkőves tó, Róma és Tivoli között, 's benne vagyon egy sziget (melly Barchettnek neveztetik) Ebből ered egy hasonló nevű fő, melly Albulának is neveztetik.

Solgalizkaja, vs Russiában Kostroma Guberniumban.

Solikamsk, vs Russiában Permi Helyt. Ussolka tenger-torkolatján. 800 h. 4000 l. és 10 só bányája vagyon, mellyek legnevezetesebbek az orsz. ban, mert minden

esztendőben több mint 5 millio Pud só átsattatik ki, melly csaknem 2 millió Rubelt ér, 12 Gubernium foglalatoskodik itten a' sóval; vagyon itten szappan főzés, bőr készítés. Szomszédságban Krasnoiseloban vagyon egy füves kert, mellyben legtöbb Orosz és Siberiai palánták találtnak.

Soliman, magas hegy ész. felé Persiában.

Soliman, v. **Suliman**, kis vs Tunisban, igen termékeny rónaságban, közel a' tengerhez, lakják az Andaluziai Szerecsenyeknek maradékjai, kik most is Spanyol nyelven beszélnek, 's erkölcsösebbek mint ezen tartománynak többilakosi.

Soliman, fő vs Kurdi Banban Herczs. ben.

Soliman, l. Jerusalem.

Solingen, (51° 12' 31" É. Sz. 24° 43' 25" K. H.) Bergi Her. vs a Wipper mellett, 900 h. 9500 l. kik között sok csengetyű 's kés művesek vagynak, kik 10000 mázsa aczelt 's vasat feldolgoznak, és kardot, buzogányt, pagnétot, puska vesszőt, kést, vellát, ollót, dugaszhúzó, csizmahúzó, aczelt, 's mindenféle edényeket készíttének. vászon műve is van.

Solipaca, vs Nápolyban 3130 lak.

Solitaria, v. **Solitary**, egy az Australiai barátságos szigetek közül.

Solitude, Kir. mulató vár egy magas hegy tetején Wirtenbergiában, Rothenburgi orsz. bírószágban, két órányira Stuttgartától, szép 's jó ízlésű épületek, urfő kert, és legszebb kilátása 's 70 l. vagyon.

- Sollapour**, vs és vár Golcondai statusban, Decan orsz. ban, Ostindiában.
- Soller**, (39° 51' É. Sz. 20° 15' K. H.) helys. a' Mallorkai Spanyol szigetben 5610 l. igen gazdag a' déli gyümölcsökben.
- Sollies le pont**, vs Francz. orsz. ban Var orsz. ban 2720 l.
- Solling**, Süllingerdeje, homokkő hegy Hessen-Casselben, melly ész. nyug. rőt Deensenél Broak mellett kezdődik, és egy 9 mfdnyi térségben Göttingáig 's Mündenig kiterjed. Kemény fákkal vagy on bé-növe, 's vagy on azonfelül vasa, sava, torfája 's homokja építésre.
- Salmár**, hely. Pest Várm. ben, Pilis jár. ban, Budához 1 3/4, Kovácsihoz 1 óra, F. U. Majtényi fam. Lak. német kath. tul. pléb. val. Bövelkedik káposztával és krumplival; itt nem rég tűzkő erek találtattak; Mattyás Kir. nak kedves mulate, és vadászati helye volt. Ide sok búcsúsok járnak a' B. Szűz képéhez.
- Solms**, Herczegi 's Grófi linia a' Hesseni és Nassani Hercz. sben. Solmsi Hercz. ségek ezek.
- Solms-Braunfels**, 7 1/2 □ mfd nagysága 18300 l. fő vsa Braunfels, 2) Solms-Hohen-solms v. Solms-Lich 4 □ mfd nagysága 6000 l. fő vsa Lich. A' Solmsi Grófs. goké: 1) Solms-Rödelsheim, 2 1/2 □ mfd nagysága 5300 l. helysége Rödelsheim, 2) Solms: Laubach 2 □ mfd nagysága 5500 l. fő vsa Laubach. 3) Solms Wildenfels, melly a' Saxoniai Kirs. alatt vagy on 1/4 □ mfd nagysága és 500 l. vagy on.
- Solna**, Zilina, Sillein, priv. mvs Trencsén Várm. ben, Vág vize mellett; F. U. H. Eszterházy, lak. tót. kath. tulaj. pléb. Franciscanus klastromával, tulajdon tanáccsal, és Gymnasiummal, só és pósta hivattal.
- Solna**, Nagy Szolna, Sendorf, Erdélyben Bisztricitzi kerületben, Bisztricitztől 2 óra, Szabad Szász hely, vagy on itt egy evang. templ. örlőmalom a' Buduschelli patakon. Lakosai többnyire kendert és mákot termesztenek.
- Solnicz**, szabad vs Cseh orsz. ban Königingrätzi ker. ben Alba patak mellett, 209 h. és szép pléb. temploma vagy on.
- Solocho**, (insulae Solocae) kü-lömbféle kisszigetek a' Sidrai öbölben, Barbariában. Afrikában.
- Solofra**, vs Nápolyban, az innen való Herczs. ben 6600 lak.
- Solok**, vs Vilnói Wajdaságban, a' tul. Litvániában Orosz. bir. ban.
- Sologne**, kis tájék Francz. orsz. ban, melly valaha az Orleánsokhoz tartozott, most az Cheri és Loiri oszt. nak része.
- Solonok**, népség Tungusiában.
- Solor**, egy a' kised Sunda szigetek közül keleti Indiában, Francziákhoz, (ez előtt a' Hollandusokhoz) tartozandó. Innen sok szantalfa, arany, és gyöngyök hozattatnak.
- Solota**, török ezüst pénz 80 asperből áll, 20 xrt. té-szen.
- Solothurn**, egy a' kissebb 's régiebb osztályok közül Helvetziában, melly délről Baseli osztállyal, nyug. ról Argauval, ész. ról Bernel, nyug. 's ész. részéről

pedig a' fel. Rajnai Fran. osztállal határos. Vagyon 16 □ mfd 43600 l. Fekszik a' Jura hegyeken, 's mellette, hegyes, azomban még is termékeny 's vízzel hővelkedő földje vagyon. Vetése felesleg, hasonlóképpen kerti növénye, főzelékje, lenje, 's jó ízű gyümölcse vagyon, de kevés bora; széplegelője igen alkalmas a' szarvas marháinak és a' lovaknak; de a' juh és sertés tartás igen csekély. Vadhusa bőven vagyon; hala 's méhe számosan; ón, vas, márvány, alabástrom, külömbféle föld 's kő, torfa, szénkő találtatik a' hegyekben; de ezekből kevés a' haszon. Ásványos vize is van. Lak. mindnyájan kath. munkások, 's jó gazdák; mesterseges iparkodásaik a' gyapjú, katon fabr. pamut és len fonás. Ezen oszt, 5 districtust foglal magában, n. m. Solothurnot, Biberist, Ballstall, Oltenn, és Dornachot, 's mindenik 4 fertályra vagyon felosztva. Fő vsa.

Solothurn, Solodurum, (47° 12' 43" E. Sz. 25° 11' 32" K. H.) szép 's termékeny térségen a' Jura hegyek alján fekszik, Aar fő mellett, mely a' yson keresztül foly, 's azt két egyenetlen részre osztja. Nagysága közepeszerű, mintegy 4000 l. vagyon, sánczal körül vagyon véve, 3 fő 's 5 kissebbkapuja vagyon. Fő épületei 's más nevezetességei ezek: az igen szép, 's új templ. melly a' Sz. Urszusz tiszteletére vagyon felszentelve; a' vsháza, az előbbi Francz. követnek palotája, a' régi harangos torony, a' vs könyvtárháza, a' kereskedő h. az is-

pitály, 's a' t. A' fegyverházban mutattatik egy vasaskatonának pánczélja, ki a' Murteni csatában lóháton a' tavat által uszta, 's onnan elillantott.

Solotonoscha, vs Russiában Pultava guberniumban 5500 lak.

Solotschew, vs Russiában a' Slobodai Ukraini Helyt. ban 996 h. és 4740 l.

Solotwina, vs a' Stanislawowi ker. ben, mellynek tájékában só találtatik, vagyon egy Lengyel 's Orosz pléb. ja őrlőmalma, a' kis Bisztricza mellett feksztk.

Solowki, Soloweskoj, sziget a' Fehér tengerben, az Orosz Archangáali Guberniumhoz tartozandó, Dwina fő és a' Caréli tengerpart között, hol sok só készíttetik, és tükörgipsz törettetik.

Solt, Várm. Pest Várm. vel törvényessen egyesültt, ész. ról Pest Várm. vel, kel. ról kis Kúnsággal, dél. ról Bács Várm. vel, nyug. ról a' Dunával határos. Az egész Várm. messzetartó térség, mellyen egész napi útközben egy falu sem akad elő. Sem hegye, sem erdeje, 's ugyan azért fából nagy szükségét szenved, de annál fontossabb a' rétsége, 's marhatartása, 's ebben áll a' lakosok fő foglalatossága. A' szántó föld mivelése csekély. Ellenben igen hasznos a' Duna, mellyben sok halakat 's vizákat fognak a' lakosok. Lakosi magyarok, németek, tótok, 's Rácok. 31 helysége vagyon, mellyek közül Kalocsa Érseki vs, 4 mvst, 26 falu, 28 pléb. ja vagyon. Nevezetik e' Várm. vezai a' mvsától.

- Solt**, mvs Pest Várm. ben, azonnevű jár. ban, Földvárhoz Dunántúl 4, Szabad-Szálláshoz Dunán innen 5, Dúna Vecséhez 2 óra. F. U. Bosnyák fam. Lak. Magy. többnyire ref. tul. pléb. val, jó vendégfogadóval, borral, gyümölcslal bővelkedik, sok lovakat nevel.
- Solta**, l. Sirolda.
- Soltau**, kis vs Lüneburgbi ker. ben, a' Böhme. és Soltau öszvefolyása mellett. Lak. többnyire bálésnek való posztót, tengeri materiát, és fél len materiát készítenek.
- Solt kamp.** Loapendiepi sán-
czok a' Gröningi tart. ban.
- Soltsona**, Celsona, (41° 21' 1''
É. Sz.) 18° 1' K. H.) vs Spanyol orsz. ban a' Kataloniai tart. ban Cardoni fő mellett, 11000 l. 's Püspökségnek széke.
- Solway Firth**, tengeröböl az Irlandiai tengereken, hol az Eden fő Anglia 's Scozia között az öbölbe bé foly.
- Solwiitschegotskaja**, vs Russiában Wologda Guberniumban, Wyschegda fő mellett a' vs alatt a' Dwinába szakad; vannak ezüst, réz 's csont művessei.
- Solymos**, falu Arad Várm. ben, Maros vize mellett, Lippához és Radnához közel, F. U. a' K. kamara, l. Oláhok, Erdeje egész Várm. ben legnagyobb, 's legszebb; gabonával, borral és kecskével bővelkedik. Nevezetes régi Maros partján fekvő meredek, és most is erős várától; mellyben lakott egykor Isabella Királyné, és az e' mellett lévő Magusa-hegyétől, mellyről egész Banátot, és Oláh havasokat megláthatni.
- Somaglia**, kis vs Lambró fő mellett, Mailandban Lódi tájékban.
- Somain**, vs Francz. orsz. ban Nordeni oszt. ban 2230 l.
- Somasca**, kis vs Velenczei Bergamasko környékben.
- Sombreri szigetek**, l. Nicobári szigetek.
- Sombrero**, Benguela Kirs. ban lévő előhegyek alsó Guineában, déli csúcsán a' Kuh-v. Thurbaynak.
- Sombrero-caldo**, le függő kalap, melly ha jól méllyen a' fejbe tétetik, 's egy köpönyeggel az arczának alsó részébe takartatik, a' személyt ismételten teszi. Illyest sokan viselnek a' Spanyolok, olly cselekedetekben, mellyekben ismételtennek kívánnak maradni. Mindön 1766-ban a' Madridi udvar ezen kalapokat eltiltotta, ezen tilalom fontos okokból támadásra alkalmat adott. Ettől az időtől fogva a' tilalom megerősített, 's Madridban nem is szabad viselni senkinek a' hóhéron kívül. Azomban megengedett még is a' bikaviadálnál a' nagy hévségben a' kalapot leereszteni.
- Somergem**, vs Flandriában, 6230 l.
- Somerset**, Grófs. Angliában, ész. nyug. ról Brisztoli-Cannállal, ész. kejről Gloucesterrel, kejről Wilttel, délről Devonnal, és Dorsettel, nyug. ról Devonnal határos; 63 □ mfdnyi nagysága 31 vst, 's várokat, 385 Eklesiákat, 48492 h. és 273750 l. foglal magában. Földjének jósága nagyon változandó. Termése: köszén, ón, réz, jó, 's kövér marhákat nevelő rétje. Legtermékenyebb tájéka a' Tauntoni völgy. Nevezetes-

- sebb fői: Parret, Ivel, Thone, Brue, Ax, Avon, Bath, Bristol és Alford mellett hires ásványos forrásivagnak. Fő vsa Brisztol.
- Sommerset**, Grófs. ész. Amerikának New-Jorsei szab. Státusaiban fő vsa Bridgewater.
- Somerset**, Grófs. az ész. Amerikának Pennsilváni szabad társas. ban; fő vsa Berlin.
- Somerset**, Grófs. ész. Amerikának Marylandi szabad vsiban, fő vsa Prinzesz Anne.
- Somerton**, helys. Angliában Sommerseti Grófs. ban 1500 l. Parrat karján, vagyon gyapot fabr. Ettől vette nevét a' Grófs.
- Somkerék**, Radlen, Szintyerág, mvs Erdélyben, belső Szolnok Várm. ben, Sajó vize mellett, Arpás tó és Somkút közt. F. U. Kendeffi és más nemes fam. Lak. Magy. Oláhok, ref. és egy. hitűek; posta hívatallal.
- Somkút**, Sombrunn, Sonkuta, mvs Erdélyben, beső Szolnok Várm. ben, al. ker. ben, Dééstői 1 3/4 óra. F. U. a' K. kamara, Lak. Oláhok, egy. hitűek tul. pléb. és sós forrásokkal. Az ország úton fekszik. N. Somkut a' Kővári ker. ben esik, G. Telekyé, pósthivatallal.
- Somlyó**, hires bortermő hegy Weszprém Várm. ben Nagy Szőlősi, Dobai és Vásárhelyi határban az É. Sz. 47° 2' alatt. Asztali bornak alig van párja.
- Somlyó**, v. *Szilágyi Somlyó*, Somelmarkt, mvs Kraszna fő mellett, Kraszna Várm. ben Erdélyben; vagyon egy. kath. egyes. görögöknek és reformátusoknak pléb. Minoritáknak klastroma, Várm. háza harmincz 's só adó hivatala, póstája, 's or-
- vos ásványos vizei F. U. G. Bánffi.
- Somlyó vásárhely**, l. Vásárhely.
- Somma**, vs Nápolyi Terra di Lavoro tart. ban a' Vezuv' alján, vagyon egy vára, 6780 l.
- Somma**, kis vs Mailandban Ticino fő mellett.
- Sommariva di Bosco**, vs Piemontban Carmagno környékben, 5050 l.
- Somme**, fő Francz. orsz. ban Fonsomme mellett Aisne oszt. ban ered, Sz. Quentin, Peronnét, Amiensét, Abbevillét, és a' Sz. Valeryt nedvesíti, 's a' róla neveztetett osztályon keresztül foly, vele viszi az Omignon, Mitantmont, Avre, Celle és la Maye vizét, Bray mellett hajókázásra alkalmas, és 26 mfdnyi le folyása után Crétoy alatt a' tengerbe szakad; öszve foly Oise fővel. Ezen főtől vette nevét egy Fran. orsz. ban lévő osztály.
- Somme**, Francz. oszt. a' Brittusi Canál mellett, melly Pikárdiának legderékebb részét magában foglalja, 112 □ mfd nagysága, 49,5060 l. vagyon. Gazdag a' Torfában, veteményben, kenderben, lenben, főzelékben, hüvelyesveteményben, vadhusban, szarvas marhában, juhokban; halakban 's a' t. Öt kerületekre vagyon felosztva, u. m. Amiensi, Abbévilli, Doulensi, Peronni, és Montdieri kerületekre, melyek öszveségesen 848 közönségeket, és 41 osztályokat foglalnak magokban. Fő vsa Amiens.
- Sommerach am Sand**, nagy falu a' Würtenbergi nagy Herczs. ben Ménus fő mellett, hol az egész tart. ban

legjobb bor terem.
Sommerda, vs Erfurti Herczs. ben nem messze Unstruttul, három országos vásárt tart. és posztó fabr. vagy.

Sommerein, l. Sumerein.
Sommerfeld, nemes vs a' Neumarki Brandeburgiában Crosseni ker. ben Lupa mellett, 346 h. 1750 l. Jó posztó készítették itten.

Sommerfeld, kis vs és vár alsó Lausiczban Lupa fő mellett. Jó posztóval kereskedik.

Sömmering, l. Semmering.
Sömmerinseln, l. Bermudi szigetek.

Sommerschenburg, falu a' Magdeburgi Herczs. ben Holczi ker. ben, vagyon pléb. 68 h. 440 l. hajdan az híres Sommerschenburgi Grófnak lakhelye volt, mellyet egyszermind a' Palatinátusi Szászok is birtak, 's 1189-ben kihaltak.

Sommierre, kis vs Francz. orsz. ban Gardi oszt. ban.

Sommeres, Sumeriae, (43° 38' E. Sz. 21° 45' K. H.) vs Francz. felső Garonnei oszt. ban 3500 l. Vidourle fő mellett; sok gyapot matériát készített.

Somobor, Samobor, Zamoborinum, nagy 's jól épült mvs Horvát orsz. ban, Zágráb Várm. ben; vagyon 1730 kat. l. régi vára, rézhámorja pléb. oskolái, 's harminczadja, egy órányira tőle vagyon a' gazdag, régi rézhánya, mellyből minden esztendőben 8000 mázsa réz ásattatik. Találtatik itten keserű só is, kék, 's zöld, vas, 's réz gáliczkő, és más ércek 's kövek. F. U. B. Kulmer.

Somogyvár, régen vs most falu Somogy Várm. ben, Ka-

posi járásban, az ész. szél. 46° 31' alatt, Nagy-Lakhoz 1/2, Martzalihoz 3 óra, Hegyesd nevű pusztával. F. U. G. Széchény. Lak. Vendudusok, de magyarul is jól beszélnek, számok 1800-ra megyen, kath. tul. pléb. jó malmokkal és erdővel. Nevezetes a' falunak mostani fekvése felett lévő hegy, melyen Kupa Herczeg hajdani várának omladékait mutogatják, és külömbféle üregeket találnak. Ennek oldalán mutatják a' hajdani Somogyvári Apátúrságnak (Abbatia S. Jacobi de Simigio) sőt a' Vármegye Házának is helyét, melyek azómban mindjárt Zrinyi Miklósnak Szigetvári esete után elhagyattak, és mostan csak a' szőlők között a' föld színén látszatók.

Somogy Vármegye, Schimeger Gespannschaft, Comitatus Simegiensis, Magyar orsz. nak Dunán tulsó kerül. ben. Nevét vette Somogy vártól, fekszik az ész. szél. 45° 46' és 46° 52' alatt, a' kel. hossz. pedig 34° 42' és 36° 4' alatt, déli nyugotra Szala Várm. északra Weszprém, keletre Tolna és Baranya, délre Veröcze Várm. ék, 's a' Sz. Györgyvári katonaság határai között, mellyektől a' Dráva vize választja el, északi nyugotra pedig a' Balaton tava környékezi. Nagysága 114 □ mfd, fekvése 3 szegű forma, melynek minden oldala szinte 15 mfdnyi. Somogyságnak is nevezetik, 's hajdani Kupa Hercz. tulajdonának. Nagy részint hegyes és erdős, hegyei négy csomóban vagynak, egygyik része, mely Zsclitznek nevezetik, 's a' Pétsi Metseknél végző-

dík , a' Kapos vizén alól Baranyára dül, másik Igal-tól fogva Endrédig, és Ság-várig TolnaVárm.nek szomszéd-ságában vagyon, úgy hogy csak Adánd és Hidvég környékén egyenesebb, harmadik Böhönye és Tapsony körül kezdődvén, Kéthely és Hollád között nyúlik a' Balatonba, negyedik Csur-gótól és Mihálydtól a' Kan-nisa és Mura vizek folytá-ban a' Drávának mostani folyását határozza, úgy hogy csak Belezna környékén hagyott egyedül róna földet. A' Zselitz nagyobb részint fenyves, bükkös, és tseres erdő lévén, kevés 's nem igen nevezetes bort terem, a' Tolna Vármegyére dülő hegyek jó asztali bort, a' Böhönyei, Tapsonyi, Marczali és Baglasi hegyek nevezetes veres bort, ezek mellett pedig a' Gombai és Horváthkútiak fehér bort teremnek, a' Dráva sarká-ban a' Zakányi, Surdi, és Sz. Mihályi hegyeken termő fehér borok dícsértetnek. Emlékezetet érdemel azonban, hogy ezekben a' hegyekben kő nem találkozik, ha csak a' Zselitz' né-mely hegyfokaiban lévő és szintén elmorzsolható por-köveket ide nem számláljuk: vagynak azonban a' Balaton mellett egy Fonyód nevű pusztán, 's ahoz nem messze Boglár mellett olyan dombok, mellyek terméskövel vagynak tele, és régi várhelyet mutatnak, mellyeknek azonban más hegyekkel semmi köze.

Nevezetes vizei 1) a' Dráva, mely Stajer országból jöven, és Magyar országot Horváth 's Rácztól elválasztván, Légrádnál üt-

közik a' Somogyi hegyek' csúcsába, a' hol hajdan Zri-nyinek, Somogy Vármegye firól fira volt fő Ispányjának földvéra (Neuztrinwar) állott. Ez a' víz a' mint a' Dunába foly Eszék mellett, a' só vitelre ad egész Bar-tsig felfelé hajókázást, fel-lyebb pedig partjai és tő-kéi miatt bátortalan, úgy hogy innen a' szomszéd Vár-megyékben lévő sóadókba szárazon vitetik. — A' Sió, mely így neveztetik, mivel Sió-foknál Veszprém és Somogy Vármegyék közös határán, mint valamely sió v. zúgó (cataracta) e-red ki a' Balatonból, 's e' két Vármegyét egymástól választván, Tolna Várm.be mégyen, hol a' Sár vizével eggyesül Simontornyánál. — 3) A' Kapos, mely pus-ta Korpád környékén számtalan forrásokból eredvén, a' Zselitzet, sőt egész folyamatjában a' dél napkeleti partján hegyes vidéket választ el a' róna földtől mind addig, míglen magá-ba veszi — 4) Koppán vi-zét, és ezzel eggyütt mé-gyen a' Sió és Sár vizébe, a' hol osztán ezek kisebb teréhvél való hajókázásra alkalmatosok. — 5) Almás vize arról nevezetes, hogy a' Zselitzi hegyek közepén eredvén, hajdan Szigetvár-nak oltalmára szolgált, míglen a' gazdálkodó mun-kásság szűkebb árkok köz-zé szorította — 6) Okor vi-zé a' Vármegyének délső vidékein veszi eredetét, és nem sokára az Almás vizé-vel eggyesülvén, annyival több károkat téssen, mivel a' Drávának dagályját a' vidékkel közli, mely miatt Somogy és Baranya szomsz-

széd Várm.k szinte 12 mfdnyi hosszúságú töltést tartani kénytelenek. Nevezetes ez a' víz több Íróknál, főképpen pedig, hogy annak mentében a' Mátra allyai Palótzok' nyelve vagyon divatjában. — 7) Rinya, mely a' Vármegye közepén ered, és sok ágakon foly mind addig, míg Rinya Sz. Király táján egyesülvén, Babiltsa mellé ereszkedik, mely várnak hajdan sántzúl szolgált, de már most regulázva lévén, egyenes árkán a' Drávába megyen.

Jegyzésre méltó azomban erről a' Vármegyéről, hogy abban csak egyetlen egy határ sintsen, a' melyben vagy egy vagy más kisebb posványos víz (Somogyiaknál berek) nem volna; mint-ha ugyan a' természet Alkotója a' Magyar országi tengert a' Drávával ily állathatatlant utakon kívánta volna egyesíteni: a' források a' völgyeken egymást érik, követset mindazáltal egyiknek folyamájában sem találhatni — A' Balaton tava szinte negyven ezer holdat térszen mocsárossá a' maga vidékében, mely Fonyódi, Tóth Sz. Páli, Marczali és Ormandi bozótnak nevezetik, ezeket kiszáritani hitjába próbálták, 's minden költség és fáradság csak azt a' tudományt szerzette, hogy a' Siónak esetétől függ az egész munkának előmenetele.

Illy sok mocsárok és erdők szülik azt, hogy Somogynak levegő ege általjában vastag, és a' termesztésre inkább, mint az egészségre hasznos.

A' Somogyság általjában

kedvezőbb az őszi mint a' tavaszi vetésnek. Ősszel vetve terem búzát, kétszerest, ro'sot, árpát, tavasszal néhol ro'sot, átallyában kukoritzát, kolompért, hajdinát v. tatárkát. — Gyümölcssei igen különösek, mivel még a' Törökök hagyományából vagynak oltva, 's nevezetes köztök főképpen az Istvándi alma, mely fehér pogátsa alma formát mutat, 's fűszerszámos íze és szaga, valamint nagysága is, a' legnagyobb szorgalmatossággal nemzett piros pogátsa almát sokkal feljül mülja. Említeni méltó még a' pamut plánta is, mely hasonlóképen Törökök' maradványja Segesd környékén, 's több mint 100 eszt.től fogva csak vadon a' réten teremvén, pamutját csak a' szél hordja el mostanában. Egyébb eránt az orvosi füveknek szintén hazája, 's köményt és ánist is vadon eleget terem. Mindenféle marhakat is tenyészt, dicsekedik Balatonból a' fogással, Drávából a' galótzával, néha vizával is egyébb jó ízű halakon kívül, sőt a' Balatonba lévő bizonyos halának neme, valamint termeszetére 's formájára nézve a' heringgel megegyez, úgy pótolására is szolgálhatna.

A' szorgalmatosság' ágazatjában G. Festetits György egyébb ízeken kívül a' külföldféle széna és dohány nemekkel, Gróf Hugonnay Sigmund a' veres tormával (krapsz) 's többen a' szelid és vad sáfránnyal, Péruai, és Virginiai dohánynyal dícséretes próbákat tettek; a' gyapjúnak nemes

aitésében pedig az előkelők egymással vetekednek. Üveg fabrikája négy vagyon, melynek kelete nevezetes.

Ez a' Vármegye hajdan Királyainknak kedves mulató helye volt, 's most is viseli IV. Béla Királyunknak nevét Bélavár nevű kis helys. 's mutatja a' Királyi kastélynak omladékait közel a' Dráva vizéhez; mellytől nem messzire, a' hol az Udvarnokoknak szállása mondatik, mostan Udvarhely nevű helys. telepedett. Igen sok nyomait találhatni ennek csak abban is, hogy a' Király és Királyné Szakáttjai, Pohárnokjai egyéb udvarnokjai ebbe a' Várm.ben voltak szállítva 's máig is élnek a' Nemesi szabadsággal.

Kupa Herczeg Zenebonájától fogva minden Dézma a' Benedictinusoknak adódott mind addig miglen hosszas törvénykezés után a' földes urak ezt örökösösen magokhoz váltották.

Vagyon benne Kaposvárott a' kath. egy kisebb Gymnasiuma, melly az 1800-dik eszt. Insurrectiótól maradt, 's utóbb némelly ajánlásokkal is pótolódott pénzekben állított, 's a' mostani fő Ispanyi Helyt. Gróf Teleky László közbenvetése által nyert Privilegiumot. — Az evang. és ref.nak pedig egyesülve Curgón nagyobb Gymnasiumjok Gróf Festetics György Excellentziájának és némelly Uraságoknak segítségével fundálva.

Kereskedő helye nincsen a' Megyében, hanem Kanisára Veszprémbe és Keszthelyre kell minden eladóját szállítani.

Számlál 23 mvsokat, 292 falukat, 270 pusztákat, 's mindenestől mintegy 190000 l. kiknek több felénél kath. a' többek nagyobb részét ref. kevesen evang. ó-hitűek és zsidók, a' kath. öt Paróchiája a' Pétsi; — többi Veszprémi Püspökséghez tartozik. Nemzetjekre nézve jó részént Magyarok, de igen sokan vagynak a' nép' nyelve szerint, Sokezték, Bömhétzek, Guatok, Horvátok, Bosnyákok, és más Tót eredetűek; német szállítások is több helyeken vagynak, mellyek azomban már nagy részént a' hazai nyelvet is megtanulták. — Portája 133.

Somorja, Sommerein, Samaria, Fanum S. Mariae, jeles priv. mvs Csallóközben, Posony Várm.ben, 325 h. 2680 l. egy evang. 's egy ref. temploma, néhai Palulinusok monostora, egy száraz malma, és szép sétáló helye vagyon.

Somorja, falu Mosony Várm.ben, Laita mellett, 130 h. 1070 l. többnyire luth. egy kath. 's egy evang. templ. Salétrom főzése, igen finom izű hala, 's rákja vagyon. Lak. földmíveléssel 's gabona kereskedéssel táplálják magokat.

Somos, Drinow mvs Sáros Várm.ben, Tarcza vize mellett, Eperjestől 1 1/2 óra, F. U. G. Andrásy. Lak. tótok, kath. többnyire, számok 806. A' földes úrnak szép kastélyával.

Somos, falu Abauj Várm.ben felső magyar orsz.ban, vagyon egy kath. templ. szép halászatja, és az itt lévő hegyeken madarászatja foglyokból. A' K. kamaráé.

Sommosierra, kis helys. Spa-

- nyol orsz.ban Segovia tart. ban Madridi út mellett, hires az itten történtt 30 Novemb. csatától 1808-ban.
- Sonche**, falu Peruban, Cachapoyas tart.ban déli Amerikában, fazekakkal 's téglákkal kereskedik.
- Sonchocin**, fő vsa Masurai Vajdaságban, N. Lengyel orsz.ban, Orosz bir.ban.
- Soncino**, kiseded erős vs Kremónai határookban Oglio fő mellett, 3880 l. és régi szokás szerint erősítettett vára vagyón.
- Sonderburg**, (54° 54' 59" E. Sz. 27° 28' 29" K. H.) vs az Alseni Dánus szigetben, 2690 l. és egy kikötő helye és szép kereskedése vagyón.
- Sordenburgersund**, l. Alsingsund.
- Sonder-Endofluszthal**, kiseded ker. Kaplandiában, Stellenbósch Districtusban a Hottentotti-Hollandskloof és Scwellendami határok között, sok gabonája, 's szarvas marhája vagyón; szőlőt is természet de kevés értékűt.
- Sonders**, l. Sondrio.
- Sondershausen**, (51° 22' 33" E. Sz. 28° 30' 6" K. H.) fő vs, és a' Schwarzenberg-Sondershausi Hercz' lakhelye Wipper mellett, 480 h. 2400 l. 's egy Gimnásiumja vagyón. A' vs mellett lévő hegyen vagyón a' Herczegi vár, 's abban természetbéli gyűjtemény. A' fegyver házban látni lehet a' régi Vandalusok' Pustrich nevű bálványát.
- Sondhofen**, (47° 21' 10" E. Sz. 27° 46' 10" K. H.) mvs Bavarvariában Illeri. ker.ben a' törvénytévő 's számtartóság' hivataljának széke, egy vára, ispitálya, több mint 2000 l. vászonnal való keteskedése, kovács és hámor műhelye vagyón.
- Sondrio**, Sonders, jeles falu Adda mellett, Veltlin tart. főhelye, Komótul ész. kel. ről 12 mfdnyire fekszik. 3510 l. vagyón. Egynehány órányira ezen helytől vagy nak a' Masinoi ferdők, l. Masin völgyit.
- Soegaray**, l. Soongarey.
- Son-Kiang-fu**, vs Chinában Kiangnani tart.ban, olly finom pamut matériát készít, hogy selyem helyett tartatik.
- Songkhy**, fő az Anoni Császárságban Chinából ered, Cachan alatt több erekre oszlik, és az Anan öbölbe szakad.
- Songo**; Sonho, vs és tart. Alsó Guineában, Afrikában, Kongó orsz.hoz tartozik.
- Soni**, l. Sogno.
- Sonjenbosch**, Brabantiában, ész. Belgyiomban Brüsseltől 1/2 óra. Sok falukkal, klastromokkal, barlangokkal 's t. ef. Mintegy 8000 holdnyi; esztendőnként 100 holdnyi kivágattatik belőle, újravettetik.
- Sonnenberg**, vs a' Meiningi, részben Kóburg Herczs.ben Róte fő mellett, 248 h. 1760 l. kik között sok timárok, esztergályosok, képnyomtatók, képirók, rézmetszők, 's ötvösök vagynak; kereskedik itt 's a' tájékkában készült játék művekkel, tükrökkel, szegekkel, palakő táblával, puskával, köszörű kövel, porcelánnyal; selyem, bársony, és pántlika fabr.hoz tartozandó deszkáskákkal, földszénnel, ónnal, és ón portékákkal, üveggel, márvánnyal 's a' t.
- Sonnenberg**, szabad bánya vs

Cseh orsz. ban Saatzi ker. ben 174 h. ezüst, és czinbányája, egy kath. pléb. vagy on. Fekszik az úgynevezett Brandbach mellett.

Sonnenburg, vs a' Neumarki Brandeburgiában, Sternbergi ker. ben, Lenzen fő mellett 202 h. 1700 l. a' Sz. János vitéz rendjének lakhelye. mellynek nagy mestere egy Burkus Herz képet viseli. Többféle halakon kívül itten ángolna és rák nagy számban fogatnak.

Sonnenwalde, vs Solmsi Grófi urad. ban, alsó Lausitzben Luckani ker. ben 115 h. 1500 l. és egy vára vagy on.

Sonnenwübel. falu, Cseh orsz. han, Ellnbogeni ker. ben; egy hason nevű hegynek tövében, jó porcelán földje vagy on.

Sonntagsberg, a' Seitenstätti intézethez tartozandó bucsujáró hely Austriában.

Sonntagsflusz, jeles tenger tengeri fő a' Hollandiai Caplandban, déli Afrikában, melly a' havasokban ered, és a' Platt vizét, Bär vizét, és a' kis Sonntags főt magába veszi és a' 31° D. Sz. alatt a' tengerbe magát kiönti.

Sonora v. uj Navarra, Cincala Intendentia uj Spanyolban, ész. Amerikában 19143 óra nagysága 121400 l. Fő vsa Arispe.

Sonora, vs a' hason nevű Spanyol Intendentiaiban, ész. Amerikában 6400 l.

Sonthofen, Sunthofen, urad. és mvs Baviariában, Augsburg vidékében. Ennek határában ered Iler fő, és vas hámosi is vannak.

Sontra, vs alsó Hassiában a' Hessn-Rheinfelsi Leniához

tartozandó, egy Sontra mellett lévő tetőnek háta megett fekszik 236 h. 1350 l. vagy on, kik magokat szántó föld művelésével, és marha tartással táplálják.

Sonx, l. Nadowessier.

Sooden, külső vsa Allendorfnak alsó Hassiában, Werrának balpartján fekszik, Allendorfal két hiddal kapcsolatik össze, és az Hessiának legjelesesebb aknáját bírja, melly épületeivel együtt egy kis vs formál, magának kapuja és temploma 42 főzháza 's ugyan annyi vasserpenyője 's szárított kammarája vagy on.

Souldorf, falu Schaumburgi Gróts. ban alsó Hassiában, vagy on egy só aknája, két vinnyója és vasserpenyője, és szép fehér sóval kereskedik.

Soomelpoor, kereskedő vs tulajdon Bengaliában, Ganges innenső partján Ostindiaiban, Gouel vizénél; itt drága gyémántok találtnak, házai földből vannak, és Boros fa ágakkal fedettek.

Soongarság, ész. része a' Kalmuksagnak, és legmagasabb tart. a' földön, melly ész. kel. ről a' zordon 's hideg Mustagi Astot, Alkinskoit, Sirtet, és Altait magában foglalja. Csak dél felül vagy on fő vize, ezek közül vagy on a' Tschui, Tschabakáu, Ili, melly több kised patakokat 's fókát magába felvesz, és az itten temérdek sok tengerek között a' legnagyobbikba mely Palcatinak neveztetik, szakad.

Sophia, Bolgárul Triadriza, Sardica fő vsa a' Török Bolgár-Ili tart. nak, Sardika-

chi Basaságban Ischar fő mellett Ima hegyhez közel 8000 h. mellyek közül mindeniknek kertje vagyon, és 46000 l. kik közül 6000 keresztény: a' Begler-Begnek, Görög Érsekségnek, és egy kath. Püspökségnek lakhelye; meleg ferdője és jó kereskedése van.

Sophia, l. Zarskoje-Selo.

Sophia-Wilajeti, l. Bolgár-Ili.

Sophienau, falu a' Szász-Hildburghausi Herczs. ben vagyon egy képfestő fabr.

Sophienberg, Dánus Kirs'. mulató vára nem messze Copenhágától vannak szép épületei mulató kertjei.

Sophienburg, Kir. mulató vár Bajor orsz. ban, Bayreuth vsa előtt egy igen magas hegyen.

Sophientust, urad. vár 's jószág Meiningen mellett.

Soping, egy a' kel. Indiában lévő Celebesi szigetnek kisebb vsai közül.

Soprim, egy az ugyan ezen szigetben lévő nagyobb vsok közül.

Soprony, Oedenburg (47° 40' 45" É. Sz. 34° 15' 30" K. H.) Sz. k. vs Soprony Várm. ben, kellemetes és egészséges vidéken, az országútban, Bécshez is, Posonyhoz is 8 posta mfd. Hajdan Scarabantia és Sempronium nevet viselt. A' nemzetségek költözködésével urai változtanak, Henrik Császár alatt pusztulásra jutott, a' Németektől felépítetett; Sz. István Kir. től fogva Magyar orsz. viszontagságiban nagy részt vett. XVI. Században néhány Diatak is tartattak, és III Ferdinánd megkoronáztatott benne. Belső és külső vsokra osztatik: a' belső kőfallal kerített

nem igen nagy, de külömbféle jeles számos épületekkel, tornyokkal, Szentegyházakkal díszeskedik, a' külső vsok messze terjedtek, ezek is kapukkal, és szép úttzakkal jeleskednek, úgy hogy Soprony méltán orsz. gunk szebb vsi közzé számláltathatik. Két pléb. van benne diszes templokkal, a' belső az ottlévő Kollegiomas Káptalané Sz. György tiszteletére 3516 kath. kal. A' külső Mihály Archangyalé, vsi plébánia. 3799 kat. kal. Van ittevang. Superintendentia is, mellyel most díszeskedik, nagy érdemű Magyar Irónk Kis János ur, 2772 evang. kal. Vannak ezeken kívül 15 óhitűek, és 33 zsidók is. Az itt lévő evang. Gymnasium, a' kised Magyar társasággal nevezetes; a' kat. Gymnasiumban a' Benedictinusok tanítanak; említést érdemelnek a' Dominikánusok, és Ursulina Apáczák' klastromai, a' Királyi harminczad és póstahivatal, komédiaház. Jeles épületi a' G. Szécsény, Festetics, és sok más uraságoknak házaik, a' tanáczház. három emeletű Korona vendégfogadó, 's több polgári épület. Lak. leginkább Németek, néhány Magy. híres bortermesztenek, mesterségeket űznek, kézi műveket, posztót készítenek, czukrot rafiníroznak, kösznet ásatnak, erőssen kereskednek; szép sétáló helyeken, külömbféle kertekben (Neufhof) Wolfs ferdőkben mulatoznak, és sok nevezetes Tudósokat neveltek keblökben, E' vñak portáji 34 4/8

Soprony Vármegye, Oedenbur-

ger Gespanschaft, Comitatus Soproniensis, Magyar orsz.nak Dunán tulsó ker. tében; az É. Sz. 47° 22'től 47° 53' 30'ig, és a' K. H. 33° 56'tól 35° 2'ig terjed. Nevét vette Soprony vsától; fekszik nyug.ra Austria Her.ség, ész.ra Mosony, kel.re Győr és Weszprém, délre Vas Vármegyék közt. Nagysága 57 □ mfd. Vidéke felfelől hegyes, alsó része lapályos térség, melly Rába köznek is nevezetik. Hegyei között nevezetesebb Schlag (Gneus) és Lajtha hegysor mellynek ágai Austria határin egész Stajer Herczs.gig terjednek. Harmadik hegysor fekszik Fertő nyug. partyán. Erdeji számosak, cserési és ligeti is vannak. Fő vizei jelesebbek: Rába, melly Stubek falu alatt Stajer Her.ben eredvén, Vasból foly e' Várm.be. 's Győrnél a' Dunába szakad; Rábcza, vagy Repcze, Kart falunál eredvén, Győr Várm.ben Rábával egyesül; Tase vize Rohrbachnál eredvén, Czenknél Ihvának nevezetik, 's végre a' Hanságban enyészik el. Volka vize Fraknoi hegyekből eredvén Fertő tóba vesz el. Lajta e' Várm.gyét Austriától elválasztván, Mosony Várm.be foly által, 's Magyar Óvár-nál Dunába vegyül. Nevezetes patakja Csáva. Tavai között igen hires Fertő v. Nizsideri tó Soprony és Mosony Várm. határan, 10 mfd a' ker.lete; másik a' Barbacsi tó, nádas, vize-nyős és posványos része kel.re Hanság nevet visel. Van-nak több egészes kút vizei is. Levegője általlyában e-gészes. Térségein minden

némű gabona bőven terem, hegyein teremnek ama világ szerte esméretes Sopronyi és Ruszti jó fehér borok ürmösök; a' jó gyümölcsök; hamuzsir és üveg égettetik, belsejében ásatatnak kőszén; tuffa, edénynek való föld, csiga állatok, és kővé váltak. Vizeiben, kivált Rába vizében, Fertő és Barbacsi tóban bővelkedik halakkal, és vizi állatokkal. Vadászattya szép, kereskedése hasznos, Marczaltői töltése dicsőséges, 3 Sz. Kir. ysokat, 38 mvso-kat 200 falukat, 6 pusztá-kat, sok szép kastélyokat: mint az Eszterházy, Kis Martonyi, N. Czenki, 's a' t. és 148; 56 l.kat, kik hegyes részeiben Németek és Horváthok, térségein legin-kább Magyarok, kath.többnyire, és Protestánsok. A' katolikusok a' Győri Püspökséghez tartoznak. Portáji 262.

Sopuka, kis fő Marmaros Vár.ben felső Magyar orsz.ban, hossza mintegy 4 mfd, és Boczkó mellett a' Tiszába szakad. Vagyon rajta egy fűrész malom; három, kerekre, mellyben többnyire a' kissebbsős hordókra don-gák készítettnek, mellyek esztendönként a' Marmarosi só bányákban 15—20000 szükségesek.

Sor, Zor, l. Tyrus.

Sora, (41° 47' É. Sz. 31° 14' K. H.) vs, és a' ker-nek fő helye Nápolyban; Terra di Lavoro tart.ban Garigliano fő mellett, 7200 l. 's egy vára vagyon kalap, papíros, 's húr fabr.

Soracina, Soresino mvs Delmon fő mellett Mailandban Cremona környékben, hol sok puszkapor készíte-
tik,

- tik, melly különös jóságúnak tartatik.
- Sorapur**, v. *Sollapur*, Dekkani-Nisámtól függő tájék a' gazdag Golkondában keleti Indiában, hasonnevű várossával.
- Sorau**, Lengyelül *Zyony*, kerített város felső Sileziában Ratibori Herczaben, 214 h. 1680 l. vászon, 's posztó fabr. vagyon, gyümölcscsel 's borral kereskedik.
- Sorau**, Zarow, vs alsó Lausitzban Gubeni ker. ben Bobertől nem messze, 5.9 h. 3450 l. egy vára 's mulató kertje, egy árvák' háza, Lyceumja, szabad iskolája, posztó, vászon, fonal, dohány, viasz, 's vászont fehéritő fabr. vagyon. A' vstól nem messze vagyon egy vadaskertje, 's kellemetes vadász vára.
- Sorben**, Sorbenwenden, Slaven, egy bizonyos nép vala, kik a' hatodik századnak kezdetén Szármáczciát, Horvát országot, Tót országot, Karinthiát, Kárnioiát, Siléziát, Lengyel, s Cseh országokat, Lausitzot, valamint is a' felső Albisnak mind a' két oldalát az egész német és kel. tengerig mind bétöltötték nyelvekkel 's népségekkel. Utóbb a' N. Károlytól elűzettek 's résszerént meggyőzettek, résszerént a' keresztény hitre térítettek, úgy hogy most csak kevés számmal Lausitzban 's Marki Brandeburgiában találtnak. Első Henrik Kir. őket, kik még a' megverettetés után megmaradtak 's helységeket építettek, nagyon zablán tartotta, ('s ezek közül még most is sokan fen vagy-
- nak) l. Vandalusokat is.
- Sorbenburg**, a' magas Schwarm, régi döltt vár, Salfeldhez közel Thuringyiában, hol még most is némely falak, régiségek, és, azon hely; hol az ítélet az úgy nevezetett Kessel gödörben tartatott, látszatnak.
- Soregna**, hajdan Stridonium, vs Austriai Istriában.
- Sorelle**, Angol vs Canadában ész. Amerikában 100 h. és sok hajó építő műhelye vagyon.
- Soret**, szabad vs Guzurátefélszigetben kel. Indiában, fő vsa Jaganat v. Jagamar.
- Soréze**, vs Francz. orsz. ban Tarn oszt. b 2710 l. vagyon.
- Sorgenfrey**, Kir. mulató vár nem messze Koppenhágától, szép kertje vagyon.
- Sorgue**, Francz. orsz. ban lévő fő, melly a' Vacluse oszt. ban ered, 's két öblöt csinálván a' Rhodánba szakad.
- Sorgue**, vashámor Fran. orsz. ban Eure oszt. ban.
- Sori**, Monti Sori, iszonyú magasságu hegy Sicziliában, ész. tól fogva délig, Val di Demonától fogva Val di Notoig terjed.
- Soria**, darab föld Spanyol orsz. ban Kasztiliában 170570 l. Fő vsa
- Soria**, (a' régi Numantia) Duero mellett, jól épültt, 6000 l. jó gyapot kereskedése van.
- Soria**, l. Syria.
- Sorino**, vs az innenső Calabriaiában Nápoly orsz. ban 3600 l.
- Soristan**, l. Syria.
- Sorlingiai szigetek**, Cassiterides, Sigdeles, l, Scilly.
- Sorock**, Olchionia, erős vs Moldavágon Dnister mellett vagyon; egy jól meg erősítettett vára.

- Sorbe**, Sora, vs a' Seelandiai a' Káspiumi tengerbe szakad.
- Soschnizowitz**, szab. vska Slezsiában Oppelni Herczs. ben.
- Sósmező**, falu Erdélyben Szolnok Várm. ben, kö, 's föld olaja vagyon.
- Sosna**, folyó Russiában, mely a' Donba szakad.
- Sospello**, l' Espel, Hospitellum, vs Nizzában, Bever folyó mellett, mely két részre oszol, 3000 lak. vagyon.
- Sotla**, folyó Stajer országi Herczs. ben, mely Rohitsch mellett ered, keleti dél felé veszi folyását, 's Dubowa alatt Szávába szakad. Ezen folyó szakasztja Stajer országot Horvát országtól.
- Sottoville**, les Rouen, vs Fr. orsz. ban alsó Seine oszt. ban 3000 lak.
- Sottovento Islas**, v. Windwards isles, szél alatt lévő szigetek, a' közép Amerikában lévő Caraibi szigeteknek része; hogy megkülönböztessenek a' Szélben lévő Barbados, Antill, 's t. szigetektől; az az ollyaktól, mellyeket keleti fekvésekre nézve előbb ér a' szél. Nagy szélvésznek és gyakran földindulásnak tétettek ki.
- Soubico**, kis vs Campagna di Romában az Egyházi városokban.
- Soubise**, kis vs Francz. orsz. ban alsó Carente oszt. ban. Az által ellenben lévő Madame szigetet, abban uralkodó egészséges levegő 's vizek miatt sők kereskedők lakják.
- Soucy**, vs Francz. országban Lot 's Garonne osztályban 3320 lak.
- Soudan**, vs Francz. orsz. ben, alsó Loire oszt. ban, 2040 lak.
- Sorbe**, Sora, vs a' Seelandiai Dánus szigetben, igengyönyörű tájékon fekszik. Vagyon egy bajnoki Academijája, 's Holberg' emlékjele.
- Soroksár**, nagy német vs Pest Várm. ben Duna mellett, Pesthez 1 pósta, egy kath. pléb. vendégfogadója, 's pósta hivatalja vagyon, a' Grasalkovics Hercz. hez tartozandó, téjjel, írósvajjal, zsup szalmával nyerekedik Pesten. Alsó végén nem rég eredett patak folydogál.
- Sorostély**, Serestel, Schormstein, Sorostin vs Erdélyben al. Fehér Várm. ben, Nagy Selyktől 1 1/2 óra, F. U. G. Teleky. Lak. ném. oláhok, evang. és egy. hitűek, tul. pléb. val, 's egy vásárral.
- Sorrento**, Surrentum, kis vs Nápolyban Terra di Lavoro földön, Nápolyi tenger torkolat mellett, bájoló 's egészséges tájékban 4200 l. és egy hajós iskolája vagyon; Érsekségnek lakja, és a' híres Torquato Tasso Poétának születés helye. Ezen tájékon a' selyem tenyésztés jól műveltetik.
- Sorromestro**, falu Guipuzcoa földön Spanyol orsz. ban; az idevaló vas bányákból esztendőnként 80000 mázsa vas kövek ásattatnak.
- Sortasch**, falu Russiában Taurini Guberniumban, hol még most is a' Genuai familiának maradékjai, u. m. Doria, Grimaldi, Spinola, 's a' t. tartózkodnak.
- Sortino**, kis vs Siciliában Val di Notóban.
- Sos**, 42° 29' E. Sz. 15° 26' K. H.) vs Spanyol orsz. ban, Aragoniai tart. b. 2320 l. és egy erős vára vagyon.
- Soscha**, fő Russiában, melly

- Soulez**, l. Salz.
- Souna**, Suna, az Orkádi szigeteknek egyike, a' Scótiái partoktól nem messze. Itt sok foszló kő ásattatik.
- Sourdeval**, vs Franc. orsz.ban a' Canalis oszt.ban 3500 l.
- Soure**, vs Portugalliában, Estremadura földön 1006 h. és 3250 lak.
- Sourges**, kis fő Venaissin Grófs. ban Fran. orsz.ban Rhone vizébe szakad.
- Souriquois**, neme a' vad népeknek, kik az uj Scotiában az északi Amerikában laknak. Középszerű nagyságú 's jól nőtt testtel bírnak. A' kis Fejedelmeket Sagomosnak nevezik; az élőbbkelők szakált viselnek, nagyon babonások; 's bűbájosok.
- Southampton**, (52° 55' É. Sz. 16° 40' K. H.) vs Angliában Hampi Grófs. ban, a' Southamptonwateri tengerkar mellett, igen gyönyörű tájékban, mely az Anglia kertjének neveztetik 12000 lak. egy kikötő helye, melyet egy kastély erősít, egy tengeri hajós legények oskolája, kárpit fabr. selyem malma, és egy tengeri ferdője vagyon; mellyet számossan meglátogatnak.
- Southampton**, helység északi Amerikában a' New-Yorki szabad vsokban 3400 lak. egy kikötő helye, czethal fogása vagyon; kereskedik halzsirral, szurkos fenyődeszkákkal, lovakkal, szarvas marhával, lennel, 's a' t.
- Southampton**, sziget Eskimói tengeren.
- Southerland**, Grófság ész. Scotziában, ész.ról és nyug.ról a' tengerrel, kel.ről Caithnesszel, déli kel.ről Dornochi Frithtel, déli nyug.ról Roszszal határos; 1894 an-
- gol □ mfdeket foglal magában, és 23120 lak. Egész Grófság Dornochra v. déli és Strathnavernre v. északi ker.re osztatik. Dornoch hegyes, és vizzel, 's gyümölcseivel bővelkedő völgyes; a' fákkal bémött magasokban sok vadak találtnak. Lakosi juhokat és szarvas marhákat számosan tartanak. Strathnavern még ennél is hegyesebb, 's kevesset erő szántóföldjei vagynak. Lakosi marhatartással, halászáttal és vadászattal élődnek. Ásványok közül találtnak itten mészkő, homiokkő, palakő, és vaskő. A' Grófságban sok tengeröblök vagynak. Tengeri közül legnagyobb a' Loch-Schin, azután a' Loch-Loyol; és Loch-Naver; folyói ezek: Brora; Durnesz; Helmsdale, Hollodadale, 's t. Főhelye Dornoch.
- Southfolk**; l. Suffolk.
- South-Hempstead**, l. Queens-Conuty.
- South-Kingston**, l. Washington.
- Southold**, l. Suffolk.
- South-Ronalsa**, az Orkádi szigeteknek egyike, északi Scótiánál, 6 mtfd hosszú, 5 széles; termékeny és népes, jó révvel északra.
- South-Vist**, a' Hebridi szigeteknek egyike, közép Scótiánál 21 mtfd hosszú, és 3—4 széles. Lakosi nagy öregségre jutnak, Hibernusok, és csak nem minnyájan kath. Az itt királykodott Magdonáld familiához tartozik. Ambra találtnak partjain.
- Southwark**, l. London.
- Southwold**, falu és kikötőhely Angliában Suffolk Grófságban Blythnek kifolyása mellett. Lakosi só készíttéssel; hal kereskedéssel, gaboná-

- val, 's sörrel kereskednek.
- Soutie*, jeles folyó Canadában északi Amerikában, mely az észak keleti csúcsnál Huroni tengerbe szakad.
- Souties*, l. Attawaer.
- Souto*, kis vs Portugalliában, Entre Duero e Minho földön.
- Souveraind'or*, Severin, arany pénz, mely 13 for. és 20 kr. tézen.
- Souigny*, (50° 51' É. Sz. 20° 52' K. H.) vs Francz. orsz. ban Allier oszt. ban, 2900 lak. kal.
- Sovano*, vs a' Toskánai Siena vidékben.
- Sovano*, kis vs Velencei Státusban, Veronese földön, Alpone, Vechia, és Tramegna folyó mellett.
- Sóvár*, Salzburg, Tót mvs Sáros Várm. Vagyon 680 kat. lak. pléb. 2 kath. templ. derék sófőzé, nagy erdeje, és a' szomszéd hegyekben Opál köve vagyon.
- Soziotäts - Inseln*, l. Társaság' szigetje.
- Spaa*, kis vs a' hajdani Lütthi Püspökségben, 2200 lak. vagyon; híres a' savanyú vizeiről, melyeket sokan látogatnak; ezek nevei: Pohon, Geroniere, Sauveniere, 's Barifart. Az elsőből legtöbben isznak. A' vendégek itten mindenféle alkalmatosságot, 's mulatságot feltalálnak. Minden oszt. ben a' savanyú vízből 130000 buteilliával elhordatnak.
- Spaaren*, folyó északi Hollandiában, mely az Y'be szakad.
- Spaccata*, egy vastag kősziklának neve, nem messze Gaétától Nápolyban, egy nagy hasadékja vagyon, melynek al-szélessége 4—5 lábnyi, a' felső még széles-
- sebb. A' község vélekedése szerént ez csudának tartatik, mely a' Kristus halálakor történt légyen. Ezen hasadék' fenekén vagyon 1 kápolna, hol számos nép búcsújárásra megjelenik.
- Spachendorf*, falu Austriai Sileziában Jägerndorfi Herceben Troppáviai kerül. ben Hosnicz mellett, vagyon 1 kath. templ 's oskolája 196 ház. 1250 lak. 4 malma. Főbb élet keresménnyei a' lakosoknak a' szántóföld és len művelés, bérben való szekerezés, és néhány mesterségek.
- Spaitla*, vs Tunisban Barbariában, mely különösen nevezetes a' szép régiségei miatt, mellyek közül legnevezetesebb a' diadalmi kapu. A' szomszéd helységekben is találtatnak némely régiségek' maradvékjai.
- Spalatro*, (43° 34' 30" É. Sz. 33° 34' 30" K. H.) megerősített tengeri 's kereskedő vs 12000 lak. Dalmacziában, Erseksegnék széke, és egy szántóföld művelő társaságnak; kikötőhelye nagy, de nem bátorságos egészen; itten nagy kereskedés üzettelik, mert itt vagyon a' török Karavánniának vásárhelye, kik itten a' Velenczébe küldendő portékákat a' Lazaretumba leteszik. Vagynak itten rozsolist, bőrt, selyem 's gyapot materiát készítő fabr. A' tájékában vagynak meleg kénköves források. Híressék itten a' Dioklétziánus Császártól épített messze terjedt palotának maradvékjai, mellynek falalai a' vsnak két harmad részét békerítik. A' Franc. ostrom kapitulált itten az

- Austriaiaknak Nov. 2-kán 1813-ban.
- Spalding**, vs Angliában Lincoln Grófságban Welland mellett, 3000 ház. tisztaságára, s épületére nézve hasonlós egy Hollandusi vshoz 60 tonnás hajók a' vs alá férnek, melyeken széna's gabona hordatik.
- Spalmara**, vs és kikötőhely Joniai Cefalonia szigeten.
- Spalt**, kis vs Bavoriában felső Duna ker. ben, Rezat mellett; vagyon egy vára, számtartó hivatalja, és jó komló termése.
- Spanberg**, mvs Austriában, Sulzbach mellett, 1 pléb. és 173 ház. vagyon. Spanbergben vagyon egy juh a' köl 5000 darabra.
- Spindau**, Spandow, (52° 33' 7" É. Sz. 30° 51' 45" K. H.) élelmes vs közép Marki Brandeburgiában, hol a' Spree Havelbe befoly, 516 ház. 5500 lak. 's a' vson kívül egy Citadellája vagyon, mely a' vs rabjai őrizetére szolgál. Vagyon itten egy fenyíték, 's fonóház, és egy derék fegyver fabr. ebben készítettnek az egész Burkus sereg' számára a' puskák csövek, itten furattatnak, 's palléroztatnak ki, azután Potsdamban egészen elkészítettnek. Itten készítettnek a' bajonettok, puskák vesszők, kardvasak, és melyvasak is. Vászonszővés, sörfőzés, hajó építés, és hajókázás is vagyon itten.
- Spangenberg**, vs alsó Hassziában, az úgy neveztetett Riedtforstban v. Nullbergerwaldban Psife mellett, 2 ref. templ. 200 ház. 1300 lak. és 1 erős vára vagyon, melyben eddig a' vs rabjai tartattak.
- Spanheim**, Grófság az alsó Pfalzban, kel. ról Churpfälzci földekkel, ész. ról Mainzciakkal, nyug. ról Lotharingiakkal 's Zweybrückenel határos. Első 's hátulso Grófságra osztatik. Az elsőből három ötödresz a' Pfalzci választó Herczs. hez tartozik Kreuzenachi fővssal, a' többi része pedig a' Badeni Markgrófoké, kiknek részek vagyon a' Kreuzenachi várból is. Az alsó Grófs. ból 1776-tól fogva a' Pfalz zweybrückenhez tartozik a' Frarbachi v. Castellhaumi főhivataljok, Allenbachi hivatal és Senheimi tisztartóság, a' Baden-Badenhez pedig a' Birkenfeldi főhivatal, a' Winterburgi Herrsteini és Dilli hivatallyok. Mind ezek a' Lünevilli békeség után Fr. országhoz estek; most pedig ismét Német országhoz húzattatnak.
- Spanyol ország**, Királyság nyugoti Európában (36° 3' 's 43° 48' É. Sz. és 8° 47' 's 21° K. H. között) határos kel. és ész. kel. Bischkája tengerrel, és Francz. orsz. gal, melytől a' Pyrenaei hegyek szakasztják, kel. és dél. a' közép tengerrel; 8900 □ mfd nagysága, és 10396000 lak. foglal magában. Az egész országot sok hegyek vágják keresztül, ú. m. a' határján a' Pyrenaeusi hegyek, benn az országban a' Sierra Morena, 's t. A' tengerbe kinyúló hegyek ezek: Cabo, Ortegál, és Finisterre északi nyugotról; Trafalgar, Punta de Europa (Herkules oszlopa) és Cabo de Gata délről, Cabo de Palos, Martin és Creus keletről. A' már megnevezett tengereken kívül, mel-

Iyek Spanyol országot egy felől körülfogják ezek a' főbb fói: Duero, Tajo, Guadiana, Guadalquivir, Ebro; Tengerparti folyói: Deba, Durango, Eo, Minho, Tintó, Xenil, és Segura. Tavai nem nevezetesek. Mesterséges folyói közül legnevezetesebb a' Császári-Canális. Égalja: az hegyes tájékokban a' tél elég hideg, főképpén ész. felől. Alpujarras hegye szüntelen hóval vagyón bé fedve. Déli részén igen ritkán havzik, a' fáknak levelei nem hullanak egészen le; a' tavasz Januariusban már kezdődik; a' nyár itten gyakran tűrhetlen a' hőség miatt, azomban éjszakai szokás szerént hivessek. Két viszontagos szelek ismeretesek itten; Solano a' deli részben, és Galego ész. nyug. ban. Levegője egészséges. — Termései: finom juh gyapot, mintegy 5 millió Merino juhokról több mint 11 milliion font gyapjút nyír minden eszt. ben; ezenkívül vagyón még 3 mill. juha, mellynek gyapja kevesebbet ér; jeles borá vagyón malozsa szállója és nemes gyümölcse; sok tengeri, 's kő sava, selyme, pamutja, mindenféle veteménye, de szükségére nézve kevés, riskásája, mannája bővségben, dohánnya, szömörcefája; sáfránnya, sok gesztenyéje, gránátalmája, dinnyéje, Sz. Jánoskenyere, Egyiptomi szilvája, olajja, aloesse, édesgyökere, Spanyol lóheréje, kapornája, buzérja, ánissa, kékfestőfüve, lenje 's kenderje, czukornádja vagyón; Kali palánta bőven termesztetik,

mellyből hamuzsír készítetik. Vagyon vasa, 's kéneseje, annyi vagy külföldekre is ki hordattatik; reze, czinje, ezüstje, platina értze; márvánnya, alabastromja, kénkőve, salétromja, a' 'st. — Szép Andalusiai lóvai, szamarjai, öszvérjei, szarvas marhája, de nem különös; igen sok kecskéje; sok hala, vadja, mézze, viaszza, 's sok Spanyol legye. — Eggyedül uralkodó vallás a' kath. hit. — Az országón való eggyedül uralkodás csak a' férfiú ágra szál. A' Kir. uralkodása határ alá vagyón rekesztve. Az orsz. jövedelme mintegy 60 mil. forint volt. A' Királyi székek megváltoztatásáig, 's csak nem annyi a' kölcsége is. Tábori ereje 1806-ban 262000 embernél többül állott. Tengeri ereje 1808-ban 42 linia hajóból, 30 fregátákból, és 146 kisebb mindenfélé hajókból. Az egész Spanyol orsz. két eggyesült Kirs. ból áll, Castiliából, és Aragoniából, mellyek most 31 tart. nyokra vagyón felosztva. Fő vsa Madrid. A' belső nyughatatlanságok, 's zürzavarok, mellyeket 1807-ben Napoleon hadi fortéllal okozott, néhány ütközet után, mellyekben a' buzgó hazafiak vitézen viselték magokat, az Angolokkal eggyesülve lévén 1814-ben szerencsés végre jutottak; az erőszakossan bétoitt Kir. Jósef Napoleon az orsz. ból ki üzöttetett, és hetedik Ferdinánd, az előbbeni hatodik Károly Kir. nak fia a' hív alattavalóitól vissza hozattatott.

Spanyol Town v. Virgin-Gorda,

egy az nyug. Indiában lévő Szűz szigetek közül Angliához tartozandó, 5 □ mfd nagysága 9000 l. kik közül 6000 Sklávok, marhartása, gyapot és czukor termesztése vagyon.

Spanyol Town, v. **Puerto de Espanna**, (Spanyol kikötőhely) kevéssé megerősített fő helye a' Trinidad Angol szigetben, nyug. Indiában, 78 szegény gnyuhója vagyon; 1808-ban Marcius 24 kén egészen elégett.

Spanyol-Town, l. Sz. Jago de la Vega.

Sparone, vs Spanyol orsz. ban, 225c l.

Sparta, néha Lacedaemon nevet is visel, közép Lakonikában, Graeciában, egyik leghíresebb vs, Eurotás vizének jobb partján, egyenes térségen csekély dombokkal, kerekded formán építettett; 1 1/2 német mfd kerülettel, 's így Athenénél kisebb. Külső vsa Limnae, melly gyakran áradást szenvedett. Piaczán feles Persike nevű oszlopostornác volt; Mardoniusnak, Persiai vezér seregének zsákmányiból építettett, és ékesítettett fel. Egyébb épületét, templomát, mesterséges ritkaságit Pausaniás leírta. Lacedaemontól építettett, és feleségeitől neveztetett. Elejénten bé nem kerítettett, K. Sz. előtt 200 esztendőkkkel, az Achaeusi háborúkor vétetett körül. Mostani neve Misitra.

Sparta, l. Misitra.

Spartivento, Promontorium Herculis, tengerbe nyúló hegy a' Calambriának inenső részén Nápolyban; ettől vagyon a' Spartiven-

tói tenger öbölnek a' neve. **Spask**, vs Russiában Tambovi Guberniumban 487 h. és 2970 l. vagyon.

Spas Simonow, szép Orosz klastrom nem messze Moskovával, melly falakkal, vagyon békerítve.

Spechtshausen, majorság Mittelmarki Brandeburgiában Schwärzcz mellett; papiros fabr.

Specia, Spezzia, vs a' Genuai vidéken hasonnevű tengeröböl mellett 4000 l. Sz. Mária nevű kastélya, 's egy hadi kikötő helye vagyon; kereskedést üz.

Speckfeld, Rechteri-Limburgi Grófi uradalom Bavoriában, Rezat ker. ben 3 □ mfd nagysága, 8000 l. Sommerhauseni, 's Winterhauseni mvsait a' Main vize választja.

Speewyk, Hollandus erősség Java szigeten, Bantami földön; igazgatónak széke.

Speichingen, mvs 1950 l. a' Würtenbergi fő hivatalnak lakhelye, felső Neckárban.

Spello, mvs Spoleto Her. ben, az Egyházi birtokban, régi Hospellum, 324 K. Sz. után Flavia Constans nevet nyert az akkor uralkodó Császártól, két Kollegiomos templomokkal, és hajdani épületinek, Amphitreatrómának dűledékivel.

Sperenberg, falu a' Mittelmarki Brandeburgiában Teltoweri ker. ben a' görbe tó mellett, mellynek egy gödör által a' Claudorfi tóba befolyása vagyon, melly öszve kapcsolatván a' Spreevel a' vízen való járást könnyebbíti; 310 l. 's gipsz bányája vagyon.

Sperlinga, nagyon magas 's erős vár Siciliában Val di

Demonábam

Spessart, nagy erdő melly több mint 110000 hold földből áll, Aschaffenburg mellett Frankfurt és Fulda között sok vadakkal gazdag.

Spey, Spea, egy a' Scotziai nagy fók közül melly a' Spey tóból ered, és a' Bog de Gicht alatt a' tengerbe szakad, sebesszaladása 's jó lazaczcza vagon.

Speyer, Spira, eddig Püspökség volt a' felső Rhainai kerben, Pfalcz, Baden-Durlach, alsó Elsatz és Leiningi Grófs. között, melyet a' Rajna két részre oszt, 's ezzel egyesülve volt a' Fehérvári Prépótság is; a' Püspöki lakás pedig Bruchsalban volt. Az egész Püspökség mint egy 54 □ mfd nagyságú volt, ebből 30000 l. a' vs, 12 1/2 mfd a' Lünevilli békesség kötése szerint 1801-ben Francz. orsz. hoz kapcsoltatott. Most a' Bécsi végzéssel a' Hessen Darmstadt N. Hercz. nek jutott egész környékével, Mámer vsal, és Isenburg Her.gel. Nyolcz vsa, egy mvsa, 90 faluja, 300000 forint jövedelme, és 50000 jobbaggya vagon. Ezen Püspökségnek maradékja, hol Bruchsal a' főhely és az Odenheimi Prépótság széke, 1803b. Badenhoz ragasztatott

Speyer, Noviomagus, Augusta Nemetum, (49° 18' 51" E. Sz. 26° 6' 1" K. H.) azelőtt a' hasonnevű Püspökségnek fő vsa volt, azonban még is nem volt a' Püspökségnek alattavalója, hanem szabad vs volt, a' Rénus' nyugoti részén Speyerbach mellett igen gyümölcsös tájékon 796 h. 5000 l. buzsért, dohánt, bort termeszt és fával kereskedik.

Speyerbach, k. fő nem messze Speyertől. Itt 1703 a' szövethetett seregek Londont felszabadítani akarván Tullurd Marschaltól megverettek.

Spezet, vs Francz. orsz. ban Finizterre oszt. ban 2550 l.

Spezzia, Portus Lunae, l. Specia.

Spiegelberg, Nassau - Oránai Grófs. Westfáliai ker. ben Hameln és Hildesheim között, fő helye Coppenbrügge.

Spiegelberg, falu Würtenbergiában Unter-Reckari tartóságban Lauter mellett, 500 l. és tükör fabr.

Spiegelberge, l. Halberstadt.

Spickeroog, sziget kel. Frieslandiában, marhatartással, hajókázással, 's halászáttal kereskedik.

Spielberg, híres vár Brün mellett Morva orsz. ban Brünni ker. ben, melly a' vsal mindenféle erősséggel és bé fedett úttal vagon öszve kapcsolva, mindég jó őrizete 's Obester Kommandása vagon. Már régtől fogva ezen vár a' fő nemű vétkeseknek fogságául szolgál. A' várbán egy merítő kút nevezetes, mellynek mélysége olly nagy, hogy 4 embernek 12 minútáig kel húzni még egy akó vizet ki merit, egy kerék segítsége mellett.

Spielberg, egy kösziklán épült vár a' Duna mellett Austriában Ens felett. Midőn nagyobb apadás vagon, a' Dunán itten veszedelmes a' hajókázás a' Duna alatt lévő sok kőszirtok miatt.

Spigno, Márk Grófs. Montferatban Aqüi, és Álbi földek között a' Genua határánál. Ebben vagon a'

Spigno, vs 2260 l. fő mellett,

- melly a' vstól nem messze** a' Bornidába szakad.
- Spilumberto**, Spinum Lambertti, kis vs Modenai Herczs. ben Panaro mellett.
- Spinal**, l. Epinal.
- Spinalonga**, erősség Candia szigeten, hasonnevű tenger öbölös szigeten, jó kikötő hellyel.
- Spinarza**, Chervestapiccora, fő Albaniában, melly Spinarcza és Pirgo vsocskák között a' Velencei öbölbe szakad.
- Spira**, régi, de most csekély vs Turkomanniában, Paschalik Arzerumban.
- Spirding**, egy a' legmagasabb 's halakkal legbövelkedőbb tayak közül kel Prussziában Sehesteni ker. ben, 1—14 mfd a' kerületje.
- Spirito San'o**, vs új Hispániában Caxaca tart. ban ész. Amerikában, egy kikötő hellyel és tengertorkolattal.
- Spital**, vár, urad. és mvs Karinthiában Villaki ker. ben hol Liser Drávába foly, pléb. és póstája vagyon. Ezen hely 1805-ben a' Francziáktól elégettetett.
- Spitalam Pirn**, világi szerzet Austriában Traun fertályban a' Stiriái határokon, szomszédjában márvány fejtetik.
- Spital am Semering**, falu felső Stiriában, Brucki ker. Frös h niczi patak mellett, pléb. és vashámorja vagyon.
- Spithead**, falu Angliában Hampi Grófs. ban, Portsmouthtól nem messze, jó kikötő torka vagyon.
- Spitz**, az úgy nevezett Burgbergen fekvő nagy mvs Austriában Ens alatt, egy vára, és egy régi hegyhéli erőssége nagy rézbányája, rézgaliczkő főzésé. 180 h. tartományi törvényszéke, Dekánnya és pléb. vagyon.
- Spitzberg**, hegy Slesziában Jaui Herczs. ben 2788 láb. magassága.
- Spitzbergen**, Európának ész. végén lévő száraz föld 77° és 82° É. Sz. között, néhány szigetektől, térség nagysága elegendő nagy, de földművelésre alkalmatlan. Ezen lakatlan vadonság kőszirtokkal, 's magas tetőkkel, (innen vagyon a' neveis) vagyon megrakva, mellyek hóval 's jéggel vagynak fedezve. Télben a' jég miatt hozzá sem férhető. A' leghosszabb nap 5 holnapig tart, 's ugyan addig a' leghosszabb éjszaka. Télben a' hideg, 's nyárban a' hévség tűrhetetlen. Semmi féle palánta itten meg nem nő; hanem csethal, kétfogú narvál tengeri kutya, tengeri borju, fehérmedve, róka irám szarvas, havasmadár 's a' t. igen nagy számban vagyon; 's ezek szinte csalják az embereket a' halászatra és fogdozásra; mint egy 30 esztendőtlől fogva egy Orosz sereg itten le is telepedett.
- Spitaliberg**, 10673 láb. magas hegy Helvecziában Uri oszt. ban.
- Spleen**, így nevezetik Angliában, a' mit mi komorságnak hívunk, melancholiára való hajlandóság, melly által sokan az Angolok közül önnön gyilkosokká válnak.
- Spüzgen**, Speluga, mvs Rajna megett Graubünden Canton. Helvetiában, azon nevű hegy mellett, erős Olasz országi járással; idegyül öszve az Olasz orsz. ba menendő portéka.
- Spoleto**, Delegatio az egyházi birtokokban, melly a' né-

hai hásonnevű Herczegséget, azon felül Umbria 's Sabina darab földet magában foglalja, kel.ről Abruzzóval Dél Sabinával is a Sz. Péter Patrimoniumjával, nyug. Urbinóval és Anconai tengerrel határos; 1810-iktől fogva Trasimerro Francz. oszt.nak egyik része volt. Ebben.

Spoleto, (42° 44' 30" É. Sz. 30° 23' K. H.) fő vs 7000 l. hegyes tájékon Mareggia fő mellett; Püspökségnek széke, egy vára, és a Mareggiai vizeken híres hídjai vagynak 10 bolthajtásra, mellyek 9 alaposzlopokon állanak, 's 335 Romai láb magas, és 970¹/₂ hossz. Látszatik itten a Tiberiusz Római Császárnak diadalmi kapuja.

Sporades, in. résznyire Európában, Archipelagusban fekvő szigetek, a Cyclades szigetek mellett, Eubaea ált ellenében, 16 számmal; jelesebbek: Melos (Milo) Jos (Homérus temetője) Thera, Skiros, 's a t. résznyire Asiában, Icarium tengeren, 9 számmal; nevezetesebbek: Icaria (Nica-ria) Patmus (Patino) Argiae, 30 kis sziget; Cos, (Stanchio) Nisyrne, 's a t.

Sporades, az az elszélesztetett szigetek, így nevezetnek a török szigetek a fő tengeren az Asiai kikötő helyeken, Görögök lakják.

Spree, Spreha, hajókázásra 's halászatra alkalmas fő Mark Brandeburgiában, a Cseh hegyek alatt, nem messze Tollensteintól Oberlausitzi Gersdorf falu mellet ered, onnan Budisin felé foly, ismét Spremberg, Cotbus, és Spreewald felé veszi útját, Berlint 's

Cölnt Spree mellett kétfelé osztja, és a Spandaui erdségnek ellenében a Havelba szakad. Mesterséges folyással Albis 's Odera vizeket özvekapcsolja, és az által Hamburg és Boroszló vsok között a kereskedést előmozdítja.

Spreewald, erdség melly 4 mfdre terjed Nieder-Lausitzban, mellyen a Spree keresztül foly. Sok faluk vagynak benne, 's háborús időben jó menedékes hely, 's a marha tartásról isméretes. Lübenautól Lieberose uradalomig terjed, részszerént Lynar Grófhhoz, résszerént más nemes familiákhoz tartozik, kik jószágjai 's nemes lakásai benne vagynak. Jeles fülemile fajta találtatik itten.

Spremberg, ker.béli vs Nieder-Lausitzban Spree közt levő szigeten 260 h. 1800 l. egy vára, leány iskolája, posztó 's vászon fabr. 's szép kertjei vagynak.

Sprightstown, vs Barbados Angol szigeten, nyug. Indiában 300 h. Kereskedést üz.

Sprimge, vs Calenbergi Hercsben 200 h. 1359 l. Kik magokat ser főzésből táplálják.

Springen, mvs Würtenbergiában Kocheri tisztartóságban, a pizstrángokkal bővelkedő Brencznek forrásánál, melly ettől 1/2 órányira egy nagy tavat formál, mellyben sok pontyok talátnak, 990 l. vas-metsző, és olvasztó hámorja vagyon, mellyben vas kájhák öntetnek.

Springfield, fő hely Hamp Grófságban ész. Amerikában Massachusettsi szabad társasban Connecticut mellett, egy fegyveres háza és

- műhelye vagyon.
- Springfield*, vs ész. Amerikában New-Jersey szabad státusban Essexi Grófságban, papíros-karpit fabr.
- Sproe v. Sprogø*, kis sziget Dániában a' nagy Belt mellett Fünen és Seelandia között, melly gyakran télben az általjárást könnyebbíti.
- Sprotta*, fő Sleziában, Liegnitzi Herczs. ben Spröttchen falunál ered, és a' Sprottau vsnál a' Bóberbe foly.
- Sprottau*, ker. helyi vs alsó Sleziában, a' hol a' Sprotta Bóberbe befoly 335 h. 240 l. egy kath. temploma, egy evang. templ. és iskolája, dohány fűzése, selyem's kenderbársony szövése, olaj préselése, pipafödél fabr. vagyon. Az hason nevű ker. 13 $\frac{1}{2}$ □ mfd és 19470 l. foglal magában.
- Sprunhead*, l. Holdernesse.
- Squamsee*, tó az ész. Amerikának szövetséges státusában.
- Squillace*, Syllacium, (38° 53' E. Sz. 34° 40' K. H.) vs Calabriában, innesső részében Nápolyban, hason nevű tenger öböl mellett 2000 l. Püspökségnek széke.
- Srebenik*, vs török Bosniában Drinónál.
- Srin*, mvs Horvát orsz. Samaricza és Vranovoglava erdők mellett 84 h. vagyon vára, német iskolája, pléb. A' második Banalis sereg-béli kapitányság helye.
- Srewsk*, vs Russiában Orel Guberniumban, Soroscha és Maritza tó mellett, 770 h. 10 temp. 2 klastr. 41 kalmár báltja, 435a l. görög Püspökségnek széke, 2 krispán fabr. veresmézga, porcelán fabr.
- Ssiambo*, l. Scheiklamek.
- Ssolowzskoi*, Orosz sziget a' fehér tengeren, Archan-
- gyeli Guberniumban, egy faluja és híres klastrom és tükörgipsz találtatik itten.
- Staaton Eiland*, Insula Ordinum, Statusok' szigetei, Hollandusoktól feltaláltatott 3 szigetek, egyik fekszik a' jeges tengeren, Wajgatz tenger szorulatnál, Orosz bir. mellett, mellyhez is tartozik; második fekszik a' Magellani tengeren déli Amerikában; a' harmadik keleti Oceanon, Jesso és Xupi közt, Tatárságban.
- Staatenhook*, a' Grönlandnak déli kel. re nyúló csücska ész. Amerikában.
- Staab*, Stod, Stoda, helység 150 h. Cséh orsz. Pilsner ker. ben Radbuza fő mellett, kath. temp. Pósthivatalja. Lak. földműveléssel, serfözéssel és mesterségekkel táplálják magokat.
- Staats*, urad. és mvs Austriában Ensz alatt való ker. ben, régi Prépostsága és hegyvára vagyon.
- Stabin*, vs Lengyel Kirs. Lomza oszt. ban Bibra Stabini pusztaságban, vagyon vas, üveg, és hámor műhelye.
- Stablo*, Abbatia Stabulensis, (50° 28' E. Sz. 23° 35' K. H.) valaha Herczs. re emeltetett Apátság volt Lüttichben, 1801-ben a' Francz. kezibe jött és az Ourthe oszt. részét teszi; a' vs Ambleve fő mellett fekszik, 2740 l. posztó fabr. enyvfőző és bőr készítő műhelyei vannak.
- Stade*, Stada, Statio, (53° 36' 5" E. Sz. 27° 3' 15" K. H.) Churbraunschweigi vs Brema Herczs. ben, Sehwinga mellett, 815 h- 4100 l. a' egy Gymnasiumja vagyon.

- Itt laktak a' Brémai és Verdeni törvénytevő személyek. Az régi kereskedés nagyon megcsökken. (valaha Stade szabad birodalmi, és szövetséges vs volt)
- Stadel**, falu felső Stiriában Judenburgi ker. ben, egy országai Herczegi Dékány-sága 1 vashámorja.
- Stadelbach**, falu Karinthiában Villachi ker. Dráva mellett, vashámorja vagyon.
- Staden**, vs Flandriában 3270 lak.
- Stadland**, l. Budjadingerland.
- Stadloo**, kis vs Münsteri püsp. ben, Berkel fő mellett.
- Stadt am Hof** v. *Bajor udvar*, vs Bavoriában, Regen ker. ben a' Duna mellett, Regensburg ellenében, mellyel egy 1100 láb. hosszú kő híd által, mellyet a' kevély Henrik 1435-ben építtetett, vagyon öszve kapcsolva, Vagyon 142 h. mellyek közül 1809-ben a' vs bévételének alkalmatosságával 70 elégett. 1800 l. Dohány fabr. 's kereskedését Bécs felé teszi fával, gabonával és sörrel.
- Stadtberg**, szőlő hegy alsó Stiriában Marburgi ker. a' tájékában termett borát Petávia felé hordja.
- Stadtberg**, l. Marsberg.
- Stadten**, k. vs Nidda vizénél, Wetterauban, Isenburg Her. ben, Friedbergtől 1 mfd, jó bor termesztéssel, és 2 savanyú kúttal.
- Stadthagen**, (52° 19' 40" É. Sz. 26° 50' 54" K. H.) vs Schauenburg-Lippe Herczs. ben, 1450 l. egy vára, saletrom főzése, egészséges kútja az uraság konyhakertében, és az Ernest fejedelemnek drága sir köve a' Lutheránus templomban. — Büschingnek születés helye.
- Stadtilm**, Ilm, Ilmstadt, vs a' Schwarzburg - Rudolstadt Herczs. ben, egy vára, 's materia fabr.
- Stadtland**, Städingerland, egy bizonyos darab föld Westfaliai ker. Oldenburgi Her. czs. hez tartozandó, a' Huntewassertől Budjadingerig terjed, 4 óra hozs. 2 széle ebben fekszenek a' Golswardeni, Oldenbrückki, Halmeilwardeni, Elsflethi és Ovelgünnei v. Ovelgönnei tisztartóságok, hol egy helység a' tart. béli törvény-széknek lakhelye.
- Sandtoldendorf**, vs déli része a' Wolfenbüttelnek Kalberg mellett, egy temploma, ispitállya, betegekháza 214 h, 1390 l, és harisnya fabr. v agyon.
- Stadt Steinfurt**, l. Burg Steinfurt.
- Stadtsteinach**, kis vs. Bavoriában Main ker. ben 149 h. 1100 l. vas hámorja, és sok metsző malma vagyon. Itt tartatik a' tart. nak törvény széke.
- Stadt Sulza**, vs Weimári Herczség Ilm mellett 1200 l. harisnya fabr. és egy herczegi só aknája vagyon.
- Stadt Worbis**, l. Worbis.
- Städteldorf**, mvs Austriában Ens alatt való és Mannhardsbergi Ker. egy uraság' kastéllya, pléh. 's 105 h.
- Stäten**, vs Helveeziában Zürich oszt. ban 3380 l.
- Stēfa**, széb nagy hely Zürich tó mellett Helvécziiában Zürich oszt. ban, kikötőhelye 's ferdője.
- Stäffis**, Staviacum, fő helye a' hasonnevű megyének, Freyburgi oszt. ban, Helvecziiában, kisdud, szépen rendeltt 's épültt vs Neuschatelli tó mellett.
- Stafarda**, Apáturság Pó vize

mellett Piemonthan. Ennek vidékében győztek a Francziák 1690-ben, és egész Sabaudiát csak nem elfoglalták.

Staffa, egy a Scotziai Hebridek közül Mullnak nyug. partyán, kőszirtos sziget, melly csak nem egészen bazaltkőből és lávából áll; oldala szép bazalt oszlopokkal vagy megrakva, 's csak a tetején vagy kevés föld, mellyen jó fű nő, csak egy szoros úton, 's midőn a tenger csendes, lehet a szárazra ki szállani. A sziget egy Angol mfd hosszú 's 1/4 mfd széles, csak egynehány roskadt kunyhója vagy, mellyekben a cselédek' tehenei 's kecskéi tartatnak. Nevezetes természet csudái: a csudálatos üregek, mellyek a tengertől jól mélyen a szigetben magas bazalt oszlopok között vezetnek. Ezen üregek között legnevezetesebb az Uabhinn ürege, melly más-képpen Fingals-üregének nevezetik; valóságos remekje a természetnek, természetes palota, melly egy föld alatt való tűz gyúlladás által eredett és mélyen a szigetben pompás boltozatot formál, mellynek széle 53 láb. hossza 117, mélysége 371 láb. Fenekét a tenger hullámjai öblögetik. A bázalt oszlopok, mellyek a palotának falait teszik, úgy látszatnak, mintha a meszszeről nézés törvényei szerint helyheztek volna, 's a teteje eltörött bazalt oszlopok' végeiből áll. Az üreg' mélységét csak akkor lehet megjárni, midőn a tenger csendes, az út törött ba-

zalt oszlopokon déli részre oda vezet, hol hihető, hogy a tenger mélyebb üregbe omlik, és ugyan ez okozza azon csörgést, mellytől az üreg is nevét vette. — Corvuranti üreg is igen hasonló ahhoz, de nem olly nemes.

Staffelstein, kis vs Baviáriában Main ker. Lauter torkolatja mellett, szomszédjában vagy a magas Staffelbergnek 1140 l. gabona, gyümölcs kereskedése, szálló természetése, gyapotszövő fabr.'s postája vagy.

Staffona, fő Mailandi Pavasano tájékban, melly az Appennusi hegyekből veszi eredetét, Vogherát megöntözi, és a a Póba magát kiönti.

Stafford, Grófs. Angliában, nyug.ról Chesterrel, és Salloppal, kel. Derbyvel, dél. Worcesterrel határos, 53 1/3 □ mfdeket 18 vsokat 's várakat, 150 Eklésiákat, 45198 h. 239150 l. foglal magában; ész. részéről hegyes, termékeny, 's a Trent partájánál kellemetes; kőszene kifogyaszthatatlan; vagyon még vasa, ónja, mészköve. A nagy fazék égetésről híres. Egy derék Canálissal vagyon öszvekötvé, 's ugyan ez a Grófságnak sok hasznót hajt; ide folynak még a Trent, Dove, Tame, Sow, 's folyók is. Fő vsa

Stafford, 4000 l. Sow fő mellett; híres a cipő fabrikáról, 's vászonnal is kereskedik.

Staffsjö, híres vashámor Südermanlandban Svéd orsz. ban, Wreta vize mellett. Igen derék ágyúk és mászerek öntetnek itt.

Stagen, nagy alatságok, mel-

- Iyek az árboczfát előlről eről erősítettik.
- Staggia**, kis vs Toskánában hasonnevű fő's völgy mellett.
- Stagiros**, Stagira, vs Macedoniában Axioson túl; Strymon tenger öböltől nem messze; ama nagy féltűnnek, 's régi világban legrendesebben gondolkodó Philosophusnak, Aristotelesnek hazája, kinek érdeminek csak a' Scholasticusoknak vissza élése árthatott.
- Stagnara**; vs török Romániai tart.b.a'fekete tenger mellet.
- Stagno**, Tittuntum, erős vs Dalmátziában Sabloncello fél szigeten, 4000 l. egy kikötő hely. kat. Püsp. széke.
- Stahrenberg**, vár Bavoriában Salzach ker. Ihn mellett Hag's Grieskircheni számtartó hivatalnak lakhelye.
- Starenbergi tó**, l. Würmse.
- Stajer ország**, l. Steyer orsz.
- Staines**, mvs Angliában Middlesexi Grófs.ban; szép vasból öntött hídja vagyon a' Themsen által, 270 Tonna nehézségű.
- Stainz**, falu felső Stiriában Brucki ker. hasonnevű völgyben, egy pléb. 2 vas-hámor. Ezen völgynek csigái nagyok 's jó ízűek.
- Stains**, jól épült mvs alsó Stiriában Grätzi ker. igentermékeny tájékon 70 h. szép pléb. templom melly valaha az eltörlött Augustiniánusoké volt.
- Staius**, szép mvs Themse vizének homokosán Midlesex tart.ban, Angliában.
- Stalbridge**, (50° 57' É. Sz. 15° 16' 30" K. H.) falu Angliában Dorseti Grófs. hárisonya fabr.
- Stalimene**, l. Lemnos.
- Stallupönen**, (54° 37' 11" É. Sz: 40° 13' 56" K. H.) vs kel. Prussiában Insterburgi ker. 150 h. 2260 l. marhával kereskedik.
- Stambul**, l. Constantinápoly.
- Stamford**, vs Lincoln Angol Grófs. egy tetőnek leereszkedésében Wellend mellett, 4000 l. 6 templ. a' szomszéd kőbányákból szénkövel kereskedik.
- Stammorsdorf**, jószág 's falu Austriában Ens alatt, Mannhardsbergi ker. 1 pléb. és pósta hivatalja 's 115 h.
- Stummheim**, vs Helvetziában Zürich oszf.ban 3000 l.
- Stampalia**, török sziget Candia mellett, egy kikötő helyel.
- Stampalia**, másképpen Astypaláa, török sziget a' fő tengeren, hasonnevű vsal, termékeny, de csak egynehány Görögök lakják.
- Stanchio**, l. Cos.
- Standia**, Dia; k. sziget a' közép tengeren Candianak északi részén, igen kö-ziklás, azért pusztá, két kikötővel.
- Stangalpen**, 1190 öl magasságú hegy felső Stiriában, Iudenburgi ker. Karinthia határán, több felelmes barlangokkal, mellyek közül leg nevezetesebb a' kincsásók csudálatos lyuka; az úgyneveztetett Freymansgrube. Mondják, hogy ezen hegyekben üveg értz találtatik.
- Stanionteck**, vs Galicziában Bochni ker. dohány tárháza vagyon.
- Stanislawow**, ker béli vs Galicziában hason nevű ker. (melly 6 vst, 18 mvst, 320 falut, 39608 h. és 223630 l. foglal magában) vagyon kath. Rusznyák és Örmény pléb. Gymnásiuma, ker. béli, 's leány iskolája, dohány páhója, derek kereskedése. A' tartomány törvény.

- székek és ker. béli hivatalnak széke. Póstája is vagyon.
- Stanitz**, Steinitz, mvs Morvában, Brünni ker. 1 pléb. 1 vára 1 majorja, 272 h. 's 1490 h.
- Stankau**, mvs 182 h. Cseh orsz. ban, Pilseni ker. Császári Kir. Póstája vagyon. Lak. fő képpen földműveléssel, 's gyapot fonással táplálják magokat.
- Stannern**, mvs Morvában Iglau ker. 147 h. 1050 l. pléb. 's póstája vagyon.
- Stannowógebirge**, l. Daunische Gebirge.
- Stanton**, vs ész. Amerikában Virginiai szabad vsokban, kereskedést gyakorol. Szomszédjában vagyon híres köszikla híd, hol a' Stanton vize magának föld alatt való utat csinált a' meszes hegyeken.
- Stannng**, kis fő Rum Ily török földön, melly Philippopeli nál a' Merizzába befoly.
- Stanz**, Stantia, fő hely Unterwaldeni oszt. ban, Helvetziában, szép helys. 2000 lak. igen gyönyörű rétes völgyben fekszik egy órányira a' Vierwaldstädti tótól. Itten vagyon a' Winkelried Arnold' kép oszlopa, kinek lakó háza most is látszik a' szomszédságban egy köszirton. Ettől fél órányira vagyon a' Nid Waldeni községnek padokkal környül vett gyűlés helye.
- Stanz**, l. Stainz.
- Stanzstadt**, falu Helvecziában Unterwaldeni oszt. b. dicső fekvése vagyon Lucerne tó mellett; 1798-ben Sept. 9-kén a' Francziáktól elégettetett 's elpusztított, attól az időtől ismét felépült.
- Stapelholm**, darab föld Holstein Herczs. Eyder 's Tree-ne fők között. Fő vsa Friedrichstadt. 2 1/2 mfd hosz. 's 2 szél. tulajdon törvénye 's ítéletje vagyon, minden eszt. ben mintegy 17000 Dánusi Courant Tall. béhoz.
- Staraja-Belitzsa**, az az Ó-Belitzsa vs Orosz-Mohilow Gubern. ban.
- Staraja-Ladoga**, kis vs Russ-Nowogorod Guber. Wolchow fő mellett.
- Staraja-Russa**, (57° 51' É. Sz. 49° 39' 30'' K. H.) ker. béli vs Russ. Nowogorod Gub. hol a' Russa nevű patak Polissa főba befoly 1048 fa h. 5260 l. egy vásár udvara, só füz. 18 hozzá tartozandó ház. Kenderrel, lennel és fával kereskedik.
- Staraja-Plamina**, határ hegyek Bulgária és Serbia között.
- Starbord**, a' hajónak jobb oldala midőn a' hátúljáról előre néz valaki.
- Stare Hradý**, l. Óvár.
- Starenberg**, vár 's törzsök háza a' Starenbergi Grófnak Austriában, Enslatti ker. egy uradalma vagyon, mellyhez a' Hag mvs tartozik.
- Stargard**, Neustargard, (53° 20' 42'' É. Sz. fő vs tulsó Pomerániában Ihna mellett 1033 h. 6000 l. Széke a' Pomerániai igazgatásnak, derék Collegiumja, polgár iskolája, mellyben a' leendő mesteremberek tanítatnak, gyapot, vászon, kalap 's szappan fabr. pálinka főz. 's gabona kereskedése.
- Stargard**, Lengyelül **Starogard**, (53° 58' 10'' É. Sz. 36° 12' K. H.) vs nyug. Borussiában Ferse mellett, 211 h. 2780 l. serfözése, pálinka égetése, 's bőr készítése vagyon.

- Stargard**, ó Stargard, vs Mecklenburg - Strelicz Herczs. ben hason nevű ker. 136 h. 1000 l. hegy vára, fazék-készítése 's posztó fabr.
- Stargardi kerület**, Mecklenburg-Streliczben lévő finomabb darabföld, 9 vsa 150 faluja, 's 50430 l.
- Starigard Ortopoli**, hegy erősség Dalmacziában Almissától nem messze.
- Staritz**, fő Austriari Sleziában, melly Freywaldau alatt Bielau főval öszve elegyül.
- Starisa**, (56° 48' É. Sz. 53° 7' K. H.) vs Russ. Twer Helyt. Wolga mellett 639 h. 3360 l. keztűy fabr. 's kereskedése vagyon.
- Starkenbach**, majorsági uradalom 's vs Cseh orsz. ban Bidschowi ker. Starkenbachi patak mellett, 220 h. 1 kat. pléb. több kath. templ. A' Starkenbachi majorsági urad: nak lak. vas, 's üveg bányászással, főképpen pedig fonal 's vászon kereskedéssel táplálják magokat. A' hegységek egész tölben len fonással foglaltoskodnak 's a' fonalat Starkenbachba vizik árulni. Szántó földje részszereént közepszerű, részszereént éppen roszt.
- Starkenburg**, fő Herczs. a' Hesenin nagy Herczs. Reckár, Main, 's Rhénus között, az hasonnevű hegyvártól vette nevét 38 □ mfd 140030 l. 's 28 hivatallyokat foglal magában. Fő vsa Darmstadt.
- Starkstadt**, Starkstädtl, vs Cseh orsz. Köningraetzi ker. 123 h. 1 kath. temp.
- Stranbergi tó**, Baviariában 5 1/2 óra hoszt.
- Starodub**, vs Russ. Tsernigow Helyt. 4000 l. árboczfák-
- kal, alatsághkötelekkel, kenderrel, kékfestő füvel, gyékénnyel, hamuzsirrall 's szarvasmarhával kereskedik.
- Starogard**, l. Stargard.
- Starós-Oskol**, régi ker. béli vs Oroszkursk Helyt. Oskol vize mellett, 820 h. 8 temp. 's 5000 l. kik többnyire mezei gazdak 's gyümöl: s termesztők; vagyon téglavető háza is.
- Staropol**, l. Marienpol.
- Starosol**, vs Galicziában Stambori ker. a' hegyekközt 1 kath. 's 3 görög templ. 1 gyermek oskol. 's só foz.
- Startpoint**, (50° 19' 25" É. Sz. 14° 1' 40" K. H.) földcsúcsa Devon Angol Grófs. Start-Baytól kerítettik.
- Startin**, így nevezetik a' Steyermarki Herczs. ben lévő nagy bormérték, melly jó 400 Bécsi pintet foglal.
- Stary Zbaras**, vs Russus Galicziában Tarnopoli ker. Nieczna mellett, sertéssel 's szalonnával kereskedik.
- Starz**, mvs Morva orsz. ban Znaymi ker. Sadek jószághoz tartozandó 96 h. 620 l. 's egy pléb.
- Starzel**, k. fő Hohenzoller Her. ben Neckár vizébe szakad.
- Staszow**, urad: 's vs új-Lengyel Kir. Radomi oszt. ban Czarna fő mellett. 1 pléb. Zsidók zsinag. 's postája.
- Staszfurth**, vs Magdeburgi Her. ben Bóde mellett 2800 l. és 6 akná.
- Stat**, tengerbe nyúló hegy ész. Norwegiában.
- Stato degli Presidii v. Oriset** *Statissa*, Toskanai fő Herczs. ben fekszik, Siena déli részén, Telamoni Golfó körül. Ehez tartoztak Orbittello, Telamone, Porto, Ercole, Sz. Stefano, 's Porto, Lon-

to, Longone vsok, azon felül Piombinó Herczs. 's Elba szigetje. Nápoly orsz.hoz tartozott, de 1801-ikben az akkori Hetruria Kirs.gé lett, 14 □ mfd nagysága 42000 l. most a' Toskanai N. Herczs.hez kapcsoltatott.

Státus, több emberekből álló társaság, kik a' közjónak előmozdítására ügyelnek; 's egy független igazgató hatalom által egymással össze kapcsoltatnak. Mivel pedig a' köztársaság' jaya kétféle, u. m. egyházi 's világi, ugyan azért a' Státus is kétféle, egyházi 's világi. Az egy házi Státusnak célja, a' vallásnak előmozdítása, 's védelme; a' világi pedig az ideig való boldogságnak megszerzése.

Státusok, a' szövetséges Belgiumnak egyyes megyei, 's követjei, és ész Amerikai tartományai.

Státus szigetek, ész. Amerikának partyán levő szigetek New-Yorki szabad Státusokban, Richmondi Grófs. got teszik, 2 □ mfd nagysága, termékeny, fő vsa Richmond-Town.

Státus föld, Spanyol sziget, a' Tűz-földnek keleti partján Amerikában, mellyet 15 mfd hosszúságú Sa Maite szörös tenger választ el a' Tűz földtől, pusztá, 's szomorú.

Statusok Hollandiában, l. General Stáaten.

Statuspolgár, így nevezetnek mindenféle Statusnak polgárai, kik egy független igazgatás által egymással össze vagynak kötve, a' végre, hogy az egyyes erőknek egy erőbe való össze köttetése által, az ideig tartó boldogságokat 's lakásokat védelmezzék. Két rendre

osztattatnak; az elsőben vagynak az uralkodók, a' másodikban az alattvalók. Az uralkodók első polgárok 's a' többiek fejei: Ezeknek hatalmok vagyon 's kötelességekben áll, a' társaság hatalmát, az egész polgárság erejét a' társaság' hasznára fordítani. Mivel pedig az uralkodók ezen foglalatosságokat önnön magok véghez nem vihetik, e' végre hatalmoknak kisebb nagyobb részét felosztani szokják, majd egyyes személieknek, ilyenek p. o. a' vice Királyok, Helytartók 's t. majd ismét egésztestnek, Collegiumnak, mint p. o. a' Kamara, Helytartó tanács 's t. Az alattvalók mindenféle dologban kötelessék az uralkodónak engedelmessé, a' mi csak a' közbátorságnak védelmezésére 's előmozdítására szükséges. A' nagyobb, főképpen az egy igazgató Státusban az alattvalók 4 rendre osztattatnak; 1) a' fő nemeseké, u. m. Fejedelmek, Herczegek, Grófok, 's szabad emberek. 2) alsobb nemeseké, 3) polgároké: 4) parasztoké.

Status jövedelmei; ezek a' Státus' költségére rendeltetnek, mellyeket a' Státus, 's annak feje téssen a' közjónak előmozdítására. A' azon legfőbb források, mellyekből vagynak a' mostani Statusoknak jövedelmei ezek: 1) a' Státus' tulajdon jószági, az az bizonyos jószágok, fundusok, mellyekben a' Státusnak birtokos jussa vagyon, valamint ez lenni szokot az egyyes személieknek az örökségből v. vevés által nyert jószágaikban. 2) különbféle hasz-

nálni való fejedelmi jua, v. Regáliák u. m. a' vármók, mellyek a' bé 's ki hozott jószágokért fizettetnek, 'azon fellül az útért, hídakért fizetést vehető hatalom, a' pósta, erősség, vadászat, bányák, só, 'sviz regáliák, ezen utolsó regália hatalomnál fogva a' víztől kikötő helyektől, 's vasmacskáktól is adót szednek, valamint is a' mesterséges vizektől, a' vízrekeszektől, a' kocsizástól, hajó 's repülő hídaktól; ide tartoznak még a' rév partok, málmok, 's halászatok. 3) az adók, mellyet az alattvalók osztendőbeli nyereségekből fizetnek a' Statu' szükséges költségére. Ezek külömbfélék, u. m. a' fundus-adó, mellyet a' lakástól, háztól vagy más épülettől fizetnek az alattvalók, Mesterségbéli portio, Accizák, mellyek olyasoktól fizettetnek, mellyek megemésztetnek; fő, v. személyes adó, a' pecsét adó, 'st. 4) a' fő hatalomnak jussai, némelly történetbéli jövedelmet hajtának, p. o. a' kölcsönözéstől, az igazság kiszolgáltatásától, a' pénzbéli büntetéstől, az elfoglalástól; a' szabadságok' ki osztogatásától 's megerősítésétől, a' Titulusoktól, érdemeiktől, 's más kegyelem osztogatásoktól a' s't.

Staubach, l. Lauternbrunn.

Stauding, a' Morvák *Stadenknak* nevezik, falu Austriai Slesiában Troppau Herczs. Männichi Larisch János Grófé, Odera 's Morva határokánál; vagyon 1 kath. pléb. 's oskolája, 1 majorja, 6rlőmalma, posztó kaléja, 125 h. 's 873 l.

Staufen, mvs Bavoriában Iller ker. 2300 l.

Staufenberg, vs felső Hesseni Herczs. 99 h. 460 l. Lahn mellett.

Staufenburg, egy hegyvárnak omladékja Braunschweigban egy magas, 's meredek meszes hegynek tetején, hol madarász Henrik egy darab ideig tartózkodott, és az ifjabb Henrich leánya a' szép Trott Éva elrejtve tartatott; alatta vagyon a' Fürstenhage, és Lichtenhage majorság.

Staunton, jeles hely ész. Amerikában, Virginiai szabad státusban, hasonnevű fő mellett; kereskedést űz.

Stavärn, Friedrichsvärn, erősség a' Christiana Norwegiai szerzetben; 1 kikötőhelye 's gályahajó műhelye.

Stavanger, így neveztetett valaha egy oszt. Norvegiában, melly most Christiani sandnak hívatatik; melly ész. felől Aggerhus 's Bergen mellett fekszik, a' többi részről pedig a' tenger keritti. Ez legmérséklettebb, népesebb, 's termékenyebb része Norvegiának. Fő vsa **Stavenger**, (58° 58' 20" E. Sz. 35° 36' 30" K. H.) Tungefiord mellett fekszik, 2460 l. kis kikötőhelye, törvény széke vagyon, halakkal kereskedik.

Stavonhagen, kis vs Mecklenburg-Schwerin Herczs. Wendi ker. 141 h.

Stavenisse, hely Tholen szigetben, Seeland tart. ban, egy. Belgyiomban; 1631-ben itt verte meg Holland Admiral a' Spanyol hajókat.

Stavern, vs az egyesültt Frieslandiában annak nyug. csúcsán, Zuydi tenger mellett, 1 kikötő helye, 1240

- Hivalaha a Kir. lak helye** *Steenword*, ugyan ott, 3180 lak.
- Stawropol**, ujjonnan épült vs *Stoenwyk*, *Stenuvicum*, kis vs Russ. Simbirski, Guber. Aa fő mellett felső Ysse Wolgának egygyik karja mellett, 3000 l. 1 fából épült erőssége, só tárháza vagy on, a keresztény Kálmukok lakása itt van.
- Stawropol**, uj vs 's erősség Russ. Caucasi Gub. Ingorlik mellett, melly *Manitscha* ba folyik.
- Steckborn**, tápláló vsocska 1600 l. kik külömbféle valásnak, Helvecziában *Thurgan* oszt. ban *Untersee* mellett, a' hol a' Rhénus a' *Bodentó*ból ki foly 1 mfdnyire *Constancztól*.
- Steckoniz**, fő *Lauenburg* Hercezségb. eleinten *Delvenan*nak neveztetett, a' *Mölleni* vsocska mellett lévő tóból ered, 's mesterség által hajózára alkalmatossá tetetett, *Travé*ba szakad. Elbából *Lübeck*be ezen hor datnak a' portékák.
- Stecken** mvs *Baváriában* *Main* ker. hegybéli hivatalnak lakhelye, savanyú vize vagy on.
- Steck**, régi vs *Svecziában* *Upland* földön *Mälarsee* mellett, régi *Püspöki* várnak dültt maradékjaival.
- Steenbecke**, vs *Francz.* *Norden* oszt. 2200 l.
- Steenbergen**, vs *Hollandi* *Babantziában* 3700 l. 's szomszédjában hasonnevű vára vagy on.
- Stenderen**, vs az egyesült *Frieslandiai* tart. ban, 2030 lak.
- Steckenke**, *Steinkirchen*, hely. *Hennegau* Gróf. ban, 1692-ben itt győzzetett meg *Wilhelm* *Anglus* Kir. *Luxenburg* *Marsaltól*.
- Steenwerk**, vs *Francz.* *Nordeni* oszt. 4410 l.
- Steffensklint**, tengerhe hajló hegy *Seelandiai* *Dánus* szigeten kelet felé.
- Steffis**, vs *Helvetz.* *Freyburg* oszt. *Neuenburgi* tó mellett.
- Steff**, jeles mvs *Mayn* vizénél *Anspach* *Her. ben*, *Bavariában*, kézi művekkel, kereskedéssel, és jó borral.
- Stege**, vs *Moen* *Dánus* szigeten, egy régi vára 's kikötő helye vagy on.
- Stegeborg**, kir. mulató hely *Ostgottland* partyán *Svéd* orsz. ban, hajdan erős vár volt.
- Stegestränd**, tenger öböl *Fünen* *Dánus* szigeten.
- Stegmühl**, hegybéli tájék felső *Stiriában*, *Judenburgi* ker. hol egy nagy vas hámor 8 műhelyre, melly az *Admonti* szerzeteseké, találtatik.
- Steigerwald**, erdő 's tájék *Bavaria*, 's *Würzburg* közt, mellyben több várak 's falúk vagy nak.
- Steimel**, mvs *Westerwalde* mellett, *Dierdorf* urad. ban, a' *Rhénus* jobb oldalán lévő erdőnek tetején, hol néhány gazdaságbéli házak, 's adósnedő házak vagy nak, több vásárok is tartatnak itten, mellyek a' marhasvásártól nevezetessek.
- Stein**, bizonyos nehézségű mérték, közönségesen egy mázsának ötöd része.
- Stein**, uralkodó *Herczogség*béli vs, *Austriában* *Ens* alatt és *Mannhartsbergi* ker. *Duna* mellett, 188 k. 's 1 kat. pléb. az idevaló bor közép szerű, de sokáig lehet tartani. A' sok hajók, mel-

lyek itten megterhelte-
nek, nagyon hasznosok a
helysnek, kivált szüret i-
deiben, mivel sok borral ke-
reskedők, kivált az Ensz fe-
lett lévő ker.ből, bort vá-
sárolni megjelennek. A' vs
Kremssel egygyütt tart, 's
ezzel egygyütt csak egy pol-
gár tanácsa vagyon.

Stein v. Saint, a' Kárniolu-
sok Kamneknek nevezik,
Lithopolis, fejedelmi vs
Kárnieliában Laybach ker.
két hegy között, a' hol a'
Naulancza Feistriczba bé-
foly. Lakosi között sok szü-
esők, fehér 's veres toba-
kok. Ülése vagyon az orsz.
gyűlésben, 's 5 vásárt tart
esztendőnként. A' vs me-
gett lévő havasbércz, melly
Steiner-Alpennek nevezte-
tik 10274 láb. magasságú.

Stein, Kamionka, nagy 's jól
épült Rusznyák falu Szepes
Várm.ben, felső Magyar
orsz.ban Tiszán innen, a'
hegyek között sík, 's jó me-
zeje van, szép rétje, 's nagy
erdősége 150 eggyesültt gö-
rög lak. kiknek 1 templ.
vagyon, marhával keres-
kednek, a' szántóföldet műve-
lik, 's nemelylek az orsz.
ban ide 's tova vándorla-
nak, fazekakat drótoznak,
's az ablakokra vas rekeszt
készítenek.

Stein Rhénus mellett, kis de
nagyon kereskedő vs Hel-
vetz. Schaffhauseni ker. oszt.
ban a' Zellersee végén a'
Rhénus ész. partján, mel-
lyen egy hid vezet bé a'
vsha, 1800 l. ez előtt a' Zü-
rich oszt.nak oltalma alatt
volt, Innen minden héten
pósta hajók mennek le a'
Rhénuson.

Stein, hegy Würzburgban,
hol az isméretes hasonnevű
bor terem.

Steinach, fő Würzburgban,
melly Kóburgi hegyekből
ered, 's Saaleba szalad.

Steinach, kis fő ugyan ott,
Tübingánál Neckárba foly.
Tájéka, a' hol foly, Steina-
chi völgynek neveztetik.

Steinach, (felső 's alsó) két
vár 's uradalom felső Stiriá-
ban, Jüdenburgi ker. nem
messze Enstől.

Stein am Anger, l. Szombat-
hely.

Steinau, ker. béli vs alsó Sze-
siában, hol a' Steinau O-
derába befoly 350 h. 1090
l. posztó 's lisztláng fabr.
jó lazacok fogattatnak
ittén. A' hason nevű ker.
7 1/2 mfd és 16260 l. foglal-
magában.

Steinau an der Strasse, vs Ha-
nau Grófs. Kinzig ker. egy
vára, es 1. ref. és luth.
templ.

Steinbach, vs Bádemi Murg
ker.ben 395 h. 1490 l.

Steinbach, vs Franca. Ober-
rhein oszt. 2400 l.

Steinbach, mvs Austr. Ens fe-
lett való Hauruck fertály-
ban, Atter tó mellett, kés
vas fabr.

Steinbach, mvs Meiningi Her-
cz.ség 136 h. kés, 's lakatos
művesek lak.

Steinbach, nagy mvs Hassiai
Herczs. 306 h. 2110 l. 5 vas-
hámor, 4 metsző hámor;
közel látszik innen a' Har-
tenberg' hegyvárnak om-
ladékja.

Steinbach, Erbachii Grófs. fa-
luja Hessen fő Herczs. vas-
hámorral.

Steinbach, falu alsó Stiriában
Grätzi ker. szomszédjában
márvány fabr.

Steinbichel, falu Karniol: Lay-
bachi ker. Leibnicz patak
mellett, 1 pléb. 's vashá-
moria vagyon.

Steinbockfluss, Caplandiában

a' **Hamis BayDa** szakad.
Steinbruch, *Császári kőfejtés*, német falu Mosony Várm. ben, Lajta fő mellett; vagy on 1 kath. templ. harminczadja, szőlőhegye, szép erdősege, kőbányája, melly a' lakosoknak nagy hasznot hajt, 's abban sok madár orrok, 's csigák találatnak.
Steinfeld, falu Karinthiában Villachi ker. Dráva 's Grabach mellett, 76 h. 2 aczél málma, 's ön olvasztó hámorja vagy on.
Steinfurt, Grófs. Bentheim-Bentheim Grófoké Westfáliai ker. Burg-Steinfurt vsával.
Steinheide, mvs Meiningban Coburgi Herczs' része, magas hegyen 70 ház. Szomszédjában vas hámorok, homokos kőbányák, üveg fabr. porcellán fabr. Glücksthal, és Limbach.
Steinheim, vs Baderborni Fejedelems. ben, termékeny tájékon, Emmer mellett, 270 h. 1 templ. és 1300 l. Valaha a' Swalenbergi Grófs. hoz tartozott.
Steinheim, (felső) vs a' Starckenburgi Haszszus Herczs. 173 h. és 860 l.
Steinhude, helys. Schaumburg-Lippe Grófs. Westfáliában, ettől vette nevét a' Steinhuder tenger, mellynek hosz. 1 mfd, széle 1/2 Jó halászatja vagy on.
Steinitz, l. Stanicz.
Stein-Schönau, falu Cseh orsz. ban Leutmericz ker. 224 h. Lak. kereskednek pallérozott kövekkel; tanúlt kővágók is találatnak itten, kik a' legfinomabb pecsét nyomókat, mindenféle nevekét, figurákat portékákat kivágják; okos művesek, kik az üveget metszik

's pallérozzák, gyöngyöket tekéket aranyoznak, 's t. vagy on 1 kath. pléb. nevezetes ezen falu mellett a' Berrenhaus-Berg, mellynek magassága 30 öl, 's csupa fekete bazalt kőből áll.
Steinseisen, falu alsó Slesziában Hirschbergi ker. a' Schneekuppe alján, 130 h. 1000 l. kik közül sokan fa kép faragók 's vasművesek.
Steitweiler, új falu Würtemb. Kocher tisztartóságban; tájékában kőbánya, sok kővévált. testek, 's tengeri csigák találatnak.
Stekene, vs Flandriában, 3750 lak.
Steknitz, szép vár 's falu 26 h. Cseh orsz. Saatzi ker. a' Steknicz urad. hoz tartozandó, 2 híres ásványos forrása vagy on, melyeknek vize igen hasonlít a' Spaavizéhoz, 's a' legnagyobb hidegben sem fagy meg. Lakosi németek földművelők, 's komlót termesztők.
Stella, kis fő Isztriában. Taljamentó torkolattyanál, és Mazano vsnál a' Velencei Golfóba szakad.
Stellanbosch, Drakenstien, 's Waveren mellett, nagy oszt. Caplandiában, melly a' Cap oszt. t ész. 's északi kel. felé bészja, 's a' Caplandiának ész. nyugoti részét teszi; 22059 l. vagy on, kik közül 7250 keresztények, 10703 Sklávok, 's 5000 Hotentótok. Ezen oszt. nak nagyobb része árendában birt jószágokból áll, Cap felől pedig szabad jószágokból. Ezen oszt. egy tisztartó alatt vagy on, de 2 polgári tanácscsa v. magistrátussa vagy on, u. m. egyik a' Stellerboch, a' másik Drakenstein. Benne vagy on **Stallenbosch**, tisztartóság, de

rék falu, 70 h. Felachbay felé nyílt völgyben fekszik Erst v. Lörincz fő mellett. 8.óranyira Cap vstól, kövekkel kirakott, 's tölgyfakkal bé ültetett országútja vagon, 1 kis templ. pléb. 's ehez tartozik egy nagy szőlő hegy, szép tisztartó ház, több tiszték háza mellett, város háza, 's egy fogháza. Lakosi szántó föld, szőlőhegy 's kert mivelésen kívül mesterségeket is üznek 's bort is mérnek. Az ide tartozandó jószágok, többnyire szabadok.

Stena, erősség Horvát orsz. Karinthia határán.

Stenay, Stenacum, (49° 31' E. Sz. 22° 34' K. H.) kis vs Francz. Maas oszt.ban Maas mellett, 2340 l.

Stanzewo, Orániai Herczs'. vsa, új Lengyel Kir. Poseni oszt. gyapot szövő fabr.

Stendol, fő vs Altmarki Brandeburgiában egy völgyben Uchte mellett, melly két részre oszt; vagon 4 pléb. templ. 2 Apácza klast. mind kettőnek temploma, 6 ispitálya, 1 Gym. 5 gyermek oskol. 950 h. 4500 l. kik között sok Francz. ref. maradékok, 's zsidók vagnak. Lak. magokat táplálják szántó föld 's dohánymiveléssel, pálinka főzéssel, 's más polgári foglalatosságokkal, gyapot 's pamut manufakt. Négy vársárt tart.

Stengen, l. Arboczfa.

Stenoza, sziget az első tengeren, jó kikötő helye vagon, de kevesen lakják.

Stepan, vs Russ. Wolhyn Guiber. 521 h. 's 3130 l.

Stepanow, helys. Morva orsz. Brünniker. Schwarza mellett jó vashámor,

Steponits, fő Brandeburgi Markban, melly Wittenbergánál Albiaba foly.

Stephanesti, kis vs Moldáviában, Pruth mellett, 1 hajós fegyverháza, 's több éléstárháza vagon a' Chotschin erősség számára.

Stephan szigeti, két h. szigetek nyug.ra új Guineától; Australia, vagy déli Indiában; Charteret Philep által találtatott fel, 's neveztetett így 1766—9-ben. Szép fekvésűek, és rakvák fákkal.

Steppen, így neveztetik Russiában 's más országokban a' meszsze tartó, magasan fekvő, terméketlen rónaság.

Sterbaddo, fő első Indiában, Beraschenban ered, 's a' Kambáji tenger öblébe szakad.

Stercotypusok, erőssen álló nyomtató betűk, mozdíthatatlan írások, v. nyomtató betűk, 's azoknak nyomtatása. Ezeknek feltalálója volt a' fiatalabb Didót Francz. orsz.ban.

Sterling, font Sterling, Angol pénz; nevét hihető képen ezen Angol szótól vette Easterling, melly annyit teszzen mint: valaki keleti Anglia felé lakik. Így neveztetnek néha a' szövetséges kereskedők, 's a' Belgák is. Ezek tizenharmadik században különbféle pénzekkel éltek; ugyan azért az új pénznek, mellyen dolgoztak Ersterling nevet adtak, 's utóbb meg rövidítve Sterling lett. Egy font Sterlingben 20 Angol Schilling, 's annyit teszzen mint 6 1/2 R. Tall. 's Austriában 9. fr. 2kr2 fillér. Az Angol aranynak, (Guinee) melly második Károly alatt

verettetett, egy font Sterlinget kellene érni, azonban egy Schillinggel többet tézen.

Sternberg, nemes vs Neumarki Brandeburgiában, Sternbergi ker. 117. h. 800 l. nagy barom vásárokat tart. Az hasonnevű ker. je Warte és Odera között fekszik 's 29 3/4 □ mfdket 's 40970 l. foglal magában.

Sternberg, kis vs Mecklenburg-Schwerin Herczs. 218 h. itten a' Malchinnal változtatva tartatik az esztendei ország gyűlése.

Sternberg, vs Morva orsz. Olomúci ker. 540 h. 1 vára, 4300 l. 1 pléb. vászon fabr. 3 templ. 's postája.

Sternberge, két kies kellemete, 's derék fasorokkal bé illettett tető Sz. Cleve vsa előtt.

Sternfels, falu Würtenbergában alsó Neckari tisztartóságban 620 h. 's egy régi várnak maradványa; vagon szőlőhegye, alabástrom 's gipsz bányája. Itten végződik a' szép Zabergau.

Sternschantze, sáncz csillag formára.

Sternstein, Lobkowitzi Hercz. Grófs. ga Bavariában Main ker. 2 □ mfd; nagysága, 3000 l. 's Neustadt vsa.

Sterzing, Stiriacum, vs Bavariában Inn ker. Eisak mellett, 3000 l. Itten jó kard vasak 's más vas szerszámok készítettnek. A' szomszéd havas hegyben vagon ezüstbányája. Közel a' vához vagon az isméretes Brennerbergi hegy, melly a' le hempelygő hócsoportok miatt veszedelmes. Vagon márványbányája, 's egy ferdje. A' vs a' törvényszékek lakhelye.

Steterburg, Apácza klastrom, Wolfenbüttel mellett, 1 szép templ. 25 h. 's 290 l.

Stetten am kalten Markt, uraság a' Badeni Lajos Márk Grófokhoz tartozandó, a' Wittenbergai fő hatalom alatt. Stuttgart, 's Schorn-dorf között, hasonnevű faluja, 1530 l. Remsthal mellett, hol a' jeles bor Brotwasser névvel, terem.

Stetten, falu Hohenzolli Hechingi Herczs. vagonitt a' Dominikánus Apátzáknak klastroma, melly Maria Gnadenthalnak is nevezetik; itten volt az előbbeni ZollerGrófok' temető helye.

Stettin, ó-Stettin, (53° 25' 36" É. Sz. 32° 35' 30" K. H.) erős vs Burkus Pomerániában Odera mellett, 1594 h, 22300 l. A' kormányozásnak 's az orsz. gyűlésnek széke. Főbb épületjei ezek: a' Királyi vár, fegyverház, kasszárnya, alkupalota a' kereskedők számára, a liszt-tárház, hajós társaságháza, több temp. Az ország-házban van egy könyves palota; azután 1 Gymn. egy tanítókat készítő ház, kormányosok oskolája, rajzoló oskola, 's t. Vagnak itten dohány, bőr, szappan, gyapot, fecskendőtömlő, tűz-oltó veder, czukor, pamut, vászon, papiros, vitorlavászon, bor-czet, peccétviasz fabr. vas-macska művesek, 's hajó-építők. A' vs derék kereskedést űz tengeren 's szárazon, fával, gabonával, posztóval, gyapot portékával, üveggel, vas szerekkel, gyümölcscsel, dohánnyal, borral, építő kövekkel, 's t. f. ezen kereskedést előmozdítja a' vsnak 120 hajója. Minden esztendőben 1000 hajó

ide megérkezik, 's elis megy ugyan annyi. A' Kir. piaczon áll a' N. Fridrik képoszlopa. Ezen vs 1813-iknak Dec. 5-kig kiállotta a' Fran. osztromot, végtére 7 esztendőök lefolyta után egygyezek által a' Burkus segezeknek által adta magát.

Steuerwald, vár, 's hivatalnak széke Hildesheimhoz közel.

Steward, (olv. Stüard) the Lord High Steward of England, az Angol udvarban lévő első szolgál. Máinapon nincsen ilyen szolgál, hanem akkor választ illyent a' Kir. a' midőn ennek szolgálata szükséges; p. o. a' koronázáskor, ha valamely orsz. Pair ellen nagy árulása miatt vádolás indítatik, 's akkor bíró' személyt visel.

Steward, the Lord Steward of the King Houshold, Királyi fő udvar mester, ez alatt vagynak minden udvari szolgálak, kivéván a' kápolna, 's istálló szolgálakat. Ismértető jele egy fehér vesző, mellyet a' Kir. előtt hordoz. Midőn pedig a' Kir. magánosan kocsiz, akkor ezt egy testőrző inas viszi előtte hajdon fővel. Midőn a' Kir. a' tanácsházban jelen vagyon, akkor egy Lord késéri őtet, 's az alsó háznak minden tagjait a' hűségre megesküdteti. Ez alatt vagyon egyszersmind a' Királyi számvevő kamara, 's ennek távul létében a' kincstármester viszi ezen fő hivatalt véghez. Midőn a' Kir. meghalálozik, akkor a' koporsója felett eltöri a' veszszejét, annak jeléül, hogy most megszűnik az ő 's minden udvari emberek' tisztsége.

Stewarty, Orkney, Skocziában, magában foglalja az Orkney 's Schetland szigetét.

Stewarty insel, sziget új Georziában a' Skótziai útban Ausztráliában,

Stewartstown, kis vs 2800 l. Skocziai Air Grófs.

Stewartstown, helys. Irlandiai Tyronne nevű Grófs. vásson kereskedése vagyon.

Steyer, kis fő Ausztriában Stieria határánál ered, 's Ensbefoly Steyer vsnál.

Steyer, Styra, (48° 4' 45" É. Sz. 31° 50' 50" K. H.) vs Ausztriában, Enszfelett, Traun fertályban; 800 h. 's 10000 h. 's 10000 l, kik magokat táplálják mindenféle vasművészségekkel, u. m. bajonet, olló, tő, halhorog, 's szeg készítettéssel 's t. gypot szövással, kötött fehér ruha készítettéssel. A' vára Lamberg Herhez tartozandó. Vidám tájékon fekszik, a' hol a' Steyer Enszhez szakad. Vagyon 1 kath. pléb. 1 kath. fő oskol. 4 magános oskola. A' ker. béli hivatalnak széke. Az útközetben 1809-ben Majus 7-kén a' vsnak nagyobb része elégett.

Steyereck, vs Ausztriában Enszfelett Mühl fert. ban Dunához közel, 1 pléb. A' vs mellett lévő hegyen egy vár fekszik.

Steyer ország, Styria, Steyer Mark, (45° 54'—47° 50' É. Sz. 31° 11'—34° 4' K. H.) Herczs. Ausztriai bir. ban, 411 1/2 □ mfd nagyságá, 's 80000 emberek lakják. Határja: ész. Austria, ny. Karinthia 's Bavária, délre Kárniolia, kel. Magyar orsz. 's Horvát orsz. ész. 's nyug. felé magas hegyek, egy része a' Norikumí hegyek.

nek, zárják be, mellyek Stajer havasoknak neveztetnek, 's némelly helyeken külömbféle nevvel viselnek, p. o. kis-havasok, Stub-havasok, Iudenburgi havasok 's t. Legmagassabb hegyei ezek: Grimming, Schöckel, Wechsl, Bacher. Fő vizei: Mura, Ens, 's Dráva. Az havasokon több tavak vagynak, u. m. Grundel-Altenau, Leopoldstein tavak. Az Égalja a' havasokon igen zordon erős szelekkel, 's tiszta levegővel; gyengébb dőlfelá Termései: Ezen orsz. nagyon gazdag az érczekből 's ásványokból; de kiváltképpén bővelkedik vassal, sóval, érczes vizekkel, fával, borral, gyümölcszettel, marhával, vadakkal, 's lennel. Mesterművei: mindenféle vasszeres, (minden esztendőben 20000 mázsa vasat feldolgoznak) rézhámorjai, üveghutája. A' hegyekben találtatnak mindenféle vadak, u. m. havasi kecskék, rókák, medvék, hiuzok, farkasok. A' marhatartása igen derék. 1807-ben 50073 lovai, 91062 ökre, 211406 tehene. 139995 juha volt. A' kereskedelem igen nagy hasznot hajtott eddig, arravaló nézve, hogy sok vasat kihordott, 's Trieste által járt. Uralkodó hit a' katholika vallás. Az orsz. ban, főképpen a' vsokban német nyelven beszélnek, de alsó Stiriában a' Vandalus nyelv is gyakoroltatik. 20 vst, 79 mvsoakat, 3536 falukat, 165217 házakat számlál. Felső 's alsó Stiriára, 's mindegyik rész kenre osztatik. A' felső Stiriának két ker. ie. vagyon; Iudenburgi 's

Brucki ker. alsó Stiriának pedig három: Grätzi Marburgi, 's Cilli ker. Fővsa Grätz.

Stichhausen, (53° 13' 33" É. Sz. 25° 19' 27" K. H.) erős vár Leda mellett kel. Frieslandiában.

Stiebnig, Morvák szerint Istebnig, falu Austriahélt Sléziában Troppau Herczs. Tescheni ker. nem meszaze Oderától, vagyon egy uraság kastélya, kath. káplánsága, oskolája, 2 majorja: örölmalma, 153 h. 's 1020 német lakosai.

Stiedra, (Stiedra) falu 33 h. Cseh orsz. Ellenbogeni ker. 1 szép 's nagy vára: egy gyümölcsös, virágos: 's vadaskertje, szép hársfás sétáló helye, 1 kath. pléb.

Stiege, mvv Blankenburgi Herczs. Hassel mellett, 1 templ. 2 oskol. 157 h. éa 885 l. kénköves kútja, de haszonra nem fordittatik.

Stiekna, kis Cseh helys. Pratchini ker. Watawa mellett, szép vára 49 h. Dékányság templ. szép várbéli templ. Lak. szántó föld művelők, 's takácsok.

Stiena, sziget Tzana tengeren, Habessiniában szerzetesek lakják.

Stiepanow, helys. Morvában, Iglani ker. Pernstein Herczs. hez tartozandó Schwarcza mellett; vagyon 1 káplánysága, 33 h. 260 l. 's vashá nyája.

Stikada, falu Horvát orsz. ban, Likáni katona oszt. ban Rischiza patak mellett 90 h. szomszédjában találtat, nak olly érczek, mellyekben ezüst is foglaltatik.

Stilton, falu Angliában Huntington Grófs. ban, isméretes a' jó ízű sajtiáról,

melly itten készítették, és az Angolok ezt Farinesának hívják, 's meszsze földre elhordattatik.

Spingo, l. Cos.

Stip, Stipa, falu Morva orsz. ban Hradi ker. ben; vagyon 64 h. 440 l. egy orvos fordője, 's szénkö bányája.

Stirling, Grófs. déli Skótzia-ban; ész. ról Perth és Clackmannal, kel. ról Forth és Linlithgowval, d. ról Dumbartonnal határos; 704 Angol □ mfdeket 50830 l. foglal magában. Sok szarvas marhája, lovai, és juhái vagynak. A' Forth felé lévő tájékok vetésekkel bővelkednek, az ásványos tájékok pedig szénkövel, vas kövekkel, 's kőbányákkal szolgálnak. Forthon kivül ezen Grófs. ban még más vizek is vagynak, u. m. Carron, 's 'a más kis vizek. Nevezetes itten a' nagy mesterséges fő, melly a' Forthi Frithet, 's Clydét öszve kapcsolja. Fő vsa

Stirling, Forth mellett, vagyon 975 h. 's 5000 l. fekszik egy menedékes kősziklán, 's ennek tetején egy kastélya vagyon. Szőnyegek tartának, 's muszelinok készítenek itten. Vagyon a' vsnak egy kikötő helye.

Stowa, Thiwa, a' régi Theba előtt, kised helys. 6000 l. Livadi török földön, Ismenus fő mellett.

Stoba, Stober, kis fő. Sléziában, melly az Oelsi Hercz. ben ered, a' Boroslói 's Maszlivi Weichild felé foly, és egy mfdnyire a' Briegtől Oderába szakad.

Stockach, vsocská Würtembergben, felső Neckár bírószágban, hasonnevű fő mellett, 224 h. 680 l.

Stockberg, 3538 láb. magassá.

gá helye a' fekete erdőnek a' Badeni nagy Hercz. ben. **Stockéran**, orsz. fejedelmi mvs Auszriában az Ens alatti fertályban, és Mannhardsbérg alatt, a' Duna mellett, 220 h. híres nagy gabona vásáraitól, és a' Cs. Kir. katonaság, Monturs főgazdaságheli commissiójára nézve. Egy fő pléb. és póstaházzal.

Stockholm, Holmda, (39° 20' 31" É. Sz. 35° 43' 45" K. H.) Svéd fő vs, hol Mälartava a' keleti tengerbe ömlik, Upland tart. ban, a' Kir. Residentziája, 'és az orsz'. Collegiumának lakhelye; egy része a' vsnak szárazon vagyon, más része Holm szigetjén fekszik, 6000 h. és 80000 l. többet számlál. A' vs 8 szigeten fekszik, mellyek, a' következők: 1) sziget, és tulajdon vs, Stockholm e' körül fekszenek a' szigetek, és a' vsnak részei. 2) Ritterholm, 3) Helge Andsholm (Sz. Lélek szigete) 4) Schiffsholm, 5) Blasiholm, 6) Ladugärtholm, 7) Königsholm, 8) Langholm. Ezek együtt formálják a' vs-t; ide járul még a' külső vs nyug. ról Nordelmalm, és délről 's épen a' szomszéd Südermanland tart. ban, Södermalm. A' vidék nagy főji, szigeti, nép mezei, és mulató palotájira, és váraira nézve felette kiej, és a' hajózás miatt nagyon vidám. A' vs helyesen épült, majd minden épületei kőből vannak, és sok szép palotával díszeskedik; ellenben a' kívül fekvő városvidékek rászszál épültek, többnyire rossz fa épületekkel. Nagyobb épületei ezek: a'

Jó iszlésű világos sárga Királyi lakóvár Stockholm szigetén, mellette a Tanácsszála, és az ékes várkaporna. Belseje a várnak jó izllettel készült, egy könyvtárral, mellyben 3000 kötet könyvek táblatnak, egy szoborral, és gazdag régi gyűjteménnyel; mellette fekszik a szép kert gyönyörű kilátással. Mindjárt alatta van a vám, és sütőház, melly mellett a hajók kötnek ki. Tovább esnek ezen szigeten a vásárhely, a Bank, a fő templ. és a jelességekhez méltán tartozó 13 láb magasságú szobra III. Gustavnak. Több hidak kapcsolják össze ezen szigetet a többivel, t. i. Nordermalmmal, Södermalmmal, a Rittermalmmal, melly utolsóban nevezetes a Gothus Ritterholmli templom a Királyok temetjökkel. az orsz. háza. Södermalmban vagyon a hajócsináló műhely, ama szörnyű vas élettárház v. is; a vas szekér, a vsháza más középépületekkel, templomokkal, és iskolákkal. Nordermalmban, hol a jelesbék laknak, látni a nagy Gustav-Adolf piacát, ezen Kir. nak szép szobrával, mellyen a Kir. lovon ül; és a szép új izlésű Adolf-Fridrich templ. Eleonora temp. az ó fegyvertár, a Kir. mulató kert, a honni nézőhely, az opera ház, a csillágvizsgáló torony, egyéb épületekkel—Schiffsholmon van egy tengeri fegyverház minden a hajó készítéshez megkívántató szerekkel. Ezelegy híd által kapcsoltatik össze a fákkal beültetett Kastell-

helm szigetecske, mellyen egy kis tengeri ispitály és egy esbesség áll, 19 ágyával, a ki s bevedző hajóknak köszöntésekre. — Königsholm 2 híd által kapcsoltatik össze Nordermalmmal, egy nagy ispitálllyal. A tudományos intézetek között jeles a Schwéd Akademia a szép mesterségekre nézve, a történet, és a régiségekre nézve, a királyi rajzoló, rézmetsző, és képfaragó Akademia, több tudós Társaságokkal. Ide tartozik ezek után az ország iskolája, a tartománymérő Compotoir, hajó iskola, és katona Akademia, a rajzolás, és Modell iskola, a süketnéma iskola s t. ef. A jöltévő intézetekhez tartozik: 1 találtgyermek ház, 2 árvaház, 1 ispitály, 1 szabadakarató munkásház, és több szegény, s betegintézetek. Stockholmnak sok, és gazdag fabr. ji vagyonak, u. m. selyem, pamut, vitorlá vászon, üveg, tükör, porcellán, szőnyeg, s más ef. fabr. és hajócsináló műhelyek. A kereskedés innen messzre kiterjed. A kikötő nagy és bátorságos, a tengeri hajók a vsig jöhetnek, 2 Citadelle Waxholm, és Fridrichsburg fedi a kikötőt. A vsnak magának 225 hajója vagyon, és 6—700 idegen hajók jelennek meg esztendőnként a kikötőben. A szomszédságban vannak a Királyi mulató várak: Drottningholm, Fridrichsburg, Ulriksdal, Hága, és Carlsberg.

Stockhorn, 6760 láb. magasságú hegy Helvetz, Bernkan. ban. Stockport, vs Angl. Che Grófa, 1500 l. Mersey mellett;

Kalap-fabr. és nagy selyem-fonó masinéval, mely most pamut fonóvá változott.

Stockton upon Tees, nagy mvs Durham Grófs. Angliában, 4000 l. gyapjú, vitorlavázon, hajócsináló, merigető s más műhelyekkel. Vidékről sok gabona, vaj, sajt hordatik bé, és közönségesen Londonba sietnek a hajók; olommal, kénesevel kereskedik, ide pedig más Grófs.goknak termései hordatnak.

Stör, fő a' Mecklenburgi tájékon, a' Schwerini tóból keletkezik, és Albisba szakad.

Stör, fő a' Holsteini Herczs. ben, és Störort mellett Glückstadt alatt az Albisba folyik.

Stör, l. Merrimaok.

Störzen, vs Saxoniában a' Thüringi ker. ben, és a' Weissenfelsi urad. ban.

Söterau, fő a' Lüniburgi Herczs. ben Heuersdorf mellett a' Bodendicki tájékból származik, és Esterlobe, és Söterdorf mellett Ilmenauba siet.

Stoikusok, bizonyos régi Görög Philosophusok, kik magokat a' sanyarú erkölcs, és érzéktelenség által mutatták ki, innen mondjuk a' sanyrú, állhatatos, rettenthetetlen, hideg, érzéketlen férfiat Stoikusnak.

Stokeslye, vs Angl. York Grófs. ban.

Stolbowa, falu Orosz Nowogrod Gubern. hol 1617-ben Orosz, és Svéd orsz. között béke kötöttett.

Stole, hosszú, széles kötő 3 keresztrel, mely a' nyakról mind a' két felől egész a' lábáig le ér; a' kath. papok az alba. felett vise-

lik, és keresztbe teszik által hasokon, midőn miséznek.

Stolla, Stollen, Tót falu Szepes Várm. Tizán innen Poprad mellett, a' Máriasy familiához tartozik, nagy szántó földjei, szép erdősegei, különösen fenyvesei.

Stollberg, Grófs. Thuringiában, Mansfeld, Sondershausen, Hohenstein és az Anhalti Herczs. között Stollberg Grófhoz tartozik az első Szász hatalom alatt. A' Grófs. 3 lineára osztatik: a) Stollberg-Wernigerode, 6 1/2 □ mfd nagyságú, 18000 l. fő vsa Wernigerode, b) Stollberg-Stollberg, 4 1/4 □ mfd nagys. 12500 l. Stollberg am Harze, fő vsal, c) Stollberg Rossla 3 1/2 □ mfd nagys. 8000 l. Rossla faluval.

Stollberg am Harze, (51° 35' É. Sz. 28° 36' 38" K. H.) Stollberg Grófs. fő vsa, Ludebache mellett, egy mély völgyben, 4 templ. 1 Superintendensi, jószággal jó iskolával, 450 h. 3020 l. egy Grófi lakvállal, a' kormányzás ülése, bányászattal.

Stollberg, Saxoniában 310 h. (mellyek közzül 1809-ben 56 égettel) és 1820 l. posztó fabr.

Stollberg, vs Jülich Herczs. nagy sárgaréz-műv. fabr. 120 sárgaréz olvasztó kemenczével, és sok dróthuzóval, hol szüntelen 900 ember dolgozik: üveg, és vas, és posztó fabr. mely utolsó 1580 munkásnak ad dolgozt.

Stollhofen, kis vs Badenben, Kinzigker. ben, Rajna mellett mocsár keríti, 1000 lak.

Stöllnick, az Oroszoknál Császári kamarás urfi.

Stolpe, az hátuló Pomerániában, melly Stolpe-vármellett hajózható, és püstranggal bővelkedik.

Stolpe, (54° 27' 59" É. Sz. 34° 35' K. H.) egy hasonló kernek fő vsa hátuló Pomerániában hasonló fő mellett 568 h. 4100 l. egy katedrális, leány nevelő házzal, 2 luth. 1 ref. Ekklesiával, vászon, bőr, és gyapjú fabr. jó serfűszes, hajó kereskedést üz. különösen Danziaggal. A hasonló nevű ker. 39 □ mfd. 348 mfd. számlál.

Stolpeváros, helys. hátuló Pomerániában, Stolpe ker. ben, hol Stolpe fő a keldeti tengerbe szakad Stolpe va alatt 2 mfd. mesterműberek, hajósok, és halászkok lakják; van egy hasznavehetetlen kikötője, halbár lerakodása.

Stolpen, kis vsa Saxoniában, Meisnán ker. ben hegyen, vagy az úgy nevezett Stolpi kövön, 153 h. a egy régi várnak dűledékivel egy sziklán, melly a legkönnnyebb bazalt kőből áll, s ezzel a könyvkötők és az aranyművesek élnek.

Stolpi v. Stolpiri ker. b. v. Stolpi föld, ker. Uckermarkban 24 1/2 □ mfd. nagyságú, hasonló nevű nemcs. vársal Odera mellett, mellynek 56 h. 480 l. a egy vára.

Stolz, falu felső Silesiában, Frankensteini ker. ben 1000 l. 1 várral, kőszén, és márvány vágóval.

Stollmannu, (59° 30' 53" É. Sz. 26° 42' 54" K. H.) helys. Hoya Grófs. Weser mellett, Braunschweig Lüneburg-hoz tartozik, lazac halászáttal.

Stolzenberg, Danzig mellett, tulajdonképen ezen vannak

külső vsa, a többi vasskal, t. i. Wilt-Schottlanddal Schidlitztal, és S. Albrechttel 1033 h. és 8000 l. számlál; vagyon egy kath. Akademi. Gymnásiuma, és postája.

Stompfa, Stampfen, Stupa-wa, nagy tót mvs. Posony Várta, Posony és Malaczka között, Palfi Gróf kastélyával, és vadaskertjével 1 kath. templ. Sinagógája, harminczadja, postaháza, posztóköllője. Lakosi föld, szőlőművelésből élnek. A kath. számok 2670, a tenyészés zsidósága pedig 560 mégyen.

Stone, helys. Angol. Stafford Grófs. ban, Trént mellett, Sandon-Hall mezeipalotával.

Stonehaven, Mearns Grófs. nak fő vsa, Közép Scotiában, Caron fő torkánál, 900 l. a egy természetes kikötővel, mellyben midőn magas a víz, 100 húsz tonna terhű hajók térhetnek be; harisnya kötésel, vászonszövésel, halzsírkészítésel, és hal szárasztással keresi élelmét. A kereskedés csekély.

Stonhenge, egy ó-Britanniai Dráid templomnak formája Angl. Wiltshire tart. ban. Az emlékek Salisbury mellett egy igen kellemetes rónaságon fekszenek, körülé az egész rónaság nagyobb, s kissébb sírhalmokkal fedetik, mellyekből olykor olykor csontok, régi hamvedrek, fegyverek, és kőbárdok ástának ki. Az egész épület köznöcsesen két körformájú, és két tojás gömbölyű faragatlan kő sorból áll, mellyeknek egy központjok vagyon. A külső kör hosszában 108 Londont l.

Beköt foglal, és hájdan
 36 felállított 9 réf magas-
 ságú oszlopokból állott; e-
 zeken ugyan annyi kolos-
 szok állottanak, mellyek
 egy öszvefüggő köst for-
 máltak, Most még 17 osz-
 lap, és 11 kolossz áll-fen;
 a' többi ledőlt, vagy más-
 ra fordított. Belülről a'
 külső körtől nyolcz lábnyi-
 ra emelkedik fel egy kis-
 sebb kör 40, többnyire 7
 lábnyi magasságú kövekből
 mellyek között még 11 van
 fen. A' harmadik kört 10-
 ra láb magasságú kövek
 formálják, mellyek között
 6 áll még fenn; de ezek is,
 valamint az egész épület-
 nek egyéb részei megrom-
 ladoztak. Ezen utolsó karima
 ismét egy más kisebbet
 kerit, melly 30 közep sze-
 rá kövekből áll, belől lát-
 hatni még egy hosszú, kék
 márványnak omladékait,
 mellyek hossza 16 széle 4
 lábnyi, melly nyilván el-
 tárul szolgál. Az egész mun-
 kát 30 láb szélességű árok
 keriti, melly 100 láb tá-
 volságra esik az épülettől.
 Az épületnek 3 bejárása va-
 gyon, és a' kövek száma,
 mellyekből az egész mun-
 ka áll, 140-re tétetik. Csú-
 dalközásra méltó az; hogy
 ezen szörnyű nagyságú kö-
 vek, leírhatatlan munká-
 val egy sziklabányából,
 melly Marlborough alatt
 fekszik, és Grey-Wethers-
 nek nevezetik, 16 Angol
 mfdrről hozattak ide.

Stoni, Rhaetiának régi lako-
 si közül, Stonjesszal
Stony-Stratford, nagy helyes
 épületű helys. Angol. Buc-
 kingham Grófs. ban, Ouse
 fő mellett, 2 templ. jó csip-
 ké fabr. és nagy hajózá-
 sal.

Stony, vs Angl. Warwick
 Grófs. ban, Avon fő mel-
 lett, mellyen keresztül a'
 vshak hidja vagyón.

Stooss, Német bánya vsocs-
 ka Szepts Várm. Tishán in-
 nen, réz és vasbányája,
 3 vashámorja, esztendőn-
 ként 3000 mássa vassal, egy
 kath. templ. és pléb. egy e-
 vang. Bkklésia, és fahágás.

Stooser a' hollandi ezüstpé-
 z, 2 1/2 stüver, vagy is 1 gar.
 és 7 fillér értéke.

Stupnea, vs új Lengyel Kírs.
 Herzs. Radom esztendő-
 pléb. val, és Niasztommal.

Stora, kis öböl a' közép ten-
 gheren, az Algiri partokon,
 Bugie, és Tabark sziget kö-
 zött Afrikában.

Stora-Heddinge, vs a' Dán See-
 landi szigeten, kő, és mész-
 bányával.

Storboe, kis sziget Svéd Blo-
 kingen tart. ban, Uarlskro-
 náhos közel.

Storkow, vs Brandeburgban,
 a' Dohlt, vagy Storkowi
 folyó fő mellett, 308 h.
 1040 t. pösztó, és vasson
 azon szövésel.

Stormarn, Holsteini Herzség-
 ségnek déli része, Elbe,
 Stör, Trave, és Bille fő-
 közt. A részt foglal ma-
 gában, neveik: Weststor-
 marn, Oststormarn, és a'
 Pianebergi Grófs. telemo-
 csárekkel, és tavakkal, és
 a' kiöntéseknek nagyon a-
 láyan vettatve. A' fő: vs
 Glückstadt.

Stornaway, (58° 12' E. Sz.)
 Lewis Hebridi szigetnek
 főhelysége 800 l. és 1 jó hi-
 kötvel; kereskedelem, és
 hajózása, és a' fő útszában
 módos házaí.

Storz, (47° 26' 44" E. Sz. 27°
 9' 26" K. H.) falu Helvetziá-
 ban Appenzel kantonban,
 híres a' Niedlingi södnél

esett esatáról 1405-ben:

Stour, fő Angl. melly Essex, és Suffolk tart. határjai mellett folyik, és Harwich mellett a' Német tengerbe szakad. Ezen főtől veszi nevét Stourton falu. Közel eredetéhez fekszik a' halmon Alfred tornya, hol Alfred Kir. 879-ben népét összevezedte, hogy Angliát a' Daniak ellen megezdádtá.

Stour, kis Stour, egy más fő Angliában, melly Essex tart. t Wiltshiretől szakasztja, és a' Pooli öbölbe ömlik; ismét egy más, melly a' Leicesti tart. ban ered, Nottinghamshiren által Trentbe folyik. Stour, vagy Stower fő, melly Kentben származik, két ágra osztja magát, és Thanet mellett a' tengerbe szakad.

Stourbridge, vs Angl. Worcester Grófs. ban, Stour mellett, 6210 l. üveg fabr. igen híres olvasztó tegelyt is készit agyagból. Vas, és kőszénbányája szomszédágában vannak a' Leasowes mezei lakásnak gyönyörű vidékei.

Stourbridge, helys. Angl. Cambridge Grófs. ban üveghutával.

Stourpor., kis, és gazdag helys. Angl. Worcester Grófs. ban egy mesteres fõ mellett, melly a' Staffordit Severnrel kapcsolja össze.

Stow, falu Angl. Buckinghamshire tart. ban, Londontól 40 Angl. mfdnyire. Nevezetes Temple Gróf' ékes kertjéről, és váráról. Az épületek, Pavillonok, Obeliskok, mellyképek az úgy nevezett Elyzéumi mezők, a' templom a' nevezetes Britok' melly képe-

ikkél, a' virtus temploma ruinában, a' szép Rotunda Joni rend szerént, vagy a' régiak virtus - temploma, a' barlangoknak hasonlitan elkészítése, különös figyelmet érdemelnek.

Stowonke Woude, v. **Stow S. Eduard**, helys. szabad iskolával, és egy ispitállyal, Gloucestershire tart. ban, komlóval, juhokkal, és sajttal kereskedik.

Stowmarket, helys. Angl. Suffolk Grófs. közepén, Orwell eredete mellett, 1800 l. egy nagy templ. vitorlavászon, és hajókötői fabr. és vidékén egész Angliában a' legjobb cseresznye terem.

Stozingen, kis vs, és vár Würtembergi Duna bíróságban, Ulman alól a' Duna mellett.

Strá, helys. Paduától 2 mfd Brenta mellett, szép Pisani kastélyal, és kerttel.

Strabane, helys. Irlandiában, Tyrone Grófs. ban, Mourne mellett Lough-Foylehoz közel.

Stradella, kis vs Mailandi Pavesano Grófs. ban, Po mellett, 4500 l.

Straden, nevezetes falu alsó Styriában, a' Graetzi ker. ben, Dékánysággal, és országos vásárokkal.

Stradom, l. Krakau.

Strafford, Grófs. ész. Amerikában, New-Hamshire szabad statusban, 24000 l. fõ vsa Dover.

Strajnyan, tót falu Ung Várm. Laborza mellett, mintegy 44 h. egy szép Várm. házzal, egy nagy majossal, ménessel, szederifa ültetvényekkel.

Strakonitz, Strakonice, szék-

pen épült Cseh vs a Pra-
chini ker. ben, hol Wolin-
ka Watawába folyik. 927
h. 18500 l. 1 várral, és 16
kereskedéssel. A lak. sok
gyapjú harisnyát készíté-
nek. Egy ékes Priorat-Con-
ventualis templommal a
várban, és más templo-
mokkal.

Sasán, vs Prussz. Geldern-
ker. b. 3140 l. d.

Serakuski, (54° 6' E. Sz. 31°
14' K. H.) f. vs Svéd-Po-
nóker. b. Gallen tenger-
szüke mellett, 1475 h. 11250
l. ide nem számítván az
elb. sz. és előt. nagy e-
rősség volt, de lerontatott.
A Gymn. könyvtára, pénz-
beli gyűjteménye; árva-
háza, a' katona gyerme-
kek nevelőháza, egy mun-
kásikola, Tanácsház egy
könyvtárral; és gyapjú,
vászon, keményítő, szap-
otpan, dohány, bűbör, házi
szőr fabr. pálinka főző,
olajprés, hajócsináló-mű-
helyek, egy tengeri kikötő-
je, és kereskedése Angliá-
val, Spanyol, 's Francz.
országokkal, és Levantá-
val.

Stramberg, kis vs Morvában,
Preraui ker. ben, Kataucz
hegy mellett, 265 h. 1520
l. 's egy pléb.

Strambino, vs Piemontban,
3400 l.

Stramulipa, Török birtok Gö-
rög orsz. ban, melly ettől
Böotliának nevezetik, At-
hen, Janna, Livadien tart.
nyok és Negroponti tenger
szök között.

Stramaken, tót nemzetség Mor-
vában.

Strand, a' tengernek többnyi-
re homokos partja.

Strandfriesen, jókora urada-
lom a' Schleswigi Herczs.
ben, a' Német tengernek

hosszában; az Eyderotatti,
és Husumi birtokokat fog-
lalja magában, Fleusburg,
és Tondern urad. nak egy
részével.

Strangford, kis vs kikötő Irán-
diában; Down Grófs. b. ha-
adnévű tó mellett, matha,
és gabona kereskedéssel.

Stranrover, (55° E. Sz. 12° 28'
K. H.) hely. déli Scotiá-
ban, Wigtown Grófs. ban,
Ryan tenger öböl mellett
1600 h. tímár, 's takács-
műhelyekkel, he. ing ha-
lászattal, és kereskedéssel.

Stranodorf, mvs Ausztriában
Ens alatti fertályban Mann-
hardsberg alatt, Wulka
mellett, 168 h. egy pléb.
tart. nyi törvénysékkel, és
uradalmi várral.

Strany, Morva falu, Hradi
ker. ben, Magyar orsz. ha-
táriai mellett, 's helybéli-
káplánysággal határvám-
házzal, só-lerakással; 170
h. és 1490 l.

Straschets, Neustraschitz,
nyilt vs Cseh orsz. ban, Ra-
konitzi ker. ben, egy kath.
templ. 's egy Fürstenbergi
vadaskerttel, mellynek ke-
rűlete 4 mfdre terjed. A'
vshoz tartozik Petzinow
falu.

Strasz, mvs Austr. Ens al-
ti fertályban, 160 h. egy
pléb. val.

Strass, mvs alsó Stririában
Grützi ker. ben a' Mura mel-
lett 80 h. 's egy ékes vár-
ral, 's hasonló urada-
lommal.

Strassberg, vs a' Stöllberg-
Stöllbergi Grófs. ban, Eine
fó mellett, ezüstbányával,
mellynek ásványából vere-
tik az úgy nevezett Szar-
va pénz.

Strassburg, Lengyel nyelven
Brodnicz, (53° 15' 10" E. Sz.
37° 5' 45" K. H.) vs Wars-
chau

chau Herczs. ben Bromberg oszt. Brewenz mellett, 240 h. 1400 l. 's posztószövéssel. *Straszburg*, vs Ükermark Brandeburgban, egy hasonnevű patak mellett, melly a' Lauenhagni tóból származik, és Nechlin mellett Ukerbe folyik; 451 h. 2700 l. matéria, posztó, harisnya, és vászon fabr. és a' körülfekvő vidéken nagy dohány természetével.

Straszburg, Argentoratum, (48° 34' 56'' É. Sz. 25° 24' 36'' K. H.) az Alsó-Rajnai Francz. oszt. nak, és egész Alszatziának fő v. sa, egy régi, nevezetes 's nagyon erős vs felette kies vidéken, a' Rajnától 1/2 mfdnyire, mellyből a' vsig egy mesterséges fő mégyen, ill. mellett, a' vson foly keresztül, és Breusch fót, 's a' Breusch mesterséges fót veszi magához; Páristól 120 Francz. mfd térsége 1 mfd 4000 h, 49000 l. 7 kapuja, (az új, szép, 's erős Citadellen van ezek közzül 1) sok szép piattzai, mellyek közzül legnevezetesebb a' parádepiacz, azon épülettel, mellyben az ör vagy. Sok szép részint egyenes, és széles útszán, a' vs közepén az úgy nevezett mesterséges levélzínék, fedett tornácok, vagy oszlop folyó sók a' házak között több szép épületekkel, és kastélyokkal, ezek között van: a' régi Gothi nagy fő templom, Münster név alatt, egy csudálatos 500 láb magosságú toronnyal, mellyben a' harang 204 másás, és egy víz állás a' gyűlladás ellen, a' Protestánsoknak Tamás nevű templomok, Mórítz Szász Marschallnak emlékjelével; HÜB. LEX. V. DAR.

az új közház, melly ezelőtt Püspöki lak volt; Seminarium, és Collegium, most orvosi ház, és Lyceum; az ó közház, a' Tribunal, a' fegyverház, a' tábóri tanácsházak, a' nyargaló iskola, a' szép kaszárnyák. A' tudományi intézetek ezek: egy orvos iskola; a' törvénytánuító ház, egy Lyceum, egy luth. fő iskola, és Gymn. egy mesterműv gyűjtemény, a' bonitzoló állás, 1 bába iskola, egy fűvész kert, 4 szabad könyvtár, egy táboritüzező iskola, egy tudományos, és mesterséges társaság. Jóltevő intézetek: 2 nagy ispitály, 2 árvaház, és igen szép gond viselet a' szegényekre nézve. Számos fabr. u. m. dohány, olaj, keményítő, hajpor; posztó, külömbféle matéria, szőnyeg, papiros, gyűjtőapló, 'st. ef. fabr. Sok nevezetes mesterművesek, a' kereskedés mind a' mesterséges szerekkel, mind pedig a' termékekkel igen jó lábón áll. Esztendőnként 2 vásár tartatik. Innen Baselnak, és Párisnak van húzva egy távolító linea. A' vs lakja a' fő hatalomnak, egy Püspöknek, a' Protestánsok Consistoriumának, 's egy kereskedő törvénytársaknak.

Straszburg, Gurki Püsp. vs Carinthiában, Klagenfurti ker. ben, Gurk fő mellett, egy várral, pléb. ispitályal.

Straszburg, vár Walachiában, egy úttal a' hegyeken által Erdélynek.

Strassengel, falu alsó Styriában, a' Grätzi ker. ben, búcsújáró hely egy birodalmi Dékánysággal, és egy négy-

ezegű kövekből épült templommal.

Strassgang, falu alsó Styriában, a Grätzi ker. ben, búcsús hely, egy Dékányságfal, és Római emlék kövekkel.

Straszwalchen, gazdag mvs Bavarvariában, Salzach ker. ben, 118 többnyire köház, egy pléb. templ. egy fejedelmi dajkálóház; 's vámházzal. 850 l.

Stratagema, táborifortély, mely eltévesztés, színtelt megtámadás, 's más hasonló csalárdság által tétetik, hogy az ellenségnek előmenetele gátoltassék.

Stratford on Slaney, helys. Irlandiában, Wicklow Grófs. ban, Slaney mellett, pámut fa br.

Stratford upon Avon, helys. Ang. Warwick Grófs. ban, melly Avonnal nagy kereskedést üz, Shakespear' születéshelye.

Strathbogy, kis vs Skotziában Aberdon Grófs. Gordon Herceg várával, és vászonkereskedéssel.

Strathern, szép, 's nagy völgy Scótziai Perth. Grófs. ban, Grampian, és Ochill hegy-sorok között, Erne folya keresztül szép vidéke, és épületei vagynak.

Stratohkratzia, hadi, vagy katona országlás.

Stratonis Turris, vs Samariában (Apost. és. 12, 19. 21, 8, 10. Jerusalemtől 73 mfd a' tenger mellett, N. Herodes, felékesítvén, és megerősítvén e' vst Caesarea Palaestinae névvel különböztette meg.

Straubing, (48° 52' 59' É. Sz. 29° 14' 33'' K. H.) vs Bavarvariában, az alsó Duna ker. ben, a' Duna mellett, mellyen itt egy 325 láb hosz-

szú híd vagyon. Az ország-törvényszék' Appellationalis helye, vámtisztséggel; 700 h. 6190 l. egy várral, melly Azelburgnak nevezetik, egy Gymn. postaház. Kereskedéssel a' Dunán, nagy marha, és gabona vásárokat is tart. Sz. Péter' templomában van koporsó köve a' szerentsétlen Bernau Agnésnek, ki az ide való hídról a' Dunába vetetett.

Straupitz, Houwaldi szabad urad. alsó Luszátziában, a' Lübbeni ker. ben, 2 □ mfd nagyságú, 2500 l. fában, borban, juhokban bővelkedik. A' hasonnevű faluban van egy régi Gothi vár egy nagy kerttel.

Strauszberg, gazdag vs közép Brandenburghban, fel. ö Barnimi ker. ben, egy hasonnevű halastó mellett, mellynek hossza $\frac{1}{2}$, széle $\frac{1}{8}$ mfd mélysége 6—14 ölnyi. A' vsnak 187 h. és 2680 l. van. Sok posztósokat számlál, 's egy szegény, és invalidusház

Stravicho, kis vs Rum-Ili Tötök tart. ban, egy hasonnevű kis tengeröböl mellett.

Stravicho, kis vs Bulgar-Ili Török tart. ban a' fekete tenger mellett, a' Dunatorok között.

Strazek, mvs Morvában, Iglaui ker. ben, a' Morawetzi urad. hoz tartozik; 1 pléb. 51 h. és 410 l.

Straznitz, Morva nyílt vs, Hradi ker. ben, egy tart. dékánysággal, 1 klastrom. Gymn. 578 h. 3839 kereszt. és 270 zsidó l.

Srba, I. Csorba.

Strebernick, vs Bosniában Drino mellett, üstbányával **Streckborn**, jó élelmű vs Helvecz. Thurgau kantonban,

- hol a' Boden tóból a' Rajna szakad ki. 1600 l.
- Stregnäs**, vs Svéd Südermannland tart.ban, Mälár tó mellett, Püsp. lakás, 1200 l. drága fő templ. hol sok jeles temetőkre akadni; egy Gymn. és könyvtárral. Az orsz. házában választatott II Gustav Kir.
- Strehla**, kis vs Saxoniában, Meiszni ker.ben; Elbe mellett általhajózással, 200 h. 700 l. 's várral.
- Strehlen**, vs alsó Silesiában Ohlan mellett, termékeny vidéke, 420 h. 9000 l. várral, luth. Ekklesiával, 's jó iskolával. Van benne posztó, kalap fabr. pamut, harisnya, és selyem készítő műhely, és kereskedik. A' hasonnyú ker. 5 1/2 □ mfdet, és 17420 l. foglal magában.
- Streifborg**, mvs Baváriában, Main ker.ben, egy felette romantos hegyfoknak menedékén, egy várral, vámházzal, és sok mesterműhelyekkel. Vidékén sárga márvány találtatik.
- Streitzig**, tó Pomeraniában.
- Strola**, v. *Schnelle*, *Schipka*, *Schalotka*, fő Cseh orsz. a' Pilsn ker.b ered, közel Schönthal helys.hez, Plass mellett a' Rakonitzi 's Pilsni ker.ket hasítja, és Liblin vár. mellett Miesbe folyik.
- Strelitz**, Altstrelitzi Herczben, egy nagy halas tó mellett, 3000 l. dohány, és bőr fabr.
- Stell**, Strig, Istrigy, fő Erdélyben, melly a' Marosba folyik.
- Strella**, Estrella, hegyfok Portug. Beira tart.ban.
- Strengbach**, kis fő Francz. felső Rajna oszt. a' Vogesi bércekről szakad Rappolsweileron túl, és Gemar mellett Illebe folyik.
- Strengberg**, Stremberg, mvs Austr. Enns alatti fertályban, hasonnyú hegy mellett, egy pléb. és póstaház. A' földmivelés nagy virágjában vagyon, erdei tölgyesek, és fenyvesek.
- Strengo**, falu Bukowinában; hol sok pyirfa olaj készítetik.
- Strensham**, helys. Angl. Worcester Grófs.b; közel Avon és Severn fők. egyesülésekhez, Buttler Samuelnek születeshelye.
- Streppen**, nemes vs alsó Silesiában, Trebnitzi ker.ben, 105 h. 620 l. és posztószövéssel.
- Stretinsk**, vs Orosz Irkutsk Gubern. Nertschinsk tart.ban, Schilka mellett 150 h. 500 l.
- Stridon**, hajdan Dalmatzia és Pannonia között határhely; most mvs Szala Várm. Mura és Dráva vizek között, Csáktornyához 1 1/2 óra. F. U. Gróf Festetics. Lak. Horvátok és kat. számok 220 mégyen. Némelyek szerint Sz Hieronymusnak születés helye. Vagyon jó bora.
- Striebsfahr**, helys. Fünen szigetén, Middelfahrtzhoz közel, mellyből Fridericiába Jütlandiában juthatni által.
- Strigau**, (50° 55' É. Sz. 34° 6' K. H.) jókora ker. vs alsó Silesiában, a' Strigau víz mellett, melly másképen Czisla víznek nevezetik; 365 h. 2660 l. posztó, vászon fabr. viasz fehérítéssel, és fejer serfőzéssel. György hegyén pecsét föld ásatik, melly három hegygel jegyeztetik. A' közel lévő. Alt Strigau faluban

született a' Német költő Günther. 1745-ben Junius 4-dikéne' vs, és Hohenfriedberg között az Austriaiak és Szászok a' Burkusoktól keményen megverettettek. — A' hasonnevű kernek nagysága 5 □ mfd, népessége 10680 l.

Strivali, Strophades, Plotae, két kis sziget alsó Török orsz.ban Kándia mellett. A' nagyobbikat egyedül Sz. Bazil' görög Szerzeti lakják. Finom borral, és egyéb jó gyömolcsókkal bővelkednek. Alkalmas kikötőhelyek is vagyón.

Striveling, l. Stirling.

Strobra, kis fócaska Szeziában ered az Oelszi Herczs.ben és Briegtől 1 mfdnyire az Oderába szakad.

Ströbek, pléb. falu Halberstadt Hersz.ben 110 h és 600 l. kik a' sakjátékról ismertetések.

Ströme, Färöi szigeteknek legnagyobbika Norwegiában, 6 és 1/2 □ mfd nagysága, 1600 l. legnevezetesebb helye Torshavn.

Strömhalmi handlis, mesterséggel készült fő Svetziában Westmannland tart.Strömsholm várkast.nál Kalbäck főval Bark tavából Delarnén által Mälär tavába ömlik, mellyen a' portékák Stockholmba szállítatnak. 25 zsilipjei vannak. 1795 készültel.

Strömstadt, kis tenger melléki, és lerakodó vs (Stappelstadt) Svetziában nyug.ra Bohuslähni tart.ban, köszirtek között a' tengeren; a' Swinesundi tenger öbölnél a' Norvégiai határokon; vagyón jó kikötő helye 1500 l. kik tengeri rák, és ostrea csigával hasznos kereskedést üznek. Sep. 11 1751 a' Dánok a' Svedekkel

a' Dánusi és Svetziai Lapp ország határi iránt itt teljes gyűlést tartattak.

Ströpké, l. Ströbeck.

Stroma, kis sziget Scotziában Caithnesszi Grófs.ban, nem messze Dumet-Headtól, kevés familiák lakják, kik a' terméketlen földből nagy munkával keresik éllelmeiket. Ezen szigetnek ész. részén dühösködik ama rettenetes örvény the Svalchie of Stroma.

Stromberg, kis vs Simmerni Herczs.ben Gilbachnál. Ennek környékén vas, ón, ezüst, fekete márvány és kristály találtatik.

Stromberg, kis vs és vár Münster tart. mellynek Pöspökje itt várbéli Gróf.

Strombino, vs Piemontban, 3400 l.

Stromboli, v. **Strongoli**, Strongyle, egyik Lipariai sziget, Toskanai tengeren, mintegy 10 mfd nagyságú egy szünetnélkül tűzokádó hasonló nevezetű hegygel, és mintegy 200 l.kal.

Stromnesz, (50° 56' 18" az É. Sz. 14° 8' 40" K. H.) falu Arkádiai szigetben Pomonába. 1350 l. kik kézi mesterségeket, hajóépítést, lenfonást, harisnya kötést üznek. Vagyón derék révpartja, mellyben esztenként 820 hajók megfordulnak.

Stromio, Spirnazza, fő Moreában, melly 2 mfd Kalama tától a' Koronei öbölbe szakad.

Stromona, Rádimi, Ishár, fő, melly Makdoniának Argentáró nevű ker.ben ered, és a' Contessai öbölbe foly.

Strongali, Strongylis, kis vs inenső Kálábriában Nápolyban egy igen magas köszirten.

Strongett, J. Stromboli.
Strongsziget, (5° 11' É. Sz. 18° 57' M. H.) magasan fekvő föld Australiában, egy igen magas hegy vagyon a közepében. 20 Dec. 1804 egy ész. Amerikai hajóskapitán Crocker találta fel.

Stronsay sziget, ész. Skótzíában szélessége 7 mfd hosszú ugyan annyi, melly sok ágakra szakadó tavakkal több részekre oszlik; két kikötő helye vagyon: Ling, Báj, és Pápa, Sound; a délnapnyugoti hegyfok Lamb-Headnek neveztetik, 59° 3' 10" É. Sz. 15° 16' K. H.) lak. mintegy 1000, kik barom tenyésztést üznek, és igen sok szenetégetnek.

Strontian, ónbánya közép Scotziába Argiley Grófságban az Ardgovári ker. ben, itten találtatott legelőszer Strontianit.

Stroppen, kis vs Slesiában Oelszi Hercegságban ref. temp. és oskolával.

Stroud, vs Angliában Gloucesteri Grófságban hasonló nevű víz mellett, melly innét egész Seyernig hajózható. Ezen vs főkép nevezetes a posztó fabr. tól, mellyek annak környékén mintegy 8 mfdre terjednek, és a legfinomabb Skarláttól a legalábbvaló posztó neméig készítik posztót; dicsérettel esméretes itt a festő és szövő mesterség, melly a posztó fabrikákat is nagyon segíti.

Strudel, v. **Struden,** egy veszedelmes hely a Dunán felső Ausztriában, ott, ahol még némelly maradványt látni a régi Struden nevű várnak és hasonló nevezetű mvsnak egy kősziklán. A víz itt két felé szakad, egy nagy sziget-

által, egyik ágán, melly Hőszgangnak neveztetik, ritkán lehet hajózni. A másik ágában hasonlókép sok szirtek vannak, mellyeken nagy zajjal tör által a víz. Ezen ágát a kiálló kősziklák ismét három csatornákra szakasztják, mellyek közül a jobbkászról való neveztetik Strudelnek v. Strumnak; és ez az ága leghasznosabb. A közepén soha sem jár hajó. Az említett Struden mvs és Sz. Miklós falu között vagyon az örmény, melly abból származik, mivel a Strudelnél vagy forgóból kiszabadult víz igen nagy sebességgel rohan, és a Dunába egyenesen egy kősziklába ütközik meg, mellyet Haussteinnak neveznek s mellyen egy régi torony látszik; erről visszaütődik a víz; de mivel azt a sebes fő előre nyomja, innét jön a víz egy szűgtelen forgó mozgásba. A jobb, vagy is déli része Luechnek (Loch) neveztetik, és csak mikor nagy a víz akkor bír el hajót, ekkor is kicsint. A bal része a valósaágos örvény, mellyen közönségesen járnak, és pedig az úgy nevezett Strudeln 4, az forgón pedig 2 minutáig által mehetni. De mindazonáltal nagy vigyázat kívánatik a hajósoktól. Ez előtt még veszedelmesebb volt; de az 1778—81 elkezdett munka által, t. i. a szikláknak szelttiszóratatása által a víz alatt hajókázás sokkal bátoroságosabb.

Stry, vs Galliziának Stry-i ker. ben hasonló nevű víz mellett, itt vagyon lakása a ker. béli tisztviselőnek sántzokkal és tavakkal he

vagyon kerítve. Vagyon egy vára egy görög és kat. pléb. ja, ker. beli iskolája, és levélgyűjteménye. A' ker. 3 vst, 4 külső vst, 8 mvsa, 289 faluja, 19295 h. és 165010 l.

Stryen, sziget déli Hollandiában nem messze Biesboschtól, hasonló faluja és 1950 l. vannak. Közel a' faluhoz vagyon azon Stryensche-Sas nevű zsilips, melly által ezen Stryen szigethől a' Hollandiába eresztetik.

Strymon, fő víz Makdoniában, Pángäus hegyből ered, és a' Contestai (Ægeumi) tengeröbölbe ömlik.

Strymona, kis vs, hasonló nevű víz mellett ugyanott.

Sterzelice, Sterzeliskanowe, mvs Gallitziába a' Brzezáui ker. be, vagyon itt egy egyesült görög pléb. és váltó pósta.

Strizilek, mvs Morva orsz. ban a' Hradisi ker. ben, vára és pléb. vagyon itt, és 127 h. 770 l. kal.

Stub-Alpen, hegy Stajerben a' Judenburgi és Graetzi ker. között, mellyen ország út megy által. A' teteje Groszingnak nevezetik. Ezen havason találni 3—4 hüvelknyi vastagságú vasas granátkövet.

Stublokiöping, kis vs Dánusi szigetben Falsterben, vagyon jó kikötő helye, melly által Moyennel kereskedést üz a'

Stubbenkammer, kecsegtető hegy fok Pomerániában Rügen szigetben, a' melly tisztán krétából áll, ennek tetején egy nagy erdő vagyon, melly szintén egy mfdre terjed, és Stubnicz, v. Stubenitznek nevezetik. Ezen hegynek némelly ü-

regében tartozkodtak ama két tengeri; rablók Störtebecker és Göttge Mihály, míg végre 1402 a' Hamburgiak által megfogattattak és ölettettek.

Stubenberg, hegy Harcz nevű bértzek közül az Anhalt-Bernburgi Hers. b. Gernrode vsocskánál, mellyről igen szép kilátás vagyon az említett bértzek közül. Egy ház is vagyon a' számosan összevánduló idegeneknek megvendéglősök, és mulatságok végett.

Stubnyi ferdő, Stuhenez Baad, inaszakatság ellen egésséges kénkö ferdő Thuróczi Várm. ben, harmadik jár. ban, hérom alkalmas épületekkel. Szegények, ispitállyával, és egy malommal Zsarnovitza vizén. Ó és új Stubnya mellett, Körmözt banyától, és Rudnótól 3 órányira. Ide közel esik Spilzenberg nevű, fehér krétához hasonló hegy is, több fűrés malmokkal.

Studentitz, mvs alsó Stajer orsz. ban a' Czillei ker. ben, nem messze a' Drávától 60 h. vagyon benne, és értzerek. Ez szülte ama tudós Gmei- nert.

Stübohen, Pint, így nevezetik némely helyeken p. o. Hamburg Brémába, Danzigba a' főknak mértéke, 's közönstgesen négy pintet teszen.

Stüber, Stüver Hollandus pénz, 2 kr. 1 d. t. ér.

Stückfass, bizonyos edény neme a' Római, és Francz. boroknak mint egy 7 1/2 akós.

Stühlingen, Fürstenbergi vs Bädenben, a' Dunai ker. ben. 880 l. Vutack főnál.

Stülingen, kis vs Frústenbergi vidékben Bäden N. Hercz. a'

Vizeni ker. ben, vagyon hasonló nevű vára Schaffhausen Schweizerzi kanton határin. *Strützerbach*, falu a' Szász Királyi Hennehergirészben Vagyon üveg fabr.

Stuffenberg, l, Hülfenberg.

Stuhm, vs nyug. Pruszsziában Márienburgi ker. ben egy szigetbeu mellyet Bärilitzen és Hinterse formálnak. 105 ház 870 lak. és egy régi várral.

Stura, fő Montferrát Grófs. Sardinia Kirs. melly Ponte di Stara vsnál Pó vizébe ömlik. A' Francz. Stura oszt. ettől vette nevét, melly a' régi Piemontnak is egy részét magában foglalá. A' fő vsa Cóni volt.

Strumbay, tengeröböl, Diemens nevű szigetben, Ausztráliában.

Sturmberg, egy hegyen fekvő várnak omladéka alsó Stájer országban a' Graetzi ker. ben Veitztól nap nyug. ra. Ezen vár környékében vagyon egy szikla üreg mellyen cseppkő (Stalactites) és szép veres Bólus föld található.

Sturmhaube, a hegy Slesiai Oriás bércek közül nem messze a' Schnekuppétól. A' nagyobbik ezen a' hegyek közül 4728, a' kisebbik 4710 lábnyi magasságú.

Sturminster, vs Anglia Dorset Grófs. ban mindenféle gyapot portékát készít.

Stuttgárd, (48° 46' 30" E. Sz. 26° 50' 45" K. H.) első fő vs a' Würtembergi Kirs. ban, Nesen patakja mellett, egy órányira Neckár főtől, a' Rothenburgi ker. 1800 h. és 21120 l. 2 vár. A' régi- ben a' rendkívül nagy szá- la nevezetes; az ujjabban pedig drága pénz. Medál, műv. és természet gyűjtemény található. Vagyon

Operaháza. A' fő templom- ban vagyon a' Herczegite- metőhely. Jeles az Invali- dus katonák épülete; Eze- ken kívül egy Kir. könyv- tár, melly a' Sz. Biblia gyűjteményeiben, for- dítottásban, katonai irat- tokban, Planumokban, réz- metzésekben 's t. eff. gazdag. A' csillagvizsgáló toronyhoz tartozó könyvesház is, sok matematikai eszközökkel jeles. Vagyon festő és kép- faragó oskolája és az erdők' tudományához szükséges tanító intézete, ezeken fel- lül selyem, gyapot és pa- mut fabr. szállóhegye. Re- sidentziája e' vs a' Kir. ud- varnak, 's minden főbb tiszviselőnek. A' vs útszái nagyrészt elveszejtven ré- gi neveket, új névvel ne- veztetnek..

Stymphalus, fő és tó Arkadia, Sikyon, és Argos határinál, mellytől Hercules a' madarakat elrettentette.

Stryrum, a' Limbuz-Styrum Gróf' származásának háza, a' Bergi N. Herczs. Rajna fónál.

Styx, Arkadiában, mérges, emésztő, mindent megé- vő vízzel fő viz; Achája hatá- rán egy köszikláról csep- peg le, kösziklákon átfoly- ván Krathis vizébe ömlik. Erről a' régiek sokat mes- séltek.

Suabo, fő Zambese fónak mel- lékes főja Sofala partján, déli Afrikában.

Suadu, egyik ama 17 Attol- lons Málvdiai szigetek kö- zül déli Ásiában az E. Sz. 8° alatt.

Suakem, helyesebben *Sauakem*, derék és gazdag tengeri ke- reskedő vs Török Nubiában egy szigetben az Arabiai tengeröbölben, jó révpart- tal. Most a' Mekkei Serif

birtokában vagyon, a' ki ismét a' Vahabiták' szolgálatjához tartozik, és itt egy helytartót vagy Agat tart. Ide jönnek Nigritziából az utazó Kalaugyák, kik inét Mekkába mennek.

Suaneti, ker. Georgiában az Imireti Herczs. ben Asiába, 5000 familiákkal.

Suacoth, vs Jordánon túl Palaestinában, Scythopolis ker. ben.

Sud, vs Fran. orsz. az alsó Loire oszt. 2000 l.

Suchdok, azon durva Arabok' neve, kik rablásból élnek.

Suchon v. **Kehne**, fő vs éslakhelye a' Kir. nak Cochinchinában, kel. Indiában egy nagy víz mellett, melly essős időkben kiárad. 5 német mfd a' kerülete, és 400 Pagodái vannak. Víz csatornákkal keresztül árkoltatott, de rosszul épült. A' királyi palota magosan hányt halmon fekszik egy négyszegű várban, mellynek 1500 láb. hosz. 1160 szél.

Suchona, l. Dwina.

Suchteln, vagy a' Jülich Her. czs. ben 2600 l.

Susonda, Angol kastély felső Guineában az Arany partokon.

Suczawa, Sutschawa, Herczegi vs Gallicz: a' Czernowikerület Bukovina határin hasonló nevű fónál. Vagyon nemzeti iskolája, és 2700 l. ezek között sok az Örmény, kik Molduvával nagy kereskedést üznek. Fekszik kies dombon, és meg vagyon erősítve. Hajdan Moldvának fő vája volt és akkor 40 kőből, és fából való templomai voltak, és 1600 h. Vagyon itt választó posta és egy fő harminthead hivatal.

Suczawa, fő Magy. orsz. és Gallitziában Marmar Vár. ben ered és Bukovinán által Moldvába folyik.

Sud la Riviere de Sud, nagy fő ész. Amerikában, melly Iroquois tart. ban ered, és a' Kanadai tengerbe szakad.

Suda, derék erősség Kándia szigetben, egy kis szigetben Gifodellasudánál vagyon kikötő helye.

Sudán, l. Nigritia, és Haussa.

Sudantorii, l. S. Gennre.

Sudbury, vs Angliában a' Suffolki Grófs. ban, Stour főnél, mellyen itt a' Bárkákajók járhatnak, 3300 l. Vannak itt materia, fátyol, és vitorla, posztót készítő fabrikák.

Sudenburg, vs a' Magdeburgi Herczs. ben, Magdeburgnak mintegy Hóstádját formálja. Vagyon 1 temploma. 186 h. 1500 l. kik között nagy részt tesznek a' mester emberek és fabr. sok.

Suder hausen, pléb. falu, a' Kalembergi Herczs. ben 185 h. 400 l. kik között 26 takács. Közel itt vagyon egy kösziklába vágott remetelakás.

Suders-Talge v. **Soder's-Talge**, kis vs Svéd orsz. ban Södermann tartományban, Maell tó mellett.

Sudeten, magas és meszszerű bértzek, mellyek Cseh országot kerítik, és azt napkel. felől Silesiától választják, napnyug. ra Voigtlandig, délre Austriáig ész. ra Meiszenig terjednek. A' vidékek különbsége szerint, különböző nevei is vannak: p. o. Morva országi, Iseri, Óriás 's a' t. Bértzek a' legmagasabb csúcsa a' Schneekoppe, egyéb hegyek neveztetnek Sturm-

haube, Kinast, Hochstein, Reifträger, Tafelstein, Spitzberg, Rute, Otterstein, Schneeberg. 's a' t. a' Morvai hegyek' hosszúsága 24 mfdre terjed, és magába foglalja e' következő u. m. Pusel, Kok, Kalinken és Márien hegyeket.

Sudscha, ker. beli vs Orosz orsz. a' Kurski Helyt. Sudscha fónál. Vagyon benne 733 faház, 8 temp. 5680 l. Divatban vagyon itt a' kereskedés készítenek salétromot. A' vs mellett vannak gyümölcsök és zöldséges kertek. Ezen hasonló nevű ker. ben vagyon 3 ménes, és 5 pálinka főző.

Succa, (39° 16' É. Sz. 16° 29' K. H.) vs Spanyol orsz. Valentiában. 4800 l. Xucár fónál.

Süd, Dél. azon része a' világnak a' hol a' nap délkor megállapodik.

Süderland, l. Sauerland.

Südermannland, l. Södermannland.

Süderöe, egy Färöer, mellynek 2 □ mfd nagysága 690 l: gazdag a' köszénből.

Südersee, l. Zuydersee.

Süderstrom, l. Mälartó.

Sütbeck, falu a' Grubenhagi Herczs. be, vagyon ső aknája 35 h. és 320 l.

Süldorf, mvs a' Magdeburgi Herczs. ben Sültze fő eredetűnél. Vagyon 77 h. 760 l. gazdag ső - erei 1726-tól fogva.

Sülze, Sull, Silo, Olá falu Erdélyben 104 familiák lakjakkal Fejér Várm. b egy szőlőhegy alatt, melly jó bort terem, egy egyesült, és egy nem egyesült görög pléb. templommal.

Sülz, vs a' Mekkenburgi N. Herczs. ben. a' Vendi ker. ben Rekenitznél. 244 h. itt

egy sóakna vagyon. **Süldmed**, Süldmed, Braten, Suliméd, mvs Erdélyben, közép Szolnok Várm. ben, Szamos vize mellett, F. U. több nemes fam. lak. Magy. oláh. egyy. hitűek, tul. pléb. val, 3 vásárokkal, Zilah mellett.

Sümegek, Simeg, mvs Szala Várm. ben, Tapoltza és Szalaber között, Keszthelytől 2 mfd; Mihályfa mellett a' Pósta úton; F. U. a' Wessprémi Püspökség, lak. Magyarok, néhány ném. Tulajd. tanácscsal és pléb. val Franciskánusok klastromával és templomával, mellyben lévő B. Szűz' képéhez búcsúsok járnak. Az uraságnak szép lakhelye van, posta hívatallal, derék vadaskerttel Lak. 2400 kat. 6. akat. 10 ó - hitű, 12 zsidó. Felette vannak várának düledéki, honnét megláthatni a' Játika, Rezi várakat, 's erdős hegyeket, a' Badacsonyi, Sz. Györgyi, és k. Örsi szőlőket is.

Süster See, tó a' Mansfeldi Grófs. ban, Wormslebernél kezdődik 3/4 mfd hosszúsága, és 1/8 a' szélessége, a' mélysége 40 lábnyi Seeburgnál a' sós tengerbe foly, mellyből egy kesken és bérczes tartomány választja.

Süttö, Schüttö, falu Magy. orsz. Esztergom Várm. a' Dunánál, egy kath. templ. fehér és verecs márvány Bányával, mellyből a' kövágók asztalokat, oszlopokat 's a' t. készítenek. Vannak jó szőlőhegyei.

Suenebörg, Suendburg egy régi vaocska Füne Danusi szigetben, egy kikötő helye vagyon, melly az egész szigetben legjobbnak tartatik. Itt jó posztó is készí-

tetik.

Suen-hoa-fu, nagy vs Chinában a' Petsche-li tart.ban, nem messze a' nagy híres és régi falaktól egy völgyben. Vannak benne sok ékes épületek, és diadalmi kapuk. A' hegyeiben szép kristály találtak; nem különben márvány és porfir köve is nagyon.

Suenia, falu Darfur tart.ban, Nubiában bizonyos szokások öszvejövő helyek' az Egyiptomba utazó seregeknek.

Suensiga, egy ker. Saharába, ennek vidékében nagyon a' Goeten nevű pusztá, mellyben 9 napi járó földön egy csepp víz sem találtak. Fő helye Tasset.

Suessiones, p. Belgica Galliában, Remusok szomszédságában lakott szabad nép; fő vsok.

Suetri, p. Narbon, Galliában, Rhodanus és Alpesek' közt lakott nép; fő vsok Salinae (Seillans)

Suevia; Svevia, Germaniának nagy része, ész. kel.re felterjedt Sarmatia felé; ész. ra a' német Oceánig nyúlt ki; nyug.ra Elbe vize által elválasztott régi Saxonia és Francz. orsz.tól, délre Duna által Vindeliciától, 's Noricumtól. 30—50 népek laktanak benne, Svévus közönséges név alatt: nevezetesebbek voltak: Fossii, Angli, Cimbri, Teutones, Varini, Longobardi, Semnones, Regii, Lemovii, Sidini, Carini, Gothones, Vandali, Burgundiones, Lygii, Catti, Marcomanni, 's a' t. népek. A' nemzeti költözködéssel szorítottak szűkebbre határai, és fogyatkoztak meg népei. Lásd mindeniket különkülön.

Suez, keskeny földszorulat

Egyiptomban, melly a' veres tengert a' közép tenger-től választja, és Afrikát, Egyiptust, Syriával Ásiában kapcsolja. E' között és Kahira közt nagyon a' ma ritkán látogattatni szokott 26 órányi tévedő völgy (Labirynthus) Ezen vidéken fekszik

Suez, (20° 59' 6" É. Sz. 50° 51' 5" K. H.) Suesia, Arsinos, Posidium, kis kereskedő vs a' veres tenger-nél, kösziklás, és terméketlen vidéken. Vagyon révpartja. Hajócsinálóhelye, és nagy kereskedése kávéval. Suez-től ész.ra találni nagy sóereket, mellyek mélyebben fekszenek, mint a' veres-tenger. Nevezetes az, hogy itt némely mesterséges fónak nyoma is találtak, melly hajdan a' Nilust kötötte össze a' veres tengerrel.

Suffolk, Southfolk. Grófs. Angliában, ész.ról Norfolk, kel.ról a' német tengerrel, délről Essexel, nyug.ról, Cambriedgel határos. 58 1/3 □ mfdén 92 vs, 570 Ekle-siát 32253 h. és 210420 l. foglal. Földe általlyában róna, a' tenger partoknál homokos, és részint árpát, és sárgarépat termő szántó-földekből, részint puszták-ból a' juhok' számára, részint pedig a' szarvas marha legelőiből áll. A' közepé felé derék agyagos földé nagyon, mellyben minden nemű magok különösen a' bab, édes káposzta, kender, komló 's a' t. jól meg teremnek; az ész. nyugoti része homokos és pusztá, kevés nyomorú szántó-földek vannak e' részen. A' ló tenyésztés nagy divatban nagyon ezen Grófs.ban,

valamint a' jó fejelő szarvatlan teheneke is. Énét hordanak sok jó ízű vaját Londonba és más helyekre. A' legnevezetesebb helyek: Orvell, Stour, Deben, Larke, Maveneý és a' kis Ouse, a' fő vs Ipswich.

Suffolky, Grófs. ész. Amerikában, Massachusetts tart. nak 33 □ mfd nagy. 45000 l. a' fő vs Boston.

Suffolk, Grófs. ész. Amerikában szabad New-Jorh tart. Long-Island felett. Fő vs Southhold.

Sugataghi Akna, nevezetes sóforrás Marmaros Várm. ben, Szugatagh falu mellett, szigettől 3 óra F. U. a' K. kamára; lak. ném. oláh. katólik, kath.

Suhlta, vs Szász-Kirs. ban a' Hennebergi részben Hasel vizinél és a' Turingai erdőknél. 945 h. 6100 l. danak parkét, vászon, és vas, fabrikái, sóbányáival.

Sultau, Sulau, szabad Münderi úrad. alsó Széziában Burghaus nem. utaságé. Vagy on vsa.

Sultau v. Zulauf, Bartsch főnél 88 h. 590 l. várral egy fith. Ekleziával; többk; vászon, posztó és cserépedény fabr. kal.

Suones, v. **Suones**, Scandiaviában lakott nép; l. Scandinavia.

Sulppo, Supia, vs Fran. Marne oszt. hasonló nevű főnél; 2400 l. gyap. és bőr fabr.

Suirá, l. Mogadore.

Sürange, v. **Syrinpa**, Császári vs Japáni Nippon szigetben, hasonló nevű tart. ban, egy tengeröbölnél.

Sukhadana, Hollandiai tart. keleti Indiában, Borneo szigetben. Gazdaggyémántal, kámforral s a' t. Fő

vsá hasonló nevű, mellyben egy francz. őrizet, és kereskedőház vagyon.

Sukkerkobben, Dániai gyarmat Grönlandban a' déli Inspektorátus alatt, vagy on jó révpártja.

Sulau, l. Suhlau.

Sulgau, l. Saulgau.

Suliman, l. Soliman.

Sulingen, vska Hoyai Grófs. ban hasonló nevű patak mellett.

Sulby, vs Francz. orsz. Loireti oszt. 2500 l. egy szép vára.

Sulm, fő Steyer orsz. a' Marburgi ker. ben, a' Karinthiai határokon fekad két forrásból, mellyek a' fekete, és fehér Sulm vizét teszik, a' kettőből pedig lesz Sulm fő, melly nap keletfelé foly, és 10 mfdnyi futása után a' Marába szakad Ehrenhausen falunál.

Sulmingen, és Miedingen Würzburgban a' Denaui oszt. ban Plettenbergi urad. mellyben Sulmingen és Miedingen faluk, amaban 360 l. emebben 830 l. vannak.

Sulmona, Sulmo, Cortinium, (42° 3' É. Sz. 31° 38' K. H.) vs és fő ker. béli hely inensó Abruzzó tart. Nápolyban 6000 l. és Püspökiskékel; Qvidnak ama Római híres Poétának születés helye, kinek itt jeles kép szobra is vagyon. A' vidékben sok bor terem. Ez Pelignusok földén, volt más Sulmo a' Volkusok földén is.

Sultanpatnam v. Kaypur, tengeri vs Bombay Angol Helyt. ban keleti Indiában, derék révpárttal.

Sultanpur, vs és vár Lahori tart. ban Hindostánban Byah főnek egyik ágánál.

Suluh v. Jolo-szigetek, (5-7° E. Sz. 136° 30' - 139° 15' K.

H.) 60 kis szigetek/kel. Indiában ész. kel. nek Borneótól; levegő ege mérsékelt, bővelkedik Spanyolnáddal, sagóval, borsal, kánforral, madár fészkekkel; sok féle gyümöccsel, viaszszal, Bezoárkövel, ambrával, elefántokkal, tengeri csigával, vaddisznóval, igaz gyöngyvel, s t. eff. Számlál mintegy 60000 l. ezek feketék, helyes alkotásúak, erősek, és serények vitézek, de leginkább ellenségeik iránt hűtelenek. erőszakosok, és kínekok. Malayi nyelven beszélnek; és a' kéziművekben jártosok. Vallásokra nézve Muhamedánusok. A' mezsei munkából, baromtenyésztésből, vadászásból, hal, tekenősbéka, és igaz gyöngy fogásból, tengeri rablásból, és a' Kínaiakkal, Filippiekkel Borneo és Ternate szigetekkel való kereskedésből élnek. Az ő fegyverek: paizs, hand'sár, nyárs és tűzifegyverek. Kormányzójuk egy Sultán, a' ki több tart. bír. ész. Berneo és déli Magindanao között, egy részt Borneo szigetből, és némelly birtékokat a' Philippini szigetben. A' Sultán hatalmát 15 Dattusok, vagy is Nemes személyek határozzák. Ezen szigetek közül legnagyobb a' Suluh szigete 7 1/2 mfd hosz. és 1—3 szél. 17000 l. A' fő hely Bawán. A' többi szigetek közül nagyobbak ezek: Tawih-Tawih-Bassilahe, Siassuh, Labak, és Tappul.

Sulz, Ober-Sulz, mvs Austriában Ens fő alatt a' Menyhárd hegyallyai fertályban, hasonló nevű patak mellett; vagyon egy pléb. ja és 204 h.

Sulz, (48° 21' 46" É. 15z. 26° 28' 40" K. H.) fő hivatal vs Württembergben, a' kösép Neckari oszt. ban Neckar vizinél 308 h. 2040 l. nevezetes sóbányával, és parkét 's karton faba.

Sulz, Soulz, vs Francz. orsz. felső Rajnai oszt. 3950 l. jó bora terem.

Sulz, falu Francz. orsz. az alsó Rajnai oszt. esmértes jó ferdője vagyon. Ide nem meszste vagyon elad. zailipje azon mesterséges viztatornának, melly Queichból Landouig tart.

Sulza, l. Sulza vs.

Sulzbach, Bajori Herczs. a' felső Palatinatusában. Rosenbachnál fekszik, és a' vidéken jól kiterjed, mivel annak két része a' Lambergi Vilseck hivatal által ketté szakasztatik, 36 □ mfd hosz. 51000 lak. kik részent kath. részent luth. Fő vsa

Sulzbach, vs Basenbachnál, melly innén nem meszste a' Vils főba szakad. Lakhelye a' tart. béli itélh. nek, és a' kormányzó hivatalnak. 38 h. 3000 l. sziklás várral. Kath. és evang. Gynnasiummal, és akadémogával. Közel ide vagyon egy sóbánya. A' vs Theodor Károly választó Fejedelemnek születés helye.

Sulzbach, mvs Württembergben az alsó Neckarika, Murr vizinél Löwenstein Werthaim Grófhoz tartozó 1140 lak.

Sulzburg, vs Baden Ni. Herczs. a' Wieseni ker. 890 l. vidéke jó veres bort terem.

Sulzfeld, falu a' Würzburgi nagy Herczs. ben Main főnél. Kőszén bányával.

Sumatra, egyik a' Sundai szigetek közül keleti Indiában, Jávától a' Sundi ten-

ger szorulat, Malaccától a Meccai tenger szorulat választja; majd nem egy forma két részre vagyonsztva; mert 7° E. Sz. szintén 60° ig terjed ki a déli szél. ész. nyug. tól dél. keletnek vett irányban. Az ész. Königsceptól a déli Ferkenca-pig 172 mfd a hossza; délről 40—50. ész. ról 12—36 mfd szélessége 500 mfd az egész kerülete, és 8062 □ mfd az egész száraz térsége. Egy magas tűzokádó hegyekkel kevert hegláncz, a legmagasabb tetője Ophirnak nevezetik, melly egyenesen a Linia alatt 13842 lábnyira emelkedik a tenger-lap felett, és ált. hasítja, e szigetet több hason hoszúságú bércekkel, és mind a két részben ellenkező zivatarokat okoz, széles hegyi, és tó vizektől áztatott térségeket kerítbé; itten gyakorta tapasztalni földindulásokat. A hég el-tűrhető, de a levegő a nyug. és ész. partokon egésztelen a hol a mfdnyi hoszúságú mcsárok vastag, hüdös felhőket okoznak. A szigetet nagyobb részről erdők kerítik. Ezen szigetnek szüleményeiből ezeket kapni: a legfinomabb aranyat, mellyet nem csak ásni lehet, hanem a vizek árkaiban is szedhetni. Valami keveset az ezüstből, rézből, tzn. ből, mellyeknek gazdagerei vannak Bankában, vasat, tzn. ket, kinosót, salétromot; kőszent, kőolajt, kristályt, s a t. Kókusdiót, betelt, arakot, koriandert, kardomomot, kávét, tükornádat, yamszot, indigót, szapanfát, kenyérszerű és pálma gyü-

mölsöt, ananást, narancsot, apfelsinet, borsot, kását, Indiai nádat, pamutot, gyömbért, kámfort, kámfort, benzoint, riskását, s t. ef. Lovakat, mellyek a szigetben eledésül is szolgálnak szarvas marhátjuhokat, szelíd és vad kecskéket, sertést, bivalt, kutyákat, szelíd és vad macskákat elefántokat, egy szarvúakat, tigriseket, barna medvéket, tibetpetymegeket, májmokat, orángatanokat, publikán madarakat, selymhogarakat, kígyókat, hangyát, halat, teknősbékákat csigát, s t. ef. bőségben. Fel lehet e szigetet a róna hegyes és a parti vidékekre osztani; az elsőhöz tartoznak a Battaiak, Rejangiak, és Lam-puhniak, a másik két részhez a Malaiak. Ezek Muhamedánusok; amazok pogányok. Sumatrában 17 tartományok vagynak, mellyek közül legnevezetesebb Menangkabo. Ez előtt Hollandusok, most Angolok birják a szigetet, kik már régen uralkodtak Benkulen tart. ban. A többi tart. nyok közül nevezetesebb Aschem, Palembang és Indrapura tart. Sumatra körül vannak több apró szigetek u. m. Neas, Kókoseilande. Ferkel sziget, Gutglück, Nassau vagy Poggys szigetek.

Sumbava, egyik a Molucki szigetek közül keleti Indiában 40 mfd hosz. 5—16 szélessége. Malajok, Makassárok, és Kinaiak lakják, és 6 Herczegek, kik a Hollandusoknak engedelmessédeknek, uralkodnak benne. Az északi része termékeny, és vizes, a déli pedig száraz,

- és a' tengervizinek tsokély-
sége miatt nem hajókáz-
ható.
- Sumbelpur**, (21° 34' É. Sz. 101°
31' K. H.) vs a' keleti Ma-
rattok tartnyában kel Indi-
ában, egy hasonló nevű
tulajdon Rajáhnak uralko-
dása alatt.
- Sumbi**, Portugalliához tarto-
zó tart. felső Benguela tart.
ban, alsó Guineában, Tong-
ga és Kuvo vizek közt a'
tenger mellett. Fehér viasz-
ban igen gazdag; de nints
egészen mívelve.
- Suméné**, vs Francz. orsz. Gard
oszt. 2000 l.
- Sumeroin**, mvs Austriában,
Ens alól lévő ker. ben, Bé-
csi erdő fert. ban, Magyar
orsz. határinál. Vagyon
pléb. ja, és derék kőbánya-
ja. 253 l. kal.
- Summam** v. **Bugia**, fő az Al-
giri statusban melly a' kö-
zép tengerbe szakad, és té-
li áradásaival sok kárt o-
koz.
- Summano**, hegy Vicentino
tart. a' Lomb. Velentzei
Kirs. nem meszsze Vicen-
zától, melly a' Boldog Asz-
szon templomától, ritka
füveitől, pénzeitől és régi-
ségeitől nevezetes.
- Summei-Kyum**, nagy vs Bir-
man tart. ban, gazdag sa-
létrommal, puskaporral,
és riskását termő vidékek-
kel.
- Sumtschu**, egy a' Kurili szig-
etek közül ész. Asiában.
- Sumy**, (64° 16' É. Sz.) vs O-
rosz orsz. Karkovi Helyt.
Psol vizénél töltésekkel és
árkokkal körülvéve. 1238
h. 40 portékás holtja 8 temp.
10500 l. híres vásárok es-
nek benne.
- Sun**, Pommerai pénz' neme,
mint egy 4 fillert ér.
- Sunart**, l. Ardgowar.
- Sunbury**, vs ész. Amer. sza-
bad Pensilváni tart. Nort-
humberlandi Grófs. ban Sus-
quehannah mellett 100 h.
hamuzsír főzöje és alkal-
mas kereskedése.
- Sund**, a' tengeri útzóknál
annyit tézsen mint tenger
szorúlat.
- Sund**, Oeresund, tengerszo-
rúlat a' Dánusi Seeland szig-
et és Svetzia között, az
ész. tengert öszve köti a'
keletivel. 9 mfd hosz. és a'
legkeskenyebb része Kron-
enburg Seelandi erősség
és Helsingborg között Scho-
nen tart. 1/2 mfd szél. A'
Dánusok Királya veszi Hel-
singör várában a' hajó
vámát, melly békesség' ide-
jén 70000 tallérokra mé-
gyen.
- Sunda** v. **Sonda**, fő vsa a'
nyug. Marattok egyik Ra-
jah'jának v. is Királyának
kel. Indiában.
- Sunda** v. **Sundi**, szigetek nap-
kel. Indiában, Sunda ne-
vű tenger szorúlattól ne-
veztetnek így, melly Su-
matrát, Jáva szigetétől
választja; nagyobbakra és
kissebbekre osztataak fel.
Amazokhoz tartoznak: Su-
matra, Jáva, Borneo, Ce-
lebes, emezekhez 39 kissebb
szigetek p. o. Bali, Lom-
bak, Sapi, Nompá, Flores,
Timor.
- Sunday sziget**, l. Germandec.
- Sundor**, hegység a' Hildesheimi
Herczs. ben magába foglal-
ja Hill, Wein, Sieben, Nett,
és Elber hegyeket.
- Sunderland**, tengeri rév Were
fónál Angliában a' Durhá-
mi Grófs. ban 1220 h. 14000
l. Newcastléhoz közel, kő-
szénnel kereskedéséről hí-
rös, mellyet 190 hajókon
űz. Vagyon hajókészítő he-
lye, és nevezetes fabr. u. m.

- vashámor, mészégetés, gá-litzkő, üveg, oserép edény fabr. E' nembéli portékák, és a' Durhami köszörű kövek hordatnak innen ki. Nevezetes itt a' Were vízen álló vasból öntetett hid, melly Rotherámban készült.
- Sundgau**, v. a' hajdani Pfirti Grófs. egy környék Rajnán túl, Francz. orsz. az alsó Renusi oszt.ban, ész.ról határos a' felső Rajnai oszt. délfelé a' Bási vidékkel, nap nyug.ra a' Mömpelgardi Grófsággal, termékeny borban és gabonában.
- Sundi**, tart. v. Herozs. Kongo orsz.ban alsó Guineában Zaire fónál Pango, Pemba, és Songo között, nagyon vizes, és termékeny, de nincs elegendőkép műveltetve. Ezen nagyobb részről hegyes tart.nak legnagyobb gazdagságú érczekből áll, leginkább világos sárga rézből és vasból. A' lakosok felette durvák és buták. Az uralkodó Hercz. a' Kongoi Korona örökös. Több hatalmas alatt valói vannak, kik közül azok kik a' hegyes vidékeket lakják, az engedelmet gyakran megragadják. A' fő vs benne
- Sundi**, lakhelye a' Hernek, 4 mfdnyire Zaire fő vízuhánától.
- Sundwall**, Svadvallia, tengeri vs Norrlandban Svéd orsz. a' Medelpadi vidékben. 1620 l. alkalmas kikötő helye, gyapot szövő fabr. és hajó csináló helye vagy on, fával, vajjal, hallal, théakkal 'st. ef. kereskedik. A' vs 1804-eszt. ben elégett.
- Sungaar**, Jedso szigetét Japon bir.tól elválasztó tenger szomlatnak neve.
- Sungarok**, vándorló népség Nubiában Nilusnak nyugoti részén Egyiptom-irányában, Muhamedánusok.
- Suntwig**, mys a' Marki Grófs.ban, sárga réz, és gyűszű fabr.
- Suoga**, Bidschugai sziget Senegambiában közép Afrikában, Kasnak szigettől nyug. felé.
- Suomalainek**,) l. Finniak.
Suomen Sori,)
- Suore cavalleresse**, bizonyos nemes fejérszemélyek Malta szigetben, kik mivel a' Johannita'rendhez állottak, Vitéz Aszszonyoknak nevezetnek.
- Supeber**, l. Sipiber.
- Superga la**, így nevezetik egy ékes temp. magas hegyen 5 Olasz mfdre Turintól. A' zon helyen fekszik, a' hol Victor Amadé Kir. 1706 Eugen Herczeggel Turinnak felszabadításáról rendelkezett, ki a' szerencsés kimenetelért háláadatoságúl a' B. Sz. Mária tiszteletére itt egy kegyes intézetet is állított. Itt fekszik az említett Kir. familiájával egygyütt. A' kápolnák képek, ékestegek, és templomnak egyéb készületei a' legjobb ízlés szerént valók. 12 káptolan urak is valának itt, kiknek királyi cselédek szolgáltanak, és a' Turini Ersek volt a' fejek, válogatott könyvtárjok 's minden más komoditássok megvölt vala itt, nevelő iskola is, mellyben a' Kir. a' ki választott ifúságot alkalmaztatta vala a' megüresült papihivatalokra. A' Kir. ház esztendőnként Sep. 8-kán háláadó emlék ünnepet tart Turinnak felszabadításáért, azért az ide

vezető út is most igen alkalmatosan vagyon készítve.

Suppanek, Schuppanek, falu Banátban, a' katonai határok-nál, Czerna fónál. Itt Contumatzia tartatik. Vagyon a' kath. és nem egyesült Görög templ. pósta hivattallal. Só szállító hivattallal, Harmintzaddal jó vendégfogadója, jó mezeje és gabona termő földe. Sok német mester emberek lakják.

Supplinburg, vár és mvs Braunschweigi Herce.b; hajdan János vitéz rend uradalma vala.

Suprasl, vs Orosz orsz. Bialistoki Helyt. hasonló nagy viznél. Lakhelye egy egyesült Görög Püspöknek.

Sur v. Suran, folyása a' Sem-pacheri tónak Schweitzban a' Luzerni kant.ban Aárba szakad.

Scur v. Zur, hajdan Tírus, valaha híres, jeles, és ékes tengeri kereskedő vs, mellyből még vannak toronyok, most csak halász falu Syriában, Akrai Basaságban, 's 500 l. egy félszigeten, vagyon egy kastélja. Pamutot és gabonát terem. A' homokkal bétölt révpartját még néha megkeresik.

Sur, l. Judus.

Sura, Volga fónak mellékes vize Orosz orsz. a' Pensai Helyts.ban.

Surabaja, Wrancz. vs keleti Indiának kel. partján Java szigetben. 39000 l. vagyon erőssége és kikötő helye.

Surdny, mvs Nyitra Várm. ben, és jár.ban, Nyitra vizé mellett, Nyitra vstól délre 5 óra, F. U. G. Károlyi és több fam. Lak. elegendes tót. kath. tul. pléb. és

ispiidlyal. Nevezetes híres várától, mellyben régilakosinak vitézsége bőven kifestődött.

Surass, kis vs Lengyel Kirs. a' vólt Lomzai oszt. Narew fő mellett. 540 l.

Surato, (21° 10' É. Sz. 73° 34' K. H. Greenvichtől) jeles tengeri kereskedő vs Bombay Angol Helyt. kel. Indiában Tapy mellett. 5 mfd a' környéke, erős vára és több mint 150000 l. vagyon, kik Angolok, Örmények, Per'sák, Arabok, Zsidók, Gueberek; Épületei jelesek, de nyomorú kalibái is vannak. Közönséges ferdői, kath. és Görög templ. metsetjei, se-lyem, festett vászon, göngyház, arany, ezüst, és e-benfa portékákat készítő művei és fabr. mind szárazon, mint tengeren nagy kereskedése vagyon a' Per-sai és Arabiai tenger öblökben, nem különben a' Malabari, Koromandeli partokkal és Khinával. Lak. többnyire jó állapotban vannak, az e' vsi nyilvános tánczosnák nagyon híresek. Egy idevaló kereskedő ki csak tíz tengeri hajókkal bír, még nem tartozik a' leggazdagabb kereskedők közé, sokkal többekkel is bírnak némelyek. Az itten készült hajók, minden Indiai hajók között legtartósabbaknak mondatnak. Théka fából készülnek azok, és valami fagyanta olajból és mézből álló szerrel kenettetnek meg. Azért 80—90 eszt. tartanak. Kikötőhelye gyakran látogatatik meg a' hajósoktól, csak a' kisebb szerűeknek való, 4 órányira vagyon a' vstól, Suhali falu-nál.

nál.

Surenssi-Alpesok, egy magas, és szüntelen hóval 's jéggel fedett hegy-láncz Helvetiában az Untervaldeni kant.ban.

Surgut, vs Orosz orsz. Tomski Helyt. Ob főnak jobb partján. 200 h. 1500 l. Ezen vidéken egész Sz. Nazin városig a' legszebb menyéteket, tzobolyokat, fekete, fejer, és veres rókákat fognak.

Surinám, legjelesebb Francz. (most Hollandus) szállás Gujánába déli Amerik. hasonló nevű főnál. 76 tengeri mfd hosszúsága a' partokon. Sok mocsárai és erdői miatt egészségtelen; de gazdag kávéban, tzúkorban, indigóban, dohányban, csokoládébabban, vaniliában gyömbérben, Pistatziában, fában, gumiban, juhokban, 's t. ef. 1780 eszt. itt 70000 fekete rabszolgák, 500 szabad feketék, és Mulattok, és 700 fejer l. valának; a' múlt eszt.ben pedig 52000 rabszolgá, és 23000 fehér és szabadon eresztett fekete és Mulát lakos találatott. 1500 emberből álló rendes hadi sereg, 250 felszabadított Negerek, és 2000 fegyvert viselheső Polgárok szolgáltak a' szükséges védelem végett. A' gyarmatok leginkább a' fők partjain fekszenek a' tart. belseiben; számok 400 mégyen, ide nem foglalván a' kisebb helysegeket, mellyekben 20 Négernél kevesebb lakik, és mesterséggel készült víz csatornákkal kaptsolatnak öszve 1770-ben 15,387000 font kávé, 24,320000 f. készíttetlen czúkor, 970000 font pamut, N.É. LEX. V. DAR.

890854 f. cacao v. csokoládébab 152,844 f. festékfa vitettki ezen tart.ból, és még ész. Amerikába 560000 pint sirup és 166000 pint Ruhmra ment. Az egész kivitelnek becse 8 mill. Hollandusi aranya mégyen. Hollandiából viszont sok kézimunka, hadi és táplálásbéli eszközök szállítatnak, nemkülömben ész. Amerikai is sok eledelre valókkal szolgál néki; de nem szabad ennek ide rabokat behozni és Syrup 's Ruhm vagy is Taffia kívül semmit más kivinni. Nyugoti Indiával és Spanyol Amerikával is kereskedik, ámbár titkon és lopva. A' kormányozás főhelytartóból és fő Tanátsból áll, melly mind a' gazdagság, mind a' büntetésbeli dolgokra ügyel; ezen kívül vagyon Politzia Commissáriussa is. A' fő hely Paramaribó.

Surjevets-Povaltzkoj, kereskedő vs Orosz orsz. Kostromai Helyt. Volga fő mellett, 1500 l. Közel ide látzatnak még a' régi vsnak omladéki mellett Jurga Hercz. épített.

Surry, Grófs. Angliában ész. ról Middlesexel és Bakkinghámval, nyug.ról Berk és Hampol, délre Sussexel, kel.ról Kent Grófságokkal határos. 25 □ mfd foglal magában, vagyon 11 vsa és k. vsa, 140 Eklisiája, 's ezekben 46072 h. 269050 l. A' föld elég termékeny, de csak a' széleken; és nem bellyebb; Themse partjain szép mezők vannak. A' kel. bérczes részek jó birkákat nevelnek, mellyeknek az erdős völgyekben jó legelőjek vagyon. A' neveztsé-

- sebb helyek: Vey, Mole. Wandle. Sok érczereis talál-
tatnak, a' fő vs Southwark,
egy része Londonnak. l.
London.
- Sursee**, kis vs Sveitzban Sur'
vizének a' Sempachi tóval
való egyesülésénél. Fő he-
lye hason nevű Districtus-
nak Luzerni kant. 1200 l.
- Surul**, hegy Erdélyben, 7068
l. fellül a' tenger' színén,
- Surunga**, derék tengeri és ke-
reskedő vs, Jappon szigeten.
- Sus**, fő Marocco bir. Haha és
Sus vidékeket keresztül fo-
lya, és Wessánál a' ten-
gerbe szakad.
- Sus**, tart. Marocco bir. a' ten-
ger mellett, a' hol Wad-
Nun fő az orsz.nak déli ha-
tárát formálja. Főhelye
Tarudánt.
- Susa**, hajdan Mark Grófs.
Piemontban tulajdonkép
ugy nevezett Piemont, Sa-
voya és Dauphine között,
a' fő vs
- Susa**, kis vs Cénis' hegy mel-
lett a' hol a' kis Doria és
Cinisella vizek öszvefoly-
nak, 1700 l. Itt látni Tra-
ján Császár' emlékezetére
készült római diadalmi ka-
put.
- Susa**, tengeri vs falakkal kö-
rül véve Tunisban, Barbá-
riában 2 1/2 mfdre déli kel-
ről Herkla' bércz fokától,
derék kereskedő hely olaj-
ra és pamutra nézve.
- Susdal**, ker.beli vs Orosz bir.
a' Wladimiri Helyt. Kamen-
ka pataknál. 2200 l. Vagyon
itt Sz. Bazil szerzetin lévő
szüzeknek Monostorok. Vá-
szon és posztó fabr.kal.
- Susiana**, tart. Babylonia,
Persia, Assyria és délre a'
Persiai öböl között. Tenge-
ri partjainak hossza Per-
sia határától Tigris torko-
lattyáig 3000 stadiumnyi
- vólt. Fő vizei: Elaeus, O-
rontes, Gyndes; hegyei a'
Persiai bérczek. Fő vsa volt
Susa, szép és nagy derék
szögren építettett, Choaspes
vizénél, Sardestől 110 sta-
tiónyi, Cissia ker.ben; itt
laktanak utóbb az Assy-
riai Királyok. Tovább A-
racca, Churux. Többiek
közt itt laktanak az Elá-
miták, E.am vstól így ne-
veztetek. 1 Mos. 14, 1. Jer.
25, 25. Dan. 8, 1. Apost. cs.
2, 9. Susia Aria tart.ban
vólt.
- Susich v. Susuok**, a' Neger nép-
ségnek egy neme felső Gui-
neában a' Sierra-Leona
pusztában a' Bagoek, Man-
dingoek és Timmaniek me-
gett, valamivel sárgásabb
a' bőrök, és jóllehet egye-
nesen nőttek; mindaznál-
tal nem olly hegyes alkotásuak,
mint az említett
Negerok orrok laposabb vas-
tag, kidüllett ajakkal.
- Susistan**, l. Chusistan.
- Susna**, Don mellett való víz
Orosz orsz.
- Susquehannah**, nagy fő, az egy-
gyesült ész. Amerikában
melly az Alleghány hegye-
ken ered, és Juniata, Co-
newagó, és Swatawre főkal
vegyül és 15 mfdnyire for-
rásától Chesapeaki öbölbe
szakad. Nagyobb hajókat is
meg bír. Magas és erdőss
partjai, sok szigeti és szik-
lái vannak.
- Susam Adassi**, hajdan Samos,
Török sziget Ásiánál, he-
gyes, de termékeny, gabon-
nában, olajban, muskatal,
borban, gyapotban, fá-
ban, vadállatokban, se-
lyemben, viaszban, méz-
ben, márványban, 's a' t.
12000 l. Fő vsa Megali Chora.
- Sussex**, Grófs. Angl. ész.ról
Surreyval és Kentel, délről

- a' csatornával, nyug.ról Hamp Grófs.gal határos. 69 1/2 □ mfd 19 vsi és kis vsi, 312 Ekleziáji, 25272 h. 159310 l. Szép tölgy erdeje vagyon, melly hajókra szükséges árbotzokat mivel. Gazdag gabonában, kömlóban, gyapjában, ökrökben, és egyéb marhákban leginkább juhokban mellyeknek jó husok és gyapotjuk vagyon. A' jelesebb helyek: Arun, Adur, Ouse, a' fő vs Chichester.
- Sussex**, Grófs. ész. Amerikában a' Delavariszabad tart. ban, 46 □ mfd nagyságú. 20500 l. Soksó aknái, nagy erdősége. Fő vs Georgtown.
- Sussex**, Grófs. ész. Amerikában a' New-Jersey szabad tart. fő vs Nawtown.
- Susterhorn**, 10903 l. magasságu hegy Sweitzban az Uri kant.ban.
- Susteren**, kis vs a' Jülich Herczsb. nem meszsze Maastól.
- Susuer**, l. Susier.
- Susunskoi-Sawod**, Nischney-Susun, vs Orosz orsz. Tomski Helyt. Susum fő mellett vagyon réz pénz verő műve.
- Sutóra**, vs Sítziliában a' Val-diMazzara tart. 594 h. 3000 l.
- Sutherland**, l. Souterland.
- Sutichawa**, l. Suczawa.
- Su-tschu**, vs Chinában, a' Kiagnáni tart.ban, finom kivarrásokat és virágos se-lyem materiákat készít, nagy kereskedése vagyon.
- Sutsima**, l. Quelpaert.
- Suttittze**, l. Schüttenhofen.
- Sutton**, mvs Angl. a' Nattinghामी Grófs.ban Nattinghám fő mellett. Vagyon harisnya fabr. Készít sapkát, mejre valót és egyéb ruhát.
- Sutton**, mvs Angl. Warwikki Grófs.ban. Stafford határi-
nál, több malmokkal és harisnya kötő fabr.
- Suvelthe**, tót falu Gömör Várm. vagyon evangl. és kath. templ. A' lakosok többnyire gerentsérek, kik a' vidéket gyakran meglátogatják edényeikkel. Vassal is kereskedik.
- Svabotsz**, l. Schwabsdorf.
- Svedborg**, vs Fyen nevű Dánusi szigetben. 2000 l. jó ki kötő helye, pamut és vászon festő művei vagynak.
- Sverige**, l. Schweden.
- Svinesund**, tenger öböl Norvegiában Bahuslähn mellett, a' tart. felül való része szintén Friedrichshallig terjed mindenütt meredek kősziklakkal vagyon körül véve, és határt formál Norvegia és Svécia orsz. között.
- Swagers-Hoek**, az az: Schwagers Ekke, kis darab tart. nyocska Caplandban, fekszik a' hegyeken a' Graff-Reinetti ker.ben, termékeny gabonában, de még nem igen népes.
- Swale**, fő Angl. Yorki Grófs. mellytől környék, mellyen által foly, Svaledálenak nevezetik.
- Swallow-Intel**, l. Schwalben, Insel.
- Swahwell**, mvs Angl. a' Durhामी Grófs. vas öntő, és aczél fabr. Itt készülnek 7000 fontos vasmacskák.
- Swanay**, Orkadiai sziget Sco-tziánál.
- Swansey**, (51° 46' É. Sz. 13° 10' K. H.) vs a' Valesi Herczsb. a' Glamorgáni Grófság 7000 l. Tuwy főnek torkolatjánál; vagyon jó rővpartja; mellyben eszten-dőnként 3000 hajók hár-mintzadóznak. Legnevezetesebb hely Valesben, a' rész olvasztástól; rézmalmoktól, a' sárga rézből készült

- műveiből, vashámorjától, mellyeket a' gazdag' kőszenes bányák, igen előlsegítenek, nevezetes. Ide hozzák Devonshiréből, Cornvallból, Angleseából Irelandból az értzet kikészíteni. Nagy fazekas és hajós műhelyek is vannak itten. A' kereskedés gyorsan foly.
- Swansea**, Sansea vs ész. Amer. a' Massachuseitti szabad tart. Bristol Grófs. vagy hajó készítő helye.
- Swara v. Zoara**, vs Tripolisban, Barbáriában, nem messze a' tenger partoktól, terméketlen vidéken, mellyre nézve a' lakosok leginkább a' szén és gipsz égetésből, halászásból élnek. Vagyon sóbányája is; melly egy hüvelknyi vastagságú sóhéjjal béfedett mezőből. Közel ide egy romladékos kastélt is találni.
- Swata**, falu Cseh orsz. a' Rákonitzi ker. Vagyon vashámorja, hajdan itt aranyból, vashól, kénesőből, czinóberből is dolgoztak.
- Swaborg**, derék erősség a' Sz. Helsingforsi rév előtt ama hét szigetekben (Vargoë, Gustavs Svárd) Finlandban, Tawastehuns kapitányságban, melly eddig Finlandnak mintegy fegyverháza vala, és egyszer mind derék tábori rév is minden szükséges készületekkel. A' vár őrzőkkel együtt 5000 l. 2 révp. Gállya és hajókészítő helyel.
- Swedesborough**, vs ész. Amerikában a' New-Jersey szabad tart. Gloucesteri Grófs. nagy részről Svéd lakják.
- Swedler**, Schwedler, Schwedjar, bányás mvs Szepes Várm. b. Gölnitz vizénél, Lötstől 6 óra. A' K. kam. Szomolnoki urad. hoz tartozik, lak. Ném. kath. és evang. Bányászi nevezetesítik; közel hutáji is vannak.
- Sweini**, kis vs közép Afrikában a' Darfuri bir. ban az ész. határoknál, itt lakása vagyon egy Meleknek. Itt kell a' kereskedőknek a' Kir. tól engedelmet kérni a' további utazásra.
- Swanborg**, vs Fühnen Danial szigeten 2230 l.
- Swendrew**, l. Semendriah.
- Swenigorod**, kerületi vs Orosz orsz. a' Moskvai Helyt. fekszik hegyen Moskwa fónál, 130 h. 1000 l. és selyem műveltetése.
- Swentoi Nos**, (az az: Sz. bértz-foka) Orosz bir. nak ész. csúcsa, a' jeges tengernél Lachova-Archipelagushoz közel.
- Swertabück**, vas hámor Svéd tart. Södermannlandban Nikiöping és Sveirdsbroe között.
- Sweveghem**, és Flandriában. 4020 l.
- Swevzeele**, vs ugyan Flandriában 3200 l.
- Swiaja**, Volga mellett fő Orosz orsz. mellynek partján elefánt fogak találtak.
- Swiaschk**. vs Orosz orsz. Kasani Helyt. ott a' hol Swiaja a' Volgába foly. 3000 l.
- Swiecie**, l. Schwetz.
- Swienta Lipka**, l. Heilige Linde.
- Swietlo**, obder Satsava, mvs Cseh orsz. és urad. Czaaslau ker. 136 h. Lak. üveggel kereskednek, vagyon kath. pléb. templ.
- Swillay**, mvs Slavoniában, Pétervárad Gen. ban, Bród határ regiment. tartozik; Száva vizétől nem messze; 27 h. tul. pléb. val, és vá-

sárral. Garcsintól 3 1/4 óra.
Swilli, tengeröbölben Irrelandban Ulsteri tart.ban fónál.
Swindon, vs Angl. Wilti Grófs. kesztyű fabr.

Swine, l. Haff,

Swinemünde, vs Usedom' in-nenső Pommerániai szigetben, a' hol Svine fő a' keleti tengerbe foly. 307 h. 2100 l: és egy tengeri révpartal, a' hol a' nagy hajók megállapodnak, és a' portékákat kisebbekre szokják rakni, hogy azok Stettinben. vagy innen tovább szabaditathassák, mivel a' fónak elenyészése miatt ezt a' nagy hajókon nem lehet véghez vinni. A' vsi jövedelmeinek főbb ágai a' halászat, hajókázás és a' kereskedés.

Swinesund, tenger öbölben az ész. tengeren Bahus Svéd tart. a' tart. felé szintén Fridrichshallig terjed, mindenütt meredek sziklák kerítik, és ezen sarkon Norvegiát Svéd orsz.tól választja.

Swing, mva Austriában a' Mitterburgi Grófs. vagyonth. pléb. templ. A' vidék gyümölcsöt és bort terem. Mulató erdői is vannak.

Swinna, kis sziget South-Ronaldshay Orkádiai sziget-hez közel Pentland-Frith közepén vagyonth. benne egy veszedelmes örvény, melly the Vells of Swinna neveztetik; vannak harmai, gabonája, és hajósai.

Swinyár, Szwinyár, hely. Slavoniában, Pétervárad Gen.ban, Száva vize mellett, Gradiskai határ Reg. VIII. Cant.hoz tartozik, 100 kath. és ó-hitű pléb. val, 3 hajómalmokkal, új Gradiskától 3 óra.

Swit, fő Oroaz bir. Onega és

Ladoga tavait egyesíti.

Swolinowes, vár és falu, 55 h. Cseh orsz. Rákonitzi ker. k. n. uradal.hoz tartozandó. A' lakosok föld művelésből; gyümölcs, és komló 's marha tenyésztésből tartják magokat. Van kat. pléb. templ. Németül és Csehül beszélnek.

Swosowitz, bűdöskő akna Gallicziáb. mellyből esztendőnként 2000 mázsa szállítatik Bécabé a' fő fegyverházhoz, 500 pedig Gallitziában kél el és a' Vasói Hercs.ben.

Syaskutan, Kuriliai szigetek közül egyik.

Sybaris, azon nevű és Crathis fő víz között Lucania (most Basilicata tart.ban, al. Italiában. Az Argivusoktól építettett, 4 szomszéd népeket, és 25 vsokot uralkodott. A' Crotoniatok ellen 30000 fegyveres népet állított, 's. még is azoktól meggyőzöttetett, és elpusztított; a' Görögök által ismét felépítettett Thuria közellévő forrásnál, azért Thuria nevet is viselt; Rómaiak hatalma alá jutván, gyarmatt yok miatt Copiae nevet kapott. Soha hajdani fényére többé szert nem tehetett. Jó lévén dolgok, olly felelettség, lágyultság uralkodott nálok, hogy tőlök neveztetnek el Luxus Sybariticus, mensa Sybaritica, libellus Sybariticus, 's. a' t.

Sydney, vs Angl. az Albioni Szállásban; új-déli Walesben, új-Hollandiában, (33° 51' 8" D. Sz. 149° 2' K. H.) détek révpartja és erőssége Port Jakson, mellyben 1000 hajó megfér bátran. 2360 l. 3 osholáji, és újság nyomtató műhelyje.
Sydney Cove, (Sydneybucht)

Port Jaksonnak déli részén fekszik új Hollandiában, ész. kel.re nyitva vagy on, és dél nyug.ra mintegy 1000 lépésig nyúlik, és egy csúcson végződik, a' hol egy édes vizű forrás ve-gyül.

Syone, l. Assuan.

Syll, Dánusi sziget Schleswignek keleti részén 680 h. 4000 l. kik mezei munkával, barom tenyésztéssel, harisnyakötéssel, tengeri csiga, és hal fogással, 's hajózással foglalatoskodnak.

Synghem, vs Flandriában, 2140 l.

Syra, Török sziget Archipelag. hegyes, de termékeny borban, fűgében, pamutban, olajban, mézben, 's a' t. 4000 l. Nagyobb részről kath. vsa.

Syra, lakhelye egy Püspöknek, egy kapuczinus monostornak, vagy on révpartja.

Syracs, urad. és mvs Slavoniában Posega Várm.ben Biela főnál. Vagyon benne egy nem egyes. görög helybeli pláb. Lovag kaszánya, és posztó kalló.

Syracus, l. Syragossa.

Syracusne, igen derék, 's nagy vs régi Siciliában, 180 mfd ker.tel; Strabó szerént, Athenénél nem kisebb Thucydides szerént; tulajdonképp 5: Nasos, vagy Ortygia, Achradina, Tyche, Neapolis és Epipolae vsokból állott; az utolsó darabos földje miatt pusztá volt. Cicero in Verrem. l. IV. C. 35. előszámlálja mindenikét dicsőségekkel egygyütt. Acradina legerősebb volt; Epipolae 125 lépésnyi hosszú, 20 széles tömlőcz, v. barlang-kőbánya által volt nevezetes. E' gazdag és fé-

nyes vs Marcellustól megvétetett a' második Poenu-si harcban; nagy zsákmányokkal, kivált sok szép képekkel rakva tért vissza Romába. Itt születtek Archimedes, Theocritus, és fel. Vopiscus.

Syr Darja, nagy fő Asiában a' Kirgisi tart.ban; Mustághól ered és Arál tavába ömlik.

Syret, l. Szeret.

Syria, (az ó) tágas értelemben, nem csak Syriát, hanem Sophene, Mesopotamia, Adiabene, Babylonia, Phoenicia, Coelesyria, Palaestina tart.kat is magában foglalá. Szorosértelemben: ész.ra Cilicia, és Amanus hegy, kel.re Euphrates vize, délre szerencsés Arabia, és Ægyptus, nyug.ra a' közép tenger között, az Issischi öböltől Ægyptus széléig feküdt. A' még szorosabb értelemben Palaestina v. Judaea nem tartozott hozzá; Ez értelemben vétetvén: a' Sz. Írásban Aram, az Arabsoknál, Scham nevet visel. Jelesebb főji: Orontes (El-Asi) Chalus (Kowaik); tava jeles az Antiochiai. Hegyei: Amanus, Pitzius, Casius, Belus, 's a' t. Tartományi jelesebbek Comagene; ebben nevezetesek: Samosata, Epiphania, Euphratensis v. Comagene, Zeugma, Barbalissus vsok; Barbaricus campus: itt Thapsacus, Ruxos; Seleucis (a' tenger mellett) Alexandria ad Issum Seleucia Pieria Laodicea, ad mare; 's Meliboea, és Aradus zigetek; belől: Antiochia ad Orantem, Pagrae, Apana, Larissus, Epiphania, Emesa, Hierapolis, Beroea, Chalcis, Palmyra 's a' t. Ez

igen termékeny, és tudományokat, mesterségeket szőlő, gyarapító, terjesztő ország volt.

Syria, Soria, Soristán, Arab-súl, Alscham (a' mostani) 30=33° E. Sz. és 52=57° K. H. jelesebb része a' Török bir.nak Aslában, ész.ról dél felé 100 georg. mfd hosszúsága, szélessége 30. térsége pedig 1812 □ mfd 2,500,000 l. kik Görögök, Arabok, Törökök, Maroniták, Drusok, Anzások, Kurdok, vándorló Turkománnok Arabiai, Beduinok; mind jövevények tartózkodnak itt Czigányok, Nusoványok, Europaiak, és Zsidók. A' tart. egész nyug. részéről a' közép tengerrel határos, kel.ről Eufráttal, déli kel.re és délre az Arabiai pusztákkal és a' Dschofár, pusztaival, ész. ról kis Asiai tart.nyokkal Marasch és Abanával. Nevezetes hegyei ezek: ész.ról Taurus; beap Libanus; és Ant-libanus; délről vannak tűzokádó hegyei. Tavai: a' Holttengere, Tiberiás tava, az Antiochiai tenger, melly angolinával bővelkedik, Dschebut sós tenger; Famie, és Damaschtavak. Folyó vizek: Eufrát, Orond, vagy Ast, Jordán, Safon, Ifrin, 's a' t. Az éghajlat a' közép tenger partjánál nagyon meleg, és nedves, 's azért nem egészséges; Bellyebb a' hegyek miatt nagyon durva, de száraz és egészséges; a' keleti határoknaál nem nedves ugyan, hanem igen meleg. A' föld általában termékeny ámbár nem mindenütt. Termékei: vas bőven, és más érczek, nemkülömben ásványok, és só-

erek. Buza - ros, árpa, Kukoritzza, riskása, durra, és kevés bab, gozámfű, indigó, dohán, pamut, bor, hüvelyes vetemény, kerti zöldség, minden nemű gyümölcs és tűzellő fa. u. m. dälmaszilva fa, és egyéb pálma fák; olaj és eperfa, narancs, ezitrom és füge fa, pistatzia; 's t. eff. Tölgy cypressz, cedrus, fenyő, bük, juhar és gyertyánfa, füstölni való gallyak, 's a' t. A' fejeér viasz igen jó. Minden nemű Europai szarvas marháivannak, de kisebb számmal; ellenben számosak a' bivalok, tehenek, juhok, kecskék, tevék, vad disznók, nyúlaik, tigrisek, macskák, hiénák, török rókák, sok erdei és vízi szárnyas állatok, u. m. veres fogoly, pelikán, kolibrí. Ezeken felül hallal, selyembogáral, méhekkel is bővelkedik, de sáskái nagy károkat okoznak. Az uralkodó vallása Mahomede, melly még is minden másfélét is megszenved. A' kereskedés nagy, de nagyobb részről a' Frankok, Görögök és Örmények üzik. Az orsz.ból kivitetik: készületlen pamut, fonál, és pamutmateria, vászon, selyem, gyapjú, gubaca, réz, 's a' t. 's olyan portékák is, mellyek belső Asiából szállítatnak ide. Bévitetik ellenben Európából posztó, fűszerszámbeli portékák, és kézi művek, vas, ón, cín, 's a' t. A' polgári alkotmány török, következképp, egészen kényszerintvaló — Syria négy Basaságra, és ezektől nem függő néhány vidékekre oszlik. Azon 4 Basaságnak nevei ezek: Ha-

Isb, Tarablus, Akre, Said tart. Drusok földével a' Damaski Basaság Palaesti-nával.

Syrinpa, l. Sürungo.

Syrjánok, Permierok, Finnai népség Orosz bir. kik a' Volgodai Helyt. Wyn fő és Wytschegda mellett a' Vját-kai Helyt. ban laknak; felette durvák, majd nem minden mezei munka nélkül élnek egyedül vadászattal foglalatoskodván.

Syrmien, l. Szerem.

Sythas, v. *Sys*, határ fő tulajdon Achaja, és Sykion közt.

Szabad egyesült észak Amerikai Statuok, E' tágas, hosszabb mint széles ország fekszik az É. Sz. 29—50° grádicsáig, az ész. Amerika keleti partjain, az Angliai birtokok (új-Scotia, 's Cunada) Ocean, Mexikói tenger öböl, 's a' szabad Indiai tart. nyok közt. Nagysága 52191 □ mfd az Indusoktól foglalt részeken kívül. Hegyei ezek: a' négy kék, ész. Allegany, és Laurel hegyso-rok; mellyek mind öszve Apalachen, és a' legmagasabb tetők Alegány nevet is viselnek, részént hóval, részént fákkal rakvák. Tengersi a' Mitschigan, melly a' Huroni tengerrel egyesül; a' Champlam, melly vizét a' Chamblai fő által Sz. Lorenzóba bocsát-tya, és György tengerével öszve ér; az Onaida, melly Onondaga vize által Onta-rio tengerbe ümöl. Seneka tenger -' Cyanagával egy-gyütt Seneka főval, 's ez Oszwagóval egygyütt Ontarioba foly. Ezek tulajdon képp tavak, de tengernyi nagyok. Folyóvizei; 70 nél többek; igen nagyok; ne-

vezetesebbek: Missiaippi, Connecticut, Hudson, De-leware, Susquehannah, Po-tawneck, Fluwanna, Sa-vannah, Alatahanna, 's a't. Levegőbege: e' nagy orszá-gnak igen különböző; az e-gészből tiszta, egészséges, mérsékelt, hideg; néhány ész. tart.nyaiban szint olly hideg, és tartós a' tél mint Norvegiában; 's a' nyár olly südő, hogy némelly déli gyümölcsök is meg terem-nek benne. Földe kel.re, kivált a' tenger partjain lapályos, igen homokos, és terméketlen; nyug.ra sok a' posvány, nyarzal, és iszap, mellyek Savaná-nak neveztetnek; belső ré-szeiben igen termékeny. Ter-mései: az ásványokból: az arany, vas, réz, ólom, márvány, méz, foszló, kö-szörűkő, Kőszén, perczel-lán föld, carniol és topáz némeskő; a' növények-hől: gabona, kukoritza, rizkása, dohány, kartifol, gyümölcs, len, kender, bor, pamut, festőfű, indi-gó, saszszafrász, saszsza-parille, ipecacuanha, ször-nyű nagy fás, kivált tölgy és fenyő fás erdők, fa és hamú zsirral, terpetin o-lajjal, szurokkal egygyütt. Az Allatokból: a' marha tartás igen jeles: Lovai, ki-vált a' Pensylvániak dicse-ítetnek; juhtartása is jó, de gyapja még se elég; méh és selyembogár tenyészte-tése jeles; vad állati: a' med-ve, farkas, róka, zsozkó állat, opostum, hiusz, vadmacska, vereas tigris, és néhány jávor-szarvas, bival, 's a't. Szárnyas ál-lati is szint olly külömb-félék mint a' viziek: ha-lakkal és kásztorokkal igen

bövelkedik. Lak. legtöb-
nyire Anglusok és Negerek,
számosak és köztök a' Fran-
cziák, Németek, Svájczek,
és Svekusok is; sem
rendi sem religióji kü-
lömbség nincs köztök a'
polgári jussokra nézve; leg-
számosabbak a' Protestán-
sok, kivált a' Presbiteria-
nus reformátusok; számo-
sak a' kath. is; vannak Zsi-
dók, és Morvai Atyafiak,
Quackerok, Methodisták,
Anabaptisták, 's t. ef. A'
fő tisztségekre csak Protes-
tansok tehetnek szert, a'
Zsidók éppen nem, Univer-
sitásaik vannak: Philadel-
phiában Chambridgében,
's a' t. több helytt Acade-
miák 's más tudományos és
nevelő intézetek, könyv-
nyomatató műhelyeik 's a' t.
Fabrikáik is számosak:
u. m. nádméz, égett her,
bőr, kalap, gyapjú, pa-
mut, gyolcs, vas, papiros,
kártya, üveg, hamuzsír és
más szereknek és portékák-
nak elkészítésével. De e-
zakhoz nem léven előg mun-
rás, és pénz, némelly tar-
tományok kéntelenek Eu-
ropai harisnya, cipő, ka-
lap, üveg, posztó, 's más
eféle portékákra szorúlni.
A' képfaragás és rézre met-
szés még hátrál nálok; a'
halászat, hajókezés nagy-
ra ment, kereskedése igen
virágzó: 1800-ban a' kihor-
dott jószágok' arra 7 mil-
lio Dollart tett; 1801-ben
többet kilenca milliónál;
1806-ban 42 millionnál töb-
bet. Taval 44 millionyt is
meghalladott; mellyekből
csak 6 1/2 millionyi volt
külföldi. A' halászat és ha-
jó építés igen olcsón esik
nékik. Felosztatása 19 tart.
nyokból áll, mellyek új-

Anglia, közép Statusok, és
déli Statusok alatt foglal-
tatnak. I. Az új Angliában:
1) Massacusetts: Repraesen-
tásinak száma 30, lakosió
700745: 1) New Hampschire.
6 R. 214716 l. 3) Vermont
6 R. 217895 l. 3) Connecti-
cut 7 R. 261818 l. 4) Rhode
Island 2 R. 76889 l. Egye-
temben: 41 R. 1472107 l. II.
A' közép Statusokban: 6)
Ney York 27 R. 953030 l. 7)
Ney-Yersey 6 R. 241220 l.
8) Ohio 6 R. 230260 l. 9)
Pensylvania. 23 R. 809778 l.
10) Delaware 2 R. 71004 l.
Egyetemben: 64 R. 2305798
l. III. déli Statusokban: 11)
Maryland. 9 R. 335946 l. 12)
Virginia 23 R. 817616 l. 13)
North Carolina 15 R. 487971
l. 14) Routh Carolina 9 R.
336569 l. 15) Tennessee 6 R.
243913 l. 16) Kentuchi 16 R.
474987 l. 17) Georgia 6 R.
210357. 18) Missisippi 1 R.
33517. 19) Louisiana: 1 R.
62962 l. Egyetemben 78 R.
2903868 l. öszveséggel tehát
vannak ezen Statusoknak
183 R. és 6,680,772 l. Ezek
az új Angliában és közép
Statusokban szabadok; a'
déliekben nagyobb részint
Rab-Negerek. E' tart.nyok
1775 esztendőig Anglia Kir.
hatalma alatt voltak, és
új Angliát, új Foundland,
új Scotia, Ost és West Flo-
rida Angol Coloniákat, és
Canada egy jobb 18000 □
mföldnyi részét tették 1776-
ban kivonták magokat az
Anya ország hatalma alól;
1776-ban egymástól nem-
függő Republikává szövete-
keztek öszve. és a' Francia,
Spanyol, Hollandus, segéd
által Washington nagy ve-
zerjek alatt szert is tettek
reá, hogy 1783-dik Párisi
békekötését függetlenek

ké tétettek, sok kedvezésekkel. Ezólta egy minden 4 esztendő mulva változó Praesidens vezeti az országos kormányt, az alsó és felső Senatusban; legfőbb Collegiumok a' Congressus, melly a' tart.nyok Repraesentánsiból áll. Többnyire minden tart. szabadon üggyel, a' többiektől elválva, közjavára, magátólválasztott fel, és al. tisztek által. Köz jövedelmei: mintegy 18 millió dollar; Költségei mentek 1805-ben 15, 450000 Dollarsra, a' statusi adósság interesin kívül, melly 1807-ben 67,727,756 dollarsnál több volt. A' mult Britanniával viselt háborúban 92 millió dollarsnál többre ment költsége, és 19—20 millió volt jövedelme; s így adóssága tetemesen nevedett; A' Sinkingsbank 1803-ban 12 millió dollarst hozott bé. Minden polgár 16—40 esztendős koráig; ha szabad, katona; s így az egész katonai ereje 6—12 ezerre megy; mellynek terhét, mint az adózásnak is, az ész. tart.nyok jobban érzik mint a' déliek. A' bátorság és rendtartás végett mintegy 4000 fegyveres népet tart. Tengerj. ereje 1810-ben 10 Fregatákból 150 egyéb hadi hajókból állott; az utolsó háborúkor ez is nevedett. Ezen orsz.nak népessége, és hatalma óriási lépésekkel ménelő, 1787-ben csak 2,537000 lakosokat számlálván; a' szüntelen ide gyűlő Europai kiköltözők által, és újonnan a' Francia Bonapártistákkal is, kik 10,000,000-nyi pénzt mondanak oda vinni, szemlätömást nevededik,

az Indiai, és Spanyol határokon hovatovább terjed, és Európát, kivált a' Spanyol birtokokat Amerikában, erővétellel fenyegeti, fő vsa Vassingthon.

Szabadka, Sz. Mária, Mária Theresziopolis, Theresiopol, Szübotitzta, Theresiopolis, szabad k. vs 1779-től fogva Bács Várm.ben, Mélykút és Fény között; A' Palitsi tó mellett, az úgy nevezett Telecskán. Lakosi Magyarok, Bunyevácok, és Rácok 25457 kat. 2381 ó-hitü, 10 evang. 28 ref. 146 zsidó tul. pléb. templomokkal, tanácssal. Gymnasiummal, Sz. Ferencz Szerz. klastrom. normális iskolákkal, posta hivataljal. Nevezetes épületi a' Szentegyházakon kívül, a' vsháza és némelly lakosoké; a' M. Théréziaemlékeztető oszlopa. Földe térszint jó fekete termékeny, részint homokos. Mindenemü gabonát, és kőtest természet; bora gyenge, fája szük; ellenben marha és juh tartása gazdag; dohány természetét mint egy 500 magyar kertészek üzik szeltyei a' szállásokon; szoda fabr. is van, halászattya, nádása s a' t. Lak. kereskedést, mesterségeket és mezeti gazdaságot üznek. Hátárja igen nagy. — Szabadka van Honth Várm.ben is; mint régi erősség nevezetes.

Szabad Szállás, szabad helys. k. Kunságban, Kún Sz. Miklós és Izsák között, 458 h. 10 kath. 4010 evang. és 11 ref. lakosokkal; a' kath. az Izsáki pléb.hoz tartoznak, mellytől 2 órányira fekszik. tul. Magistrátussal, ref. pléb.val, jó marha tar-

tással.

Szabolcs Vármegye, Szaboltscher Gespanschaft, Comitatus Sabolcsensis, Magyar orsz.nak Tiszán tulsó kerületében, kel.re Szathmár, délre Bihar és Heves, ny. ra Borsod, Abauj, és Zemplén, ész.ra Ungvár és Beregh Vármegyékkel határos az É. Sz. 47° 14'től 48° 28' 30''ig, és a' K. H. 37° 30' tól 40° 2'ig terjed. Nagysága 115 □ mfd hossza 9 szélesse 8—10 mfd. Nevését vette Szabolcs (Zabolcs) azon nevű Vezértől épített vártól. Földe többnyire homokos egyenesség; sok helyeken fertős; néhol erdős, a' Nádudvari és Dadai jár. ban leginkább fekete, kövér, azért termékenyebb is. Fő vizei közt nevezetesebbek: Tisza; melly kel.ről n. és k. Varsánynál jő e' Várm.be, és Egyeknél Borsodba áltmegy; Takta Zemplénből foly ide; Szamos Szatmár Várm.ből foly által. Hortobágy Tisza vizének ága, 's vele is egyesül csudás folyása után. Ide járnak Kraszna, Kőszely, Kadarcs, Kókhalló vizeis. Ezek áradások által gyakran sóstókat, és szigeteket formálnak; ilyen a' Taktaköz, 's a' t. A' levegő ezekre nézve lágy veszedelmes, de a' hozzá szokottaknak nem ártalmas. Termékenysége e' Vármegyének jeles: bőven terem gabonát, dohánnyt és gyümölcsöt; Szadelló ország szerte hiresek; sertései számosak; erdei és vízi vad állati elegendők; hala, Tisza és Szamos vizekben kivált, bőven van. Juhokat nem tarthat mindenütt. Fája és nádja

is elég. Székő (Seda) találatik leginkább Berczel, Fejértó, Halászi, Sz. Mihály, Sinye és Sima helyben. Lak. száma 129676 kik legnagyobb részén Magyarok, sokan Oroszok is, kevés Németek és Tótok, többnyire reformátusok, görög szertartásuak, és katholikusok; ezek az Egri Érsekséghez tartoznak. E' Vármegyében vannak 14 mvsok, 132 faluk, és 51 puszták. Járása 4 a' Kis-Vardai, Dadai, Báthori, és Nádudvari. Ennek vidékében osztattak el a' Hajdú vsok is, és Szatmár Várm.nek, némelly helye, Portáji 54 4/8 Polgár mvse pedig 2.

Szabolcs, Zabolcs, hely. Szabolcs Várm.ben, Dadai jár. ban. Tokajtól 1 1/2 óra, F. U. több nemes fam. Lak. Magyarok, ref. tul. templ. mal. Régi váráról, és dinnyéjéről esméretes. Vagyon Szabolcs nevű falu Baranyában és pedig kettő, 1 meg Bihar Várm.ben.

Szada, hely. Pest Várm.ben, Váci jár. ban, Domony és Veresegyház mellett, Kerepestől 2 óra. F. U. a' Váci Püspökség, és N. Váradi káptalan. Lak. elegyes tótok, kath. evang. azoknak 88, ezeknek pedig 625 a' számok. Jó boráról nevezetes. Szada falu van Zemplén Várm.ben is.

Szadek, ker. beli vs új Lengyel orsz. ban, Kalisch oszt, 470 l.

Szadelló, Sadel, falu Torna Várm.ben. Vagyon itt egy igen nagy üreg, mellyben különbféle állatoknak tsontjaik találatnak.

Szadlos, Tót Magy. falu Hont Várm.ben, Ipoly vize mellett; vagyon egy kat. templ.

termékeny földje gabonára, lovakra és ökrökre nézve. Kath. lakosinak száma 500 76 evang. és 27 ref.

Szakalkas, németh falu Temes Várm. 300 h. egy kat. templ. A' lakosok dőhányt, és gabonát termesztenek, nem különben barmokat is nevelnek.

Szokolca, Skalicz, Sz. k. vs Nyitra Várm. ben. azon nevű jár. ban, N. Szombathoz 6, Holicshoz 1 1/4 Morava vizéhez 1 óra. Tulajdon tanátsccsal, kath. pléb. evang, Oratoriummal, Franciskánus és Misericordiánus klástrommal, 4 alsó Gram. és normális iskolákkal. Béke- rítettett; sok szentegyházi régiek és jelesek. Itt született vak Béla K; itt lettek Mohácsi veszedelem után sok nemes fam. menedék helyet; itt lakott G. Gvadányi Magyar Író is. Lak. Tótok, ném. kath. evang. és zsidók; a' kath. száma 4382, az evang. 725, a' zsidóké pedig 171; kézi mesterségek, posztó szövés, és gazdálkodás után élnek. Portája 5.

Szala-Zala Vármegye, Szalader Gespanschaft, Comitatus Saladiensis., Magyar orsz. Dunán tulsó ker. ben; határos nyugogotra Stájer orsz. részével és Vas Várm. vel; ész. ra, és kel. re Wesszprém, dél. re Somogy Várm. vel, mellytől Balaton tava által választatik el; fekszik az É. Sz. 46° 16' és 47° 6' alatt; ak K. H. pedig 33° 59' és 35° 52' alatt. Nagysága 100 □ mfd hossza mintegy 20, szélessége 7 mfd. Nevezetét vette Szalavártól. Földe délre és kel. re Balaton mellett hegyes, nem különben nyug. ra is, egyébütt kellemetes völ-

gyekkel, dombokkal változó sík térség, délre vize- nyös. Hegyei közt nevezetesebbek: a' két Csenge hegyek Csobancz és Szigliget között, a' Halápi, Badacsonyi, Sz. Györgyi, Tá- tika, Rezi, Sárkány, és Sümeghi hegyek, mellyeknek. Oldalin többnyire gyönyörű erdők, jó szőlők virúlnak. Fő vizei jelesebbek: a' határán sebesen elfolyó Dráva, az egy egész közöt termékenyítő Mura; Szala vize, melly Vas Várm. ben Szalafőnél eredvén Valicska és Pölöske patakot magában fogadván Balaton tavába ömlik. Emlékezetet érdemelnek Kerka, Cserta, Tatna, Lesen, Csernik vizek is 's a' t. A' híres Balaton taván kívül kissébbt. v. a' Kanisai, és Monostori; mindenike elbozótosodik immár. Hévízei közt nevezetesebb a' Keszthelyi, mellyhez Gróf Festetics György ferdő házakat építetett; számossavanyú kút- tyai közt leghíresebb a' Fűredi a' kies Tihanyi fől- szigethez nem messze. Le- vegője egészséges inkább gyenge mint kemény. Termékenysége helyel helyel bőséggig való. Terem jó bú- zát, mindennemű gabonát, kukoriczát, hajdinát, kü- lömbfőle veteményt; a' Mu- raközi édes, a' Badacsonyi jó bornak, kivált az ür- müsnek híre országzerte elfutamadott; jó borok te- remnek Szent Györgyi, al- ső Órsi, Keszthelyi szőlő hegyeken, általjában a' Balaton partjain; a' Rezi borok is jelessek. Hallalbü- velkedik Balaton (a' híres fogas, pozsár) Mura, Szala, 's más fő és álló vizei- ben, teknyősbékáji és rák-

jai híresek Szalamentében; vannak vidráji, sártsái 's más vízi és száraz földi állati: azért a' Magyar Királyoknak itt hajdan kedves vadászó helyök is volt. Dinnyét is teremnek itt; a' gesztenye egész erdővel, a' gyümölcs kivált pogácsa alma bőven vagyon. Marha, juh, és méh tartása derék; makkoltatása nagy lévén sertéseket is számosan nevel. A' gazdaság előmozdítására Festetics György híres intézetet szerzett. Rakva e' Vármegye omladozó várakkal is; 22 mvs 599 falukat, 125 pusztaikat számlál. Lak. 222652 Magyarok, egyik szélén Horvátok, 's kevés Németek, többnyirc mind kath. kevés evang. néhány ref. a' katolikusok a' Weszprémi, Szombathelyi és Zágrábi Megyék közt osztattak el. Járása 6: a' Lövői, Szigethi, Egerszegi, Kapornaki, Szántói 's Tapolczai. Portáji 200.

Szala Apáthi, Szalaapáti, mvs Szala Várm.ben, Kapornaki járbán, Szala vize partján, Keszthelyhez 3, Szalabérhez 4 óra. A' Szalavári-Benediktinus Apátúrságnak lakhelye, tulajdon pléb.val, hitelezett levél-tárral, és vásárokkal; az országúton. Lak. kath. 760 a' számok.

Szalabér, mvs Szala Várm.ben, Sümeg és Hahót közt a' póstaúton. F. U. (Horváth, és más nemes fam. lakosi magy. kath. számok 495, 40 zsidó l. Az uraságnak szép kastélyával, és kertjével díszes; itt Várm. és póstaház is van. Határa termékeny, szőleje tágos. Fekszik az É. Sz. 46° 58' 10''

alatt.

Szala Egerszeg, l. Egerszeg. *Szalatna*, (Nagy) Velka Szletina, mvs Zólyom Várm.ben, Véghleshez 1/2 óra, k. Szalatnával határos azonnevű viz mellett, F. U. H. Eszterházi, lak. .elegyes tótok, kath. és evang. szoknak 410, ezeknek 1350 a' számok; vásárokkal. Hajdan bányája volt.

Szalatnya, Szalatina, helys. Honth Várm.ben, Schelme tzi völgyben, Egegh és Palást mellett, Ipoly Ságtó; 1 3/4 óra. Lak. Magy. kath. a' Csábrághi urad.hoz tartozik. Igen egészségességes-ásványos vizeitől esméretes. 276 kath. és 14 evang. lakos.

Szala-Koppán, magyar falu Szala fő mellett 850 kath. lak. tulajdon pléb. és temp. több Nemes Úraságok birják. Bora jó terem, és gyümölcse bőségben.

Szalavár, magyar hely Szala Várm. hajdan híres Római erősség. Itt András Király templ. építettett, melyben Salamon Kir. is innepelt. Keszthelyhez 1 1/4 óra. F. U. a' Szala-Apáthi Apátúrság. Számlál 667 magyar kath. lak. tulajdon pléb. jó vásárokkal, és termékeny határral.

Szalacs-Nagy, magy. falu Abaúj Várm. Vagyon régi vára egy kellemetes erdőben, sok kővé vált fát is találni itten.

Szaldobos, Dobsdorf, Dobach, hely Erdélyben, Székely, Udvarhelyi Székben, Kormos vize mellett, lak. nemes, és Székely határ őrző katonák, ref. ekkl.val, és jó savanyú kúttal. Brassótól 8 1/4.

Szalka, mvs Honth Várm.ben,

- Leléd, és Bajtha mellett, Esztergomtól 1 $\frac{3}{4}$ óra. I-poly vize mellett, az Esztergomi urad.hoz tartozik, lak. magy. kath. tul. pléb. és templ.mal, a' Vácztól Slésiába menő ország úton.
- Szalka**, Máté mvs Szathmártól 4 mfd' F. U. több uraságok. lak. Magy. ref. és számos zsidók; határja kenderteremt.
- Szalk Sz. Márton**, l. Sz. Márton, Szalk.
- Szállás, Arok**, l. Arok Szállás.
- Szállás Fülöp**, Fülöp Szállás Szabadhelys. kis Kunságban, Szabad szállástól 1 óra, 293 h. tulaj. magistratussal, ref. ekklesiával; 15 kath. 4042 protest. 7 görög és 8 zsidó lak.
- Szállás. Kardsszag új szállás**, szabad mvs Nagy Kunságban, Bánhalma és Nádudvar között, a' Szolnoktól Debreczenbe vezető úton, 1221 h. pósta hivatallal, tul. Magistratussal, kath. ref. és ó-hitű pléb.val, jó határral.
- Szállás Szabad**, l. Szabad Szállás.
- Szállása**, Elő, termékeny, gazdag pusztá Sz. Fejér Várm.ben Földvárhoz 1 óra Sismándi ér mellett, Pármándi pusztával határos, F. U. T. Zirczi Apáturság, ennek derék gazdagságával, tul. pléb.val; lak. Magyarok.
- Szalonta**, mvs Bihar Várm.ben Remete és Gyapjú között F. U. H. Eszterházy, lak. Magy. ref. tul. Ekklesiával, pósta hivatallal, tágas és bővelkedő határral.
- Szalótz**, hely. Gömör Várm.ben, Rosnyótól 2 óra. F. U. H. Eszterházi és más uraságok; lak. Magy. ref. és kat.
- vashámmal.
- Szalók**, l. Schlagendorf.
- Szalónak**, Schlaning, mvs Vas Várm.ben, Kőszegtől 3 $\frac{1}{2}$ Szombathelytől 4 óra, G. Battyányi urad. lak. Ném. kath. evang. és zsidók. Magas hegyén épült vára régi fényét mutogattya. Hajdan bányái is voltak. Ez új Szalónak, ó Szalónak mellette esik.
- Szamosber**, Somobar, Zamoborinum, (45° 48' 28" É. Sz. 33° 26' 55" K. H.) mvs és vár Horvát orsz. Zagráb Várm.ben, vagyon egy jeles réz bányája, melly esztendőnként 4000 mázsa rezet, egy pléb.ja 29 filialis falukkal, és Barát klastr. kath. oskolája, vára, Harminczadja, több malmai a' Gradszó vizén. 1721 kath. lakosi.
- Szamos**, Samus, eredetere nézve nagyobb és kisebb; nagyobbika ered a' Radnai havasokból. Havasalföldnek Bukovinával határos részen, és minekutánna több hegyi forrásokat Illmárt, Lecset, Reblát, Brebisorát, Naszódot, Laskadot, és Szász Beszterczei környéken Sajót magához csatolta, Belső Szolnok Várm.be ereszkedik, Kozár várán alól, Mike házánál kisebb Szamossal öszvefoly. A' kisebbpedig kibuzog a' Kalotai hegyből Erdélyi Kolos Várm.ben, hol Gyalúnál, Hévszamos és Hideg-Szamos patakokkal egyelítettvén. Doboka, és azon keresztül külső Szolnok Várm.ben (mint felyebb) Mikeházánál nagyobb Szamossal egygyé lévén, a' Szolnoki megyét Kövári ker.től elválasztja, 's ott Örmesz-várnál Al-

más főval, 's megént közép Szolnokban, 's Dobókában napnyug.ról napkelre, 's ismét ész.ra ereszkedvén sok csavargási után a' hegyeknek csúcscsa alatt Egryeyi forrással, Szélszeg falunál pedig Szilágyi főval egyeledik, 's onnan Szathmári megyéhez Erdő-Szadánál érkezhvén, 's Lápos vizével is ottan megszapordván, sokféle erőszakos tekervényivel azt mintegy ketté szakasztva, még annak végén, Olcsva Apáthinál a' Tiszába vész. Udvarin felül Sár nevű eret bocsát ki magából; tovább Ombodi falun alól szigetet formál, és Szathmáriakat, Némethiektől, (melly most egy szabad K. vs) elválasztva; e' szigetben feküdt hajdani Szathmári vár is. E' szigetnek ész. csúcscsából megént kibocsát egy eret, melly Erjének neveztetik, Szekeres falunál Tiszába folydogál. Szamos Szathmáron alól megint öszvefolyván több helységeknek határit nedvesíti, még Nábrádnál Szabolcs Vármegye felé fordulván, 's több helyeket körül vándorolván, megént elhagyott Szathmár Várm.ben vissza foly; 's ottan Ocsván alól Kraszna vizét magához vévén már nem messze terjed, hanem 46 mfde' bekerülte után Tiszát éri. Alkalmatos volt egykor Bátor-hori fejedelmek alatt Erdélyi kösö-hozásra, melly szolgálattya't most is megtenné, ha a' sok iszaptól, 's elsülyedett számtalan tökéktől megmentetnék; azonkívül 123 malmok' kezeiket kénytelenítették forgatni, mellyeknek minde-

nike különösen elgátoltatt; ennyi gátoktól folyásában akadályokat szenved, azért mintegy haragra gerjedvén, sokszor már az érett vetéseket árjával elborította, és a' siránkozó lakosokat elmelektől megfosztva. De hasznot is hajt; mert tavaszkor a' földet igen zsiros iszappal kövéritti; 's legjobb izü kecségékkel, és potykákkal kedveskedik. A' vidék, mellyet kerület, Szamos köznek neveztetik.

Szamos újár, Örmény vs, Armenier Stadt, Gyerla, Armenopolis, Sz. K vs Erdélyben, Belső Várm.ben, Dééstől 2 1/2 óra. Szamos vize mellett tul. magistratussal, lak. többnyire Örmények, keves Magyarok, néhány Németek Oláhok egy hitű és ref. pléb.val, Örmény iskolával, és egy várral.

Szandaker. Magyar falu Nógrád Várm. Szandá omlott váránál. Vagyon kath. pléb. és szőlő hegy.

Szántó, mvs Abaúj Várm. igen jó földje vagyon, sok bort termeszt, melly a' hegy allyaikhoz hasonló, dohánya is vagyon.

Szántó, mvs Szala Várm.ben, Sümegtől 1 1/2 óra F. U. G. Festetics, lak. Magy. kat. számok 1069, 15 zsidóval, tul. pléb.val. Rezi vár allyában, Vindornya mocsár mellett, jó bor termesztéssel, 's vásárral.

Szántó, hely. Hont Várm.ben, Apáth Maróthhoz 1 1/4 óra a' Lévai úton, F. U. a' Pásztói Czisztercziták, lak. tótok kath. jó ásványos forrásokkal, és kénkönköves ferdővel.

Szany, mvs Soprony Várm.

- ben, Pápához 2 1/2 Sopron-tól 3 óra. F. U. Győri Püspökség, lak. Magy. kath. kik jó szekerezők és dohány termesztők, számok 1931. Az uraságnak díszes kastélyával, és a' közellévő Kesző várral. Itt pásztorkodott T. Nagy János magyar író.
- Szaplanca**, Szopunka, hely. Marmaros Várm. ben, Tisza vize mellett, Szigethez 1 3/4 óra. F. U. Szaplanzai és más nemes fam. Lak. Oláhok, egy hitűek, tul. pléb. val, és híres savanyú vízzel.
- Szaránd**, l. Zarand.
- Szarasd**, Német falu Tolna Várm. Vagyon evang. temp. Bora, és dohannya.
- Százaz**, falu Baranya Várm. ben, Lengyeltóthoz nem messze, Péctől 6 mfd F. U. a' Pécsi Püspökség, lak. ném. kath. kik sok és jó dohányt, és fejer répát termesztenek; és iskolájok is vagyon.
- Szár heggy**, Saregen, Szaru, hely. Székelységben Erdélyben, Gyergyó is székben, Szármony hegye alatt; lak. Székely hat. őrzők és Oláhok, kath. tul. pléb. Franciscanus klostrommal, és deák iskolával. Alfalutól 1 óra.
- Szarvas**, (46° 51' 30" É. Sz. 38° 12' 1" K. H.) népes mvs Békes Várm. ben, Szentestől és Oroszházától 4. Csabától 5 óra, F. U. G. Stokhammer, és Keglevics, lak. elegyesek, kath. és evang. tul. pléb. val. Hajdan nevezetette volt erősséges mi időnkben, Teschedik urnak gazdaságbéli intézete. Körös vize sík határán gyakran pusztítottat tesz. Vásárai jók.
- Szarvaskö**, falu Heves Várm. ben, Felső németihez, és Egerhez 1 óra, határa erdős és kősziklás. F. U. az Egri Püspökség, lak. magy. kath. Mellette egy magas kopysz heggyen hajdan vára, mellyben Ferencsi István néhai Egri Püspök fogságban vala.
- Szász**, v. Német Felsőcz, mvs Zólyom Várm. ben, Dobronyiva mellett, Bucsához 2 3/4 óra G. Eszterházinak Dobroval urad. hoz tartozik; lak. tótok, kath. többnyire tul. pléb. val, és hajdani erősséggel.
- Szász ország**, l. Sachsen.
- Szász falu**, falu Ugocsa Várm. ben, N. Szöllöstől 13/4 óra. Nyalábi urad. hoz tartozik lakosi Rusnyákok egy hitűek. Itt feküdt hajdan Ugocsa vára; most híres sár-ga tobákot készít.
- Szász hatom**, Hundertbüchlen, Hunderbeck, mvs Erdélyben, Nagy Sinki Székben Olt vizén túl, egy völgyben több dombok közt, Szombáthoz 5 óra. Lak. Szászok és Oláhok evang. és ó-hitű pléb. val, egy vásárral.
- Szászka**, Német Szászka, bánya vs Krassó Várm. ben, Közel Nera vizéhez Oláh Szászkának általellenében, Oraviczához és Moldavához 2 úra Lak. németek kath. vannak ó-hitű Oláhok is. Egész határa hegyes, erdeje jó, rézbányája csekély.
- Szászka**, Oláh, kamerális bánya vs Krassó Várm. ben, Német Szászkához 1/4 óra, Szlatina mellett. Határa kősziklás, hegyes erdős, több réz gödrökkel; itt van a' kamarai hivatal; innét megy a' csinált út Almásba; lak. ó-hitű Oláhok.

Szász Sebes, I. Sebes.

Szász, (alsó) kerület. Circulus Saxonicus inferior, Német országnak hajdani 10 kerületi közül egyik, a Szász néptől, melly lakja kölcsönözi nevét, alsó Albis főnek mind a két részén fekszik. Fői ezek: Alsó-Albis, Ilmenau, Saale, Weser, Leine, Aller, Eyder, és Trave; Nagysága 1280 □ mfdekre, népessége 2,200000 re I. megy, kik többnyire minnyáján Luthér követői, a kath. és ref. ritkák. — Déli része ezen ker. nek hegyes és erdős, főkép Harz körül, melly tájék legmagasabb a Szász ker. ben. Fával, ásványokkal, főképedig ezüsttel leginkább bővelkedik. E' része többnyire sík és annyira alacsony, hogy gátok által kell a' tenger ellen védelmezni. — Termékenysége külömbféle; a' homokos, mocsáros, és erdős részeket sík 's termékeny tájékok váltják fel; termékenysége leginkább a' főknál szembetűnő.

Felosztása: Albis vize ezen kerületet déli és ész. részre osztja fel; Az ész. részhez e' következők tartoznak: Holstein Herczs. Lübeck Püsp. Hamburg és Lübeck néhai birodalmi vsok, Meklenburg Herczs. a' Chur-Braunschweig-Lüneburgi tart. u. m. a' Szász Lauenburg Herczgs. és a' déli Albis tart. Bremen Herczs. Hadeln tart. Lüneburg v. Celle Hercz. Calenberg és Grubenhagen Herczgs. a' néhai Hildesheim Püspökség; a' Braunschweig-Wolfenbütteli Her. tart. u. m. Blankenburg; és Wolfenbüttel Herczs. a' HÜB. LEX. V. DAB.

Chur-Brandeburgi tart. u. m. Magdeburg Herczs. Halberstadt fejedelemség, a' Gandersheimi apáturs. a' néhai 4 birodalmi vsok: Bremen Goslar, Mühlhausen, és Nordhausen. — A' ker. nagyai' gyűlésekben illyrendbe határozták-meg eme részeket: Magdeburg, Bremen, Celle, Grubenhagen, Calenberg, Wolfenbüttel, Halberstadt, Meklenburg-Schwerin, és Güstrow; — Holstein Glückstadt és Gottorp, Hildesheim, Szász-Lauenburg, Lübek fő intézet, Schwerin fejedelemség, Raczeburg, Blankenburg, Ranzau, és a' következők bir. vsok: Lübeck, Goslar, Mühlhausen, Nordhausen, Hamburg, Bremen.

Szászok földje, Sachsenland, Provincia Saxonum, Erdély N. Fejedelemségnek egy része; kilencz székekre és két kerületekre oszlik. A' székek: a' Szebeni, Segesvári, Megyesi, Szászsebesi, N. Sinki, Szerdahelyi, Köhalmi, Újgyházi, és Szász vsi; a' kerületek, a' Barcza, vagy Brassói és Bisztrici. A' kilencz egygyütt fekvő székek: al. és fel. Fejér Hunyad, Küköllő Vármegyék, Udvarhelyi Székelyszék, Fogarasi ker. és Oláh orsz. közt osztattak el. A' Barczaság határos fel. Fejér Várm. nek némelly részeivel, Fogarasi kerülettel, és a' Háromszéki székkal. A' Bisztritz ker. Magyar orsz. és belső Szolnok, 's Doboka Vármegyék közt fekszik. Nagysága 126. 2/4 □ mfdre számláltatik. Földje legalacsonyabb ny. ra, és kel. re fellebb emelkedő, legmagasabb Barcza-

ságban és Bisztríczen, az elsőben 326 ölelkel, vagy 1956 párisi lábkal magasabb a' tenger' lapjánál és így magasabb Vesuvius hegyénél, melly csak 1677 lábnyi, magasabb a' Cenis hegyén lévő kápolnának, a' Sabaudiai Alpeseken, mivel ez 1772 lábnyi. Ezen két Szász kerben első hegyek legmagasabbak is az Oláh határok felé; a' közép Szász földön nincsenek magas bércek, hanem csak középszerű és al-hegyek; ezek közt nagy szép róna térségek terülnek el. Azért a' levegő általjában mérsékelt, egészséges, sőt a' N. Küküllő partjain, és nyug. részeken gyenge is és tiszta. Legjelesebb fő a' Szász földön: az Oltvíze, mert a' Maros csak egy kis részét éri a' Szászvi székben; más fői: a' n. Küküllő, Szeben, Barcza, és számos egyéb kis fók és patakok. A' Szászok földje terem az állatok országából: külömbféle vad és erdei állatokat, madarakat, és halakat, mellyek Erdély esmértetésében elő adtak; e' végre külömbféle fákkal gazdag erdőkkel bővelkedik. A' szarvasmarhája kissébb mint a' Magyar országai, de nagyobb mint sem az Oláh orsz. lovai is kicsinyek, de erősek, és tartóssak. Vannak juhái és kecskéi is, mellyeknek gyapjúja helytelen gondviselés miatt alávalók, és csak otthon fonnattatnak szürkesubáknak fel. A' sertési is kissébbek valamivel az Oláhokénál; a' méhek jól tenyésznek és igen meghízának Méz hegy mellett. A' növényekből legjelesebb termése a' búza;

a' Szász rozs kenyeret nem eszik; egyéb gabonája is terem, kivált kukoricája, és Barczaságban hajdínája is. A' gyümölcs itt különös szorgalommal, és bőven termesztetik. A' bor a' Megyei és Segesvári székekben terem legjobb, egyéb helyeken igen savanyú; a' hol nem terem, mint Barczaságban, a' ser, vagy rozs pálinka, szilva, baraczk pálinka, és az égethor az italok; ezek színekre, és erejekre nézve dicsértetnek. Az ásványokból: bányája egyetlen egy a' Rodnai hegyeken; imitt amott másutt is, u. m. Szernesztnél, Brassó mellett akad nemes ércz; arany több helyeken mosattatik. Érczes vizei is vannak; sóbányái vagy kifogytak, vagy nem ásattatnak: 1772 ben a' Szász földön számláltattak 170989 szántó, 44879 szőlő holdföldek. Szász, Német, Oláh, Czigány, Magyar, Örmény, Görög lakosi több mint 300000 számúak. Tulajdon szabadságokkal, és igazgatással bírnak.

Szász ország, I. Sachsen.

Szász Sebes, Mühlenbach, Sabesus, k. Sz. Szász vs, azon nevű székben, Sebes vízének keleti partján, N. Szehentől 4. Károlyvárától $\frac{13}{4}$ mfd sánczokkal, és fallal kerítettett bé, mellyen kettő a' kapu, és kettő az ajtó; néhány tornyokkal és bástyákkal. Nagysága belől 8929 □ öl mintegy 284 h. és 241 familiákkal. Alsó részében áll a' fallal kerített evang. templom, Szentek' képeivel; van itt a' Franciskánusoknak is klastromok és templomok; fő kvártél és vsház. A' kerítésen

kívül esnek két külső vsi és több majorjai a' Sebes fő partynai; az egyikben Oláhok, Görögök és cigányok laknak, kik ó és egyesült hitűek; a' másik külső vsban vannak Német országi szállók; köziskolával, serházzal. A' lakosok közönségesen mesteremberek és kézművesek belső vsban, a' külső vsokban pedig gazdák, vagy napszámosok.

Szász-Sebes Szék, Müllenbacher Stuhl, Sedes-Sabesiensis, Erdélyben kis Szász szék, al. Fejér Várm. és Szász vsi szék között; nagys. $3 \frac{2}{4}$ □ mfd. Vidéke nem hegyenkül való ugyan, de mégse fekszik magasan, kel. ről nyug. felé szép lapályra nyílik, a' Szász-Sebesi, és Hoszszúfalui térségekre; a' többi helységi a' hegyek alatt vannak; mellyek az Oláh ország és Fejér Vármege határin szellettek el. Ege lágy és kellemetes. Nevezetes vizei a' Zekás, és Sebes (Sabesus); földje fekete kővér; azért esső után itt igen ragadós sár van; agyagos és kövecses néhol. E' széknek legjelesebb termése a' bor; ha tiszta és jó pinczében tartatik; a' földi veteményeknek is van divattyok; a' fának sincs szüke; a' szelid és vad állat is elég; találtatik itt arany is porban; dicsekszik egy nemes ércznek különös nemével, melly Titanium nevet visel; más kő, só ásványi és kővéaltai is találkoznak. 1772-ben itt 3243 szántó; 2332 szőlő holdföldek, számos szarvasmarha, juh, kecske, sertés, sok méh, 2499 házias gazda, 475 öz-

vegy, és 1316 más egyebet számláltattak. Osztatik egy k. szabad Szász mvsra, és 11 falukra.

Szászváros Szék, Brooserstuhl, Sedes Saxopolitana, Erdélyben, a' Szász székeknek egyike, a' Szász Sebes szék, Al. Fejér és Hunyad Várm. gyék közt. Nagysága $5 \frac{3}{4}$ □ mfd. Vidéke ész. ra lapályos szép térséggel, délre felemelkedik hegyekkel, és bércekkel. Mindazáltal levegője gyenge és kies. Különös hegye, melly másokkal közös né volna nincs; Maros vizén kívül, melly déli határan folyel, jelesebb fői a' város víz, kenyér víz, Sitbot, 's más erdőkől sebesen lefolyó vizek. Földe jó termékeny; minden földi mezei, kerti, és fa gyümölcsök diszlenek itten; bor is jó terem; szarvasmarhák, 's más szelid és vad állatok; szarvasok; özek; kecskék, 's a' t. számosak. Vas is találtatik. 1772-ben 4851 szántó, 1825 szőlő holdföldek, 's 1791-ben, 2792 gazdák 515 ösvegyek és 1173 egyebek számláltattak; tovább mvs és 11 falu tartozik ezen székhez.

Szászváros, Brostadt, Orestye, Saxopolis, mvs azon nevű székben. Lak. többnyire Magyarok, és Szászok, Oláhok, ref. evang. és kath. A' reformátusoknak van itt fő templ. két Prédikátorokkal 's Gymn. a' kath. nak is van pléb. templomok és iskolájok. A' vskerítetlen; csupán fő templomának van kerítése tornyokkal, sánczokkal. Van itt harminczad; háromszor vásár; a' Magyar országtúton lévén sokat nyer.

Szarigrod, vs Orosz orsz. Pó-

doli Helyt. 1167 h. 6750 I.
Szász-Buda, Bodendorf, Budu falu Erdélyben, a' Segesvári székben nagyobb részről Szászok lakják 208 h. egy evang. Pléb.

Szász Csor, falu alsó Fejér Várm. Erdélyben, ahol sok timsó szálkák, és jeles petrificatumok találatnak.

Szaszd, Szaszdicze, tót falu Hont Várm. nagy részről Hellenbach uraságé, jó földje vagyon a' gabonának, kukoriczának, dinnyének, bornak. Derék tölgyes erdőkkel bír.

Szászok, l. Sachsen.

Szathmár Vármegye, Szathmarer Gespanschaft, Comitatus Szathmariensis. Magyar orsz. nak Tiszán tulsó kerületében. határos napkel.re, Ugocsa és Marmaros Várm. kel, mellyektől Gérczi, Bikszadi, Avasi hérczek által és Tur vizezenek folytával választatik el; délre a' Kővári és külső Szolnoki Erdélyi Fejedelemség vidékítől Bikallyai hegyek által; ész. ról Tisza vize, Beregh Várm. és Ugocsnának némelly része határozza; nyug. ról pedig Bihar és Szabolcs Vármegyék szomszédi. Torpa nevű vsa sziget formájára Tiszántúl esik; Czikó nevű faluja pedig közép Szolnok keblében fekszik. Némelly helységei Erdélyi felsőséggel egyetemben kormányoztatnak. az É. Sz. 47° 25' től 48° 6' ig, és a' K. H. 40° 2' től 41° 32' ig terjed. Nagysága 110 □ mfd, mellyből száraz mívelhető 95; víz és posványosság 15. Hossza 17, szélessége 3—9 12 mfd. Nevezetét vette Szathmár váratól. Nagy részént kivált kel.re és ész. ra hegyes, kö-

sziklás, többnyire lapos, és néhol vizenyős. Vannak e' Várm. nek nevezetesebb sorokra oszló hegyei; illyenek a' Sárközi, Jósef, Házi, Aranyos Megyesi, és Ujvárosi; az Avasi, Bikszadi; és Bikallyai. Ezekon jeles hegytetők: a' Fernezely (Firixan) Rosályi, Fekete, Gút, Keresztzeghi; nagy hegyek az Apai, Szinyérva alyai Tarpa melléki, és Várhegye. A' Rosályi hegynek tetején krisztály szíjú források több kútföből erednek, és egy tágas mező fekszik. A' fekete, és Gut hegy mély tavat foglalnak magokban, melly tenger szemnek mondatik; Vár hegy tetején kies várvala. Oldalokon ezen hegyek derék bikkeseket, tölgyeseket és erdöket nevelnek, allyaik szőlő hegyekkel ékeskednek; belsejekben sok érczeknek kincstári, külömbféle ásványokkal rakvák; azért némellyek mint a' Keresztzegi hegy, által's meg által furdáltattak. A' mint hérczes, úgy lapályos erdökkel is bővelkedik, ezek Torpánál kezdödvén Egriig terjednek; legnevezetesebb a' Gombás földi; hossza két, szélessége 1 mfd; és a' Sárközi. E' téres hérczek és hegyek közt több érczes, savanyú, és sós orvosló források fakadnak; vizeik; büdösköves, sós, vasas, és fojtott levegőnek részeiből állók; a' Vámfalusi borkút legkellemetesebb, a' Biszadi legsósabb; ide járulnak a' Nagy és Felső Bányai, Fernezelyi, Bájfalusi's a' t. Legnevezetesebb fői: 1) Tisza, mellynek l. különös leírását, 2) Szamos; ez is külön leírattatott. 3) Tur

vize; szélességére nézve fél Szamosmal vetekedik. Ered Szathmár Várm.nek Avasi hegysorában, Vámfalusi hegyekből, Ugocsa és Marmaros Várm.ék szomszédságában, némelly forrásokkal, és Tana patakkal, Sárközön alól egyesülvén Ugocsa vidékét Szathmaritól elválasztja, egészen befoly Szathmárba, és hét mfdnyi folyása után kis Arnál Tiszába takarodik. Néhány malom kerekeket hajt, izapja soványító hala izetlen, de mentében legderkassabb tölgyes erdőket nevel. 4) Kraszna ered a' Mesezi hegynek tetején csergedező forrásokból, több vizekkel bővülvén Kraszna Vármegyét Bikaitól elválasztja, Homorod viz által nagyobbra nővén elágozik, és végre Szamos vizébe omlik. Majd semmi partya, azért igensármellékes, szélein sok káka, nád, és sás terem; halai sár ízűek; a' vidék, mellyen mendegél, Kraszna köznek nevezetik. 5) Balár Cserna új falusi hegyek' völgyeiben eredvén Tisza újlaknál Tiszába takarodik. 6) Lápos, kútforrása Marmarosi hayasokban van, Szathmárban Kékes forrásból, és Szaszár patakjával szaporodván, Erdő Szádánál a' Szamosba foly. Nagysága Túr vizével egyenlő; igen hasznos, mert az érczeknek ösvetörettetésére, elválasztására készített makhinak forgatására szolgál. Kissebb fő vizei Szaszár, és Femeszely, igen hasznos bányász vizek; ide járúlnak Terep, Homorod, Tana, Szinyér és Kékes. Balkány a' nevezett Krasznanak neve.

Nevezetes tavai; az Ecsedő tó vagy Láp, hossza 7 szélessége 4 mfd. Egy néhány népes helységeket elnyelt már; ingovánnya mainap gyakor ember és marha vesztébe jő. Közepén állott Sárvár. Csatornáji izzappat újra bétellvén a' körüllevő vidéket új veszéllyel fenyegetik. A' Csehi csudálatos tó, felül meleg, alól hideg vizekkel. Rákta, Egéri mocsár, Szamosból ered, és Túr vizébe takarodik. Tovább a' Sár, Holt Tisza, Holt Szamos, több mocsárokkal, mellyek Halvány nevet viselnek. Levegője mindazonáltal a' számos hegyek miatt egészséges. Termékenysége különböző: legjelesebb, 's nagyobb a' Károlyi vidékben, Kraszna körnek Szatmártól fogvást Nyir felé nyúló részében; 's az egész Szamos közü járban, ha az árviztől elnem borítottak, középszerű a' Nyir fővenyes földé, a' N. Bányai járás, és a' Kraszna közü járnak azon része, melly Bikallyának mondatik. Legcsekélyebb a' N. Bányai Avas, és Bánya vidék környéke. Mindazonáltal a' természetnek sok adománnyal bővelkedik: az állatok' országából legelnek itt. számtalan sok ökröknek, bivalok', több nemű juhoknak, kecskéknél, serény lovaknak, szálós sertéseknek falkái; mellyekből jő e' Várm.nek legfőbb gazdagsága; 's a' vadoknak, mázi és erdei szárnyas állatoknak sok fajtái. Tavai és főji is telék külömbféle vízi állatokkal, madarakkal, és halakkal; ezek közt nevezetesebbek a' meny, és kövi halak, pisztrangok

's a' t. A' méhek is nagyon tenyésztetnek. A' növényekből az említett fákön kívül legnevezetesebbek a' gesztenye, szilva és almafák, mellyeknek gyümölcssei messze földre elhor- datnak. Az itten termő kor- mos almák mind ízekre, mind tartósságokra nézve igen dicsértetnek. Bővelke- dik e' Várm. más gyümöl- csökkel is. Megterem min- denféle veteményt, gabo- nából: búzát, rozst, ár- pát, tenkelyt, zabot; ken- dert, lent; hagymát, répát, káposztát, salátát, anist, kö- ményt, harmaikását, spár- gát, dinnyét, tököt, földi al- mát, dohányt; mindennemű- főzeléket; gubacsot, komlót, 's a' t. De az ásványok vál- nak e' megyének leginkább mind díszére mind haszná- ra. Arany és ezüst ásatta- tik ki szüntelen kebléből N. E. Kapnik, Lápos', Misz bányákban, Femeszely és Illoba határin. Rézzel bő- velkedik, Kapniknál kivált; találtatik itt éleg fekete ón, vas; és kéneseő, czin- nober, vismuth, pisgolcs, egerkő, kobált, fattyú és festő ércz (Nicolium et Mag- nesium) arany szín festék; a' mészkönek' és máznak mindenféle neme, a' festő és mész föld, folyó kövecs, calcedon, kristály csepegő, jáspis, gránit, tajtékkő 's t. ef. A' Bányász hivatalnak széke N. Bányán vagyon. Járása 4: a' Nyiri, Szamos- közü, N. Bányai, és Krasz- naközü. E' Várm. ben szám- láltattak 1804-ben R. sza- bad k. vsok, 1 szabad bá- nya vs, 248 népes faluk, 12 puszták, 26566 házak, és 224769 lak. kik Magya- rok, Németek, Oroszok és Oláhok; Magyar, Német és

Oláh nyelven beszélnek; legnagyobb részént Magya- rok, Oláhok, Oroszok; Né- metek kevesebbek; több- nyire ref., Római és egye- sült hitűek; a' Római kat. száma 26517, igen kevés evangélikusok és számos zsidók. A' kath. a' Szath- már Némethi és Munkácsi Püspökséghez tartoznak, 1778-ban összeíratlak e' Várm. ben nemtelenek ál- tal bírt 66455 hód szántó- földek, 41232 szekér szénát termő rétek, 4242 kapás által mivelteő szőlők. Portáji 79. Szathmár Némethi, (44° 46' 30'' E. Sz. 40° 33' 10'' K. H.) Sz. K. és régi vs Szathmár Vár. ben; mert azt az ide érke- zett Magyarok várával egy- gyütt már készen találták; Némethit, Gizelával, Sz. István Hitvesével bé jött Németek szállották meg 1006 esztendő körül 1715- ben csatoltatott e' két vs öszve, és kir. vsá lön. 1801- től fogvást egy Római k. Püspöknek széke. Neveze- tes épületei a' Püspöki la- kás, melly egykor Francis- canus klastrom volt, a' kat. Székes egyház, és pléb. a' Pap nevelő ház; az ó hitű, és ref. Szathmári és Német templom. Világi épületi kö- zül nevezetesebb a' vs há- za, G. Károlyinak szabad udvara, és háza, a' kaszár- nya, a' vs vendégfogadója. Van itt kath. Gymnasium is és Harminczad, sóház, póstahivatal, ispitályok- kal. Tanácsa kath. sokból és ref. ból áll. Lakosinak száma 10523, ezek közül 1216 kat. többi ref. ó-hitű és evang. Háza 2236, Portáji 8 2/8. Püspöksége 6, valóságos káptalanbélieket, 6 tiszte- lethéli kánonokat, két A- pátuokat, 2 Prépostokat

5 fő 6 al. Esperesteket, 72 plébániákat, 18 káplán-ságokat, 11 Professorokat, 37 nevendék papokat, 58463 híveket foglal magában. Idejárulnak a' T. Pi-áristáknak két Collegiumi, a' Salvator rendén lévő Sz. Ferencz Szerzetesinek 2. a' Minoritáknak 1. az egye-sült hitű Basilitáknak 4. klastromi.

Szabellé, Sebechleby, Klieb, mvs Honth Bárm. ben Schel-mecztől 3 1/2 óra, F. U. az Esztergomi káptalan. Sok szőlő hegyekkel körülvéte-tve, egy Római kath. pléb. templommal.

Szeben, Nagy Szeben, Her-manstadt, Szibie, Cibini-um, Szabad, Királyi Szász vs, Erdélynek fő vsa, a' Szászok' földén, 41° 48' 58'' hosz. és 46° 22'' szélesség alatt, Bécstől 112 pósta. Résznyire dombon, rész-szerént lapályon fekszik, 's azért felső és alsó vsra osztatik. A' felső megerő-sítettett volt, helöle az al-sóba két elég meredek grá-dicsokon jönni le, ezt rész-nyire Szeben vize mossa; köfala keríti, és nehány bástyák, és számos tornyok erősítik. Öt kapuk nyil-nak rajta, kövel kiraka-tott, és víz csatornák által tisztittatik. A' kerítésen kívül fekszenek külső vsi. A' vsban 1800-ban mintegy 1200, a' külső vsokban 1000 h. a' vsban Szász, Német, és számos Magyarok, Ör-mény, Görög, a' külső vsokban Oláh és Czigány lakosok, öszveséggel mint-egy 12000 számláltattak. E' vs széke Cs. K. Generál Ko-mandónak minden hozzá tartozó katonai Komissiói, törvényes, és erősítést i-

gazgató bizttságokkal egy-gyütt; tovább a' Kir. kincs-tárnokságnak a' kamarái és bányász dolgokban; a' Cs. k. fő Harmiczd, pósta, lotteria hivataloknak; itt gyűlnek öszve a' Szász rendek is. Jeles religyiói ép-ületi: az evang. 4 templ. nagy és roppant kivált a' régi kath. templomok. A' kath. nak plébániás, Fran-ciskánusok és Ursulinák klastromos templomi egy kápolnával; az első új és szépen épült. Az egyesült Oláhok temploma; a' ref. és ó-hitűeknek új és díszes templomik. A' polgári ép-ületi közt jelesebbek, az evang. új nagy Gymnasiun-ma, templomoknak általe-lnében, a' könyvtárral egy-gyütt, mellynek régi épü-lete Sz. László Prépostsá-gáé volt; a' Fő normális, és Oláh iskolaház; a' kath. nevelő, avagy árva és ta-lált gyermekek' háza; a' vsnak erős háza a' köz ar-chivummal, fegyvertartó hellyel, és nagy kaszárná-val egygyütt. A' magános házak közt dicső említést érdemel, felejthetetlen Erdélyi Gubernator Bruckan-thal' Sámuel palotája, a' nagy piaczon, a' mintegy 15000 darabból álló könyv-tár, számos régi marad-vány, hazai és külföldb pénz, gazdag ásvány és érca gyűjtemény miatt legin-kább. Itt díszeskedik egy szép 200,000 flnyi kép gal-leria is a' leghíresebb mes-tereknek munkájiból sze-dettetett öszve, mellynek nem csak Erdélyben, ha-nem akárhol is a' magános házakban párját kereshet-ni; jeles épület tovább a' Hochmeister Márton könyv-

nyomtató által építettett theatrom, a' Galleratinak selyem fabrikája, az orsz. gyűlés háza, a' Gubernátornak lakhelye 's a' t. A' Szebeni lakosok többnyire henn a' vsban, mesteremberek, kéziművesek, és kereskedők. Hochmeister egy nevezetes könyváros itten egész Erdélyre nézve; vannak két nyomtató műhelyek is, és nemzeti és közönséges újságok. Szeben vsának vidéke is szép; a' félórányira eső erdőben lelimulatságát; az itt folyó Szeben vizén papiros és más malmai is vannak.

Szeben, Zeben, Sabmow, Cibinium, régi szabad kir. vs Sáros Várm. ben, Tarcza, vizének partyán, Eperjeshez 2 mfd, kies és egészséges helyen, köfállal és bástyával körülvetettve; két kapujj vannak, felső és alsó, a' Tarcza vizi gyűlladaskor szokottfelnyittatni, külső vsi népesebbek a' belső vsnál. Épületi között nevezetesek: a' vsnak régi Sz. egyháza 's a' T. Piaristáké, kiknek itt iskolájok is van; az evang. is van itt két templomok, és 2 iskolájok a' fel. külső vsban. Világi épületi közül nevezetesek a' vs háza és némelly földes uraknak házai, kertyei is jelesek, jó gyümölcselel bővelkednek. Lent is termeszt. Van papiros malma, és ferdő háza is. 2123 lak. kik közül 1497 kath. többi evang. Portáji 2 2/8.

Szebeni Szék, Hermanstädter Stuhl, Cibiniensis, Sedes, Erdélyben a' Szász földnek első széke, határos a' fel. és al. Fejér Várm. nek részeivel, Ujgyházi, Megyesi, Szeredahelyi székekkel,

és Oláh országgal. Nagysága minden hozzá tartozókkal 29 2/4 □ mfd. Vidéke magasabb a' szomszéd székekénél; a' Szebeni lapályosság 216 öllel magasabb a' tengernél, és ész. ra téresebb mint sem kel. re és délre. Itt kerengnek tudni illik a' Kárpáti bércek; a' Fogarasi hegytetőkhöz járulnak a' Szebeniek: a' Kirtzi hegységek, mellyek Erdélynek legmagasabb hegyeihez tartoznak: tovább a' Freki, vagy Fellek Avriki, és Vurul, Pujesche, Obursche, Avrischelu, Helmik, Obursa, Topologuj, mellyen a' meredt Girbova kőszál, és a' Bodislaw Szurul nagy magas hegyek. Ezek a' felhőkbe verik büszke tetejeiket, és sok patakoknak és vizeknek szülő anyaiak. Az Oláh országot elválasztó hegyei Vurful, Moaschi, Kukuritsul, nagy magassággal, több forrásokkal, és külömbféle ágakokkal. A' Portscheschti hegyek: Laksor, Pádra al Dimidin, Valie Kurpenelui, Pika Burschuluj. Olt vizéntül a' Talmácsi vidékben, Negován, Zimbrul, Komzál mare és mike, Entresaduce, Klebutsch, Kornu Plessi, Jurul, Strikátul, Vonyágul, Bálintul, Ottav Dobrun, 's a' t. Ezeknek völgyeiben számosak a' marha járások és tanyák; sokak a' név-felírások, azoktól, kik meredek tetőket megmászták; külömbfélék a' természet kincsei, mellyek itt rejtezkednek, és néha ásattattak is; A' Korrannai hegyek közt az Erdélyből Oláh orsz. ba vivő veres Tornyi út, melly egykor három határ váraktól

briztetett, a' Lotor, Veres Tornyai és Talmácsi váraktól, mellyek részszerént az ellenségnek belölek portázási miatt, részszerént a' vízáradás miatt elpusztítottak. A' Veres Tornyai erősség félóránnyival idébb esik a' réginel, egy sziklatetön, Olt vize partján; itt egy vámház és harminczadvan, katona őrzökkel együtt. Bellebb van a' Kontumácz ház az ő hivatalosival együtt. Ettől félóránnyira bellebb esik a' Károly szekér úttya, mellyet III. Károly Kir. nagy költséggel a' kősziklából szaggattatott akkor, mikor Oláh orsz. a' Magyar koronához tartozott, Arxavia várral együtt, ezen kősziklára irással: Via Carolina in Daciis aperta. 1717. A' tulajdonképp. való határ Reului Vádului patakánál van, Innét nem messze láthatni a' Traján Osászár úttyának maradákit. E' hegyek közt vannak még több gyalog Oláh orsz. ba vivő utak is. — Nevezetes fő vizai, Olt fön kívül, melly csak egyik szegletét mossa e' Széknek, és a' Talmácsi széken által Oláh orsz. ba siet, a' Szeben, melly Szeben vsánál elfolyván, Olt vizébe szakad; a' Zoodt (Szád) vize, Szebenhe foly, Lotra, fejer Reuszbach, Hartbach, sa' t. Sokpatakokkal együtt. Levegője e' Széknek mérséklett a' Szébeni völgyekben, de a' hegyekben Julius' Augustusig is elhever a' hó; a' nedves hideg tetejeken ki állhatatlan. A' szántást vetést itt szorgalmatosan üzik, a' szőlőmivelést is, de bora savanyú és alávaló, a'

marha tartása sokkal jobb; gyümölcsöt is terem; a' Heltaui Cseresnye híres; méh tenyésztése is jeles; Aranypor mosattatik i-mitt amott, külömbféle ólom, Chrysolit, külömbféle más ásványokkal talál-tatik, kivált Szurul bérzeken. Fának legjelesebb ne-meivel bővelkedik számos erdeiben, 's jó ízű halakkal fő vizeiben, kivált Zoodt vizében. Vannak különös kövei és kövé vált-tjai is. 1772-ben 33863 szántó, 14836 kaszáló, 14406 szőlő holdföldekkel, 1791-ben 15554 cselédes gazdákat, 3281 özvegyeket 8477 egyebeket számlált a' katonákon kívül; osztatik a' Szébeni fő székre, mellyben Szeben, Sz. K. Szász vs., 24 szabad mvsokkal és más helységekkel; két filiál székekre, Talmács, és Szelistye; mellyek az úgy nevezett hét Birókhöz tartoznak; és a' szétfekvő helységekre, mellyek 7 Birák jóságának is mondatnak. A' Talmácsi al-székben fő hely Talmács és Britza öt-más helyekkel, a' Szelistyében Szelistye hat helyekkel. A' jóságoknak száma 14.

Szczerzec, vs Gallitziában a' Lembergi ker. vagyon benne egy kath. és Görög Prépostság, és egy 1/4 óránnyira német Kolóniája, melly Rozenbergának nevezetik. *Szczuczyn*, vs új Lengyel orsz. ban a' volt Lomzai oszt. 270 h. 1900 l. A' Piáristák itt oskolákat tanítanak.

Szczurowice, urad. és mvs Galliciában Zloczowi ker. Stry fónál. Vagyon itt egy kath. és egyesült Gör. templ. és várn.

Szecs, Rima Szécs, mvs Gömör Várm. ben, Rima vi-

ze mellett, Rima Szombat-
hoz 4 óra F. U. H. Kohá-
ry. Lak. Magyarok, kath.
és evang. tul. pléb.val, jó
vásárokkal.

Szécs, Gál népes mvs Zem-
plén Várm. kellemetes vi-
déken, vannak bő szántó-
földe, lak. Magyarok, Né-
metek, Tótok, Rusznyá-
kok, kik részént kath. ref.
résztint, egyesültt Görö-
gök.

Szécsény, mvs Nógrád Várm.
ben, Ipoly vizénél, Rimóc
mellett, az orsz. úton Sza-
kálltól 1 1/2 Losoncztól 3 3/4
mfd F. U. G. Forgács és
több uraság, lak. Magy.
kath. Az uraságnak szép
kastéljával, és a' Salv. Franc-
iskánusok klastromával,
kik plébánusok is egyszer-
emind. Lak. kath. evang.
és zsidók; a' kath. száma
2250, az evang. 52 és zsi-
dóké 475. Itt 1705-ben dié-
tát tartott II Rákoczy. Vá-
ra mellette lévő kies dom-
bon épült, sok viszontag-
ságokat szenvedett. Nem
meszaze hozzá vala Szent
György vára is.

Szécsi sziget, mvs Szala Várm.
ben, Alsó Lendvához 1 1/2
óra, F. U. G. Szapári, haj-
dan Szécsi fam. Lak. Magy.
Horv. kath. régi várral,
pléb. templ.mal, jó szőlő
hegygyel. Mellette a' Ker-
ka vízi mocsár.

Szék, Szék Akna, Secken,
Szik, priv. mvs Erdélyben,
Doboka Várm.ben, Kolos-
vártól 3 1/2 óra, F. U. a'
k. kamara és más több u-
raság. Lak. Oláhok, Ma-
gyarok, kath. egy. és ó-hi-
tűek ref. tul. pléb. magis-
tratussal és iskolákkal.

Szeged, Szegedin, Segedinum,
az É. Sz. 46° 16' 20" és a'
K. H. 37° 49' 30" alatt, n,

és népes Sz. k. vs Csongrád
Várm.ben, e' tart.nak fő
vsa, a' Tisza partján, Ma-
ros vizének bulugyával ösz-
vefolyásánál. Szabadkához
4 Pesthez 24 mfd. Négy ré-
szekre osztatik: első a' vár,
belső vs, vagy Palánka,
második a' külső, harma-
dik az alsó és negyedik a'
Sz. Rókus vs. A' vára tég-
lából rakott falakkal és
sánczokkal körül vétetett;
öt pléb.kal, 's hat Szent-
egy házakkal díszeskedik,
mellyek közt 1 a' Minori-
táké, kettő az ó hitűeké. Is-
kolája, mellyben a' T. Pi-
áristák tanítanak jeles;
benne Philosophia is ok-
tattatik. Van rendszerént
való tanátsa, fenyíték há-
za, és Póstája is. Épületi
között számos jeles házak
vannak. Külső vsaiban só-
házak vannak. Határa jól
termő; réttyei gazdagok;
legelőji tágosak. 10 puz-
tákból álván; két urada-
lom tartozik hozzá, egy-
gyik Csongrád másik Tó-
rontál Várm.ben. Lak. de-
rék, erős, csinos Magya-
rok, és Ráczok; östveség-
gel, mintegy 30000, közü-
lök 26894 kath. Jelesebb
polgári kereskednek, ki-
vált dohánnal, külömb-
féle mesterségeket űznek,
egyebek marhatartásból,
gazdászkodásból, halászat-
ból élnek. Itt születtek T.
Dugonics András, és T. Be-
ne Ferencz érdemes Hazai
Íróink; régi viszontagságit
leírta Vályi András; az i-
dén a' vízáradás által ször-
nyű károkat szenvedett e'
vs; több mint 1500 ház le-
dőlt belőle.

Szegvár, falu Csongrád Várm.
ben, Kurcza vise partyán,
Tiszához 1/2 Szenteshoz 1.

Szegedhez 5 mfd. A' Várm. nek szép házatól díszesítetik, földje fekete és jól termő. F. U. G. Károlyi, lak. Magy. kath. számok 3290, 18 protest. 21 görög és 11 zsidó, kik marha tartással, szántással, vetéssel, halászattal gazdagodnak.

Szék, falu Heves Várm. ben, nagy kopasz hegyek között egy mély völgyben, Egertől 3 óra. F. U. Széký és B. Orczy uraságok, lak. magy. kath. sós és fehéritő forrásáról, zöld, vereg, és sárga színű köveiről esméretes. Vagyon két szék falu Baranya Várm. is.

Szék, (46° 54' 3" É. Sz. 41° 33' K. H.) mvs Erdélyben, Döboka Várm. ben, azonnevű jár. ban. Itt gyűlnek össze a' Várm. rendei, és tisztviselői; elhagyatott sóaknákkal, és számos vásárokkal.

Székcső, falu Baranya Várm. ben Kapos vize mellett, vásáros Dombóhoz közel, Péctől 6 óra, F. U. H. Eszterházy, lak. magy. kath. és evang. Itt sok dohány termesztik.

Székcső, mvs ezen Várm. ben Mohács, és Batta szék közt fekszik, F. U. Béán és más nemes fam. Lak. elegyesek, kath. és ó hitűek, tul. pléb. val, a' kath. száma 2136, a' görögöké 712, 50 zsidóval, póstahivatallal, és Duna partján fekvő régi várral.

Székgyháza, derék pusztá Csanád Várm. ben. Tót Komlóskoz 1/2 óra. Itt a' ló, marha, és juh tartás igen számos.

Székely föld, Székelység, Lander Szekler, Erdélyben, öt

fő székekből, vagy kertületekből áll: az Udvarhelyi, Háromszéki, Csiki, Marosi, és Aranyosi székekből, mellyekhez néhány kisszebbek is tartoznak; fel. Fejér, Thorda, Küküllő Várm. ék, Oláh és Moldva országok, a' Barczaság és Köhalmi szék közt szélteben vannak. Az Aranyos szék a' Magyarok földén, al. Fejérvár és Thorda Várm. ék közt fekszik. Nagysága 144 3/4 □ mfd. Lak. többmint 150000. Földe kivéven az Aranyosi széket egész Erdélyben legmagasabb telebérczekkel és hegyekkel, de vannak szép és termékeny róna térségei is. Legmagasabb havasi kel. re fekszenek leginkább; közöttök legnevezetesebbek a' Búdös nevűek; teméntelen nagy erdeji vannak kivált Moldva orsz. határin, a' Gyergyói és Csiki vidékekben; legmagasabb részeiben se terméketlen, földje, de finom, és metsző levegője miatt a' hegységekben a' fenyőfákon kívül más növényemény nem igen idűl meg; a' ki irtott, vagy szélvész által kipusztított tisztásin szép búza terem, de a' lakosoknak nem elegendő. Fő és első fő vize Olt (Aluta Altflusz) Gyergyói alazékében ered, a' Csiki és Három széki székeket nedvesítvén, Maróthnál elhagyja honnyát. Második Maros vize, ez is Gyergyói székben ered, Marosi, és Aranyasi székek' részeit mossa, sokat szolgál a' fák és só szállítására. A' két Küküllő vizek is itt erednek Udvarhelyi székben nem messze egymáshoz. Aranyos vi-

ze a' maga nevű széknek tulajdona; Homorod vize az udvarhelyi, a' Fekete víz a' Háromszéki székben keletkeznek, sok más nagy, és kis fő vizekkel egygyütt. Nevezetes tavai: az Anna-tó egy Csiki magas hegyen, a' Pokol tócsa Kovásznánál, és a' Piricskei tó. Vannak számos ásványos vizei is. Levegője tiszta és egészséges: a' Szász-székek és Küküllő Várm. nek határinál kellemetesen mérsékelt, és gyengébb az Aranyos Székinél. Termései: a' külömbféle vad állatok és madarak; a' marha tartás a' lakosoknak legnagyobb gazdagsága; mindennemű gabonát is terem, de leginkább kukoriczát és hajdínát; dohányt is és külömbféle hasznos füveket és gyöke-reket, csak bort nem, Maros's Aranyos-széket, és az Udvarhelyinek egy részét kivé-
vén. Erdeji minden nemű faemekkel, asztalosoknak, festőknek, timároknak alkalmas fákkal. Többnyire kristály tiszta pataki jóízű halakkal, pisztrángokkal 's t. ef. bővelkednek. Nevezetes az Olt vizi csikhal is. Belseje külömbféle ásványokat rejt magában, mellyek között legjelesebb a' só; vasat és rezet is ad valamit; a' kénkő és több e' féle Búdös hegyében elég van; a' mész is itt elterült, mellyet a' tűzöllő fának bőségéhez képest külömbféle barlangokban számtalan mérőknyre égetni 's t. ef. A' székely földön 1772-ben számláltak 141128 szántó, 49281 rét, 4867 szőlő holdföldek. Az Udvarhelyi széknek része Keresztúr és Vargyas vidékei

a' Csikinek a' Gyergyói és Kászoni; a' Háromszákihoz a' Sepszi, Kezdi, és Orbai vidékek Miklós várral egygyütt. Fő vsa egész Székelységnek Marosvásárhely Sz. k. vs.

Székely híd, mvs Bihar Várm. ben, Nagy Letta és Margitta közt, posta váltó hely. F. U. G. Kevenhüller, lak. elegendes Magy. kath. és ref. tul. pléb. val. Mellette fekszik. Fgy régi vár, és Székely vsa.

Székcs fajárvár, I. Fejérvár.

Széklerburg, I. Szereda.

Székcsárd, népes mvs Tolna Várm. ben, Tolna és Batta-szék közt, posta hely. F. U. a' tudományi kincstár, lak. elegendes Magy. és Ném. 5157 kath. 1625 ref. 2 evan. 7 ó hitű, 6 zsidó. Sárvize mellett. Hajdan híres Apáturság vala. itt, és a' Benediktinusoknak klastromok. Itt temettetett el II. Béla M. Kir. Van benne kat. és ref. pléb. temp. Várm. nek díszes háza, ispitály, és postahivatal. Veres hórai híressék és külső orsz. ra is elhordatnak; határa is termékey; lak. Mesteremberek és mezei szőlős gazdák.

Székudvar, nagy Oláh falu Arad Várm. mintegy 600 h. egy nem egy egyesült Görög templ. szép erdőji, és marhái vagynak.

Szelecsán, Oláh falu Arad Várm. vannak szőlőhegyei 's a' nem egyesült Görögöknek templ.

Szelocz, Selce nagy falu Tren-csin Várm. Inowetz hegye alatt; vagyon egy kath. templ. Savanyú vize, papiros malma, 2 kallója, derék erdői, mészégetése, mellyel egész Trencsénnek

és a' körül lévő vidéknek szolgál. Illésházy Grófé.

Szelnicze, Szelnicza, mvs Liptó Várm.ben egykor, most csekély hely. A' Likávi urad.hoz tartozik, lak. tót. kath. többnyire, Vág vizéhez nem meszsze, szép a' vidéke.

Szemere, Repcze Szemere, mvs Soprony Várm.ben, Dénesfalvához és Soprony vshoz nem meszsze; F. U. több uraság. Lak. Magy. és kath. juh tartással, tul. pléb.val.

Szemper, Szempecz, Wartburg, és mas Posony Várm.ben, Sárffő és M. Bél közt, Cseklésztől 1 óra. F. U. G. Eszterházy Ferencz. Lak. Magyarok, Tótok, Németek, kath. számok 1430, 23 evang. és 50 zsidó lak. tul. pléb. jó vásárokkal. Ittegykor fenyítő ház is volt.

Szenecz, *Szeniczium*, Szénás falu, falu Bars Várm. F. U. Gróf Amade és B. Horeczky 834 kath. 850 evang. 24 ref. és 680 zsidó lak. tulajdon pléb.

Szendrő, Magyar mvs Borsód Várm.ben. Vagyon egy régi vára, kath. templ. malma. F. U. G. Csáky.

Szenitz, Tót mvs Nyitra Várm. Miava fő mellett. Van két nemes kuriája, egy kath. 's egy ref. templ. és zsidó zsinagógája, Harminczad hivatalja. A' lakoqka' mezeimunkából, kender, len, bor termesztésből, vízi művekből és kereskedésből élnek.

Szenográd, Szenohradza, tót falu Hont Várm.ben. Vagyon egy kath. pléb. Juhai, 's az erdőkben sok vad sertése.

Szenta, I. Zenta.

NB. A' mi itt *Szent* alatt nem találattik, lásd *San* alatt.

Szent Agatha, Agnetlen, Agnita, k. Sz. Szász Oláh mvs Erdélyben Nagy Sink Székben hegyek közt Hartbach vize mellett, N. Senktől 3 1/4 óra, evang. és ó hitű pléb.val, lakosi többnyire mind mester emberek, kivált kádárok, vargák, és szücsök, három vásárokkal, és 1 halas tóval.

Sz. Anna, ó, v. Komlós, mvs Arad Várm.ben, Simándtól 1 óra, F. U. G. Fekete, lak. Oláhok ó-hitűek, tul. pléb.val. Evel határos uj Sz. Anna mvs Világos és földvár mellett, ennek G. Fekete a' földes ura, lak. magyarok, és nétn. kath. tul. pléb. és Piaristák Collegiumával, kik itt iskolákat taníttanak. Lak. marha, ló és juh neveléssel gazdálkodnak leginkább. Ide közel látszik a' Tráján Cs. sáncza.

Sz. Antal, I. S. Antal.

Sz. Benedek, Swaty Benedik, mvs Bars Várm.ben Verebél-től és Lévától 2 óra, egy dombon, Garam vize mellett, kereskedő hely, és hitteles levél tár; itt gyakorlta Vármegye gyűlési tartatnak. F. U. az Esztergomi Érseki káptalan, lak. tótok, kath. régi gothus templommal. Itt hajdan Benedictinusok látkak; itt temetkezett a' G. Kohári familia.

Sz. Benedek, Benchesdorf, Benyik, mvs Erdélyben, alsó Fejér Várm.ben, Tövistől 1 óra. F. U. több nemes fam, lak. Magy. és Oláhok, ref. és ó-hitű templ.mal.

Sz. Domokos, fekszik a' 46°

26'' É. Sz. és 43° 26' K. H. alatt, Mvs az Erdélyi nagy Fejedelemségben a' Székely Csik Szék Felső Csik Járásában; mintegy 300 h.kal, s' mellyek többnyire fából vannak ugyan de csinosan építve takarosán ki fejeztve, es közel mind zsendelyezve; több mint 3000 l. a' kik mind Székelyek kivévén egy néhány többnyire csak magyar nyelvet esmérő Oláh jobbágyokat, és az itteni ércz bányánál munkálkodó külföldieket. Díszeskedik egy igen szép Kath. és egy Görög egyesült pléb. templ.mal. — Környéke meglehetősnagyságra róna, mindazonáltal minden oldalról hegyek kertelik, ki vévén déli tájékának egy részét: ugy-mint: kel.ről Naskalat, nyug.ról Garados Bércz; ész.ról jelesebbek Magosbük, Tarkő, Lető. Vannak ugyan nyug.ra is még néhány sűrű, és tágas erdők, de ezek szembetünőül ritkúlnak az itteni, a' Sz. Tamási és a' Gyergyó járási lakosok által; kel.re, és főképp ész.ra még iszonyú nagy erdők fedik a' bérczeket; — Ezekben a' lakosok naponként újjabb újjabb örökségeket foglalnak és kétségkívül ezen szorgalmoknak mindég elegendő tárgy fogmaradni. — Ámbár a' levegő egész Csik székben nagyon kedvez az egésségnek, mindazonáltal itten minden helységei között a' legtisztább, és legegészségesebb. — Jelesebb fői az Olt, melly ezen helységnek kel. részén ész.ról délre igyekezvén, végig megyen, a' nyug. részének alsójába bé csap a'

Hév pataknak egy ága, és a' helység végén az Oltal eggyesül; a' más ága előbb a' Garados patakba, azután nem meszaze evel eggyütt az Óltba szakad. — Ami növevényi termésit illeti: A' lakosok erőssen üzik a' szántásvetést, kender, len mivelést, török-búza, krumpli, imitt amott haritska, hüvelyes vetemény, káposzta, és más kerti veteménytermesztést. Ásványi termése: van egy veres réz bányája Balanhas bérczben, melly minden ércz jegyek szerént többet igér mint a' mellyek Vezelnél, és Kazaneschnél Hunyad, és Zaránd Várm.ben vannak; ezek esztendőnként csak 2000 mázsa veres rezet szállitnak ki. Azon ércz nemek mellyek eddig Sz. Domokoson találatnak ezek: veresréz kövecs, (Gelf) téglá ércz, veresrézkék, tiszta veres réz; más értzek nemei olly bőségben mint a' veres réz eddig nem jelentek meg; vannak a' nemesebb érczeknek is világos nyomdoki imitt amott, de még eddig a' kölcséget felül múlt mennyiségére nem akadtak; illy szörnyű egymást váltó kő bérczekben méltán várhatni, hogy az arany, és ezüst is mellyek már nagy jeleket bocsátottak előre, egykor, telyes reménységet hirdetve, kifejtőzzenek. — A' szarvasmarha tartásban, juh-tartásban, sertés tartásban, baromfi, és méh! tenyésztésben nem kevés haszonnal foglalatoskodnak a' lakosok. — Valamint az itteni bányászat a' lakosoknak számát napról napra

örögbüti, ugyan az a' kézi-mesterségek tökéletesülésének is hatalmas előmozdítója, és vannak is közel minden rendbéli mesterekből: több szütsők, vargák, esztergályosok, lakatosok, kovács műhelyek, 's a' t. igen alkalmas örlő malmok; méltó említeni egy ácsnak (Kedves Péter) azon nagy gyümölcsű szorgalmát, mellynek első zsongéja is a' Sz. Domokosi kath. templomban fényeskedő rövid időn készült három legpompásabb fa óltár, szemlélik már Udvarhelyszéken is még tökéletesebb óltári műveit 's a' t.

Sz. Endre, l. Endre Sz.

Szentes, népes mvs Csongrád Várm. Karcza vize partján Szegvárhoz és Csongrádhoz egy mfd. F. U. Gróf Károlyi. Lakosai magyarok, részint kath. részint pedig protest és ó-hitűek, a' kat. száma 5725, a' Protest: 9470, a' görögöké pedig 300 mégben 33 zsidóval; mindegyik felekezet tulajdon templ. pléb. és eklesiájával bír. A' vs több díszes épületet számlál. Határja gazdagon termő. Halban és szárnyas vadakban bővelkedik.

Sz. Gellért hegye, Mons S. Gerardi, Blocksberg, jeles hegy Pest Várm. ben Buda várától kel. nek 1/4 óra, Pest vsával általellenben a' Duna partján; magyar és deák nevének eredetét Hazánk virágzása első századában találni fel, midőn tudniillik I András K. visszahozattatása alkalmával a' volt és már egyszer elhagyott vakságba botlott Magyarország Gellért Csanádi

Püspököt e' hegy mellett ölte vala meg, vagy a' mint némellyek akarják, e' hegyről taszította volna le. Magassága 60—70 ölnyi lehet, külső formájára nézve a' Baranyai Harsány hegyhez, kiválta' mint ezt Siklosról tekintvén láthatni, nagyon hasonlít. Csúcsát a' Kir. magyar Egésztorony díszesíti kettes vesresz kupjával. Tövéta' híres Rúdas melegferdők nevezetesítik a' Budai Ráczvárostól környékeztetve; délkeleti oldalát pedig ama jeles Budai borokat termő szőlők borítják.

Sz. Gothárd, l. S. Gothard.

Szent Ivány, magyar falu Nógrád Várm. ben Beszma hegyin. Vagyon egy kath. templ. savanyú vize szőlőhegye, mellynek bora a' savanyúsága miatt Lachrima Xti név alatt ismértetik.

Szepes Szombat, Mons S. Georgii, a' 16 Szepes vsoknak egygyike, egy dombon, Poprád vizénél, Lucsivnához 1 1/2 óra. tul. Magistratussal és pléb.

Szepes Vármegye, Zipser Gespanschaft, Comitatus Scepusiensis, Magyar orsz. nak Tiszán innenső ker. tében, ész. ra Galliczia és Sáros Várm. kel. re Abauj, délre Gömör, ny. ra Liptó Várm. gyék között. Nyug. ról is környékezi Gallicziának egyrésze az É. Sz. 48° 39' 40'' től 49° 25' ig, és a' K. H. 37° 45' től 38° 44' ig terjed. Nagysága 66 □ mfd. Hossza mintegy 10. szélessége 6 mfd. Nevezetét vette Szepesvárától. Földe hegyes, völgyekkel és némelly sík térséggel vegyest. Szántóföldei, és legeltetői ezeken elszórva. Sok nagy

hegyeinek királlya, és an-
 nya a' híres Tátra, Kar-
 pát bérceknek egyik 19 he-
 gyekből öszvekapcsoltatot
 ága; azok között legmaga-
 sabb a' Lomniczi bérz leg-
 nevezetesebb a' Kir. hegye,
 mellyen vendégeskedett
 1474-ben Mátyás Kir. Kü-
 lömbféle tavai is vannak
 azon hegyein, illyen a' Tel-
 kai zöld és kékesfoltú tók, a'
 Késmárki, zöld és fekete tó,
 Bélai fejér tó Steinbachi és
 békástó. A' Lengyel orsz. fe-
 llőlévő oldalon a' jégtó'sa' t.
 Ezekből számos fő és patak
 vizek erednek. A' fő vizek
 közül jelesebbek Poprad,
 Dunavetz, és Hernád. Ne-
 vezetes savanyú vizei is
 vannak. Ezek az ő neveik
 alatt fordulnak elő. Leve-
 göje e' Várm. nek híves,
 de egészséges. Termékenysé-
 ge közép szerű: földé meg-
 kívánván a' szorgalmatos
 műveltetést: búzája és ár-
 pája szapora, rozsa bő; bor-
 sója, kivált a' Lőcsei egész
 hazában híres. Lent sokat
 és jól termeszt, marháji nem
 nagyok ugyan, de frissek és
 tartósak; juhái kiváltképp
 hasznosok, mind gyenge
 szőrökre, mind zsírjokra.
 mind kedves ízekre nézve.
 Külömbféle erdőségiben
 sok vadai is vannak. Hal-
 lai is vannak, kivált Pop-
 rad vizében. Rezet és vasat
 és, arany és ezüst bányái
 megszűntek. Külömbféle
 kañniol és más drága kö-
 vek is találtak itten,
 Kivált Király hegyén; grá-
 nitkő és gránát is van it-
 ten. E' Várm. igen számos
 tudós és kézműves férfiak
 hazája; gyolcsal kereske-
 dése legjelesebb egész Ma-
 gyar orsz. ban; sok bor is
 megy rajta keresztül. 2 k.

vsokat, 28 mvokat, 178
 falukat, 68 pusztákat, s
 109949 l. kat számlál, kik-
 nek Elejüket hajdani Kirá-
 lyának hitták ide; ezek-
 hez járultak számos Tótók
 is; amazók a' Magyar
 nyelvnek félellenségi, leg-
 többnyire evang. és kath.
 ezek a' Szepesi és Rosnyói
 Püspökséghez tartoznak. E'
 Várm. ben fekszenek a' Sze-
 pesi 16 vsok is, mellyeket
 M. Therézia 360 esztendő
 után a' Lengyelektől viz-
 sza szerzett, és a' Magyar
 koronához kapcsolt, meg-
 hagyván lakosaikat volt
 szabadságokban, és régi szo-
 kásaikban. A' hajdani, 10
 Királyi Testörzö Dárdások-
 nak székeik is (Sedes de-
 cem Lanceatorum, e' Vár.
 hez tartoznak. A' Várm.
 portáji 83, a' Szepesi vsok-
 ké 33; a' dárdás birtokoké
 4 6/8. Felosztatik Szepes
 Várm. 4 járásra: a' Magu-
 rai, Karpát allyai, Lőcsei
 és a' Hegyi járásra.

Szepes vár, Spisky Zamek,
 Zips Schlosz, Arx Scepusi-
 ensis, az É. Sz. 48° 58' 20''
 alatt. Omlott vár egy he-
 gyen Szepes Várm. ben, ált-
 ellenben egy hegyen feks-
 zik a' Püspöki kastély; a'
 kath. és pléb. templ. A' ka-
 mara hivatalosinak lakhe-
 lye, a' Királyi Archivum-
 mal, és 1 vendégfogadóval.
 Lőcsétől 3 óra.

Szepesvárallya, Kirchdorf, Pod-
 hrare, a' 16 Szepes Várme-
 gyei szabad vsoknak egyi-
 ke, F. U. a' K. kamara,
 lak. német kath. és evan-
 tul. pléb. val. Misericordia-
 nus klastrommal, Lőcsé-
 hez 3 1/4 óra.

Szép víz, Schönwasser, Fur-
 mosz, hely, Erdélyben Csik
 Székely Székben, Sz. Mi-
 hálytól.

Halálysól 1/2 óra. azon nevű patakánál. Sz. Miklós mellett. Lak. Székely örkatonák, Oláhok és leginkább Örmények, tul. kath. kápolnával, és ó-hitű templ. mal.

Széphalom, falu Abaúj Várm. Zemplén határinál. Vagyón egy kastélya, melly ama jeles Magyar Literator Kazinczyé, kies szép vidéken fekszik, 's honnan nevét is kölcsönözi.

Szered, mvs Posony Várm. ben Vág vize mellett, N. Szombathoz a óra, F. U. G. Eszterházi; lak. Magyarok, és egyebek, kat. más félek, és zsidók. Az Uraságnak régi várával, tul. pléb. val, s óházzal, ispitállyal, szálfá kereskedéssel, országos vásárokkal, 's egy híddal a' Vág vizén.

Szereda, szegény Szered, Mnyerkur, mvs Erdélyben, Székely Maros Székben, Maros Váshelytől 3 1/4 óra, két Nyárád vizeinek öszvefolyásoknál; lak. nemes, szabad Székelyek, és Oláhok, vásárokkal.

Szereda, Csik, Szeklerburg, Mnyerkur, Sicoluburgum, szabad mvs Erdélyben, Olt vize mellett, lak. többnyire határ őrzők; kath. pléb. val, tul. Magisztrátussal.

Szerdahely Szék, Reuszmärkter Stuhl, Sedes Mercuriensis, Erdélyben a' Szász Székeknek egyike; az alsó Fejér Várm. és Szebeni, 's Szász Sebes-Székek közt elosztatva. Nagysága 4 □ mfd. Földe elég alacsonon fekszik ugyan, mégsem egyenes de nagy hegyeknélkül való, csak csekély patakokkal. Levegő ege mérséklett, 's olly lágy, hogy sok he-

lyen a' szőlő bétakarátlanul hagyatik. Termékenysége jeles, kívül mezei termésekben és borban. Marha tartása, és méhtenyésztetése is jó; találtatnak itt külömbféle márványok is, 's a' t. 1791-ben 2772 cselédes gazdákat, 553 özvegyeket, és 1447 egyebeket; 1772-ben 6076 szántó, 1080 rét, 35,5 szőlőhold földeket számlált. Egy fő mvsra (Szerdahely, Reuszmart) és 10 más helységre osztatik.

Szerdahely, mvs Posony Várm. ben Csalló közben, Somorjától 1/2 óra, a' Posonyból Komáromba vezető országúton. F. U. a' G. Pálfi, Posony Várm. nek fő Ispánnya. Lak. Magyarok, kat. 363 evang. 12 ó-hit. 10 zsid. 501. Héti és országos vásárokkal. kereskedéssel.

Szerdahely, falu Baranya Várm. ben, Viszlóhoz 1 1/2 Kovácshidához 1/4 óra. F. U. G. Battyányi, lak. Magyar. ref. többnyire, régi temp. mal. A' mellette lévő nagy posványos berekben a' volt veres barátok' lakhelyének maradéki mutattatnak.

Szerdahely, Reuszmartk, Myerkur, Mercurium, mvs Szerdahelyi Székben Erdélyben, fő helye ezen Széknek, evang. és kath. temp. mal, Szász lakosokkal, kétszeri vásárokkal. Ennek határában terem legjobb bor az egész székben, fa nélkül szükölködik. Hozzá tartozik a' Fejér egyházi pusztá.

Szerednya, mvs Ungvár Várm. ben, Ungvár és Munkács közt póstahely, F. U. G. Gilányi, és más uraság, lak. külömbfélék, ó-hitűek, és kath. Borai méltán

híresek, külső országra is elhordatnak. Malmai vannak a' környékében lévő patakon.

Szerem Várm. Sirmien, Comitatus Sirmiensis, Slavoniának legjelesebb, s termékenyebb része, ész. ra Duna vize által választatik el Magyar orsz. tól; kel. re és délre a' Pétervári és Brodi határ ör Regementekkel, nyug. ra Verőcze Várm. vel határos, az É. Sz. 44° 51' től 45° 24' ig, és a' K. H. 36° 24' től 37° 49' ig terjed. Nagysága 43 □ mfd. Felső és alsó részre osztatik. Nevét vette a' régi Sirmium vsától, vidéke egyetlentel inkább mint hegyes, ilyen leginkább Duna mentében; nevezetesebb hegyei a' Karlovicziek; legjelesebb főji: Duna és Vulka; kisebb főji és pataki számosak; Levegője gyenge, azonban egészséges. Termékenysége abból nyilvánvaló: mert esztendőnként megterem 90289; mérő búzát és más gabonát; 720000 mérő kukoriczát; több mint 50000 mongoliczákat hizlal esztendőnként: Borai régtől fogva híresek édessek, mostani időkben legjobbak a' Karlovicziai. Mindennemű gyümölcsöket, leginkább szilvát termeszt, mellyből híres bort éget; itt a' selyem szerzés is nagy virágzásban vagyon; fával is kereskedik. Számlál 7 mvskat, 80 falukat és 9 pusztaikat, 90680 lakosokat, kik résznyire ó-hitű, résznyire katolikusok, Rácok és Illyrusok. A' kath. a' Déakovári, és Kőrösi Római és egyesültt Püspökséghez tartoznak. Portáji 61. Fő helye Vukovár.

Szerencs, mvs Zemlén Várm.

ben, Tokajtól 2 óra, F. U. G. Aspermont és Almási familia, lak. Magy. és Tótok, kath. ó-hitűek, és ref. Egy régi várral. Rákóczi volt mulató helyével; nagy bor termesztéssel, ásványos vízzel, és jó malommal.

Szeret, Seret, Siret, vs Gallicz. Czernoviczi ker. vagy is Bukovinában hasonló nevű víz mellett Bukovinának legrégibb vsa. Vagyon benne 3 pléb. és váltó posta.

Szeret, fő Magyar orsz. ban és Gallicz. ban Maramaros Vármegyében ered, és Bukovinán által Moldvába foly.

Szernye, falu Beregh Várm. ben, Barkaszó és Bátya között, Munkáctól 6 óra. F. U. Lonyai, és több uraság. Lak. Magy. ref. egy templommal, jó erdővel, és húza termesztéssel.

Szeverin, falu Zágráb Várm. ben, Kulpa vizénél Boszilyevótól 2 óra. G. Orsich uradalma, régi magas közsiklán épült várától nevezetes.

Szielnicza, Szelnitz, Tót mvs Liptó Várm. vagyon egy evang. templ. 127 kath. 917 evang. 6 Sid. Lak. jó szántó földjei, szép erdői, deszkametszője, serfözője, pálinkafőzője és salétroma.

Sziget, Szihota, Szihoty, legnevezetesebb mvs Maramaros Várm. ben Itza' és Tisza' egybefolyásoknál, F. U. a' K. kamara és némely nemes fam. Lakhelye a' fő sóhivatalbéli tiszttségnek. Magyarok, Németek, Oláhok, Rácok, Örmények és Zsidók népesítik kath. ref. és egyesültt Görög templ. zsinagógával Vármegye házzal, Harminczad hívatallal váltó postával,

Gymnas. a' T. Piaristák alatt
E. Gymn. mal, és ispitályal.
Laknái: a' Rhónaszéki és
Suaatagi országos vásári is
híres.

Sziget, (Győri) külső vsa Győr
vsának a' Rábcza és a' Du-
na közt. Lakosi Magya-
rok, Németek, és Zsi-
dók, katolikusok' szá-
ma 1546, a' protestáns. 27
a' zsidóké pedig 385. Va-
gyon egy pléb. templ. si-
nagógája, két. derék serfő-
zőháza, gyönyörű fűsz fa
héja, melly a' nagy vsban
eltikkadt lakosokat, de
leginkább a' tanuló ifjúsá-
got, gyönyörködve mulat-
ja. Itt vagyon a' Dunán-
való általjárás is 's a' t.

Sziget vár, Ujsziget, Neone-
sium, (46° 3' 16" É. Sz.)
mvs Somogy Várm. Almás
fő mellett, ó és új vsból
áll, F. U. Festetics Lajos
ur. Van vára, melyben hal-
hatatlan nevet szerzett ma-
gának Zrinyi Miklós a' ma'
hasonlíthatatlan vitéz, és
Magyar Leonidás 1566. Lak.
Magyarok, 's Horvátok a'
kath. száma 2630 a' görö-
gké 70, 95 zsidóval, va-
gyon kath. és nem egye-
sültt Görög templ. a' sóhá-
za, postája. Nevezetes épü-
leti a' templomok egy klas-
trommal egygyütt, uraság
és vs háza némelly pia-
czon lévő házakkal egy-
gyütt. Itt nyomtatattott
1539-ben Sylvester János'
Magyar Grammatikája. Vi-
szontagságit láthadd Váli-
nál.

Szigliget, Magyar mvs Szala
Várm. vagyon egy régi vá-
ra, kat. templ. Erdői szán-
tó földel szőlőhegye egy
köves hegy alatt fekszik a'
Balaton mocsárja között.

Szik, l. Szeck.

Szitsó, Sixó, Siksawa; Ma-
gyar mvs Abauj Várm. Bár-
sonyos vize mellett, sík he-
gyen téres mező és bő sző-
lő hegyei, mellyeknek bo-
rok a' Miskólczihoz hason-
lít, sok gyümölcsö, egy
kath. és ref. templ. Mis-
kolcz, és Tállya közt vál-
tó postája, Nemes Darvas
Familiájé. Lakosi Magya-
rok. Történetit l. Válinál.

Szil, Schyl, fő Erdélyben,
melly Hunyad Várm. nek
határinál Oláh orsz. ba sza-
kad.

Szilágy Csok, mvs Erdélyben
közép Szolnok Várm. Gabo-
nája és bora vagyon. F. U.
több uraság, lak. Magy.
ref. régi várral.

Szilitsze, falu Torna Várm.
Vayon itt egy igen nagy
's nevezetes barlang, melyet
Ledniczének neveznek;
melly nyári hévségben je-
ges, télen lágymeleg. Dél-
ről vagyon nyílása, melly
18 öl magas, 8 széles, a'
belsejében több utak van-
nak, mellyek kövesek, és
délfelé terjednek ki sokkal
messzebbre, mint sem a'
mennyre már megpróbál-
tatott. Mihelyest a' hó ol-
vadni kezd, azonnal ezen
üregnek boltján víz csep-
pek támadnak, mellyeket
a' belső hideg tüstént meg
is fagylal, 's mellyek hosz-
szú vastag csapokká lesz-
nek, és minden féle ritka
formákat vesznek fel. A'
feneke is jeges. A' lakosok
nyáron innet víznek jeget
víz hűtésre, vagy a' darab
jegéket felolvasztják a' ve-
rő fénynél, 's a' t. igen e-
gészséges jó itálnak tartják.
Midőn a' hévség kivül szü-
nik, akkor az üregben a'
jég olvadni 's patakocskák-
ra kezd szakadni. Sok szűz

- nyog, légy, böregér, Da-goly, sok rókák és nyulak is vannak benne. A' lakosok Magyarok. Vagyon egy ref. templ.
- Szilistye**, Sliskó falu Gömör Várm. Balog hegye mellett, a' hol sok meszet égetnek.
- Szillokarszuo**, I. Heidekrug.
- Szilváss**, Magy. falu Borsod Várm. Vagyon ref. templ. vasbányája, örlő, és papiros malma.
- Szirnye**, nagy tót falu Trencsin Várm. Vág fő mellett. Vagyon harminczad hivatala, bora, és sok fája.
- Szissok**, régi Siscium, v. Siscia, urad. és falu Horvát orsz. ban Zágráb Várm. ben a' Zágrábi Káptalanhoz tartozandó, Kulpa és Száva öszvefolyásánál. Vagyon vára, életesháza, vendégfogadója. Hajdan római vs volt; most is a' régiségnek sok jeleit, felírásaiban találni. Lak. számok 680, tulajdon pléb. és templ.
- Skacsan**, tót falu Nyitra Várm. Nyitra vize mellett. Vagyon kath. templ. Bora és gyümölcse.
- Szkala**, tót falu Trencsén Várm. vagyon malma és kallója, melly a' Trencsényi Pásztoroké; Földei a' bérceken vannak széllyel és terméketlenek.
- Szkáros**, Magyar falu Abaúj Várm. Vagyon egy ref. temp. 's jó sertési.
- Szklabina**, Sklabinka, tót falu Turócz Várm. ben Zsámbokrétól 2 óra. B. Révay familiának birtoka, és nevezet helye. Van hason nevű vára, savanyú vize. Ezen foly által Hradnicza főcska.
- Szlatina**, Szolatwina, Oláh falu Marmaros Várm. egy völgyben Tisza mellett Szit-
- gettől 1/2 óra, F. U, K. kamara és némelly más fam. az egygyesült görögöknek vagyon itt templ. és gazdag sóaknája.
- Szlatinyák**, hegyes falu Szala Várm. ben közel Stájer Her. ség határihoz. Vagyon sóaknája. F. U. G. Festetics.
- Szlavetich**, Slavetisch, urad. és falu Horvát orsz. Vagyon pléb. az Orsich uraságnak vára, hegyen fekszik; jó hort természet.
- Sztavnik**, Rusznyák falu Sáros Várm. nem egygyesült Gör. templ. mal, jó ferdője van, Szirmai Grófé.
- Szlovenika**, Alsó Felső Slovin-ka, 2 Rusznyák faluk Szepes Várm. Tiszán innét, és kellemetes vidéken G. Csáki birtoka. Vagyon itt az egygyesült Görög templ. Réz és vas bányája. Alsóban 259, felsőben 323 l.
- Szluin**, Sluia, pléb. falu Horváth orsz. ban a' Károlyvári Generálatusban Török Horváth orsz. mellett. 36 h. 's egy régi erős vára, mellytől a' Sluini Ezered veszi a' maga nevezetét. Itt őrizet is vagyon a' pestis ellen az idegenekre nézve. Vojinichtól 4 3/4 óra.
- Szmissan**, I. Schmegegen.
- Szmracsán**, tót falu Liptó Várm. Okolicsnához 1 1/2 óra, azon nevű uraságé. 2 nagy vára, 74 kath. 340 evang. 6 zsidó lakosi. Savanyú vize. A' lakosok szövással foglalatöskodnak.
- Sznakó**, tót falu Sáros Várm. Bartfához 2 1/2 óra, Tiszán innét. Vagyon savanyú vize és ferdője, tul. pléb. val F. U. Petróczy és más uraságok.
- Szoborszin**, Magyar, Oláh. mvs Arad Várm. Maros vize mel-

- lett**, hegyek között. Vagyon vára, kath. és nem egyesült Görög templ.
- Szobos**, Rusznyák falu Sáros Várm. Vagyon nem egyesült Görög templ. 's jó föld a' finomabb cserép edényhez.
- Szoboszló**, nagy szabad hajdú vs Szabolcs Várm. ben Nádudvar és Debreczen közt, vagyon kath. és ref. templ. Lak. földmivelésből marha tartásból, és kézimesterségekből élnek. Váltó postája is vagyon. Sík helyen fekszik.
- Szobotisz**, tót mvs Nyitra Várm. Holicstól 3 1/2 óra kel. re Berencz urad. hoz tartozik. Sok kés, és edénycsinálók. Vagyon malma, szőlő hegye, jó juhái, egy kath. egy evang. templ. és zsidó sinagógával. Az ide való hegyeken laknak az úgy nevezett Kópanikares Tótok, kik az urbárium keletkezésétől fogva pusztá helyeken laknak. Erős emberek.
- Szobrancz**, (48° 47' 34" É. Sz. 39° 52' 36" K. H.) tót mvs Ungvár Várm. Nagy Mihály és Ungvár közt, vagyon egy kath. templ. kénköves ferdője, melly a' göres és rüh ellen igen hasznos, 3 malma, Hornyiansika patakán, és váltó postája.
- Szogyény**, két egymás mellett fekvő népes faluk Esztergom Várm. Kéméndhez 1 óra. Magyar és Német Szogyény, Mindeniknek vagyon szőlő hegye melly az Esztergomi Érseki. Az elsőben vagyon egy nagy és jeles kath. templ.
- Szölös**, Garam, mvs Bars Várm. ben, Garam vize mellett, Csejki és Sz. György közt. Lévatól 2 óra. F. U. a' Besztercebányai Püspökség. Lak. elegyes kath. Fája, makja elég, határja jó.
- Szölös**, nagy, nevezetes mvs Ugocsa Várm. ben, Nyiresfalva és Halmi között, Tisza mellett. F. U. B. Perényi, lak. Magy. és Rusnyákok, két kath. templ. Franciskánus klastrommal, 1 egy pléb. ref. oratoriummal, zsidó sinagógával. Itt van a' Várm. háza, mellyben egybe gyűlni szokott; 's a' posta hivatal nevezetes vásárokkal, E' vs felett van a' Fekete hegy, mellynek allyán egy dombocskán áll a Kankó vára; ennek kuttyába hanyattattak Kapisztránus János ereklyéi. Helyén most egy kápolna van. Áldott termékeny vidék ez.
- Szölös**, N. falu Weszprém Várm. ben, n. k. Dobához, n. ny. Vecséhez 1/2 óra. F. U. G. Zichy, lak. Magyarok kath. és evang. az áldott Somlyói hegynek d. és nyug. n. kel. felől majd 1/4 részét birják; mintegy 14000 akó bort természetnek; mellyet húsz esztendőig is eltarthatni. Itt nagy idős emberek találtak.
- Szölös**, Grosz Aylisch, Olesch, Schelcusch mare, népes hely. Erdélyben Segesvári Székben, Segesvártól 2 óra. Lak. 266 Szász fam. 's néhány Oláhok és Czigányok.
- Szölös**, falu Nógrád Várm. Zagyva mellett Mátra hegye alatt, N. Bárkányhoz közel. F. U. Muslai és más fam. Lak. Magy. van egy kath. templ. mesze, és hora.
- Szölös Györök**, l. Györök.
- Szöny**, Magy. mvs Komárom Várm. a' Duna mellett,

Komáromtól 1/2 óra, F. U. G. Zichy I. Magy. egy kat. és ref. templ. A' hida met-szett márvány köből va-gyon, 's vámháza, téres-vendégfogadója.

Szokolcz, Szokolcz tót falu Liptó Várm. ben Vág mel-lett, vannak 77 kat. és 333 evang. lak. kik talpakkal kereskednek. Jó hajósok. A' Likavi kam. urad. tar-tozó.

Szokolc, népes Magy. falu Tol-na Várm. Eszterházy Her-czegé. Lak. kath. ref. és e-vang. tul. pléb. és Orató-riummal. Vagyon termé-keny gabona földje, és sző-lője 's juh tartása.

Szolesán, és Szalcsánka 2 tót falu Nyitra Várm. N. Sa-polcsány mellett délre, az elsőnek vagyon egy kath. templ. jó lakó földje, a' másodiknak szőlő hegye; az első G. Keglevicsé, a' másik több nemes famili-ájé.

Szolna, I. Sillein.

Szolnok, (47° 10' 32" É. Sz. 37° 52' 2" K. H.) Magyar mvs Heves Várm. ben A-bony és Török Sz. Miklós közt. posta váltó hely. Zagyvának Tiszába folyá-sánál F. U. a' K. kamara; lak. 7737 kath. 11 ref. 24 ó-hitű. Vagyon egy magas hidja, melly gazdag vámot hajtbé; őrzésére egy csa-pat katonaság is vagyon. Vagyon egy kath. templ. és Barát klastrom és ispitál-ja nagy fa. és só lerakó-hely. Az ide való mocsá-rokban sok tekenősbéka találtatik, mellyel szintén Hollandiában is keresked-nek.

Szombat falva, falu Erdélyben a' Székely Udvarhelyi szék-ben a' Fejér és Sós patak

mellett, több nemes fami-liákhoz tartozik. Lakják nemes Székelyek, katáröriző katonák. Oláhok. Va-gyon kath. templ. és hí-res ferdője.

Szombathely, I. Muraj Szom-bat.

Szombathely, Steinamanger, Sabaria; priv. Püspöki vs Vas várm. ben, Kőszeg és Körmend között posta vál-tás; a' Gyöngyös és Perente vize mellett az É. Sz. 47° 14' 30" alatt. A' helybéli Püs-pökségnek uradalma és szé-ke. Lak. Magy. többnyire, és kevés Németek. 3700 kat. 2 ó-hitű, 35 akat, 45 zsidók. Nevezetes itten a' K. Gym-nasium a' T. Praemonstra-tensisek alatt, a' philoso-phiai Lyceum, fő normal. iskola, 's posta hivatal. Je-lesebb épületi: a' ritka szép-szégű, és nagy költséggel épült Püspöki Szentegy-ház; a' Püspöki rezidentzia, belső kápolnájával egy-gyütt; közel hozzá: a' dí-szes papnevelő ház által-ellenben a' pompás és té-res Vármegye háza; ékesít-tik e' vs a' G. Széchényitől építettett Franciscanus, Dominikanus, és Praemon-stratensis klastromok, és Szentegyházak is a' Kápta-lanbéli uraknak lakhelyei, némelly piaczkörül lévő épületekkel egygyütt. Ha-tára, és vidéke kies és ter-mékeny; borai egészséges-sek. Lak. kézi mestersége-ket űznek, gazdálkodnak, 's földet művelnek. E' vs-ban 1776-ban b. e. M. The-rezia Királyné Püspöksé-get álltta, melly Sz. híva-tallal először Szili János dí-szeskedett a' roppant tem-plomnak fundálója, és a' Püspöki rezidentziának é

- píttője.** E' Püspökséghez tartoznak 6 valóságos, 1 tit. kánonok; 1 tit. Apáturságok; 6 Fő Esperestégek, 15 Al. Esperestégek, 180 Plébániák, 43 káplánok, 5 más beneficiumok, 9 Szerzetes klastromok, és 234638 kath. Hívek. Régidicsőségét leírta Schönvisner úr: Antiquitatum, et Historiae Sabariensis L. IX.
- Szombathely,** Magyar és Német, amaz népes, ez pedig hozzá kapcsolt kisdudfalu Weszprém Várm. ben, Kis Bér és Rhede között, F. U. G. Eszterházy. Lak. annak evang. ennek kath. tulajdon templommal. Az uraságnak díszes kastélyával, szép kertével, és derek majorságával.
- Szomolnok,** Schmölnicz, Schmolnik, Schmelnicium, gazdag bánya vs Szepes Várm. ben, az ország úton, nagy hegyek között, egy mély völgyben, Iglóhoz és alsó Metzenszéfhez is 2 mfd. F. U. K. Kamara, lak. németek, leginkább kath. tul. bányászati tanácsal; találtak itt bőven réz, bűdös és gáliczkő; elis készítették. Határában külömbféle uraknak is van itt bányájok. Az itt verett réz pénz S. betűvel szokott megjegyeztetni.
- Szomolyan,** Szomolan, Smolenitz, tót mvs Pozson Várm. vagyon egy kath. templ. sinagógája. Kastélya melly Gr. Erdődijé, és szőlőhegye, hajdan híres, pusztavarától ékesített.
- Szomotor,** Magyar falu Zemplin Várm. Rádhoz közel, Újhelyhez 3 óra, Bodrogh víze mellett. Vagyon vára, ref. templ. bora, dohányja. Sok római urnák találtak itt.
- Szopa,** azon helyet, v. épületet jelenti Lengyel orsz. ban Varsói, és Wola falu között, melly a' Király' választásakor állítatott fel, 's melly alatt a' Tanátsbeli urak; de nem a' közönséges nemesek ültek.
- Szováth,** magy. falu Szabolcs Várm. Szoboszlóhoz közel, F. U. Komáromi fam. és Debreczen vsa. Lak. Magy. több vallásúak, jó káposzta-termő földje és jó lovai vannak.
- Szrzem,** ker. béli vs Posen N. Herczs. Varthának egygyik szigetén, 1450 l.
- Sztánkovány,** tót falu Liptó Várm. Vág Duna mellett, F. U. a' K. Kamara, lak. kath. és ó hitűek. Vagyon egy kath. templ. 670 kath. lak. és savanyú vize.
- Sztapár,** nagy kameralis falu Bács Várm. Doroszlóhoz és Zomborhoz közel. Rácok lakják, 1. nem egygyesült gör. templ. Sík helyen. Nem messze ide vagyon a' Bácsi kanálisnak második zsilipje.
- Sztára,** tót mvs Zemplin Várm. Irbugyához 1/2 óra, Tiszán innét Udva mellett. Gr. Sztárainak vagyon itt kastélya egy kath. templ. nagy erdőji szép metzésekre. Szőlő hegye 2 malma.
- Sztrazeman,** mvs hason nevű urad. ban Slavoniában. Pósega Várm. vagyon sejem míveltetése, 416 kath. és 5 zsidó lak., tulajdon pléb. és templ.
- Strazsa,** i. Mihály falva.
- Sztreza,** Kercsesora, Stresen, Kertscheszora Oláh falu Erdélyben a' Fogarasi Distr. van 1. nem egygyesült Görög templ. papiros malma, üveg hutája.

- Sztrophó**, Sztropkovi, Sztropköv. mvs Zemplin Várm. Ondava vize mellett, Orlichhoz, 2 óra. F. U. G. Barkóczy és Keglevich Jekenfalusi és más nemes fam. vagy kath. templ. és vára.
- Sztubicza**, Dolnya Sztubicza, falu Horvát orsz. Zágráb Várm. Zapressichtől 4 óra. Vagyon pléb. ja és egészséges ferdője. Gornya Dubicza ugyan ott G. Orsiché egy várral.
- Szubin**, uj Lengyel orsz. ban, Brombergi oszt. ban.
- Szucha**, Dürnbach, (47° 24' 52" É. Sz. 35° 7' 30" K. H.) mvs Posony Várm. N. Szombathoz 1 mfd F. U. G. Pálfi kinek kastélyával díszeskedik. Lak. tót. kath. vagyon jó szőlő hegye.
- Szucsán**, tót falu Nyitra Várm. Bajmoczhoz 1 1/2 mfd. F. U. a' Nyitrai káptalan lak. kath. jó répa termő földe vagyon, bora és sáfránnya.
- Szucsán**, priv. tót mvs Turóc Várm. Vág mellett, szép Tanácsháza, külömbféle Cúriáji, egy kath. és egy ref. templ. 's sinagógája, só tisztsége, vámháza, több deszka metszőji és malmai vannak. F. Urának G. Nyárainak két kastélyával.
- Szud**, alsó, felső, közép. tót falu Hont Várm. különös szép helyen derék szőlő hegye vagyon. F. U. Sembery fam. lak. kat.
- Szűgy**, alsó, felső, Szudicze, Tót falu Nógrád Várm. Fekete víz mellett, B. Gyarmattól 5/8 mfd. Trentler uraságnak vagyon itt kastélya, szép Várm. háza egy evang. 's ref. templ. Sinagógája és szőlő hegye.
- Szugatak**, Oláh falu Maramaros Várm. Mura mellett. Vagyon só aknája.
- Szuha**, Sucha, falu Kis Hont ker. ben Gömör Várm. Rimker. Szombathoz 2 1/2 óra, F. U. Jahoffy fam. Vagyon kath. pléb. és érczes forrása. A' Heves Vármegyei Szuhának van üveghutája, és pusztult vára.
- Szulmán**, v. Szőlőmál, Rácz falu Somogy Várm. Gróf. Batyányié. Híres a' Török Császár Solymán' haláláról.
- Szulow**, hegy Magy. orsz. és Austriai Silezia között határról szolgál.
- Szulo**, Szurok mvs Somogy Várm. ben Csokonya mellett lapályon, Istvánditól. 1 óra. F. U. G. Szécsényi lak. Svábok, kath. gabona és dohány termesztésel.
- Szurdok**, Kápolna, Oláh falu Erdélyben a' Kövári ker. ben az egyesült és nem egyesült görögöknek vagyon pléb. 's jó savanyú vizek Kápolnyák vizénél, Kapnik bányától 4 óra.
- Szudán**, Susán, népes tót falu Hont Várm. N. Szuha mellett vagyon savanyú vize, és sok fazékasa. F. U. B. Lusinczky uraságnak szép szőlőjével.
- Szuszdny**, Oláh falu Arad Várm. ben, F. U. a' K. kamara Oláh és ó-hitű lak. jó féle malom köveket készítettek.
- Szutor**, falu Gömör Várm. Várm. Dobóczhoz közel. Vagyon meleg kénköves ferdője. F. U. H. Kónáry lak. Magyarok.
- Szychew**, l. Vartenberg.
- Szylowec**, Schidlovitz, vs Radom oszt. Lengyel Kir. 547 h. 2000 l. kik között sok sidók találtak, kik nagy kereskedést űznek veszző

- és öntött vassal, Óró, és épület fával, malom, és köszörő kövel, mésszel, égett borral, több vashámorok vannak, és egy vár's pléb.
- Sz. Grót**, Geresdorf, mvs Vas Várm. ben, Német Újvár-hoz 1 1/4 mfd. F. U. Gróf Battyányi; lakosi elegyesek, kath. jó legeltetővel.
- Sz. Gróth**, mvs Szala Várm. ben Polgár vshoz 1/4 mfd a' Dobroni, és Almási szép erdőkhez nem messze F. U. G. Battyányi, lak. magyarok, kath. számok 2500. Ékesítettik a' földes uraságnak jeles vár forma kastélya és díszes kertyei által; van derék vendégfogadója, malma. Végénél régi nevezetes épületének maradványi szemléltetnek.
- Sz. György**, l. Georgius.
- Sz. György**, alsó, és felső, két népes helységek a' Jászságban, Zagyva vizénél. Pesthez amaz 8, ez 6 mfd. Amannak két jó malma, és derék töltése, ennek nagy erdeje, és méh. tenyésztése nevezetes.
- Sz. György**, vár, urad. és Szala Várm. ben, Kanisától 5 óra. F. U. G. Szécsényi, lak. Magyar. és kath. Hajdan Szalaberkében alkalmas nagyságú vára volt, mellynek most csak emlékezete van fenn. 300 kath. lak. számlál.
- Sz. Helena**, mvs Szala Várm. ben, Múra közben, Csáktornya-hoz közel, F. U. Festetics György, lak. Horvátok kath. vásárokkal.
- Sz. Helena sziget**, l. Helena (Sz.).
- Sz. János**, Svati Ján. mvs Posony Várm. ben, Morva vize mellett, N. Lévárdtól nem messze; fekszik térséges, és homokos helyen, Az Eleskői. urad. hoz tartozik. Lak. Tótok, kat. számok 2400, 155 zsidóval. Előbb itt Anabaptisták voltak, de M. Terezia K. intézete, 's Barkóczy Primás igyekezete által megtértek. Van itt posta és harmiczad, Határa gahonát és kendert terem.
- Sz. János**, mvs Mosony Vár. ben, délre M. Ovárhoz 2 óra, Rápcza vize mellett, a' Magyar Óvári urad. hoz tartozik. Lak. ném. kath. Szénnával Bécsbe járnak.
- Sz. Kereszt**, Svati Kriz, Fa-num S. Crucis Bars Várm. Garam vize partjánál, Kör-müczhöz délre két mfd. E' jeles urad. hoz számos más helységek tartoznak, a' Besztercebányai Püspökségé Lak. tótok kath. számok 600, 8 zsidóval. Az uraságnak jeles kastélyával és szép kertjével. Itt verettetett meg Tököli.
- Sz. Kereszt**, Pilis Sz. Kereszt, falu Pest Várm. ben, Pilisi jár. ban, Szántó mellett, Veresvártól 1 1/4 óra a' hegyek közt. F. U. a' reli-gyiói kincstár; lak. Tótok Németek, kat. Ezek tartják leginkább Budát és Pestet jó szerű mésszel. E' hely. határán kívül egy régi, roppant Paulinus klastromnak falai láttatnak; ész. felől határán csergedező forrás gránátokat hajt, rákokkal bővelkedik. A' ny. ra fekvő Pilis hegyén szemléltethetők némelly nagy barlangok, mellyek a' valaha itt volt ércz bányának maradéki.
- Sz. Király**, Szabad Sz. Király, l. S. Király.
- Sz. László**, mvs Szala Várm. ben Szala vizéhez közel,

Koppánnak áltellenében , F. U. több uraság. Lak. Magy. kath. Itt van a' Marianus Franciskanusoknak egy klastromok; határbéli földje jól termő. Sz. László, Magyar Sz. László, falu Weszprémben fekszik. Csaszneken felül 1 mfd. F. U. G. Eszterházy, lak. Magy. kat. és evang számok 1500 mégyen. Nevezetes itt a' ferdő háza, melly egy salétromos kifolyó kút mellett épült, és az uraságnak szép épülettye, 's mulató helye.

Szent Lélek országa, (Tierra del Espiritu Santo) új Hebridi szigetek Polinéziában napnyugoti részen, nagy, 's többszörös földindulásoknak alája vagyon vetve, gazdag ezüstben, gyöngyökben, klárisokban (Koralle) patátokban, platina érczben narantsfában, tzitromban, mondolában, szerecsendióban, gyömbérben, masz-tikszmézgában, Indiai fekete fában, festőfákban, festőgyökerekben, méhben, szarvasmarhában, disznókban, vad galambokban, tyúkokban, fogolymadárban, papagájban, éneklő madarakban, 's a' t. Itt vagyon Quiros tengerben kinyúló fok, 's Wera Cruz térséges kikötőhely.

Sz. Lőrincz, l. S. Lőrincz.

Sz. Margita, Sz. Margaréta, Margaréthen, mvs Sopron Várm. ben, Sopronhoz 1 6/8 mfd. F. U. G. Eszterházy, lak. 1274 Ném. kat. Nevezetes kőbányája, mellyben oszlopok és más efélek készítettnek, 's Bécsbe is elhordatnak.

Sz. Mária, l. Szabadka.

Sz. Márton, l. S. Márton.

Sz. Mihály, népes falu, Sáros Várm. ben, az ország

úton Eperjes és Szeben között F. U. G. Szirmay, lak. Tótok, kat. Az uraság kastélyával, és ispitállyal.

Sz. Mihályfa, mvs Vas Várm. ben, Vasvárhoz és Zsidó-földhez nem messze, jó határral.

Sz. Miklós, Lajta Neudörfel, falu Soprony Várm. ben, Újvárhoz (Neustadt) 1/2 mfd. F. U. H. Eszterházy, lak. Németek kath. Van ferdője, serháza és vendéfgadója: innepnapokon itt mulattják magokat az Ausztriai újvárosiak a' magyar bort és dohányt méltán kedvelvén.

Sz. Miklós, fertő Sz. Miklós, mvs Sopron Várm. ben. Sopronyhoz 3 1/8 mfd. F. U. H. Eszterházy, lak. Magy. kath. Jó borral, erdővel, legeltetővel; számos juhtartással, és hasznos majorsággal.

Sz. Miklós (Kún Sz. Miklós) l. S. Miklós.

Sz. Miklós, Török, mvs Heves Várm. ben, Szolnokhoz 1 mfd. F. U. a' virágzó Almási familia, melly innét nevezi is magát. Lakosi Magyarok, 2315 katholik. 5700 ref. 7 evang. 30 zsidó. Tulajdon. pléb. ja, ispitállya és postája. Itt szibongottak egykor a' Törökök. Határja tágas és termékeny.

Sz. Miklós, Detrekő falu Pósony Várm. ben, Nagy Szombathoz közel, a' fejer hegyek mellett. F. U. G. Pálfi, lak. tótok, kat. erdővel, és gabanána termő határral. Régi várától nevezetes.

Sz. Miklós, Lében, falu Mosony Várm. ben, az ország út mellett, Mosony és Győr között. F. U. G. Zichy,

lak. Magy. kath. Az uraság 4 tornyú fényes kastélyával ékeskedik, Vadakkal, halakkal bővelkedik Ráp-cza vize mentében.

Sz. Miklós, N. mvs Torontál Várm. ben, ó-Becsénekszomszéd-ságában F. U. G. Nákó. Lakosi elegyesek 4213 kat. egyebek ó-hitűek. Gabona termő, és marhatartó ha-

tárral, kereskedéssel.

Sz. Pál, falu, Győr Várm. ben, Duna mellett, Győr-hez 1 3/4 mfd erdeje van, szép káposztáját a' Dunán alá felé-hordja.

Sz. Péter, Sajó, mvs Borsod Várm. ben, Miskolczhoz 1. 1/2 mfd. F. U. több uraság. lak. Magy. kath. ref. jó ha-tárral.

T.

Ta, nagy víz Chinában, melly a' Yunnán tart. ban ered, és Quangchennál a' tengerbe szakad.

Taasing, sziget Dániában Fün-nen és Langeland között. 2 mfd hosz. 1 szél. Sok e-gésséges füveket terem.

Taüs, népes 's jól épült falakkal kerített vs holdog Arábiában, hegyvárral.

Tabacuru, nagy fő Brasiliá-ban déli Amer. Maranhói tart. ban.

Tabago, (11° 20' É. Sz. 42° N. H.) Francz. bir. ban lévő Caraibi sziget nyug. Indiá-ban, mind annyi Caraibi szigetek közt leg inkább délnek fekszik 16 1/2 □ mfd (1788-ban) 1695c l. kik közt 425 Fejérek, 231 Mulattok, 13295 Sklávok; Vannak mér-sékelt dombjai 's terem bő-ven czükort, kávét, caca-ot, fahéjat, citromot, sa-létromot, sasafrast, gum-mikopált, pamutot, indi-gót, kókoszfát, borsót, granátalmát, fűgét, ana-naszt, yamst, patatát, cassaave csemetét, tamarin-dát, indiai rozsot, borsót,

babót, tököt, 's többef. lovakat, marhákat, sza-marakat, juhokat, kecské-ket, házinyúlakat, veres vadakat, madarakat, ha-lakat, tekenősbékákat. Fő vs Scharborough. A' szige-tet a' Spanyolok, kik fel-találták az ott lelt dohány-tól Tobagónak nevezték. 1804-tól fogva az Anglusoké. Ész. kel. fekszik kis Ta-bago.

Taball, kis Kir. ság Celebes szigeten.

Tabarca, sziget a' közép ten-gerben, a' Tunisi partokon Barbariában a' Zaire fő mellett 1/2 mfd nagyságú kastéllyal és halászzattal.

Tabarca nueva, új **Tabarca**, szie- get, egy mfdre Sz. Pólától a' Spanyol Valencia tart. hol 1771-ben egy Spanyol gyarmath telepedett le, ki- ket III Károly Kir. a' Sklav-ságból szabadított vala fel. Van 1 vitorla fabr. de fája, és ivóvize nincs, hanem minden szükségéit a' száraz földről pótolja.

Tabarctan, l. Mazanderan. **Tabariék**, (Tiberias) régi,

- hajdan derék vs a' Tiberiás v. Genezarethi tó mellett Palaestinában meleg ferdővel
- Tabasco**, tart. Mexicói Spanyol V. Kírs. ban, ész. Amerikában. Ezen tart. nak partjain nem meszsze a' Campechei öböltől ismérték meg az Európaiak a' dohányt, melly attól nevét is kapta. A' hasonnevű fő vs hasonnevű víz mellett fekszik melly Campeche öbölbe foly.
- Tabasseran**, urad. a' Kaukázii Dhagestan tart. 10000 Muhamedáni familiákkal, kik 5 örökös Fejedelmektől igazgattatnak, és legöregebike Rustom, Thabasserani Khadi név alatt a' legnagyobb részét birja, 's a' többiekkel egy hasonnevű békerített vsban lakik, ez a' kereskedésnek közép pontja, mellyet a' Persiaiak a' Dhagestaniaiakkal üznek.
- Taberna**, vs a' Spanyol Valenczia tart. 4000 l.
- Table desierta**, egy a' Madeiri szigetek közzül (Ilhas Desiertas) sík 's terméktelen.
- Tabo** v. Sz. Péter víz, Parti víz az Elefántcsont partokon felső Guineában Tabo Szerecsen falunál, szakadása egy gáttal be van tömve.
- Tabor**, ker. Cseh orsz. a' Morva 's Austriai határokon, Lusznitz vize keresztül folyja. Bányájijók. Lak. 132110 tartanak pamut, gyapjú, gyolcs kézmiveket, van 21 vs, 13 mvs 57 uradalmi 's jószágai. Fő vs
- Tabon Hradistie**, (49° 24' 23'' E. Sz.) Kir. vs Luschitz mellett, eredete a' Hussitáktól van, 400 h. 3040 l. derék Esperesti templ. és posztó szövással.
- Tabor Thabor**, Tótúl hegyen épült temetőt tesz, melly falakkal 's tornyokkal bé van kerítve, nem külömben magas helyett megerősített tábor, áltjárást, p.o. Bécsnél azon vidék, hol a' hidak vannak Tábor nevet visel, más vidék Brigittenauban hol hajdan a' Duna hídja volt ó Tábor nevet visel.
- Tabris**, l. Tauris.
- Tabu**, vs a' Tuariksi tart. belső részében Belad al Dshe ridben ész. Afrikáb. egy homokos pusztát nedvítő főval
- Tabu-a-mannu** v. *Topaimanao*, egy a' Társasági szigetek közzül Austráliában.
- Tacase**, Athara, a' Nil után legnagyobb fő Habessiniában ered az É. Sz. 15° alatt több patakokból, 's a' 17° 45' alatt a' Nilbe szakad, tenyésznek benne sok halak, krokodilok, vízilovak, 's gyíkok.
- Tachau**, (Drzeronow) (49° 48' 3'' E. Sz.) vs Cseh orsz. Pilseni ker. Mies fő mellett 420 h. 2580 l. 1 kast. 1 szép búcsújáró templ. és 1 Esperesti T. nem meszsze tőle van 1 savanyú kút. A hasonnevű urad. ban vannak több vas 's rézbányák 's üveg huták.
- Tachtali**, egy a' Dunai hajózásra nézve veszedelmes hely Serbiában.
- Tadoaster**, mvs az Anglus York Grófs. Werfe fő mellett. mellyen keresztül nagy kő híd vezet, mész kő ásással.
- Tadinek**, koldús monákok Indiában Wischnu Sectájából. Házról házra járván az ajtók előtt tántzolva énekelnek, egy dob mellett Wischanu dicséretét 's elváltóságát.

Tadkul, l. Baranahal.

Tadmor, szegény falu Syria Vadonában puszta a' Arabiában a' régi Palmyra gyönyörű omladéka, között, vidékén egy meleg ásványos forrás vagyon, l. Palmyra.

Tächterling, F. Alz. vizénél Bavaria' Salzach ker. mellette egy nagy vs omladéka látszatnak.

Tael, *Tail*, mérték kel. Indiában, mellyel arany ezüst 's drágaság méretik, a' nemes ércznek nehézsége pénz gyanánt vétetődik bé.

Taes, Sinai pénz mint egy 32 garasnyi értékű.

Tafalisja, derék falu Galam Kirs. Senegambiában 1 mecsettel melly a' Meccaihoz hasonlít.

Tafalla, régi de jól épült vs a' Spanyol Navarra tart. Cicudo fő mellett 2100 l. 1 királyi kast. Vidékén jobbor terem.

Tafelbay, (33° 55' E. Sz.) öböl a' jó Reménys. fokának nyug. részén, nevét vette Tafel hegytől melly öt a' dél: kel. részen félkörű formában békeríti, 's az erős szelektől oltalmazza. Béréjárása 2 mfd köre 4 mfd. Apriltől Sept. ész. nyugotti szelek alkalmatlankodnak benne, 's innen nem minden részén bátorságos. E' mellett van a' tengeri kutyasziget, v. Robbeneyland. Ezen öböl' déli részén a' Löwenberg hegye egy fokot formál.

Tafelberg, 3353 l. magas hegy a' jó Remény fokán kis patakok forrásival, neve az ő sík hátától maradt reá.

Tafelberg, hegy ész. Amerikában a' déli Carolina szabad tart. 11300 l. magas.

Tafel hegyek, fok a' keleti A-

frikai Madagascar szigeten. *Tafelsichtel*, *Tafelstein*, 3545 láb. magas hegy felső Lausitzban az Szász Sziléziai 's Cseh határokon.

Tafilat, mellék tart. a' Maroccai bir. Barbariában derék tartományi darab az Atlas hegyeken, Marocctól dél. kel. terem sok egyiptomi szilvát, birják sok Scherifek, hajdan külön virágzó bir. volt.

Talifet, hajdan derék fő vs az említett tart. most csak nagy mvs mintegy 1500 elszort h. itt sok Sherifek vagy praetendált Mahomedi maradéki laknak; itt a' Karawának fő gyülekezés helyek, kik Marokkóból belső Afrikába útzaniszkotak.

Tafu, arannyal bőv tart. a' felső Guineai Aranypartokon.

Tafua Ammatafua, egy a' Barátsági szigetek között Ausztraliában, tűzokádóval, mellyet a' sziget' l. Istennek v. Istenség' lakásának véltek.

Tafwastland, l. Tawastland.

Tagabas, Tagali tart. a' Luzon Philippinai szigeten a' Carnariai félsziget határánál, a' partokon népes, közepe sűrű erdővel béndőve hajóra való fát nyújt.

Tagal, nagy erős kereskedő vs a' keleti Java sziget kel. partján 30000 l. jó révpartal. A' sziget közepett lévő tűz okádó is Tagel nevet visel.

Tagalok, nagy Malay fajzat, a' Luzon Philippinai szigeten, mellynek déli részét lakják, sok tulajdonaik között emlékre méltó a' nagy barátsági elfogadás.

Taganrok, *Troizkoya*, *Krepestna*, *Taganroka*, *Tangarok*,

- (47° 12' 40" É. Sz. 56° 18' 45" K. H.) erős tengeri 's ker. vs az Orosz Jekaterinoslawl Helyt. az Asowi tenger mellett. 3 T. 900 h. 6000 l. a' várnépével együtt, kereskedő ítéld székkel, kereskedő iskolával, hadi révpárttal, fegyverházzal, tengeri ispitálllyal, Pálinka főzéssel 's Contumácz házzal. Ezen vs megállító helye azon portékáknak mellyek Don 's Wolga ker. tól 's a' külső tart. oda v. keresztül vitetnek.
- Taggia**, mvs a' Liguriai tengernél Riviere Ponente mellett a' Genuai birtokban, mellynek vidékén igen jó bor terem.
- Tagjura**, nyomorú falu Tripoli tart. Barbariában dattlikat 's olajfákat bőven termő rónán. Lak. vadak 's tolvajkodók.
- Tagliamento**; **Tajamento**, folyó Friaulban, melly a' Mauro hegyen a' Juli Alpeseken Német orsz. határinál ered 's az Adriai tengerbe foly. Belé szakadnak 20 kisebb 's nagyobb fók, mellyek közt Fella legnagyobb. Ez Amaro 's Gortis közt végül véle öszve. Ettől vette az Olasz Tagliamento osztály nevét, melly a' Trevisoi Markot foglalta magában, most Lomb. Velen. Kirs.nak egyik része.
- Taglio Novissimo**, l. Mira.
- Tagrin**, l. Sierra Leona fő.
- Tagúriak**, Orosz: **Da-uríak**, Tatar Mantschu fajzat, nagyobb részt Russusi bir. alatt a' Chin Tagurik Nomu Ullá fő v. Naun n. részét lakják, 's a' Chinaiaktól tanúlták az állandó lakást.
- Tagus**, l. Tajo.
- Tahawa Tahown**, tesz egy eszes embert. Az Otaheitiaknál a' Papok' czimje, melly tiszt, nálok maradékra szál.
- Tahaiti**, l. Otaheiti.
- Tahta**, kis vs felső Egyiptomban Nilvölgyében Helytartó lakó helye.
- Tahura**, és **Tahurana**, 2 a' Sundwich szigetek közzül Australiában, az utolsó Ka-hauraninak is neveztetik 's népetlen.
- Taif-Tojef**, kerített vs kösziklás Arábiában Hedschas tart. fekszik magas hegyen szép termék völgyben, gyümölcsben, mondulában 's szőlő-gerezekben gazdag, ezek messzire elküldetnek.
- Tai-hu**, nagy tó Chinától kel. kies hegyen.
- Tail**, nagy fő a' Marattok kir. első Indiában, mellynek Mehanadeval lett öszvefolyásából támad Katak vize.
- Taillat**, fok Francz. orsz. déli partjain.
- Tai-ming-tchao**, régi, jeles népes vs Chansi tart. ban Chinában; vidékében 5. II-dik rangú, és 20 III-dik rangú vsok foglaltatnak.
- Tain**, vs a' Francz. Drome oszt. 1420 l. itt terem ama' jó Hermitage'i bor.
- Tain**, fő vs az ész. Scótziai Ross Grófs. Dornochi Frith fő mellett 1800 l. kik föld művelésből, héringhalászásból 's nyugotti szigetekkel űzött kereskedésből élőknek.
- Tai-Ouan**, l. Formosa.
- Taipal**, erős vs a' Russus Wiburgh Helyt. Ladoga tónál egy szigetben.
- Taiti**, l. Otaheiti.
- Tai-ping**, vs Konang tartománynak legtermékenyebb 's legműveltebb részében Chinában, 12 II-dik rangú, és 2 III-dik rangú városokkal.

Tai-tong, vs Chamsi tart. ban Chinában, 4 II-dik rangú, és 7 III-dik rangú vsokkal. Hegyeiben jeles Lásur köveket, és jó orvos füveket találni.

Tai-tong-fu, erős vár a' Chinai Schan-si tart. a' nagy kőfal mellett. kereskedik Lazúrkövel 's bőrekkel.

Taiwan, I, Formosa.

Tai-Yuen-fu, fő vs a' Chinai Schan-si tart. Fuen-ho főnél hajdan a' Tai-mingtschao Dynastiából eredett Császár' lakja; vannak dőledezett palotái 's még csak egynehány márvány sírjai, négy szeges kövei 's sok diadalomkapui, készít materiát, szőnyegeket, 's kereskedik konyha edénnyel 's vasmívekkel.

Taja, fő Morvában 2 patak-ból ered, melyeknek egyiké Fidis Austriai vsból ered 's német Taja nevet visel, a' másik pedig a' Teltschi urad. Iglau ker. ered 's Morva Tájának nevezte-tik. Mindketten Raps vár alatt Austr. egyesülnek, az utolsó Frayn alatt ismét elvál, 2 helyett az Austriai és Morvai határt jegyzik, az Iglaut felveszi, 's Landthut alatt Morva déli csüccsán Morva vizébe szakad.

Tajamento, I. Tagliamento.

Tajo Port. Tejo, fő Spanyol orsz. 's Portug. a' legnagyobb eddig hajózhatlan, de azzá tehető fő. Ered az Algarbiai hegyeken az Arragonia határoknál Orospe-dá hegyből Spanyol orsz. közepéről nyug. foly, felveszi Henarest, Xaramát, Manzanarest, Alberchet, Alagont, Tajunnát 's a' t. Portugalliát keresztül folyja 's, 170 mfd folyás után

Lisszabonándi az Atlanti tengerbe szakad. Folyótér-színe 1357 □ mfd. Kőntései a' tart. termékségét nevelik 's arany fővényt hord.

Tajonna, tengeri part Barka tart. Barbariában szép 's jó révvel a' Sidrai öbölben.

Tajova, tót falu Zólyom Várm. Besztercebánnától 1 óra. 1 kath. T. rezolvasztó kemenczével, hasogató gúnyhóval választó kemenczével, 's salakmosással. Itt aranyfesték is nyerettetik. Lak. a' királyi bánya munkálásából élnek.

Tajonna, fő Spanyol orsz. melly Signenzától egynehány mfd ered 's Xaramába 's avval együtt a' Tajóba ömlik.

Takarari, Szerecsen falu a' felső Gnineai arany partokon fekszik hegycsúcson.

Takase, hajdan Astaboras, legderékebb mellék főja a' Nílnak Habessiniában, ered Aschquagna hegyben Augot tart. Tigre 's Walkait tart. keresztül folja, Nubiában a' Nillel egyesül, minekutánna Habessiniában Korar Angrab 's több mellék vizeket felszedett volna.

Tacowanha, egy az Andetanowi szigetek közül a' nyug. tengeren, Russia' birtoka. Van 1 tűzokádója.

Takpo, melyet az Angolok néha Butannak neveznek, Tibet bir. Asiában U, Kombo, Kahang, és Tzang tart. között. Itt vagyon:

Takpo-Cini, fő helys. az említett tart. hol a' Kapuzinusok klastromot kapuzk.

Tanktschi-Tesse, I. Columbia.

Talabo; öböl a' Corsikai sziget' nyug. partjain.

Lalamone Telamone, kis erős va jó révvel a' Toscanáé

- nagy Herczs. partjain.
Talendre, vs a' Francz. Puy de Dome oszt. 3230 l.
Talanta, Atalanta, kis sziget hasonnevű öbölben Janjha tart. szélein Görög orsz. ban.
Talasse, helyesen épült vs az ész. Amerikai Creek tart. fa házakkal.
Talavera de la Reyna, kis, de szép, falakkal tornyokkal 's sánczokkal kerített vs a' Spanyol Toledo tart. Tajó mellett 7000 l. királyi patantyús iskolával, erős selyem manuf. Arany 's ezüst ékesség, posztó 's finom földedény fabr. Híres az 1809 eszt. 28 Juliusban esett csata miatt.
Talbot, Grófs. az ész. Amerikai Maryland szabad tart. Easton fő vssal.
Talentum, a' Görököknél bizonyos summa pénz. Egy Attikai Talentum némelyek szerint 900 tallérból, mások szerint 60 Attikai Minából állott, egy Mina ért a' mi pénzünkben 24 for. és így az egész talentum 1440 for.
Talern Thalern, falu Austr. a' Bécsi Erdő fert. kőszénbányával. Találtatik itt gáliczkő 7 vitriolos táblakő, Marga 's hegyszurok.
Talenti Hegyek, része a' kis Altalnak Russiában.
Taleyrac, vs a' Francz. felső Garonne oszt. 3900 l.
Talfang, Mark Talfang, mvs a' Rajnai Grumbachi Grófs. ban hasonnevű tisztségben Hundsrück bércein.
Tallos, Eszterházi H. faluja Pósony Várm. a' fekete víznél, 1 kath. t. 90 h. urasági kast. jobbitó házzal Magyar l. Nádas berkében sok nagy tekenős békák tartozkodnak.
Tállya, Hegyallyai híres, szép mvs Zemplén Várm. Szikszó és Liszka közt posta hely. F. U. a' K. Kamara, régi vártal 's több nemes lakosokkal, 1 kath. 1 ref. temp. jó borral, melly a' Tokaihoz tartozik. Rátka filiál helységgel együtt 3680 l. 1810 gyűlés által sokat szenvedett.
Talsen, vs a' Russus Curland Helyt. tó mellett 27 h.
Taltal, Pogány pásztorfaj Habessiniában, melly Dankali kirs. got, az előtt Habessinia' birtokát, meghódította.
Tala, l. Emeó.
Talwitz, falu Cseh orsz. Ellnhogeni ker. Tripp és Clüs fabr. kal.
Tamaduste, révpárt 's mvs a' Canáriai Ferro sziget' ész. partján.
Tamago, fő Portugalliában, ered a' Spanyol Galliczia tart. 's Minhóba szakad.
Taman, l. Fanagoriá.
Tamar, fo Angliában, ered Devon Grófs. 's a' Canálisba szakad.
Tamara, Wilhelm' szigete. A' legnyugottibb sziget a' Sors szigetek közt nyug. Afrikában felső Guineánál. 3 mfd hosszú. 1 széles, igen termékeny; van rajta 3 falu mindenike mintegy 100 gunyhókkal. Az Anglusoknak itt 3 vasmacska piaczaik. Kereskedési lakjaik 's Arsenáljok vagyon.
Tamarida, kis fő vs Sokotora szigeten nyug. Asiában egy hegy-láncz' allján hasonnevű öböl hátuljánál. igen tetszetőjen fejez hegyn. mellyek korall kövekből épültek 's bé vannak megszelve. Lakik itt 1 Said v. Helyt. Kereskednek Arabiával 's az Afrikai Zangvehar szigettel

- szigettel kis nyomorú hajócskákon.
- Tamarite**, (41° 47' É. Sz. 17° 13' K. H.) vs a' Spanyol Aragonia tart. 2400 l.
- Tamaro**, kis fő az innenső Herczs. Neápolban, melly Beneventó felett Carole főba omol.
- Tamarovo**, *Erien v. Ren*, kis vs Moldvában a' Pruthnak Dunába folytánál.
- Tamarus**, , fő viz Angliában, most Tamer.
- Tamasi**, népes mvs Tolna Várm. Dombovári jár. ban Koppán vize mellékében. F. U. H. Eszterházy, kinek ékes kastélyával díszesítetik. Számlál 2300 kath. 11 evang. és 8 zsidó lak. Vagyon pléb. Szentegyháza, és kivált híres a' mindenféle vadakkal gazdag gyönyörű vadaskertje.
- Tamba**, tart. felső Benguelában alsó Guineában déli Afrikában, Stella, Kabezko, Oako 's Bembe tart. között. Sok főktől keresztül folyva 's termék. Itt ered a' Longo v. Moreno parti fő, melly mellett a' Portugallusoknak néhány erősegeik vannak. A' tart. mindenféle drága eledelket terem. Lak. Fétisch tisztelőji 's vitézek. Az egész tart. 12 független. a' Portugallusok védjek alatt lévő Fejedelmektől igazgattatik. Itt van.
- Tamba**, Portug. vár magas sziklán, melly mellett Longo határ vize ered.
- Tambach**, Gróf Ortenburgi urad. Baviariában, Main ker.
- Tambach**, (50° 48' 9" É. Sz. 28° 21' 57" K. H.) mvs Gotha Herczs. a' Thüningierdönél 1380 l. papíros malomokkal. Luther ezen helyet Locum benedictionis nüb. LEX. V. DAR.
- suae nevezte, mert 1537 ittl egésségesedett meg.
- Tambakonda**, fő vs Neola Kirs. közép Senegambiában közép Afrikában.
- Tambow**, Helyts. közép mérsékelt Russiában Ockatól délre, Wladimir, Nischegorod, Pensa, Saratow, Weronesch, Orel, Tuta 's Rjásan Helyt. között. 1271. 1/3 □ mfd 1,023,090 l. jobbára Lengyelekkel, kevés keresztelt Tatárokkal, Mordwinokkal, Czirkaszialakkal, Czigányokkal, 's t. eff. A' tart. sík csak néhai dombos, hidegecske, 's csak délről termék. Marhatartása, ló 's méh tenyésztése tetemes. Itt csak vas találtatik, fabr. 's kereskedése tetemes, felosztatik 10 ker. fő vs.
- Tambow**, (52° 43' 44" É. Sz. 59° 27' 15" K. H.) Zna fő mellett 1600 jobbára fa ház. 13 templ. 2 klast. 10690 l. Görög Püsp. 2 posztó 's mäteria fabr. 1 gyolcs fabr. 1 vitorla 's kötél fabr. 1 Császári gáliczkő főzéssel. Kereskedése tetemes.
- Tambukier v. Tambusthier** tart. Kaffer tart. déli partjain déli Afrikában Zomq és Täthea fők közt, hegyes, erdős, tele vad állatokkal, sok kőszáli kecskével 's vizilovakkal, jó nedves 's termék földdel, de a' hadak által lakosi nagyon elvesztek, kevés nyomor lak. barlangokban laknak, marhájuk nincs, tengeri fűből 's vadászatból élnek, a' többi Cafferbélieknél halványabbak, hadakozók, értik a' mesterséget vasat 's más érczet bizonyos kemenczékben olvasztani, 's abból házi eszközöket 's cizraságokat csinálni. Ezüst-

- ből 's rézből készítenek a-
ranyhoz hasonló kevert ér-
czet.
- Tangerin*, l. Socotorah.
- Tamesis*, l. fő víz l. Temse.
- Tametari*, délnek fekvő rév-
part 's kereskedő hely Ma-
dagascar szigeten keleti
Afiikában. Bestimassa tart.
levegője egészséges, lak. jó
szívűek, 's dolgossak.
- Taming-fu*, igen régi vs a'
Chinai Pe-tsche-li tart.
- Tamise*, vs a' Fran. felső Ga-
ronne oszt. 5470 l.
- Tamsweg*, mvs Báváriában
Salzach ker. Mur fő mel-
lett 1 pléb. 1 ispit. 104 h.
vas Depéval. Lak. a' mes-
terség mellett a' földet is
mívelik 's jól birják mago-
kat.
- Tamulen*, l. Malabar.
- Tamworth*, vs az Anglus Staf-
ford Grófs. Tame fő mel-
lett, melly egy részét War-
wik Grófs. felé elosztja, van
nagy pamut fabr.
- Tamyras*, fő víz Sydon és Be-
rytus közt, Pliniusnál,
Maiores, most Damur.
- Tanaiford*, tenger öböl Norwe-
giában.
- Tanais*, Scythia névvel Sy-
lus, határfő Európa és A-
sia közt hajdan, most
Don.
- Tanaitae*, p. Tanais vize mel-
lett, Europai Sarmátiában
lakott nép.
- Tananukan*, a' Russiai Kawa-
lang v. Róka szigeteknek
egyike meleg forrásokkal.
- Tanaro*, fő Lombardiában e-
red Col de Tendu mellett
az Apennineken dél. ész.
felé foly, Ceva, Cherasco
Alba, Asti 's Alessandria
falait mossa, mintegy 24
mfd folyása után Bassig-
nanónál a' Póba szakad.
Cherascómál Stúrát, Ales-
sandiánál Belbót Bormi-
- dát, Arcót 's e' felvez.
- Tanarus*, fő víz, most Tana-
ro. Majlandi Herben.
- Tanasserim*, l. Tenasserim.
- Tancugua*, tart. Spanyol Ame-
rikában Chili ker. hason-
nevű fő helységgel.
- Tanck*, Goai pénz 11 $\frac{1}{4}$ fil-
lért ér.
- Tancrowall*, Szerecsen vs Kaen
Kirs. alsó Senegambiában,
Gambiától nem messze
Angol kereskedő hellyel.
- Tanderago*, mvs az Hiberniai
Armagh Grófs. Newry-Ca-
náltól $\frac{1}{4}$ órányira, min-
denhétén tart egy gyólca
vásárt, mellyben 2000 font
sterling forog, vidékén
nagy fehéritő mávek van-
nak 's egy folyamatban lé-
vő vitriolbánya.
- Tandschor*, l. Tanjore.
- Tangarok*, l. Taganrok.
- Tange*, kis fő kel. Borussziá-
ban, melly Memelnél a'
Curi öbölbe foly.
- Tangelane*, vár a' Senai par-
tokon Monomotapa bir. dé-
li Afrikában a' Zambeze fő
veszedelmes kifolyásánál.
- Tangen*, l. Bragernes.
- Tanger*, fő ó-Markban Bran-
denburgban, ered egy ha-
sonnevű erdőségben 's Tan-
germündénél az Elbébe sza-
kad.
- Tanger*, *Tansghia*, Tingis, kia
Spanyol vs Fez Kirs. Chus
tart. a' közép tengernél ész.
Afrikában, az itt csak 6 ó-
rányi széles Gibraltári ten-
gerszorúlatnál 1 rév part-
tal 1 kastél több Europai
kereskedők lakják.
- Tangermünde*, (52° 32' 44" É.
Sz.) vs ó-Markban Bran-
denburgban Tangernak El-
be főval való egyesülésénél
1 templ. 1 vs iskolával, 2
kis iskol. 2 ispitállyal 579
h. 3030 l. kik közt 5 zsidó
familiák vannak. Gasdago-

- dások' módja az Elbei ha-
 jó építés, serfőzés, pálin-
 ka égetés, halászás, föld-
 művelés, marha nevelés,
 posztó's gyolcs's más pol-
 gári kézművek. 4 országos
 vásárokat tart.
- Tangoa**, Parti fő a' Zangve-
 bari partokon keleti Afri-
 kában.
- Tangus**, l. Tibet.
- Taninge**, vs a' Savoyi Faucig-
 ny tart. 2490 l. Foron patak
 mellett.
- Tanjore**, *Tandscher*, *Tanschaur*,
 tart. a' kel. Indiai Madras
 Angol Helyt.ban, Kaweri's
 Kolarru folyók' egybesza-
 kadásánál 9 német mfd
 hossza 8 széles. több csa-
 tornáktól álthasítva, igen
 termékeny, kivált riská-
 sára nézve, melly kétszer
 arattatik's a' Coromande-
 li életes kamarának tartat-
 tik. Ezen tart hajdan Ang-
 lia, Dánia, Hollandia's
 Francz. orsz. közt fel volt
 osztva, most egészen az
 Angoloké, csak Tanjore vs
 kis vidékével az igen cse-
 kély határra szorított Sa-
 fogi Kirtól függ, ez az An-
 glusoknak engedett birto-
 kaiért 1800-tól fogva 75000
 font. Sterl. kap.'s lakik a'
 nagy erős.
- Tanjore**, vsban melly (10° 42'
 É. Sz. 36° 2' K. H.) fekszik
 ez Caweri fő két karja közt.
 Több lak. kath.'s luth. az
 utolsóknak iskolájok's ár-
 vákházok van. Az Itt lévő
 Pagódában nagy bikát lát-
 hatni, melly 1 gránitszik-
 lából van ki vágva's 12 l.
 magasságú.
- Tanna**, kis vs Reusz-Schleitz
 Herczs. kies vidéken, tart
 híres vásárokat,
- Tanna**, (19° 30' D. H.) az új
 Hebridák közt délfelé Au-
 stráliában tűzokádóval, me-
- leg forrásokkal 20,000 l. 3
 külön nyelvű népekkel, kik
 az Europaiaktól tartatnak,
 vélek ellenkezésben élnek,
 de a' barátsági szigetekkel
 valami közösülésben van-
 nak.
- Tannah**, kerített vs's főhelys.
 Salsette szigeten a' Britan-
 nus Bombay Helyt. 1 kastél.
 1 Dominikánus klast.
- Tanne**, jószág Westphalia
 Herczs. Blankenburg ker.
 Bode fő mellett vas hutá-
 val 73 h. 520 l.
- Tannhausen**, falu alsó Szilézi-
 ában Schwérdnitz ker. 1100
 l. egy klast. vászon fejeri-
 téssel, köszén ásással, jó
 savanyúkúttal, melly Char-
 lotta kútnak neveztetik.
- Tanroda**, kis vs Weimari
 Weimari Herczs. Ilm fő
 mellett 130 h. 590 l.
- Tanschaur**, l. Tanjore.
- Tanscher**, Tansghia, l. Tan-
 ger.
- Tansift**, *Tensift*, igen széles
 víz Marocco bir. ész. Afrik.
 Marocco fő vst mossa, As-
 fitól dél felé a' tengerbe
 foly.
- Tantah** v. *Tentah*, legderé-
 kebb vs Garbieh tart. alsó
 Egyiptusban, alkalmas csa-
 torna mellett, csak nem
 délre közepén, a' benne ép-
 pült mecsethez tartozik vi-
 dékével együtt, a' mecset
 szép épület, 's sírja a' Ma-
 homedanus szent Seid Ach-
 met el Bedawinak, kihez
 nagy seregekben, kivált a'
 tavaszi Equinoctium's a'
 nyári Solstitium idejében
 majd 20000 ember szokott
 búcsút jární. Ezen időszak-
 ban itt egy nagy vásár tar-
 tatik, melly miatt sok ke-
 reskedő boltok is vannak.
- Tantumquerri**, Brittanus kas-
 tély az arany partokon fel-
 ső Guineában Fantin tart.

- Tanus**, fővíz Argolisban.
- Taocara**, Teucheria, régi vs Sydrai öbölnél Barca orsz. ban Afrikában.
- Tcormina**, Taurominum, vs Sicziáliában Val di Demona tart. a' tenger mellett egy sziklán 723 h. 6000 l. Római játékszín maradványival. Vidéken szép márvány vágatik 's jó bor terem.
- Taparika**, sziget a' Mindenszentek öblében Brasiliában dohány termesztéssel 's legelőkkel gazdag.
- Tapian**, vs kel. Borussziában magas helyen Pregel fő mellett 130 h. 1640 régi Sугurbi nevű várral, szegények 's Invalidusok házával. Van itt egy zsilip 1 királyi vámház, 's a' Prege-len keresztül járás. A' hasonnevű ker. van 47 □ mfd tére 69170 l.
- Taplauken**, Tapiacum, tiszt-ség 's klast. kel. Prussziában Tapian ker. Pregel mellett, vidéken hajdan vad ökrök találtattak, de már ki vannak irtva.
- Topolcsány**, n. mvs Nyitra Várm. ben. Bodoki jár. ban Galgócshoz 4 óra, Hajdan szabad vs vala; most F. U. G. Traun, lak. elegyesek, kat. és zsidók. Lovai, vásárjai, sáfrányai által nevezetes: Tul. pléb. val, ispitállal, és posta hivatalal.
- Topolcsány**, k. mvs Bars Várm. ben, Zsitva vizénél, azon nevű jár. ban, Lévától és Verebélytől 3 1/4 óra, hegyek között. Hajdan Rákóczy birtoka vala; most F. U. G. Keglevics és H. Kohári Lak. elegyes kath. tulajdon pléb. val. Nevezetes régi vára, az uraság' kastélya, kertye, majorsága; a' vsnak szép Szentegyháza, ispitállal, posztót készítő műhelye', Ebedreznél lévő savanyú vize, 's a' t.
- Topolcsány**, falu Borsód Várm. ben, Egertől 8 óra, Szatyaához nem messze; F. U. Sz. Miklósi fam. és az Egri Seminarium. Lak. Magy. ref. és kath. Nevezetes vas bányája, hámora, és malmai miatt.
- Topolcsa**, magyar jó élő mvs Szala Várm. Sümegh és N. Váson közt posta hely, F. U. a' Sümeghi urad. tul. tanáccsal, 1 kath. pléb. templ. a' Szentkúti ferdővel, 's egy halastóval. Bacsányi János' hazája.
- Topolcsa fő**, magyar falu Weszprém Várm. Topolcsa vizének eredeténél ref. tem. 's bor termesztéssel.
- Topolcsa**, falu Baranya Várm. ben, Nagyszőlő mellett, Siklóstól 3 óra. F. U. H. Bathyányi, l. Magy. kath. és ref. savanyú vízzel, hévíz ferdővel, több jó malmokkal, 1 vendég fogadóval.
- Tappa**, Molukki sziget, Bachi-ani Szultán bir. alatt kel. Indiában.
- Tappaiak**, Szerecsen nép a' Skláv partokon felső Guineában Afrikában.
- Tapanooly**, (1° 40' É. Sz.) híres öböl Sumatra nyug. részén, melly mindenféle szelek ellen biztos révpartot formál és olly nagynak mondatik, hogy abban Európának egész tengeri ereje elegendő térséget kaphat.
- Tappi**, fő a' Marották bir. első Indiában Berrar tart. ered, 's a' Cambai öbölbe foly.
- Tappul**, egyik a' Suluh szigetek között kel. Indiában, a' Spanyolok letelepedő helyek.

Taprobana, hajdan, most Ceilan sziget.

Tapti, fő a' Maratták birod. kel. Indiában.

Tapuyok, szabad Indus nép déli Amerikában.

Tapyrok, Media Atropatenában, Zagrus hegye körül lakott rabló nép.

Tara, vs az Orosz Tobolsk Helyt. a' Tará főnek az Irtisbe szakadásánál 600 Orosz. 's 50 Tatór h. 1860 Orosz 280 Tat. l.

Tarabilis, l. Tripoli.

Tarablús Tripoli, Basaság Syriában nagys. 25 □ mfd a' közép tenger mellett, és egy hegylánc közt, melly mellett Orontes vize foly. A' part nagy részt sík, kevés dombokkal vegyes, nedves, terem búzát, pamutot, dohányt, de resten műveltetik. Hegyes vidékeiben, az említett termékeken kívül bor, olajfák, 's szederfák is vannak. A' rónán a' partok mellett 's a' vsban laknak Görögök, Törökök, Arabsok, a' hegyeken egész a' Libánuszig Ansarek, a' Libanuszon Maroniták, minden népségek bizonyos privilegyiumokkal élnek. A' Basa alatt sok Sandschackok vannak fő vs

Tarablús, Toraboles, Tripoli, (34° 16' 27" É. Sz. 53° 24' 5" K. H.) a' Libanus tövében, Kadischa fő mellett, egy fertály órányira a' tengertől, kis dombon, van jó réve; 16000 l. Basának lakja, 's i Görög Püsp. van egy szép mecsetje. Kihordás tárgyai főképpen selyem, pamut, gubacs, hamu, 's gomba, ellenben behordanak posztót, koschenillát, czukrot, 's nyug.

• Indiai kávét. Vidékén ga-

bona, méznád, füge, olaj, granát-alma, nopál 's szőlőkék, fejer szederfák, narancs 's citromfák találtnak. Levegője a' közel lévő álló vizek miatt nem igen egészséges.

Tarabosan, Basaság Amasantart. vagy is Natóliában a' hajdani Cappadócziai Pontust foglalja magában, melly később Trapezuntnak neveztetett, fekszik a' fekete tenger mellett Guriel, Arzerum, 's Siwastart. között, magas hegyekkel bé van kerítve 's keresztül övedzve, még is termék, a' hegyek gyümölcsfákat 's szőlő tökéket, a' légmagasbak havasi plántákat, 's a' völgyek pedig gabonát teremnek. A' hegyek bőven adnak érczet, főképrezet fő vs

Tarabosan, (Trapezunt) a' hajdani Trapezus (41° 3' 12" É. Sz.) tenger mellett egy hegy tövében fekszik, kis révpártja is van, de mollyre nem nagy gond véseltetik. Mondatik hogy most ismét 100,000 l. légyenek, kik közt sok Görögök i Püsp. van régi klast. külbmbfésé derék épületjei, 's igen hasznos kereskedéstűz, főképre a' fekete tengeren, ide Karawanák is jönnek belső Asiából. Kihordás fő tárgyai: bor, rézmívek, mellyek itt bőven készítetnek, viasz, bőr, diók, mogyorók, körtvélyek, fekete dattlik 's t.

Taradant, l. Taradant.

Tarantaise, Tarantasia, hegyes tart. Savoyenben Faucigny, Savoyen, Marienne 's Aosta között - vannak jó legelőji, sósforrásai, 's köszene. Fő vs Moustiers.

Taranta, magas hegy Habes-

siniában a' Tigrei hegy-
lánczok közül.

Tarantano, vs a' Spanyol Ca-
talia tart. az Aragoniai
határokon.

Tarento, Tarentum, (35° 40'
45" É. Sz.) vs 's ker. fő-
helység a' Nápolyi Terra
di Otranto félszigeten, ha-
sonnevű tenger öbölénél,
18460 l. erős várral, alkal-
mas de most homok lepte
rév partnál, és Éraek l.kal.
Az itt való csatorna igen
mesterséges, Vidéken l. Sós-
tó van. Ezen vstól kapta
Herczegi nevet a' Francz.
Macdonald Marschal. Vi-
déken sok Tarantulák ta-
láltatnak, bizonyos pók-
faj, mellynek csipése bo-
londítónak lenni mondatik,
annyira, hogy azilly bódúl-
takat csak táncz hozhatja
helyre — különös orvos-
ság —

Turare, vs a' Francz. Rhone
oszt. 2800 l.

Tarazona, vs 's ker. fő helys.
a' Francz. Rhona torkola-
ti oszt. Rhona fő mellett,
mellyen keresztül egy ha-
jónok álló híd az ált' el-
lenben fekvő Beaucaire vsba
vezet; 10000 l. gyapjú 'sse-
lyem fabr. kereskedik ló-
here maggal, orvosplánták-
kal, gyapjúval, keményi-
tővel, pálinkával.

Tarazona, Tariaso, (42° 2'
É. Sz. 15° 2' K. H.) vs a'
Spanyol Aragonia tart. 8000
l. Püsp.

Tarbelli, Aquitaniai öböl és
Aturus vize között lakott
nép Galliában, fő vsok A-
quae Tarbellicae, most
Acqs.

Tarbes, (43° 13' 51" É. Sz.
17° 43' 59" K. H.) fő vs a'
Francz. felső Pyraeneusi
oszt. rónán az Adouc mind
a' két partján ecsetelni ér-

demelt romános vidéken
6800 l. alatsony régi hegy
várral, gyolcs, zsebkendő
fabr. vidéken papiros ma-
lom 's öregbányák vannak
kereskedése tetemes. Az
oszt. főhivatalokon kívül
egy kereskedésre ügyelő
ítélet is van itt.

Tarburg, kis vs az ész. Ame-
rikai ész. Carolina szabad
tart. Tar vize mellett.

Tarcsa, Tatzmansdorf, né-
met falu Vas Várm. jó sa-
vanyú kúttal 's feredővel
szép templ.mal 's kellemes
sétáló helyekkel, méh tar-
tással sáfrán természetssel,
posztó 's fűző fabr. mel-
lyet Gróf Bathtyányi Theo-
dor építtetett.

Tarcsal, (48° 7' 11" É. Sz.
39° 0' 50" K. H.) K. Ka-
marai mvs Zemplin Várm.
híres Tokaji hegy alatt a'
Tiszán innen 1 kath. 1 ref.
templ. 1 ispotállya, jó sző-
lőkkel, rétekkkel 's Magyar
lak.kal.

Tardos, falu Komárom Várm.
ben, Gorba hegye alatt,
egy kis patak mellett, Nesz-
mélyhez 1 5/8 óra. F. U. az
Esztergomi Ersekség; lak.
többnyire tótok, kath. Itt
egy jó márvány bánya van,
3 malmokkal, és jó lencse
termesztéssel.

Tarentum, (a' régi) igen ré-
gi, Trojai háborúkor már
igen esmeretes vs Meszapia,
v. Calabriában, Görög ne-
ve Taras; mostani Taren-
to. Polgári alkotmánya De-
mocratia volt, Archytas
Ph.tól rendeltetett el, szá-
raz és tengeri ereje nagy
volt; mindegygyike a' la-
kosinak elpuhultával meg
hanyatlott, 'S így először
a' Hannibáljzszakmánya lett,
azután elárultatással Ro-
mai hatalom alá jutott, A'

régiek nem győzik magasztalni e' vst; piacza szép épületekkel és Jupiter kolossális képével diszeskedett minden jó és hasznos termésekkel; a' közellévd öbölnek nevet adott. Most Tarento. l. eztet.

Tarifa, Julia Traducta, (36° 3' É. Sz. 12° 5' 15' K. H.) vs a' Spanyol Sevilla tart. a' Gibraltári tengerszorosulatnál. 4000 l. 2 révpattal 1 klast. Ezen vs mellett 1339-ben a' keresztények nagy csatában győzték meg a' Szerecsenyeket.

Tarka, néptelen tart. Graaf-Reinette ker. keleti határain Caplandban, sok vadakkal.

Tárkány Nagy, falu, Tiszán innen Zemplin Várm. 1 kastél. derék só Depóval, mellybe a' só Tiszán Marmarosból hordatik.

Tarku, Chánság vagy Fejedls. a' Kaukazi Daghestan tart. a' Caspiumi tenger mellett egy Mahumedánus örökös fejedelem alatt, ki Schamchal az az a' Leaghi 's Daghestáni Fejedelmek fejének nevét viseli 's a' 18 században egy ideig az Orosznak hódolt. Fő vs

Tarku, hasonnevű patak mellett, Fejedelmi lak, 1200 h. 10,000 l. (kik közt sok Örmény 's Georgiai kereskedők vannak) a' vsi mesterségek mellett, kereskedést, selyem 's gabona termesztést űznek. Vidékén egy nagy sótó van.

Tarlatánok v. Farnetánok. Igy nevezték-el a' Hollandusok a' Lagvo parti Kafferlandi keleti lakosokat, kik a' nagy Kafferek népségéhez tartoznak, noha feketébbeknek lenni mondatnak a' többieknél. A' Lagoa ö-

bólnél csak 10,000 lakny mondatnak, de beljebb többen. A' férjfiak 's Aszszonyok egész a' szemérmekig meztelen járnak 's magokat megböködik. Dúrvák ugyan, de jó szívűek, barátságosak 's félékenyek, ha erősen ingereltetnek akaratosak 's boszszúállók. Igen vidámok, nyájasak, szeretik a' muzsikát, tánczot, dallokat, gond nélkül élnek, egésségesek, a' vendégi bátorságot szorosan megtartják, a' férjfiak munkájok a' halászat, vadászat, 's had; a' vassal bánni 's abból bizonyos miveket készíteni tudnak, nádkosarakat fonnak, fatálatat 's kаланakat 's csinos csólnakokat farágnak. Jeles, hogy a' mesterségekre alkalmasok — Aszszonyaik végzik minden házi 's mezei foglalatosságokat. Mivel nagy ehetők semmit sem utálnak 's tisztátalanok az ételekben, a' dohányt felette szeretik, igen hamar megkorosodnak 's elvirágzanak, azért korán is nősznek. Első dühökben a' foglyaik húsaikat is megeszik; fegyvereik, verődzsida, haságájok, 's nyilak, határozott Fejedelmek alatt vannak, vallásokról semmi bizonyost nem tudni, a' napot ugyan nagy, 's a' holdat kis kapitánynak nevezik, de őket nem imádják, körülmetélkednek, de minden vallási következés nélkül, és igen babonások.

Tarma, fő vs egy hasonnevű tart. a' déli Amerikai Peru orsz. 5540 l. juh kereskedéssel.

Tarn, fő Francz. orsz. ered a' Lozère oszt. Lozère hegyen, Pont de Montvernél. nyug

felé foly, Florac, Ispanhac, S. Enimie, Sompeyre, Milhau, S. Rome, Alby, Gaillak, (hol hajózható lesz) Rabastens, Bessieres, Villemur, Mentauban 's Moissac helységeket mossa, hol 42 mfd folyás után a' Garonnéba foly. Midőn a' hegyeken az hó olvad, árjai nagy károkat okoznak; jelesebb mellék vize Aveiron. Ezen fótól 2 oszt. vette nevét.

Tarn, Francz. oszt. Tarn Agout, Thauré, Viaux, Vere. Dadon, Sor's a' t. fők közt, áll a' hajdani felső Langvedoc egy részéből, tére 96 4/5 □ mfd 195885 l. Terem bőven vasat, ónt, rezet, kőzenet, finom agyagot, gabonát, főzeléket, karti-fiolt, gyümölcsöt, bort, lent, kendert, fát, 's m. ef. négy ker.re u. m. Alby, Castres, Lavaux, 's Gail-lac osztatik-fel, melyek 350 községeket 's 35 kant. foglalnak magokban. Fő vs Alby.

Tarn, et Garonné, Francz. oszt. melly nem rég a' körülfekvő oszt. részeiből állatott fel, a' hajót hordó Garonne fónál. Tarn 's Aveiron vizek mellett 71 1/3 □ mfd térrel 228330 l. termeszt gabonát, bort, gyümölcsöt, gesztanyét, diót, öszvéreket, baromfiakat, halakat 's a' t. Fő vs Montauban.

Tarna Terna, vs Ungvár Várm. jó borokkal. Egyesült Orosz l. jobbára pálinka-főzésből élnek. F. U. G. Sztáray.

Tarna, N. Tarna Mare, Velika Tarna, falu Ugocsa Várm. ben, völgyben, Tarna vizénél, Nagy Szőlőstől 1 3/4 mfd. Nyalábi urad.

hoz tartozik; lak. Oroszok, Oláhok egy. hitűek, tulpléb. val; két egészséges savanyú kujtai, és több arany és ezüst erei miatt nevezetes.

Tarnes, fő víz, most Tarn Francz. orsz. ban, egykor arany fővénnyel.

Tarnócz, (Tarnowce) tót mvs Liptó Várm. 1 kath. 1 evang. templ. 46 kath. 1020 evang. l. szép erdőkkel, 1 fűrés malommal l. a' len termesztést a' gyolcszövést, pálinka égetést 's borsó plántálást űzik. A' Likavai kam. urad, hoz tartozik; Pellendorfhoz 1/2 mfd.

Tarnápol, fő vs az Orosz hasonnevű Helyt. Szeret fő mellett 1 Orosz kath. 's 1 Orosz Görög pléb. 1 váltó póstával 1080 h. 7090 l. A' hasonnevű Helyt. az 1809-ig Bécsi béke által oda engedett Galicziai tart. ból állítatott fel. 400,000 l.

Tarnow, (49° 59' 50" É. Sz. 38° 40' K. H.) Galiczia Tarnow ker. fő vsa. Nemes Törvénnyel, mellynek ügyei deák nyelven folynak 1 Püsp. 1 kath. Gymn. derek gyolcs manuf' dohány magazinnal, váltó póstával, 340 h. 4310 l. Duna-jetz fő mellett, A' hasonnevű ker. ben vannak 5 vs 5 Hóstatók 10 mvs 461 falu 30614 h. 203950 l. Most ismét régi ura birtoka.

Tarnowicz, Lengy. *Tarnowssky Gury*, vs a' felső Szilégiai Benthén Rendi urad. 1 kath. pléb. 1 evang. templ. 233 h. 1430 l. 1 régi várral 's vas, sárgaréz, ezüst, 's ólom bányákkal.

Taro, fő Italiában melly Genuában ered 's Cremona alatt Póba szakad, Ettől vet-

- te a' Francz. Taro Dep. nevét melly Parma és Placenzia Hers. ből álltt fel.
- Tarpa**, mvs Szathmár Várm. ben, Gulács. és Tivador közt, Tisza Újlaktól 2 óra. F. U. G. Károlyi, lak. Magy. ref. és kat. kik közül sok a' bodnár. Gyümölcsökkel bővelkedik.
- Tarpen**, vs a' Warschau Bromberg Dep. híres búcsújáró hely.
- Tarraco**, két Scipióktól gyarapított vs, most Tarragona Spanyol orsz. ban; nagy, kereskedő, és jó bort. termesztő vs volt hajdan. Co-settanusok földén.
- Tarragona**, vs a' Spanyol Aragonia tart. Queiles mellett. Püsp.
- Tarragona**, Tarraco, (41° 8' 50" E. Sz. 18° 59' 15" K. H.) kis, kellemes hegyen épült vs a' Spanyol Catalonia tart. 7500 l. Érseks. kis révpárttal, szép Római régiségekkel, mellyek közt egy csatorna nevezetes. L. bor, pálinka kereskedést, 's halászszt üznek.
- Tarrascon**, vs a' Francz. Arriége oszt. Arriége fő mellett vas bányával.
- Tarrega**, (41° 41' E. Sz. 19° 45' K. H.) vs a' Spanyol Catalonia tart. 3600 l.
- Társaság szigetei**, (16—18° D. Sz. 130—139° N. H.) száma még nem igen ekmért szigetek kelet felé fekszenek Polynésiától; magasak jó klímájuk 's termékek; bőségben találni itt kenyér gyümölcsöt, arum 's yamsgyököt, portulakot, kartifioit, banánt, kókospálmát, paradicsfűgét, platánfákat, papirosszedert, 's Casuarinafát, patkányokat, kutyákat, sertéseket, szép madarakat,
- papagájokat, fregatt 's Grmény, szélmadarakat, osztrea, tsigát, halakat 's a' t. lak. 120000 részént fejeerek részént sárgabarnák, jó szivűek 's barátságosak. Ismétős szigetek o Tehaiti (a' legnagyobb) o-Rajagen (mellyet az Angolok Kliteának neveznek), Huahayne, o-Taha, Boraboca v. Bolabola, Maurua, Tübuai, Eimeo, Maeatea v. Osnabrücker sziget.
- Tarsus**, Tarsó vs kis Ásiában Anatolia orsz. Caramania tart. a' Kara-su (fekete víz) mellett melly rég Cynusnak hivattatott. Hajdan Cilicziának híres fő vsa, 's a' tudományok széke volt; Pál Apostol születés helye; lakják Törökök, Görögök, 's Örmények.
- Tartakow**, mvs Galiciában Zolkiew ker. 1 klast. 1 kat. 's egy. unitus Görög templ.
- Tártari**, nagy hegyláncz Sebenico folytában 16 olasz mfd széles, Bushane völgyet a' tengertől választja.
- Tartarus**, fő víz Italiában, Venetusok földén; némelyektől Pó déli ágának tartatik.
- Tartato**, fő Italiában melly Veronai vidéken eredvén részént a' Póba részént az Etschbe foly.
- Tartas**, vs a' Francz. deß Landes oszt. Midon mellett 2480 l. erbs gabona kereskedéssel.
- Tart-Lin**, 4 Dorpat.
- Tartochtransky v. koseröv**, tisztosós tavak, az Orosz Irkutsk. Helyt. Ungará fő mellett, 1 mfd Baikal tótól; igen bőven van benne a' főző só, mellyből tisztító só készíttetik.
- Tarudans**, Taradant, vs Ma

- Pocco bir.** Sds tart. szép vidéken, mellynek l. jobbjára Maurok finom 's jó rézmíveket készítenek, minden háznak van itt fala, 's kertje, melly építésmódja lassan lassan Szerecseneké né szokásba megy.
- Tarvis**, mvs Carinthiában Villach ker. 4 vas 's aczél hámorokkal.
- Tarvisimark**, l. Trevisano.
- Tasau**, mvs Morvában Iglau ker. a' hegyeken 71 h. 520 lak.
- Taschkent**, tart. Tartariában Kisil és Sir Darja fók mellett, kies, jól nedvített, részént hegyes 's termék tart. Terem gazdagon búzát, rozsot, riskását, kölest, kerti 's más veteményeket, szilvát, kajszit, barackokat, szedert, bort, pamutot, fát, 's t. ef. marha tartása nagyobb lehetne; értzből leginkább vas 's ólom találatik. Lak. bándolatlanok, de már Mahumedánusok, inkább földművelők, mint sem marha nevelők, leginkább kézi művesek 's kereskedők. Egy Khán alatt élnek, kinek akarátja fő törvény, 's ki az adót nema határozza meg, de szükség idejében erővel is kifacsarja. Számok 300000. Könnyen állíthatnak 6000 viaskodó férfit, az álló rend még is csak 6000 ember, kik Karaksan nevet viselnek, rossz katonák, fegyverjeik ív, nyíl, nyárs, és most már talán puska 's ágyú is. Fő vs
- Taschkent**. (40° E. Sz. 58° K. H.) Khán lakja Sir Darja csatorna mellett. 10,000 jobbjára sár, sással fedett h. 40,000 l. sok kertekkel, mellyek a' vsnak nagy részét teszik 150 metsettel, nagy iskolákkal, külömbféle manuf. Nagy holtokkal 's t. ef. Termeszt gyümölcsöt, pamutot, selymet, van selyem 's pamut fabr. vas 's ágyú öntő műve puskaapor fabr. 's kereskedik.
- Tasi öböl**, a' Cariai tenger szakadéka, az Orosz ész. Oceánban.
- Tasnd**, Trestenberg, legiobb priv. mvs Szolnok Várm. ben, Erdély orsz. ban N. Károlytól 3 óra. Lak. Magyarok, Ném. Oláhok, Örmények, Zsid. tul. templ. kal; egy várral és sok uri házakkal.
- Taso**, hegyes sziget az Aegeumi tengerben 8 mfd körrel, a' Rum Illi partoktól 3 mfd. Hajdan jó arany 's márvány bányája volt.
- Taszdorf**, mvs a' Brandenburgi közép Márkban Berlin 's Frankfurt között.
- Tassiano**, sziget Kerman tart. Persiában elég termékeny.
- Tassiusdon**, fő vs 's nyári lakja a' Butani Papfejedeleme nek Asiában, nagy kast. 's több tartományi tiszték hajlékaikkal. 1500 Monákokkal. A' kast. 1/4 órányira fekszik a' Mar istálló, mellyben a' legválogatottabb Tangúti 's Tatar lovak 's öszvérek vannak. meszszebbre pedig hosszú sorházak, mellyekben istenek képei 's templomi eszközök készítenek.
- Tasso**, sziget Sierra-Leona fón felső Guineában.
- Tát**, Magyar, Német falu Esztergom Várm. Duna mellett, az Esztergom-Seminarium birtoka 1 kath. templ. föld 's szőlő műveléssel.
- Tata**, Dotis, népes, jeles mvs és urad. Komárom Várm.

ban, azon nevű jászban, Komáromtól két, Nesz-mélytől 1 5/8 óra, F. U. G. Eszterházy Miklós, lak. Magyarok, többnyire és Németek 2581 kath. 1662 akat. 16 ó-hitű és 350 zsidó. Nevezetes itt az uraságnak várfőmély kastélya, díszesen elkészített kertje, gazdag gazdasága, pinczéje, egyszerű nagy herdővel együtt; A' T. Piaristáknak van Collegiumok, Conyvjusok, és Lyceumok; ennek részében, a' Tó városban, esik T. Kapucinusok' klastroma; a' kath. és ref. templ. majolika edény fabrika; sok őrlő és kaláló malom, nagy serfőző ház; a' Sz. Iványi Márványkő bánya. Itt sok mesteremberek, és csapók laknak. Itt tartózkodott Ferencz K. 1809-diki háborúkor; Itt mulatott, mint mondják, Sz. István K. 's a' t.

Tatár-Bassardschiki, vs a' Török Rum-illi tart. Maritza fő mellett meleg ferdőkkel 's kereskedéssel.

Tatár országnak, A' Buchariai ponthoz még ezeket tesszük: Eleink a' Tatár nevezetét igen tág értelemben vették. Mert igazán csak azon tart. érdemlik, melyeket valóságos Tatár eredetű népek laknak. Ezen tart. szabad Tartariának nevezetik, melly közép Ásiában 35—48° E. Sz. 66—96° K. H.) alatt fekszik. Határjai kel. China v. az úgy nevezett Chinali Tatár, dél. Tibet, India, Persia. Nyug. a' Caspiumi tenger Persia, Orosz bir. ész. az Asiai Orosz bir. áll pedig ezen tart. Chowaresm, Chiwa, a' keleti Truchmnen orsz. Arail tart. Turkestann,

Taschkent, Karalkapak' 's a' Kirgiasek' tart. és a' nyug. Buchariából. Ezen tulajdon Tatár orsz. Dzsagataj nevet is visel, 's felosztatik a' kel. 's a' nyug.ra. Az egész tart. mintegy 300 mfd hosszú 's 200 széles. Clímája kedvelt, szelid, jobbra mérsékelt, levegője csak nem mindenütt egészséges. Földe termékeny, a' partokon 's völgyekben bőtermő. Fő Hegye Mustag, Balchan, Dschimbal, s Kisik-Tag. Folyói: Amu, Sir-Darja. Tavai, a' Caspiumi tenger az Aral, 's több apró sós 's Szikád tavak. Termései: értzből; réz, vas, ón, kényszerő, gáliczkő, szalmiák, só, kőszén, hegyolaj, arany 's ezüst. Plántákból: riskása, kerti vetemények, főzelék, len, kender, pamut, safrán, dohány, bor, déli gyümölcs, rhabarbara 's a' t. Állatokból: tevék, lovak, szarvasmarhák, juhok bőven, 's selyembogarak. — Eredeti l. Tatárok, kellemes ember faj, bizonyos culturával értenek némely tudományok 's mesterségekhez is, némely kézi műveket is űznek, kivált selyem 's pamut manuf. készítenek dűrva posztót, pokróczot, teveszőrműveket, fa 's vas szerzőmokat, kivált jó pilingókat, 's ezen tárgyakkal jeles kereskedést űznek Russiába Chinába, Persiába 's Indiába. Több ágakra osztatnak fel, ezeknek némelyikei koborlók, mások falukban 's városokban laknak, némelyek rablók. A' legnagyobb 's hatalmasb Tatár tart. a' Chiw, Taschkent', Kurkas', Kodschan' 's Ghanságok a' Buchari vi-

dékkel.

Tatár népség, Orosz bir. csak a' déli részeiben éldegél, Jakaterinoslaw, Cherson, 's Tauria Helyts.gokban. Itt volt hajdan a' Krimea v. Europai Tatár-orsz. egész 1783-ig mellyben azt az Orosz bir. elfoglalta. Akkor a' népnek nagyobb része 3—400,000 kivándorolt. A' Tatár közép természetű, barnás fekete hajú, tüzes kis szemű piczin száju: nyírott fejét prémes süveg: fedi, szakállá; 's a' napkeleti hosszú selyem, vagy pamut öltözeté, bőv nadrág, szattyán csizma az ő ruházata; Szereti az öltözetben 's szolgálatban a' fényűzést 's a' lovakkal tett pompát, barátságos, őnn becsére számot-tartó, tanítható 's iskolát látogató formálható Illyek a' letelepedett Krimaii Tatárok. Kóborlók e' mellett a' határ posvány helyeken lakó Tatárok szomorvidékjeikben, kik marha, főkép ló nevelésből tengődnek, kevés árpat 's kölest is vetnek. Mindenre nézve amzoknál alább valók, durvák 's tudatlanok.

Tataq, Kirs. a' legdélibb része Borneo szigetének. Martapana fő vsal.

Tat Cin, l. Reval.

Tatra, része a' Karpatusi hegyeknek Szepes Várm. Galliczia felé, mellynek legmagasb csúcsa a' Lomniczi-hegy. l. Karpát hegyét.

Tatta. l. Sindi.

Tauber, Tuburus, fő Baváriában, ered Rothenbourg vstól 1 mfd 's Wertheimnál a' Mainba szakad. A' Mein-és-Tauber ker, ezen víztől vette nevét. 88780 l. fő vsa Wertheim.

Taucha, kis vs Saxoniában,

a' Lipsiai ker. 250 h. a' Barde fő mellett.

Taufers, falu Bavariában Inn ker. réz bányákkal.

Taulé, vs a' Francz. Morbihan oszt. 2500 l.

Taunton, vs az Anglus Somerset Grófs. Tore fő mellett, az igen termék Tanton völgyben 5500 l. posztó fabr. selyem fonással, fátyol 's szalma kalap fabr. az itt készült Taunton-Ale nevű ser becsben tartatik.

Taupont, vs a' Francz. Morbihan oszt. 2400 l.

Tauri, Europ, Sarmatiában lakott kegyetlen, rabló, és Görögökre leginkább agyarkodó nép; a' Scytháktól ész.ra nyomattattak.

Tauri-Castro, kis Livádiai vs Görög orsz. a' Negrópontei szigetnek ált ellenében.

Tauria v. Symferopol, Helyts. Orosz bir. áll Krim félszigetből, a' Krimmi v. Nogai vidékből, 's a' Kuban torkolatja mellett fekvő szigetből, Orosz bir. déli részén, a' fekete 's az Azowi tengernél Cherson és Jaketerinoslaw Helyt. közt. 1025 □ mfd nagys. 250000 l. Clímája mérsékelt 's szelíd, a' síkabb helyeken valóban meleg is, 's nyáron igen hev, de általában még is egészséges 's a' plánta nevelésre igen alkalmas a' síkok dombokkal vegyesek, a' szárazon fekvő része egy homok tenger. Déli 's nyugoti része hegyes, de hegyei nem magasok, tetőji erdősek, 's hajléaik igen termékek. Kis mesterkés fók nedvesítik, az Asowi tengernek egy része Lomha-tengernek nevezetik, mivel nyáron sikk 's bűzös. Egészben vévén földje felette termék, gabonán

kivül drága gyömmösel 's borral bővelkedik. Erdőségei jók, marháji, vadai 's tekenyösállati igen bőven vannak, méhtenyésztetése is tetemes. Asványok közöttül kivált, só, naphta, márvány, tajték, vas 's egyéb érczek találtnak. — Lak. részént Mahamed-hitű Tatárok, részént Görögök, Örmények, Oroszok, Zsidók, Czigányok, 's más vidékiek. A' földművelés 's marha tartás után élnek, kereskedése virágzó, melyet a' kevésmanufaktúrák előmozdítanak. A' Helyt. 7. ker. osztatik-fel; fő vsa Symferopol.

Taurica Chersonchus, l. Chersonesus.

Taurini, mostani Piemontban lakott nép; fő vsok Taurinorum Augusta, most Turin, és Forum Vibii.

Tauris, *Tedris*, *Tabris*, (38° 2' É. Sz. 64° 25' K. H.) Igen derék fő vs a' Persiai Aderheidschan tart. Chan'laka, igen termék, nedvített rónán. Spintscha 's Adschifó mellett, 100000 l. igen sok gyönyör épületekkel, igen derék Chani kast. 250 mecsetekkel, nagy számú adó-vevő piacokkal, 's 1 fő piacczal, melly a' világnak legnagyobb piacczai közé számláltatik. Vannak pamut, selyem, arany, 's ezüst matéria fabr. 1 ágyúöntő műhelye, kereskedése rendkívül virágzó 's gazdag. Vidékén van egy Ali-Szemei nevű Remeteség.

Taurisci, Pannoniában Claudius hegy megett lakott nép Noricum határánál.

Taurn v. *Rottenmannertaurn*, magas hegy felső Styriában Judenburg ker. Ezen által Rottenmannból Juden-

burgba járás van. Legmagasbb orma magas Taurn nevet visel. Ezen hegyen van a' Lutheránusoknak Imádkozó házok.

Tauro, egyik a' Sanguenareszigetek között. Corsikánál.

Taurus, híres hegy Asiában. Igen magas, elterül kis Asiában, hol tart. határt képez, 's ágai messze elaljasodnak. Taurusznak azon részéből, melly Halys 's felső Euphratesz fők közt fekszik, erednek a' Syriai hegyek, mellyek a' közép tenger mellett elterjednek, és Arabiában eltapúlnak.

Tausto, (42° 2' É. Sz. 15° 31' K. H.) vs a' Spanyol Aragónia tart. Rignalfé mellett 3200 l.

Tauss v. *Drastow*, Kir. vs Cseh orsz. Klattai ker. Rzubrzina patak mellett 430 h. 13010 l. czérna, pántlika, 's gyölcs szövással, timsóbányával 's üveg hutával. 1 Esperesti temp. kőfállal kerítetik.

Tauves, vs a' Francz. Puy de Dome oszt. 2110 l.

Tave, fő Wales Herben Angliában, Brecknockshirébe szakad.

Taverna, Taberna, vs egy völgyben, Calabria Oltra tart. ban, Neápol orsz. ban, 5 pléb. templ. 's 5 klastromokkal.

Tavignano, egy a' 3 legnagyobb fők között. Corsika szigetén, melly az omlott Aleria vs melletta' tengerbe szakad.

Tavira, (37° 7' 15" É. Sz. 10° 5' 30" K. H.) Fő vs a' Portugalliai Algarve tart. Segva mellett. 1563 h. 4800 l. csekéj 's várral védett révpárttal, eddig lakja az Algarvei fő Helyt. nak, 1 Corregedorsnak 's Provedors-

- nek. Lak. igen tetemes tinhal 's sardella halászatot űznek.
- Tavistock**, vs az Anglus Devon Grófs. Tave fő mellett 4000 l. kik közzül 600 a' mellék réz bányákon foglalatostkodnak. E' mellett még a' márvány vas öntés 's mindenféle matéria készítés eledelt adnak. Ezen vs ama híres Drake Ferencz' tengeri Hősnek születés helye.
- Tavogliere**, (Apuliai) egy 12 mfd hosszú 's 6 széles, dombos síkság, Foggia mellett a' Neapolisi Capitana-ta tart. Adója eddig esztendőnként 60,000 Nápoly aranyokra mentt.
- Tavolara**, sziget Sardinia kel. részén a' di. Terra nuovai öböl bemenetelénél 3 1/2 mfd körrel; lakják sok vad kecskék, mellyeknek hú-sok jó ízű, miért azokat vadászni a' Sardiniaiak ide jönek.
- Tavria**, vs Piemontban 2300 l.
- Tawarow**, vs az Orosz Rjásan Helyt. hajó építéssel foglalatostkodik.
- Tawastehus**, Kroneburg, fő vs, az eddig való lakja a' Finnlandi Tawast tart. Helyt.nak, szép, jól épült vs déli kel. részén egy nagy tónak; erős várral, fa h. 1350 l. kik kézi mesterségeket 's kereskedést űznek.
- Tawast Tawastehumi Tavastia**, fő vs Finnlandiában melly Finnlandtól kel.re Nyland, Sawolax, Osterbotten, 's Russia között fekszik. Nagysága 280 □ mfd 1,50,000 l. részént hegyes, részént sík, 's tele tavakkal. Fája bőségben, harma, vada, 's hala. Ezen tart. egy része Tawasthuus' birtoka volt; a' többi a' Kummenegärdi, és a' Kuopio-Kapitányságnak állító része vala. fő vs Tawastehus.
- Tawih-Tawih**, egy a' Szuluh szigetek közzül keleti Indiában 12,000 l. gazdag gyöngyökkel. Néha néha mogyeró nagyságú gyöngyöket is találnak l. de egynehány tisztendő alatt elvesztik tisztaságokat 's símaságokat.
- Tawrow**, erős vs az Orosz Woronesch Helyt. Tawrowkának Woroneschba szakadásánál, emlékre méltó, mivel N. Péter Czár itt a' fekete tengerre szolgálendő hadi hajó fabr. állított fel.
- Taxenbach**, kis mvs Bavariában Salzach ker. Salza fő mellett, 25 h. kast. 1 pléb. templ. Esztendőltált 3 marha vásárokat tart. Országi törvényszék' helye.
- Tay**, fő Scótziaiban Perth Grófs. nyug. hegyes részeiben ered, hol ész. kel. fekvésén Tay tavát formálja, 's a' Lochy Lyon, Tumei, 's Illával lett egyesülés után déli keleten lefelé Dundeénél a' Német tenger öblébe szakad, melly töle Tay-Mouth nevet visel.
- Taya**, l. Tehya.
- Taymouth**, helység a' közép Scótziai Perth Grófs. Tay mellett igen kellemes vidéken Lord Braidalbané kastelyával, szép kertekkel. l. Tay.
- Tayu**, fő vs Benna Susuer orsz.ban a' Sierra Leonai partokon felső Guineában.
- Tayne**, Tana, fő Sutherlandban, ész. Scotiában, nagy rohanással tengerbe szakad.
- Tayne**, jó kereskedő vs Rosz tart.ban, ész. Scotiában, Tayne vizénél, és tenger öbölnél, egy révvel.
- Tay-en-fou**, Chan-si tart. fő

vsa Chinában, Fuencho vizénél.

Tazacorte, tengeri révpart a' Canári Pálma szigetnek déli nyug. részén egy kiégett tűzokádónál.

Tchang-tshu-fu, derék kereskedő vs. a' Chinai Fo-tkien tart.

Teinkidane, l. Norfolk-sund.

Tesowo, l. Dirschau.

Teano, Theanum, kis vs a' Nápolyi Terra di Lavoro tart. 3000 l. Püsp.

Teate, l. Chieti.

To-Aukea, (14° 29' É. Sz. 128° N. Sz.) legnagyobb az Ausztrália II György Király csoport szigete közül klarisziklákból, kevés plántákkal, sok papagájokkal, galambokkal, halakkal, 's csigahéjakkal.

Tebuchue, falu Issini Kirs. a' Fogpartokon felső Guineában Sueiro fónál, egy királyi házzal, mellyben a' Kir. esztendő t' néhany hónapokig múlat. 1701-ben a' Francziák e' vidéken új gyarmatot telepítettek meg, de ezek már 1702-ben a' Hollandusoktól elűzetettek.

Tecklenburg, Burkus Kir. Grófs. a' Westphali ker. Münster 's Ornabruck közt. Lingenel egygyütt 14 □ mfd 38000 l. 1807-ben a' Bergi nagy Hercs. nek jutott 1810-ben a' Francziáknak, kiknél a' felső Emi oszt. egy részét tette. fő vs

Tecklenburg, (52° 13' 28" É. Sz. 25° 27' 10" K. H.) his vs 144 h. 760 l.

Tecocantepec, vs a' Mexicói ker. Oaxaca tart. a' déli tengernek egy hasonló névű öblénél Püsp. erős kereskedéssel.

Tecso, mvs Maramros Várm. ben, Remete és Busztyahá-

za között, Szigettől 3 óra; F. U. a' K. kamara, lak. Magy. Rusnyákok, kath. egy hittek és ref. tulajdon templ. kal; Van savanyú vize és sóbányája, Fája, kukoriczája, zabja, árpája, szénája bőven van.

Tectosages, Galló Graeciában, v. Galatiában, k. Asiában lakott Celta eredetű nép, fő vsok Ancyra.

Todhura, lakatlan Társasági sziget Ausztráliában.

Tedla, tart. Marocói bir. ban Barbariában Tessa fő vsal.

Tees, fő ész. Angliában, ered Cumberland Grófs. Durhan Grófs. déli részét nedviti, Yarnumál hajózható 's az ész. tengerbe szakad.

Teffereck völgye, vidék a' Salzburgi Hercs. a' Tyroli határokon, hal 1684 még luther. község találtatott, de később az Érsektől, az országból kihajtatott, 's helyébe ismét kath. hozattott bé. A' völgy Teffereck falutól vette nevét.

Togaza, fő vsa egy tart. Saharának közepén, hol sok kőso ásatik 's kereskedők-től elhordatik.

Togel, falu a' Brandenburgi közép Márkban alsó Barnimi ker. 1 királyi kertész-kedéssel.

Togern-tó, Bavoriában Isar ker. Isar és Inn között 1 1/2 órányira hosszú, 1/2 széles Vidéken márványvágó 's derék havasok legjobb marha legelőkkel 's pacsirta fákkal.

Togertu, vs Lemta pusztában, Saharánban, „ mellyen a' Mursuki Karavánok keresztül járnak Tombukuba.

Togeste, l. Florida.

Togremahon, Auseni, ország Habessiniában Afrikában, annak legjobb, 's legna-

gyobb része, 17 tart.kat foglal magában. Ennek közepepremonában volt Jesuitáknak Collegiumok, és templomok.

Teguise, kis fő vs a' Canáriai Lancerota szigeten 200 h.

Tehama, (az az Al-tart.) egy része Jemen tart. Szerencsés Arabiában, a' tenger mellett, részént Beduinok lakják, ezen tart. azon része, melly Jemenhez tartozik 6 hivatalokra osztatik-fel.

Tekeran. fő vsa nyug. Persiánák az udvar's az ország-ló szék lakhelye; fekszik Irak Adschemi' ész. nyug. részén télen 50,000 l. de nyáron csak nem üres, mivel a' nagy hévség miatt a' mezőre takarodnak. A' vs nagy a' házak megett's mellett lévő kertek miatt. A' királyi palota gazdagon fel van készítve. A' vsnak nagy boltjai piacjai, 's mecsetjei vannak sok privat palotákkal. Lak. jó pokrócz szőnyeget készítenek.

Tejo, l. Tajo.

Tejut-Daghi, l. Rodosto.

Teilleul, vs a' Francz. Canal. oszt. 2380 l.

Twinach, falu Würtembergában Schwarzwalddi ker. savanyú vízzel.

Teinitz Tinec, mvs Morvában Hradisch ker. 131 h. 580 l.

Telsbach, mvs Bavoriában Isar ker. 500 l. Számadó tiszt-séggel.

Teisenberg, derék hegy Bavoriában Salzach ker.

Teisendorf, mvs Bavoriában Salzach ker. 104 h. saját polgár Magistrátussal 650 l. kik nagyobb részént földmívelők 1 pléb. templ. 1 Esperesti udvarral 1 Fejedelmi kastély 's serházzal.

Teistungen, jószág Eicshsfeldben a' felső Szásziker. Hahle mellett 95 h. 540 l. nem messze töle fekszik a' Ciszterciták Teistungenburg nvü kl. melly koronai jószággá vállott.

Teiszholtz, Tiszholcz Taxovia.

Tekte, Teckendorf, Gyaka, mvs Erdélyben, KolosVarm. ben, Szász Régen és Bisztricz. közt pósta hely; hegyektől körül vétetve; rész-szerént szabad, rész-szerént több földes urak alatt, lak. Magy. Ném. kath. ref. és evang. tul. pléb.kal és templomokkal.

Tekoháza, Magyar Rusnyák falu Ugocsa Varm. ben, Nyalábi urad. ban; sok dió termesztéséért, 's vele kereskedéseért érdemel említést.

Tekendöbékák szigetje, Australiában egyik a' Barátság szigetei közzül.

Tekendöbékák szigetei, csoport sziget a' Sierra-Leonai partokon, kel. Afrikáb. Scherbro öbölnek déli tájékában. l. Gallopago szigetek.

Teko, fő 's Rezidentzia vs Boni bir. a' kel. Indiai Celebes szigeten.

Tekrit; Igen megcsökkent vs Mesopotamiában Mossul Basaságban, magas kösziklán Tsertsarnak a' Tigrisbe folytánál.

Tekutsch, és felső Moldvában Barlad főnál.

Telawi, fő vsa Kacheti tart. a' Russus Grusinia Hélyt. áll 3 várból.

Telch fő Valachiában, melly Erdély határain ered 's a' Dunába foly.

Telde, jól épült mvs 's Itélő ker. a' Canári Canária szigeten, 5660 l. több féle falukra osztatik fel. Alkalde' lakja.

Teletsku

- Teletsha**, Bács Várm. nek része, sokkal magassabb a' másíknál; kivéven némelly völgyeit, az itt lévő szálásokon hívül telettetnek a' marhák; a' marha ganéj-jal-tözekekkel tüzelnek.
- Telegd**, Mező Tylagd, mvs Bihar Várm. ben, N. Várad és Élesd között, Sebes Körös vizénél F. U. több uraság, lak. Magy. Oláhok, kath. ref. ó-hitűek tul. pléb. kal; pósta hivattallal. Számosak itt a' fazekasok.
- Telek**, Grundendorf, Tyeluka, falu Erdélyben, Hunyad Várm. ben, Cserna vizénél, Dévától 3 1/2, Vajda Hunyadi Kam. urad. hoz tartozik, lak. Oláhok, ó-hitűek. Több vas hámoríért említést érdemel.
- Telenguten**, *Tele-Uten fejd* v. *Tsazski Kalmukok*, Tatar népesség Orosz bir. Tom fő mellett, népes, kevés földműveléssel, marha neveléssel, 's derék vadászással. 1784-ben 500 férjfiak voltak. Jobbára Schamáni pogányok, egyebek Mahumedánusok, kevesen Görög keresztyének, de Relligiójokkal nem sokat gondolnak.
- Telescoi-Osero**, l. Altin.
- Telfs**, falu Baváriában Inn ker. Országi Törvényeszekkel.
- Telget**, (50° 59' 33" É. Sz. 25° 25' 31" K. H.) vs Münster Herczs. Ems mellett 1580 l. híres Maria képpel, mellynél igen nagy búcsúk szoktak tartatni.
- Telin-Harbour**, mvs Donegal Hiberniai Grófs. halászatja jeles.
- Telkobanya**, falu Abaújvár Várm. hol sok viasz 's faopálok taláztatnak, mellyek Telkebányai köveknek neveztetnek.
- Tell-Toylio**, mvs hasonnevű hegyvállal, Adda fő mellett, jó bor természetessel. Ettől vette nevét Valtelin v. Veltlin völgy.
- Tellits, heri**. Tellichery, (11° 42' É. Sz. 75° 29' 3" K. H. Greenwichől) Angol vs a' Malabari partokon Kananor tart. Ostindiában, legheylesebb lerakodó helye a' Malabári termékeknek u. m. bors', cardamom', szantalfa', tekfa', pamut', miveknek, 's a' t. A' Brittusoknak itt fő Tanácsok, fegyvertárok, 's fő fegyverhelyek vagyón.
- Teltow**, kis Nemes vs Brandenburgi közép Márkban hasonnevű ker. 117 h. 900 l. Az itt termett kis repák híresek. Termeszt finom gyapjút 's vannak gyólcs szövésai. Teltow's Trebbin között 1813 Aug. 28-dik a' Schwétziai korona Hercz. a' Francziákat megverte.
- Teltowi ker.**, közép Márkban Brandenburgban, foglalja magában Teltow tart. Zossen és Teupitz, Urodalmat, 31 1/2 □ mfd 33270 lak. számlál.
- Teltsch**, vs 's fő helye a' Lichtensteini egyik urad. nak Morvában Iglau ker. 2800 l. 410 h. 1 kast. 1 pléb. 's tart. Esperestség 2 kat. temp.
- Telugen**, l. Tschuktshen.
- Tembleka**, vs a' Spanyol Manchacha tart. 4400 l.
- Tembu Attembu**, hadat szerető fekete népesség a' felső Guineai arany partokon, közép Afrik. nagy falukban laknak mellyekben minden ház fallal kerítve van; a' szomszéd népek rohanásaitól való félelem miatt, mérges nyilakat hordanak 's kereskedést üznek.
- Teme**, fő Angliában melly

Worcesternek ált' ellenében a' Sewernba foly.

Temoj, mellék főja Nílnek Habessiniában.

Temerin, (az É. Sz. 45° 24' 30'' és a' K. H. 37° 36' alatt) magyar mvs Bács Várm. a' Tiszai jár. ban, Ujvidékhez két órányira. F. U. G. Széshén. Jeles benne a' pléb. Szentegyház és az Uraság díszes kastélya. Magyar lakosi mind kath. számok 6000 mégyen, 20 ó-hitű és 37 zsidón kívül. Vagyon póstája, és gazdagon termő földe.

Temes, fő Magy. orsz. melly Temes Várm. nek nevet adott 's Pancsovánál a' Dúnába szakad. Ered' a' Temesvári katona határokon Karansebes hegyen, felveszi Bega 's Bisztra főkat 's hajókat hord.

Temes Vármegye, Temes vártól kölcsönözte nevezetét. Ész. felé Csanád, és Arad, dél felől Krassó, déli napenyészet felől a' határszéli katonák kerületének, napnyug. ra pedig Torontál Várm. nek szomsédságjokban; az É. Sz. 45° 3' től 46° 13' ig, és a' K. H. 38° 42' től 39° 45' terjed. Hossza 13 1/3, szélessége 10 3/4 ném. mfd, egészen 116 □ mfdet, 132000 l. foglal magában, kik nyelvekre nézve Németek, Ráczok, Oláhok 's néhány Magyarok. Gyönyörű fekvése, kies, 's kellemes vidéke nagyobbára gazdag termésű, bánya, és egyéb hegyei, orvos, és más tulajdonságú folyói, mellyek közt nevezetesebbek: Bega, Temes, Maros; mocsárjai közül pedig az Alibunári mocsár, a' Verschetzi járás. külömbféle fákkal, 's vadakkal

kérkedő erdőji; marháji nem annyira nagyok, mint jók. Mivel illy számos kincseit paszalta a' természet ez egy tájékra, derék voltak sok vérontásoknak szolgáltatott alkalmatosságót. Így hajdan a' Rómaiak ez áldott környéktől ide csalván rajta több vsokat építettek, mellyek között Csernes, Tráján Császár maradványa, Margum, Arcidura, Turris Litterata, Centum Putea, Bersovia, 's a't. nevezetesebbek voltak. Gróf Mercy Ferencz, minnekutánna Mária Theresia győzedelmes fegyvere e tájéket az ócsmán Törökjáromtól megszabadítá, púztulásnak eredt, 's árvaságra jutott színét kezdé felvirítani lassan, és keves idő haladva olly lábra állítá azt, hogy öröm, 's gyönyörűség vala nézni vidékét. Katonai törvényszerént igazgatott 1751 esztig, midőn a' K. kamarához kapcsoltattott. VIKároly alatt 45 mfnyire nyúló nagysága egész kis tartományt játszott, és Temesi Banát nevet viselt, a' Kamarához való kapcsolta előtt az egész Temesi Banát a' Temesi, Betskereki, Csanádi, Versetzi, Lippai, Lúgosi, Karansebesi, Mehádiai, új Palánki, és Pantoavai ker. tekre vala felosztva, de azután csak a' Pantoavai, új Palánkai, Mehádiai, Karansebesi ker. nek egy része, és a' Betskerekiből némelley faluk maradtak meg a' régi katonai igazgatás szerént, a' többi a' K. Kamarának esett. 1763-ban a' volt katonai igazgatás nem kevésbé boldogítá e' tájéket, Gróf Mercy, Bega ne-

vü csatornáját tökéletes-
sége hozván. 1779-ben Ma-
ria Theresia parancsolatya-
ra Gr. Niozky, és G. Zichy
eszközlések által három,
ugymint: Temes, Toron-
tál, és Krassó Várm.kre
osztatott. Ezek közül Tem-
mes Várm. 1 várt, 's 1 Sz.
K. vst. 6 mvst, 180 falut,
és 3 pusztákat számlál.
Négy járásra vagyon részelve,
nevek: Sz. András, Lippai,
Temesvári, 's Verschetzi
járások. Portája 229 A'
Csanádi Püspöki Megyé-
hez tartozandó.

Temesvár, (É. Sz. 45° 49' 42"
'és a' K. M. 39° 0' alatt) ré-
gi nagy hírvár, 's Kirá-
lyi vs. Temes Várm. fekszik
lassú Bega vizenél kies vi-
déken. Budához 40, Arád-
hoz 6, új Balánkához pe-
dig 15 mfd. lak. kiknek szá-
ma 12000 mégyen. Ném.'s Rá-
czok, kevés Magyarok, 's
Török Zsidók. A' vár erő-
ségére nézve egy a' legerő-
sebbekből Magyar orsz. ban,
széles 's mély sánczokkal,
mellyek ha a' szükség úgy
hözamagával mesterséges-
sen oda csavart vízzel töl-
tetnek meg, magas bást-
tyákkal, 3 kapukkal, ezek
előtt fel rántható hidak
vagnak. E' vár durva jár-
má alá esvén az Ozmánók-
nak 1552-ben melly gyá-
szos viszontagságokat szen-
vedett légyen, könnyű el-
gondolni; de ellenben e' di-
csó kárnyéke hazánknak
nem egy ízben fontt drága
Eleink fejére gyzedelmi
borostyánt; nem egyszer
Magyar karoktól ki üzött
Török vér áradta el meze-
jét. Végre 1716-ban Euge-
nius, és Pálfi Fő hadi Ve-
zéreik, kiknek érdemes ne-
vek mai napig áldással, 's

's hálával zengnek minden
Magyar ajkon, megunt rab-
lánczait édes, 's régen ó-
hajtott szabadságával fel-
váltották; e' szerencsés idő
ponttól kezdve öregbült,
csinosodott Temesvár el-
annyira, hogy egyenes,
kövekkel kirakott útzára,
rendesen épültt, és mind-
egy másba föltt felházaire
nézve méltán vetekedhet
az elsőségért fő vsinkkal,
és az utóbb időkben olly
nagy fényre jutott Pest u-
tán nem olly könnyen ön-
ged más magá elébe lépni.
A' számos templom' i kö-
zött legjelesebb a' Kápta-
lan templ. mellynek külső
szépségén, 's belső ritkasá-
gain kívül néhány zászlók-
kal mellyek régiség marad-
ványi, 's Eleink vitézségé-
nek élő oszlopi látszatnak
lenni, ékesek falai. E' fe-
lől a' va' temploma, Piá-
risták, kiknek itt Gyмна-
siumjok is vagyon; Miséri-
kordianusok, Görög nem
egyesültek templomai
nem legutolsó izlés szerént
vagnak építve. Épületi
közttszembetűnőbbek: Hu-
nyadi János roppant palo-
tája, melly most fegyver-
ház, a' hol gyakorta az el-
lenséges intselkedéseket
megját szotta a' vitéz. A'
Vármegyeház hajdani lakó-
helye a' Banáti Adminis-
tratio Praesesének, a' Csa-
nádi Püspök rezidentziá-
ja, ennek épülete egy re-
mek izlést mutat elő, a'
Banátusi Komandóház. E'
vs lakóhelye a' Budai ko-
mandótól függő General Ko-
mandónak, Csanádi Püs-
pök, 's káptalanának, va-
lamint a' nem egyesült Gö-
rög Püspököknek, kamerális
Administrationnak, 's Vár-

megyebélieknek is. Nevezetesek itt továbbá, a' kümbfélé fegyverekkel tömött fegyverház, temérek kaszárnyák, 3000-re való kaszamaták, és föld alatt való üregek (minák) vízben szükül, az úgy nevezett Basakútból Hidraulikai mesterség által föld alatt való csöveken kapívó vízre. A' lakosok nagy kereskedők, két privilegiált Társaságok Magyarországgal, 's Austriai kikötő helyekkel erős kereskedést űznek. Két külső vsokat számlál; az úgy nevezet fabrika az egyike, hol sejem fabrikán kívül egyéb mester emberek is laknak. A' másik József vs (Josefstadt) nem rég a' Béga kanálisnál épült. Nem messze a' vstól esik a' kameralis Major, Basa kút nevezet alatt, melly az előtt Banáti Praesnek nyári lakása, most szép kertje szomszéd erdőskevel egyetembe a' Publikum mulató helye. — Portája a' vsnak 17.

Temesvári Banát, l. Banát.

Temma, falu Ningo orsz. a' felső Guineai arany partokon közép Afrik. kis Hollandus kastéllyal.

Temnikow, ker. vs az Orosz Tambow Helyt. Nokschnál 663 h. 3250. l. vitorla fabr.

Temotupapa, alacsony homokos sziget délnyug. nak a' Sandwich szigetitől, hova néha elhajóznak tekenősbékákért 's tengeri madarakért.

Tempa, hajdan kies gyönyű vidék Thessaliában Olympus' és Ossa hegyek között, mellyről sok költők lelkesedve énekeltek. Innen most is a' kellemes tájak Tem-

péknek nevezetnek. **Tempelburg**, vs hátulsó Pomerániában Neustettini ker. Zeppelin 's Danzig tók közt 304 h. 1700 l. kik közt pamut mivesek, kalaposok 's festők vannak.

Templeuve, vs Hennegauban 3000 l.

Templin, vs Ukermarkban Brandenburgban Dolgre tó mellett 's 9415 ölnyi hosszú csatornánál, melly Lüblau tóthavellel öszve foglalja. 319 h. 2060 l. pamut, gyolcs 's gyapjú fabr. 's tetemes fa kereskedéssel.

Temse, l. Themse,

Temsna, tart. Fez bir. Barbáriában Fez-fő vssal.

Tonasserim, tart. a' Birmanni bir. termékeny igen erdős fő vsa.

Tenasserim, igen gyakorlott keresk. vs hasonnevű főnek a' Siami öbölbe szakadásánál. Mondatják több régiségekkel birni. A' hajdan virágzó kereskedett megcsökent; kereskedett pedig borssal, czinnel, selyemmel 's pamuttal, melly kereskedés a' Hollandusok kezében vala.

Tenbigh Tenby, középazéri jól épült vs Angliában Pembrock Grófs. jó hatas révpartnál.

Tenbury, vs Angliában Worcester Grófs. Tu fő mellett.

Tence, vs a' Francz. felső Loire oszt. 4870 l.

Tanctori, Usupiosok, és Bructerek szomszédtságában, Sego (Sieg) Roram (Ruhr) és Alme (Aliso) környékében lakott vitéz, 's jó lovagló nép Germaniában.

Tenda, vs hegyvárral Roya fő mellett Nizza Grófs. Piemontban 3300 l. Ezen helys. fogva Nizzaig szép völgyek gyümölcs 's gesztenye

fákkal rakva találtnak.
Tenda, Kirs. közép Senegambiában közép Afrikában, délnek a' lakatlan 's félelmes Simbani erdőtől. Fekszik Gambia jobb partján, részént erdős, részént még ismételten. A' mellék fő Neola-Koba melly Gambiába foly, keresztül folyja a' tart. Fő vsa Koba-Tenda.

Tendakulo, csatorna, Sofalai partokon déli Afrikában melly a' Sofalai v. Monomotapai bir. határozza 's a' Sofalai öbölbe szakad.

Tendebar, vs 's révpart Gambiánál, alsó Senegambiában Kaën Kirs. ban.

Tenedos, l. Bokhscha-Adassi.
Tenedos, sziget Aegeumi tengeren, k. Asia partyaítól 40 stad. fő jeles, 's gazdag Eolis vsal, most Bokhscha Adassi a' neve.

Teneriffa, legnagyobb 's legnagyobb a' Canáriai szigetek között, az Atlanticiumi tengerben, fekszik csak nem közepette ezen szigetcsoportnak, Canaria 's Gomera sziget között a' 28° 's 29° E. Sz. és 0° 30' 's 1° 10' K. H. alatt. Ferrótól 12 geogr. mfd legnagyobb szélessége 8 geogr. mfd. Tére 330 □ mfd 100,000 l. kik jobbára Spanyol eredetűek. A' sziget elég termék, 's gazdag, climája gyenge, kellemes 's egészséges levegője száraz 's tiszta, vidékei ecsetre méltó romantos tájék, kivált, az ész. részen. E' sziget földalatti tűz által támadott, csak nem egészen hegyes, mellyek között némelleyek egész esztendőben hóval fedve vannak, ezek ide 's tova terülnek, mások magasak, kopárok, meredek kősziklások mindnyájára felett felemelkedik a'

hires Pic de Teyde. Földe több apró csatornák által nedvesítetik, fő termékei: jó bor, külömbféle fajokból 's elég bőven, búza, kukoricza, nádméz, bab, krumpli, jó gyümölcs, festőfű, 's más hasznos plánták. Marha tartása virágzó, l. kereskedést üznek. Az Ostindiába utazók itt megszoktak szállani, 's friseleiséget váltani. Sok l. kiköltöznek esztendőt által. Fő vs Santa Cruz.

Tennessee, fő az egyesült ész. Amerikai tart. kban, ered az Apalachi hegyekben, Cumberland 's más fokat felvén, Ohio főba szakad. Ohioval Tennessee 's Georgia tart. közt határt tesz.

Tennessee, ész. Amerikai szahad tart. hasonnevű fő mellett Virginiával 's Kentukyval ész. Ohio 's Missisippivel nyug. Georgiával dél. határos. Fekvése magas; földé erdős. 5198 □ mfd n. (1801) 165,600 l. kik közt 13,584 Szercsenek. Ezek földet mivelnek 's marhát tartanak. Ezen tart. Cumberland hegyek által 2 részre osztatik t. i. a' nyug. Tennessee v. Cumberlandra, 's a' kel. Tennessee v. Holstonra: fő vsa Knoxville.

Tenez, Tennis, kis vs Algier statusb. Maskara tart. bátor-talan parttal szép régiségek' omladékaival.

Te-agan, vs Hou-kouang tart. termékeny vidékében Chinában; hatvárosok tartoznak hozzá.

Tonger, nagy víz, sok víz egybegyülte, mellynek rendes, és a' holddal öszve függő árja és apadása nagyon. Azon nagy tenger melly a' világ' száraz részét keríti-hé világ tengernek

vagy Océánnak nevezetik. Csak egy világ tenger van, mellybe minden vizek befolyának, 's mellynek állító része minden más tenger, kivévén a' Caspiumi tengert; a' föld golyobisának három részét lepi. Az egész Océán 5 részekre osztatik-fel ezek: 1) az ész. Jég tenger az Europai, Asiai 's Amerikai ész. partok felett, ennek részei: a' fejeér tenger Európában, a' Careliai tenger és az Obi öböl Asiában. 2) a' nyug. vagy Amerikai világ tenger az Europai 's Afrikai nyugoti 's az Amerikai keleti partok között. Island 's a' déli és ész. Jég tenger között. 3) a' déli v. Indiai világtengere a' Polynesiái nyugotti partok, az Afrikai keleti partok, az Asiai déli partok 's a' déli Jégtenger között. Részei az Arabiai tenger (melly másképp Persiai vagy Indiainak is nevezetik) a' Bengaliai öböl, a' Siamj öböl Tunkin és Wanghhay 's a' Fapani tenger. 4) a' keleti nagy világ tenger, közönségesen a' déli tenger az Asiai keleti partok, Polynesa, Amerikai nyug. partok 's a' keleti Jég tenger között. Felosztatik az északi tengerre, a' közép vagy a' csendes tengerre, 's a' déli tengerre. 5) a' Jég tenger. A' Holt tengert, l. Holt alatt. Erythreum tenger, az Indiai tengernek d. Lineán felül első része Asiában. Prasdios tenger, az Indiai tengernek d. Lineán alól első egy része.

Tengeri havasok, Meeralpen a' Helvetziai havasok' ága, melly Helvetzia déli részén elterül, 's határt tesz Pi-

mont, 's Frantz. orsz. közt. Ettől neveztetett volt a' Francia —

Tengerhuvasi, oszt. ez a' Nizzai Grófs. a' kis Monaco Herczs. és Genuának részéből formáltatott volt Fran. orsz. legfőnyesőbb napjaiban. 49 □ mfd térrel 131270 l. ész. része a' hegyek miatt elég hűves, 's csak marha nevelésre alkalmas, de a' déli annyira meleg hogy a' telet alig érezni 's igen termék selyemre, borra, 's olajra nézve. Fő vsa Nizza volt.

Tengri-ló szigete, vagy is Rozmár szigete, Gambiában fekvő sziget Jamina Kirs. Alsó-Senegambiában.

Tengerimérföld, bizonyos tengeri útbéli mérték' neme, áll 2 1/2 órából; az Egyenlítő körnek egyik grádicsára (fogára) 20 számlátatik.

Tengerpartok, l. Littorale.

Tengeritehén, fő (a' Nagy és a' kis) két főviz a' déli Afrika csúcsán, a' Hottentoták tart. nyában, mind a' kettő a' tengerbe ömlik.

Tengeröblök, része a' tengernek, melly a' szárazba ereszkedik, olaszúl Golfo. Igy a' közép tenger, 's a' keleti tenger öblei a' világtengerének, noha az illy nevezetekkel csak az apróbb öblök neveztetnek 's az illy nagyobbak méltán tenger nevet viselnek. Kis tenger öblök más kép nevet is viselnek 's ha a' hajó szállásra a' elfogadásra alkalmasok révpartoknak mondának.

Tenger szorulat, tenger zug, két tart. k közt lévő szűk tenger, mellyet a' hajósok útnak, csatornának vagy Sundnak neveznek.

Tennis, l. Tenez.

Tennstädt, vs Szász Thuringiáb.

490 h. 3000 l. jeles fonással
's szövessel. Vidéken sok
tűzkő ásatik.

Tenos, l. Tine.

Tensift, l. Tansift.

Tentugal, vs a' Portugalliai

Beira tart. 832 h. 2600 l.

Tentyris, l. Dendera.

Tenx, vs a' Francz. Lot és Ga-
ronne oszt. 4250 l.

Teodo, szép vidék es jó borai
miatt híres helys. a' Catta-
rói birtokban Dalmátiában,
a' tengernek egyik karjá-
nál.

Teora, vs a' Neápolyi Terra
di Lavoro tart. 3290 l.

Tephillim, így neveztetnek a'
fekete keskeny, 's néhány gö-
csü szijak, mellyekkel a'
zsidók, midőn imádkoznak,
fejeket 's kezeket tekerge-
tik öszve, hogy imádságok-
ban gáncs ne legyen.

Tepl Töpl Töpel, fő Cseh orsz.
ered a' Pilsni ker. a' Töpli-
megye vidékén a' Bader
v. Kammer tóból, elején-
ten kel. foly, osztán dél
felé, Petschaunál az Ellen-
bogen ker. be jön, Karlsbad'
közepén a' meleg Budelt
felveszi (innen a' régi Cseh
neve Ohre) 's a' vs kívül
Eger főba foly. Ezen fő leg-
több vidékein siker, 's nem
igen haltermő, erős e-
sőktől 's harmatos időktől
feldagad 's nagy áradáso-
kat okoz.

Tepl Tepla Töpl, (49° 58' 10''
É. Sz. 30° 34' 15'' K. H.)
hasonnevű fő mellett fek-
vő vs Cseh orsz. Pilsni ker.
260 h. gyölcs 's pamut mív
szovátákkal, gabona keres-
kedés. Vidéken híres Prae-
monstratensis Apátság van
melly derék könyvtárt 's
azép templ. bir. A' hason-
nevű urad. ban vannak sok

sóstók, honnan főzöttetik a'
Tepli só; 60 orvos kútakat,
vasat, 's antimoniumot is
találni. Lak. földművelés-
ből, marhatartásból 's ke-
reskedésből tengődnek.

Tepla, mvs Liptó Vár. h. Vág vi-
ze mellett, az ország úton,
Rosenbergától 2 óra. F. U.
Dvornikovics fam. Lak.
Tót. kat. tul. pléb. val;
meglehető határral.

Teplitz, Tyeplicz, (49° 11' 15''
E. Sz. 36° 27' 30'' K. H.)
mvs Trencsén Várm. ben,
Zsolnától 1 1/2 óra, Vág vi-
zénél, F. U. M. G. Illéshá-
zy, lak. tótok, kath. tul.
pléb. val, 's Szentegyház-
zal, az uraság kastélyával,
papiros malommal. Neve-
zesítti hét híres kénkőves
ferdője is, mellyet gyak-
ran vidékiek is meglátogat-
nak. — Teplitzi ferdő van
ó Stuben mellett is Thu-
rócz Várm. ben, három épü-
letekkel.

Teplitz Töplitz, **Teplice**, (50°
38' 23'' É. Sz.) jól épült vs
Cseh orsz. Leutmeritz ker.
kellemes vidéken 300 h.
3000 l. 1 kastél. szép kath.
templ. kies kerttel, fabr.
Promenaddal, híres me-
leg feredőkkel (Ezt jelen-
ti a' Cseh-tót neve) 's 3 is-
pitállyal. Nem messze a'
vstól van egy mészkö-vá-
gó hely, mellyre épületek
emeltettek. Az itt való kő-
szén porhanyó, nagy része
hamúvá égettetik; 's me-
zők trágyázására elárulta-
tik. A' Teplitz községhez
tartozik a' Schönban falu-
ban lévő kőbánya is.

Teplitz, tót falu Nyitra Várm.
savanyú kúttal.

Teplitz, falu Karinthiában
Villachi ker. Dráva mellett
ón bányával.

Teptjärek, Finni fajzat Rus-

siában.
Ter, Ruscino, fő a' Spanyol Catalónia tart. Mont Louis mellett a' Pyreneaekből ered 's Perpignan felett a' közép tengerbe omol.
Teramo, Teramum, Interamnia, (42° 37' É. Sz. 31° 28, K. H.) fő helys. 's vs egy hasonló ker. a' Nápolyi Teramo v. innenső Abruzzo tart. Trontino fő mellett 5250 l. az itt való Püspök' tulajdona.
Teranah, fallal kerített mezőváros alsó Egyiptusban Bahire tart. Helyt. laka; hamislelkű l. Itt gyűlnek össze, kik a' Natron tavaihoz utazni szoktak. Itt találatnak a' híres régi Terenuthis vs omladékai.
Terbart, kis vs 's révpart Jura szigeten, melly egy a' Scótzia mellett fekvő Westernes szigetek közzül. A' nyug. részén lévő tengerszorulat Terbarti öbölnek nevezetik.
Terbat-Ness, fok ész. Scótziaiban, melly e' két tenger öböl u. m; Murray 's Tayne között az ész. tengerbe hajol.
Terceira, (40° É. Sz. 9° N. H.) legderekabb Azóri sziget Afrikában Sz. Miguel-től ész. nyug. 13 mfd hosszú 6 széles. Clímája kellemes igen szelíd, földalatti tűzből eredett, hegyes, kevertve szikla szirtekkel. Földe nedves 's terméken, jól művelt, terem igen sok búzát, kukoriczát, gyümölcsöt, kevés bort, szarvasmarhája szertelen szép 's nagy, nagyobb mint akár melly Európai; juhok, vadak, baromfiak 's halak bőven találatnak. A' sziget tűz okádó hegyeitől 's földindulástól sokat szenved.

ved. Lak. 20,000 a' legmiveltebb Azóri szigetiek között, 's gyengéded szokásaik által különböznek. Kevesebb kereskednek, kivált bizonyos waid' izata plántával. Angra 's Praya 2 Kapitányságra osztatik fel. Fő vsa Angra.
Terdoppio, Terdupplus, fő Maylandban, melly Lago maggiorénél Sestótól nem messze ered, Novar, Vigeran, 's Limellon vidékin keresztül foly 's Pavia tart. határinál a' Póba szakad.
Terebes, Trebissow, tót vs ZemplinVárm. Tiszáninnen, Bodrogh mellett Gróf Csákyé, ennek pompás kastélyával, régi Paulinus klastrommal, 1 kath. 1 egy hitű templ. nagy erdőséggel Magyar 's Tót l. kal.
Terego, nagy katona falu a' Temesvári katonai vidékben magyar orsz. Temes fő 's Seminich patakánál. Oláh l. kukoricza termesztésből, marha tartásból, pálinka főzésből élnek. Van 1 Görög temploma.
Terck, nagy fő Kaukaziában, ered Kaukazusból 's a' Caspiumi tengerbe foly.
Terenuthis, l. Teranek.
Teresa, vs a' Spanyol Valencia tart. 2200 l.
Terespol, szabad kereskedő vs a' Lengyel Kir. Krsnának a' Búgha szakadásánál az Orosz Brezscnek ált' ellenében.
Terga, fő pusztá Saharában Afrikában sok vizekkel lefelőlökkel 's kősoval.
Tergart, *Thiergarten*, tót falu Gömör Várm. nagy erdők 's hegyek közt, hol Garan fő ered, a' Hercz. Koháry tulajdona. Az itt való hegyeken, mellyeknek egyike

Király hegy (Kralowa) nevet visel, Topáz találtatik. Lak. a' juh nevelésből és sindelcsinálásból élnek.

Torglou, hegy felső Carnioliában, az egész Herczs. a' legmagasbb 1699 párisi ölnyi's 10,194 Párisi hüvelyknyi a' tenger' színe felett. Az ész. részén néhány jég hegyek 's völgyek találtatnak. A' Száva felé Clímája kisség szelídebb.

Ter-Gös, l. Gös.

Ter-Gauw, l. Gouda.

Tergowischt, **Tirgowichte**, **Terwis**, vs Walachiában, Chalomitze fő mellett, 5000 l. kis erősséggel, és kereskedéssel.

Terkin, nagy tó Tiberben Bután és Bengala közt Ásiában.

Terhiri, n. fő Ásiában a' Tiheti Hor tart. ban.

Terlizzi, vs Terra di Bariban Neapolishan 8840 l.

Termes, vs Macedoniában Thessalonikai öbölnél.

Termini, Aquae Aimirenses, Val di Mazzara tart. ban, Siciliában, a' tengernél, közsziklán épült várral, és meleg ferdőkkel.

Termini, fő Val di Mazara tart. ban Siciliában, melly a' Tirhenumi tengerbe ömöl.

Termini, Termoli, kis vs Capitanata tart. Nápoly orsz. ban a' Tifreno kifolyásánál, Herczs. nevet viseli van Püspökség, és vára.

Termó, fő Sardinia szigeten, melly Aragonese kastélytól nem messze a' közép tengerbe omol.

Termonde Dandermonde, vs Flandiában 5000 l. Schelde 's Dender' öszve folyásoknál.

Ternate, egy a' 3 Hollandusi Helyts. gok között a' Molucki Ternate, Tidor, Motir, Machian, Batchian 's

Ceram szigeteken. Ezek a' valóságos régi Moluckok, kiknél a' fűszerszám csemeték honniak voltak, de ezeknél kiirtatván Amboina 's Bonda szigetekre tettek által.

Ternate, (2° D. Sz. 144° K. H.) egyik a' Molucki szigetek között, hegyes, sok szirtekkel körül véve, félelmes vulkánal. Termése: kókusz, bambuszgyökér, czúkor, pamut, déli gyümölcs, papagáj. Lak. sárgabarnák, fejek tompa, nagy szemöldökkel, malay nyelven beszélnek, Mahomed vallásúak, hadakozók, embersegések, szolgálni készek, a' kereskedésben interessátusok, a' jótett helyett háládatlanok. Aszszonyaik nagy részt kecses vig szökek. A' sziget egy a' Hollandusoktól függő Fejedelemtől igazgattatik, ki Ternatén kívül Motir Machian, Salayer, Celebes' ész. partjainak, ész. Gilolo' v. Halamamerának is parancsol. Lakja a' Francziák birtokában lévő Ternate vsban vagyon.

Ternate, vs, Orania várral védetik, mellyben a' Helytsági épület, a' tatárházak, 's a' tetszetős erősségek emlékre méltók.

Terni, Interamnium, (42° 34' 23" É. Sz. 30° 19' 41" K. H.) vs Spoleto Herczs. az Egyházi birtokokban 7000 l. Nera fő két karjai közt, Püsp. kereskedik borral, olajjal. A' vstól 3 órányira van ama híres Velino víz zuhanás melly 200 l. omol. A' Római híres Tacitus Történetiró, szülőhelye.

Ternoe, kis sziget a' kel. tengeren a' Schwétziai Blectkingen sziget' partjain, Kaa

- ralyrvótól nem messze.
- Ternova**, Ternobum, vs a' Török Bulgar-III tart. 1 Görög Érseks.
- Ternovaz**, falu Horvát orsz. Likani ker. melly mellett egy marczal van, 861 hold földnyi térével Kamrától Burimig. Kiszárasztása 1795-ben kezdetett, de ezt a' hadi-idők megátolták.
- Ternowka**, Török gyarmataz Orosz Cherson Helyt. 63 h. egy mecsettel.
- Terraquina**, hajdan Anxur (41° 18' 14" E. Sz. 30° 53' 7" K. H.) vs a' Romai Campagnában a' Pontini iszapos vidékén 9000 l. hasznos révpárttal, Rocca di S. Angelo nevű erősséggel.
- Terra del Fuego**, l. Tűz ország vagy Feuerland.
- Terra di Bari v. Trani tart.** Neápolyban az Adriai tenger mellett Capitanata, Basilicata's Terra d'Otranto tart. között, 76 $\frac{2}{5}$ mfd 289000 l. felosztatik 3 ker. Bari Burletta's Altamura kerületekre.
- Terra di Lavoro**, Terra Laboris, Nápolyban, hajdan szerencsés Campagnának neveztetett, fekszik a' Tyrheni tenger mellett az Egyház birtok's Abruzzo, Molise, Montefusco, Herczs.'s az új Nápoly Herczs. közt. Felette szép termékeny tart. terem bőven gabonát, bort, 's a' népessége Nápoly Herczség egygyütt 1789-ben majd 519500 l. mentt. Felosztatik 3 ker. S. Maria, Gaëta, 's Sorára fő vsa S. Maria maggiore.
- Terra di Otranta**, l. Lecce.
- Terrafal**, l. S. Antonio.
- Terrafirma**, l. Tierra firma.
- Terra nuova**, vs Sicziliában Val di Noto tart. partokon révpárttal 10,000 l. Malta szigettel kereskedik.
- Terra nuova**, kis vs Sardinianban egy nagy hasonnevű öbölnél, jó révpárttal.
- Terra noua**, kis vs az innenső Calabriában Nápoly orsz.
- Terra nuova**, kis vs Val d'Arnoban Toscana nagy Herczben.
- Terrasson**, (45° 15' É. Sz. 18° 54' K. H.) vs a' Francz. Dordogne oszt. 2400 l.
- Terra Vechia**, l. Gioachinopoli.
- Terre Napolen**, l. Napoleon tart.
- Terre neuve**, l. New Foundland.
- Tersact**, (Tersatto) falu a' Magyar Littorián egy hasonnevű szikla mellett Bucari vsa' vidékén, régi om-ladékos várral, jól dotált Barát klast. templ. 's pléb.
- Ters Chana**, Helys. a' Constantinopoli tengeröböl mellett hol a' Török Flotta áll.
- Terszech**, l. Neumärktel.
- Ter Tolon**, l. Tohlen.
- Ternet**, (40° 38' E. Sz. 15° 54' K. H.) vs a' Spanyol Aragóniában, Alhumbrának a' Gvadalaviarba folyásánál 5200 l. Püsp. kast. gypjű kereskedéssel.
- Tervero**, l. Veere.
- Tervis**, l. Tergowischt.
- Torviso**, mvs Istriában Mit-terburg Grófs. dombon, 1 kath. pléb. víznélkül szü-kölködik.
- Terz**, magas hegy Aust. a' Bécsi Erdői fertályt, déli részén, Styriától választja.
- Torzbach**, fő, Austriában's Styriában, Terz hegyén Styriába foly 's Salzába omol.
- Tess**, Magyar falu Weszprém Várm. a' Fejérvári Püspök jószágá 1 kath. 's 1 evang. templ. bor termesztéssel. Lak. Bakonyban napszámoskodnak.

- Teschen**, Herczs. az Auszriai Siléziában, hasonlóvü ker. Wistula 's Oelsa mellett Szász Tescheni Albert Herczs. tulajdona. Az É. Sz. 49° 27' től 58' ig terjed. Határai ész. Burkus Silézia, Kel. Bielitz Herczs. 's Galiczia dél. Magyar orsz. nyug. Burkus Szilézia 's Morva orsz. Igen hegyes, sok tavai vannak, de marhatartása derék, Bielitz tart. eggyütt 1800-ban 133,533 l. voltak, kik közül 18,257 a' vsokban, a' többiek falun laktak, Férjnek 65,967. Fejérszemélyek 97566. 7 vs. 248 falu 16,256 h. voltak. Fő vsa
- Teschen**, Lengy. (Tiessin) Teschena, Tessinum, (49° 41' É. Sz. 36° 12' 30" K. H.) Oelsa 's Bobreck fő mellett 580 h. 5380 l. 1 kath. 's 1 evang. Gymn. 4 kath. temp. 1 evang. kegy-temp. mellyhez 36 helységek alkalmaztatják magokat templ. könyvtárral, régi kast. Játékszínnel, kerületi hivattall, fegyver fabr. lövöldöző házzal, és keresk. vs. házzal, pósta 's vámhivattall, Misericordianus 's Apácza klast. Nemes Convictussal, varró iskol. 2 Partikával, 's t. ef. Híres az 1779 Apr. 12 itt szőtt békétől, melly a' rövid Bajor örököségi hadnak végetvetett. A' vs mellett 2 posztó fabr. 's 1 rozsólis fabr. vagyon. Lak. nagyon kereskednek bőrrel, pamuttal, posztóval, magyarborral, mézzel 's viaszszal.
- Teschen Teschenau**, kis Cseh vs Thabor ker. 160 h. híres orvos kúttal, fardóvel 's kath. templ.
- Tassa Teza**, fő helys. a' Fedla tart. Marocóban ész.
- Afrik.** kis mya kis fővel az Atlask' tövénel. A' Meccában utazó Caravának' gyűléshelye.
- Tesch**, l. Texel.
- Tessen Deznak**, vs. a' Török Bosnia tart. Bosna főnél, hegyvárral.
- Tesset**, helys. Suensiga Saharai yadonban ész. Afrikában.
- Tessin**, kis vs Rekenitz fő mellett a' Mecklenburgi Rostok uradban.
- Tessia Ticino**, Ticinus, fő Helvetziában, ered a' tőle nevezett kantonban Gotthard hegyből 2 tőből 's az ötöt nagyító néhány patakokból, foly dél felé, mint hegyfolyó, meredek sziklaszirtek közt a' Livini völgyet keresztül folya, folyásában több patakokat felszed, 's a' Lagomaggióréba foly, hol minekutánna 12 mfd. folyás után' Helvetziát elhagyta, abból ismét kijő Lomb. Valen. Kirs. ba foly 's Páviánál a' Póba omol.
- Tessino Tessino**, új kant. Helvetziában, melly azon 7. Olasz Helyts. ból, mellyek külömb kant. alatt voltak, öszve állott, t. i. Bolenz (Palenzitó v. Blenio), Riviera, Bellenz v. Bellinzona, Mayn völgy v. Valle Maggia Lavizara urad. mal, Luis v. Luggano, Luggarus v. Locarno Mendris v. Mendrisiából, Valerna urad. 's a' Lovini völgyből, melly hajdan Uri kantontól igazgattott. Grauhinden, Uri kant. Wallis tart. 's Itália közt fekszik. Tére 45 □ mfd. 152,130 l. a' tart igen hegyes még is termék 's áldott, szelid meleg climával, 's elegendőképen nedvített földdel, gazdag drága gyü-

mölcsekkel. Több magas hegylánczak ész.ről dél felé 30 völgyeket képeznek mellyek között híresek Mayn, Vegezzo, Doglia, Verzasca, a' hosszú Livini, Palenzi, 's Maróbia völgyek, csak az ész. hegyek között vannak havasok; legmagasabb hegyek Garzirola, Preda-rossa, 's Piazza Vachera a' Lauisi határban, Sept-Bornen, Isonne, Monte Genere, v. Montkennel, Gamoghéra 's az ész. határon a' Madár hegy. A' havasi legelők nem elly termékek itt mint az ész. részben, de annál kövérebbek a' jól nedvesített völgyek. Főbb folyóji Tessin v. Ticino a' Livini völgyben, melly a' Kantonnak nevet adott, ez Belegnot, Muesat, 's Marobiát felveszi, azután Verzasca, Maggia (Mayn) 's a' t. Tavai: Lacomaggiore, a' Luganoi tó, 's több aprók. Valóságos rórnáji nincsenek. Termései: Földi gyümölcs, sokféle gabona, búza, rozs, árpa, vadbúza, mohar, köles, zab, 's a' t. de az egész tart.nak nem elég; minden féle kerti vetemény, dinnyék, gubacs, főzelék, szarvasgomba, kender, kevés len, részént jóbor, mindenféle gyümölcs, legkivált sok gesztenye, füge, mandula, szeder, olajfa, narancs, citrom, granátalma fák a' kertekben. Nagy gazdagsága az erdei fa. A' jó legelők miatt, virágzó a' marha nevelése, de ezek kisebbek mint az egyéb Helvétziaiak, több öszvér mint sem ló neveltetik, juhok 's kecskék bőven vannak, de nem a' sertések, sok baromfi, tetemes méh 's

selyem termesztés. Vad állatok 's enni való vad elég van, medvék, farkasok, vidrák, rókák, vadkecskék, hölgyök, köz 's fejeir hegyinyulak, 's borzok. Szarvas, őz, 's vad disznó ritkábbak. Tovább a' nagy sasok, aranyas, 's más ragadozó madarak, császármadár, nyír-hó-vad-fajdyúk 's foglyok, sneppek, 's t. e. bőven. Főji: halal bővelkedők; vipérák 's kígyók is vannak. Érczből; kristály, lávakő, márvány, 's több ásványos források. Lakosi kat. és mind Olaszúl szólnak, de igen babonások, tudatlanok, restek 's szegények. Éfedelek, polenta kölespép, 's kenyér helyett gesztenye. Seregesen kivándorolnak más tart. ba kenyér keresni. Noha szorgalmok nem meszsze terjed, vannak mégis néhány fabr. fehérítő művek, papíros 's puskaapor malmok, pamut kézművek, szalma-kalapot 's fa eszközöket is készítenek, 's sok szentéletnek. Kereskedése tetemes. Felosztatik ezen kanton 8 ker.; nevek: Mendris, Lauis, Luggarus, Maynvölgy, Bellenz, Riviera, Blenio, és Livini völgy. Ezek 38 kis ker. osztatnak fel. A' Státus Cassába való adó 18,039 Helvétziai Frankot tesz. Fő vsa Bellinzona.

- Tetaun*, l. Tetuan.
- Tetburg*, l. Tewkesbury.
- Tetbury*, kis vs az Anglus Gloucester Grófs. jeles pamut 's sajt vásárokkal, de ezek az utóbbi időkben megcsökkentek.
- Tete*, *Fort S. Jago*, a' legnyugottibb Portugalliai birtok Monomotopában déli Afrikában Zambese mellett.

Tete de Buch, vs a' Francz.

Gironde Dep. 2310 l.

Teterow, város Mecklenburg Schwerinben Wendischi ker. 370 h. 1440 l.

Tét, Magyar falu, Győr Várm. Győr és Pápa között. F. U. Takács József érdemes Hazánkba's több városág 1 kath. s 1 evang. templ. Póstabázis s nagy juh neveléssel. Itt énekelt Horváth András jeles Poétánk.

Tétény, falu Pest Várm. ben, Pülsai jár. ban, Buda és Erd között, F. U. Szároz, Pak-szi és Daróczi Maradékok; szép kastéllyal, mellyet most G. Hugonai, Horváth, és Mundpach hírnak: nevezetes kősziklából kivá-gott pincével, mellynek párja hazánkba kevés ta-láltatik; szekérrel is háló járhatni; ürege Budáig tart. Lak. Németek, kath. Van itt posta hivatal is: a' Tétényi bor a' Budáival se-tekedik. Itt kezdődött a' híres római Sirmiumba ve-zető út, melly többnyire már elhullýedt. — Tétény (Taden) van Moson Várm. ben is.

Teti, l. Chieti.

Tetschen, (40° 46' 48" É. Sz.) szép vs Cseh orsz. Leutne-ritzi ker. Polzennak Elhého szakadásánál, kövással 290 h. Esperesti templ. kast. S. József ferdőjével s egy kö-zellévó havással.

Tottnang, (47° 40' 20" É. Sz. 27° 15' 30" K. H.) Hivatali vs Württembergában, a' Beden-tói ker. nem meszsze Schussen főval 2200 l. 1 kast. Itt sok cseresnye pálinka főzetik.

Totuan v. Totuum, (35° 37' É. Sz.) vs Fez Kirs. Chus tart. ész. Afrik. 1 mfd a' közép tengertől 1500 h. 20,000 l.

kik közt sok zsidók. Ikaát. Márton révpárttal, messe-tekkel, Fez után legdere-kabb vsa a' bir. A' közép tengeren keresedik bõrrel, gyapjúval, gyékényekkel, szarvas marhákkal, gabo-nával s t. ef.

Teuchern, vs Szász Thuringiáb. Rippachnál; sok cserépe-sekkel.

Teuditz, falu Saxoniában Merseburgi megyében, te-temes sóbányákkal.

Teufelsalpen, magas szikla-hegy felső Styriában Ju-denburgi ker. Murautól dél nyug. ra.

Teufelsberg máskép *Windberg*, 3200 l. magas hegy a' Jóre-mény sókán déli Afriká-ban, csak egy kis szikla választja el Tafelbergtől, a' hegy kopár szikla.

Teufelsbrücke v. *Pfaffensprung*, igen merészen épített híd Reuss főval keresztül a' Hel-vetsiai Uri kant. egy tökéle-tes félkört képez, egyik vé-gétől a' másikig 50 lábnyi, s a' víz alatta 70 lábnyira foly. el.

Teufelsgrund, bizonyos igen mély s félelmes völgy az Oriási hegyek közt szile-ziában Greisenbergtől nem meszsze.

Teufelslochzeit, szörnyű hegy Beza bányá vskától nem meszsze, a' nagy zivatarok-tól így nevezetik.

Teufelswand, nagy szikla hegy alsó Styriában Graetzi ker. a' Brücki ker. határain.

Teufelbach, falu alsó Styriá-ban Grätz ker. közelévó savanyú forrással, de melly-nek víze ha elhordatik, ásványos erejét elveszti. Nem meszsze ettől van egy látni méltó vízomlás.

Teutoburgi erdő, magas hegy melly Paderborn Hercezsé-

ben kezdődik 's nagy hegy-
lánczokkal a' hippi, Ra-
vensbergi, Osnabrucki,
Münsteri 's Oldenburgi vi-
déseken, elterjed, jó fája,
kövágója 's köszén bányája
vagyon.

Teupitz, vs Brandenburgi kö-
zép Márkban Teutowi ker.
alsó Lauzitz. határai mel-
lett 57 h. 360 l. kast. a' ha-
józhatóvá lett Teupitai tó-
ban.

Teurissai, Anartisok mellett
Daciában lakott nép.

Teuschnitz, kis vs Baviariában
Main ker. 11 kast. 192 h. 680
lak.

Teutburgum, Tithoburgum,
vs Pannoniában, Carna-
cum és Mursa közt, hol
most Wukowár.

Teutones, Theutoni, Germá-
niában, a' Scandináviának
ész. 's Cimbriae Gens of
Inesta partjai közt fekvő
nép; Teut; Itt emekből ne-
veztették így, Mivelia: Co-
dabius tó mellett laktanak,
Codani nevét is viseltek;
Gimbrásokkal Itáliába ü-
töztenek. Teutobok kirá-
lyok híres volt.

Tevarie, Amio, Tiberisnek
mellék fója Campagna di
Romában, melynek béhé-
jazó ereje 's egy szép 60 l.
magas omladása van.

Teutodale, l. Roxburg.

Teokesbury, Tetburg, vs az
Anglus Gloucester Grófs.
Severn és Avon fók egybe-
folyásánál 4200 l. emléke-
zetre méltó igen régi temp.
pamtharisnya, fabr. és ké-
reskedése.

Tobar, tart. új Spanyol orsz.
ész. Amerikában 10,948 □
órányi tétrel 21,000 l.

Tazel, Tessel, (53° 2' 30" É.
Sz. 22° 1' 8" K. H.) sziget
Hollandia tart. egy. Bel-
gium Kirs. az ész. tenger-

ben, a' száraz föld' ész.
csúcsának ált' ellenében,
mellytől Marddiepe szoru-
lat osztja el. Eyerlanddal
együtt foglal magában 6
falut, 4950 l. kik bő juh te-
nyésztést üznek 's ama hí-
res Texeterisajtót készítik.
A' két partján van az al-
kalmas Moskoviai rév-
part, hol hajdan a' keleti
Indiai hajósok öszvegyül-
tek.

Teyde, l. Pik.

Teysing, vs Cseh orsz. Pfla-
ni ker. 240 h. 1 kast. posz-
tó szövéssel 1 kath. templ.

Tezu, l. Tessa.

Thabatán, vs Judeában, Se-
phela ker. ben, egy fő víz-
nél, Gázától 5 mfd. délre.

Thabor, *Θαβωρ*, *Παράβορ*, ma-
gánossan álló 's délről ész.
nak terjedő tojásforma hegy
Palestinában (az É. Sz. 32°
33' alatt) Garmel hegyétől
kelet felé harmadfél 's
Jordántól nyug. nak nem e-
gészén 2 német mfdre. Fek-
szik a' nagy Eszlalon völ-
gyének ész. oldalán min-
den más hegyektől elvá-
lasztva, 's Flavius szerint
30 stadium vagy 3/4 német
mfdnyi a' magossága, 's
utazók pedig mint Votney
4-5000 francz. öléke ha-
tározzák. Tövének kerülete
három ótába telik, alól-
ról felkéle egy árabnyira
hamuszínű sziklaktól ö-
vedtetik körül; feljebb ke-
rek, 's körökörül igen
gyönyörűen tölgy, 's Sz.
Jánoskenyér-fáktól árnyé-
koztatik; a' felvezető út
ámbár igen sziklás 's kö-
vecses, mindazáltal kü-
lömbféle virágokkal 's jó-
szagú füvekkel telyes. A'
teteje tojásforma rónaság,
's Flavius szerint 26 sta-
diomot foglal kerületében;

szélei bokrosak, és külömbféle gyümölcsfáktól zöldítetnek; közepében gabona termesztetik. Hajdan jeles vs feküdt itt, mellytől Polybius Hist V, 70 emlékezik; Flavius idejében emelt kőfalainak még most is látatnak düledéki. A' környező vidékre innen szolgáló kilátás, egy a' leggyönyörűsegebbek közül; kiterjed az Engeddi, Gilead, Ephraim, Carmel, Libanon és Hermon hegyekig. Dél felé ezen hegytől nem messze Endon környékében feküdt Nain vsa; Luk. 17, 11. és nyug. ész.ra nem egész két olasz mfd. Nazareth. A' közzvélekedés szerént, ez az a' hegy mellyen Kristus U. színe változása három tanítványi előtt mentt légyen végbe; bátor mások ezen történetet Antilibanus bérceinek egyik csúcsára helyhezetik. Mat. 17, 1—4. Megkell ezen hegytől külömböztetni Thabor vsát Zebulon nemzetségében; valamint is Királyok 1 könyv 10, 3. előforduló Thábort, melly Jerusalemtől 1/2 német mfd fekszik, és maianap Mária Terebinthiának neveztetik, hajdani országos vásárjai híresek voltak, mellyeken Hadrián Császár alatt több ezen zsidó rabszolgák árultattak el.

Thabrestan, l. Masanderan.

Thäingen, szép 's nagy mvs a' Helvetziai Schafhausen kantonban.

Thal, (szép) Fejedelmi mulató vár Aschaffenburg Fejedls. kies Angol kerttel.

Thalbery, kastély 's urad. alsó Styriában Grätzi ker. Lafnitz mellett, papíros

fabr. 's derék füveg hufával. Vidéken jó kalló föld található.

Thale, pléb. falu Blankenburg Fejedls. ben. Bude főnál 200 h. 1140 l. herczegi pléb hutával, és téglá égető házzal.

Thal-Chernbreitstein, vs Nassau-Weilburg Fejedls. ben Ehrenbreitstein öszvedült hegyvár alatt, itt vagyon a' közöns. Nassai Fejedelemség Kormányának széke; vagyon tobák fabr. kereskedik gabonával.

Thaldr, minálunk Tallérezüstpénz külömbféle értékben így p. o, vagyon 30, 32, 36 és 40 garasos tallér. Nevét vette a' Cseh Joachimszthal bánya vstől, mert itt 16-dik század kezdetén verett az első tallér.

Thalern, mvs Austriában a' Bécsi erdőn felül, vagyon közsén bányája.

Thalgau, nagy falu Bajorországban Salzach ker. ben ehez közel találni vashámort, 2 kasza fabr. és egy vas drótot készítő művet; az ország törvénytörvényező itt foglal helyet.

Thalgraben, hegyes tart. alsó Stajer orsz. ban Grätz ker. ben Fronleitentől kel. re az úgy nevezett kőfalnál egy ólom bányával.

Thalhammer, vashámor felső Stajer orsz. ban Bruck ker. ben Lissing főnál.

Thalheim, falu Würtembergi Kirs. Közép Neckár ország. biróságban 920 l. kik szép setét sárga márványt fejtenek.

Thal-Itter, hegyi vs felső-Haszszia Fejedelemségben. Eder főnál 190 h. és jeles rézbányával, melly esztenként 600—800 mázsáretet ad, foglalatoskodnak

- honne 200 emberek, és a tájék lakosinak esztendőnként 20—30,000 for. hoz bé.
- Thailand** v. **Dalsland**, tart. nyug. Gothalandban Sve-tziában fekszik Norvegia, Wärmeland tulajdon nyug. Gothaland, mellytől egy-részt a' Wenertó választja és a' Bohus között térsége 236 □ mfd 240,000 l. Földje részént egyenes, elég nedves, és termékeny kivált rozsot bőven terem, az erdői nagyok, és szá-mossak, rétsége derék, a-zért a' marha nevelés is vi-rágzó, a' halászat szembe-be tűnő; ásványokból re-zé és vasa vagon.
- Thailand**, l. Dalerne.
- Thal-Mansfeld**, l. Mansfeld.
- Thalmeising**, mvs Bajor orsz. ban, felső Duna ker. ben 214 h. és Számtartó tiszt-séggel.
- Thamara**, Judeának szélső vsa Idumaeában, hosz. 60' 20' szél. 30° 50' alatt.
- Thames**, fő fő ész. Ameriká-ban Connectitut szabad Sta-tusban.
- Thames**, l. Themse.
- Thammacha**, a' Beetschuanák-nak egyik ága Kaffer orsz. Muruhlongtól délfele lak-nak számossak, és több fa-lukban el vannak széledve, és a' szövetségben álló fő személyektől igazgattatnak.
- Thamna**, hely. Ephraim he-gyei közt. Jós. 19, 50. Tö-le kerület vette nevét Ju-deában.
- Thamnath Sara**, Thamnítica ker. ben, Joppeból Jerusa-lembe vezető útban.
- Thampu**, l. Burrempüter.
- Thant**, sziget Kent Angol Grófs. nak keleti végén, mellytől a' Stour fő és en-nek egy ága által választat-ik. Terem gabonát, főkép
- árpát, festő fűvet, a' déli részében mocsáros. Ezen a' szigeten Margate, és Rams-gate nevezetesebb helyek.
- Thang-chau**, hegy Pe-tsche-li Chinai tart. ban; ennek a' csúcsán látszatik egy termé-szetes, és házhoz hasonló barlang egésséges forrással.
- Thann**, szorgalmas lakósú vs felső Rajna Francz. oszt. ban Thur főnél 3,600 l. Ehez közel vagon a' Rangi hegy, mellyen a' híres Rangi bor-termesztetik.
- Thann**, mvs Bajor orsz. ban alsó Duna ker. Rott főnél 900 l. kik jó posztót készí-tenek.
- Thannhausen**, hajdan Gróf Stádioni urad. Bajor orsz. ban III ker. Minden főnél, hasonló nevű mvsal, melly-ben 1480 l. számláltatnak.
- Thannheim**, uraság Würtem-berg Kirs. ban Schäsberg Gróf urad. hoz tartozik.
- Thao-tcheou**, vs Konang-tong tart. bnn Chinában, közel a' Hang-Kieng főnek ten-gerbe folyásához, úgy hogy annak habjai falait ériki 11 harmadik rangú vsok vannak alatta.
- Thaphar**, l. Dafar.
- Tharand**, hajdan Granat, vs a' Szász Erzgebirgi kerü-let Grillenburg tiztségben, Weiseritznál, melyben né-ha jó gránátokat találni, Plauen jószág végén 152 h. 750 l. ásványos forrásokkal, és egy hegyi várnak mara-dékival.
- Thasso**, Aeria, Török sziget Contessa tenger öbölnél, hasonló nevű hellyel va-gyon márványa, hajó épít-ésre való fája, és bora.
- Thau**, tó Herault Francz. oszt. ban, mellybe a' déli mes-terséges fő szakad.
- Thaulau**, l. Pegu.

Thausz,

Thausz, l. Dobmazlicz.

Thaxted, helység Esssex Angol Grófs. ban Chelmer főnál, régi, gothusi templ. és országos vásárokkal.

Theaki, *Cephalonia* *piccola*, hajdan Ithalaka, sziget a Joniai tengeren, Cephalonia, és Sz. Maura, Curzolari szigetek közt; tágas és bátor révvel, 's néhány falukkal, mellyekben a szomszéd szigetektől elűzötték laknak, addig önönön kapitányok alatt voltanak, most ők is az Angol uralom alá jutottak. Ezen Ulysses hazájában a keresztyének 1571-ben dicső győzedelmét vettek a Törökökön. Ekkor Velenchéhez tartozott.

Theate, l. Chieti.

Thebai puszta, terméketlen tart. felső Egyiptus' kel. partján a veres tengernél, még nem egészen ismérétes; Ababdok' karténykodó seregeik bátorsagtalanná tesszik ezen tartományt. — Itt kezdődik nevezetképpen a kösziklás Kosseir völgye és a Nilus vizétől a veres tengerig tart.

Thebae, No Ammon (az É. Sz. 25° 22' alatt) hajdan legrégebb fő és residentzia vsa Egyiptomnak, Thebae tart. ban, másként Nagy-Diospolisnak is neveztetett. Építője setét homályal horfittatik, Mojses idejét azonban több századokkal felülhaladja régisége. Hossza 140, 's kerülete 420 stadiumot foglalt. Nil vize két felé osztja vala a' vst, és széles sánczait vízzel tölté. Homer szerint 100 kapui voltak a' vsnak, mellyeknek mindegyikéből 200, minyájából pedig 20,000 fegyeres, lóval 's szekérrel, HUB. LEX. V. DAR.

mentt valaki; Pomponius Mela azonban e' kapuk alatt, 100 Fejedelem házat és udvart értett; akár mint légyen a' dolog bizonyos az: hogy már azokban az időkben egyik a' legnagyobb 's legfényesebb vsok közül való volt, a' mint Homérus is kincseit és ékeségét magasztalja Odyss. IV, 126. Csak nem minden királyai ékesítésére bőven adakoztak; számos 's pompás templomai voltak, ezek közül 4 igen nagy 's feletébb pompás volt. Obeliscussai és óriási nagyságú oszlopai, mellyek egyetlen egy darabból valának kikészítve, mindenek álmélkodását gerjeszték. Polgári épületei 4—5 emeletűek voltak. E' vs Nilus ny. részéb. Memnoniumb. állá Memnon Kolószszus nagy képe, melly a' hajnal hasadáskor hangzott. Itt oraculum is volt, és a' juhok, krokodilusok, sasok tiszteltettek kecske áldozattal. Ezen hires vs, minekutána Uchoreus Kir. székét Memphisbe tette volna által, lassan lassan hanyatlani kezdett; de fényessége mindazáltal Cambyses' Persa királyig fenállott, miglen ezen fenevad templomait ki nem rabolta, és leg ékesebb épületit fel nem égette; ennek nyomdokit követte később Ptolomaeus Philometer. Felvirágozván K. U. előtt 81 eszt. Ptolomaeus Lathinus'tól 's végképen Cornelius Gallustól az első Romai Egyptom Helyt. től feldúlattott. Mind ezek mellett még máiglan is Carnak és Lukson között számos és látást érdemlő om-ladékit találhatni. A' vs

előtt Memnonium felett ész. nyug. ra voltak a' Thebaeben lakott Ægyptusi Királyoknak temetője, kősziklába vágattatva. 40—47 számmal; előttök Obeliskusok állottak, mellyekre azon királyok tettei feljegyzettek. Ezen üregekentúl 10 stadiumnyira állott Osymandias temetője, melynél nagyságosabb épület nem volt, nem is lesz egész világon, ha olyan volt, millyennek leirta Diodon, könyvének 1 részében, 47 szakaszszáiban.

Thebais, felső Ægyptusnak neve, Zsidóul Pathros (Gen. 26. Jerem. 44, 1. Ezech. 29, 14; Több nomusokból állott; fő vsái voltak: Thebae, v. Diospolis magna, Abydus, Memnon lakhelye, Ptolemais Hermii, Panopolis, Antaeopolis, Lykopolis, Tentyra, Koptos, Apollinopolis palva, Apollinopolis magna, Syene (Isai. 49, 12. Ezech. 30, 15—16. Philae, Elephantine, Berenike, Myos Hormos 's a' t.

Thebe, 1) vs volt N. Mysiában Lyrnessus és Adramillium mellett 2) helys. Attikában. 3) Thebe, leghíresebb 's l. régibb vs Görög orsz. ban, Boetiában, Ismenos vizénél, várát Kadmos építette, falait Amphion; Hét fejedelmek által ostromoltatása és fiaik által megvétele tudva vagon; N. Sándortól elpusztítatott; Kassandertól ujjon felépítetett; itt szölettek Bachus és Jupiter, és kivált Pindarus, Pelopidas, és Epaminondas; Görög nemzet dicsőségi;

lisba vezető úton.

Thedinghausen, vs Braun-schweigi Herzs. ben egy temp. 200 h. 1450 l. kik fonállal, és gyoltsal kereskednek.

Thejagrabn, kies tájék Lambrrecht vsnál felső Stájerban Judenburgi ker. egy vashámorral, és drót csináló művel.

Thein, vs Morbihan Francz. oszt. ban 2,330 l.

Thella, Telem, hely. Juda nemzetség földén délre Jós. 15, 24.

Themar, vs Coburg fejedelmi részben Hennbergnél Werra fő jobb partján 211 h. 1200 l. Dekánysággal papíros malommal, és gyapjú kereskedéssel.

Themiscira, Amazonok földé Pontusban Amydustól 60 stad. Thermodon fő víznek torkolattyánál. Iris vize és Heracleum között.

Themse, (Thames, mondá Themis) legnagyobb fő Angol orsz. ban, és az ő jeleségei miatt első az egész világon, ennek első patakai külömbféle tart. kban eredtek, mellyek (Isis fővel Wallingfortnál össze-folynak, és ezután kapják Thamesis, Thame-Isis) neveket; Lechladetől, melly Gloucester Grófs. ban határ hely, ált' folyván, már 90 Tonnával megterhelthajókat bír alább délkel. felé hajol, és sok főktől nagyobbítván London vsán és Kentshire Grófs. keresztül foly az ész. tengerhez, és ebbe, minekutánna 140 Angol mfd (mintegy 30 i/2 német mfdet) nedveitü őríti vizeit. 3 jeles hidat mellyek közzül a' Westemsi és Blakfriari híd legnevezetesebb látni, Londonban ezen fön. 120,000 sze-

Thoben, .l Deven, Stiva.
Thebes, vs Samariában, Neapolishoz 13 mfd Scythopo-

mely vagyon csak Londonban, mellyek ezen fón kereskedéssel foglalatoskodnak.

Thenath, hely. Samariában, Neápolistól 10 mfd. kekre.

Thengen, Auersbergi Fejed. Grófs. Badenban Duna ker. 1/2 □ mfd a' nagysága, 1100 l. hasonló nevű vsal, mellyben 200 lakosok számláltatnak.

Theodosia, l. Feodosia.

Theodosiopolis, vs n. Armeniában, Euphratesnél jobb felől, most Erzerum.

Theoprosopon, (Isten jelenés) fok egy várral nem messze Tripolistól délre.

Thereczovácz, előbb Suhopolye, mvs Slavoniában, Verőcze Várm. ben, Babocsához 5 mfd. F. U. Příběri Jankovich, lak. Illyr, Hory. Tótok, Németek, kath. és ó-hitűek tul. pléb. val.

Thereseburg, falu Westfáliában, sok sarkantyú csináló lakja.

Theresianopel, **Theresiopel**, v. **Vinga**, **Vinka** is nevezetik, mvs Temes Várm. Sz. Andrásí jár. ban, Orczldorfhoz 1/2 óra, F. U. a' K. kamara. Bulgárok, és kath. lakják; vagyon egy kath. és ó-hitű templ. Franciscanus klastrom, bor, és dohány természetével, marha neveléssel, kereskedést üz. azarvas, és sertés marhákkal, derék országos vásárok esnek benne.

Theresiopolis, Maria Theresiopolis. l. Szabadka.

Theresiawerk, vs hámor Kraszó Várm. ben, Német Boksan mellett, Dognácskától 2 óra.

Theresienfeld, szép falu Austriában Ems fón alól, a' Bétsi erdőn alól lévő fertályban, melly éppen egy,

fél óráig tartó hosszú, széles, és egyenes utzából áll; vagyon 500 h. 2,650 l. Maria Terezia ezen falut küldönösen ama Tisztek számára rendelte, kik a' szolgálatban nem lévén pensiót kaptak. Vagyon pléb. és erdeje. Találni itt puska-por malmokat is.

Theresienstadt, szépen épült vs és erősség, Cseh orsz. ban Leutmeritz ker. nem messze Eger és Albis vizek öszve folyásától. Inkább fegyvertár és vár mintsem vs, és az újabb hadiépítő mesterségnek remek munkája. Számlál 2000 l. egy kath. pléb. kath. iskolát, serházat, szép földmérő házat és betegházat. A' Cseh nyelv elsőségét tart. itt. Az itt lévő kőbányákban találni sok kővé vált testeket p. o. tengeri csigákat, férgeket, falevelöket, füveket 's t. ef.

Theresienstadt, l. Szabadka.

Therospol, szabad kereskedő vs Lublin oszt. ban Lengyel orsz. Krsna és Bug vizek öszve folyásánál F. U. Czaratorisky Hercz.

Thermia, (Cythnus) Török sziget az Archipelagusban 6000 l. többnyire Görögök; vannak meleg forrásai, és sok gabonát, bort, fűgét, mézet, selymet, olajfákat, és pamutot terem. A' vs

Thermia, lakhelye egy görög Püspöknek, pamutot szövő művekkél, és ki kötővel.

Thermia, Cythnus, sziget az Archipelaguson; az Europai partokhoz; meleg forrásról nevezetetett el. Nem olly hegyes mint a' többi szomszéd sziget; sok árpát, bort, és fűgét terem. Mézsel és viaszszal, olajjal,

selyemmel bővelkedik, pamutja elegendő, lakosi számára, kik mintegy 6000 6-hitű Görögök, Püspökök Thermia vsban van, 16 templ.kal. Itt a' partokon roppant régi vsok' düledéki szemléltetnek. A' Töröke.

Thermodon, Cappad. Pontusban fő víz, Iris vizétől 200 stad.

Thermopyla, Mezzo.vo.

Thermopylae, Pilaesoros út Thessalia és Lokris közt, Oeta hegyen által, Hellás hataránál. Itt állt ellent Leonidas Görög vezér Mardonius egész seregének maroknyi népével több mint emberi bátorsággal. Ferdejétől vette nevét; most Rocca di Lupo.

Therukl, falu Daghestan Kaukasiai tart.ban Auzug statusban Dido ker. vashámmorral.

Thessalia, minden görög népeknek bősége; először Pyrrhaea, Aolis, Pelasgia nevet is viselt; utóbb Aemonia, és Nesonig. Sok külső és belső változásokon ment által. Deukalion idejében olyan nagy lön itt az özön víz, hogy a' legmagasabb hegyeket meghaladtá, és Deukalion Phokisban, Parnaszszus hegyén szállotki hajójából. Ez óta igen mocsáros és vizes lön e' tart. míg föld indulással Olympus hegye Ossától elnem válván, a' Tempe völgyén Peneus vize, és a' mocsárok lefolyásának helyt nem adott. Innen csak kis tó maradt benne imitt, amott; Külső változásit okozták először a' Centaurosok, vagy Perrhaebusok, a' Lapithákkal küszködven. Ezek amazokat a' tenger

partról ész. felé, Pindus, és Epirus határaihoz üzék; a' Dorisiakat is kinyomták nyugoti lakhelyekből; csak három község maradt helyben, a' többiek Peloponneszba kényszerítették költözni a' Heradidákkal; a' Dryopeseket elkergette innen Herkules; és lakhelyeket Meliensiseknek adta. Háborúk által Thessalia határai nyug.ra tágultak; néhány Epirusi megyék által; de az Aetoliak által veszteséget szenvedtek. Tulajdonképp e' tart. határos volt keletre az Aegeumi tengerrel, délre Lokris, Phocis; Doris, Aetolia, és Akárnia tart.kal, Oeta hegyéig terjedvén; nyug.ra Epirussal, Pindushegyéig; ész.ra Macedoniával, Peneus-vizéig és Olymp hegyéig. Lakosi a' most említettekén kívül; voltak a' Pelászusok, Dolopok, Aenianok, Oetaiak, Phthiotok, Magnetesek, Athamanok, Ethikusok, Talarok. Az Amphiktyoni gyűlésben minnyájoknak szavok volt. Régolfa egymástól független Fejedelmek atatt volt Thessalia elosztva. Trójai háborúkor 9—10 alatt, kiknek dicsőségek volt Achilles. Idővel Tyrannusok hatalmaskodtak benne; Pherae, Larissa vsokban, Philipp K. által Macedoniával egyesítettet; az ifjú Philip Kir.nak Kynos Kephalae mellett meggyőzöttetése után T. Quinctius Flamininus által szabaddá tétetett, de önön kényvek szerint ismét Római tartományá lett nem sokára. Négy részekre osztatott: 1) volt Thessalia tulajdonképp (Thessaliothis) 2) Phthiotis, 3) Pe-

- lasgiotis, 4) Hestiaeotis. Thessaliotis esett délre Phthiotis, ész. ra Pelasgiotis, ny. ra Hestiaeotis, és délre Aetolia, 's Oeta között. Lakosi voltak a' tulajdonképp Theszszaliiaiak, Dolopok, és Enianok. Nevezetes hegyei: ny. ra Pinus délre Othrys, Tymphrestos és Oeta. Fő vizei: Apidanos, Enipeus, és Onochonos. Fő vsai: Hellas fejedelmi lakhely, melytől egész görög orsz. elneveztetett Hypata, Xyniae, Parachelois 's a' t.
- Tessalia (a' mostani)** l. Janjah.
- Thessalonich**, l. Selaniki.
- Thessalonika**, másképp Thermana, azon nevű öbölnél, fő vs nem csak a' Axioson inenső, hanem egész Macedoniában is; most Salonichi.
- Thetenhengst**, szőlőhegy Luttenbergban alsó Stajerban Marburg ker. bora e' tart. legerősebb borai közül való.
- Thetford**, vs. Angol Norfolk Grófs. ban Ouse fónál, mely a' gabona kereskedést Lynn felé elő mozdítja; vagyon 3 templ. vagyon gyapja, és szép régiségei.
- Thettau**, mvs Bajor orsz. ban Main ker. egy üveg hutával, és porcelán fabr.
- Theux**, helys. Ourthe Francz. oszt. ban 2,050 l. vagyon fekete márvány bányája.
- Theviot**, hegy Angol és Scotia között.
- Thya**, l. Taja.
- Thya**, mvs Austriában Ens fón alól Mannhardbergen felül lévő ferrályban Thya fónál egy pléb. val, kastélyal és 94 l.
- Thiai**, l. Siam.
- Thigde**, pléb. falu Wolfenbüttel fejedl. a' Frankfurti Neer-útnál. 50 h. 500 l. kő és gipszbányákkal a' Linden hegyben.
- Thiel**, vs az egyesült Belgyiomi Geldria tart. ban Waal főval és a' termékeny Betuwe közepén 3,200 l. kik barom nevelésből, mezei gazdaságból, és kézi mesterségből élnek. A' holt Linge vízen csak téli időben lehet járni, derék gabona, és eleséggel való kereskedés üzetik.
- Thiel**, l. Tille.
- Thiele**, **Ziel**, fő Neufchates fejedel. öszveköti a' Neuenburgi, és Bieli tavakat.
- Thiel**, (51° 0' 11" É. Sz. 20° 59' 35" K. H.) vs egy Belgyiom Kirs. 8,800 l.
- Thiene**, Thienis, jeles vs Vicentino Velenczei tart. ban szép palotával, és Porto Gróf kertjével.
- Thiengen**, vs Schwarzenberg Fejedl. Klettgau Grófs. ban a' Badeni Duna ker. Witach fónál 1280 l. széke a' kormánynak és kereskedést üz.
- Thierstein**, l. Dürnstein.
- Thierracha**, l. Picardia.
- Thiers**, (45° 51' É. Sz. 21° 12' K. H.) vs, és ker. béli főhely Puy de Dome Francz. oszt. ban Limagne tart. nem messze Durolltól egy hegynek oldalán száraz hegyes tájékban Forezi határon 10,600 l. papiros, czérna, pántlika, kás, és kisebb portéka fabr.
- Thierstein**, mvs Bajor orsz. ban Main ker. ben, hol többnyire a' lakosok fazék csinálók.
- Thin**, l. Sin.
- Thing-tcheou**, hires, egy csatorna mellett fekvő, kereskedő vs Kiangnan tart. ban Chinában, különbféle diadalmi bolthajtásokkal. Csatornájának partyai faragott kövekkel rakattak ki; 5 né-

- pes vsok vannak vidékében. *Thomasbrück*, Thamsbrück, vs Szász orsz. ban Thuring ker. Unstrut fónál 230 h. 800 l.
- Thienville*, Diedonhofen, Theodonis-villa, (49° 21' 30" E. Sz. 23° 50' 30" K. H.) erős vs Luxemburgi Herczs. ben Mosel fónál 5000 lak.
- Thirza*, vs Sumáriában, az Israhél Királyinak lakhelye III. Kir. 15, 33.
- Thiva*, I. Stiva.
- Tho*, China Fappon nyelven.
- Thoanes*, kis vs Savoyi Genevo is Herczs. ben Sier fónál.
- Thörel*, (In.) igen keskeny és meredek kő szirtekkel bé foglalt völgy felső Stajerban Bruck ker. Afenz, és Kapfenberg között, ezen völgyet ált folyja a Seebach, vannak benne 4 vashámorok, és 1 dróthúzó műhely. Ezen tájékból hordanak homokot a Mitterbachi üveg fabr. Csigái nagyságokért becsültetnek.
- Thoissi*, vs Saone, és Loire Francz. oszt. ban Chalarone fónál, gyolcsal való kereskedése hasznos.
- Tholen*, Tolen, Ter Tolen, sziget az egyesült Zeeland tart. ban, melly 6 mfd hosszú, 2 széles, 14 mföld körében, legjobb lent terem Hollandiában a' melly pinczében fonatik. A' meg erősített vs is.
- Tholen*, melly Lendracht pataknál fekszik, vagy on a templ 1,690 l. kik nagyobb részént fónál fonásból élnek. Olly finom fonalat fonnak, hogy egy font 250—300 for. adatik el.
- Thomana Nikalot*, Kirs. Bam-buk orsz. ban közép Senegambiában, közép Afrikában Forbana fő helyel.
- Thomar*, helys. Estremadura portug. tart. ban Nabao fónál 1,101 l. 5000 l. pamut fabr.
- Thomusdorf*, (alsó és felső) máskép Oberdorf, falu Aus-triai Silesiában Neisze Fejedl. Troppau ker. Freywaldan Fejed. püspöki tisztséghez tartozik, Biel fónál, vagy on egy kat. pléb. temp. 336 h. 1940 l. kik német nyelven beszélnek.
- Thon*, kis vs Vaucluse Francz. oszt. ban szép rónán.
- Thones*, vs Montblanc Francz. oszt. ban 2,180 l.
- Thongcaster*. jól épült vs Lincoln Grófs. ban Angol orsz. ban.
- Thonon*, (46° 22' E. Sz. 24° 10' K. H.) fő vs Chablais Herczs. ben Savoyban Turance fő és a' Genfi tó között 3'160 l. kereskedést üz.
- Thara*, I. Tora.
- Tharans*, vs Chablai Herczs. ben Savoyaban 1,320 l.
- Torigny*, (49° 12' E. Sz. 16° 35' K. H.) vs a' csatornya Francz. oszt. ban 2270 l.
- Thorn*, (53° 1' 3" E. Sz. 36° 17' 5" K. H.) vs volt Bromberg Varsói oszt. ban most déli Prusziában, Weichsel fónál, mellyen által egy 1/2 óra hosszú alkalmas fahíd, 1,070 h. 9000 l. Az ó és új vsra osztatik; vagy on híres evang. gymn. kath. és evang. templ. jeles gabana, és fa kereskedéssel. Itt születet Copernicus Miklós 19. Febr. 1473.
- Thorney*, helys. Angol orsz. ban Cambridge Grófs. ban egy régi Apátság omladé-kival és a' Bedfordi Hercz. lakhelyivel.
- Thorout*, Thoroltum, vs eggy. Belgy. orsz. oszt. ban 4,470 lak.
- Thorpassz* törökül *Kaputl Dava*

bend. Bulgáriában Sophiától nyug. felé által járás a' hegyek közt. Látni itt két oszlopot bolt hajtással össze kötve, mellyek egy nagy kaput képeznek. Ezen omladék neveztetett később Traján kapujának.

Thors-Aa, egy a' nevezetesebb fók közzül Jättlandban, melly dél felé a' tengerbe szakad.

Torshavn, vs a' Fáraó Strömöe szigeten az ország bíróság széke's minden szigeteknek közönséges vásár helye; deák oskolájával, mellynek tanítója egyedül a' plébános, kikötőjéből hasznos kereskedés üzetik.

Thouars a' Thoarcium, (46° 59' E. Sz. 17° 18' K. H.) vs és ker. főhely mind a' két Sevres Francz. oszt. ban Thuet főnél 2000 l. kik gyapjú materiát, és gyolcsot készítenek, és kereskednek. A' hegyen fekvő szép vár 1809-ben Eckmühli Fejeds.re emeltetett.

Thracia, Trace, régente meszaze terjedt orsz. délre Thessaliáig, és Peneus vizéig, ész.ra Ister vizéig terjedett. Európában; Asiában volt Thracia, Bithynia környékében. Azért Heroótus, az Indusok után a' Thraciaiakat tartá legjelesebb népnek. Elejénten igen durvák voltak, testeket Xenophon tanúsága szerént ők is még megpööttögtetni (táttoviren) szokták. Határaik voltak későbben: nyug.ra Nestos vize és Skomios hegy, ész.ra Haemus, k.re Pontus Euxinus, v. fekete tenger, délre a' Propontis, és az Aegeumi tenger, Thraciai népekhez tartoztak 1) a' Geták, kik a' lélek halhatatlanságát hitték Herodotus

és Thucidides tanúsága szerint. 2) Traususok, kik az emberi életet olly nyomorultak tartották, hogy a' Gyermeknek születésén sírtak és az övéiknek halálakor örvendeztek, mint valya Herodotus és Livius. 3) Az Odrysok; ezen legszamosabb nép fő hatalommal bírt Thráciában, Abderától Pontus és Isterig uralkodott. 4) A' Kikonok, Galaika, v. Briantika tart. ban. Ezeken felül nevezetesek voltak még a' Maedusok, Pactusok, Skyrmia-dok, Nipsaeusok, Apsinthiusok, Dolonkok, Samothracesek, és sok mások, mellyeket Plinius hosszasan felhord. Nagysága ezen orsz.nak Abderától Isterig 11 Byzantiontól Strimonig 13 nap járásnyi föld volt. Fői, vizei jelesebbek: Heberos legnagyobb, és egész Thracián átfolyó, Aegeum tengerbeomló víz; Nestos Macedonia és Thracia közt határ folyó. Traos köszvényt gyógyító víz, olly szépnek találtatott Xerxestől, hogy emlékeztető oszloppal tiszteltetett meg; Lissos és Melas, mind e' két fő vizet ki itta Xerxes számtalan serege. Tovább Travof, Kompsatos, Kudetos, Burgos, Skemos, Artiskos, 's a' t. Tavai: Bistonis, Ismaris, Stentoris; tenger fokai: Serreion ennek áltellenében feküdtek Samathracia, és Imbros szigetek; Sarpedion Chersonesus' csucscsánál, és Mastusia, Chersonesus fél sziget mellett; ez a' Melási tenger öböl kel.re keríti bé, 450 stadiumnyi hosszú; 36 széles. Thraciához tartozott ama híres Chersonesus és

Asia közt lévő tenger szorulat is, melly Helespontus (Dardanella) nevet viselt, és Propontissal egyesíti a' közép tengert, és a' Bosphorus melly Pontus Euxinusba vezet, és 4—5 stad. széles. Nevezetes fokai voltak még Hestias Bizantiumnál, Chrysokeras ezen nevű vsnál, Philia Thynias, és Hemus hegyi fokok a' fekete tengeren. A' tenger öblei közt nevezetesebb: az említett Melanes, Abdera, Perinthos, v. Heraklea, Salmydestos, Apollonia, és fekete öblök. A' Bosphorus végénél esnek ama híres kőszalok, mellyek Kijanei, v. Syndromades, v. Symplegades név alatt eszmértetnek, és az Argus hajójának ált mente előtt ide's tova úszkáltak, azután megállapodtak helyekben; Thracia parti és közép részekre oszlott; az elsőben jeles vsok voltak Abdera, Democrit' és Protagoras hazája, Maronea, vagy Ismaros, Kikonok fő vsa, Egos potamos, mellynél az Athenebéliek a' tengeren megverettettek a' Lacaedemonbéliektől; Madytos és Sestos, mellyek közt a' Helespontot ált hidaltatta Xerxes; Perinthos v. Heraklea; és a' híres Byzantium; Közép részében volt Philippolis, hajdan Poneropolis, Rómaiak alatt Trimontium, most Philippopoli; Jamphorina fő vs Maedikában, Adrianopolis Hebros vizénél, Hadrianus Csától építtetett, fő vs, hajdan Orestias, Tyle, az itt csatagló Gallus Király' lakhelye, 's a' t.

Thraciai Bosphorus, l. Constantinopoli Canalis.

Thraciai Chersones, l. Romani félsziget.

Thran, egyes ház Lenne vizének a' Weser fővel való egyesülésénél; itt vagyon a' Flothosi kereskedő ház, melly vassal, kötéllel és gyökerekkel nagyon foglalatoskodik a' Weser fön.

Throdos, l. Monte, S. Croca.

Thueits, vs Ardeche Francz. oszt. ban 2,100 l.

Thuelchek, l. Patagonok.

Thurán, Thurány, mvs Thurócz Várm. ben, Vág vizén túl, Studenecz, és Kriván hegyek alatt, Nolcsótól $\frac{1}{2}$ óra. F. U. B. Révay, lak. Tótok, kath. és evang. tul. pléb. templ. és isk. kal; malmokkal; van itt az Új helyi fam. szabad teleke is.

Thuringia, Landgrófság a' felső Szász ker. Saale fótól keletre, délfelől a Thuringiai erdővel, és a' Harze hértzekkel, nyug. felől a' Werta fővel, ész. ról az Unstrut fővel határos. Magában foglalja a' Thuringiai ker. Szász Kirs. ban, Weimar, Gotha; Eisenäch Querfurtnak nyugoti részét, Schwarzburg Fejed. Eichsfeld Erfurt Mansfeld, Stollberg, és Wernigerode Herczs. ket, némelylek ide számlálják az Osterlandhoz tartozandó: Naumburg, Zeitz, Merseburg püspökségeket, Weissenburgot, Altenburgot 's a' t. Folyói: Saale, Unstrut. Termései: búza, roza, árpa, gyümölcs, zab, Német orsz. b. a' legjobb buzér, Langen-Salzánál kék festőfű, földi-alma 's t. ef. A' szőlő hegyek a' Saale partján nem alá valók. Az erdőkben vannak gazdag hamuzsir főzőházak, szurok- és fenyő korom - huták. A' szarvasmarha, ki-

váltaképpen pedig ló, és juh tenyésztés virágzó. A' hegyek vasat, kobáltot követ, s t. ef. adnak; vannak sóbányák is, és ásványos kutak.

Thuringi kerület, a' Szász Kir. nak része Thuringiai Land Grófs. ban. Unstrut mind a' két partján, foglal 63 1/2 □ mfdet, 177,290 l. gabonával, répa maggal. s t. ef. bővelkedik; A' fő vs. Langensalza.

Thuringiai erdő, (50° 58' egész 50° 10' É. Sz. 27° 58' egész 29° 20' K. H.) kezdődik Eisenach Fejeds. b. Gotha Fejeds. gen, Henneberg Grófs. gon, és Coburg Fejeds. egy részén keresztül megy, és kiterjed kel. felé az Altenburg Fejeds. gíg, Reusz Fejeds. tart. nyig, és dél felé, a' Bajori Rezat, s Main kerületekig, egy része pedig Schmalkaldig nyúlik. 15 mfd. hosszú, legfőkép 2 mfd széles, legmagasabb hegyei Gotha Fejeds. ben vannak: u. m. a' Schneckopf. 3,315 (2,760) és Inselberg 3,122 (2,449. 2,703) láb magas. a' tenger színe felett. Vagyon 60 □ mfd térsége; és 188,000 l. minden □ mfdre 3,100 l. esik. Kevés rétet találni itt, és kevés szántó földet is csak a' helységekhez közel. Az erdők, mellyek a' hegyet borítják, fenyvesekből állanak. Zöld leveles fák csak az Inselbergnek ész. nyug. tájján találtatnak.

Thuin, kapitányi statio és falu Horváth orsz. ban a' Károly vári katona vidékben régi nagy várral kath. pléb. val 88 h. közelide vagyon egy szép föld alatt való barlang melly 2 ágra oszlik és messze terjed.

Thuin, vs Sambre fónál Lüt-

tich Püss. ben most Belgyiomban 2,700 l.

Thule, falu felső Silesiában Rosenberg vas hámppal.

Thum, régi hegyi vs a' Szász országi Erzgebirgi ker. ben 800 l.

Thun, csekély vs Helvetiában Berna kant. 1,200 l. igen szép tájjékban Aar fónál melly itt a' Tuni tóból jött ki; vagyon itt egy vár, és egy gazdag vendég ház, A' lak. inkább házi gazdaságból, kereskedésből, hajózásból, és halászatból élnek.

Thuni-tó, hallal bővelkedő tó Helvetiában Berna kant. 6 óra járás hosszú, 1 óra járás széles, 1,780 láb magassága a' vagyon a' közép tengeren felyül. Aar fő keresztül folya, és a' Brienztó val öszve köti.

Thur, fő Helvetiában Thurgau kant. ban, ered S. Galen kant. ban, ezt keresztül folyja, azután a' tőle nevezett Thurgau kant. nedviti, és végtére a' Rajnába szakad.

Thuren, falu kel. Prusziában, Insterburg ker. ben ásványos forrással.

Thurgau, egy a' 21 kantonok közül Helvetiában fekszik ennek ész. keleti részében, a' Bodentó, Zell, és az Unter tó, Rajna fő Zürich kanton között. Nagysága 16 □ mfd. mellyen 70,000 ember lakik; szép, részént egyenes, részént dombos tart. csak a' déli részében vannak magasabb hegyek. Földe sok helyt köves, és kemény mindazáltal egészen véve termékeny, jól nedvített fői a' Thur, Sitter Murg s a' t. 3 kicsinde hallal bővelkedő tavai vannak, u. m: a' Dichel, Steinegger, vagy Hüster.

weiller vagy Hüttlinger tó. Sok gabona, len, kender, kivált gyümölcs és bor terem benne; körtvély és alma, bornélkül sem szükölködik, főzeléke, és kerti veteményei is jelessek. A' barom tenyésztés nem alávaló. Ásványok közzül csak éppen torfát kapni. A' lakosok, kiknek több mint a' harmad része ref. munkások, sok gyölesot, pamutot, fonalat, patyolatot, 's t. ef. szövnék. Ezen tart. az előttszág bíróság vala a' régi 8 szövetséges kantonnok birtokában elég nehéz iga alatt. Az egész tart. 34 ker.re osztatik, minden vs, mellynek 2,500 l. vagyon, maga egy kerületet tesz, ezen kerületek 8 Districtusban foglaltatnak, neveik: Frauenfeld, Arbon, Steckborn, Weinfelden, Bischofszell, Tobel, Gottlieben, és Diessenhofen. Minden közönségnek vagyon egy városi tanácsa, melly egy Sindikusból, és 2 Adjunktusból áll. A' Status kasszába 25,05z Helvetiai frankot fizet.

Thurmbay y. Kuhby, (12° D. Sz.) egy tenger öböl Benguela Kirs.ban, alsó Guineában déli Afrikában, nevét veszi részént a' sok tehenektől, mellyeket a' tengerjárók abban találtak, részént egy toronyhoz hasonló kösziklától. A' Sombrero fok ennek déli végét a' hajók részére hátorságos öböllé teszi.

Thurnau, kis vs Bajor orsz. ban Main ker. ben Anbach fónál 150 h, 1320 l. szép várral, és kertel 1/2 óra járással innen, vagyon a' fejeér hegy melly teli vagyon kővé vált testekkel. Ezek kö-

zött, ritka nagyságúakat kapni.

Thurnok, (great) helys. Angol orsz. ban Essex Grófs. ban Themse fónál gabona kereskedéssel.

Thuróc Vármogye, Thuroczer Gespanschaft, Comitatus Turocensis, Magyar orsz. nak Dunán innenső kerületében fekszik: kel.re Liptó és Zolyom, délre Bars és Nyitra 's Trencsén, észra Arva, és Liptó Várm. k közt. Nagysága 21 □ mfd hossza 5, szélessége 2—4 mfd. Nevezetét vette Thuróc várától. Olly, mintegy körökörül kerített kies kert. Magas kopasz hegyei közt (Hole) nevezetes a' meredek Fáttra, Rutóczi, 's Liptóczy hegyek. Fő vizei közt jelesebbek: 1) Vág vize, melly Liptó Vármegyéből foly ide, Fáttra hegye alatt mintegy három mfd folyása után. 2) Thuróc vize, ered Hermancz hegyéből, 's több apró vizekkel egyesülvén Rukk hely. nél Vág vizébe szakad. Hajókázhatóvá tétethetnék nagy haszonnal. Nagy termékenységeért paradicsomnak is neveztetett; a' gabonán kívül leginkább természetik itt a' hajdina, répa, krumpli, és mák. Földi almája igen bőven, répája igen édes terem; ennek levelei dohány gyanánt is használtatnak, kivált, a' szemfájósoktól; legelője igen hasznos és elegendő; orvos füvei gyökerei igen számosak, 's becsek; gyümölcs fákban nincs szüke; az épületre és tűzre való fákban olly nagy a' bősége, hogy belőlök sokat nyerhetne, ha vizen le szállíthatná; ezeknek gyümölcsiből égetett borovica-

kája híres; olajja ország szerete, görbe fenyőfákból szedett balsama külföldre is elhordattatik. Marha, juh tartása jó, de jobban dicsértetik méh tenyésztése. Vadjai külömbfélék és jelessek; itt medvék és farkasok is ólálkodnak; Szárnyas vadjai is külömbfélék; fenyves madari jelessek; vadkakasai néha 16 fontot is nyomnak; vadtyúkjai is kövérek; Halai között legjobb ízűek a pisztrángok. Ásványiból legesmeretesebb a mészkő, a 16 században nemesérczek is ásattattak itt. Sok ásványos vizei és ferdői is vannak; köztök nevezetesebb a Tepliczel. Levegője egészséges. Emlékezetet érdemelnek még Mazarna és Dupna mellett lévő barlangjai is. E' Vármegye négy járássokra osztatik; a számlál 6 mvsoakat, 98 falukat, 5 pusztákat, 38,233 l.kat, kik csupa tótok, kevés németek, többnyire kath. kik résznyire evang. A' kath. Beszterczebányal Püspökséghez tartoznak, Portáji 37.

Thurso, (58° 56' É. Sz.) helység ész. Scotziában Caithnessz Grófs.ban, egy hasonló nevű tenger öbölnél, lazázt fogása hasznos.

Thurzófalva, Turzowka, falu Trencsén Várm.ben, Galiczia határánál, Kisznera vizénél, Ozaczáttól 2 óra, F. U. H. Eszterházy tót kat. tul. pléb.val, Urasága majsorsággal, malmokkal, harminczaddal, tanácscsal.

Thus, *Mesehed* v. *Maschehed*, (37° É. Sz. 76° K. H.) a Persáktól Szent vsnak neveztetett, mert itt vagyon Imam Riza jeles emlék osztalpa, mellyhez bucsút szok-

tak járni, a' nyug. Persiaí Chorassan tart.nak fő vsa Thus partí főnál, nevezetes körül vagyon véve köfalakkal, jól épült, népes, és virágzó, vagyon egy királyi palotája. Ferdoussinek a'ma híres költőnek születés helye.

Thusis, élelmes, művészkedő ügyelő helys. 5601. Helvétiaáb, Graubünden kant. a' felső vagy is régi szövetségben hátulzó Rajnál, legjobb forrásokkal, fekszik a' szép Heisenberg lapulásán.

Thyni, Bithyniában, tenger partor lakott, Thraciai eredetű nép.

Tiano, Theano, kis vs Terra di Lavoro tart. Nápolyban egy püspökséggel.

Tiarantus, fő viz Sarmatiában Eur. most Aluta, Oltvize, görög. Ordissus Ardissus.

Tiarrabu, l. Otaheiti.

Tibareni, Capp. Pontusban lakott nép, Chaldaeusok mellett.

Tibbuok, Tibbus, számos népesség, ész. Afrikában Fessan orsz. keleti, és déli részében nagy darab tartományt bír. Nem egészen feketék, kartsú természetűek, finom bőrűek, vidám szemekkel, kevesé nagy ajakúak, rövid, de nem tömpe orral, rövid de nem gyapjú forma kondor hajúak, álnokok hamissak, csalárdok, igen hadakozók és tolvajok; földművelést, és marha tenyésztést üznek, természetnek búzát, és sok Egyptusi szilvát. Koborlani nem szeretnek. Csak éppen egy nyelvet beszélnek, mellynek gyors ki mondási vannak. Mahomed vallása náluk az uralkodó; vannak mindazonáltal még pogányok is köztük. Fegyverek

lánca- és hosszú kék. Az ismért egyes törzsek familiák: az Arnai, Bilmai, Febahói, vándor, Raschade, Tibbu nemzetségek. Az ő tart. khoz tartozik a Berdoa tart. is Fessantól délnek.

Tibeni, Duino, mvs a' német Littoráleban a' Triestitenger öbölnél várral, ki köztövel, Dekánysággal, pléb. val, határ-vám tisztséggel, só tisztséggel, és márvány bányákkal. Jó bora, és olajfa bogyoja terem.

Tiber, Tevere, Tiberis, fő az Egyházi birtokban, ered az Apennini hegyekben Toscanát választja Umbriától, Román keresztül foly, hol 300 láb. széles, és minekutánna mintegy 36 mfdet futott a' Chiana, Puglia, Nera, Velino, Teverone, 's a' t. mellék folyókat felvett, és Perugiától fogva a' hajózásra alkalmas lett Ostiánál a' közép tengerbe szakad. — Ezen fótól vette nevét a' Tiber Francz. osztály, melly az Egyházi birtok' déli felének déli részét foglalta vala magában a' számkivettett nagy Császár uralkodása alatt.

Tiberiás, I. Geneszaretitő.

Tiberiás, 1) fő vs Galilaeában, Tarrichaca és Sennabristól 30 stad. Herodes Antippástól, N. Herodes fiától építettett, és Tiberius Cs. tól elneveztetett. 2) Tő ezen vs mellett, a' Genesaretitő, vagy Gallilaeum tenger. Ján. 6, 1.

Tiberis, fő víz, most Tevere Olasz orsz. ban.

Tibur, vs most Tivoli, Olasz orsz. ban. Regenten gazdag és kereskedő volt.

Tibassa, Tissa, határt. örző erősség Algierban Constan-

tina tart. ban Tunis felé.

Tibet, Tangut, a' Chinaiaknál: nyug. Dzan (Westindia) a' lakosoktól Puë vagy Puë Koachim'nak nevezetik, a' Chinai Császárnak adót fizető tart. nya Asiában; kel. felé Ostindiával, nyug. felé a' Seikok státusával, Nepallal 's a' t. ész. ról Buchariával, és Mongoliával határos, az E. Sz. 26° egész 35° ig és 100° egész 140° K. H.) terjedki egy magas hegy által a' tulajdoni Tibetre, vagy is a' déli részre osztatik fel. Némelyek szerint 18,000 mások szerint 30,000 □ mfd nagy. Legmagasabb tart. Asiában, nagyobb részént hosszú és hideg téllal. Sok magas, és meredek hegyeket találni itt, mellyek közül Chumulare a' legmagasabb. Északi tájiban találni több napi járó hosszú homok pusztákat, é a' Kobi pusztának egy részét. Délre a' levegő ég meleg, itt a' hegyek nagy fákkal borítatnak és a' legszébb plántákat és füveket látni, a' völgyekben pedig és a' folyóknál kedveltető mezőket. Butan, és Bengalia közt nagy kiterjedésű mótárokkal megtölt egyenességek találtatnak. Ezen tart. ban erednek Asiában 6 fő folyói: Ganges, Burremputer, vagy Ifanpu Irabati vagy Nukian, Matschu (Indiában Menamkom, Lukiane, és Petschu) Chinában Jantsekian) A' tavak közül: a' nagy Jandro (Janso vagy Palte) a' 's a' Terkin Pusztató, legnagyobbak. Ezeken kívül a' Salz vagy Tinkaltó is amplitést érdemel, Termései: bivalok hosszú fekete far-

kokal mélyek a' külső tart. nyokban legyező és tolbokréta gyanánt tartatnak, kecskék (legfinomabb gyapjúval, mellyből ama híres asztal terítők, és fejkeszkenők csináltatnak) húsokért és bőrokért becses vadak, pézmanedv, vad-lovak, szarvas-marha, sertések, s t. ef. riskása, gabona, bor, gyümölcs, déli gyümölcs, rabarbara s t. ef. A' bányákból és főkől arany, ezüst, keneső, vas, réz, ólom, bűdöskő, kőso, galmei, drága kövek: tinkal, tzinober, egerkő, márvány s t. ef. — A' lakosok száma 12 millióra tétetik, kik Tatárok, és setét sárgák. Nyelvekben két írásmód találtatik: Utschen, vagy Szent írás melly hasonlő a' Sanskret nyelvhez, és Umin a' község nyelv. Beszélnek mindazonáltal Chinai, és más különbözőfeletatár nyelveket is. Az uralkodó vallás a' Lamai (Schigemuni, vagy Budhisti) melly az egész keleti Ásiában egész Ceylon szigetig számos monákokat és sok klastromokat bír. Ennek elől járói: Dalai-Lama, kiben még azon lélek vagyon, melly a' reli-gió fundatorában Foban volt) a' legfelső Istenségnek látható helytartója, Schigominy) és Tischi, v. Bogdo-Lama, kiknek lelkei a' testek holta után más emberi testben menni tartatnak. Ezen gondolt halhatatlanságért máskép Lama-Konku, az az örök Atyáknak nevezetnek. Ezen kívül Lamai egyház még 7 Kutuchtokat, az az vallásbéli fejeket ismér. Az Apátzák klastromai közzül

leghíresebb, melly az Ján-de tó szigetében vagyon, hol egy újonnan született Pap aszony (Lamissa) kép isten gyanánt imádtatik. — Tibetben szokásban vagyon a' házasságban a' több férfiú tartás, a' testvérek tudniillik minnyájan csak egy feleséget vesznek, ezt is a' legöregebbik választja, jószágokat nem osztják fel egy más közt, hanem közönségesen használják mindeniknek jussát. — A' tudományok állapotja igen különbözőfele, vagyon néhány nyomtató művek, úgy nevezett 12 fő, és több klastromi iskolák, mellyekben Philosophia, Astronomia, Orvosi mesterség, és Istenedmény tanítatik mellyekre nem csak a' Tibetbeliek, hanem a' Chinaiak is, Kalmukok, Tatárok's a' t. számossan jelennek meg. Vannak bűbajos' iskolák is, mellyekben a' halottakkal, lelkekkel való beszélgetések, alklik, jövendélések s t. ef. tanítatnak. — Készítenek vastag posztót, fahéjból papirozt, fegyvert, és puskaport; a' mezei munka, és marha tenyésztés nagy divatban vagyon. — A' kereskedés a' rosz, és veszedelmes utak miatt, mivel igen meredek helyeken, és sebes folyókon kell járni, nem nevezetes; hanem a' kereskedők csoportként Chinába, Buchariába, Nepalba, Bengaliába, utaznak hol kivált az Angolokkal nagy kereskedést űznek; posztót, gyapjú materiát, órákat, apróbb portékákat, mint ollót, zsebkéseket, kékfestő fűvet, klárist, gyöngyöt, ambragyantát, szek-

- fő-borsot, pamut materiát hordanak bé orsz. gokba, ellenben bívalfarkat, gyapjút, lovakat, sertéseket, pézmandvet, kő-sót, aranyt, arany port, vastag posztót 's t. ef. hordanak ki. — A' tart. a' Chinai birod. tól függő papi igazgatás alatt vagyon, Tibetben az igazgatás fő poltzán ül a' Dalai-Lama Lassában vagy Putalában, és a' Tschu-Lama Tischulumban vagy Tissihunhoban. Bután a' Tsasisudoni Lámától, ki Deab-Rájának nevezetik, kormányoztatik. Ha a' Dalai, és Tschu Lamák még gyermekek, akkor az orsz. Helytartók által kormányoztatik, kik a' Chinai fő hatalom alatt állanak Lassában találni egy Czinai vicze Királyt, és Chinai örízetét, melly. Tschu-Lama némelly birtokaiban is találtatik. Ezen fő Lámák alatt külömbféle kisebb Statusok vannak. — Tibetben következő 11 tart. nyok számláltatnak: Lata: vagy Ladak, Ngari, Tzang, Bredschion, U, Kiang, Takpo, Kombo, Kahang, Amidoa, és Hor. — Tulajdon Tibetnek fő vsa Lassa, vagy Barantola.
- Ticatio**, Brasiliában Maranhon mellék főja.
- Tichau**, falu a' Silesiai Pless urad. ban vadászó helyel, és köszén bányával.
- Tichwin**, (59° 40' E. Sz. 51° 5' K. H.) vs Nowgorod Orosz Helyt. 800 h. 2030 l. bór készitással, és kereskedéssel.
- Ticino**, l. Tessin, Tessino.
- Ticinum**, Laevusok földén, Gullusoktól építettett, Romaiaktól gyarapított jeles vs. Itt táborozott Vitellius Cs. Papia és Pavia névvel is esméretes Olasz orsz. ban.
- Ticinus**, fő víz most Tessin, Tessino, Helvetiában ered, és Podusba foly Pavián alól.
- Ticonderago**, erősség ész. Amerikában New-York szabad Statusban a' Champlaini S. Sagramentó közt való szoros által járásnál.
- Tideswell**, l. Buxton.
- Tidone**, Tido, fő Majlandban, melly Bobbio tart. ban eredvén, nem mesze Piacenza-tól a' Poba szakad.
- Tidor**, egy a' M. lucki szigetek közzül Asiában Ternate Helyts ban, közel 7 mfd vagyon körében, 10,500 l. szép szágó, és kokusdió erdőkkel, Sultánja, ki a' Frantziáktól függ, hasznoló nevű vsban lakik, kihez Gilolo' egy része, Meisol, Kanay, Pisang, Patenta, Gammen, Wätschian, Ravak, Manuáran, és a' Acau vagy Jaul' 16 szigetjei tartoznak.
- Tief**, l. Curi Haff.
- Tiefenkasten**, kath. pléb. falu Helvetiában Granbünden kant. Gotteshausbundban rézbányával.
- Tiefenort**, kis vs Werra fónál Eisenachi Fejeds. ben.
- Tieffurt**, falu Weimar Fejeds. ben Ilm fónál egy Herczeigi mulató kastéllyal, és szép kerttel.
- Tiel**, l. Thiel.
- Tiembo**, Kir. rezidentziás, vs Futa-Dschallo Kirs. ban Sierra-Leona partan 7000 l. jól épült, tiszta, és szép házakkal, mellyek hogy a' tűztől megtartassanak, ritkán építettek.
- Tionen**, l. Tirlement.
- Tiensin**, igen népes vs Petchsche-li Chinai tart. ban.
- Tierlitzko**, falu Austriai Sile-

siában Teschinker, hen Karwin urasághoz tartozik, vagyon szép kastél, kath. pléb. templ. és oskolája, 240 h. 1250 l. kik a' Silesiai nyelvet a' Lengyel nyelvvel keverve beszélik, sok közöttök a' szabad jószág birtokos. Találni itt jeles mészkö bányákat.

Tiermas, falu Aragonia Spanyol tart. ban meleg ferdökkel.

Tierra del Espirito Santo, legjelesebb az új Hebridi szigetek közt Australiában, melly 1606-ban de Queros által mint egy nagy és termékeny ország esmértette-tett meg; Kissebb új Sealandnál, jó kikötővel, mellynek neve Vera Crux.

Tierra del Fuego, l. Feuerland.

Tierra Firma, l. Granada új.

Tiots, Tuats, lengy. **Tucano**, (53° 11' 35" É. Sz. 53° 49' 20" K. H.) nemes vs nyug. Prussziában 3 öszve kötött tavak között 138 h. 820 l. kik között több mint 100 zsidók vannak.

Tiflis, (41° 43' É. Sz.) fő vs Tiflis vagy Grusinia Orosz Helyt. Kur fónál, pompás szőlős, és gyümölcsös kertekkel fekszik egyenességben, mintegy 4000 h. és 20,000 birt. minekelőtt a' Persáktól 1796. el pusztított volna. Vagyon 15 görög, és 20 Örmény templ. 3 török mecsetje a' Tatárok számára; timár, gyapjú, pamut, félselem materia, és pántlika fabr. pénzverő műhelye, gyolcs festő míve. A' kereskedésnek közép pontja Kaspiumi, és Fekete tenger, Orosz orsz. és Persia között. Közel ide találni sóbányákat, és meleg ferdöket.

Tigalda vagy **Kigalga**, Asiá-

ban Kawalangí Orosz sziget 50 adót fizető familiával.

Tigerberge, 4 mfd hosszú hegyes tart. Caplandban Capstادتól ész. kel. nek, ez és a' Kuh hegyek közt, itt vagyon a' Tigris völgye, melly csak egyedül juh legelésre szolgál.

Tigino, l. Bender.

Tigliole, vs Montferrátban Sardinia Kirs. ban 2,600 l.

Tigra, nagy tart. és vice Királys. Habessiniában, melly ezen tart. nak kel. részét állítja, és Habessiniának ész. határitól a' tenger mellett egész Dankali Kirs. gíg mint egy 80 geogr. mfdreterjed. Hajdan ide tartozott a' Habesch part is a' veres tenger-nél. Ezen tart. igen hegyes de még is általjában termékeny és bő fizető. A' kereskedés, melly a' veres tengertől erre keresztül megy, a' tartományt, és az ő vice Királyát gazdagítja, ez a' Habessiniái szolgálatban lévő, Helyt. k között az élős rangot foglalja. Ezen vice Kirs. 2 részből áll, mindeniknek tulajdon Helytartója vagyon, egyik a' szorosabb értelemben vett Tigre Helyts. got, a' másik pedig Midra-Bahr Helyt. kormányozza. Fő vs Adawa.

Tigraihegyek, Habessiniában, a' veres tenger mellett keletkeznek, és ennek partjain messze ágasodnak a' tenger hosszában. Ezek közül a' magas Taranta, és Lalmalmon méltó emlékezetre.

Tigris, nagy 's nevezetes fő víz Mesopotamia most Algesira tart. ban Asiai Török birod. ban, ered Armeniának déli részeiben Diarbekir Basaságban, két forrás-

ból, mellynek egyike Plinius (VI, 31) szerint Elogosine völgyében az É. Sz. 38° 25' és a K. H. 59° 45' alatt, a' másik pedig nyugnak, az É. Sz. 38° 30' és a K. H. 58° alatt találta, mind a' kettő rövid folyás után az É. Sz. 37° 40' alatt egyesül. Nevét Persiai Tir szótól, melly nyilat jelent, kölcsönözi máskép. Diglito vagy Digle'nek is neveztetik. Az említett egyesülése előtt keleti ága nem messze eredetétől átfolya Aretusa tavát az É. Sz. 38° alatt; ebből ki szakadván délkeleti irányban Taurus hegyénél mély barlangba ömlik, és föld alatt lévő rövid futása után Zoroanda vagy Zomada, a' mái Hazur környékében ismét előjön; az É. Sz. 27° 30' alatt Thospites tavába szakad, mellyből kijöven Ammianus Marcellinus (XXIII, 26) bizonyítása szerint ismét elrejtözik; és 25,000 lépésnyi földalatt lévő folyása után Nymphaeum mellett hat ki a' föld színére. Mosul mellett az É. Sz. 36° 21' alatt, holott a' fónak keleti partján hajdan Ninive vsa feküdt, szélessége Tigris vizének 300 lábnyi, és már itt folyása sebes, mindazáltal hajón épült alkalmas hidját Mosul vsának megszenvedi, mellytől az maga nevét kölcsönözi, mivel Mosul Arabs nyelven hidat jelent. Ezen vától délnek egynapi járó földre 120 lábnyi magas vízuhánást képez, mellyet Plinius hibásan Euphrat vizébe helyezett. Apamea most Samarra vagy Surmen Rei mellett az É. Sz. 34° és 35° között két ág szakad ki e'

főből, mellynek tudniillik 's nyugnak, mellyek két nagy szigetet formálnak, és Bagdádnál ismét viszsza térnek fő öblökben. Bagdád vsa alatt, a' hol már 600—620 lábnyi a' szélessége, két ágra szakad, és egy nagy, több osatornáktól álthasított szigetet állít; hajdan ezen tájékából a' 33° és 34° között több csatornák húzattak az Euphráthba; Xenophon négyről emlékezik, mellyek egymástól egy parasanga messzességre estek, hajókázhatók; mellyek és egy plethrum (az az 100 láb) szélességűek voltak. A' 33° tól fogva kelnek foly, azután ismét délnek fordul több csatornák által Euphrat vizével közösül; végtére az É. Sz. 50° 48' alatt Korne vagy is a' hajdani Apamia vsa mellett az egész Euphratest öblébe fogadja, és Pasitigris vagy is most Schat-el-Arab nevet visel. Ezen egyveledés után olly nagy a' Tigris vize, hogy Basra vsánál, melly az É. Sz. 30° alatt fekszik, már tengeri hajókat is elbir; ezen alól nem messzé négy ágra oszolván ragadós sebességgel a' Persiai tenger-öblébe szakad. Plinius az egész torkolatjának szélességét 10,000 lépésnyire határozta. Midőn az Euphrates nevékedik, ő is megszokott dagadni a' mi közönségesen Jun. b. 's Jan. ban szokot történni; áradása alkalmával, mivel Bagdádól Baszáig m. e. 160 fran. mfd tartó környékes lapály vidékei igen alacsonyak, az egész rónaságot elönti, és az Euphrattal már Bagdádál egyesül. A' Pasitigris

tigris árjai ellen nagy gátok emeltettek. A' jelesebb folyók, mellyek a' Tigrisbe öntődnek, ezek: a' Gyn-des, ez minyája között legnagyobb, régenten Korne felett volt torkolatja, most elváltoztatván öblét, a' Choaspes főba szakad; a' Choaspes, ennek torkolatja a' Pasitigrisben; hihető, hogy Eulaeus főval, mellynél hajdan feküdt vala Susa vsa, ugyan az egy fő; minekelötte Pasitigrissel öszvefoly egy kis tavat formál, erről látszatik Dániel 8. 2—3 a' szó lennie. A' nagy és kis Sab, Zab vagy is Lykus, mind a' kettő kel.ről jő, és a' 34° és 35° között a' Tigrisbe szakad; ezen két főtől képzett félsziget állítja a' tulajdoni Assyriát, mellyben a' híres ütközettől nevezetesített Arbella. A' Chaboras, ez ész. kel.ről Duran tart. bérceiből ered, és az É. Sz. 57° 30' alatt ömlik a' Tigris vizébe; ezen főt meg kell különböztetni az Euphratesi Chabortól, melly végett is az a' Gossan'i Chabornak nevezetik. Ez az a' fő mellynek környékiben szállítottatott hajdan Israëlitiz nemzetsége az Assyriusok által. IV. Kir. 17, 6. Vize a' Tigrisnek feje, és itala hasmenést okoz; kivált a' kik nem szoktak hozzá, a' mi jele tisztátalanságának; partjai jól míveltetnek és gazdag termésűek, a' szemet 2—300 is fizetik; nedvesítésére a' folyó víz szolgál. Északi részeit csak talp hajókkal járják sok veszedelmes köszirtjei és homoktorlási miatt, délibb része ellenben megbirja a' legnagyobb ha-

jókat. Ragadós sebessége kivált áradása alkalmával csak nem minden hitel felett való. Apróbb szigetel számosak, de áradás közben mind elborittatnak. Pasitigrisnek Bászraig ható rendes tenger árja's apadása vagon.

Tihany, nagy mvs Szala Várm. Fűredi ferdőtől 1, N. Vásontól 2 óra, fekszik fél szigetben a' Balatonnál, vagon András Királytól épített Benedictinus klastroma 1 pléb. templ. 380 l. által járása a' Balatonon Szantód felé itt 600 öll a' Balaton szélessége, és mikor legkissebb a' víz 27 láb a' mélys. szürke fővényt hány ki, mellyet a' mágnes magához húz. Fenn a' hegyen két kis tó, és régi vár-düledékek láttatnak; az itt lévő viszhang is nevezetes.

Tilbury, (East) helység Angol orsz.ban Essex Grófs. ban Themsá főnál nevezetes barlangokkal.

Tillo vagy **Thil**, fő Francz. orsz.ban, ered az Aranydombok oszt.ban, rövid folyása után Auxonnén alól a' Saone főba szakad.

Tillemont, vs Seine Francz. oszt.ban 3,760 l.

Tillen-Hoad, hegyfok Irlandban Donegal Grófs.ban 54° 38' 5" É. Sz.

Tiilerborn, savanyú vízkút a' Cölni Püspöks. ben mots A. Rajnai Burkus Herczs. ben, 1 óra Andernachtól, vize meszsze elhordatik.

Tillicoultry, megye Irlandban Clackmaunán Grófs. ban Devon főnál kellemes tájakkal, mellyek Scotziai Tempének neveztetnek. Vannak itt Schalon fabr.

Tillysburg, szép vár Austriá-

ban Ems fón felül. Traunfertályban, pompás készületekkel, nem messze Ens fótól, a' ma híres Tilly Generálistól építetett.

Tilsit, Tilse, Chronopolis, (55° 4' 30" É. Sz. 39° 34' K. H.) vs kelet Prusziában Insterburg ker. Tilsit és Memel fók össze szakadásánál 831 h. 3,660 l. 2 luth. 1 ref. és a' vson kívül egy kath. templ. kis várral, deák oskolával, pálinka főzésekkel, lazatz fogással, és len maggal, sóval, lennel, fával gabonával, és eleséggel való jeles kereskedéssel. — Nevezetessé lett vs 1707-ben midőn 8-9dik Juliusban Francz. Orosz és Burkus Hatalmasságok között békesség kötött. Egy óra járásra a' Vstól nyug. felé kezdődik a' 4 mfd hosszú Tilsiti Nehrung (tájék) Gilge és Russ között; népes vs, marhával, rétekkal, írósvajjal, és sajttal bővelkedik.

Timagus, fő viz Moesiában, most Tinok.

Timavo, fő Görz Grófs. ban, már régenten ismeretes. Tybein és S. Johan között Friaulnak, és Istriának határin ered 7 forrásból, és mindjárt az Adriai tenger öbölbe szakad.

Timmaniok, Szerecsen nép Sierra-Leona parton felső Guinában, Sierra-Leona fő mind a' két oldalán a' kis tart. t nepesítik, melly délfől azon fónak torkolatjáig terjed ki. Megkülömköztetik leginkább magokat nyilt, és igaz szívű ábrázat vonásaikkal. Sokan az aszonyok közül a' fekete színt el halgatván, valóban szépeknek neveztetnek. — Ezen tart. kör-

nyékében vagy on a' Brittu-si Freetown nevű szálítvány.

Timavus, fő viz Tergaste (Triest) és Aquilae között.

Timok, kis fő Serbiában Widini al Helyts. ban, melly a' Dunába szakad.

Timor, (8° 45' egész 10° 30' D. Sz.) legnagyobb, és legdélibb a' Molucki szigetek között 51 mfd hosszú, 3—12 széles, magas és erdőkkel bé nőtt hegyei vannak, elég nedves; terem riskását, török búzát, yamsot, görög dinyét, dohányt, tamarindát, kokust, és más pálmafákat, kláris fákat, olajdio, és Ostindiai tövises cseresnefát, több fajbéli füge fákat, bania fát, hazai akázt fákat, 's a' t. A' sziget négy urad. ra osztatik: 1) a' Hollandia urad. ra, melly a' délnyug. partján fekszik, ebben a' fő vs Kaupang; 2) a' Portugaliai urad. ra, melly az ész. kel. részében vagy on, Dilis kastélyal; 3) a' fekete vagy benne született Portugalliaiak tart. nyára, független Fejedelem alatt; 4) a' Beloi déli tartományra.

Tina, vs Bosnia török tart. ban egy Püspökséggel.

Tinchebrai, vs Orne Francz. oszt. ban 2,960 l.

Tine, Tenos, Ophiusa, (37° 35' É. Sz. 22° 50' K. H. Paristól) Török sziget Archipelagusban, igen hegyes, de kellemetes, 3 □ mfd nagys. 24,800 l. kik a' legpalérozottabb, és szorgalmassabb Görög sziget béli lakosokhoz tartoznak. Nagy bőséggel vannak benne a' nemes adományok, nevezetképpen selyem, mellyből esztendőnként mint egy

16,000 fontot nyer, melly más idegen selyemmel fel-
szöveztetik. A' hasonló ne-
vű fő vsában, egy Érsek lak-
kik.

Tineh, l. Pelnsium.

Tinello, sziget Olasz orsz.
nyug. partjain.

Tinen, Tenen, Tininium, e-
rős vs egy dombon, kies
helyen Austriai Dalmátiá-
ban, Bosnia határánál; Kerka és Botisniza patakok
közt, Püspöki szék, XIII-
XIV-ben egy Grófs.nak fő
vsa, most nem nagy.

Tinen, l. Kuin.

Tinevelly, Angol tart. az Ost-
indiai Madras Helyts. ban.
hegyes, de termékeny ris-
kásában 's pamutban gaz-
dag fő vs;

Tinevelly v. **Tirunavally**, (80
40' É. Sz. 95° 23' K, H.) e-
rösség, és fő stabja az An-
goloknak, kereskedik Ma-
labárral. Vagyon itt Francz.
kath. Missionarius intézet
és egy protestans ekleisia.

Ting-thou, köröskörül he-
gyekkel kerített vs Fokien
tart. ban Chinában, 7 har-
mad rangú vsok vannak
vidékében. Levegője nem
egészséges.

Tinia, hegyfok Rum-illi tö-
rök tart. ban, a' fekete ten-
gerbe nyúlik.

Tinian, (15° 8' É. Sz. 215° 7'
K. H.) egyik a' Tolvaj-
szigetek közzül Ostindia-
ban, 12 Angol mfd hosz-
szú, és 6 széles klimája me-
leg, és nedves időben egés-
ségtelen, vannak kellemes
völgyei, dombjai, és er-
dei nagy és hoszszú ágú
fákkal, rosz vize, fojó, pa-
tak és révpart nélkül szü-
kölködik. Terem citromot,
keserű narancsot, kokus-
diót, gabonát, pamutot,
nagy bőségben, sok közön-

séges, és mérges legyeket
is, és muskitokat, skorpi-
okat, nagy fekete hangyá-
kat, mellyeknek harapása
mérges, és más mérges fér-
geket; sok féle madarakat,
de ezeknek íztelen a' húsok,
sok és nagy vad disznókat,
hasonlóképpen nevezetes
szarvasmarhákat. A' lak-
száma csekély.

Tinisch, Cseh helys. Köni-
gingrätz ker. a' két Adler
vizek öszve folyásánál, 200
h. jó dohány természetével
's egy kath. pléb. temp.
mal.

Tintern, helys. Menmouth
Angol Grófs. ban vagyon
vas hámorja, és drót hú-
zó műve

Tinto, fő Andalusia Spanyol
tart. ban, ered Sierra More-
na bérceiben, Gelvesnél a'
Cadixi tenger öbölben öm-
lik. Sárga, rezes, keserű,
egészségtelen vize mindent
kövé változtat. Semmi te-
remtmény öhlében nem él-
het, és a' mit csak meg-
ér, minden elrothad.

Tiogawmien, l. Welled-Sidi.

Tione, Tio, Tionis, fő Maj-
landban, melly Montfer-
rátban ered, Aquitart. nyon
keresztül foly, és az Ale-
xandria uradalom határán
a' Tanaróba szakad.

Tjoroten, magassan fekvő hegy
Java sziget közepén, több
barlangokkal, mellyekben
az Indiai ferskék fészkeket
ragnak, ámbár vízzel tele
légyenek.

Tipperary, Grófs. Irelandban
Munster tart. ban Klings
Galway, Queens, Kilkenny,
Waterford, Limerik, és
Clare közt, 67 □ mfdet
foglal, vagyon 3 vsa, 189
eklesiája, 18,057 h. 148,350
l. gabonában, szarvas mar-
hában, és juhokban gaz-

- dag;** Tipperarytól - fogva Limerikig terjedki a' mindenütt termékeny Arany völgy. Lakosit barom nevelés, len termesztés, fonal fonás, és materia szövés táplálja. A' legnevezetesebb fő Snir. Fő vs Clonmel.
- Tipperary,** helys. a' fent említett Grófs.ban, termékeny tájékban, melly sok csordákat nevel, vannak némely gyapjú kézművei.
- Tiبرا,** Angol tart. Bengáliában Buramputertől nyug. felé, hegyes, és erdős, de gazdag elefántokban, tigrisekben 'st. ef. Fő vs Marbarkan.
- Tipsa,** l. Tibessa.
- Tipton,** falu Stafford Angol Grófságban vas öntő művekkel, dara malmokkal, szegget csináló, szappanfőző és czeruza fabr.kal.
- Tirano,** (46° 17' É. Sz. 27° 37' 50" K. H.) vs Helvetiában Valtelin tart.ban Adada fónál 3670 l. híres búcsújáró templommal és egy országos vássárral.
- Tiraspol,** (46° 50' É. Sz. K. H.) kis, ujj és helyessen épült kerületi vs Cherson. Orosz Helyts.ban Dnestr fónál 350 h. 2000 l. kik Roskolnikok, Malorokossianok, Moldvák, Oláhok, Zsidók, Czigányok. Közel ide vagyion jeles egy erősség 2 fent nevezett fónál.
- Tiree,** egy a' Hebridi szigetek közzül Scotziánál Mulltól nyug. felé 11 mfd hosszú, 2 1/2 mfd széles, vagyion 2,500 l. egy általjában termékeny síkság mellyben árpa, zab, krompér, és len terem. Halászatja jeles. Bent a' szigetben vannak 24 hallal bővelkedő tavak. Lak. granátot, vaskövet, és márványt ásnak. Déli része ezen szigetnek fekszik az É. Sz. 56° 16' 10" alatt.
- Tir-Eoghain,** l. Tyrone.
- Tirgowischt,** l. Tergowischt.
- Tirhut,** meszsze terjedő vs Behar Brittusai tart. Bagmathi fónál régi tudomány hely a' Hindusoknál.
- Tirlemont,** Tienen, Thenae, (50° 49' É. Sz. 22° 23' K. H.) vs Brabantban Geetenél 7,800 l. flaner, gyapju harisnya fabr. olaj malmokkal, és kereskedéssel.
- Tirmitz.** Cseh helység Leutmeritz ker. Bila fónál 110 h. várral, posztószövással, kath. templ. Szántó föld művelésből és gyümölcs termesztésből él. A' Tirmitzi örökös urad.hoz tartozik, mellynek birtokosi Nostitz és Rhineki Grófok.
- Tirnau,** l. Nagy Szombat.
- Tir-owen,** Tir Eoghain, l. Tyrone.
- Tirschenreuth,** vs Bajor orsz. ban Maink. 364 h. 1750 l. cserző vargái, festői vannak. Az orsz. törvény szék és számtartóság lakhelye.
- Tirschtiegel,** vs Posen Herczs. Obra fónál 1900 l. és gyapjú fabr.
- Tirunamalai,** vs Madras Brittusai Helyt. Karnatik tart. ban egy Sz. hegynél, melly Pagodákkal és remete lakásokkal körül vagyion véve, a' többi közt híres a' megerősítetett Pagodja, melly a' Sz. hegygel az idegen Hindusoktól gyakran meg látogatattik.
- Tirutschinapalli,** l. Tritschinapally.
- Tiruvandapuram,** l. Trivanderan.
- Tiruvankada,** Tiruvankodar, l. Travancor.
- Tisaria,** megcsökent vs Nato-

- liában Amasan tart.ban Siwas Basaságban.
- Tischingen**, mvs Würtembergben Kocher ker.ben szép házakkal, 1150 l. Taxi Fejed. kastély. és szép kerttel.
- Tischnowitz**, kis vs Morvában Brünn ker. 191 h. 1200 l. pléb. és posztó kézi művel.
- Tischulumba**, Trascilumba, 29° 4' 20" É. Sz. 89° 7' K. H. Grenwichtől vs 3—400 h. Tzang Tibeti tart.ban Tishu-Lama lakhelye, egy fő iskolával. A' klastrom Ropasz közsiklakkal békerített egyenességben áll 2,500 szerzetesekkel, 3—400 egymáshoz kötött épületekkel, mellyeknek meg aranyozott födelek és tornyaik valóban ékesek. Itt vagyon a' megholt Tishu-Lama' emlék oszlopa. A' Palotának belseje derék, kivált az aranyos oszlopokon álló bójáró szoba. A' lakosok sok öntött, sárga réz pogány isten képeket készítenek.
- Tissa**, falu Cseh orsz.ban Leutmeritz ker. 124 h. a' lakosok gombokat és csattokat készítenek.
- Tiszmana**, kis meg erősített hely Oláh orsz.ban a' Temesvári Banát határjai felé.
- Tisza**, deák. *Tibiscus*, egy a' legnevezetesebb fok közül Magyar orsz.ban, 'ez által Magyar orsz.ban keleti része két ker.re osztatik fel, úgy mint a' Tiszán innenső, és Tiszán túlsó kel.re két forrása vagyon, az egyik fekete, a' másik fejer Tiszának nevezetik, és mind a' kettő Mármaros Várm. a' Kárpáti hegyben ered, egyiknek folyása ész. kelet felé, a' másiké pedig
- kel. dél felé vagyon. Szigét vsánál kezdvén nyug. felé által folja Ugocsa Vármegyét, Zemplén Vármegye' határján délnek fordul, és végtére Titelen alól a' Dunába szakad. Már három mfdnyire eredetétől hajókázható lesz. Szeged vsánál 7 $\frac{1}{2}$ ölnyi szélességgel bir. Halakkal felette bővelkedik, vannak benne jó pontyok, csukák, és kiváltképen jó tok halak, kecsegék, és vizák is. Folyásában: Bodrogh, Hernád, Sajó, Zagyva, Körös, Kraszna, Maros, Szamos, és Temes fóktól öblösíttetik.
- Tiszolocz**, Theissholcz, Tisowec, Taxovia, tót mvs Gömör Várm.ben Gácstól 2 $\frac{1}{2}$ óra; Kösziklás hegyek közt; a' Rima fő által kel. és nyug. részre osztatik, vagyon kath. és evang. temp. savanyúvíz kúttal, papiros malommal, gazdag vashányákkal együtt, mellyekben magnest is találni. A' lakosok juh és méh tartással foglalatoskodnak, és jó sajtot készítenek. F. U. a' K. Kamara és más uraság.
- Titeri**, déli tart. Algier Statibusban Barbariában a' tenger parttól egész a' Sahara pusztáig terjed, Algierből délnek; minden Algieri tart.nyok közt legkissebb és legrosszabb, a' többi 3 tart.któl békeríttetik, a' Temendsuse fok partja Algierigalaton és homokos; még is gazdag a' tájék olajfákkal. A' hegyeken többnyire szabad Arabsok, és Breberek laknak. Találni itt meleg ferdőket, sóbányákat, földi olaj forrásokat, és emlékezetre méltó régiségeket. Az itt található

- Titeri-tó**, tulajdonképpen a-lacson mocsáros tájak, melyt keresztül foly a' Schellif fő.
- Titoroa**, 7 kis sziget Austráliában a' Társasági szigetekhez tartoznak.
- Titicata**, hallal bővelkedő nagy tó Peru Spany. Kir. s. ban déli Amerikában, 80 óra körrel, 600 láb. mélységgel.
- Titius**, fő víz Illyrikumban; (most Kerka) Liburnia és Dalmátia határainál.
- Titizghe**, Pghiter, vs és lakhelye a' Gurieli örökös Czárnak a' fekete tengernél, jó ki kötövel.
- Tittling**, l. Tutting.
- Titlis**, a' legmagasabb hegy Helvetiában Unterwald kant, mellynek csúcsa 10300 láb. emelkedik fel a' tenger színe felett, mindég jéggel fedeztetik.
- Tittmaning**, vs Bajor orsz. ban Salzach ker. ben Salza főnél, vagyon 135 h. 2,100 l. alkalmas fő piacza, 3 ugró kútja, egy régi püspök templ. vára, püspöki iskolája 59 kézműve 's a' t. Az orszs. törvény szék lakhelye.
- Titul**, *Titel*, mvs és a' Tsajkások ker. fő helye fekszik Péterváradhoz 6 óra. a' Duna partján holott ez Tisza vizétől öblösítettik. Számlál 450 kath. 1400 ó-hitű és 10 zsidó lakosokat; kath. és nem egy. görög pléb. és Szentegyházal. Régi várát csak némely omladékok mutatják, mellynek környékén hajdan Árpád vezértől rútúl megverettettek a' Bolgárok Szalán Fejedelmekkel.
- Tivertan**, vs Devon Angol Grófs. ban kellemetes tájékban. Ex főnél 6,500 l. szá-
- bad oskolával, és most már megcsökkent gyapjú materia fabrikával.
- Tiviotdale**, l. Tevioddale.
- Tivoli**, hajdan *Tibur*, (41° 57' 49" É. Sz. 30° 28' 18" K. H.) vs Campagne di Roma tart. az Egyházi birtokban Teverone főnél, püspöki lakással 18,000 l. és több szép régiséggel. Ezen tájékban találni sok falusi házakat, és a' Teveronei híres víz rohanást, a' Solfatara kénköves mocsár is említést érdemel itt. Két olasz mfdnyire fekszenek Hadrian Császár' falusi jószágának maradáka, melyek közönségesszen Tivoli-vechio (régi Tivoli) név alatt ismértetnek.
- Tjumen**, Jepantscha, ker. vs Tobolsk Orosz Helyt. a' Toboli Tura, és Tumenka főknál 900 orosz, és 200 tatár házakkal, 8000 l. kik között vannak 600 kereskedő Tatárok, 10 templ. 2 klast. és 1 török mecsettel.
- Tlascala**, vagy *los Angelos*, tart. Mexicoi ker. ész. Amerikában. Kosenilla bogárral bővelkedik. Fő vs benne *Tlascala*, fekszik Zacatule főnél, vagyon 50,000 Indus lakosa, kik részént arany mivesek, és a' paszomántot, ki varrásokat, posztót, pamut materiát, félporcze-lánt, fegyvereket, üveget 's t. ef. készítenek, részént rajzoló, musikusok 's t. ef. Vagyon itt Püspök is.
- Toadjo**, l. Wadjo.
- Toam**, *Tuam*, vs Irelandban Galway Grófs. ban, Érseknek székével.
- Toas**, vs újj Mexicoban Spany. ész. Amerikában 8,900 l.
- Toas**, Francz. öl, valamivel nagyobb a' mi ölüknél.
- Tobak**, vs Bessarabiában Bud-

- schak tart. Jalpuh fő' egy tóba való szakadásánál.
- Tobarca**, 38° 32' É. Sz. 15° 21' K. H.) vs Spanyol orsz. ba Murcia tart. ban 4,000 lak.
- Tobel**, mvs Helvetiában Turgau kant. régenten a' Johanniták urad. vala.
- Tobermory**, legjelesebb hely Mull Hebridi sziget ész. részében 20 köből épült házakkal, 30 szalma gunyhokkal és 300 l. némelly kereskedést, és halászatot üz.
- Tobitschau**, kis vs Morva orsz. ban Ollmutz ker. March fónál 112 h. várral, kath. pléb. val 1,100 l. kik között 108 zsidó.
- Tobo**, legnevezetesebb olvasztó kemence Svéd orsz. baa Löfstahoz közel Upsala kapitányságban.
- Tobolsk**, Asiában Orosz Helytség Tomsk Helyts gal egygyütt vagy on 622,420 l. a' vad népeken kívül. Körében foglalja az egész nyug. Sibiériát; az Ob, Tobel, és a' Jenisey fók nedvítettik, bővelkedik aranyal, ezüsttel, rézzel, vassal, enni való, és más vadakkal, melyeknek bőre drága áron adatik, halakkal 's a' t. Fő vs.
- Tobolsk**, Tobolium, (58° 12' 30" É. Sz. 86° 5' K. H.) Tobol vizének Irtischbe való folyásánál, erősség, mesterséggel csinált fő keresztül folya, vagy on 2,118 h. 175 köből épült, 190 deszka háza, 16,260 l. kik többnyire Oroszok, Tatárok és Berbantok 12 templ. 2 klast. játék házzal, Orosz Görög Püspöknek lakjával, theologiai Seminariummal, nemzeti oskolával, bagaria bör fabr. val, könyvnyomtatással, olly műhelyekkel, mellyekben a' hadi seregnek, és a' betegek számára készítettnek a' seb orvosláshoz kívántató szerzőszámok; kereskedése jeles és a' koronának árenda helyett adni szokott börnek lerakó helye.
- Tocat**, nagy, nevezetes, népes, és virágzó vs Natolia-ban Amason tart. Siwas basaságban, Amphiteatrum formában fekszik két dombon egy igen szép, és gyümölcsös tájékban; kétemeletű házai, kirakott útzái, 25,000 l. vannak; lakik itt egy Kadi (Török bíró) Vajvoda, Aga, és egy Görög Ersek, vagy on Örmény, és Görög templ. és klast. sok török mecsetje, ferdője; vas, 's réz művei; kék szattyán fabr. szembetünő kereskedése. Az itt termesztett bor nevezetes.
- Tocayma**, vs Spanyol orsz. hoz tartozandó déli Amerikában új Granada tart. Terra firmai Parti nevű fónál arany ezüst, réz és ólom bányákkal.
- Tocco**, vs Abruzzo innentső részében Nápoly orsz. Pescara fónál.
- Tocherestan**, l. Balch.
- Tochu**, fő vs a' Bors-Parti tart. ban Maguiba fő és Montehegyfok közt Scherbro parton felső Guineában Maha fónál 1 1/2 mfre a' tengertől.
- Todi**, Tuder, Tudertum, dombon fekvő vs Tiber vize mellett, Spoleto Her. ben Egy birtokban, Püspöki lakhely a' kath. teplomon kívül 12 pléb. templ. számos apácza és szerzetes klast. mal.
- Todos los Santos**, l. Allerheiligen Insel.

Todtensee, hallal bővelkedő tó Pozzuolinál. Nápoly orsz. ban.

Todtes meer, l. Holt tenger.

Todi, Dödi, 11,037 láb magas hegy Helvetiában Glarus kant. mellyen keresztül egy út vezet ezen kantonnak nagy völgyéből, Graubünden kanton felé.

Tökehegy, Baumdorf, Bucsum, hely. al. Fejér Várm. ben, Zalathnai urad. hoz tartozik. Lak. Oláh. ó-hitűek öt templomokkal, és sok arany erekkel.

Tököle, Illyrus falu Pest Várm. Csepel szigetben, Csepely falu Ráczevi közt, egy új kath. templ. jó föld műveléssel és juh tartással. Ráczevi urad. hoz tartozik. A'ma híres Tököly familiájának törzsök helye. Lak. 1749 kat. 6 ó-hitű, 9 zsidó.

Tölcs, vs Bajor orsz. ban Isar ker. Isar fónál egy várral 350 h. 2020 l. kik igen jó sert főznek. Az ország törvény székhelye. Vagyon ferdője.

Tönningen, (54° 19' 25" É. Sz. 26° 28' 30" K. H.) hasonló, nevű tart. nak fő vsa Schleswig Dániai megyében Eider fónak a' német tengerbe való szakadásánál 420 h. és mintegy 2000 l. jó ki kötő torokkal; mind eddig nagy kereskedést űzött.

Tönsberg, legrégebbs kereskedő vs Norvegiában Christiania megyében fekszik tenger öbölnél 200 h. tanító mestereket formáló házzal ki kötővel; kereskedik fával Angol orsz. a' honnan gabonát, darát st. ef. kap. Valoeszigeten 1 1/2 mfdnyire a' vstől jeles só aknát találni.

Töpl, Taepula, l. Tepl.

Töplitz, l. Teplitz.

Török-Becse, **Uj-Becse**, nagy mvs Torontál Várm. Tiszámmellett 450 h. 3000 l. kath. és nem egyesült Görög temp. mal, 2 oskolával, vámházal, ált járással a' Tiszán. Innénd esztendőnként 5-600,000 köböl gabona, többnyire búza hordatik ki Banáthból a' Tiszán.

Török, vagy **Osmáni birodalom**, (Turcia, Porta Ottomannica Európában, Ásiában, 's Afrikában meszsze elterjedt Császárság. Nagysága 43,000 □ mfdre, lakosinak száma 25 1/2 milliónyira becsültetik. — Az Európai Török orsz. hajdani napkeleti bir. Dácia, Pannonia, Kriméai, tatárság része, délre Matapan foktól Pruth vizéig, nyug. ra Unna fótól Száva és Duna vizéig, ész. ra Pruth vizétől a' fekete tengerig; kel. re a' fekete tengertől egész Konstantinopolisi szoros útig, és közép tengerig elterjedt az E. Sz. 36° 17' 48" 38' K. H. 33° 5' — 48° 33' között. Határos ny. ti ész. ra Orosz orsz. gal, mellytől a' Pruth vize, és fekete tenger által választatik el. Kel. re és délre Erdély, Magyar, Slavonia, Horvát, Dalmátia országokkal, mellyektől Duna, Száva és Unna vizek által különböztetik. Asiától a' fekete tenger, Dardanellák, Archipelagus, vagy Aegeumi tenger által, Afrikától a' közép tenger, Velencei és Ragusiai öböl által különböztetik. Nagysága mintegy 10,000 □ mfd. Népesége több mint 10,000,000, l. melly szüntelen fogy a' ki költözések miatt. Részei ezen országok. Moldva; Oláh, Besszarábia, Bulgária,

Servia, Bosznia, résznyire Horvát, Dalmátia; tovább Rum Ili vagy is Romania, Macedonia, Albania, Janjah, vagy Thessalia, Livadia, Morea, és az Archipelagusi szigetek. Candiával együtt. Legjelesebb hegységek benne e' következők: Haemus, vagy Emineh, Tagh, és ennek, ágai, nyug.ról az Adriai tenger felé; Despotó Tagh, Argentaro, Rhodope, Monte Santo, Stara, Plamina, Bujak Desch, Kastagnats, Monte Negro; délről Morea fél sziget' csúcscsáig fekszenek. A' Görög hegyek, mellyek közt nevezetesebbek: Monte della Chimera, Lacha, Kíssavos, Petras, Messowo, Cumayta, Lukura, és Sagara. Moreában nevezetesek: Monte di Maina, és Cap Matapan. Második hegység benne ny, ti ész.ra a' Skardisi; Karpát hegységnek is némelly ágai kiterjednek szinte Moldva és Oláh országok határáig. Tengerei: a' fekete Marmor, Archipelagus vagy fejer tenger; a' Constantinopolisi és Dardanellai szoros utak; a' közép tengernek némelly részei: a' Joniai és Adriai tenger. Tenger öblei: a' Rodostoi, Megarissai, Saloniki, és Napoli di Romániai. Tavaifekszének Rosova mellett Moldvában, Kopais mellett Livádiában, Skutari mellett Albániában. Folyóji: a' fekete tengerbe ömlenek: Duna, Morawa, Ibarral, Olt, Szerezh, Pruth's a't. vizekkel együtt; és Urana, Dniester. Az Adriai tengerbe szakadnak: a' fekete Drino, Cocytus, Salambría, Sio-

napro, Cephissus, Pirnaza, Eurotas, Asopus, Styx, Bosna, 'sa't. A' hegységek alatt fekvő sok völgyeiben meszszerűt és többnyire termékeny sík mezők találtaknak. Ege, Haemuson innen gyenge, meleg, a' hidegtélnek semmi nyoma; Haemuson túl résznyire zordon, fagyos. A' dögghalál Ásiából gyakran ide is elterjedt, mivel a' végzésben vakon hívő Törökök úttyát éppen nem állják, vagy csak elégendőképp nem. Földe közönségesen jó és termékeny egy helyen nagyobb mértékben mint másutt. Jelesebb termései: a' növényekből: mindennemű gabona bőven; kivált búza és árpa; minden féle hüvelyes vetemény; rizkása és főképp^a kukoricza; sok mák, mellyből ópium készítenek. Tovább a' bor: a' Malvászi, Cyprusi és Chorthusi leghíresebb; a' déli nemes gyümölcs, és manna, cukor, balzsam; különbféle plánták, és ezeknek természetményi, pamut, dohány, kender, indigó, sáfrán, buzér (Krap) sesam, soda, mastix, koloquint, Rhodusifa, és sok más festő füvekkel együtt. Erdei is bőven vannak: fáji közzül nevezetesebbek a' czedrusok; csemetéji közül a' trágansz, balzsam neműek. — Az állatokból: nevezetesebbek, a' nagy számú szarvas marháji, bivali, derék lovai, samari, öszvéri, tevéi, dromodári, finom gyapjas juhái, ezek közt Angorai félék is; sertvési; enni való és nem enni való vadai, házi és nem házi szárnyas állati. Vannak sok selyembogarái,

és méhrei is, kermesi, bitor csigái, és külömbnél külömb halai; ezek közül vetődnek hozzánk a' vizák: — Az ásványokból: jelessebbek az arany, ezüst, vas, réz, asbest, salétrom, kő és tengeri só, timsó, mész, márvány, tengerihab, köszörű-kénkö és kőszén; a' zsrkivevő (Walker) festő, cimoli és más jeles föld; fa és kő olaj, mellyek közt a' híres نفتا; vannak külömbféle ásványos vizei is. De mindezek résznyire a' lakosoknak tunyaságok, résznyire az igazgatás despotismusa miatt illendőképp haszonra nem fordíttatnak. — Lakosi: 1) Törökök, kissebb, mintegy harmad résznyi számmal az egész Népeességhez képest. 2) új Görögök, kiknek felei a' Mainoták, Sulioták (Albániában) és Sphagioták (Canadában) 3) Slavusok: kikhez számíltatnak a' Horvátok, Bosnyákok, Serbusok, Rátzok, Bolgárok, hasonló nyelvekre, de nem ugyan azon eredetekre nézve. 4) A' Dalmaták, 5) Mortenegríták. 6) Arnauták vagy Albaniaiak. 7) Örmények, Oláhok, Németek, Zsidók, Czigányok, Frankusok, az az Európai minden kereskedő nemzet béliek, 's néhány Magyarok Moldvában. Közöttök a' Görögök leginkább csúszók, mászók. Nyelvök: legszámosabb lakosok beszélnek új Görögül délszaki tart.kban. A' Törököké szegény, és Görög, Arabszókkal vegyült; A' Slavusoké is meszsze terjedt, Oláh és Arnaut nyelv tulajdon tart.ikban uralkodik, Az Arabs és Olasz nyelv

a' Tudósoké. Némelly pogányok német forma nyelvek. Religiójok: Uralkodó a' Muhamed vallása, melly Moslimim névvel jelentetik ki; és Koranban (Sz. könyvben) íratott meg; több felekezetekre osztatott; legszámosabbak a' Sunniták; találatnak Süttiták is, és más több, mintegy 70féle szakadások. Templomok Csamí, vagy Moskee nevet visel. Legsámosabb a' keresztény hit; melly Görög, Örmény szertartású, résznyire pedig Római katholicus. A' Protestans vallás itt nem meszsze terjedt. Vannak Asow tenger mellett még Pogányok is. A' Római kath. két Ersekek, és 10 Püspökök; a' Görögök egy Patriárka alatt vannak, ki lakik Constantinopolisban, az Örmények is egy alatt ugyan ott; a' Lutheranusoknak községeik vannak Constantinopolisban, Bukerestben, és Filipsében Moldvában; a' Reformátusoknak Ecclesiájok Constantinopolisban. Nagy számú a' Zsidóság is, egy Cahan Basi alatt, ki Patriárkai hatalommal bír. A' keresztények, és Zsidók a' Törököktől igen nyomtatnak, tiszeres fej pénzzel is kénytelenítettnek el-türettetéseket megvásárolni. Fabrikájik silány állapotban vannak, készítenek selyem és pamut portékákat, posztót, török fonalat, kordovánt, szattyánt, ságrint, szőnyeget, dohányt, szappant, arbozfára való gyolcsot, kést, fegyvert, és más ércz műveket. Görögök, Örmények és Zsidók a' fabrikások; ugyan ezek a' kereskedők is.

A' kereskedő utak Moldvából és Oláh orsz. bói Erdélybe; és Belgrádon által Zemplinbe, Bécsbe, és egész Német orsz. ba szolgálnak. A' kereskedő társaságaik (Karavenéik) Persiába és Napkeleti tart. kba utaznak. Tengeri kereskedések többnyire csak a' hozzájuk járó hajók által gyakoroltatik. Mivel a' lakosok sokak nélkül nem szűkölködnek, mellyekkel egyéb Európaiak élnek, azért a' nyereség az ő részekről való. Kihordatnak török orsz. ből, bor mindenféle nemes gyümölcs, pamut, dohány, fa olaj, roszina, korinth, füge, sáfrány, fabogyó, mastix, selyem, kivált szarvasmarha, sertvés, és ló az ész. tart nyokból; tovább: gyapjú, viasz, méz, különbféle fonal és szőr, különbféle fegyver, kőszőrűkő's a' t. Behordatnak: posztó, porcellán, ércz portékák, kaszák, tükrök, üvegek, selyem portékák, bőrök, zseb-órák, tők, papíros, káffé, czúkor, fűszerszám, 's t. ef. Nevezetesebb kereskedő városaik: Constantinopolis, Salonichi, Warna, Adrianopolis, Bukarest, Belgrád 's a' t. Kereskedő népeik: a' Görögök, Örmények és Zsidók. — A' Tudományok és szép mesterségek nem igen derék karban vannak Török orsz. ban; vannak azonban iskoláik, collegiumik, és Academiáik, mellyekben a' Religió taníttatik főképpen. Az előmenetelre vágyódó Törökök a' kötetlen és kötött írás' módjában gyakoroltatnak. A' Historiát tanulják; és magokat nagy szorgalmatossággal

feljegyzik; az Epicurus és Aristóteles' nyelvekre fordítatott munkáik szerint bölcsekednek. A' Geometriát, Astronomiát, Orvos és Erkölcsi tudományokat is kedvellik. A' Görögöknek tudományokban jártóságok bővebb; ők Bajor, Olasz orsz. ba és Ausztriába is ki utaznak tanulás végett. — A' birodalom Polgári alkottatása: mind a' világi mind a' religiói fő hatalom Császár (Padissah) v. Szultány, Nagy Úr kezében vagyon, ki szabadkénye szerént uralkodik; csak a' Korán' vallása, Muftinak (Fő Papnak) ítélete (Fet-fáh) által határozatik bé. Az első birodalmi tisztnek (Fő Vezérnek) 's másfő hivatalosoknak, és tartományi Helytartóknak (Basáknak) is van némű szavok az Ország' dolgához, kik néha a' Sultánt ki teszik székéből. Oszmán vezérnek férfi maradéki birnak a' Császári jussal; rendszerént az öregebbikök emeltetik az uralkodó székbe. A' birodalom fő hivatalosi ezek: a' fő vezér, Mufti (Fő Pap) Defterdár (Kamara Praeses) Nisandsi Baa, (birodalom pecsétére gondviselő) Kapudán Basa (Fő Admiral) Reisz Efendi, (Status Secretarius) Teszkiered-szi Basa, (Fő Cancellarius) és Istamból Effendi; minnyájan tulajdon nagy (maggos fejr színű süveget sturbant) viselnek. És má fő hivatalosokból, a' jelenlévő Helytartókból áll a' birodalmi Tanács, mellynek neve Diván mellyen a' Császár láthatlanúl mellék szobában jelen szokott lenni, A' tart. nyok, helytar-

tók (Basák) által igazgat-
tatnak; közöttök a' Romá-
niai legjelesebb és Begler-
beg (Hertzegek Herczege)
nevet visel; alattok van-
nak az Al Helytartók (Sand-
sákok), kerületi felvigyázók
(Agák) nagy vsakban lévő
Gondviselők (nevek Mollas)
's a' t. A' Status jövedelmi
egész birodalomból kész-
pénzben, a' természetményi
adókon, és a' Szultánnak
különös mintegy 5 millio-
nyi jövedelmin kívül, 30—
40 milliónyi foréntokra, a'
ki adási pedig 6—7 milliók-
ra számláltatnak. Hadi e-
reje a' szárazon, külömb-
féle gyalog és lovas sere-
gekből áll, az elsőeknek leg-
jelesebb részei a' Janitsá-
rok, a' másikkaknak a' Spá-
hik; mind öszve 300—348
ezerre mennek, mellyek-
ből mintegy 186—200 eze-
ret vihetni ütökzetbe. Ten-
geren so nagy 74—80 ágyú-
kat hordozó linea hajókat,
15 harmincz ágyús fregat-
tokat és 32 kisebb szerü-
eket tart. Az Europai Tö-
rök tart.nyok egyenesen a'
Török igazgatás alatt van-
nak, vagy nincsenek: első
rendbéliek: a' Rum-ili Beg-
lerség, mellyhez tartoznak
Románia, Bulgária, Arna-
ut vagy is Macedonia és Al-
bania, Janjah, Livádia és
Morea tart.nyok. 2) A' Ka-
pudán Basaság: e'hez tar-
toznak a' Romániai félszi-
getek, és az Archipelaguszi-
getek, 3) A' Serviai Basa-
ság. 4) A' Bosniai Basaság,
5) A' Bessarabiai Bassaság.
Tulajdon igazgatással bír,
és a' Török Császárnak csu-
pán adózó tart.k Moldva és
Oláh tart.k. A' Török bir-
nak fő vsaConstantinápolis.

Az Asiai orsz. ész.ra feke-

te tenger és Georgia, kel.re
Persia, délre Persiai öböl és
Arabi, ny.ra középtenger, Ar-
chipelagus, Helespont, Mar-
mor tenger és a' Constino-
poli szoros út között feks-
zik. Földe többnyire he-
gyes' kivált Taurus, Liba-
nus és Olympus hegyiségek
körüli. De vannak sík me-
zeji és homokos, mocsáros
tájfékai is, kivált legneveze-
sebb fő vizeinek, Euphra-
tes', és Tigrisnek menté-
ben. Mindazáltal többnyi-
re igen termékeny. Ege, he-
lyel közel igen heves; a'
tenger mellékin a' szélfu-
vatok által mérsékeltetett.
Itt rettenetesek a' sáskák,
és öldöklők a' Sámum ne-
vű szelek kivált a' pusztá-
kon. A' földindulás, és pes-
tis is igen uralkodó. Ter-
mései azonok, mellyek az
Europai Török országé: kü-
lönösen említést kíván a'
növevényekből a' manna és
gubacs, mellyet szedeget;
az állatok közül, az Ango-
rai kecske, Syriai juh, és
bibor-csiga, mellyekkel
bővelkedik; az ásványai kö-
zött jelesebbek arany, e-
züst, réz, aczél, és ólom.
Van sokféle ásványos vize
is 's gazdag; halászata. Li-
bánus hegyén találtatnak
a' híres czedrus fák. Ré-
szei: e' tartományok: Na-
tolia (kis Asia) Soria (Sy-
ria) Al-Dschesira (Mesopo-
támia) Georgianak része,
's Turcomannia, vagy is
Török Armenia. — Lako-
si magokón Törököken
és Örményeken kívül, A-
rabs, Zsidó, Curden, Dru-
sen, és Czigány népek. E-
zeknek számok 9 milliónyi-
ra számláltatik. Nyelvek:
Török, új Görög, Örmény,
Arabs, és Syriai: melly há-

romforma: Maronita képp beszélnek a' Libánus körül lakó katolikus keresztények; Nabathaei képp a' Curde nevű népek és Nestorjánusok, Mandei képp a' Jánostól nevezetett keresztények. Itt is a' Muhamed religiója uralkodik; de a' Zsidók és Keresztények is eltűretnek. A' keresztények közt legszámosabbak a' Görög szertartású ó-hitűek, számosak a' Nestorjánusok, Jakobiták, Örmények és Maroniták is. — A' Fábrikák Acsiai Török orsz. ban jobb lábón állanak mint az Európaiban; készítenek pamut materiákat, selyem takarókat, camelott materiákat, szőnyegeket, török fonalat, kartont, réz és aczél műveket 's t. ef. A' tudományokból itt leginkább gyakoroltatik az Astronomia, Astrologia, Philosophia annyira mennyire, és az Orvos tudomány. A' kereskedése jeles szárazon egész társaságok Karavenék által folytattik. Tengeri kereskedésének fő helye Smirna. Ki hordatnak: gabona, dohány, fa gyümölcs, olaj, balzsam, gubacs, mastix, bor, roszina, pamut, török-szőnyeg, s fonál; teveszőr, camelott, selyem viasz, kordovány, szattyán, chagrín, habpipának való; gyapjú, nyúl-bőr, dragantgumi, bival-bőr, salétrom, külömbféle selyem matéria 's t. ef.

Afrikai Török orsz. fekszik, délre alsó Æthiopia és Nubia, kel. re Suezilsthmus és veres tenger, ész. ra: közép tenger, nyug. ra a' Sarahi pusztá és Barca orsz. közt. Részei ezek: Ægyp-

tus, Barca orsz. résznyire, és Abex' partyai. A' Török Szultánnak adóznak az Algieri, Tunisi, és Tripoli Statusok is. Lásd mind ezeket külön. Az Afrikai és Asiai tart. nyok' nagysága öszveséggel 38,600 □ mfdekre, lakosi pedig közel 40 milliókra számláltatnak.

Törökök, Turci, Török bir. ban uralkodó nemzet. Elejlik a' Caspiumi tenger mellékin laktanak, a' Magyarokkal rokonok voltak. Neveket Turc, Jafet' fijától szármasztatták. 10-dik században nyomultak a' Görög bir. felé Altai hegységek, és Irtis fő partyai mellől. Résznyire elejénten a' Saracenusok (Mahumedanus Arabsok) alatt szolgáltanak és vallásukat elfogadták, idővel külömbféle tart. nyaikat elfoglalván uraik lettenek. Először a' mostani Georgiát, Turkomanniát és Diarbek tart. foglalták el. Minekutánna a' meszszerjedt Saracenus birodalom 7 Califatusra osztott, Aladin Califának egész birtokát magáévé tette Osmán Török vezér, annak hadi vezére; ugyan attól nevezetett el a' Török ország, Osmán vagy Ottomán' birodalmának. Osmán 1300 eszt. ben kiáltott ki Szultánnak, Karahissán városában, lakását Yenghikseri vsban helyeztette. 1326-ban többiek közt megvette, Bithyniában Prusa (most Bursa) vsát is. Fia Orkán ide tette által székét. II-dik Muhammed 1453-ban Constantinopolis vsát is megvette, ezolta itt fényeskedik az Osmáni uralkodó szék.

Török esztendő, 10 nappal ré-

videbb, mintsem a' keresztényi. I. Hegira.

Török nemzet, nevét veszi részént azon néptől, melly a' Kaspiumi tenger keleti oldalán lakott, részént Turk'tól, ki a' közvélemény szerint Japhet' öregebbik fia volt. Először 16-dik század közepén lett e' nép esméretessé az Európaiaknál, kik mindazonáltal azon nép' részét nevezték, Turkoknak vagy is Törököknek, melly az Altai hegyekközött Irtsich fő hoszában tartozkodot. Egy része ezen török népnek eleinten a' Saracenusok, vagy is Mahumedánus Arabsok alatt szolgált, később lassan, lassan ezeknek 's tart.iknak urokká lett. Mahomet, tudniillik az Arabsi Prophéta 7-dik században új religyiót alkotott, és az ő Arabs követői' segedelmével Arabiát elfoglalta. Követőirővid idő mulva nagy részét Európának, és Asiának feldűlták, de minekutána a' 8-dik század közepe felé ezen nagy ország külfömbbféle Kalifatusokra osztatott volna, nem sokára feltűntek isméretlen állapotjokból a' Törökök, elfoglalák ők azon tart. kat, mellyek ma Georgiának, Turkomaniának, és Diarbaknek neveztetnek, öszve kapcsolák magokat a' Saracenusokkal, és felvevék Mahomed religyióját, melly időtől fogva a' Török név szokásban jött vala. A' 13-dik század végével Aladin Sultánnak birodalma egy Török fejedelemre ama híres Osman vitézre lépett által a' ki előbb Aladin Generalissa volt; ez a' Török bir.nak alkotója a' kitőlis

a' Török bir. Osman, vagy, helytelenül Ottoman orsz. nak neveztetett. Ezen orsz. mindég nagyobb, és erősebb lett, míglen II. Mahomet 1453-dikban Constantinopolt el foglalván, a' kel. Görög bir.nak véget vetett volna.

Török Sz. Miklós, I. Sz. Miklós.

Törzburg, Tärzburg. Törösvár, falu, és vár magas hegyen, Törcs vizénél; Erdély orsz. ban; Barcaságban, Oláh lakosokkal, 10 ó hitű tem. plomokkal. Ehez közel esik a'

Törzburgi járás, melly Oláh orsz. ba vezet, nem meszsze Kronstadt, vagy Brasó vsától: Kontumáczt házzal.

Tös, kis fő Helvetiában Zürich kant. melly nem meszsze Eglisautól a' Rajnába szakad.

Toufles, vs Somme Francz. oszt. ban 5,650 l.

Tövis, Dreykirchen, Dornstadt, Tyus, Spinopolis, mvs al. Fejér Várm. ben, Maros vizénél, N. Enyed és Károlyváráközött pósta hely, részint uraságok alatt; lakosi Magy. Oláh, kath. ref. és egy. hitűek. Székelyhúszárok lakhelye.

Tofua, Ammatafua, egy a' Barátságos szigetek közül Australiában, szüntelen égő tűzokádó hegygel, mellyet a' lakosok istenségnek, vagy istenség székének tartanak.

Toggenburg, máskép Grófs. Helvetiában Felső Thurgauban S. Gallen Apátursághoz tartozik, most pedig S. Gallen' kantonnak jó részét teszi.

Toggenburgi völgy, S. Gallen kanton' nyug. részében, Thur fő nedviti délfelől a'

Sántis hegyet, nyug. felől pedig Allman bérczei kerítik. Ezen völgynek felső része rétségből és havasokból áll.

Tohing-ting, nagy, hosszú □ köfállal kerített, tornyokkal erősített vs Peischeli tart. ban Chinában, egy Pai-hou tóba szakadó fő víz mellett, 5 II-dik, és 27. III-dik rangúvok vannak megyéjében.

Tokaj, (48° 7' 12" É, Sz. 39° 3' 49" K. H.) mvs Zemplén Várm. Tisza és Bodrog fők öszveszakadásánál. 3000 l. F. U. valának hajdan, majd a' Botskai és Turóczi, majd a' Rákóczi, és Tökölyi Fejedelmek, majd ismét a' Tsászár birtokában vala, most H. Bretzenheim urad. Volt hajdan vára is, melyet Rákoczi rontatott le 1705, hogy a' Császáron bosszút álhasson. Híres ama jó borról, melly részszerént határában, részszerént tájékiban terem; derék országos vásárokkal; van benne kath. ref. luth. egyesült, és nem egyesült görög templom, Sinagóga, Piáristák, és Kapucinusok klast. sóház, pósta hivatal Tállya és Király Telek közt, kávéház, jó szántó földje, és legelője. Találni itt safi- rust, és bolust. Lak. Magyarok, Tótok, Ráczok, Németek, Zsidók.

Tokod, magy. falu Esztergom Várm. ben, vagyon kath. templ. mezei gazdasága, és bor termesztése, a' Nagy-Szombati Seminariumhoz tartozik; G. Heiszlernek Törökön itt vett győzedelmétől nevezetes.

Tokokary, l. Anta.

Tokora, magyar falu Vas Vár. ben, Mihályfához közel;

vagyon bor és gyümölcs termesztése de az itt termett bor, savanyús. Lak. Nemesek.

Tokroma, l. Kroma.

Tolcsva, **Nagy-Tolcsva**, magyar mvs Zemplén Várm. Tiszán innen lévő részben, szép völgyben, Liskához 1/2 óra. kath. egyesült Görög és ref. templ. és ferdővel együtt. Hajdan vára is volt, melly Tósvárnak neveztetett. Vagyon egy ispitályja. Lakosi Magyarok.

Toledo, tart. új Casztiliában Spanyol orsz. ban, 337,000 l. a' fő vsa.

Toledo, Toletum, Tajó fónál, egy kösziklán fekszik 25,000 l. kettős kő falakkal, melyeken több mint 100 tornyok vannak, 26 templ. 17 ispitályja, 4 Kollegyiuma, 32 kápolnája 10 Remete lakhelye; Érsek' lakása, ki- egész Spanyol orsz. nak Primássa, és derék Gottusi káptalan templ. Vannak itt selyem, kés és kard, vas fabrikák. Az hajdani Maurusz palotájában vagy is Alkazarban most 200 gyermek, és más szegény emberek tápláltatnak, és selyem munkával foglalatostkodnak. Kopasz tájékában körül találni Római régiségeket, és szép falusi házakat.

Tolen, l. Tholen.

Tolentino, (43° 12' 30" É. Sz. 30° 57' 45" K. H.) kis vs Ancona Markban fekszik dombon, Chienti fónál 5000 l. Itt köttetett Francz. orsz. és 6-dik Pius Pápa között 1796-ben békekesség.

Tolkemits, vs nyug. Prussiában Marienburg ker. a' Frisch Haffnál 229 h. 1380 l. Angolna, tok, és rigó fogás-

- sal; kereskedik fával, len-
nel 'st. ef.
- Tolland**, Grófs. ész. Ameriká-
ban Connecticut szabad
statusban, hasonló nevű
hellyel.
- Tollensee**, nagy tó Mecklen-
burgi Stargard urad.ban,
közel ujj Brandenburghoz.
Ebből hasonló nevű folyó
megy ki, melly újj Bran-
denburgot, Treptowot, és
Clempenowot által foly-
ja, és Demminnél Peene
fóba szakad.
- Tollova**, Dolova, nagy kato-
na falu a' Temesvári ka-
tonai ker. Lakosai Rácok,
Oláhok, Magyarok és Né-
metek, kik között vannak
birtokos Rátz kereskedők,
nem egyesült görög temp.
mal. Lakosok természet-
nek mindenféle gabonát.
- Tolmein**, mvs a' Fejedelm-
ségre emelt Görz Grófs.ban
Belső Austriában, melly-
hez közel Isonzó fő, vár-
ral, pléb.val, kapitányság-
gal, mellynek birtoka a'
Juliai havasokban fekszik.
A' lakosok marha tenyész-
tést űznek.
- Tolmezzo**, vs Olasz orsz.ban
Tagliamento fónál 3000 l.
egy kastéllyal, közel va-
gyon egy nagy és híres
gyolcs kézi miv.
- Tolna**, Várm. Com.tus Tolnen-
sis, nevét régenten híres
Tolna vsától vette; napke-
letről Pest. Várm.vel,
mellytől a' Duna választja,
határos, ész.ra Fejér,
Veszprém és Somogy, ny-
nak Somogy, délnek pedig
Baranya Várm.től környé-
keztetik; az E. Sz. 46° 6'-
től 46° 50'-ig és a' K. H.
35° 41' egész 36° 32'-ig ter-
jed. Tolna Várm.nek nagy-
sága, 65 919/1000 □ mfd
legnagyobb hossza 9, sze-

lessége 7 1/2 magyar mfd
de alább sokkal keskenyebb
Vidéke dombos 's róna tér-
ségekből áll, néhol pedig
erdőkkel, és szép szőlős,
's fás hegyekkel különböz-
tetik, leghegyesebb a' Ba-
ranya Várm. határos tájé-
ka. Hegyei között legneve-
zetesebbek: a' Szegzárdi he-
gyek (46° 20' É. Sz.) mel-
lyeknek allyain ama híres
Szexárdi borok teremnek;
a' Simontornyai hegyek,
nyug.ról a' Kapos vize part-
jánál kezdődnek, és részint
kies szőlőkkel, részint pe-
dig hasznos cserfás erdők-
ből állnak; ezek után kö-
vetkeznek a' Kölesdi. Hö-
gyésvi 's a' t. apróbb he-
gyek. Számos patakjainki-
vül jelesebb fő vizei: a'
Sárvíz, iszapossága nevé-
nek megfelel, ész.ról jő
Veszprém Várm.ből Simon-
tornya és Pálfa tájékában
szakad által Tolna Várm.
be, ezt keresztül folyja,
Sz. Lőrincz, Kaidacs, Kö-
lesd, Agárd, Szekszárd,
Battaszék határit nedvitt-
vén Battán felül a' Duná-
ba ömlik; vidéke Sárköz-
nek neveztetik. Sió vize kel.
ész.ról hat bé e' Várm.be,
Mező-Komárom, 's Felső-
Nyék között kezd határ fő
lenni Veszprém és Tolna
Várm.k között, Ozoránál
egészlen az utolsóba bé-
szakad, és Simontornyan
alól Sár vizével egyesül;
hallal és rákkal bővelke-
dik, de áradásai károsak.
Kapos vize Dombóvártól
Döbröközögig, Tolnát Bara-
nyától választja, ezután
Kurd, Regöly, 's Pincze-
hely vidékeit öntözvén,
Némethi felett Sió vizével
össze foly; ez Somogy Vár-
megyéből jő és halai isza-
pos

pos izüek. Koppány vize Somogyból jöven Kónyi, Pári, 's Tamási tájékit mosván Regöly felett a' Kaposba ömlik. E' Vármegyének földé gazdagon termő, bora, dohányja, gyümölcse hires, gabonája elegendő. Vadászatja, kivált szarvasból, őzből, nyúlakból 's t. efélékből jeles. Halászatja. a' Dunában jeles, Sár, Sio 's Kapos vizeiben gazdag. Levegője egészséges és vidám némelly lapály mocsáros részeit kivévén. Fája elegendő, marhái jelesek, lovai gyorsak, sertéssei hasznosak, egyszóval a' természetnek sok szép javáival meg áldatott. Eloszlik 4 járásra: a' Földvári, Simon-tornyai, Völgységi, és Dom-bóvári járásokra. 17 mvst, 88 falukat és 101 pusztaát számlál. Lakosi: Magyarok; Németek, Ráczok 's Zsidók; kath. 107,060; evang. 19,812; reform. 28,720; ó-hitűek 1,788; és a' zsidók 3,890 vannak; mindössze 161,270 mégyen Tolna Várm. népe-sége. Portája 94. Egészen a' Pécsi Püspöki Megyéhez tartozik.

Tolna, mvs Tolna Várm. Földvári járásban, az É. Sz. 46° 24' 50" és a' K. H. 36° 31' alatt a' pósta úton a' a' Duna partján Pesthez 20, Pécshez pedig 8 pósta mfd. Hajdan virágzó királyi vs volt, mellyben többi kö-zött 1526 dikban II. Lajos Kir. alatt gyűlés tartatott a' szerencsétlen Mohácsi üt-közet előtt. F. U. Gróf Fes-tetits János. Számlál 3773 kath. 10 görög és egyne-hány evang. ref. és Zsidó iak. Vagyon kath. pléb. szentegyháza B. Szűz tisz-teletére szentelve; az ura-HÜB. LEX. V. DAR.

ság díszes kastélya, és póst-tája Szexárd és Paks kö-zött; szölleje dohányja, fá-ja elegendő, rétjei jók, ke-reskedése és halászatja szép hasznot hajt.

Tolon, vs Morea török tart. bán alkalmas kikötővel.

Tolosa, vs a' Volcae Tectosag-esek földén, Rhodan, in-nen Galliában, öt részeire nézve. Quintuplex, 's tu-dományoknak szeretetétől Palladia nevet is viselt, egy igen szent, és kincsek-kei gazdag temp.mal, mel-lyeket a' Rómaiak elragad-tak, most Toulouse.

Tolosa, Toloseta, kö fallal körül vett helys. Spanyol orsz.ban Guipuzcoa tart. ban Oriá fónál 4,100 l. a' tart. Archiviumának szé-ke, fegyver fabr.val.

Tolve, vs Basilicata tart. Ná-poly orsz. 3100 l.

Tolu, vs Carthegena, Terra firma tart.ban, új Grana-da orsz.ban, Spanyol déli Amerikában, Balsamoma Európában hordattatik.

Tom, fő az Asiai Orosz bir. ban ered a' Sajani hegyek-ben, és mint egy 72 mfd folyása után Ob főba sza-kad.

Tomani, Kirs. alsó Senegám-biában közép Afrikában Gambia fónál, Mandingói Fejedelem alatt. Fő vs Bur-dah.

Tomar, vs hegyi kastéllyal Estremadura Portug. tart. ban Nabaon fónál, a' vs körül szép olajfa erők van-nak.

Tomaschow, **Tomaszow**, kis vs Lengyel orsz. Lublin oszt. ban jó kereskedése vagyon gyocscsal, és gabonával, pósta váltása, közönséges iskolája, és félporcelán fabr.ja.

Tombeck, vs új Spanyol orsz. a' Mexicói tenger öbölénél, hallal nagy kereskedése vagyón.

Tombebeuf, vs Lot és Garonne Francz. oszt.ban 2,900 l.

Tombenhorn, 9,838 láb magaságú hegy Helvetiában Grubünden kant.ban

Tombuktu, Tombut, jeles Kir. ság Nigritiában Niger fő északi partján, igen termékeny, kölessel, ris kásával, és más gabona nemekkel, egy szóval mindenféle élelemmel bővelkedik. Szelid barmokat, és más házi, 's szárnyas állatokat, és vadakat nagy bőségben találni; ásványból leginkább aranyat, de só nélkül egészen szűkölködik, melyet esztendőnként Marocco, és más Afrikai tart.kból, valamint dohányt, gyapjút, len, és selyem materiát, értz és üveg portékákat 's t. ef. hordbé. Ellenben ki hordanak: rabszolgákat, aranyat, elefántcsontot, strutzmadár tollat, senalevelet, egyiptomi szilvát, és más belső Afrikai terméseket. A' lakosok részént Szerecsenek, részszerént Maurusok, ezeknek nemzetéből való a' Király is, ki derék fejedelem és hatalmas. Az uralkodó religyió a' Mahomed valása. Fő vs és a' Kir. lak helye.

Tombuktu, vagy **Tombut**, (19° 4' É. Sz. 17° K. H. Ferro-tól) Niger főnak északi ágánál, melly itt a' Guuikala szigetet formálja, nagy és meszire ki terjedt vs; 25,000 l. számlál, de szegények, szalmával fedett, 's agyagból készült házakban laknak, egyedül a' királyi palota, és a' fő mecset

vagyón kőből építve. A' Zsidók itt igen nyomatnak. Lakosi sok pamut materiát készítenek, A' közép Afrikában ezen vs első kereskedő hely.

Tomertingen, falu Würtemberg orsz. a' Dunai ker.ben az alpeseken 800 l. szükségget szenved forrás vizekből és rétségből. A' lakosok a' régi német öltözetet mégse vetették le.

Tomi, vs volt Moesiában, Tomis mellett, hová Ovidius számkivettetett.

Tomieh, csekély, de sok egyiptomiszilva fákkal körülvett helység, felső Egyiptomban a' Nilus völgyében. Széke a' tisztartónak. Az itt lévő Mecsetben látni némelly faragott tevét mellyet buta lakosai csudának tartanak.

Tomiswar, Tomi, Ovidius számkivetésének helye, l. Eski-Pargana.

Tomsk, Orosz Helyts, Siberiában Irtisch fótól kel.ről, és ész.ról az Altai hegyekkel határos; fekszik Ob, Jenisey, Tom, Abakan, Tuba 's t. ef. folyóknál. Jeles itt az Altyni tó (Telerkoe-Oseo)több másokkal. Találni sót, ezüstöt, rezet, czint, érczet, ólmot, fát 's t. ef.

Tomsk, (56° 30' É. Sz.) fekszik a' Tom vizének Ob főba való szakadásánál egyenetlen, dombos és völgyes helyen. A' legmagasabb dombon látszatnak a' már most dűledezett erősségnek falai egy fő templommal, mellyen kívül még 8 templomot számlál. A' fent említett várban vagyón az adó helyet fizetettetni szokot bőröknek lerakodó helyek. A' kastélytól kifelé

a' mezőnek vannak nagy só-páhók. Legnevezetesebb része a' vsnak, melly a' hegy alatt a' Tom fő hosszában fekszik, vagyon 1. Szerzetes, és egy Apácza klast. Tomsk legnagyobb vs Sibiériában Tobolsk után, vagyon 2,280 fából épült háza, és 11,000 l. sok kalmár boltokkal, mellyekben külömbb féle külső portékákat találni. A' bagaria fabrikákon kívül vannak más fabrikák is, ámbar nem nagy becsben. A' kereskedésnek tárgyai: szőrös bőr, gabona, és kikészített bőrök.

Tonauwah, l. Assiante.

Tondern, Tundern, ($54^{\circ} 56' 30''$ É. Sz. $33' 37''$ K. H.) vs Schleswig Herczs. ben Widau fónál, melly itt egy szigetet formál 500 h. 3,000 l. deák oskolával, egyházi törvényszékkel ispitállyal, árvaházzal, és igen finom csipke, és pamut materia fabrikákkal. A' lakosok jeles kereskedést üznek gabonával, és szarvas marhával. Nem meszsze innét fekszik Hoyer helys. melly egyszer'smind a' vsnak kikötője, a' hol az Ostrea csigák fel rakatnak, mellyeknek tartozkodások Nordstrandtól egész Rypenig terjed, és itt bőven fogattatnak.

Tondiman; tart Marawar orsz. ban Madras Angol Helyts. ban Ostindiában, Kallieri hordák lakják hasonló nevű Fejedelem birtoka alatt, Rudokotta erősséggel.

Tongatabu, vagy Amsterdam, egyik a' nevezetesebb Barátságos szigetek közül Austraíában széke egy Kir.nak kit a' többi Barátságos szigetek is csak nem minyá-

jan fő uraknak ismérnek, jó ki kötővel.

Tonge, helys. Inhambane országban Sofala és Sena tenger parton déli Afrikában Inhambane folyónak jobb partján, mint egy 15 mfdnyire torkolatjától.

Tongern, Tungri, Advatica Tungrorum, ($50^{\circ} 47' 7''$ É. Sz. $23^{\circ} 7' 23''$ K. H.) kis vs Lüttich fejedels. Jecker főnél 2,970 l.

Tong-gin, kereskedő vs Kouitcheon tart. ban Chinában; szomszédságában hires arany, és réz bányák vannak.

Tongho, hasonló nevű gazdag népes tart. nak fő vsa Birmanok országában, mellytől egy Császári fejedelem kölcsönözi címét. Lak. sok pamut matériát készítenek.

Tong-ting-hou, nagy tó Hougung Chinai tart. ban körében 55 német mfd a' sok fók mellyek bele szakadnak, öszve kapcsolják azt a' nagy főval és több apróbb tavakkal.

Tong-tcheon, n. vs Chan-toug tart. ban, gazdag, és kereskedik. Megyéjében vannak 3. II-dik, és 5 III-dik rangú vsok.

Tong-tchuen, katona vs, Ste-tchuen tart. ban, lakosi mező katonák; pénz, és szántó föld a' zsoldjok; Illy katona vs több is van Chinában.

Tonkin; l. Tunkin.

Tonnay-Charente, Teleniacum, ($46^{\circ} 10'$ É. Sz. $16^{\circ} 43'$ K. H.) vs Francz. orsz. ban alsó Charente oszt. Charente fónál 2,360 l. kikötővel és kereskedéssel.

Tonna, bizonyos nagyságú hordó, ez külömbféle; — egy tonna arany, 100,000

talérból, forintból 's a' t. levő Summa; — a' tengeri útazásban pedig nem csak valamely hajó térségének, hanem nehezségének is mértékét teszi, holtott 2000 fontból álló teher mondatik egy Tonnának.

Tonnains, vs Francz. orsz. ban Lot, és Garonne oszt. ban 4,910 l.

Tonnarre, Tornodorum, (470 51' 8" É. Sz. 21° 38' 44" K. H.) vs, és ker. főhely Fr. orsz. ban Yonne oszt. ban Armencon fónál 4040 l. vagon pamut, bőr, süveg kalap, üveg, fél Porcellán és vasportéka fabrikája; kereskedik borral. — Születés helye d' Eon Lovas vitéznek, ki 1810-ben halt meg.

Toobuai, az Öster szigetek között egyik Australiában.

Topánfalva, Topesdorf, Kimpény, határ hely. Erdélyben, al. Fejér Várm. ben, Zalatra ker. ben, Károlyvártól 12 óra, Aranyos vizénél F. U. a' K. Kamara. Lak. Oláhok 1 kath. 6 egy, és ó-hitű templommal, harminczaddal, arany béváltással.

Topályok, szabad népség Brasiáliában dél. Amerikában.

Topayoso, az Amazon fónak mellék főja Brasiáliában déli Amerikában.

Toparos, sziget a' veres tengeren a' tópaszkó miatt, melly itt találtatik, hires, szüntelen híd borítja.

Tophana, Konstantinápolyban külső vs, nagy ágyúöntő művel, és fegyveres házzal.

Topinamber, szabad népség Brasiáliában déli Amerikában.

Topinó, Tino, Tenras, fő Spoleto Herzs. ben az Egyházi bir. ban ered az Appennini hegyekben, Torciano-nal a' Tiberisbe foly.

Toplitz. (46° 11' 30" É. Sz. 34° 12' K. H.) mvs Horváth orsz. ban | Warasdi Várm. ben Bednya vizénél, Osztrictól 1 1/2 óra. Zágrábi káptalan uradalma, egy várral, melegferdővel, és üvegutával.

Toplitz, falu Erdélyben Hunyad Várm. több vas bányával, F. U. a' K. Kamara, Csennal vizénél, Dévától 5 óra. Ugyan Toplitz van itt Magura hegyénél is arany ásással.

Topolya, nagy mvs Bács Vár. ben, 34 Hegyes és Szabadka között pósta hely, F. U. B. Kráy fam. Lak. Magy. kat. tul. pléb, templ. mal, az uraság kastélyával, jó búza és gabona termesztéssel.

Topondr, mvs Somogy Várm. ben, Kaposvár és Orczi falu között. F. U. Festetics fam. Lak. többnyire Magyarok, vannak tótok is, kath. és Zsidók, Egy temp. mal, uraság kastélyával, jó termékeny földdel, sok gyümölcse, egy malommal; nagy erdővel.

Toporc, tót falu Szepes Várm. Tiszán innen, vagon kat. és evang. templ. 332 kath. 929 evang. lakosi, savanyú vize, és ferdeje.

Topschau, l. Dopschau.

Topsham, helys. és Exeterhez tartozó tengeri ki kötő Devon Angoly Grófs. ban hol a' terhelt hajók, mellyek a' Canálison nem mehetnek, ki 's be járnak.

Tor, vagy *Al-Thor*, Raitho. vs a' Petrea, vagy kösziklás Arabiában, a' Sinai

hegy pusztában, derék ki-
kötővel, görög szerzetes
klastrommal, és dűledezett
kastéllyal, nagy kereske-
dést üz. Nem messze ezen
helytől vezette által. Moi-
ses az Izraelitákat a' veres
tengeren:

Toralba, vs Sardiniában volt
Püspöksége Sassari vsába
tétett által.

Torbay, öböl Devon Angol
Grófs.ban a' Cánálsnál egy
4 1/2 mfd széles bé járás-
sal, néha a' Kanálsi hajós
seregnek tartózkodó helye.

Torbia, Turbia, Villa Martis,
k. vs Nizzai Grófs.ban,
mintegy 200 h.kal; három
dombokkal kerített lapá-
lyon. Nevezetes azon dia-
dalmi bolthajtástól, mel-
lyet mellette, Monaco fe-
lett lévő begytetön építte-
tt a' Római Tanács Au-
gustus Cs. tiszteletére, ki
az itt lakott népeket meg-
hódította. Dűledéke maig-
lan fehn van, oly mint
egy világító torony.

Torbigny, kis vs Nièvre Fran-
oszt.ban.

Torcello, vs a' Velencei bir-
ban 9000 l. Püspöki lakka-
l, ki az itt lévő egésségtelen
levegőg miatt Moranó-
ban tartozkodik.

Toreola, Trucula, sziget a'
Velencei tenger öbölben.

Torda Vármegye, Thorenbur-
ger, Gespanschaft, Comi-
tatus de Thorda, Erdély-
ben, Magyarok földén Kü-
köllő Várm. Maros és Gyer-
gyói Szék, Moldva orsz.
Doboka, Kolos és al. Fejér
Várm.k, Aranyos Szék,
's ismét al. Fejér Várm.
közt fekszik. Nevét vette
Torda várától. Nagysága
65 □ mfd mellyen 1778 ban
13,552 adófizető familiák
számláltattak. Vidéke hos-

szabb mint széles; csucs-
csai igen magasak és hegye-
sek; közepén kezdődik a'
Kolosi mezőség. Számos
nagy hegyei közt legneve-
zetesebbek a' Nyerges, Ma-
gyar Régeni, Sós havasnál
Alsó Idécsi, és Toplicza
mellett a' Kelemányi tetők;
ez utolsó igen tágas és me-
redék, fél mfdnyi magas-
ságról Erdély és Moldva nagy
részét béláthatni. A' Mold-
va orsz. Maros Szék és Do-
boka Várm. körül fekvő he-
gyei is, mint a' Voyvoda-
sza, Görgény, Szalárd, 's
a' t. mind magasak, 's mesz-
sze terjedtek. Legderékebb
fővize. Maros, Gyergyói
Székhől foly belé; felső ré-
szét keresztül folya; sok
vízi termésakat foglal ma-
gában, hátán fákat hord
's a' Maros székbe foly; al-
só részén folydogál kerecs-
tül Aranyos vize, arany
fővényével al. Fejér Vár-
ból lép bé, és e' Várm. nek
határanál Marosba elegye-
dik. Kissebb vizei: Gör-
gény, Iliva, Dorna, és szá-
mos más patakok. Levegő-
je e' Várm. nek Moldvai ha-
vasi mellett kemény, ala-
cson, nyug. tájékan gyen-
gebb. Termékenysége e'
Várm. nek bő a' sós, vas,
fa dolgában. Vannak szá-
mos sós, érczes, és sav-
nyú vizei is. A' mezei gaz-
daság alsó részében igen jó
állapotban van; 1772-ben
számláltattak e' Várm. ben
29,062 hold szántó föld, 13332
hold rét, 2496 hold ó szőlő;
22,704. vonó marha; 14,377,
tehén, 4107. borjú és csi-
kó, 54,785 juh, 2396 kecs-
ke; 9506 sertés 2497 kasméh.
Alsó és felső kerületekre
osztatik; az alsóban 5, a'
felsőben 7 járások foglal-

tatnak. Amabban az Aranyoshoz 13, a' mezei, v. Tordai járáshoz 11, Lup-saihoz 18, Sz. Lászlóhoz 23, Thoroczkóihoz 10; ebben a' Györgényihez 19. Maros Bogátihoz 17, Maros Járaihoz 13, Pagácsaihoz 10, Szász, Régenihez 10. Vajda Hunyadihoz 8, V. ts'hez 22 helységek tartoznak.

Torda, Thorenburg, Thurda, hajdan Salinae, Salinopolis, mvs egy völgyben, szőlős dombokkal békerítettett, Kolosvártól 2 mfd. Takszát fizető helyeknek egyike, és pedig a' nemesebbek közül való, azért első Tiszte, Ductor Nobilium nevet visel. 11 tanácsosok vannak mellette. Két vsokból áll, sós-patak foly el közöttök. Lakosi többnyire Magyarok, és Ném. Szászok, Oláhok. Az ó Tordai piacon, Aranyos vize partján áll a' kath. temploma, XIII században prépostságok is volt; e' rész Egyházfalva nevet is viselt, azért a' volt Paulinusok temploma Egyházfalvának neveztetett. A' Római Salinae vsnak köveiből hegyen épült várnak dűledéki közt áll a' Reformatus egyik templom; ó és új Tordo közt áll az Evangelikusoké. Itt van ezeken kívül az Unitáriusoknak saját templ. és iskolájok; az egy. és ó-hitűeknek is Szentegyházok a' Franciscanusoknak klastromok és templomok. Közel ó-Tordához feküdt egy dombon a' Római Salinae vs és vár, melly utóbb Leányvár nevet is viselt; maradéki külömbféle felírásokkal a' vs házainak falaiban ienn tar-

tatnak. Szemléltetik most is egyik sáncza, találtatnak sok Urnáji, pénzei's más régiségi. Jelesek kivált csatornájának darabjai, melly által Koppándról e' Daciai székbe vizet vezettének. Egyik kapuja csak 1657-ben dűlt le. Szint illy nevezetes a' vs mellett 1/2 órányira szőlő hegyek felett lévő gazdag sóbánya, (Vizakna); mellyből a' Rómaiak só t hordattának; most keresztül kosúl van iyukgattattva; 25—88 ölnyi mély gödreiből esztendőnként mintegy 250 ezer mázsa só ásattatik ki, melly nem olly tiszta fejer mint a' Kolosi, földes, azért a' Magyar országínál alább való. Tordán felül esik ama híres Tordai Hasadék is, egy órányi hosszú hegy nyilásból áll; olyan egy patak csergedez; falain oldalain különös ritka füvek nőnek; több barlangok vannak benne; jelessebb a' Baylika, egy úton állótól, ki a' Kurucz háborúkor idevonatkozott, vette nevét; zenebonás időkben, menedék hely volt; kívül egy ajtó van; tovább két részre osztatott egy falal, mellyen lövő lyukak vannak. A' külső pitvarból jöhetni a' belső tágas nagy barlangban, mellynek oldalain kisebb lyukak, és barlangok vannak. A' hegy magában mészkő, márvány és más jeles kövek is találtatnak benne. Tordán négy országos vásár esik; híres a' Tordai híd is.

Tordera, fő Kataloniában, melly Blanesnél a' tengerbe szakad.

Tordesillas, kis vs Burgos tart. Spanyol orsz. ban 3,400 l.

és régi királyi várral.

Torella, vs a' Fejedelemségnek innesső részében Nápoly orsz. ban 3,340 l.

Torfmar, nagy pusztaság Gröninga tart. Münsteri Püspökség határán, mellyen ugyan a' mocsáros és iszapos helyek miatt nem lehet járni, de az itt ástott gyeptőzeg becses.

Torgau, (51° 33' 44" É. Sz.) vs Szász orsz.: Meiszeni ker. Albis fónál mellyen keresztül egy fedeles fa híd vezet, 624 h. 3,700 l. a' vs templomában külömbféle fejedel. temették el; jeles itt többi között Luter Márton feleségének az elanyásodott Bora Katalin oak sírja is. Vagyon liceumja, serföző háza, és posztótszövő műve. A' vson kívül látni Hortensfels várát, nagy fenyítő-dolgozó és árva házzal. Közel ide vannak királyi ménesek, és tók. Roppant erős vára 1813. ban 26 Decemb. a' Prusziái hadi seregnek alku által meghódolt.

Torgelow, falu a' Prusziái Elő-Pommerániában, Anclam ker. egy erdőben Uker fónál kir. vashámmal.

Torgotok, Kalmucki nemzet részént az Orosz, részént a' Chinai fő hatalom alatt.

Tormes, fő Spanyol orsz. ban melly Avila hegyen ered Castiliában, és a' Dueró főba szakad.

Torna Vármegye, nevezetét vette régi várától; fekszik felső Magyar orsz. ban Tiszán innen való részben, Gömör, Szepes, és Borsód Vármegyék között. Nagysága ezen Vármegyének 10 □ mfdre terjed, hossza 4 szélessége 2—3 mfdet tesz. Vidékje többnyire hegyes,

és fal gyanánt vétetik körül a' hegyektől, némelyek kösziklások, és kopaszok, némelyek ellenber kivált a' juhoknak, és sertéseknek jó legelőt nyújtnak. Neveztetnek közönségesen azon faluktól, mellyekhez közelebb vannak, még ezek is a' Karpati hegyeknek ágai, Barlangjaí nevezetesek: a' Szadellői és Sziliczei Borsova mellett. Folyói között nevezetesebbek: Boldva, Torna, Jablontza, és Cserna vizek. Orvosi vizei közt legnevezetesebb a' Lófejkütyya, melly 1 óra járásra fekszik a' Sziliczei Barlangtól, ezen víznek az a' különösége: hogy melegebb hónapokban öblösebben buzog, és szakaszonként, majd meg apad, majd ismét meg árad, említést érdemel a' Hidvég-Ardoi is, és a' Szögligeti. Apróbb fői számossak, mellyek közzül némelyek igen jó ízű halakat nevelnek. Tavai: Görgönél, és Komjátimál. Levegőege egészséges, némely tájékjait igen járjai szél marháji jók, vadászatja derék; gyümölcse is nagyon jó esztendőkbén, bora, kevés ennek egy része jó ízű, erdeje, iegelője bőven, földje követes, és sovány természetű, bányái nincsenek. Szárnyas vadja a' számossak; orvosi hasznos füvek is bőven teremnek itt. Számlál 1 mvst, 41 falukat, 12 pusztákat, 19,817 lakosokat, kik Magyarok és Tótok, nagyobb részént a' Római kat. Egyházhoz, részént pedig az egyesült Görög egyházhoz tartoznak, ezek a' Munkácsi, amazok pedig a' Rozsnyoi Püspök

gondviselése alatt **Portáji**.
Torna, (48° 35' 28" É. Sz. 38° 33' 3" K. H.) a' fent nevezett Vármegyének fő helye, és egyetlen egy mvsa hasonló nevű fónál, Metzensofától 4 óra, így nevezte-tik régi várától, melly egy meredek helyen feküdt volt, Leopold Császár rontotta le; díszesíti ezen vs a' Gróf Keglevich uraságnak kastélya, és kertje, egyéb gazdaság épületei, szép helyen épült Szentegyháza, Vármegye és Gyulai uraság háza. — Vagy on itt egy derék halastó; határ-béli földje közép-szerű legelbje bővek, rétjei jók, fája elég; vagy on posztó fabr. ja is, és 3 országos vásárja.

Tornallya, falu Gömör Várm. ben, Putnoki ker. ben, F. U. Tornallyai fam. Lak. Magy. kat. és ref. tul. pléb. val. Sajó vizének bal partján. Közepette egy köszikla emelkedett fel, mellynek allyán kettős sáncz volt, tetején pedig egy torony. Van itt pósta-hivatal is.

Tornacum, vs Nerviusok' földén Belg. Galliában, most Tournay, Doornik.

Tornavaccas, hegy Spanyol orsz. ban Estremadura tart. ban a' Portugaliai határ hoszában, Tájótól egész Leon tart. nyig.

Torneä, (65° 50' 50" É. Sz. 41° 52' K. H.) tengeri vs Finnland Orosz tart. ban Westerbottenben a' Bottni tenger öböl legkülsőbb északi végénél, Torneä-Elf fónál észak felé legvégsőbb vs Európában, a' hol a' leg-hosszabb nap 22 óráig tart. Vagy on ki kötője, 600 l. egy országos vásárja, mel-

lyen a' szomszéd lakosok kivált a' Lappok számos-san jelennek meg és termé-seiket némelly szükségéi-kért, értz portékákért, és t. ef. ki cserélik. A' tengeren való kereskedés földi-olajt, fagyút, marha húst, füstölt halat, és fából készült portékákat hord ki innénd. — Ezen vs a' föld le írásban híres, részszere-ént, mivel egy csillag vis-gáló Francz. társaság 1736-ban innen kezdette a' déli karika egyik grádicsának mérését, mellyet 1801-1803-ikig a' Svedi tudosok elő ad-tak, mellyből következik, hogy a' föld nem golobis forma gömbölyű, hanem mind a' két Polusánál (csúcsánál) bé nyomott; ré-szént, mivel itt sok úta-zók meg jelentek, hogy a' ma különös ritkaságot meg láthassák, hogy a' nap leg-fellebb értékében soha se nyugszik le.

Torneä-Elf, szembetünő parti fő Svecziában, melly a' Lapplandiai hegyekből jön, és a' Bottni tenger öbölnek ész. részébe önti ki magát. Muonio mellék fővalteszi Orosz orsz. felől a' határt.

Torneä-Lappmark, a' Svedi Lapplandiának egy része, Luleä Lappmárk és a' Dánia Lapplank között, melly-ből azon rész, melly Torneä, és Muonio folyóknál fekszik, 1809-ben Finnlandiával együtt Orosz orsz. hoz jött.

Tornese, kis vs Moreában Bel-verede ker. Zante kis sziget-tel által ellenben.

Torno, kis helys. a' Majlandi Como Grófs. ban, Como vs. hoz, melly a' Comi tónál fekszik, észról egy mfdnyire. Egy régi ország háznak

maradéki találtak itt, melly Pliniának nevezte-tett, vagyon itt egy néha megszűnő forrás, és valamennyire tovább vannak a' Vennai barlangok mellyekből nyáron sok víz jönki.

Torno, nevezetes vs Lanjah Török tart.ban 18 görög templ. 's Görög Püspöki lakással.

Tornya, mvs Csanád Várm. ben, Aradhoz 3. Battonyához 1 óra. F. U. Marczipányi familia. Lak. Magyarok, Oláhok, Rusnyákok, kat. és ó-hitűek; kik földműveléssel, marha tartással foglalatoskodnak. Két templomain kívül ékesítetik az Uraságnak szép kastélyától, mellyből ellátni ama Pestől egész Világos hegyekig tartó térségen. Itt kert is szép van.

Toro: tart Spanyol orsz. ban Leon tart. 2 egy mástól el választott részből áll, és 92,410 l. számlál; Fő vs

Toro, kő falak nélkül, fekszik egy dombon Duero fónál 6,600 l. bor, és gabona termesztésel.

Tora, vs Nápoly orsz. a' Fejedelem tulsó részében 2340 lak.

Toro, kis sziget, nem messze Sardinia déli partjától.

Toroa, vagy *Butua*, Kirs. Sofala part, és Sena belsejében déli Amerikában, nyug. felé Manomotopához, igen gazdagnak tartatik lenni, de bővebb ismérte hibáz.

Toroczko, Thoroczko, Thruccokó mvs Erdélyben, Torda Várm. ben, al. ker. ben, N. Enyedhez 3 1/2 Felvinczhez 3 3/4 óra. F. U. Toroczkoí fam. lak. Magy. kath. és egy hitűek. Aranyos vi-

ze mellett, magas hegyek között sok vas bányákkal, és hámorokkal.

Toroczko Sz. György, Georgsdorf, Stenjorgys, falu Erdélyben Torda Várm. ben, Toroczko mellett, F. U. G. Toroczkoí uraság; számos l. si Magy és Oláhok Franciscanus klastrommal, és kat. ref. és egy. hitű templ. és plébániákkal; több arany, ezüst, és vas bányákkal.

Torontál Vármegye, eredetét vette F. Maria Terezia alatt 2779-ben a' Temesi Bannát felosztásával. Fekszik napkel. re Temes Várm. nek, és a' Német Banáthéli katonai vidékségnek szomszédságában, dél felől pedig a' Titeli Tsajkista katonai vidékség mellett, holott Bács Várm. nek is egy része határozza, nap ny. ra Bács Vármegye keriti Tisza vizével, ész. ra pedig Csanád, és Csongrád Várm. határozzák Maros folytában; az É. Sz. 45° 15' től 46° 18' ig, és a K. H. 37° 39' től egész 38° 17' terjed. Hossza e' Várm. nek 18 1/3, szélessége pedig 11 3/4 mf. det, mind öszve 132 □ mf. det foglal magában. Számlál 7 mvst, 115 falut, és 52 pusztát; eloszlik 4 járásra: a' N. Sz. Miklósi, Török-Kanizsai, N. Becske-reki; és az új Pécsi járásra. Portáji 187. A' Csanádi Püspöki Megyéhez tartozandó. Lakosai, kiknek száma 207,000 megyénagyobhára Rácok, Oláhok, a' többiek Németek, Francziák, és kevés Magyarok. A' Rácok, kivált déli részén a' Várm. nek igen durvák, 's pallérozatlanok, hasonlóképpen az Oláhok is, ezek a' fent említett az Illy-

rikusokkal régi lakosi Torontálnak. legszorgalmatosabb földmivelők a' Németek, 's Franczia felekezettek, és e' végett legjobban is bírják magokat. Dolgosak a' Magyarok is, kivált a' dohány természetűk. A' Németek Frakoniából, 's Sváb orsz. ból VI Károly alatt szállítottak ide, hitek-re nézve nagyobbára katolikuskok, vagynak még is közöttök evang. és ref. is. A' Francziák Lotharingiából származtak, és 6-dik Károly alatt telepedtek e' földre, 5 helységeik vagynak, öltözetjekkel a' Magyarokét majmozzák, kik-től accentusokat is szoptak Annyai nyelvökbe. Ezen jövevény Kolonisták, mivel eleintén minden szükségést az *Erarium* kölcségén kaptak, és egynehány esztendőnk folytával az adótól menttek voltak, igen gyarapódtak birtokokban, és innét faluik a' házak csinoságára, 's rendjére nézve nem engednek egyéb Magyar orsz. faluinak. Dérék kereskedést üznek gabonáikkal, rizskásával, mellyet szerencsésen természetnek egy néhány esztendőök olta, kivált Becse körül, a' holott is többnyire búzáikat, 's egyéb termésöket az a'ra ásitozó kereskedőknek jó áron elszokták adni. E' Vármegyének vidéke lapályos, hegyektől ment, mindenféle gabonát gazdagon természetű. Ég hajlattyá melegebb, mint egyéb része Magyar orsz. részeinek. Fájdalom, hogy több térjei árván, el hagyatva feküsznek, 31 □ mfdet egyedül rétekkal posványal ve-

gyültt mocsárok takarnak, melly utóbbak a' levegőbe is ártalmas részeket eresztnek, 's a' körül lévő környék lakosainak épségét rongálják. Folyói nevezetesebbek: a' Tisza, Maros, Béga, Temes, Aranka, Berzova. A' Maros, Tisza, Temes özöni nagy darab földet haszतालanná tesznek, bátor e víz ostromok ellen is már erős gátok emeltettek légyen 2 Vármegye kölcségén; nevezetes az 1750-dik évben ásatott Béga csatornája is, a' később vezetett Berzava csatornájival. A' Rizskása természetnek meszire nyúló puszták áldoztatnak fel, és e' puszták temerdéke, 's kies legelők végett nagy becsben van Torontálban a' baromtartás ezt ugyan a' Paraszt-ság nem nagyra viheti, mivel itten az *Urbarium* küllömbözik egyéb részétől országunknak, 's a' köz-ség nem birhat legelőt hanem szántó földjéhez van szabva kinek kinek. A' katolikuskok a' Csanádi, az 6-hitűek pedig a' Temesi és Verseczi Pöspökségekhez tartoznak.

Toropez, (56° 29' 43" É. Sz. 48° 26' K. H.) régi kerületi vs Pákw Orosz helyt. Toropa fónál, melly itt a' Salomino, és Salokowa tavakból jön, vagyon 1,206 h. 13 templ. 2 klast. 7,140 l. kik hasznos kis kalmári, és termésbéli kereskedést üznek vagyon itt több timárság is.

Torreçillade los Cameros, kis hegyi vs Burgos Spanyol tart. ban.

Torre del Gréco, Turris Graeci, nevezetes helys. Nápoly orsz. Nápoly tart. ban, Ve-

- suvius hegye, és a' tenger között 15,700 l. valának, 1794-ben a' Vesuvius kiomlása által eltemetett.
- Torre dell' Annunziato**, l. Giachinopoli.
- Torre de Roncorvo**, kerületi főhelye, és határi erősség, derek várral Trazos Montes Portugallia tart.ban Rovedo hegy alatt Duero, és Sabor fók között, vagy 384 h., 1500 l. és szappan fábrikája.
- Torrent**, (39° 28' É. Sz. 16° 23' K. H.) vs Valencia Spanyol tart.ban 5400 l.
- Torrequemada**, Torquemada, Porta Augusta, kiskerített vs Leon Spanyol tart.ban.
- Torre Rossa**, vs Ferrara tart. az Egyházi birtokban.
- Torres deq' Eambaras**, vs Spanyol orsz.ban Catalonia tart.ban a' tengernél.
- Torres Novas**, helys. Estremadura Portugal tart.ban pamut fabr.val.
- Torres Kedras**, Turres Veteres, kerületi főhely Estremadura Portug. tart.ban Sizandro fónál 605 h. 2,260 lak.
- Torreximanto**, (37° 51' É. Sz. 12° 38' K. H.) vs Jaen Spanyol tart.ban 4,000 l.
- Torricella**, vs Nápolyban Abruzzó innenső részében.
- Torridal**, fő Norvegiában Christiansand megyében.
- Torriglia**, Grófs. Genua Hercszen, 1760-tól fogva S. Stefanoi Avanti Grófs.gal fejedelemségre emeltetett, Doria familiához tartozik.
- Torrington**, helys. Devon Angoly Grófs.ban Towridge fónál gyapjú materia fabr. és Irlandiával való kereskedéssel.
- Torro de Bogio**, a' Lissaboni kikötőnek tornya. A' tengerben karókon áll, meg
- vagyon rakva agyúkkal és jó őrizetet szolgáltatott. Altalellenben fekszik S. Giaron nevű erősség. Egy hajó sem mehet el mellette lövés nélkül.
- Torriburn**, falu déli Scocziában Fife Grófs.ban egy kikötővel, mellyből sok kőszén hordatik ki.
- Torschok**, (57° 21' É. Sz. 55° 50' K. H.) jelesszépen épült kerületi vs Twer Orosz Helyt. Twercza fónál 1792 h. 52' deszka házakkal, egy kőből épült kereskedő házzal 111 boltokkal, 23 temp. 2 klastr. nevendékpap házzal, nemzeti iskolával, és 9,270, l. kik mindenféle mesterséget űznek. Vannak külömbféle kézművei, bőr, 's kordován fabr. kereskedése nagy 's hasznos.
- Torshavn**, l. Strömöe.
- Torshölla**, Torsilia, mys Södermannland Svedi tart. ban Mällartónál, vannak vashámori, 's derek malmai.
- Tortola**, Westindiában (nyug. Indiában) a' Szüleány (Jungfer) szigetek között egyik, az Angolokhoz tartozik, 4 □ mfd nagys. a' Spanyol Townnal együtt 9000 l. ezek közül 6000 Szerrecsenek, kik marha tartással, élelem terméssel, pamut, és czúkor természetlással foglalatoskodnak, és leginkább bőrt hordának ki.
- Tortona**, Dertona, (44° 53' 26" É. Sz. 26° 32' 38" K. H.) megerősített vs Sardinia Kirs.ban, fekszik dombon, Scrvia fónál 8,500 l. 's Püspöki lakással. Innen veszi nevét a' következő:
- Tortonese**, tart. Savoyában kel.ről Paves tart. határos dél felől Genuai. urad.mal.

nyug.ról Alessandrino tart. ész. felől pedig Lemellinoval. 1736-ban tett békeségtől fogva Savoyához tartozik.

Tortosa, Dertosa (40° 48' 38" É. Sz. 18' 12' 18" K. H.) meg erősített vs Spanyol Catalonia tart.ban Ebro fónál nál mellyen keresztül alkalmas hid vezet, 10,700 l. kastéllyal Püspök lakással kereskedésel, és halászsattal.

Tortosa, Antaradus, tengeri vs Török orsz.ban Tarablüsi Basaságban, klastrommal, és ki kötövel.

Tortue, sziget ész. Amerikában nem messze az Antilliai S. Domingo szigettől. Minden felől magas köszirtekkel körül vagyón véve, olly annyira, hogy egy könnyen hozzá férni lehetetlen és csak a' déli oldalán vagyón egy derék ki kötöje, erős kastéllyal, mellynél fekszik Basseterre helység; vagyón nádméze, dohányja, de vize nincsen azért a' lakosok eső vízzel élnek. A' Francziák itt egy igazgatóval, és Coloniával birnak.

Tortue Salde, la Salsa Tortuga, Insula Testudinis, kis sziget a' Westindiai S. Domingo szigetnél só aknákkal.

Tory, (55° 9' É. Sz. 8° 45' K. H.) sziget Irelandi Donegal Grófs. szélén, Horn hegyfoktól nyugot ész. felé.

Tos, falu Nürnberg, vagy Norimberga, és Fürth között üveg fabr.val és hámorral, örlő, és metzző malmokkal a' Pegnitz fón, mellynek folyása 1785 itt egészen más útra térítetett.

Tosa, (41° 41' É. Sz. 19° 45' K. H.) kis vs ki kötövel Spanyol orsz.ban Catalonia

tart.ban, egy hasonló nevű hegy fokon Tordera, és Palamos hatarok közt, 2,400 l.kal.

Tosa, kis vs Sicziliában Val di Demona tart.ban, Polina fónál a' Toscaniai tengerbe való kifolyásánál.

Tosa, Athiso, fő Olasz orsz.ban, melly de la Fourche hegyben ered ugyan azon tóból mellyből Rhona fő veszi kezdetét. Vágtére a' Lago Maggiorebe foly Majlandi orsz.ban.

Tosa, Tonsa, k. ország és vs Chickök sziget partján kel, re Japániában Asiában.

Toscana, nagy Herczs. Olasz orsz.ban 1803-ban Kirs.ra emeltetett régi Hetruria neve alatt, de nem sok idő múlva I. Lajos halála után 1807-ben Decemb. Francia országgal öszve kapcsolattott, de ismét Nagy Herczs. re változtatván, 1809 2-dik Martiustól fogva mint Fr. fő Helyts. a' Luccai s Piombinoi Her.nének Elizának juta birtokában vala. 1814 esztendő kezdetén a' volt Nápolyi Kir.tól Murattól Ferdinándnak az-előbbi Nagy Hercz.nek számára elfoglaltatott, kinek is Májusban által adatott. Fekszik az É. Sz. 42° 15' és 44° 10' közt és a' K. H. 27° 50' és 30° közt a' közép tenger-nél, melly itt a' Tyr-rhenumi vagy is Thusciai tengernek neveztetik, Majland, Lucca, Piombino, és az Egyházi birtokok közt, ész.ról dél felé mint egy 30 geogr. mfd hosszú, nyug.ról kelett felé 22 széles, és 410 □ mfd nagys. klimája általiában véve gyenge, szelíd, kellemetes, és minden élő teremtménynek diszlésére alkalmas. A' tél

Decembertől Martiusig tart, hideg 's fagy tulajdonképpen csak a' hegyekben uralkodik, holott a' hó gyakran elég sokáig marad fekvén. Levegője egészséges, azonban vannak egészségtelen tájakok is, főképen a' partokon, holott a' nagy mozsárok a' levegő eget megtöri. A' föld egészen véve közönségesen termékeny és bőven fizető. Felső része ezen tart.nak részént hegyes, mivel az Apennini hegyek északi, és keleti részeit bérceztvén, meszes elágasodnak. Tűzokádó hegyeknek több nyomdokit találni itt. Földe elegendőképen nedvített a' patakokon kívül több mint 2000 nagyobb és kisebbfókat számlálni, hanem minnyáján csak parti fók. Ezek közzül nevezetesebbek Arno Chiana, és Ombrone vizek. Tavai is többen vannak, azonban mind csekélyek; ezek közzül: a' Lago di Castiglione delle Pescaya, der Lago di Bientina, der Chiaro Montepulciano, Chiaro di Chiusi emlékezetre méltóbbak. Főtermései: gabona, olaj, bor, déli drága gyümölcs, szelíd barom, selyem, ezeken kívül: vas, ólom, ezüst, márvány, jó porcelán föld, len kender 's a' t. Számos ásvány források. A' L. száma 1,200,000 meg. — A' Francia fő hatalom alatt 3 osztályra volt osztva, u. m.: az Arnoi, közép-tengeri, és Ombronei osztályokra, hanem most ismét 4 fő részből áll: Florenczia, Pisa, és Siena tart. ból és Stato degli Presidii nagy részéből Elba 's más apró szigetskből. Virágzó

kereskedésének fő helye Livorno, Fő vsa. Florentia, *Toscanella*, Salumbrona, Tuscia, Tuscania, kis hegyi vs Péter öröksége tart. ban az Egyházi birtokokban Marcha kis fónál.

Toscaniai tenger, Mare Tuscum, Tyrrhenium egy része a' közép tengernek, Olasz országnál a' Toscana, Egyházi birtok, Nápoly Kirs. Sicilia, Sardinia, és Corsika szigetek között.

Toscolano, vs Venecziai Besciano tart. ban Garda tónál 2,300 l.

Toser, nagy kereskedő hely a' Tunisi bir. ban az ész. Afrikai Belad al Dscherid tart. nál.

Tossayo, l. Tuisis.

Tost, lengy. Toszek, kerületi vs Felső Silesiában Oepelni Fejedelemségben hegyi várral 134 h. 750 l. és posztó szövással. — A' hasonló nevű kerület 23 1/2 □ mfdet és 44,700 l. foglal.

Toston, falu a' Canariai Fortventura szigetben tengeri ki kötövel, és erős toronnyal.

Toszek, l. Tost.

Totana, (37° 45' É. Sz. 15° 24' K. H.) vs Spanyolban Murcia tart. ban 8,200 l.

Tótfalu, hely. Pest Várm. ben, Pilisi jár. ban, nyúl szigetében, Vácshoz 1/2 óra. Az ó-Budai urad. hoz tartozik. Lak. Magy. ref. és kath. tul. templ. és pléb. val. Tahi pusztájokon, Sz. Endrei határokon híres jó bort termesztenek; Kecské szigetében kaszállóval bir. nak; többnyire hajós legénykednek.

Totma, (60° 8' É. Sz. 60° 21' K. H.) szép, és munkás kerületi vs Wologda Orosz

Helyt. Suchona fónál 462 h. 17 templ. 3 klast. 2,900 l. kik többnyire kereskedők, vagyon 2 só főző háza. Suchona fónál, mellynek a' Swoskoi falu szolgállaerakó helyül Arkangyal vs felé való kereskedéssel. 's hájó építő helyel.

Totness, helys. Devon Angol Grófs.ban Dort fónál gyapjú materia fabr.val, és jó vásárokkal.

Tót Ország, Slavonia, Magyar koronához tartozó ország; ez alatt délre 44° 50' — 46° 12' É. Sz. és 34° 44' — 38° 18' K. H. Dráva, Száva és Duna Fő vizek között fekszik. Nyug.ra és ész.ra Horvát és Magyar orsz. kel. re Szerbia, délre Bosznia által kerítettik. Nagysága 206 □ mfd. Hossza nyug.ról kel.re 34, szélessége 12 német mfd. Polgári és katonai részekre osztatik. A' polgári része három Vármegyétet számlál, mellyek a' Verőczei, Posegai, és Szeremi. A' katonai három regement vidékekből áll: u. m. a' Gradiskai, Bródi és Pétervári regementek földiből. Egy nagyhegystől vágattatik keresztül, melly Horvát orsz.ból nyúlik belé, Duna vize felé tart, és Karlowitz vsánál terület, mellytől Karlowitz-i nevet is visel. Nevezetesek a' Krudia és Papuk hegyek is benne. Legmagasabb teteje 2748 lábnyira emelkedik a' fő víz színe felett. Nagy részént erdős is, és dombos, többnyire lapályos. Fő folyó vizei: Dráva, Száva és Duna, mellyek által Magyar országtól, Bosniától, 's Szerbiától elválasztatik. Nevezetes fő vizei: Illova, melly Hor-

vát orsz.tól különözi; Biela, Pakra, Vuknizska, Vut-sitza, Orlyava, Vuka, Bos-suth, Strug, 's a' t. Számos tavai, mocsári és posványi is vannak, mellyeket a' kiáradó fő vizek szaporítanak. Levegőege a' hegyes környékekben tiszta és egészséges; a' vizek körül nedves, egészségtelen; a' lapályokon lágy és heves, úgy hogy a' marhák itt kinn telenek, 's a' tél többnyire csak két holnapig tart. Földe jó kövér, trágyázás és jó miveltetés nélkül is termékeny közönségesen. A' növények országából bővelkedik kukoriczával, búzával, mindennemű gabonával, tönköllet, dohánynyal, krumplival, babbal, lencsével, 's más főzelékekkel. Gyümölcsöt is, kivált szilvát, baraszkot, gesztenyét, mandulát, gazdagon terem. Erdeiben külömbféle fákat nevel: nevezetesebbek a' tölgy, bükk, nyír, nyár, kőris, törökmagyaró és édes fák. Számos itt a' szeder, és vadgyümölcsfa is. Dombjai rakvák szőlő tőkékkel olly bőven, hogy ezek vadon is teremnek, és külömbféle csemetékekkel. Az állatok országából: Szelid állatai a' számtalan sertvés, sok juh, méh, kivált Szerem Várm.ben, és elég szarvasmarha. Vadakkal is bővelkedik; ezekből enni való a' tuzok, mindennemű fogoly, sárca, fáczán, snepf, és más szárnyas és erdei állatok. Nem enni valókból nevezetesebbek: a' medve, farkas, róka, gerény, hiúz, borz, vidra; a' sas, keselyű, sólyom, vércse, külömbféle kánya,

's a' t. Fővizeiben és tavai-
ban vannak több nemű ha-
lai; mellyek közt legjele-
sebb a' viza Duna vízében.
Az ásványok országából ne-
vezetesebbek itt a' külömb-
féle festő föld, márvány,
alabástrom, kőszén, torfa,
salétrom, vaskő, de nem
készítették ki. Arany talá-
tatik némely fő vizeinek
homokában. Hegyeinek al-
lyaiban sok érczes és sava-
nyú vizei is vannak. Szám-
lál 3 Sz. k. (Pétervár, E-
szék, Posega) vsokat, 27
mvsokat, 875 falukat, és 3
pusztákat. Helységei több-
nyire igen középszerűen,
vagy éppen csekélyen épül-
tek; kevés itt a' kőfalú,
mindelezett ház, a' templo-
mokon, klostromokon, ka-
szárnyákon, és uri kasté-
lyokon kívül; többnyire
vályogból vagynak a' falak,
és nádkáka, szalma a' fe-
dél. Sokat szenvedett ez az
ország a' Török birtok a-
alatt, azolta kevés földes
urak laknak benne állan-
dóul. Tizennyolczadik szá-
zad oltá szedettek őszve
faluik; az előtt a' házak
szanaszét állottak. Lakosi
magokat Illyrusoknak tar-
tyák, de ezeknek maradé-
ki legkevesebbek, hanem
Albaniából, Dalmátiából,
Bosniából, Szerviából, O-
láh országból, ide szakadt
elegyes Slavusok, Bácsok
többnyire. Azért nyelvök
azon eredeti Illyrikusoké-
től, kik Albánia hegyei
közt fenn vagynak, kü-
lömböző is, és a' Slavuso-
kéhez közelebbit, a' törö-
kökével kevert. Mintegy
10—12 résznyire Németek is
lakták, Magyarok is szá-
mosan lakták egykor, de
már fogytokon vannak. Czi-

gányok is majoroskodnak
itt; Oláhok és Morlákok
Posega Várm.b. tartózkod-
nak. Foglalatoskodnak leg-
többnyire szántással vetés-
sel, sertés, juh, marha és
méh tartással, bor és do-
hány termesztéssel, selyem
szerzéssel; kevesen üzik a'
mesterségeket és kézi mű-
veket. Helyhesztetésök a'
kereskedésre is bírja őket.
Fő jövedelmek a' derék Po-
segai dohány; az édes, hi-
res Szemeri bor, melly a'
Montepulcianóival veteke-
dik; a' gyapjú, méz, szli-
vovicza (ráki) sertés 's a' t.
Religiójokra nézve na-
gyobb részént Római részént
görög szertartású kereszté-
ny kath. és a' Diákovári
's Körösi Püspökséghez tar-
tozandók; a' többiek ó-hi-
tűek, a' Karloviczi Érsek,
és Pakrázti Püspök alatt.
1776-ban már csak három
reformatus helységek vol-
tanak Eszék körül. Oktat-
tatnak Eszéki és Posegai
Gymnasium.ban, a' Vuko-
vári és Rumi al. iskolákban.
Ezekhez járult az idén a'
Karloviczi ó hitű Lyceum.
A' polgári részen, három
Vármegyékben, lakóknak
száma mintegy 287,902. A'
katonai három regemente-
ké, 230079. Ezen ország haj-
dan Pannoniának egy jeles
részét tette; Slavonia ne-
vét vette a' VII-dik század-
ban Kristus születése után
ideszakadt Slavusoktól. VIII
dik században tulajdon Her-
cegei voltak; 11-dik szá-
zadban részszerént önként,
részszerént meghódítatván
a' Magyar Koronához kap-
csoltatott. 1471-ben szenve-
dett pusztítást először a'
Törököktől; 1562-ban a'
Török iga alá jutott.

1587-ben egy része a Török hatalmából kiragadtatott és Horváth országgal egyesítettet. 1699-től fogva a Karlowiezi békülés után egészen vissza foglaltatott; 1745-ig hét katoná vidékekre felosztatva maradt; ez időtől fogva a határ széleken nem fekvő része a katonáskadástól felszabadított, Magyar országi igazgatás alá vettetett, és 3 Vármegyére felosztatott; a határ széleken katonai lábon maradt.

Totrusch, kis vs alsó Moldvában só bányával és tágas úttal Erdélybe melly az Oitozi szoroságon vezet által.

Toul, Tullum, (43° 40' 32" É. Sz. 23° 33' 18" K. H.) régi nevezetes, és erős vs egyszer'smind ker.beli fő hely Meurthe Francz. oszt. ban Mosel fónál, 6950 l. vagon szőlő termesztése; fogháza, kaszárnyái, kalap, süveg, porcellán, és kapcsa fabrikái, pamut fonással, timársággal, és bor kereskedéssel.

Toulon, Tolonium, Telonium, Telo Martius, (43° 7' 16" É. Sz. 23° 35' 26" K. H.) nevezetes, és erős tengeri vs és kerületi főhely Fran. Var oszt. ban, a közép tengernek egyik öblénél melly ben fekszenek az úgy nevezett két Testvér szigetei 2400 h. 29000 l. és derék ki kötővel, melly jól meg vagon erősítve és egyik a 3 nagy Franczia hadi ki kötők közzül. A vs nagy, ó és új vsra osztatik; az elsőben vagon szép Tanács ház, és kellemes sétáló hely. Az új vsban jeles a piatz, és több szép épületek, 3 vendég házak. A kikö-

tő is kettős, tudniillik az ó és új közsziklával, és 2 gáttal bé vagon kerítve, igen tágas és kívülről kellemetes tekintetet mutat. Itt látni egy nagy tengeri fogházat, hajó csináló helyeket mellyek között nevezetes a Grognarti nagy hajó csináló hely, említésre méltó továbbá: a hajózásra ügyelő oskola, fegyver fabr. a tengeri életes házak, kovács 's vitorla vászón fabr. ágyú öntő művek, a gallyai rabszolgák vagy is a gallya udvar, sütő ház 's a t. — Mindenik ki kötőnek szoros bé járása, ágyús sánczok által őriztetik; előtte vagon a derék ki kötő torok, körülete több várak és kastélyok, mellyek álméködásra méltó erősséget szerznek a vsnak olly annyira, hogy ez a tenger felől meg nem támadtathatik; az Angolok is csak ravaszág által jöhettek ezen vsnak birtokában, mellyből azonban, alig hogy megmelegítették helyeket, már is ki verettettek. Vannak itt több fabr. ugmint: gyapjú materia, kalap, szappan, olaj, 'st. ef. fabr. Ezen tájékban kaporna is termesztetik, a halászaton, és parti kereskedésen kívül békesség idején kereskedést üznek Levante, és Amerika felé: kapornával, borral, tinhallal, apró heringel, kláriszal 's t. ef. — A vsban lakik most az oszt. al Praefectusa, polgári és tengeri Praefectus, egésszre ügyelő tanács, lyceum, tengeri fő iskola (Academia) tengeri vendég ház, egy beteg ház 's a t. A vs környéke szép, és ter-

és termékeny. — Ezen ki költő 1793 26 Aug. ravasz-
ság által az egyesült Ang-
gol és Spanyol hajósere-
geknek meg adta magát,
de 17 Decemb. ismét el vé-
tetett a' Francziák által.

Toulousain, (Tolosai kerület)
tart. a' régi felső Langue-
docban Francz. orsz.ban,
mellyhez tartozta a' Tolo-
sai Egyházi megye, Car-
maing tart.ban, Alsó Mon-
tauban, és Commingesből
egy rész; dombos 's gabo-
nával bővelkedő tájék, ke-
ves szőlő termesztéssel és
kevés ásványokkal. Most
nagyobb részét a' felső
Garonne oszt.nak állítja.

Toulouse, vagy **Tolossa**, (43°
35' 40'' É. Sz. 19° 6' 31'' K.
H.) fő vs felső Garonne
Francz. oszt.ban régi, ne-
vezetes, nagy és gazdag
vs, fekszik Garonne főnek
jobb partján 1/4 óra a' dé-
li csatornának kezdetétől,
igen szép 's termékeny tér-
ségen; 51,200 l. számlál. Je-
les itt a' Garonne főn fekvő
kő híd, mely a' leg-
szébb hidak közé tartozik
egész Európában. A' vsnak
útzái többnyire szélesek,
kövel jól ki rakottak, há-
zai 3 és 4 emeletűek, nagy
piacokkal. A' Garonne hosz-
zában szép sétáló hely
nyitattott, mellynek elle-
nében fekszik Tonnes szí-
gete. Az egész vsban csak
2 ugró kút vagyon. Az em-
lékezetre méltó épületek
közé tartoznak: a' régi ká-
ptalanbeli templom, a' haj-
dani Érseki palota, a' Nar-
bonnaisi vár, az előbbi
Nagy Priornak palotája,
a' Tanátsház, mely Fran-
orsz.ban a' legszebb épüle-
tek közül való, egy játék
házzal, és fogházzal, a nagy
HÜB. LEX. V. DAR.

ispitájon kívül vagyon még
egy árvaház is, és más jól
tévő intézetek. Találni itt
szép Római régiségeket. A'
tudománybéli intézetek-
hez tartozik. A' viráglát-
ztatás, rajzoló, és köfa-
ragó fő iskola, mezei gaz-
daságra ügyelő társaság,
egy orvosi társaság, egy
Lyceum, mesterség kabi-
net, csillag vizsgáló torony,
kép gyűjtemény, — Fabri-
kái: selyem materia, da-
masz, flanel, finom parket,
gyapjú, és pamut materia,
posztó. 's t. ef. portékákat
készítenek. A' körül fekvő
tájék: selymet, gabonát,
bort, és gyapjút nyújt. A'
vs' alkalmas fekvése mi-
att szembetünőbb lehetne
a' kereskedés. — Ezen vs-
ban lakik az osztály felső
igazgatója, az egy Érsek, a'
Comissarius, kinek hatal-
ma alatt vagyon a' tengeri
erő a' 's t. Itt 1814-ben
Aprilis holnapban az egye-
sült Angol és Spanyol ha-
di erő, és a' Francziák
közt ütközet történvén,
ezek megverettek, és To-
losa vsa a' diadalmas egy-
gyesültek kezébe került.

Toumago, sziget Australiában,
közel Karolina szigetéhez,
bővelkedik krumplival, ko-
kusdióval, és nádmézzel.

Tour de Cordouan, I. Cordo-
uan.

Tour de Peil la, megcsökent
vs Helvetziában Waad kan-
tonban 700 l. közel Vevay
vshoz.

Tour du Pin, la, vs kerületi
főhely Isere Francz. oszt.
ban Bourbe főnél, 3100 l.
gyolcs fabr. és harisnya
kötéssel.

Tour la Ville, vs Canal Fran-
oszt.ban 3400 l.

Touraine, hajdan tart. Fran.

orsz.ban, melly a' revolutió ki útése előtt egy fő helyts.got képezett, 520,000 l.kal, fekszik Maine, Orleanais, Berry, Blesois, Poitou, és Aujon tart.nyok közt, térsége 186 □ mfd-ból áll. A' tart. szép, és kellemetes klimája vagy on, hogy Francz. orsz. kertének neveztetett. Elég nedves, nevezetesebb fői: Loire, Cher, Indre, Vienne, Cise, Goure, Baransle, Cheisille, Brenne, Fare, Authion, Indrois, Busse's a' t. De mind ezek közül csak a' Loire, Cher, és Vienne alkatmatossak a' hájózásra. A' Loire fő által felső és alsó Turainere osztatik. Földje többnyire egyenes, és dombos, de általjában véve igen termékeny, és minden élelemmel bőven fizető egyes részei e' tart.nak: Varennes, Leverron, Champagne-Thurangelle, Brenne, és Gastine. Több tájékaiban vannak pusztái, mellyek még is többnyire marhák' legelő helyekül szolgálnak. Vannak itt nagy erdők, jelesebbek: Amtares, Lothes, és Chinon erdők. Nevezetesebb ásványai: vas, építeni való kő, és tűzkő salétrom, és ásvány források. — Most nagyobb része ezen tart.nak Indreu, és Loire osztályt teszi.

Tourbe, fő Franczia orsz.ban a' volt Retelois tart.ban melly nem mesze Autrytól Aine főba folyik.

Tauret Tassis, kis Fejedelemség Hennegauban azon csúcs on, melly Brabantiában Brüssel felé bényúlik, Halle tájékában; nagysága 8 □ mfdet tesz 14000 l.kal, jövedelme 80000 forintra

megy.

Tourten, hajók nyugvó helye Mycone török szigeten Archipelagusban.

Tournay, Tornacum, l. Doornik.

Tournhut, vs Brabantban gyolcs fabr.val.

Tuornois, Tours nevű Fran.vstól. Ezen név Franczia orsz.ban a' szokásban levő pénzek neveihez függesztetik (p.o. Tournois, Sou, Denier) emlékezet okáért, hogy Tours vsában verett pénz-becs szerént kitudhassa kivennia' pénznek értékét, mert ennek becse egy fertálllyal alább való vala, mintsem a' Párisi pénz-becs.

Tournon, Taurodonum, (45° 6' É. Sz. 22° 25' K. H.) kis vs és kerületi főhely Ardeche Francz. oszt.ban nem messze Rhone fótól, 3420 l. bor kereskedésel.

Tournon, vs Lot és Garonne Francz. oszt.ban 7800 l.

Tournus, Tornucium, (46° 33' 46'' É. Sz. 22° 32' K. H.) vs Saonne, és Loire Fran. oszt.han 4600 l.

Tours, Turoni, Caesarodunum, (47° 23' 46'' É. Sz. 18° 21' 32'' K. H.) Indre, és Loire Francz. oszt.nak fő vsa (hajdan Tauraine tart.) régi nagy és helyes vs szép térségen, (melly Francz. orsz. kertének neveztetik) Loire, és Cher fők közt, holott a' Loire fón szép 19 bolthajtáson nyugvó kőhid vezet által népessége 21200 számláltatik. Lakik itt egy Érsek, az oszt.nak fő Praefectusa, és egy kereskedő törvényszék. Nevezetes, és jól épült vs, vagy on 6 szép ugrókútja, egy régi vára, tágas sétáló helye, 's régi

szép káptalan temploma. Az itt lévő nagy fábrikák, kivált a' selyem fabr. a' revolúliótól fogva igen megcsökkentek, a' selyem fábrikákon kívül vannak még itt posztó, gyapjú materia's félporzellán fabr. ezek portékáival, gabonával, borral, anissal, koriander maggal, hüvejes veteményekkel, gyümölcselel, dió olajjal, kendermaggal, mézzel 's t. ef. szembetűnő kereskedést üz.

Teurves, vs Var Francz. oszt. ban 2700 l.

Tou-gun, vs Kouei-tcheou tart. ban, e' hegyek körül lakott a' független Miaosse; melly 1775-ben csak nem egészen ki irtatott megyéjében vannak 2. II-dik rangú 2. III-dik rangú vsok.

Tovala, határ vár Travancorban a' Bombey-Angol Helyt. kel. Indiában, közel a' Corin fokhoz védhely Madura, és Marawa ellen, kis ki kötövel, egy kath. temp. mal ezen Foknál.

Tóváros, l. Tata.

Towcester, helys. Northampton Angol Grófs. ban Dove fónál, selyem, és csipke kézi mesterséggel.

Tower, l. London.

Townon, vs Sommerset Angol Grófs. ban.

Towy, Tobias fó Angol orsz. ban Wales Hercz. ben melly Teuby öbölbe foly.

Traba, vs, és ki kötő Candia szigeten Canea környékében.

Trabnik, vs Bosnia török tart. ban.

Trachenberg, Fejedl. alsó Silesiában Schönborni Grófhoz tartozik 6 1/2 mfdre megy nagysága, 13000 l. kel. ről Militschel, dél felé Oels Fejedelemséggel,

észak felől Lengyel orsz. gal, nyugotról Wolau Fejedelemséggel határos. Fő vsa

Trachenberg, Dracomontium, fekszik Bartsch fónál, vagy 208 h. 1800 l. erős vára kath. és evang. temp. mal, 's gyolcs szövésselel.

Trachonitis, tart. Judeában Jordánon túl; Gallilaeától Pancas kerület által választott el; Betanaea mellett, Ituraeával, melly Auranitis Flavius Jósefnél egyesülve; Strabo és Joseph szerént lakosi rabló, hegy üregekben lakott vad nép volt többnyire. Egy helysége esméretes: Canatha falu.

Tracht, Trachtin, mvs Morvában Brünn ker. helybéli káplánsággal, és majjorral 108 h. 600 l.

Trachemen, falu kelet Prusziában, Insterburg ker. ben, kir. ménessel, mellyben 1200 ménlő, 70—80 számár, és öszvér neveltetik.

Trada, Kango, és Zwartenberg, Karro róna Caplandiában Sehwellendani ker. ben, ezek ott, a' hol nedvesek, némely darabokban termékenyek, de fekvések miatt kevesse míveltetnek. Vannak itt mindenféle vadak, és két forró aczélos forrás.

Traetta, vs Terra die Lavoro Nápolyi tart. ban 3,340 lak.

Trafalgar, hegy-fok Sevilla Spanyol Kirs. ban a' Gibraltari tenger szorulat nyug. bé menésénél. Az újj időkben híressé lett ama' nagy győzedelem által, mellyet Nelson Angol Admirális az egyesült Spanyol és Fran. hadi hajós s: regen nyert, de ezen győzedelem ama

- halhatatlan tengeri Bajnoknak életébe került.
- Traffaria**, falu Estremadura Portug. tart.ban régi kastélyal, melly fogság helyül, és pestis idejében contumacz helyül szolgál.
- Tragösz**, falu felső Stájerban Brucki ker. hasonló nevű hegyes tájéban, pléb.val és gipszbányával.
- Tragonara**, vs Nápolyban Capitanata tart.ban egy Püspökséggel.
- Tragonisi**, kis török sziget Arc hipelagusban.
- Tragu**, kis, azonban vidám vs, és kikötő Dalmátiában 15 mfdnyire Spalatrotól.
- Tragurium**, vs Dalmátiában egy félszigeten, jó révvel a' tenger öbölnél, Issensektől népesítettett, most Trau.
- Trahiguera**, (40° 28' É. Sz. 16° 54' K. H.) vs Valencia Spanyol. tart.ban 2000 l.
- Trahona**, vs Valtelin Grófs. Adda fónál, ettől az egész tájék Trahen völgyének neveztetik.
- Trajan-kapuja**, l. Thorpasz.
- Trajanopol**, vs Rum-ili török tart.ban Gallipoli fél szigetben, also Maricza fónál mint egy 15,000 l.
- Trajectus**, Batavusok' földén, hol most Ultrajectum, Utrecht.
- Traietta**, Trajectum, kis és jó épült vs Terra di Lavoro Nápoly tart.ban egy Püspökséggel.
- Traina**, vs Siciliában Val di Demona tart. 1580 h. 6300 lak.
- Traisckirchen**, Drasskirchen, mvs Austriában Ens fónál; itt lakik a' Bécsi erdőn alól lévő fertálynak kerülési tisztje; fekszik a' Stajer orsz. vezető pósta útjánál, és Schwächat fónál,
- vagyon pléb.ja, malma, és fabr. 140 h.
- Trakenburg**, mvs alsó Stajer orsz.ban Cillei ker. 70 h. hasonló nevű hegyei várnak maradékival, vasbányával, üveg hutával.
- Tralee**, fő hely Korry Grófs. ban Irelandiában, 4 mfdnyire a' tengertől hasonló nevű öbölnél, melly egész a' hegységig 50—60 Tonnákkal megterhelt hajókat bir, ostreacsigával és heringel bővelkedik.
- Tramin**, Traminium, helys. Tyrolisban, jó bor természetessel. Ezen helys.nek szöleje Német orsz. több helyeiben is esméretes.
- Tramonti**, vs Nápoly orsz. az innenső Fejedsben 2350 l.
- Tramore**, helys. és tengeri ferdő Waterford Irelandi Grófs. ban, Tramore öbölnél nyug. felé Waterfordtól. Ezen öböl szélveszes időben a' hajózásra nézve veszedelmes. Rünshark-Harbour nevű kikötő egyedül bátorságos benne.
- Tramutola**, vs Basilicata Nápolyi tart.ban 4000 l.
- Tranent**, helys. déli Scotziában Edinburg Grófs. ban, szén kereskedéssel, 's igen régi templ.
- Trangam**, orsz. Malakkai fél szigetben hátulsó Indiában hasonló nevű fő vssal, melly egy Rajáh'nak vagy is Kir.nak széke.
- Trani**, vs Terra di Bari vagy Trani Nápoly tart.ban elég helyessen épült egy tengeri fél szigetben 13790 l. egy Érsekkal, kastélyal, egy új, derék, de nem mély kikötővel; kereskedik gabonával.
- Trankebar**, Tranquebar, jobban Turangaburi (az az: Ló vagy Vizi vs) (10° 56' É.

Sz. 79° 40' 3" K. H.) a' Dá-
nusok' meg erősített fő he-
lye Ostindiában Koroman-
del parton Tanjore orsz.
ban Koleran fótól dél felé
15000 l. kikötővel, pamut
kézi művekkel, tengeri só
főzéssel, szembetűnő ke-
reskedéssel, és 1706 eszten-
dőtől fogva híres luth. Mis-
sionarius intézettel azok
számára, kik még a' po-
gányságban sinlődnék ho-
vá tartozik egy könyv-
nyomtató műv., egy tudós
társaság, némely oskolák,
egy keresményes intézet-
tel, találni itt egy Mala-
bári, és 1 kath. templ. 5
Hindus Pagodákat, és egy
Mahomed mecsetet. Közel
ide fekszik a' Dansborgi e-
rősség. Némelykor a' vs, ala-
cson fekvése miatt, a' ten-
gertől el öntetik. — Mbst
a' Brittusok kezében va-
gyon.

Trapani, Drepanum, (38° 5'
E. Sz. 30° 20' K. H.) erős
vs Sicziliában Valdi Máz-
zara tart. egy fél szigeten
4350 l. és kikötővel melly
a' Colombiera nevű szom-
széd szigeten álló vár ál-
tal oltalmaztatik, tengeri
só készíttéssel, klarissal,
tinhal fogással, márvány,
és alabastrom fabr. val.

Trapano, vs Morea töröktart.
ban.

Trapezunt, l. Tarabosan.

Trapezus, régi, Görögöktől
építtetett vs, Capp. Pon-
tus' partyán, a' tenger'
horgadásánál, hegyektől
körülvétetve. Trapezus
volt Arhádiában is.

Trappe, la, a' Cisterciták leg-
híresebb apátságai között
egyik Francz. ban a' revo-
lutio előtt Perche tart. ban
Orleans Helyt. ban Norman-
dia határán. A' klastromot

erdők, dombok, és fók ke-
ritik vala be olly annyira,
hogy út-mutató nélkül ide
nem jöhetett az ember. Fun-
dált azt a' Perchei III Ro-
troc Gróf 1140. mellybe de
Rancé Apát, 1662 eszten-
dőben rettenetes Lemény
reformatiot vitt véghez. A'
Franczia Kirs. elpusztulá-
sakor ezen rend is elpuszt-
ult, a' tagok, kik ezen
klastromban valának An-
gol, és Orosz orsz. ban is
kerestek helyet azon szín
alatt, hogy az ifjúságot
fogják nevelni s tanítgat-
ni. Bizonytalan ha még va-
lahol szenvedtetnek é.

Trara, szép gyümölcsös hegy-
láncz Algier' nyug. határán
ész. Afrikában.

Trarbach, vs Spanheim hátul-
só Grófs. ban Mosel fónál
700 l. luth. Gimn. természet.
bort, vagyon réz és ólom
bányája.

Trarzas, (Trardschas) Arabs
familia Saharában, és fel-
ső Senegambiában.

Trascilumba, l. Tischulumba.
Trasen, fő Austriában, Ens
fón alól a' Bécsi erdő felett
való fertályban. Perschling,
és Bielach között ered a'
Gescheidi hegyben, S. Pöl-
ten és más helyeknél el-
foly, Traundorf és S. Györg
(S. Georgen) között a' Du-
nába szakad, jó ízű pisz-
trángot nevel.

Trasenhofen, falu Austriában
Ens fón alól Manhardsberg
alól lévő fertályban Tra-
sen pataknál 168 h.

Trasmauer, mvs Austriában
Ens fón alól a' Bécsi erdő
felett lévő fertályban, Tra-
sen patak keleti partján
várral, országtörvény szé-
kel, pléb. val és 60 h.

Trasimeno, Perugiai tó, Spo-
leto Herczs. ben az Egyhá-

zi birtokban ettől nevezte-
tett el a' téres volt Francz.
bir.nak egyik osztálya,
melly az Egyházi birtokok-
nak északi tart.nyait fog-
lalta vala.

Trasp, Dietrichstein Hercz.
uradalom Tyrolisban az
Engadeini völgyben Grau-
bünden hatarán Inn fónál.

Trau, Grófs. kel. Dalmátiá-
ban, keskeny parti tart.
ból, Bua sziget fél részé-
ből, Zirona szigetből, és
még más kisebb szigetek-
ből áll, 40000 font sajtot,
50000 font gyapjút, 13000
hordó legjobb olajt, 50000
hordó bort, 300,000 font
fügét, és igen sok mondolat
ád. 3 kerületében 200,000
ember lakik. Fő helye

Trau, Troghir, Tragurium,
vs 4800 l. fekszik egy kis
szigetben melly alkalmas
fa híd által kapcsoltatik
öszve a' szárazzal, Bua szig-
ettel köből épült gáttal
közösül, és így egy tágas
kikötöt formál a' nagyobb
hajóknak is, jeles itt a' kü-
lönös jó ízű szardelláknak
halászatja, és a' Püspöki
lak.

Traun, fő Austriában ered
Stajer orsz. felső Aussee-
ban, keresztül foly Austri-
án; Ens fón felül a' Hall-
stätteri és Traunítóval ösz-
ve elegyedik 's Steyerek
mellett a' Dunába foly. Et-
től veszi Traunfertály a'
nevét.

Traunsee, l. Gemündner-See.
Traunstein, magas hegy Au-
striában Ens fón felül a'
Trauni tó keleti részén,
sok kőszáli zérgékkal.

Traunstein, (47° 52' É. Sz.
30° 15' K. H.) vs Bajor orsz.
ban Salzach ker. Traun fón-
nál 340 h. 2500 l. só akná-
kal. Az orsz. törvény szék,

és számtartó lakhelye.

Traunfertály, ker. Austriában
Ens fón felül virágzó föld
míveléssel. Lakosai vas ki-
dolgozással foglalatostkod-
nak leginkább, Halai e' fer-
tálynak különös jó ízűek
és bőségben fogatnak; a'
marha tenyésztés igen jó
álatotban vagon. Határ
fői Traun, Ens, Ischl Tér-
sége 92 □ mfdre megy. 2
vst, 13 mvst, és 703 falut
számlál.

Trautenau, kir. vs Cseh orsz.
ban Königingrätz. ker.
310 ház. jó len termés-
téssel, fonal, és gyolcs ke-
reskedéssel, szép esperet
templ. 1807-ben 44,421 vég-
gyolcs adatott el, melly-
nek ára 1,283,209 for. 36 xr.
ment.

Trautmansdorf, mvs Austriá-
ban Ens fón alól a' Bécsi
erdőn alúl a' Lajta fónál,
kastéllyal és pléb.val 78 h.
és egy tulajdon tart.beli
törvény székkal.

Travagliató, vs Valenczei Bres-
sano tart.ban 2000 l.

Travankor, Tiruvankada, Ti-
ruvankodar, a' Malabári
partnak déli része Ostindi-
ában a' leghatalmasabb
Malabári uralkodó birtok-
ban ki a' Madurai kirá-
lyok familiájából való és
Hindu-Rajahnak nevezte-
tik (1790 Nama-Vármer)
Tripapu vagy Bennati-So-
rubam'i czimmel, a' mi
annyt tesz mint: Királya
a' fejer földnek mivel Tra-
vankor vsa körül a' föld fe-
jer és homokos. Ezen Sta-
tus a' tulajdoni Travankor
tart.ból áll mely a' Komori-
ni foktól egész Cochin urá-
dalomig 25 német mfd hosz-
szú tart; elég nedves, fő-
kép riskását, fahajat, bor-
sót terem. Tovább Cochin

tart.ból, Marawar nyugoti részéből, déli Madura, és déli Marawar déli darabjából, mind a' Brittusi fő hatalom alatt; a' Travankori Rajah 1790 a' Brittusoknak 500,000 for. esztendei adót fizetett a' békesség idejében; hadi időben pedig lovakat, ágyúkat, katonákat is kell adniok a' Brittusi Helyt.nak. A' Rajah jövedelme kivéven az orsz. kölcségét 1/2 milliom for. megy. 1790-ben hadi serege 150,000 emberből állott, ezek között 50,000 gyalog, kik Seapoyoknak neveztetnek 100,000 pedig Indiai Medra fel fegyverkezett Nemes Nairok (Hadakozók) vannak mások hajító dárdával, karddal, hadakozó bárdal, és nyila kal fegyverkezett hadakozók. Találni itt, kivált a' tenger parton Mahomedánusokat, sok kath. számos templomokkal. 1790 Komorin Foktól fogva Kolumig 75 kath. közönségek 's pléb. számláltattak, ellenben sok Hindusok laknak belsejében. Fő vsa

Travankor, tengeri, és kereskedő vs, közel vagon ide a' ma nevezetes Padmanaburami kastély, téli lakása a' Kir.nak nyárban Trivanderan, vagy Tiruvandaburam kastélyban mulat Malabari ő Felsége; vagon e' vsnak egy kastélya is és több szép épületei.

Trave, fő Holsteinban, melly Wagerlandiában Giselradenél ered, Oldesloo és Lübecknél elfoly két mfdnyire Lübecken alól Trawemünde vsnál a' keleti tengerbe szakad.

Trawemünde, vs a' Lübecki bir.ban Trave fónak a' ke-

leti tengerbe való folyásánál, egy kikötővel, 22 ölnyi magas: világló toronnyal, sánczal, és tengeri ferdővel. Lak. halászok, és hajósok.

Travendahl, helys. tisztházal a' Daniai Holstein Herss.ben Trave fónál, holott 18 Aug. 1700-ben Dania, és Holstein között békesség tétetett.

Traversa, vs Piemontban, 3,920 l.

Trawnik, Drawnik fő vs Bosnia török tart.ban nagy és kis Bosna fő közt, nem meszsze Ulassich vagy Wlassich hegyétől 12,000 l. megvagon erősítve 's széke a' Basának.

Traz os Montes, tart. Portugaliában 137 □ mfd nagys. 309,000 l. Montezinhoi Serra, Senabria, Gerez, Marao, Azinhal, Navalheira, 's a' t. hegyekkel; Douro, Sabor, Tua, 's Tamega főkkel, a' klima elég hideg; termései: vas, gabona 's a' t. A' tart. 2 Corregementora vagy is ker.re és 2 Oidoriára vagy is járásra osztatik. Fő vsa Braganza.

Treziel, vs a' Poseni N. Hers.ben Obra fónál.

Trebbin, vs Brandenburgi közep Markban, Teltow ker. Nuthe fónál 189 h. 1,170 l. gyolcs szövással, és czeruzza fabr. — Nevezetesítetett e' hely a' ma diadalom által, mellyet itt a' Svedi korona Herczeg (Bernadotte) 23 Aug. 1813 vett vala a' Francziákon.

Trebel, fő Mecklenburg Herczs.ben a' Pommeraniai határokon, melly Demminnél Peene főval egyesül.

Trebia, fő Olasz orsz.ban, melly a' Genuai Herczs.

- ben ered, és Piacenza vsa felől a' Pó főba szakad.
- Trebichava**, tót falu Trencsén Várm. vagyon kő bányája 's tarka márványa.
- Trebigno**, Triburnia, vs török Dalmátiában hasonló nevű főnál 10,000 l. és egy kath. Püspökséggel.
- Trebitsch**, máskép *Drewitz*, jól épült vs Morva orsz. ban Iglau ker. ben Iгла főnál, vagyon 472 h. 3,700 l. kik között számos Zsidók, posztó simitók, 's pálinka főzők vannak, derék gabona vásárokkal, vagyon plébániája, esperestje, kapuczinus klastr. és só-lerakóhelye.
- Trebnitz**, Trebenicz, mvs 150 h. Cseh orsz. ban Leutmeritz ker. Hostina pataknál kath. pléb. temp. mal.
- Trebnitz**, kerületi vs Oels Fejeds. ben alsó Silesiában 308 h. 1,400 l. jeles Cistercita Apácza apátsággal, a' hova esztendőnként Sz. Hedwigis koporsójához nagy búcsujárások történnek; mert ezen klastromot 1203-év. ben a' Silesiai Henrik Hercz. nek Hitvese Hedvigis fundálta vala. Vagyon itt posztó és gyolcs szövő mív. Hasonló nevű ker. foglal 16 1/2 □ mfdet, 37,390 l.
- Trebocconi**, l. Tribouhug.
- Trebsen**, kis vs Szász orsz. a' Lipsiai ker. ben Mulda főnál.
- Trebur**, Triburium, mvs Rüsselheim tisztségben, fel. Karzenelenbogen Grófs. ban Prussziában. Itt hajdan hires palota, és a' Károly maradékinak uralkodása alatt ország, és Anyaszentegyház gyűlés hely volt.
- Trecasto**, kis Sardiniai vs Novara tart. ban Ticino főnál.
- Tredah**, l. Drogheda.
- Treffort**, vs Ain Francz. oszt. ban 2,300 l.
- Treffurt**, hajdan a' Mainzi, a' Szász és Haszia - Rheinfels, Rothenburgi Választó Fejedelmek között felosztott birtok Hasziában Werra főnál. A' Mainzi részt kapta Pruszia 1802, de a' Tilsiti béke kötés által a' többivel együtt Westfalia Kir. s. hoz jött, most ismét részt a' Burkus Kir. részint pedig Hassziához jutott. Benne vagyon.
- Treffurt**, vs Werra főnál, mellyen keresztül egy híd vagyon; számlál 350 h. és 1840 l. kik gyapjú szövésből, és más mesterségből táplálják magokat. A' vson felül egy magas hegyen fekszik az úgy nevezett Nordmanstein omladékos vára.
- Trefontane**, Trefonti, 3 kis sziget Val' di Mazzara par. ton Siciliában.
- Treguier**, (48° 46' 54' É. Sz. 14° 26' 11" K. H.) vs ész. parti Francz. oszt. ban 2,540 l. és hajózásra ügyelő oskolával.
- Tregune**, vs Finisterre Fran. oszt. ban 2,360 l.
- Treibach**, vár Karinthia Herczs. ben Gurk főnál, vagyon itt 2 vashámor, és 1 oivasztó kemence.
- Treignac**, vs Correze Francz. oszt. ban 2,590 l.
- Treisam**, fő Baden nagy Herczs. ben, melly a' fekete erdőben ered, és az Elz főba szakad, ettől veszi nevét a Treisami ker. mellyben 117,630 l. számláltatnak. Fő vsa Freyburg.
- Trellenborg**, mvs Söder-Göthaland. Svedi tart. ban a' tengernél, vagyon borostyánkő halászatja, és rozssal való jeles kereskedése.

Tremblade, la, vs Alsó Charrente Francz.ban 2,500 l.

Tremblai, vs Ille és Vilaine Francz. oszt.ban 2060 l.

Trambowla, kis vs Galitiában egy a' legrégibb vsok közül az orsz.ban Szeret főnél.

Tremlos, (Strimilow) vs Cseh orsz.ban Tabor ker. vagon 196 h. 's kath. pléb. temploma.

Tremezan, Tlemsan, nagy vs, hajdan fő vs Mascara Algieri tart.nak belseiben Barbariában egy magas hegy alatt, kő fallalkörül véve; vagon régi vára, mellyben most az őrző sereg lakik. Jeles: az ugrókútja több török mecsetjei, és gyapjú materia, szőnyeg, ágyterítő, arannyal szövött, és más lenből készült materia fabr.

Tremiti szigetek, 4 kis szigetek az Adriai tengerben Capitanata Nápolyi tart. partján, nevezet képen 1) Tremiti vagy S. Nicola Benedictinus klostrommal és egy kastélyal, mellyet 25 katoná őriz. 2) S. Domino egy klostrommal; 3) La Caprara, és 4) Cretacea, mind a' kettő lakatlan.

Tremoli, kis vs Capitanata Nápoly tart.ban a' tenger-nél, tengeri kikötővel.

Tren, kis fő Schleswig Herczsb. melly Friedrich stadtnál az Eyder főba szakad.

Trendelburg, vs Hassziában Diemel főnál, mellyen keresztül három bolthajtású kő híd vezet, veres, és fehér homokos köves hegyen, várral 1 templ. 106 h. 490 lak.

Trent, fő Stafford Angol Grófs.ban, melly a' Humbert főba ömlik.

Trento, l. Trient.

Trenton, fő vs New-Jersey ész. Amerikai szabad státusban Hunterdon Grófs.ban, Delaware keleti részén 6000 l. itt vagon az igazgatás helye, egy fő oskolával.

Trencsén Vármegye, Trentschiner Gespanschaft, Trepesinszka Stolicze, Comitatus Trencsinensis, Magyar orsz. Dunán innesső ker. ben, nyug.ra Morva orsz. ész.ra Sileszia és Galliczia, ker.re Árva és Thúrócz, délre Nyitra Várm.k közt fekszik: Nagysága 87 □ mfd. Hossza Rovna Horától Vág új helyig mintegy 12. Szélessége 3—4 mfd. Nevezetét vette Trencsén vártól, Vidéke hegyes és térséges; hegyei nagyobbak 23 számúak, ezek közt legnevezetesebbek Beszkéd, vagy Becs-híd, Rácsa, és Rovnahora. Telék erdőkkel, mellyek sok forrásoknak szülőméhei. Folyó vizei 21 számmal vannak; ezek közt jelesebbek Vág vize, melly e' Vármegyét keresztül folya, 's a' Bisztricza, Poprád, Tepla 's a' t. Levegője, ámbár fris, még is e-gésséges, mint izmos lakosiból kitetszik. Terem e' Vármegye krumplit bőségben, mint búzát és gabonát is; sok gyümölcsöt, kivált szilvát, mindennemű épület, és tűzellő fákat, orvos és tápláló füveket; innen a' marha, kivált juh tartása gazdag; sertési többnyire feketék; vadai külömbfélék, és számosak, főképpen a' nyúlak. Bora rozsz, de sere híres; bányáji nincsenek, de ásványos, és savanyú vizei igen bőven vannak; az első között legnevezetesebbek a' Teplicziek; a'

másikak közül a' Vágteplaiak; fürdeji is számosságak: leghíresebbek a' Teplicziek. E' Vármegyének különösségei közé tartozik a' Sulyói meredek kőszikla is. Hajdan Mátyus földének is nevezetett; Herczség volt, mellyel I. Mátyás Király önnön fiát Jánost ajándékozta meg. Számlál 1 kir. vs, 19 mvst, 387 falukat, 11 pusztákat, és 239,706 lakosokat, 's így legnépesebb Vármegye Hazánkban. Lakosi csupa Tótok, véteve találhatik más ajakú; csak nem mind katholikusok kevés evangélikusok; az első Nyitrai Püspökséghez tartoznak. Öt járásokra osztatik fel: 1) a' Zsolnai, 2) Vág Besztercei, 3) Közép járás, 4) alsó, 5) Hegyen túl való járás. Portáji 167.

Trencsén, (48° 53' 40" É. Sz. 35° 41' 20" K. H.) szabad kir. vs, és hasonló nevű Vármegyének fő helye Vág fő mellett régi várral; e' nevezetes várnak valamint a' vsnak is eredete homályban fekszik. Némellyek szerint Terentius Római vezér vala fundátora, mások szerint Valentinus mások ismét Julianus idejétől származtatják eredetét, de mind ezen vélekedések alap nélkül szükölködnek. Hajdan a' Vár mellett vala épülve a' vs, de mivel látván idővel a' lakosok a' sok hadi veszélek miatt e' vsnak alkalmatlan fekvését; Vág vize mellé építetett a' vs. E' régi vár fekszik meredek kősziklás hegyen, napkelet felől ellenében által lévő hegyről ostromoltathatik ugyan, de ez ellen védték kőfalai, bástyái és

kősziklás meredeksége. Nevezetre méltó ezen várnban leginkább a' 95 ölnyi mélységű kút mellyet hajdan a' fogoly Törökök ástak a' kősziklában Zápolya István idejekor. Trencsén vsát hajdan Károly Kir. azon vsok közé számlálta, mellyek a' kir. kamarának adóznak; Zsigmond Kir. pedig annyira megszerette e' vs-t hogy 1412 a' szabad kir. vsok száma közé tette; Vára majd egy majd más uraság birtokába jutott, most az Illésházi familiája birtokában vagon. Minéműtörténeteken ment általe' vs várával, lásd Timon és Vályi urakat. Ékesíti e' vs-t nevezetes Szentegyháza, mellyet 1651 b. Lippai Érsek fundált, és 1715 igen jelesen el készült, belső értéke e' templomnak 120,000 for. ba került, csinos márványozása, 10 Korinthiai oszlopai, 7 derék oltárjai alabastromból metzett prédikáló széke nem csak fényt vetnek az egészre, most a' Piáristáké; második a' vs Szentegyháza egy dombon közel a' várhoz. Vagon itt a' Lutheranusoknak is egy templomok. Nevezetesebb épületei: a' Vármegye és vsháza, a' kath. gymn. és luth. oskolák, hajdan egy kir. Convictusa is volt, mellyet Gróf Szécsényi építetett 1694-ben. Vagon jó sere, meleg ferdőji, mellyek igen híresek, mert nem csak az ország lakosi számossan látogatják, hanem még a' külső országiak; úgy mint a' Lengyelek, Morvák, és mások. Vagon itt egy harminczad is a' Piáristák novitiatusával. A' belső vs-

- nak két kapuja vagyon. Találni itt római irásokkal jegyzett köveket. Lakosinak száma 2800 lélekre megy, kik mind mesterségre, mind pedig gazdálkodásra nézve szorgalmassak, 60 Zsidó familiával kiknek tulajdon zsinagógájok is vagyon. Valamint más több helyek' ugy ezen vs is 1813 ama nagy víz áradásokban meg dagadott Vág vizétől sokat szenvedtek, mert nem csak vagyonyokat, hanem még magok között is sokakat el ragadot a' víz.
- Trepeja**, kis vs Serbiában.
- Treport**, vs Alsó Seine Fran. oszt.ban Bresle főnak torkolatjánál 2,000 l.
- Treptow**, (ó) vs Prusziai Pomeraniában Demmin ker. Tollen tavánál 351 h. 1,960 l. vagyon gyapjú szövése, 's selyem művelése.
- Treptom**, (új) kis vs Hátulsó Pomerániában Greifenberg ker. Rega főnál, melly egy mfdnyire ezen vstól a' keleti tengerben szakad; vagyon 551 h. 3,380 l. egy vára, kikötője, melly torkolatnak (Münde) neveztetik; posztó, rása, harisnya fabr. vagyon halászatja is, és tengeri kereskedése.
- Tressa**, Tressa, fő Majlandban, melly a' Lago Maggiore tót a' Lukarni tóval öszve köti, és mint egy 2 1/2 német mfd hosszú, 's elég széles.
- Trescorio**, l. Bergamo.
- Trescburg**, l. Altenbrauk.
- Treskowicz**, Dreskowicz, Treskotowice, mvs Morvában Znaym hajdan Brünn ker. vagyon egy plébja, 177 h. 810 l.
- Tresen**, helys. és kikötő hely a' keleti tengernél Södermannland Svedi tart.ban.
- Tresorerie**, (Isles de la) Schatzinsel.
- Trestya**, Rohrbach, mvs Erdélyben Zarand Várm.ben Dévától 5 3/4 óra egy arany bányával, sok szép ásványokkal. F. U. G. Gyulai. Lak. Oláhok kath. és óhitűek.
- Trets**, vs Rhona torkolati Francz. oszt.ban, 2600 l.
- Treuchtlingen**, vs Bajor orsz. ban felső Duna ker. Altmühl főnál 218 h. 2 temp. várral, néhány jeles forrásokkal, paszamánt, és pántlika kézi mesterségekkel.
- Truenbrietzen**, l. Briezen.
- Trovanion sziget**, egy a' Karolina Királyné (Königin Charlotten) szigetei között Australiában.
- Tréves**, l. Trier.
- Trevi**, Trebia, vs egy magas dombon, Petino hegy alatt, Spoleto Her:ben Egyházi birtokban 1 Collegiumos, 's 1 pléb. templommal, több szerzetes és apáca klastromokkal.
- Trevico**, vs az Innentső Nápolyi Fejedelemségben Nápoly orsz.ban 2460 l.
- Trevigi**, l. Treviso.
- Treviglio**, kis vs Majlandban Adda főnál, régi megerősített várral, 6,180 l. vagyon kereskedése.
- Trevigno**, l. Novigno.
- Trevino**, kis vs Alava Spanyol tart.ban, fekszik dombon egy várral.
- Trevini**, Treveri, Maas és Rajna közt lakott, zordon, jó lovas, vitéz szabad, nép Belg. Galliában, fő vsok volt Augusta Trevirorum, most Trier.
- Trevisano**, la Marca Trevigiana, vagy Trevisana, Tarvisi Márk. Olasz orsz. ban egy a' legtermékenyebb és leg

jobb tart.k.közzül, Welen-
tzei Kirs.ban; foglal 3 ura-
dalmat, ugy mint: Trevis-
so, Feltre, és Belluno ura-
dalmakat, 1801 Austriához
került, de az 1805-dik év-
ben Posonyban tett békes-
ség által az újonan alkot-
tott Olasz Kirs.hoz kapcsolt-
tatott, 's dél nyug. felé jó
részét állítá Piave oszt.
nak, valamint az ész. nyug.
felé Tagliamento osztályét,
most az Austriai Lomb.
Kirs.ban foglal helyet. A'
Trevisoi urad. igen termé-
keny és szép. Fő vsa
Treviso, Tarvisium, (25° 49'
30'' É. Sz. 29° 55' 15'' K.
H.) régi megerősített vs
Sile, és Piavesella főknál,
mellyek itt öszve folynak,
Majlandhoz 32 mfdnyire; va-
gyon egy vára, 2,500 h.
15,000 l. kik mindenféle ké-
zi mesterséget, és kereske-
dést üznek, sok ügyes kés
kovácsokkal. Vagyon itt se-
lyem, és gyapjú kézi mű-
ve. Széke egy Püspöknek.
Ezen vstól vette Mortier
Francz. Marsal, Trevisói
Herczegi czimét.
Trevoux, Trivultium, (45°
46' É. Sz. 22° 26' K. H.) vs
és Ain Fran. oszt.nak főhe-
lye Saone főnál fekszik szép
egyenességben amphithea-
trom formában; kereskedik
ga honával, barommal, és
hizlalt szárnyas állatokkal.
Treyder-Aa, l. Aa.
Treyen, vs Szász orsz., b. Voigt-
landi ker.ben.
Treysa, vs Hessen Casseli N.
Her.ben, Schwalm fő bal
partján, mellyen keresztül
egy kő híd vezet, számlál
315 h. 2090 l. 2 templ. 1/2
óránnyira innént nagy falut
építettek a'Hugonatták, mi-
dőn Francz. orsz.ból ki ker-

gettettek, melly falu má-
iglan is Francz falunak ne-
veztetik.
Trezzo, kis vs, és erősség
Lomb. Vel. Kirs. Adda fő-
nál mellyen keresztül al-
kalmas híd vagyon, jeles
várral, melly 3 víz árkok-
kal kerítettik.
Triadritza, l. Sophia.
Triana, vs Sevilla Spanyol
tart.ban, máskép Sevilla
külső vsa, mellytől Qua-
dalquivir fő által választ-
atik, és néhány hajókon
álló híd által köttetik öszve.
Trianon, kir. mulató vár Francz.
orsz.ban nem messze Ver-
saillestől, csak egy emelet-
tű, de a' külső tarka már-
vány boritéka miatt igen
szép 's gyönyör tekintetű.
Francz. orsz.ban ezen mód
szerént készült épületek,
nevezetképpen a' szabadon
álló mulató, nyári, 's va-
dász kastélyok valamely
vadas kertben, mellyek a'
vártól, vagy fő épülettől
távól esnek, Trianon ne-
vet viselnek.
Triballi, al. Moesiában, dél-
re; Ciabrus (Ischia) vize
mellett lakott nép.
Tribau, vs Morva orsz.ban
Ollmücz ker. 576 h. 4,020
lak.
Tribesees, kis vs, ált' járás
Mecklenburgi Fejedelemség
felé Pomeraniában Trebal
főnál 1,100 l.
Tribouhug, Trebocconi, falu
a' Dalmátiai Sebenico Gróf-
s.ban a' tengernél, holott
valamint Vodize falunál bi-
zonyos fekete szőlő terem,
melly szüli egyedül a'ma
ritka, és drága árú Mara-
schini borokat.
Tribocci, Trobochi, Rajna
mellett, Nemesek' szom-
szédságában lakott nép. Fő
vsok: Argentoratum (Ara-

- burg) Tabernae (Elsaz Zaubern) Braucomagum (Brumat) Helcebus (Ell) Gallus eredetűek voltak.
- Tricastini**, Druentia és Isara vizek között, Rhodanusnál, Cavarok mellett lakott nép Galliában; fő vsok Augusta Tiscastinorum (S. Paul de trois Chateaur.
- Tricastinois**, tart. Francz. orsz. ban Alsó Dauphinben.
- Tricca**, vs Janjah török tart. ban, Erechte vizénél Salabriánál; Görög Püspök lakással vagyon Görög fő iskolája is.
- Triciur**, Tridschiur, helys. Travankorban Malabari parton kelet Indiában, hires Bramin fő iskolával.
- Tricoriusok**, Vocontiusok' szomszédságában, Galliában; erre járt Hannibál. Fő vsok Vapincum.
- Tridentini**, Rhaetiában lakott nép, fő vsok Tridentum (Trento, Trient)
- Tridenti havasok**, hegláncz Olasz orsz. ban, melly Tyrolisig terjed.
- Tridentum**, l. Trient.
- Triebel**, kis vs és vár alsó Lusatiaában Guben ker. 200 h. lakosi agyagból edényt. és jó olvasztó lákosokat készítenek.
- Trieben**, falu felső Stajerban Judenburg ker. a' tart. nak legnagyobb hámorival; vagyon 11 kemenczéje F. U. az Admonti Püspökség, szomszédjában kisebb vas-hámort is találni.
- Triebendorf**, falu felső Stajerban Judenburg ker. Mur fónál nem messze Murától. A' mint egy itt találtató emlékkő mutatja, alkalmasint itt volt Seneca számkivetésben.
- Trient**, hajdan Püspökség, most Herczs. Tyrolistól dél felé, a' Tridenti havasok között; a' tulajdoni Tyrollal, és a' Velencei tart. nyokkal határos, és mint egy 70 □ mfdet, és 150,000 l. kat foglal. Az Austriai ház hatalmában vala, 1803 a' Salzburgi választó házhoz, 1806 Bajor orsz. hoz, 1810 az Olasz Kirs. hoz jött, mellyben felső Etsch osztályt formálta, most ismét régi ura birtokában vagyon, kitől Tyrolis Hercegséghez kapcsoltatott. Lakosi közzül többen beszélnek Olasz mint sem Német nyelven. Öszvér, és ló helett a' magas hegyeken ökrökkel, és tehennel járnak. Jeles e' tájékban a' derék bor termés, de kevéssé gyümölcs vagyon. A' nagy forróság nyárban, és kemény hideg télben igen terhes. Fő vsa.
- Trient**, Trento, Tridentum, (46° 6' 26" É. Sz. 28° 43' 30" K. H.) Etsch fónál, mellyen által 146 láb. hosszú fa híd vezet. 700 h. 's 7000 l. vagyon Lyceumja, 's selyem fabr. Itt vala hajdan ama híres Egyházi gyűlés 1545-től egész 1563-ig S. Mária Maggiore temp. b. mellyben igen nagy, és tekintetre méltó orgona vagyon. Széke egy Püspöknek.
- Trier**, Tréves, Archi-Episcopus Trevirensis; a' Fran. revolutio előtt híres Érsekség volt alsó Rajnai ker. nyug. felől Luxemburggal, ész. felé Manderscheid Grófs. gal, és Coloniával (Cöln) kel. felé Nassau tart. nyokkal, dél felé az alsó Palatinátussal, és Lotharingiával határos. Rajna fő osztja két részre, és Mosel vize nedvíti. 110 □ mfdnyi térségen, 29 vskat, 's 280000

l. foglalt; egyenes jövedelme 30000 for. ment, 20000 for. jött a' terméshől, és 240,000 for. tett az adó mind öszve tehát 740,000 for. ment évbéli jövedelme. Az egész Érsekség 15 mfdet kivévén Montabauer, Limburg, és Welmichen tisztségekkel és az Ehrenbreitstein tisztség' részével mind Francz. orsz. hoz kapcsolattott 1801 évben. Termékeny jó borokból, vannak ezüst 's vasbányái és egészséges ferdői. 38 tisztségekre volt osztva, mellyeken kívül több külömbbféle Grófságok, uraságok, apátságok, és klast. ismérték uroknak a' Trieri fő hatalmat. A' Prúmi (Prumiensis) és S. Maximin bir. béli apátságok is ezen Érsekséghez valóának kapcsolva. A' Trieri Érsek választó Fejedelem, és a' Római széknak Fő kancelláriusa volt, 's hatalma Francz. és Arelat Kirs. ra terjedt ki a' Császári választásban első jussal birt voksolni. A' Császárral szemközt ül által ellenben, helye a' köz processiókban egyenessen a' Császár előtt volt, de úgy, hogy közöttök mennének a' Császári czimnek vivői. A' Francz. bir. ban nagy részét tette ezen Érsekség Saar Francz. oszt. nak most legnagyobb része a' Burkus A. Rajnai N. Herczs. tartozik. Fő vsa *Trier*, Augusta Trevirorum, (49° 56' 37" É. Sz. 24° 18' 5" K. H.) régi középszerű vs. 9,100 l. fekszik borban termékeny kies völgyben Mosel fónál, mellyen által derék kő híd vezet. A' káptalan templom Sz. Péter tiszteletére vagy on szentelve, és sok féle ereklyét fog-

lal. A' számos templomokon és hajdani klast. kívül nincsenek más nézésre méltó épületjei. Készítetik itt gyolts, karton 'st. ef. A' fő igazgatókon kívül lakik itt egy Püspök is, ki a' hajdani Érsekek követője. *Triesch*, helys. Morvában Iglau ker. 400 h. 2,207 keresz. 630 zsidó l. pléb. val, kastélyal, posztó, és gyapiú kézi mesterséggel, ezüstbányával. *Triersdorf*, kir. vár és vadaskert Bajor orsz. b. Rezat ker. *Trierst*, Trieste, Tergestum, (45° 40' 9" É. Sz. 31° 28' 30" K. H.) Az Austriai Császársághoz tartozó parti környéknek fő vsa, és legnevezetesebb tengeri kikötője, melly 1811 esztendeig szabad kikötő volt, és újonan ismét az; fekszik az Adriai tengernek egyik öblénél ó és újj vsra Theresia vsára, melly a' tengernek egy ágától által hasítatik, az után a' Jósef, és Ferencz vsira osztatik. Lakosinak száma a' Bécsi békeség előtt (19 Octob. 1809) 30,000 ment, de attól fogva a' kereskedésnek fenakadása, és a' ki vándorlás miatt igen megfogyott, kereskedéssel, cseréléssel, halbé szózással, ital készítésel 's t. ef. foglalatoskodnak. Egy igazgatónak, polgári, és országi törvényszéknak lak helye. Vagyon Gymn. hajózást tanító iskolája, könyvtárja, tudóstársasága, négy könyvnyomtató műve, könyváraosa, több kath. templ. (mellyek közül a' volt Jesuiták', a' káptalan', és a' pléb. templ. az ó vsban említést érdemelnek) 2 görög templ. Örmény Barát (Mechitarum) klastrommal

Örmény könyv nyomtatóval, egy Zsidó zsinagóga, egy ref. és egy szép luth. temploma, egy püspöki palotája, több klostroma, egy kastélya, két ispitálya, szegény, árva, és talált gyermekek háza, 4 hajó csináló helye, egy nagy katonai kaszárnyája, czúkor fabr. Angol kő fabr. bársony, selyem, és czérna kéz művei külömbféle essentiákat, és más portékákat készítő fabrikái, szép alkú palotája, nagy újjonnan épült játék háza. A' Triesti vásár tart. 1—24 August. Kereskedése jeles, esztendőnként 18 mill. megy. Esztendőnként 5—6000 hajó szállad be a' révparthá. Vagyon egy Olasz újság kiadója. — Mulatsága a' vsbélieknek: a' nagy Molóban (tenger öbölben) való hajózás Olasz játékok, és télen a' maskarás bálók. Lakosai között. sok Olaszok vagynak. — A' Triesti kastély 29 Octobr. 1813-ban adta meg vala magát diadalmas seregeinknek, midőn már a' vs, és a' környék az elött elfoglaltatott volna. — A' Triesti környék', 3 1/2 □ mfdnyi nagys. 37,349 l. Számlál 2,766 h. 12 faluk és ugyan annyi majorokat, határos a' Görzi Grófs. Karinthiával, és az Adriai tengerrel. Az uralkodó religyó a' kath. azonban vannak Triestben több görögök, protestánsok és Örmények is. A' honyi nyelv nagyobb részént Karinthiabeli és Olasz, találtatnak mindazonáltal Német ajakú lakosai. Folyói csekélyek, kettő a' nevezetesebb u. m. Risandra, és Torrente; Levegője egészséges, de

a' közel lévő tenger miatt valamennyire nedves. A' hegyek, melyek ezen kis tart. b. találtatnak, meredek, és kopaszok, de még is jó bort teremnek, melyek között különösen híressek a' Proseccoi borok. Találni itt olajfákat is, valamint narancsot, citromot, fügét, mondolat, gesztenyét, és más nemes gyümölcsöket.

Triesting, fő Austriában Ens fón alól, eredet veszi Kumbergnél a' Bécsi erdőn felül lévő fertályban a' hegyben, és Kettenhofnál Schwächat főba esik.

Triglaw, (Három fő.) 9,300 paris. lábnyi magas hegy a' tenger színe felett Karinthiának ész. részében örökös havasok fénylenekbérczein.

Trigno, Trenio, fő Nápolyban ered Molise tart. ban. és a' Velencei tenger öblébe önti ki magát.

Trigul Formes, mvs felső Moldvában 200 h. kereskedik.

Trim, Truma, fő vs Irlandi East-Meath Grófs. ban Boyne fónál régi várral, a' Meathi Püspök' lakhelye; vagyon némellykereskedése.

Trimmau, falu keleti Prusziában Tapiau ker. Alle fónál, vagyon sós savanyú vize.

Trinidad, (10° 38' E. Sz.) az Amien vsban tett békesség óta az Angolok birtokában maradt Caraihi szigetekhez tartozik. Fekszik kel. Indiában Tabago sziget, és az Orinocói torkolat között; nagysága 78 3/4 □ mfd 1802-ben 28,477 l. voltak kik között 2,261 Európai (nevezetképen 663 Angol 505 Spanyol, 1,003 Francz.) 5,275 színes emberek, 19,709 rab szolgák, 1,232 mértékletes, és szorgalmatos Indusok; mind ezek 8 falukban lak-

tak, és mindegyiknek tulajdon kath. Missionariusava. Több hegyek találtnak benne, mellyek majd $\frac{1}{3}$ részét teszik az egész szigetnek több főktől nedvítették. A' levegő egészségtelen. A Breu hegyen vagyon egy földi Szurkotó, melly 3 Angol mfdet foglal területében, 50 lábnyi magasságra fekszik a' tenger színe felett egy tűzokádó hegynek hamujával, és salakjával terített tájékban. Vannak itt 8 hajózható fók, mellyek között Caroni, és Gvataro 20 Angol mfdnyire alkalmas a' hajózásra. Öblei e' szigetnek a' forgó széltől szabad tengeri nyugvást engednek a' hajóknak, úgy hogy mindenkor bátran fekketik benne egy hadi hajós sereg. Termékeny földje mellyből 870,400 hold műveltetik, ad cukrot, kávé, pamutot, dohánnyt, kukoritzát, gyömbért, kék festéket, sok nemes gyümölcsöt, szerecsendiót, és legjobb építeni való fát. A' Spanyol déli Amerikával való kereskedeésre igen alkalmas hely. A' fő helye Spanyol-Town.

Trinidad, vs Cuba kelet Indiai szigetben egy kikötővel.

Trinita, vs Piemont 2,500 l.

Trinity, legnevezetesebb hegy Labradorban, melly ész. ról dél felé az országot ált' fogja.

Trinity, tenger öböl Newfoundlandban.

Trinkomale, (80 32' É. Sz. 810 12' K. H. Greenwichtől) jól megerősített Angol kereskedő hely kel. Indiai Ceilan szigetben Mavela-gonga torkolatjánál, melly itt derék kikötőt formál,

holott számos hadi hajós-sereg bátran eregetheti vas-macskáit. A' vsnál fekszik Osterburg erősege. Kereskedése nem igen jeles.

Trinkutte, egy a' Nikobari szigetek között kelet Indiában.

Trino, Tridinum, Trinum, (45° 8' É. Sz. 25° 33' K. H.) helyes vs Montferrátban Sardinia Kirs.ban; 5,400 l. kereskedik barmokkal, és sónkával.

Trinobantes, Rom. Britannia-ban lakott nép; fő vsok volt Londinium (London) Cumalodonum (Maldon) Colonia (Colchester).

Trion, a' hajók álló helye Paros török szigeten az Archipelagusban.

Tripto, kis fő a' Nápolyi túlsó Fejedelemségben Nápoly Kirs. a' Tarenti öbölbe foly ki.

Triostrow, Orosz sziget a' fe-jér tengerben.

Tripantry vagy **Tripunetare**, a' Kochini Rajah lakhelye kel. Indiában Bombay Angol Helyts.ban.

Tripoli, egyik a' híres tengeren rabló státusok között Barbariában ész. Afrikában, melly Kirs.nak is nevezetik; fekszik a' közép tenger-nél az É. Sz. 29° és 35° és a' K. H. 28° és 37° között, kel.ről Barkával, dél.ről Sahara pusztával, és nyug.ról Tunissal határos. Hossza kel.ről nyug. felé 140, legnagyobb szélessége mint egy 70 geogr. mfd az egész térsége 4,680 □ mfdet tesz — Klimája meleg, de forrósága a' partok felé a' tengeri szelektől mérsékel-tetik: Nyárban az esőnek fogyatkozását helyre hozza a' harmat, télben nagy és gyakor esők járnak. A' száraz

Száraz föld felől fúvó szél tesz itt legnagyobb forró-ságot. Télben az éjjek nagy részént hidegek, a napok pedig többnyire melegek, mindazok mellett e' tart.nak eghajlatját általjába tekintve egésségesnek lehet állítani. A' partok többnyire egyenesek és meglehetősen termékenyek; a' déli tájiban felemelkedő hegyek, az Atlás bérceknek egyik részét teszik, jeles ezek közt Garean hegye. Belseje e' tart.nak vagy is déli része többnyire homokos pusztákból áll, melyeket művelni nem lehet, nem látni itt fő vizeket tavakat vagy más forrásokat, minddenekit zárva tart itt a' tikkasztó hévség; partjait is csak kispartifók, és patkok nedvítik, melyek a' tart.t termékenyét teszik. — Termései: citrom, narancs, mandula, füge, egyiptomi szilva, safrán, sennalexél, gubacs, kevés gabona (a' földművelésnek fogyatkozása miatt) de annál több mindenféle kerti vetemények, közönséges gyümölcs bőségben, bor; a' barom nevelés szembe-tűnő, kivált a' juh tenyésztés. Legszámosabbak a' ragadozó állatok, ezek közül a' török rókák (Schakal) az orosz lányok, és parduczok igen ritkák, de annál számosabbak a' kígyók és a' skorpiók; halak, és méhek nagy bőségben találtnak itt. A' hegyi kincsekről ugyan semmi bizonyost még nem tudni; de azonban azokban sincsen fogyatkozás. A' lakosok száma 1 mill. meg, kik Törökök, Mauruszok, Arabok, vagy is Beduinok, HÜB. LEX. V. DAR.

Bréberék, Zsidók, 's Szerecsenek. — Az Arabs nyelv az első; és a' Mahomed religiója az uralkodó. A' tunya, 's tisztátalan lakosok kereskedésből és rablásból élnek. A' kereskedés többnyire csak a' Zsidók, és a' Törökök kezeiben vagyon. Kihordatnak: gyapjú, viasz, safrán, különböző orvosszerek, és némely más földi termések; azután a' mi a' kereskedő társaságok által ide hordatik: arany, készíttelen réz, gyöngy, szattyán, strutztól, hamuszir, violagyökér 's t. ef. és Szerecsen rabszolgák. Európából bé hordatik: posztó, selyem, és más materia, üveg, borostyánkő, és más gyöngyök, mindenféle vas, 's sárga réz portékák, fegyverek, deszkák, és más fene-mek, kávé, czúkor és sokféle fűszerszármok. — A' Törökök a' fő uralkodók e' tart.nak, mely a' Sultán oltalma alatt áll; uralkodik pedig itt kényyén egy örökös Basa ki másképp Daynek is neveztetik, és a' Török Sultánnak adófizetője. A' Status jövedelme 1/2 mill. tallérrabecsültetik. Az orsz. hadi ereje a' Török polgár katonaságból áll, melyhez más seregek is tartoznak az Arabsokkal. A' tengeri erő 7 felfegyverkezett hajóból áll, rablása csekély értékű. Tripolihoz tartozik Barca tart.nak partja is, és a' Fessan tart. Fő vsa *Tripolis*, (lakosinál Tarabilis) e' hozzá tétellel, di Barbaria, hogy ez által különböztessék Tripoli di Sorria vstól, Tripolis, (32° 33' 40" É. Sz. 30° 45' 15" K. H.) a' Basa. és a' kormány széke, fekszik a' tengernél.

kies, 's egyiptomi szilvával gazdag tájékban; köre i mfd tézsen, útszái szűkek 's tisztátalanok; alacson, ronda, négyszegű kövekből épült házakkal, vagy 5 Török mecsetje, mellyek között legszébb az Osman Basáé ékes emlék oszlopával, szép köz ferdői, nagy rabszolgák fogháza, egy S. Ferencz szerzetbéli Atyák klastr. és szép temploma, egy a' beteg keresztény rabszolgák számára épült kórház. Lakosi többnyire szegények, és nagyobb részint kézi mesterségekből tengődnek. Kereskedése jeles. A' félke-rek formában készült kikötője szép, bátorágos, és jól megerősített, de mindazáltal elégendőképpen nem védelmezhető. A' tenger felől való bé menetelnél a' vsba nevezetes a' Markusz Aureliusz Császár tiszteletére felláktott római diadalom kapu; ezen felül találni itt némely más emlékezetre méltó régiségeket is, kivált koporsókat.

Tripoli Syriában, vagy di So-ria, l. Tarablüs.

Tripolis, 1) vs Phoeniciában, Arcetől 18 mfd; Sidon, Tyrus, és Aradus vsokból népesült; 1289-ben elpusztítottatott, most; Tarablüs. 2) E' három vs: Kallia, Dipoena, és Nonakris, Arkádiában. 3) Tartomány tul. Afrikában Oea, Sabrata és Leptis Magna vidékét foglalja magában. 4) folyó víz azon nevé hely mellett Capp. Pontusban.

Tripolizza, megerősített fő vs Mereában Sakkania ker. ben 12,000 l. lakik itt egy Basa, nevezetes kereskedé-

sé vagy on kikészített sör-rösbörrel, és földé termé-sivel.

Triptis, kis vs Szász orsz. ban Neustadti ker. sok takácsok-kal és kalap fabr. val.

Tripunotaro, l. Tripantry.

Tristan d' Acunha, 2 sziget Cap főnél déli Afrikában, mellyek utóbb az Élelem szigetinek nevezettek; oda intéztetett egy kis letelepe-dés, melly e' szigetet lak-ja, és kel. India felé út-a-zó hajókat élelemmel kell néki táplálni. Földje és kli-mája majd csak nem ol-lyan mint Madera szigeté és Azoráé, de a' kikötők itt jobbak.

Tritschinapalli, Tirutschina-palli, (az az: 3 kis temp. vagy oskola) tart. Madras Angol Helyts. ban kel. Indi-ában, Koleron fő hosszá-ban, fő vsa.

Tritschinapalli, (16° 30' É. Sz. 90° 21' K. H.) Koleron fő-nél, nagy környékkal, de-rék palotával sok templo-mokkal, és más nevezetes házakkal, a' vs 2 erős fal keríti, és erős felleg vár védelmezi. Az Angoloknak fő hadi helyek; ettől füg-nek Taujore, és Madura országok.

Trittau, falu a' Dániai Hol-stein Hers. ben, és egyszer 's mind ált' járás a' Bill vizén, sárga réz mthelyel.

Trium Szliács, Szliacsse, mvs Liptó Várm. ben, Vág vize mellett, Rosenbergához 2 óra, Znyo Várallyai urád. hoz tartozik, lak. tót. kat. jó savanyú vízzel.

Trivanderan, l. Travankor.

Trivenió, (41° 48' É. Sz. 22° 12' K. H.) kis vs a' tulsó Nápolyi Fejeds. ben Nápoly. Kirs. fekszik dombon Tri-gino főnél 3,090 l.

Trivero, vs Piemontban 3,260 lak.

Trocassano, Turcassano, kis vs Lomb. Velen. Kirs.ban Lodi tart. határán nem messze Adda főtől.

Trochtelzingen, Fürstenbergi urad.ban, Hohenzollern-Sigmaringen Fejedelemségben, hasonló nevű vsal 2270 l. Schmeicha főnál.

Trogen, szép, nagy és szorgalmatos lakosú helys. Helvetziában Appenzell kant. Ausser-Roden k. a' tart. rendezésnek második gyűléshe-lye; 2250 l. vs házzal, Archiviummal, fegyver ház-zal, és beteg ispitályal. Itt és ennek tájékában sok vékony gyolcsot készítenek. 1/4 óra járásra e' helységen alól híres ferdőre találni.

Trogg, szoros tengeren Rügen és Hiden-tó között Pomerániánál.

Troglodyták, (Barlanglakók) az az, olly emberek, kik barlangokban laknak, és innént Barlanglakóknak neveztetnek; még most is vannak ilyenek Arabia, és Afrika hevesebb tájé-kaiban.

Trois Rivières, (Les) Trisfu-vius, szépen épült vs alsó Canadában, a' Brittsui ész. Amerikában Achupekahi-gan, és Moricz fók' Sz. Lőrincz vizébe való szakadá-sánál 250 h. 1,200 l. több templ. és 2 klast. mellyek-nek Apáczái legokosabbak-nak tartatnak egész Cana-dában, készítenek ezek fény üzésre szolgáló szép tárgyakat, kivarrásokat, mesterséges játék eszkö-zöket és más eféle csekély-ségeket; vagyon egy vs fabr. kikészített szőrös bőr-rel való kereskedése, e' hasz-nos, melly most leginkább

Montreal felé vette útját, azért a' lakosok többnyire az itt által utazók által él-nek.

Troisk, Troizkaja Krepost, az Orenburgi liniának meg erősített határ őrző vára. Orenburg Orosz Helyt. 500 h. közel a' Kirgisi határ-hoz, a' Kirgisiekkel csere-vásárt üz, valamint a' Bucharokkal is, Taschkentek-vel 's a' t. kik tartomá-nyi gyümölcsöt, lovakat, arany fővényt, Indiai ma-tériát 'st ef. hordanak ide.

Troizkaja Krepostna Taganroks l. Taganrok.

Troizkoi-Sergiew, vagy **Troi-tza-Sergiefska - Monastir**, S. Háromság vagy is S. Ser-gief klastroma, legneveze-tesebb klastrom Orosz orsz. ban Mosiwa Helyt. magas és vastag fejeér kőfallal vé-tetik körül, mellyet felől haladnak a' klastromnak minden tornyai és kupjai. Vagyon 9 temploma, ezek közzül a' fő templom igen jeles, nem külömben va-gyon 400 könyvből álló Bib-liotecája, egy Seminariu-ma mellyben 200 ifjú papok neveltetnek; nagy 's alkal-mas vendégfogadó házzal a' jövevények számára kik ide számosan jönnek búcsúra, egy igen együgyű császári palo-tával, mellyben nevezetes az a' szoba, hol I. Péter Cs. ki a' Strelitzek zenebonája alatt ide szaladott, tör-vényszékét, és lakását tar-totta. Közel vagyon a' ha-son nevű helys. 70 h. 860 l. kik többnyire kereske-dők más idegen utazókkal.

Troja, vs Capitanata Nápo-lyi tart.ban sok l.kal, és 1 Püspöki székkal öt pléb. templomokkal, 's több klas-tromokkal. Itt feküdt haj-

dan Aquilanum vsa.

Troja, Ilium régenten kis Asiának fő vsa vala Xanthhes fónál, fekvő Troastart. ban, Priamus Kirs. ga alatt; a' világ teremtetésének 2870 esztendejében 10 esztendeig tartó ostromlás után a' Görögöktől elpusztított. Még most is látni itt némely maradékokat belőle az Asiai Török orsz. ban, Anadoli Basaságban, kel. felé az Asiai Dardanelli vártól Simois fónál, melly nem messze innét a' Scamander sóval öszve foly; mellyek azének tartatnak; de ezt nem hiszik sokan. L. Ilium.

Troja, volt Egyptomban is, Memphis mellett.

Troki, Trocum, vs Wilna Orosz Helyt. Niemen fónál 5000 l. és csudálatos Mária képével, menyhal fogása jeles.

Trollhätta, nevezetes helys. Svetiában kel. Gothlandiától dél nyug. felé több mint 300 l. hajó készítő hellyel, kovács műhelyekkel, őrlő és fűrész malmokkal 's a' t. Fekszik a' Götha-Elf fónál, melly itt hires víz rohanást formál, és a' Trollhätta kanálisnál. Az utazóknak nagy számok melly ide tódúl a' természet', és mesterség' csudáját látni, és a' csatornán való hajózás igen kellemetessé teszi e' helyet.

Trollhättai Canális, mesterséges fő, melly által Götha-Elf víz rohanások körül, vétetnek, és az egész Gothenburgig a' hajózásra alkalmatossá tétetnek. Kezdődik a' vízrohanáson felül, keresztül megy egy kis tón, azután 72 lábnyi magas hegyen keresztül va-

gyon útja csinálva, utóbb minekelötte a' főval öszve folya, egy völgyön megy által. Hoszsza 120 öll, 15 öll széles. 9 láb mélys. és 8 zsilipje vagyon. Sok esztendőig tartó munka után csak 1800 készült egészen. A' kel. tengert az északi-val a' Dániai tenger szorosán túl öszve köti, és Stokholmól a' keleti tengerre a' Mälar-tón keresztül a' kanálisba, és Arborga főba, innét a' Hilmar tón által Schwart-Elfbe, és az ő csatornájába, innét pedig a' Wenner-tón által a' Götha-Elfbe, és az ő csatornájába egész Götheborgig a' Cattegatba vagy is az ész. tengerbe hajózhat az ember.

Tromper-Wiek, nagy tenger-öböl Pomerániában.

Tromsøe, sziget, Norwegiai Drontheim Megyében Nordland tisztség szélén.

Tronda, Shetland sziget Scallowayhoz által ellenben 3 mfdnyi hosszassággal.

Tronto, kis fő a' Nápolyi Abruzzó tulsó részében ered, és a' Velencei öbölbe önti ki magát. Ettől vette nevét

Tronto, osztály az eltöröltt Olasz Kirs. ban; foglalta az Egyházi birtozhoz tartozó Camerino delegatiót.

Tronzzano, vs Piemontban 2,540 l.

Tropaa, vs Nápolyban a' tulsó Calabriában 4000 l. Püspöki lakással, damasz, atlassz, és kanavasz fabr.

Troppau, Lichtensteini Fejed. Herczs. Austriai Silesiában, Mohra és Oppa főknál, mellyek azt a' Prusziái Silesiától választják 5 vsal, 1 mvsal, 160 falukkal, 75970 l. kik nagyobb részént kat.

- Semmi hegye nincsen, hanem csak dombjai, kevés erdeje, közepszerű gabona-termése, jó szarvasmarha nevelése. Folyói: Odera, Oppa, és Mohra. A' Német, és Silesiai-Morva nyelvet beszélik lakosi. A' Prusziái-Silesiában fekvő része e' Fejeds.nek Jägendorffal együtt teszi a' Leobschütz kerületet és 19 □ mfdet foglal 71100 l. Fő vsa
- Troppau, Troppavia, Oppivia** (49° 50' 1" E. Sz. 35° 30' 30" K.H.) Oppa főnél jól építve, és megerősítve, 800 h 9000 l. diszes egy várral, kath. Gymn. 3. kath. plébánia templ. posztó készíttéssel, szappan főzéssel, fegyver fabr. könyvnyomtatással, Theatrommal egy nagy vsházzal, kerületi tisztséggel, Pósta tisztséggel, vagyon mezei gazdaságra ügyelő társasága, 5 vízi malma, 4 deszkavágó malma, és 1 papíros malma, 3 posztó kallója, 2 téglá égető színye, egy kereskedő háza, 2 kaszárnyája, egy lövöldöző és mulató helye. Vagynak itt 96 posztó csináló mester emberek.
- Troppelewicz**, kis vs, hasonló nevű főnél a' Troppauai Silesia Fejeds.ben.
- Troptowicz**, nyílt vs Troppau Fejeds.nek Prusziái osztályában Silesiában.
- Trosa**, kis tengeri vs Södermannland Svecziái tart.ban egy kösziklás helyen a' keleti tengernél, holott 24 Januáriusban egy országos vásár esik.
- Trossingen**, mvs Würtembergben Felső-Neckar orsz. biróságban 1,560 l.
- Trossburg**, mvs Bajor orsz. ban Isár ker. mint egy 900 l. és egy várral.
- Trowbridge**, helys. Wilt Angol Grófs.ban Were főnél, hol szép vékony posztó készíttetik.
- Trowis**, Ern, fő Irlandiában, melly Ulster tart.ban Carne tóból ered, és a' Donegali öbölbe szakad.
- Troyes**, Augustomana, (48° 5' E. Sz. 21° 44' 34" K.H.) fő vs Aube Francz. oszt.ban, szép nagy, egyeneségben Seine főnél 24,060 l. egyenes és széles útszái, de csak fából helytelenül épült házai vagynak, szép vsházzal, régi várral, melly hajdan a' Champagne Grófokhoz tartozott, 6 ispitályal, szegények tartására való intézettel, fő iskolával, bibliotekával, vize a' Seine fő. Számos és nevezetes gyolcs, pamut materia, posztó, papíros, pergament, viaszas vászon, bőr, kapcza, kikészített szőrös bőr, szarv, 's t. ef. fabr. Ezekkel borral és gahonával nevezetes kereskedést üz. E' vsst egy Püspök és az oszt.nak minden fő igazgatóji lakják. Az 1814 esztendőben sokat szenvedett a' hadi népségtől.
- Trschitz**, máskép **Tirschits**, mvs Morva orsz.ban Ollmutz ker. vagyon pléb.ja 95 h. 610 l. az Ollmuczi káptalan jószágához tartozik.
- Trschonka**, l. Schönlauke.
- Trstenna**, tót mvs Arva Vár, több mint 300 h. kat. temp. 2634 l. és 13 Zsid. Szembetűnő gyolcskereskedése, a nagy marha vásárjai vagynak.
- Trubschewsk**, vs Orel Oroaz Helyt. 503 h. 3000 l.
- Truchmenok**, vagy **Terechmenok**, közönségesen Turkomanok, Török-Armenia lakoi a' Törökökkel ösz.

ve atyafiasodott Tatór nép-ség, melly török nyelven is beszél, és vélek nyug. Asiában vándorlott; ez hazátlan nép, a' kietlen tart.k-ban csordájával ide 's tovább jár, mellyekben szép, és kövér legelőket találni, ezen nép több csapatra vagon felosztva, és mindeniknek vagon tulajdon Fejedel. A' kiközülök fegyvert viselhet, örömmel visel; Legnagyobb gazdaságok csak marhából áll, nevezetképpen tevékből, bivalokból, kecskékből, 's főkép juhokból. Tej étkekkel, irós vajjal, és hussal táplálják magokat. Annyi marhát vágnak, hogy el is adhatnak a' husból, és ha valamely vshoz közel tartózkodnak, csak nem magok tartják el egyedül azon vannak mészárszékeit szükséges vágni való marhával, mellyért gabonát fegyvert, ruházatot, és kész pénzt kapnak. A' fejiérnép fon gyapjút, és asztal terítőt szöv, a' férfiaknak egyedül a' dohányzás, és marha őrzés a' foglalatosságok. Szüntelen lovon ülnek, láncsájokat vállokon az oldalokon görbe kardot, az övökben pedig pisztolokat hordoznak, és így vigyáznak; erős, és fáradhatatlan katonák, a' Törökök is igen félnek tőlök. Nagy része e' pásztor népnek, melly téiben a' szelidebb déli tart.k-ban tartózkodik, nyáron ismét a' havas Caucasusztól hívesítetett Örmény tájjira vissza megy, holott akkor zöldség borítja a' kies természetet. A' Truchmenok Mahomed religióját követik, vannak köztök Fanatikuskok is.

Truchmenok-tartománya, Kaukásiában, az egész keleti Kaukasust foglalja. Ezen Truchmenoknak birtokai a' Káspiumi tengernél fekszenek és a' világ legszebb tájékaiközé számláltatnak, nagyobb részent Schirwan tart.hoz tartozandók; de sok Familiák közülök függetlenek is. Pásztori népek; és a' Török-Tatór nyelvet beszélők.

Truchmenok-tartománya, (a' keleti) Chowaresm tart.nak egy része Tatariaában, fekszik a' Káspiumitengernek keleti vidékin, ezek és Aral tava között Orosz bir 's Persiának némelly részeivel, és Chiwa országgal körül véve. Többnyire homokos, részent terméketlen pusztá, vízben szűkséget szenved, azonban vagnak némely meglehetősen termékeny tartományai is. Földe, ámbár nagy részent hegyes, mindazáltal terem valami kevés gabonát is, de a' marha nevelés sokkal virágzóbb a' földművelésnél. Vagnak itt tevék, lovak, szarvasmarhák, napkeleti juhok, kecskék. 'st. ef. találni rókákat, vad macskákat, vad kecskéket. A' szárnyas állatokból, és halakból sincsen fogyatkozása. Az ide való Truchmenok, kik tatór fajúbeliek, durvák, tudatlanok formátlanok, szabadságot szeretők, és törvénytelenek. Ide's toya járnak, és többnyire minyájan marha-tenyésztésből élnek azért gondolatlanok, és nagyobb részent szegények. Csak kevés közzülök a' mezei munkás, vagnak közzöttök mester-emberek is, mások kereskedők, és

hejósok; vagynek olyanok is, akik a ragadozásból élnek. Sem Fejedelmet, sem nemességet ismernek, egyedül a kir. választott legöregebb familiák által kormányoztatnak, kiknek igen kevés tekintetek, és hatalmok vannak; Mindazonáltal egy része a népnek egy erőszakkal uralkodó Kirgizsiai Fejedelem' hatalma alatt nyög. Derek vitézek a Truchmenok és 40000 embert ki állíthatóak az ütközetre. Az uralkodó religió köztök a Mahomed hite. E' Truchmenok tart. hoz tartoznak: 1) a' Kulali szigetek a' Kaspiumi tengeren; 2) Mangischlas; 3) Diup-Karagan vagy Tjukkaragan, 4) Burunktschuktapschaga; 5) Karabugas; 6) Sendor öböl, Balkan, és 8) Krasnaja-Woda nevet viselő tart. nyok.

Truchsess von Waldburg, egy orsz. Grófi nem, melly a' Római Sz. bir. ban az örökös Asztalnok tisztségét (Depiferatus) birta, és derek birtokai valának Sveviában, Prusziában Pomeraniában, és a' Brandenburgi Márkb. 12 □ mfdén 24,000 l. jövedelme 150,000 for. ra ment. Az öregebbik a' Familiából viselte a' bir. örökös Asztalnok tisztségét.

Trugenhofen, hegyi vár Dischingennél Bajor orsz. ban felső Duna ker. a' Thurn, és Taxis Fejedelmek lakhelye, széke a' tisztaégnak.

Trüben, (Morvai) jól épült vs Morva orsz. ban Ollmütz ker. Trzebówka főnál, vagyon pléb. ja a' egyszerűs mind dékányasága, pompás kastélya ső és út-vám fő tisztsége, Piáristák lakása, kik a' német fő iskolát i-

gazgatják 466 h. 3,000 l. *Trübsowinkel*, urad. kast. és falu Austriában Ens főn alul, a' Bécsi erdő alatt lévő fertályban Triesting főnál, pléb. val 77 h.

Trumau, nemes jószág és falu Austriában Ens főn alul, a' Bécsi erdő alatt lévő fertályban 99 h. és pléb.

Truro, kis vs Cornwall Ango. Grófs. ban, nevezetesek a' czinbányái.

Trutznau, falu keleti Prusziában a' médyire Königsbergtől, papiros malommal, és betű öntő művel.

Truppiño, (39° 10' É. Sz. 12° 4' K. H.) Estremadura tart. ban Almonte főnál 3,600 l. és várral.

Truxillo, vs ó Mexico Spanyol Vice Kir. ban Guatimala törvényszéki ker. Honduras tart. ban, Honduras öblénél, jó kikötővel,

Truxillo, tart. Peruban déli Amerikában Lima törvényszéki ker. arannyal: gabonával, gyümölccsel hüvelyes veteményel, sertvésekkel s t. ef. bővelkedik 12,150 l. számlál. kik jó pamut materiát, és asztalterítőket készítenek. Fő vsq.

Truxillo, Turris Iulii, Limanál együtt ez egyedül köfállal körül vett vs Peru tart. Chimo völgyében, lakosinak száma 5,520 lélekre megy, vagyon Püspöksége, 5 Barát, és 2 Apácza klast. kereskedését a' 2 órányira távol fekvő Guanchaco kikötővel üzi, ezen kereskedése czukorból, mézből, Rapsadurából (czukor sütemény) ris-kásából harisnyából s t. ef. áll. A' vidékében találnd paloták, pyramisok, váraok, s víz árkokatok om adékit az Ka-

kásólevagy is Királyok idejéből.

Tryberg, vs Baden N. Hercezs. ben Duna kér. 680 l. kik minden féle szalma portékákat készítenek.

Trzemesno, vs Posen N. Hercezs. ben rendbéli regularis Kanonok Apátságával, 's egy szép könyvházzal.

Tschatschu, nagy fő Asiában, ered Tibetben, és hátulsó India felé foly.

Tshabakan, nagy fő Songarey tart. ban Asiában.

Tschadian, l. Mingrelia.

Tschai-status, vagy is a *Tscherek szabad tart. nya*; függet. tart. Lesghistanban Kaukasiában a 'Kaukasus' déli ágának tövében Alosan és Samura fók között. Lakosi Avarusz eredetűeknek tartatnak, igen félelmes, és rabló népség, nagy részént koborló, és zabolátlan gaznépből áll, Mahomed követői ugyan, de a' religiójok tövényeit nem igen tartják. 17 falukban és 1800 h. laknak, és kis erőtlen Fejedelmektől kormányoztatnak. Fő helye Tschar falu. Ezen tart. hoz tartoznak: Zeighar, Kadegh, és Tellä birtokok is mind öszvevégecssen 800 Familiával.

Tschagging vs Birmani orsz. ban Iravaddy fő jobb partján egy dombnak tövében, az egész országnak minden tájékaiból való pamutfő lerakó hely, melly itten megtisztittatik, azután tovább Chinába hajókon elhordatik.

Tschätnerpur, kereskedő vs sok Bramin templommal, Bundelkund urad. ban kel. Indiában.

Tschaisy, helys. Odischy ker. ben Mingreliaiban Görög

Püspök lakással.

Tsajkasok Districtusa, így nevezetik Magy. orsz. azon szegletében, mellyet a' Duna, és Tisza öszve folyása Bács Várm. formál. Ezen Districtus 17 24/100 mfdnyi térséget foglal, nevét veszi Csajka Rác szótól, melly Hazánk alsó tájjiban szokásban lévő bizonyos formájú hajót tesz; ezen hajós sereg 1771 a' Duna, Száva, és Tisza védelmezésére rendeltetett. Minden lakosi ezen katonai ker. nek, melly törvényes hatalom szerint a' Slavoniai katona határhoz tartozik, a' Tschai-kist a' szolgálatra kötelesek, A' nem egyesült Görög egyházhoz tartoznak nagy részint, és ezek Bácsi Püspök alatt állanak, de vannak kath. sok is, kik a' Kalocsai Érseki Megyéhez kapcsoltattak. Ezen hajó erőnek tellyes száma 1,113 személyből áll. A' batalion stabja Titel mvsban fekszik. Az egész kath. ker. lakosinak száma 17,600 lélekre mégyen.

Tschakathurn, l. Csáktornya.

Tschamdara, erőség Aschem orsz. ban hátulsó Indiában Burremputernél.

Tschampenir, vs a' nyug. Marattok tart. ban, elő Indiában egy eggyes hegynek tövében, mellynek csúcsán Pavaghar kastély fekszik, sok posztó készittetik itten.

Tschandä, l. Csanád.

Tschanda, vs a' keleti Marattok Statusában Berar tart. ban, homokos tájékban, derék erősséggel.

Tschanderi, hajdan igen nagy most mecsökkent vs a' nyug. Marattok Statusában Berba, vagy Betwa fónál

- Miszt finom pamut mate-
riát.**
- Tschandernagor**, Chanderma-
gor, (22° 51' 26" E. Sz. 106°
9' K. h.) mind eddig Fran-
telepedés Bengáliában kel.
Indiában Hugly főnél, kis
birtokkal, mellynek kerü-
lete egy óra járás. 30,000
l. számlál, egy kikötővel,
most az Angolok kezében
vagyon.
- Tschuneti**, vagy **Saneti**, kis
népség Török-Georgiában
a' fekete tengernél.
- Tschao-king-fu**, legszebb vs
Quan-ton Chinal tart.ban
tágas kikötővel.
- Tschapor** vagy **Schahpur**, vs a'
keleti Marattok Státusá-
ban Berar tart.ban hajdani
fő vs Berárban, nagyobb ré-
szént Afghanok lakják. kik
igen jó vas portékát készí-
tenek, és evvel egész Ben-
galiáig kereskednek.
- Tscharek-Státusza**, l. Tschái-
Status.
- Tscharpoi**, egy a' Kurili szí-
getek közül.
- Tscharuk**, fő Georgiában a'
fekete tengerbe szakad.
- Tschaslow**, igen magas hegy
Moldaviában, mellyet a'
naplementkor 30 mfdnyire
meglehet látni.
- Tschatabtcha**, l. PharsaHa.
- Tschatasch**, falu Ruszsiában
Perm Helyt. Katharinen-
burg tart.ban, lakosi Ros-
kólnikok, itt megy által
a' Siberiaország-út.
- Tschatzkiai Kalmukok**, l. Te-
lengutok.
- Tschaussi**, vs Ruszsiában Mo-
hilew Helyt. 2,150 l.
- Tschaven**, hegy Görz Grófs.
ban belső Austriában Görz
fő vs, és Idriani urad. kö-
zött.
- Tscheboksar**, kerületi vs Rus-
zsiában Kasan Wolga fő-
nél 976 h. 5000 l. jó bőr ké-
szítéssel, és gyalcs fénye-
sítő fabr. és derék gabona,
viasz, méz, és fadgyú ke-
reskedéssel.
- Tschechok**, Tschegok, l. Basi-
anek tart.nya.
- Tscheck**, l. Amarsur.
- Tschedrin**, l. Schedrinks.
- Tschegeritő**, l. Hodosch-tó.
- Tschehtahs**, l. Chattaws.
- Tschelga**, fő vsa hason nevű
kernek Habessiniában,
Dembea tart.ban Sennear
Kirs. határján a' hova csak
egy szűk járás vezet; szem-
betűnő kereskedő vs és vám
hely.
- Tschemagem**, vs Tschkent
tart.ban tulajdonképpen
való Tartariában 700 h. és
mintegy 3,000 l.
- Tscheni**, fő Kaukásiában,
melly a' fekete tengerbe
ömlik.
- Tschoraz**, Agaus, l. Agatus.
- Tscherdün**, vs Ruszsiában
Perm Helyt. Kolwa főnél,
354 h. 2500 gabona, és ki-
készített szőrös bőrrel va-
ló kereskedése vagyon.
- Tscheremissek**, Finniai népség
Orosz bir.ban a' Kasani és
Orenburgi Helyt, Kama fő
partján, honnyi nyelvökön
Mari névet viselnek. Kö-
zép szerű termetűek, sző-
ke vagy is vereses hajjal,
mellyet kerekén elmetz-
vén, röviden hordozzák,
fejér testbőrűek, és kevés
erővel, bátorsággal's ele-
venséggel birnak. Csalár-
doknak, fejeseknek, és
gyanakodóknak tartatnak.
Falukban laknak, mellyek
30 familiát foglalnak, és
magoktól választott biróik
alsó biróik, és öreg esküd-
jeik vagynak. Jó szántó ve-
tő emberek, marhás gaz-
dák, és méhészek, télben
pedig vadászok; Mesterse-
get nem űznek, hanem a'

fejér népei vannak, var-
nak, szőnek és lenből ké-
szült ruhákat megfüstölt
gyagjával hímeznek, a' te-
kenekre és más több házi
dolagra gondot viselnek. A'
tisztátalanság közönséges.
Többnyire Mahomed kö-
vetői, vannak köztök po-
gányok is, kiknél a' sok
feleség tartás, valamint a'
Mahomedánusoknál divat-
ban vagon, a' többiek ó-
hitű görögök, de a' hit
dolgában a' Pogányoktól e-
redett babonáságokat nagy
részt megtartották.

Tscherkask, Czerkask, (47°
18' 34" É. Sz. 57° 36' K. H.)
megerősített fő vs a' Doni
Kozákok' tart. nyában fek-
szik 7 mfd hosszú, 's 3
mfd széles szigeten, mel-
lyt Don főnek Aksai nevű
éga főmál. 11 öszve kötött
és erősített helyekből áll
mellyek ugyan annyi vs ré-
szeket tesznek a' Kozákok'
Vezérének Kanczellariának
fegyveres és élelemháznak
nak széke, 1916 fából épült
házakkal és 7700l kik minden
féle vsi mesterségeket,
kézi műveket, és szembetü-
nő kereskedést űznek. A'
Tatári külső vsban (Sloho-
da) laknak 150 Mahome-
dány familiák. A' vs a' ki-
öntések miatt, mellyek
gyakran történnek, elég
egészségtelen.

Tscherkassia, (Cirkassia tá-
gas értelemben) v. Tschér-
kessiai vidékek, tart. Kau-
kasiában közép. Asiában;
a' nagy és kis Kabardia
tartnyokból áll. L. Kabar-
dia. Lak. Tscherkesszeknek
hívattnak, és Kabardiai,
's Kubani Tscherkesszekre osz-
tatnak. L. Tscherkesszek.

Tscherkassy, vs Russziában
Kiew Helyt, 548 h. 3, 170 l.

Tscherkassak, (a' Kabardiai-
aknak is neveztetnek, Kau-
kasiában fekvő Kabardia
tart. nak lakosi. Híres szép-
ségek, és illő viseletek ál-
tal Kaukasiának minden
lakosait felülmúlják. A' fér-
fiak magasak, erőssek 's
testesek, de e' mellett kar-
csú, sűrű természetűek, csip-
pőben szikárok, és kis lá-
búak, kézre kiváltképen
serények erőssek. A' feje-
népe, különös, finom, 's
bájos test alkottással bir,
mellyel a' világnak minden
szépeit felülhaladja;
fő jelességeik: az alabás-
trommal vetélkedő bőrök-
nek fejeisége, a' setétbar-
na' 's fekete haj, rendez,
finom ábrázatvonások, a'
melynek 's karoknak kerek-
ded tömörsége, és minden
ben a' legnagyobb tisztaság,
melly nélkül homályban
sáplódnak a' szépségnek
kellemei. Orczájokat csak
a' szemtelen életre bódul-
tak szokták festeni, a' tiszt-
tességes személyek körmeik
szinesítésével megelőgesz-
nek. Hogy kerekded 's vé-
kony természetet szerezzenek
leányaiknak, kevés és gyen-
ge eledellel tápláltatnak,
mert a' nélkül nem lehet
kedveltető szépsége. Mely-
től egész csipőkig fűzőved-
sőt viselnek, és nap ellen,
szinte mint a' mi szépeink,
keztyük által védik feje-
ségüket — itt is tehát a'
fejérség csak magát bibe-
rezni szerető fejeérség ma-
rad. A' férfiak, kik nem
jobbágyok, legyen az ne-
mes vagy fejedelem, csak
nem szüntelen lovon jár,
tőrrel, pistorral, kézivel
's nyilakkal, és kardal fet-
fegyverkezve; ércz sisak 's
pánczél nélkül ritkán lehet

őket látni. Fő foglalatossága a Kabardiai Tserkesznek; a vadászat, rablás, és a hadakozás. Szomszédjaik, kik a Kabardiai karktól félnek, juhokból, marhából, s más érc edényekből álló adót kötelesek fizetni. A harczoló nemesek száma 1500-ra és a fegyvertfogható jobbágság 10000-re mégyen. Gyakran a hatalmasabb Kabardiai nemesség tulajdon vére ellen bódúl harczra, és magok között kegyetlen vérontásokkal telyes hadakat viselnek, ezeknek vége többnyire az, hogy az erőtlenebbek külső hatalmasabb Fejedelem alá adják magokat, a mint most is nagy része Orosz birnak szolgál, de illy állapotban is csak annyira engedik a hatalmasbbnak szabadságokat, a meynyire őket kényszeríti a szükség. — A jobbágyok földmíveléssel s marha tenyésztéssel foglalatoskodnak; az utolsó végett meszaze tartkra elkohorlanak, de marhajokat nem sátorból, hanem agyagból készült gunyhokból őrzik, Gazdag a Kabardiai nemesség szép, erős s gyors futású lovakban, derék szarvas marhában, finom gyapjas juhokban, és számtalan sok kecskében; mind ezek közül fő gondja a Nemességnek a szép ménesekre hárul, azért lovaik nem csekély hírűek. Az ökröket szántásra s más mezzei munkákra, a hegyeken való járásra a t. ef. használják. — A jobbágság tulajdona a Nemességnek, de még is ezektől elnem adathatják. — A Nemes-

ség pedig a Fejedelemnek szolgálattal tartozik, rendben tartja a köznépet, és Fejedelmének hadon s rablásban követője. A hazasságban itt leginkább a születés és gazdadság szokott tekintethe vétetni.

Tscherkeszok, (a Kubani) Kuban tart. ban laknak és halászatból, csere kereskedésből, és rablásból élnek. Rabszolgákból, Nemesekből és Herczegekből állanak, de minyájan egyenlőképpen erkölcs telnek, és formátlanok, sem Mahomed követőji, sem pedig keresztények, azonban mind a két vallásból találni nálok némelly jeleket; Külömbféle familiákra osztatnak fel: Temirgoj, Bechlen, Muchosch, Pscheduch, Hattukni, Schani v. Sani, és Schagacki nemzetek nevezetesek, mellyek minyájan többel vagy kevesebbel birnak, és vagy a magok Herczegjeik vagy pedig a Török hatalom alatt vannak.

Tscherkin, fő hely hason nevű ker. ben Mazaga tart. ban Habessiniában fekszik hegyen, s minden Szombaton nagy vásárt tart.

Tscherlocky, l. Cherokier.

Tscherlitz, Eschallens, nevezetes, és népes helység Helvecziában Waad kant. az Ifferteni útnál. Lakosi részént refor. részént kath. a portéka elküldésben nagyon foglalatoskodnak. — Közel ide vagyon a jeles lakvésű S. Barthelemy vára.

Tschernagora vagy *Monte nero*, hegy Albaniától észak felé.

Tschernomel, Herczgi vs a kastély Karinthia Hercz. ben Neustadti ker. a Windi Markban, Lachinza, és

Doblitschiza vizek öszve folyásánál, vagyon jó szántó földe, gyümölcs és bormertesztése.

Tschernigow, Czernigow, helytartóság Orosz bir. fekszik Mohilew, Minsk, Kiew, Poltawa, Slobodi, Ukraine, Kursk, és Orel Helytartóságok között 1189 $\frac{3}{4}$ □ mfd térségen 1,013,600 l. számlál, kik Oroszok, Németek, Lengyelek, Serbusok, Moldyák, Örmények, Zsidók, Görögök, és Czigányok, Földje Dnepr, Desna és más folyóktól vizetetik, és általjába véve igen termékeny. A' Baromtartás, méhtenyésztés vadászat, halászat nem rendkívül jeles. Kevés Fabrikái vagynak, 'és csak a' terméssel való kereskedése virágzik; 12 ker. vagyon osztva e' Helytartóság. Fő hely benne.

Tschernigow, Desna fónál, régi, 's megerősített vs felleg várral 5000 l. görög Püspökkel, Semináriummal, virágzó kereskedéssel, és nevezetes országos vásárokkal.

Tschernojarak, erőség Orosz bir. Astrachan Helyt. Wolga fónál 300 h.

Tschernomori Kozákok, l. Kozákok.

Tscherokiok, Cherokiok, szabad Indiai-Nemzetség ész. Amerikában Carolinához dél és nyug. felől sok kis vsaik, és helys.geik vagynak föld, és kerti-mívelést, ló tenyésztést, 's vadászatot, üz, 1796-tól fogva főképpen 1803 jeles elő meneteleket tett a' pallérozódásban. Most 12,395 lelket számlál, de ebből több az aszszony mint a' férfiu. Találtak közöttök 341 fe-

jérek, melly szám 173 fészenek Indiai feleségek vagyon. 341 Szeretcsen rabszolgák, 19,500 darab szarvas marhájok 6,100 lovak, 19600 sertvések, 1,037 juhok 13 lisztelő, és 5 fűrészmalmok, 3 salétrommühelyek, és egy puskapór malmok, 30 szekerek, 500 ekéjek, 1600 fonó rokkájok, 467 szövő székjek. Mostan a' Creckeiktől függenek.

Tscherwleni, Tatár falu Ruszsiában Kaukasia Helyt. Katalin ferdőjétől nevezetes.

Tscheschedorf, falu Morvában Ollmütz ker. 44 h. 295 l. kath. templ. mal, 's 2 jó savanyú viz kuttal.

Tschosme, hajdan *Kikorikexino*, az az: Béka hely, vs és Császári mulató kastély 1 mfdnyire S. Petersburgtól (Sz. Péterváratól) bokros, és elpusztított erdőslapályban a' kastély gothusi izlés szerént vagyon építve.

Tschetäetziya, erőség felső Moldaviában.

Tschetae-Alba, l. Akkierman.

Tscheterkot, Szent hely Betschai vagy Aharyarga fónál a' keleti Marattok Statusában első Indiában, sok pagodákkal, hova a' Hindusok számossan búcsút járnak.

Tsche-thian, tart. Chinában, jeles selyem mívelést üz. Fő vs Han-tschou-fu.

Tschetnek, mvs Hont Várm. ben vásbányával.

Tschetschen, vagy a' Tschetschenzek tart.nya Kistiában Kaukasiában Argun, és Busten főknál, nagy és gazdag. Fejedelme, ezen czimmel kérkedik Aslan-Bei, az az: Oroszlán Fejedelem; következő 3 részből áll: Kisti Tschetschen tart. ból Gumbel, vagy Mechtelar ura-

- datomból , és Awar ker. ből Lesghistanban. Főhelye
- Tschetschen* , nagy falu Argun fónál , a' Fejedelena lakhelye.
- Tschetschina* , egy az Andrea-nowi szigetek között az A-siai Ruszsiának keleti tengerén , vannak meleg források.
- Tschiampa* , l. Cochinchina.
- Tschigitook* , Indiai népség a' Spanyol országhoz tartozó déli Amerikában.
- Tschika* , l. Jedso.
- Tschikakol* , egy az 5 parti tartományok között Madras Angol Helyts. ban Indiában , melyben fekszik.
- Tschikakol* , (Cocala) nagy , erős , 's jeles kereskedő vs , hajdan fő vsa egy tart. nak és egy Herczegnek lakhelye.
- Tschikasook* , a' szabad Tscheroikioknak egyik familiája ész. Amerikában.
- Tschikota* , egy a' Kurili szigetek között szőrös lakosokkal.
- Tschin* , l. Kuró.
- Tschin-yuen* , vs Konei-tcheou tart. ban Chinában , néhány erősségekkel , és 2 III-dik rangú vsokkal ,
- Tschinar* , vagy *Tschinargar* , vs , és , nevezetes kősziklás erősség Bengalia Angol Helytars. ban kel. Indiában Benares tart. ban Ganges jobb partján , melly a' folyóig ér.
- Tsching-kiang-fu* , vs Yun-nan Chinai tart. ban egy tónál , melly jeles halakat ad.
- Tschingkpat* , kis , most már dűledezett , az előtt jeles erősség Madras Angol Helytars. ban fekszik kellemetes tájékban 7 mfdnyire Madrastól. Nem messze ide az Adlerberg.
- Tsching-tou-fu* , vs Kiangnau
- Chinai tart. ban Takiang fónál , egy a' leg derékebb tengeri vsok között , és nevezetes harcz hely.
- Tschinsura* , Hugly , régenten Hollandiai telepedés Bengaliában kel. Indiában , Ganges fónál nem messze Calkuttától , egy kastélyal , most az Angolok hatalma alatt vagon.
- Tschirinktutan* , egy az Orosz Kurili szigetek között mindig füstölő hegyvel.
- Tschirna nagy* , és kis *Tschirna* , 2 kis fő , mellyek felső Lusatiában erednek , és 1/2 mfdnyire Sagantól összefolynak , és ugyan ottan a' Boberba szakadnak.
- Tschir nau* , Grosstschir nau , vska 's pompás kastély Glogau Henczs. ben Sileziában a' Lengyel határon. Jó postó készíttetik itten.
- Tschirndorf* , falu Szilésiában Sagan Fejeds. ben was hámorokkal.
- Tschitackon* , l. Dobrudsche.
- Tschitschimecook* , régi lakosok Mexicóban ész. Amerikában.
- Tschitteldrug* , erős , híres hegyi erősség Mysore ors. ban kel. Indiában , egy ker. nek fő vsa Hindenny fónak nyugoti részén fekszik meredek 2,640 öl magas kősziklán természetből , és mesterség által megerősített 5 tetőn épülve , melly is azért meggyőzhetetlenek tartatik. Vagyon szép palotája ; több régi pagodjai (templomai) és más jeleségei.
- Tsohocka* , l. Segalia.
- Tscholiarók* , ezen név alatt azon lakosok értetődnek a' Ceilan sziget parti tart. kban , kik fahéj mívelést , és fahaj hámozást üznek , Haschem familiából való , és Islam követői ; vannak

némelly jussaik, és szabad-
ságaik.

Tschongrád, l. Csongrád.

Tschorlu, Tyrilos, vs a' Wi-
ri Sandsakságban, Romá-
niában.

Tschortschun, l. Cherson.

Tschosan, vagy *Chosan*, (35°
4' É. Sz. 146° 37 K. H.) ki-
kötő Korea part dél. kel.
részében bátor bé menés-
sel.

Tschudek, Finnusi népség Rus-
zsiában a' Littvánok' egy-
gyik ága.

Tschudi tó, Tschudskoe-Ose-
ro, l. Peipus tó.

Tschugatsohi, népség a' Eris-
toli öbölnél ész. Ameriká-
nak ész. nyugoti partjain,
Cook útjának ész. csúcscsá-
tól egész Prinz Villiam öb-
léig (Golf Tschugatskaja)
csúcsa', hol Alexander nevű
kastély van, 's közel a' Cha-
tami kikötő, Tuk (Green)
és Tchalcha (Alichinbrook)
szigetekkel vagyon.

Tschugujew, régi kerületi vs
Ruszsiában Charkow Hely-
tartóságban Tschueloka 's
Donez fók egybe szakadá-
sánál, 1726 h. 251 deszka
ház. 7. templ. 9,100 l. kik
jó bunda bőrt, kötelet,
nyerget 's t. cf. készítenek.
Sok gyümölcsöt, és bort
termesztenek és kereskedést
üznek.

Tschui, nagy fő Asiában So-
ngariában.

Tschukotskoi-Nos, hegy fok
Asiában ész. keleti csúcán.

Tschuktschok, népség, melly
Siberiának a' jeges, és a'
keleti tenger felé lévő ész.
nyugoti partjait lakja, ta-
lálatnak ők ezen tengerek'
némely szigeteikben is;
Földjek örök hóval borít-
tatik, közsiklás 's mocsá-
ros, levegőjek szünet nél-
kül hideg, innen nem csu-

da, ha tart. nyek egylik a'
legmostohább 's nyomorul-
tabb földek közül. A'
Tschuktschok hadakozó fér-
fiak, közép természetek, a-
zonban találatnak köztök
meglehető nagy természetű-
ek is, helyes tagokkal, sza-
bad tekintetűek, a' fejek
kicsin, ábrázatjuk kerek,
görhes, 's barna, hajok fe-
kete, müllyet a' férfiak rö-
vidre elmetezenek, a' fejer-
nép pedig két fürtben sza-
badon hágy fügni. — Fel-
osztatnak: vándorlókra,
és helybéli lakosokra. Az
elsőeknek gazdagsága nyar-
galótzókból áll leginkább,
mellyekből némellyek 1000
— 10000 darabot is bírnak.
Az utolsók az Anadir par-
tokat lakják egész a' kele-
ti fókig, és elhajóznak a'
jeges tengeren a' Schelaz-
koi hegy-fokig is. Ezek
mind magokat, mind a'
vándorlókat hallal, a' ten-
geri állatok zsirjával, ru-
hával, mellyet bélből var-
nak, nyári csizmákkal, 's
fegyverekkel tartják. A'
vándorlók ellenben nyarga-
lótz, és más bőrért kapnak:
dohányt, üstöt, kést, és
más Orosz portékákat. A'
helybéli lakosok, mivel
nyargalócz nélkül szüköl-
ködnek kutyákat tartanak
a' szánkozásra. Aljában a'
Tschuktschok különösen
czethal fogással foglalatos-
kodnak. Szorgalmatosak,
okosak minden dologban,
tanulni kívánók, bátrak, sza-
badság szeretők, de e' mellett
durvák, vadak' tolvajok,
hamisak, utálatosak bo-
szú állás keresők; monda-
tik: hogy a' gyenge és nyo-
morékon született gyerme-
keket megölik; a' fiúnak
öregségtől elerőtlenedett

Atyját agyon kell verni, a' betegeknek magoknak kell kérni a' lelket szakasztó kegyelmes ütést. A' religyioi dolgokból keveset tudnak, egyedül némelly áldozó innepeket ülnek, halotjaikat pompásan elégetik; közönséges mulatságok ugrásban, versen futásban, 's viaskodásban áll. — Az egész népség kisebb társaságokra feloszolva, atyafiság vagy barátság által kötötték össze. Valóságos utat nem ismernek magok közt, de még is minden társaság a' leggazdagabbikhoz különös tisztelettel viseltetik, kivált, ha számos familiája vagyon, de a' különös tisztelet semmi jobbagyi engedelmisséget nem vonz maga után. Egész Sibiériában csupán a' Tschuktschok azok, kik még az Oroszok' hatalma alá nem kerültek, ámbár már ezek közül is, bátor igen kevesen, adófizetői lettek az Orosz hatalomnak. Eszterdönként B. Asszony havának végén meglátogatják Inschiga, és Nischnei-Kowimsk helyeket, holott nyargalóc, és más bőrkért Orosz portékákat vásárlanak bé.

Tschulmy Tatárok, Sibiériában Tschulmy és Yjusz főknál; 5000-re mégyen fegyvert fogható népe.

Tschupeak, vs a' Marattok státusában kel. Indiában Gull főnél, híres pagóddal.

Tschu-sin, tart. Korea félszigetben Asiában.

Tschutychoi, darab föld Jakutsk tart. ban Sibiériában Asiának ész. keleti csúcsa mellynek lakosi föld alatt való lyukakban laknak; számonk 6000 tétetik.

Tschuwasschok, népség Orosz bir. ban Orenburg Helyt. csak nem mindenben meg egyeznek a' Tscheremissékkel, egyedül halavány árátatjok és feketés hajok mutatja őket tatár eredetből lévőeknek. Külsőképpen keresztényeknek látszatnak soha sem laknak vsban, hanem csak falukban, részei munkából és vadászatból élnek, mellyre tüzei fegyvert használnak, ha gazdagok, tollas ágyba alusznak, máskép gyékényen; betűjök és írások nincsen; az esztendő nálok Novemberben kezdődik és minden pénteket megülik valamint a' Törökök. — Magok közt szavokat esküvéssel nem bizonyítják, de ha az itélő szék elöit esküdni kell nekik, egy falat kenyert, és sőt adnak szájokba, és e' szavakat mondják: ez hibázson nekem, ha hazudok, vagy szavam nem tartom! az a' jjoncz katonának, midőn feleküldtetnek, keresztben tartott kardon a' kenyér. — Az egész népség száma több mint 200,000 mégy, és 180,070 rubelt fizet adót.

Tschykwischi, erősség Kaukasiában Mingrelia tart. ban Letschkom ker. ben.

NB. Némely helyeket mellyek itt elő nem jönnek, keresni lehet **Ch.** és **Cz.** alatt.

Tsiampa, ország hátulsó Indiában tulajdon Herczeg alatt, ki a' Cochnickinai Kir. nak adót fizet.

Tsi-nan-fu, nagy és népes vs Chinában, Schanton tart. ban, készit legjobb fejérselyem materiát, némely,

gyenge üveg portékákat, és nagy kereskedést üz. Szomszédságában találni Császárok, és más jeles személyek' pompás temető helyeiket.

Tsitsihar, Helyts. Tungusiában hason nevű fő vshal, Nonni-Oula fónál. A' Chinaiaknak számkivetés helyek.

Tsivibon, l. Cheribon.

Tsong-Ming, sóban gazdag sziget Chinában Kiangnan tart. partján.

Tsuen-lo, tart. Korea félsziget déli részében.

Tua, mellék fője Minhónak Portugáliában.

Tuam, l. Toam.

Tuarikok, számos, nevezetes, 's hatalmas nép, melly tulajdon, az Arabi nyelvtől egészen különböző nyelvet beszél, a' belső ész. Afrikának nagy részét lakja, nyug. és dél felé Fessantól, a' tulajdon Saharának egy részével. Több nemzetekre osztatnak fel; mind egyiknek különös tulajdonságai vagnak. Nem Feketéek, hanem fejeeres vagy inkább barna bőrű, szép termetű, magas, 's helyes alkotású emberek. Azonban találtnak fekete barna familiák is köztök, de ezek sem Szerecsen eredetűek, a' mint a' fejek alkotása mutatja. Komolyok és igen hadakozók. A' Tuarik mindég kezében hordozza 5 láb. hosszú, és helyesen ki dolgozott láncsáját, 's jobb, karján fekete szarvból, v. kőből készült gyűrűjét, melly Nemzetének czimje. Uralkodó hit a' Mahomed vallása, azonban taláni némely pogány familiákat is köztök. A'

nyugoti, Tuarikok Sahara egy részét népesítik, számos marha seregeikkel gyakran változtatják lakhelyeket, azonban vannak vsaik és faluk is; mások pedig tulajdon Nigritiában laknak. Hasznos kereskedést üznek a' szárazon.

Tubakatum, az úgy nevezett nagy Jalofnak helye Jalofok országában közép Senegambiában Bur-Jalof uradban.

Tuban, vs Java kel. partján, kereskedik borszal, selyemmel, 's gyapjú portékával.

Tubantes, Tubanti, Rénus mellett, Angrivariusok és Usipiusok közt lakott nép Germaniában, fő vsok Teccelia (Techlenburg).

Tubersoko, kis vs ész. Afrikában belső Tunishan.

Tubinze, Semojedi nemzet Orosz birban.

Tubize, vs Brabantiában 2340 lak.

Tubnai, egy a' Társaság szigetei közzül Ausztráliában.

Tuburbe, kis vs ész. Afrikában belső Tunis tartban.

Tuch, különböző nagyságú hosszú mérték Nürnbergben (Norimberga) 32, más helyeken 50, és meg más helyeken 14 ölet tézen.

Tuchel, kis vs kel. Prusziában Conitzi kerben Brahe fónál 190 h. 1300 l. Innét megy a' 9 mfd hosszú terméketlen, és farkasokkal bővelkedő Tuchel nevű erdőn keresztül a' szép Seegebary út, melly 1808 és 1809 egész Nauenburgig csináltatott.

Tuchomieritz, szép kastély és falu 54 h. Cseh orszban Rakonicz ker. hason nevű kamara uradhoz tartozik, vagyon kath. temploma.

Tuchow, urad. és mvs Galiciában

ciában Tarnow főnél kath. pléb.val, és kápolnával, a Benediktinusok gondja alatt.

Tuckum, csekély vaska dűledezett várral Orosz bir.ban Mietau Helyt.

Tucopta, sziget Australiában Karolina szigethez közel szép gyöngyeiről híres.

Tucuman, tart. Spanyol Bio de la Plata Vice Kirs.ban déli Amerikában Andes és Plata fők között érczekből, déli gyümölcsből, gabonából, borból, pamutból, indigóból, Amerikai herbatshól bősége vagyona. Lakosi száma 90,000, kik között több ide, s tová járó vad familiák találtak. Fő vas; Cordova (Carduva) del Tucuman.

Tuczno, l. Tietz.

Tudela, vs Spanyol tart.ban Ebro főnél mellyen által köből épült híd vezet, 7900 l. Püspök lakással, és a köz jóra ügyelő társasággal. Itt kezdődik az Aragoniai kanális. Vannak seiyem, s posztófabr. és számos fazekasai. Jó veres borbán, és más nemes gyümölcsben gazdag. 1808. 23 Novemb. itt jeles ütközet történt.

Tudela, vs Spanyol Leon Kirs.ban Duero főnél.

Tübingen, Tubinga, (48° 31' 9" É. Sz. 26° 43' 24" K. H.) kerületi fő vs Würtembergi Kirs.ban közép Neckar orsz. bíróságban Neckar, és Ammer főknál 700 h. s több mint 6000 l. vagyion fő oskolája szép könyvházzal, és fűvészkerttel együtt, ifjú paps. nevelő háza, jeles Collegyiuma, Martini intézetével vagy is 18 tanuló ifjak számára készült új épülettel, HÜB. LEX. V. DAR.

Contuberciummal, ugyan annyiak számára, és hasznos gyapjú matéria fabr.val.

Türje, hajdan Thirte, mvs Szala Várm.ben, Szántói jár.ban. Sümegh és Szalabérhez 1 1/2 mfd. A' T. Praemonstratensisek Prepostsága és uradalma; Lak. Magy. kat. Szép Szentegyházzal, s más némelly épületekkel; jó bor termésel.

Tuskevár, mvs Wespzrém Vár.ben Devacseri jár.ban, Toroná vizénél, Vásárhelytől 4 óra. F. U. a' Györi Püspökség. Lak. Magy. kat. tul. pléb.val, és eltörölt Paulinus klastrommal.

Türken, l. Törökök.

Türkey: l. Török birodalom.

Türkheim, mvs Bajor orsz.ban Ill ker. várral 1,150 l. az orsz. törvény székének, és Számtartóságának széke.

Türkheim, falu Würtembergben Fiis és Rems ország bíróságban szép templommal, és 500 l.

Türkheim, kis vs felső Rajna Francz. orsz.ban, jó bor termő tájékban mint egy 2000 l.

Türk sziget, l. Caicos.

Türnau, ujj-Türnau, Trnawa, mvs Morva orsz.ban Ollmutz ker.ben, pléb.val, 46 h. 400 l. és Majorral.

Tüz ország, Terra del Fuego, l. Feuerland.

Tüz sziget, l. Feuer Inseln.

Tuerto, fő Spanyol Leon Kirs.ban, melly Dueróba foly.

Tueta, vs egy fél szigeten, nem meszsze Wener tótól Dalarna Svedi tart.ban.

Tuets, l. Tietz.

Tuezar, (39° 47' É. Sz. 15° 44' K. H.) vs Valencia Spanyol tart.ban 2,200 l.

Tufanek tart., l. Sifanek tar-

tómánya.

Tuggur, vs Beledal Dsche-
rid tart. Wadreag orsz. Ban
Tuk, sziget ész. Amerikának
délre hajló ész. nyug. part-
ján, Brittusi kastélyal.

Tula, Helyts. Ruszszia' kö-
zép részében, Moszkwa,
Rjásán, Tambow, Orel, és
Kaluga Helyts.gok között
578 1/2 □ mfdön 748,950
l. számlál, kik között nin-
csenek nemesek. Csak nem
egészen lapály, nem na-
gyon erdős, és középszerű
termék tart. Don és Óka fő
fóktól, és több tavaktól
nedvesítettik, több mocsár-
jai is vannak. A' barom
nevelés, az enni való vad,
és halászat szembetűnő.
Lak. többnyire Oroszok,
vannak gazdag fabr. és cse-
kély kereskedése. — Ezen
Helyt. 9 ker.re osztatik. Fő
vsa

Tula, (54° 55' É. Sz. 54° 11'
K. H.) Upa fő bal partján,
Tuliza fő Upába való sza-
kadásánál 3459 h. mellyek
közzül 84 kőből épült, 24
templ. 2 klastr. 17,640 l.
Említésre méltó jelességei:
a' nemzeti fő iskola, a'
Seminarium, melly Ale-
xandriumnak nevezetik,
és a' Nemes gyermekek fel-
neveltetésére szolgál, 17
gények háza, 1 talált gyer-
mek ház, és a' Játékszín.
Különösen említést érde-
mel ama' nevezetes, és már
a' Nagy Pétertől felállítat-
tott fegyvermiv, melly ön-
tött fegyvereket, és kardot
készít és több mint 4,000
embert foglalatostkodat,
ezen kívül vannak itt még
2 vas öntő műhelyek 600
kovácsok, 25 timárok, 6
faggyú olvasztók, 1 gyolcs,
2 kumats, 1 Spanyol vi-
asz, és festék fabr. szép

Berlini kék fabr. 'st. of. esz-
tendönként 2 országos vá-
sárt tartat. E' portékával,
terméssel nagy kereskedést
üznek lakosi.

Tulas, l. Maury.

Tulczyn, Tultschipsk, Dul-
czin, vs Ruszszia'ban Grod-
no Helyt. 200 h. német ké-
zi mivesekkel kivált posz-
tó, nyeregcsinálókka, bog-
nárokkal, takácsokkal, ká-
lap csinálókka, és fegy-
ver fabr.

Tuleschitz, falu Morva orsz.
ban Zneym ker. ben Jarne-
ritz, főnál kastélyal és yap-
jú materia kézimívvel.

Tulles, (45° 16' 3" É. Sz. 19°
26' 2" K. H.) fő vs Correzé
Francz. oszt. ban, fekszik
hegyen Correzé, és Soulon
fők össze folyásánál iszo-
nyú hegyes tájékban 9050
l. roszléput, puska, gyap-
jú matéria, csipke, viasz-
gyertya, gyertyatartó, dio-
olaj, liquor, és csokoládé
fabr. vannak. Tájékában
körös körül papiros mál-
mokat, s granitkő bányá-
kat találni. Mind ezen por-
tékáival, azután vassal, és
bőrrel szembetűnő kereske-
dést üz. Az osztály' igaz-
gátónak, és a' kereskedés-
re ügyelő törvényszék' he-
lye.

Tullins, vs Iser Francz. oszt.
ban 3,700 l.

Tulna, Tulna, Herczegi vs Au-
striában, Ens alatt, Erlau
vizének a' Dunába való
befolyásánál, 350 h. s 2300
l. pántlika kézi mívvel,
gyapjú' fabr. mellynek por-
tékája ámbár jóságra néz-
ve a' pamufhoz nem ha-
sonló, szép még is, és tar-
tós. Törvényszékkel, és
pléb. val. Fekszik nagy sí-
kon, melly Tulni mezőnek
nevezetik, és jó búzat te-

rem. Termesztetik ezen tájjékon sok bor is.

Tuln, kis fő Austriában, Ens alatt, Tuln tól nem meszsze a' Dunába folyik.

Tultschinsk, l. Tulczyn.

Tumen, nagy fő, Korea félszigeten, Asiában.

Tunbridge, mvs, Kent, Angliai Grófs.ban, készít faportékákat, és játék eszközöket, mellyek Tunbridgi portékák nevezete alatt jönnek. Közel ide vagyon, a' Tunbridge-Wellsi egésséges kút.

Tundern, l. Tondern.

Tunehé, kis vs Forteventura Kanariai szigeten, nagy és szép templ. és négyszegű kövekből épült klastrommal.

Tung, kis vs ész. Scótziában, Strathnavern Grófs.ban, tó mellett.

Tungefiord, l. Bukne.

Tungusok, Mandschui, Nép; az Asiai Orosz bir.ban, Amur vizétől, egész a' Chinai falig, és a' Jenisey fótól egész az Ochotskiai tengerig terjed. 1784-ben 13264 férfi, és 11014 fejei személy, és mint egy 1700 familia számláltatott, mellyek a' többi Sibériai Népek közt szélyel vándorlanak. Erdei és Pusztai Tungusokra osztattatnak. Ezek lovaikkal, szarvasmarháikkal, juhaikkal, kecskéikkel, és tevéikkel Dauriában, amazok pedig az ész. vidéken részént nyargalotz csordákkal, s télen mint vadászok kutyákkal, részént nyáron mint halászok szétjárkálnak. Ők magokat familiájok tör'söattyától Bevornoknak nevezik, és több familiákra osztatnak, mellyek közül azok, kik a' legnevezetesebb Fa-

miliákból származnak állítják a' Nemesseget, és ezek választják a' Fejedelmet A' Sziberiai Tungusok az Oroszoknak adót fizetnek és ezeknek Herczegjek kén-telen magát az Oroszoktól megerősíteni; testekre nézve közepszerű, és egyenes természetűek, kis, eleven szemekkel, és hosszú fekete hajakkal fő tetőjeokről, szinte mind Hazánk földmívelő népének üstök függ, mellyre kötni szokták kéziveket, midőn valami főt áltúsznak; csónakjuk nagyon keves vagyon; ábrázat színek sárga, az ifjúság még is kellemestekintetű. Vidámok, nyílt szívűek, és azért a' családság, hazugság, és tolvajság leggyalázatosabb véték nálók. Sokan nagy szegénységben élnek, mindazonáltal mindég vigak, és utolsó falatjaikat is barátjaikkal osztják. Nagyon eleven képzelő erejűek, és emlékezetjük vagyon, és az utazóknak azon tájjékról, a' hova szándékozik helyes rajzolatot tudnak adni. Személyes bátorságok nagy. Nyelvek a' Mandschuriai, keves bétükkel élnek, az írásmód oszlop gyanánt felőlről le felé mégyen, valamint a' Chinaiaké. Az esztendőt 13 holnapra osztják, mellyeket a' természet változásai, vagy magok élet módja szerint nevezik. A' Tungusiai nemzet általában tisztátalan. Hitvallásokra nézve Schamai pogányok, kik a' legfőbb Istent Bon-nak, a' legalább valót pedig Bugi-nak nevezik. Fegyvereik: nyilak, és görbe hajtó dárdák.

Tungusia, Amur tart. a' Chi-

nai felső Asiában fekvő tart. 40°—56° E. Sz. és 135°—160° K. H. alatt. Amur fónál 40000 □ mfdnyi térséggel, nagyon hegyes, és kel.ről egészen erdőkkel fedeztetik. Egallja hidegebb mint a' Mongoliának. Bővelkedik rabarbarával, búzával, riskásával tisztabúzával, pamuttal, gyümölcsel, szarvasmarhával, vad szamarakkal, sárga kecskékkel, tigrisekkel, nyestekkel, czobolyokkal, hölgyekkel st. ef. Lak. részént állandós földmívelők, részént pedig kborló pásztorok; és Lámai pogányok, Eggyes nemzetségek: a' Humarek, Solonek, Daurok, Jupiak, Ketschuek és némely, Mandshingiek; minnyájan a' Chinai Császár alatt. Két helyts. gok Tsicsi- kar, és Kirin, mellyekhez tartozik Leaotong tart. is.

Tunguska, l. Angara.

Tunia, kereskedő vs, új Granadában Tierra Firmában, Spanyol, Amerikában.

Tuniakshoi, egy a' Lena torkolati szigetek közül, Orosz országnál, Asiában, nedves, hideg, mohhal, és kevés plántával, de lakos nélkül, csak rókák, medvék 's nyargalótzok, tartozkodnak benne.

Tunis, Tunetum, Rabló státus vagy is orsz. Barbáriában ész. Afrikában, a' közép tengernél (33° 10' egész 37° 12' E. Sz. és 8° egész 11° 20' K. H.) ész. és kel. a' közép tengerrel, dél. Tripolival és nyug. Algierral határos. Hossza délről ész. felé 90 és legnagyobb széless. 40 mfdre terjed; az egész térsége 3400 □ mfd. A' tart. belseit az Atlas hegye bérczesiti, meszsze el-

ágazik, és sok fokot formál. Folyói többnyire partifók, legnagyobb ezek közül a' Medscherda; Tavai: Elludieh, vagy Schibka-el-Landeah. Egallja nagyon meleg 's tűrhetetlenné változna, ha a' tengeri szelek által nem gyengitetnék; levegője a' tengerpartoknál tiszta, és egészséges; az essős idők Octoberben kezdődnek, és egész Februáriusig tartatának, ezek kevéssé durvák, és hidegek. Földje délről homokos, és terméketlen nyug. és a' Partoknál termékeny; búzája, bora, gyümölcse, gránátalmája, Egyiptomi szilvája, citroma, narancsa, olajfája, birsalmája, malozsája, kertipalántái st. ef. bőségben vagynak. Marhatenyésztése szembetűnő; vannak jó lovai főképpen szép szamarai, és könnyűláhú öszvérei, szarvas, és más féle marhái, vadai, és jó tengeri halai. Egy milliónyi lakosai Törökök, Maurusok, Arabsok v. Beduinok, belseiben Breberék, jó számmal Zsidók, Europai keresztények, hitesegettek, és rabszolgák több nemzetségekből. Nyelvekre nézve Arabsok, Hitvallásokra pedig Mahomedánusok; a' Mesterségeket nem nagyon űzik, a' kézmívesek durva munkákat készítenek; a' fabrikák száma is csekély. Karavannak Maroccóból, és belső Afrikából, Aranyport, elefántcsontot, strucztoilat, gumit, és Szerecsen rabszolgákat 's a' t. hordanak eladásra. Kivitel portékái: búza, olaj, selyem, viasz, kikészített, és nyers bőrök, fekete szappan, durva-

gyapjú matéria 's a' t. Béhozatnak pedig Europai külömbféle portékák: u. m. posztó, gyapjú, és ércz portékák, pápiros, bor, pálinka, czukor, kávé, mindenféle fűszerszám, riskása, pamut, vászon 's a' t. Kereskedések nem csekély. A' Státus Kormányja török oltalom alatt lévő Beynek kezében vagyon, ki a' török katonaságtól választatik, és 200000 arany év-béli jövedelemmel bír, ide nemszámálván a' vámot 's a' fejedelmi jószág jövedelmeit. 8 hajója, 6000 gyalog, és 5000 lovas katonája vagyon. Fövsa.

Tunis, (36° 49' 30" É. Sz. 28° 15' 10" K. H.) 2 1/2 geog. mfdnyire a' tengertől, külső vsaival 1 mfdnyi a' kerülete, 12000 alatszony egyenes tetejű házzakkal, 2—30000 l. szoros, rakatlan, nyáron poros, télen sáros útszákkal, sok mecsetekkel nagy kereskedő házzal befedezett boltokkal, jó posztó, vászon, bárson, és más selyem matéria fabrikákkal, köz ferdőkkel, melyek szagos fával melegítetnek, szembetűnő kereskedéssel, és azért több Europai ker. Consulsok lakják, kik közt legnagyobb tekintetben vagyon a' Franc. kereskedésre ügyelő Consul, kinek a' magáéival különös Fenduk nevezetű szállása vagyon, holott a' kath. kápolnájuk, és Kapuczinus klastromjuk vagyon. Az itt lakó Zsidóság felette számos, 30000 mondatik itt tenyésznyi, vagyon különös Synagógájuk, és bírójuk, ők a' vevőkerítők, és pénz váltók, tartanak ká-

véházakat, és korcsmákat, mindazonáltal nehéz iga alatt élnek; A' vsnak különös kikötője nincsen, hanem csak kikötő torka, nem mély, iszappal béborított tónál a' tenger mellett.

Tunkin, Tungquin, (az az, keleti udvar) Tonkin, Ország, hátulso Indiában, durva hegyek által ész. felől választatik el Chinától, hasonló nevezetű tenger öbölnél; 80 német mfd hosszú, és 52 széles, egyenes, mocsáros partokkal, és több parti főkkal, ezek közül nevezetesebbek: Domea, Longkoy, Rokbo, 's a' t. Levegője nagyon kellemes, bővelkedik riskásával, czúkkorral, selyemmel, kenyér gyümölcse, pamut, théával, elefántokkal, madarakkal, 's t. ef. arannyal, ezüsttel, vassal, sárga, és fekete rézzel; szokás itten, valamint Egyiptomban a' szelid madarak tojásait kemenczében kiköltetni. Lakosi szép természetek, bőrkös sáma 's deli, Europai színű, szakálluk vékony, fő foglalatosságaik: a' ri's termesztés, a' vadászat, és halászat; azomban a' szükséges mesterségeket is űzik, készítenek selyem, és gyapjú matériát, bambusból hajókat csinálnak, öntenek ágyúkat, 's bálványképeket, az írást és könyvnyomtatást is isméri. Az ide való pénzek királyi névvel ékesített rézfillérek ezeket ált lukasítva öszve fűzik, és 60 tesz 1 tallért. Az egész orsz. 12 tart. ra osztatik, neveik esméretlenek a' legnagyobbat kivéven mellynek Xu-Nam a' neve. Fő vsa Cachau, v. Kachao,

- L. Cochinchina.**
- Tungini**, tenger öböl, China mellett, a' fővény torlás, és kősziklák miatt igen veszedelemes.
- Tunza**, kis fő, Rum-Iti török tart. ban melly Eno vanál Archipelagusba folyik.
- Tupadt**, falu, és urad. Cseh orsz. orsz. Czaaslavi ker. váral, derék patyolat, párkét, és fátyol készíttéssel. Örökemlékezetül fenn tartatik azon szék, mellyen, II. József Cs. 1780-ban itt dolgozott.
- Tupikék**,
Tupinambók, } Szabad Indiai népek, Brazsziiliában.
- Tuppan**, .l. Duppah.
- Túr**, Mező, mvs, Heves Várm. ben, F. U. Kállay, 's B. Malonyai fam. Lak. Magy. 601 kat. tul. pléb. val, 3500 ref 18 évan. 44 ó-hitű jó földdel, 's 4 országos vásárokkal.
- Tura**, közönségesen O Turá, nagy mvs Nyitra Várm. kath. templ. és harminczadóyal. Lak. 's irral kereskednek.
- Turalinsok**, Tatárnép, Szibériában, Tura fő mind a' két oldalán, részént Mahomedánusok, részént keresztények, keves földművelést, és marha tenyésztést üznek, fő foglalatosságok pedig a' méhek tartása. Az adójok 2 tzbolybörből v. 20 hölgymenyétből áll.
- Turány**, tót mvs Túrócz Vár. Kriván hegyek' közepén Vág vize mellett. E' hely sok szabadságokkal dicsekszik, lak. tótok kat. temp. Vannak itt érczeerk, is jó marha tartással.
- Turano**, fő Nápolyban, tulsó Abruzzóban, melly Rietin alól Belinó főba szakad.
- Turatto**, kis Státus, Celebes szigeten kelet Indiában.
- Turbigo**, Turbigum, kis vs Lomb. Kirs. ban, Ticino főnél.
- Turcazzano**, l. Trocazzano.
- Turcoing**, vs ész. Francz. oszt. 11380 l. kik minden féle fabrickat tartanak.
- Turcsek**, al. fel. két német falu Thurócz Várm. ben, III jár. ban, Rudnótól 5 óra, az ország úton, a' Körmöczi k. kam. urad. hoz tartozik, arany és ezüst ésványokkal. Hegyek közt.
- Turdetani**, Hispania Baeticában tenger mellett lakott nép.
- Turduli**, Baetis jobb és bal partyán, Turdetanusokon fellül lakott nép.
- Turonne**, kis vs, és vár, Corveze Francz. oszt.
- Turfan**; vs, Igur tart. ban, kis Buchariában.
- Turjk**, tót falu, Liptó Várm. piskolcz, és vasbányákkal, nagy barlanggal, 53 kath. 30 evang. és 3 zsidó l. szántó földein nyug. felé kövé vált tiszta búzával, árpa, lencse, borsó, és kendermaggal, 's régi Római pénzék is találtatnak.
- Turin**, Torina, Augusta Taurinorum, (45° 4' 14" É. Sz. 25° 20' K. H.) Piemontnak és a' Sardinia Kirs. Fő vsa, és a' Kir. lakó helye, és Érsek széke, igen szép, nagy térségen, Doria Riparia vizének Póba folyásánál, helyesen és jórindben építetett, 4 kapúval, 6 közönséges piacczal 32 fő útszával, szép házakkal Legnevezetesebb épületjei; az Érseki templ. a' Királyi kastély, az Academia, a' lovaglóház a' nagy Teátrum, Carignau, és Aosta

Kastélyok a' nagy iskola 60000 könyvből álló könyvtárral s a' t. Erősségei ezen vsnak elrontattak, de a' fellegrára nagyon erős és szép kúttal ékesítették. Az említettteken kívül főbb jeleségei; a' Lyceum, az orvos iskola, patika, s barom-orvos iskola, a' botanikus kert, a' múzsika, s rajzoló iskola, a' Kir. Academia, az Athenaeum, a' kereskedő ház, a' szegényeket, és betegeket ápolgató intézetek; selyem, dohány, papiros, szőnyeg, porcelán, s fajtája, s fegyver fabr. ágyúöntő művei. Kereskedése főképen, selyemmel, selyem, matériával, csokoládéval, és erős italokkal jeles. Közel a' vshoz fekszik a' Veneria szép mulató kastély.

Turinsk, ker. vs Tobolsk Orosz Helyt. a' Tohol főnek Tura nevű ágánál, a' Tátarokon kívül 550 h. és több mint 4000 többnyire Orosz lakosokkal.

Turis, (39° 24' É. Sz. 16° 5' K. H.) vs Valencia Spanyol tart. ban, 2000 l.

Turka, vs Sambori ker. Gallicziában, deák, és görög pléb. val, 5 örlő malommal, és egy vendégfogadóval.

Turkestan, tart. a' tulajdon Társaságban, Caspiumi tenger, és Ural tő közt, részént hegyes, részént homokos, sós pusztákkal; bővelkedik juhokkal, vad kecskékkal, lovakkal, farkasokkal s a' t. Lak. koborló Turkmanok. Az egész tart. egy Kirgisiái Hercz. től kormányoztatik, a' ki lakosival egygyütt Mahomed hitű: Fő vsa

Turkestan, (45° 30' E. Sz.) régi, hajdan nagy, és híres vs Sir-Darja jobb oldalán,

kies rónaságban melly a' Karatau hegyeiből lefutó patakok által vezetetik. Most nagyobb része omladékban fekszik, és csak 300 házat számlál. Mahomet tisztelbji ezen helyet szentnek tartják, mivel itt egy nagy mecsetben vagyon a' Codscha (Szent) Achmetnek sírja.

Turkevi, szabad hely. N. Kunságban, 592 h. kal: többnyire ref. l. kal, tul. pléb. val, és tanátszal, Berettyó vizénél, Kardszag új Szállástól 4 óra.

Turkish-Islands, l. Bahama szigetek.

Turkmenok, l. Truchmenok.

Turkomania, l. Armenia.

Turkomanok, l. Truchmenok.

Turks vagy *Caikea* szigetei,

Bahama szigetekhez tartozó csoport sziget ezeknek legnagyobbján Catta szigetén, némelly erősség, vagyon, mellyből S. Domingo szigetbe vezető tengeri útát elzárhatni.

Tarku, l. Abo.

Turn, Turnul, his vs Oláh orsz. Olt vizének (Aluta) Dunába folyásánál, megerősített toronnyal.

Turnau, (Turnow) vs Cseh orsz. Bunzlau ker. Iser mellett 310 h. Vagyon drága köveket köszörülő malma, evvel, és festett üveggel nagy kereskedés vezetetik. A' közellévő Kozakorvi hegyen külföldi drága kövek és többféle ércz is találtatik.

Turnawogia, l. Turnowo.

Turnhout, vs, és ker. beli fő hely mind a' két Nethen Francz. oszt. Campinében, mocsáros tájjékon, 8500 l. úz kereskedést.

Turnisoha, Turnissa, mvs Szala Várm. ban, Lövői jár. ban

Belatincz mellett; ezen úradhoz tartozik. Lak. elegyesek, kath. tul. pléb. val Mura vizénél, két országos vásárokkal.

Turnowo, Turnawogia, vs Janjah Török tart. ban, Salambria mellett, 6000 l. Görög Püspök széke, pamut, és selyem fabr. és Török fonal festéssel.

Turnul, l. Turn.

Túrócz Vármegye, Magyar ország Dunán innenső ker. ben nevezetét vette Túrócz vizétől, melly Harmanez nevű hegyből Zólyom Vármegye határinál eredvén eleint nyug. nak foly, a- zután pedig ész. felé fordulván az egész Vármegyét közepén hasítja, míg felső Rutkán alól Vágba szakad. Az É. Sz. 48° 41'-től 49° 12'-ig, és a K. H. 36° 18'-től 36° 44'-ig terjed, legnagyobb hossza 5 mfd, a szélessége majd 3, majd 4 mfdet tészén. Határi ész. ról Trencsin, kel. ról Árva, Liptó, és Zólyom, délről Bars és Nyitra, nyug. ról ugyanaz és Trencsin Vármegyék. Ezen kies kerthez hasonló, hegyektől egészen körülvétegetett lapályság számos vizektől nedvesítettik, mellyek közül nevezetesebbek; 1) Vág-vize, melly Árva főval egyesülvén itt már talpokat elbír, 's csak az ész. részét folja által; 2) Túrócz, melly a' következő patakok által öregbítetik, u. m. kelet felől Jordan, Bela, és Blatnicza, nyug. ról pedig Bisztricska, Voloczka, és Jaszenicza által. Magasabb hegyei: Klak, Liszecz, kis és nagy Borissói havasok, Urpin, Zsjure, Baran, és Kicserra. — Levegője nagyon tiszt-

ta és egészséges, 's azért nem is ritkaság itten a' száz esztendősen ember. Földe általában termékeny, 's ezen okból Paradicsomnak is hivatik; különféle kertiveeményei nagyon jelesek, 's az elhíresedett répái olly édesek, hogy nem könnyű találni hozzá hasonlót; bora ugyan nem terem, de a' vizei különösen egészségesek; több helyeken for ki a' savanyú víz, nevezetesebbek a' Budisi, Dubovayi, Kelemenfalvi, Podhragyi, és Tóth-Prónai. Sokféle élőfaji vannak, mellyek' gyümölcse igen kedves; itten készítik az esméretes borovicskát, 's a' mindenre hasznos balzamis itten sajtoltatik ki a' vadfenyőfákból. Orvos füvei számosak, annyira hogy azok' tárházának és különös drága füvek és gyökörek honnjának neveztetetik. Legelője hasznos és elegendő. Vadai külömbfélék, számos farkasai sokszor látogatják meg a' gondos pásztorok' őrije alatt bátorságban lévő juhnyájakat. Méhei nagyon jó ízű mézet szolgáltatnak. Fenyő-madarai, vad kakasai, és vadtyúkjai számosak, 's felette kövérek szoktak lenni. Halai közzül emlékeztet érdemelnek a' pisztrángok. — Olaj árosai nem csak Magyar orsz. ban hanem külső tartk. ban is esméretesek. Nevezetes volt egykor a' Znyó-Várallyai Jesuiták' klastroma, most pedig az egész Várm. ben egy nemzeti iskola sincsen. A' híres Túróczi Prépostságot még Rudolf Császár és Magyar Király által engedte a' Nagy-Szombathi Univer-

sitásnak. Most az egész Vármegye 21 □ mfdón e követhető 6, u. m. Thurán, Szucsán, Sz. Marton, Mosóc, Tóth-Próna, és Znyó. Várállia mvsokat, 98 helységet, 5 puztát, 2 majort, 1 ménest, 2 papíros malmot 15,013 kath. 22,651 evang. és 438 zsidó lakosokat számlál, 4 járásra oszlik, s egészen a Besztercze Bányai Megyéhez tartozik. — Portája 37.

Turon, *Han-sau*, kikötő, és kereskedő hely Cochinchinában, tulsó Indiában.

Turopolya, 1225-ik esztendőől fogva privilegyiált mező, Hörváth orsz. Körös Várm. 23 nemes Hellyel, mellyeknek különös szabadságaik vannak, és egy tulajdon gyűlést küldenek az orsz. gyűlésbe.

Turrach, falu, felső Stiriában. Jüdenbürgi ker. vashámmal, 2 atzél hutával, hol a legjobb Bresicai atzél készíttetik; vas, atzél, drót, és reszelő fabr. mellyeknek Bécsben vagyón lerakodó helyek.

Turroff, mvs, Aberdon Grófsában, közép Scótziában, Deveron mellett, 800 l.

Turs, kis vs, Scótziában, Caithnes Grófsában, és nyugoti partjainál.

Tursau, tart.nyocska Francz. orsz. hajdani Gascogneben, Chalosse része. l. Chalosse.

Tursis, kis vs, Basilicata Nápoly tart.ban, Sinafó mellett, Pöspöki lakóhellyel,

Turuchansk, l. Mangasea.

Turzi, falu, felső Slésiában, Rosenbergi ker. Vashámmal.

Tusa, *Dusa*, Rusznyák falu, Zemplin Várm. Tiszán innen Óudava mellett, híres tóval, melly egynehány

holdföldnyi nagyságú, halakkal, és tekenős békákkal bővelkedik, és nagy áradásokat okoz.

Tusculum, Latium tart.ban. Itáliában, Albán fellül jeles, kies, egészséges vs. Azért a' Rómái Nagyoknak, Tiberius Cs.nak, Cicerónak majorságitól nevezetes; itt írta ez Tusculnae Quaestiones nevű munkáját. Ezen Cicerómajorja pusztított el Clodius-tól, de köz költségen helyre állítottatt. Most Frascati.

Tusculum, l. Frascati.

Tusis, Tossana, mvs Helvecziában, Granbünden kant. a' tulsó Rajna, és a' ragadós Mola hegy-főjő közt, szőlővesszővel, gesztenyefával és mondola fával beültetett Heinz hegy tövénél. Vagyón timársága, és az által menő portékák letévé helye, gyakran 200 terhet vivő ló is hál itt.

Tuskavoirak, l. Irokések.

Tutir, kis vs, Skye Hebridi szigeten, és Scóciának.

Tutting, vagy **Titting**, mvs, Bajor orsz. alsó duna ker. várral, 64 h. és 360 l.

Tuttlingen, (47° 59' 2" É. Sz. 26° 29' 25" K. H.) Rétisatti vs, közép Neckar Vürtembergi orsz. bíróságban, Duna mellett, 3640 l. Póstatázzal, vászon fabr. vashányával, és vas művel. 1803 elégett; 1/4 órányira innét, vagyón a' Ludvigsthalhi hámmor, és olvasztó, a' Lichtenwartenbergi régi várral.

Tutukudin, Tutukudi, megerősített, Hollandiai vs Koromandel partjainál, Pescaria tart.ban, kel. Indiában pamut fonással; Kauris, és gyöngy halászáttal, de ez már most nem olly

szembetűnő, mint az előtt volt.

Tude, Tyde, (41° 34' É. Sz. 9° 50' K. H.) kis, erős vs Aragonia Spanyol tart. ban, hegyen épült, mellynél Minho vize folyik, borral bővelkedő tájjékon, 3000 l. és vászon fabr.

Tuyle, szoros általjárás S. Bernhard hegyénél Aosta Herczs. ben, Olasz orsz. nál.

Twanosza, 4 Durlsdorf.

Tvarosza, 2 tót falu Sáros Várm. felső Magyar orsz. Tiszán innen, alsó, és felső Trvaroszeza, mind a' kettőnek savanyú kútjai vannak.

Twat, tart. Belad-al - Dsche-ridben, ész. Afrikában.

Twedale, l. Teviotdale.

Tweed, Tarda, fő, déli Scótzia- ban, melly Angol országot, Scocziától választja, és Barwicknál a' tengerbe folyik. Nema messze Edinburgtól ered, 2 hídja vagyon, mellyeknek déli vége Angoly orsz. ban, ész. pedig Scótzia- ban ál, az első Barwicknál, a' másik pedig, Cornhill, és Coldstream közt vagyon, jeles lazacz fogással.

Twer, Orosz Helyt. Twerza, Dűna, Msta főknál, Nowgorod, Jaroslawl, Rskow, Smolensk, Moskva és Wladimir Helytságok közt, elegendőkép nedvített, s nagyobb részint egyenes tájjéka, 1135 1/2 □ mfd, 906,900 l. A' tart. egy részén az Alamiái hegyek, vagy is a' Voldjonskiai erdők terjednek, mellyekben bugyognak ama' nagy Wolga főnek forrásai. Tavai számossak. Jegyzésre méltó itt a' Vischnei-Volotschki csatorna, melly a' Balti tengert, a' Caspiumi tenger-

rel közösíti. Ezen erdős, középszerűen termékeny tart. ban a' földművelés, és marhatenyésztés középszerűen üzettetik. Vadak, halak, vasércz, mézskő bőséghen találattik. Fő Lakosi Oroszok, és Finnusok, többnyire mezei gazdasággal, foglalatoskodnak, azért is itt fabrikák nincsenek. Ezen Helyts. 9 ker. ből ál. Fő vsa.

Twer, (56° 50' É. Sz. 53° 53' K. H.) Tmaka, és Twerza, fők, Volgával való eggyesülésénél, Volga jobb partján, mellyen itt egy hajó, híd vagyon, igen szép tájjékon 1790 h. és 447 még üres házhellyel, 28 temp. 2 klast, egy várral, és 17300 l. Erseknek és a' Helyts. nek széke. Jeles benne: a' téres Seminarium, melly 600 ifjú Papot nevel, a' Gymnázium, a' Nemes iskola 130 ifiak számára, a' nép fő iskolája, 2 vászon, s egy harisnya fabr. 1 kötélgyártója, 10 szaladpergelője, 15 olajtörő malma, 5 timárja, 4 viasz fabr. 1 fagygyú olvasztója, 1 hegedűfabr. 7 gyertyamártó, s harang öntő műve, nem csekély kalmársága és termés kereskedése.

Twersa, fő Orosz orsz. Volgá- ba folyik, csatorna által Zna fővel kapcsoltatik, és a' S. Pétervári hajózásnak előmenetelére vagyon.

Twightwick, vagy **Yeastanick**, vagy is Myamiék, Myamia, főtől. Mohaki Indiai nép. a' szabad Indiai tart. kban, Amerikában.

Twickenham, helys. Angol orsz. Middlesex Grófs. ban, ismértetes a' Valpoolétul tétett Strawberry-Hill nevezetű mezei házról, melly

egészen Gothiai mód szerént vagy on építve, kevés ideig itt tartózkodott Pope is; találtak itt több szép mezei házak is, és kertek.

Turdossin, népestől mvs. Árva Várm. Árva fő mellett, kath. templ. és só letévé helyel.

Tyhein, (Duino) (45° 45' 32" E. Sz. 3° 16' 46" K. H.) vs Karniolia Herczs. ben, Adelsbergi ker. Adriai tengerenél, Triest tenger öbölénél. Nem messze tőle szép fekete márvány törettetik, olajfái, és jó szőlőji vannak.

Tykoczin, (53° 12' 14" E. Sz.) vs Bialystok Orosz Helyt. Narew fő mellett, 372 h. 2780 l. 'a erős várral; búzával kereskedik.

Tyne, fő, Northumberlandban Angol orsz. mely másfél mfdnyira New-Castletul a' német tengerbe folyik. Ezen fő Durhamot, Northumberlandtól választja és a' köszen hordásra igen hasznos. Déli Skótziaiban is vagy on Tyne nevezetű fő, mely Tynningham kis vsnál a' Német tengerbe ömlik.

Tyniec, Tinietz, mvs, Galli- cziában Myslenitziker. Vistulán lévő által menettel, és nagy hegyi Benedic- tinus klostrommal mely 105 helységet bir —

Tynningham, kis vs déli Scó- cziában, Lothian Grófs. ban hol Tyne fő a' Német tengerben szakad.

Tyoga, Grófs. ész. Ameriká- ban, New York szabad sta- tusban.

Tyra, Tyras, fő víz Europ. Sar- matiában, utóbb Danaster, most Dniester.

Tyrconel, l. Donegal.

Tyrenberg, l. Zierenberg.

Tyrnau, l. Nagy Szombath.

Tyrnstein, l. Dierstein.

Tyrol, Tyrolis, Herczegi

Grófs. régi Rheetia része, Austriai ker. ben, határai dél. a' Velencei tart. nyok kei. Karinthia, Tarvisi- márk, Friaul, és a' Salz- burgi Herczs. ész. ról Bajor, és Sváb orsz. Ny. Helvetzia, és Graubünden. A' Párisi békülésnél fogva Bajor orsz. hatalmából az Austriai bir. hoz vissza került (3 Jun. 1814) és 24. Apr. 1815 e- gyessítettett Voralberg Her- cz. ség. All 7 kerületekből : I) Schwazer, v. Unter Inn- thaler Kreis : 66 67/100 □ mfd nagy, 2 vsokat, 3 mvsokat, 355 falukat, 16987 házakat, és 105803 lakosok- kat számlál. Ide járultak 1816. 12 Május olt. a' Szalz- burgi Her. ből Zillerthal 10 63/100 □ mfdnyi, mintegy 12092 l. Brixenthal, vagy Itter 6 91/100 □ mfd 5705 l. egy mvsban, és 15 faluk- ban. II) Imster, vagy Ober- Innthaler Kreis a' 14 Sept. 1816. vale egyesítettett Vils urad. dal, 106 81/100 □ mfd- nyi 6 vsokat, 2 mvsokat, 592 falukat, 10772 házakat, és 95988 l. számlál. III. Bru- necker, vagy Puszertha- ler Kreis a' Wirdisch- Mat- trey részszel, mely előbb Szalerburghoz tartozott, 102 53/100 □ mfdnyi, 4 vá- rosokat, 6 mvsokat, 506 fa- lukat, 11768 házakat, 'a 100879 l. számlál. Windisch- Mattrey külön 7 78/100 □ mfdnyi, 1 mvsal, 21 faluk- kal, 930 házakkal, 4658 la- kosokkal, IV. Botzener Kre- isz 64 53/100 □ mfdnyi, 3 vsokkal, 3 mvs. 310 fal. 12094 házakkal, és 98680 lakosokkal. V. Trienter

Kreisz 75 50/100 □ mfdnyi, 1 vsal, 580 falukkal, 21623 ház. 196706 l. VI. Bovyord K. 34 39/100 mfdnyi, 3 vsokkal, 4 mvs. 330 faluk. 15247 h. 85436 lak. kal. Ezek teszik a Tyrolist tulajdonképpen, azért ez Szalzburgi részekkel együtt 476 □ mfdnyi, 19 vsokkal, 28 mvs. 2728 fal. 99,985 h. 's 641288 l. — VII. Vorarbergi tart. vagy Bregenser K. (a' Bajor országnál maradt Weiler uradalmon kívül, melly 5 9/100 □ mfdnyi, 4 mvsokkal, 119 fal. 454 paraszti udvarokkal, 2301 házakkal, 13975 l. bir.) most 44 44/100 □ mfdnyi, 3 vsokkal, 8 mvs. 422 fal. 15165 h. 76254 l. — E' szerint 6' két egyesült tart. k. nak nagysága öszveséggel 320 44/100 □ mfdnyi; 22 vsokkal, 36 mvsokat, 3150 falukkal, 106150 h. és 717542 l. Egy □ mfdre esnek 204 h. és mintegy 1379 l. sok. Jövedelme 3 millio 's 600000 forintra megy. Hosz. a' Garda tavátul, egész Kufsteinig 34, szélessége pedig Ehrenberg vártól Lianzig, 22 mfd. Többnyire hegyes, völgyei mindazonáltal termékenyek búzában, hüvelyes veteményben és borban; főkép jó marhaternyésztése vagy on. Találtak itt ércz, sókútak, valamint jó szoros általjárások a' hegyeken, kellemes tekintetű mutatnak a' Ferneri jeges hegyek, de nagyon veszedelmesek is. Főbb folyói az Inn, Etsch, Lech, Dráva, és Isar. Vanak drága kövei is u. m. rubin, granát, smaragd, és a' gyémántnak némely neme. A' Tyroli réz nem csak azüstöt, hanem vala-

mi aranyat is foglal magában. Lak. kik mind katolikusok, hívségjeokról és szorgalmatosságokról eszméretesek, középszerű kereskedést üznek főképen a' tart. nyon kívül Kanári madarakkal, szőnyegekkel, gyolcsal, készített bőrökkel, jó fa portékákkal, olajjal, Essentziákkal 's a' t. Fő vsok Innspruck.

Tyrol, régi hegy vár, kösziklán; ettől vette az egész tart. maga nevét, Etsch fő bal oldalán,

Tyrone, Tir-Orwen, Tir-Eoghain, Grófs. Irlandiában, Londonderry, Lough Neagh, Armagh, Monaghan, Fermanagh, és Donnegal. Grófs. gok közt, 58 1/4 □ mfdjen 4 vsat, 35 Ekléziát, 16545 h. és 138710 l. számlál. Földe némely helyeken termékeny, másutt hegyes. Kender főképen termesztetik, és szépen kidolgoztatik. Dungannon tájékán köszén találtak. Fő helye Dungannon.

Tyrris, Hebridiai szigetek közül egyik Scótzsiánál 4 1/2 mfdnyi hosszú, 1, széles, termékeny búzában 's jó fűekben.

Tyrus, Sor, Zor, (II. Kir. 5, 11. Ezech. 26. Fő vs Phoeniciában a' közép tenger partyán, egy csúcson; Sydonától 24 mfd. Sok szállítmányoknak Anyja; kivált Afrikában és Siciliában. Kereskedett leginkább bi-borral, és más kézművekkel. N. Sándortól elpusztított hathatós ostrom után; ő körül is árkoltatta, mellyre nézve sziget formájú lón. A' Chaldaeusoktól is megvéttetett hajdan Esai 23, 13. Vallyon az pusztított é el. Nabucodon-

zortól (Ezech. 26. 7. 29, 18.) vagy Palaetyrus? Két-séges. Palaetyrus (6-Ty-rus) amazon alól a száraz-zon feküdt 30 stadiumnyi-ra délre.

Tyrus, 1. Sur.

Tysmienica, vs Stanislawowi ker. Gallíciában, hol sok Görög, és Örmény lakik, kik viaszkal, és lovakkal főképen kereskednek. Ya-gyon gyermek iskolája.

Tystedt, vs Aalborg Dániai Megyében.

Tyttysari, (Tochterinsel) sziget a Finniai tenger öböl-ben, Wiburg Orosz Helyt. 170 l.

Tzogaeda, kis, nevéből csu-pán esméretes tart. Habis-siniában, Mazaga határá-nál.

Tzand, Beht Dehibe. Tó, Ha-bissiniában, Dembea tart. ban, 25 mfnyai hosszú, és 8, — 10 széles; több kisebb fokat, és tavakat vesz magába, essős idő-ben kiárad, és déli része Nilusul folytattatik, bő-velkedik halakkal, és vi-zi fokkal; de kevesebb krokodilussai vannak, mint a Nilusnak, több szigetjei közt a Dék-i sziget ország

tömlöcz gyanánt szolgál. *Tziclag*, Siclag, Saul idejé-ben Gáthban lakott Philis-teusok' Királynak birtoka; ettől Saulnak engedte-tett, Dáromas kerben, Ju-daeában.

Tzigányok nemzete, ismeretes nép, mely nyug. Ásiában, ész. Afrikában, és csak nem egész Európában tenyészik, nagyobb részint vándorló, független életmódot szerető, s terhesbb munkáktól futó nemzet. Bővebb leírásokat szükségtelemné teszi ismérétek. Hazánkba a' 14-dik század vége felé jelen-tek meg; nem rég Ujma-gyaroknak neveztetek el; számok 40000 mehet.

Tzigányok szigete, közel Bel-grádhöz csak a' múlt szá-zadban támadott; itt fo-lyik össze Száva vize a' Du-nával.

Tzintzontlan, vagy Huitzitzil-la, Hajdani Mechoacan orsz. fő vsa, új Spanyol orsz. Mexicó ker. Mechoa-can tart. ban 2,500 l.

Tzang, tart. Tibetben nyug. Nepálat, ész. ról Ngarival, dél. Lotanchéval, és Bred-schionnal, K. U. tart. nyal ha-táros. Fő vsa Fischeulambu-

U.

U, tart. Tibet orsz. Ásiában nyug. Tzang-al, kel. Stschi-arbigantéval délre Jalhával, és Tapkóval, és ész. Rat-ren, s Talungal határos. Fő vsa Lassa.

Ua-binn, 1. Fingal Barlang-ját.

Uahuga, egy a' Vashingtoni szigetek közül Ausztrália-

ban

Ualo, vagy *Hoval*, kis Státus a' Jaloffek tart. ban, közép Senégambiában, közép Afrikában, Senegal törkolat-jánál, ennek mind a' két partjain, ész. Trarzas A-rabs Nemzettség birtokával, nyug. az Atlanticumi ten-gerral, dél. Kajor tart. al,

- és kel. a' tulajdoni Jaloffek és Fuliek tartnyával határos, közel 200 geogr. □ mfdnyi nagyságu, ezen ország Királyja Brak-nak (az az Királyok Királyjának) neveztetik, ez alatt ismét más vagyonki is kis Brak-nak neveztetik, és ez bírja a' Bifescheszigetet Senegal főban. Az egész tart. elég népes, és termékeny. Fő helye Navianghe.
- Ualoffek*, Ualufok, l. Joloffek.
- Uapoa*, egy a' Washingtoni szigetek közzül Ausztráliában.
- Ubeda*, (37° 36' É. Sz. 15° 8' K. H.) vs., Jaen Spanyol tart.ban Gvadalen főnál, hegy várral és 7200 L. tájjékán a' többi gyümölcs közt fügek is teremnek.
- Ubigan*, l. Uebigan.
- Ubstait*, falu a' Burkusi A. Rajnai N. Herczs. só bányával.
- Ucayale*, valóságos eredete a' Maranton, vagy Amazon főnak, melly által a' Rionegro vagy Cassiaquari fő Orinokóval öszve kapcsolatik.
- Uchonie*, Jóság, és mvs Gallicziában, Zamoski ker.kath. és görög egyesült plébániával, és póstával.
- Ucht*, kis fő a' Brandenburgi O-márkban nem meszsze Vinzelbergtől ered, Stendal, és Osterberg felé megy és Biesébe folyik.
- Uchtland*, azon tájjék Helvéciában, Freyburg kanton fekszik.
- Uciques*, l. Angoros.
- Uden*, kis vs Glevé Herczs. ben, búzával bővelkedő tájjékon.
- Uddewalla*, vásáros vs Baeheslae Vest-Gothland Svéd tart.ban, kikötővel, és 4000 l. nagy kereskedést üz főval, tengeri rákokkal, heringekkel, és gadócokkal. 1806-ban egészen elégett.
- Uderzo*, l. Oderzo.
- Udiampor*, l. Dienpor.
- Udina*, Utinum (46° 3' 14" É. Sz. 30° 54' 47" K. H.) régi, nagy, és jól épült fő vsa Friaul tart.nak szép síkságon fekszik la Ropacsatornánál, 45 mfdnyire Mailandtól. Ersek lakhelye; kerülete $\frac{5}{4}$ mfdnyi 15000, mások szerint 18000 l. több templ. 801-ben Ausztriához kapcsoltatott, 1807-ben az Olasz Kir.s. hoz, 1813-ban Septemberben ismét Ausztriához jött vissza.
- Udipur*, vagy Dschitor, a' Marattók adófizető Herczs. ge. elő Indiában, Ranna nevezetű Hercz. alatt, kinek hasonló nevezetű népes fő vsban Ratsja mellett lakó helye vagyon.
- Udobo*, orsz. a' Skláv (vagy is Rabszolgák) partjain, felső Guineában, Schabu, és Benin közt, Benin orsz. adófizetője, Uassi vagy Auassival tenger mellett.
- Udritsch*, falu Cseh orsz. Ellbogni ker. ékes várral.
- Udsein*, Udschein, Ughein, (32° 26' É. Sz. 92° 37' K. H.) nagy, régi, jól épült, és népes vs a' nyug. Marattok státusában, elő Indiában, Sépra halas főnál, mellynek vize szentnek tartatik, a' leghatalmassabb Maha-Radscha Doulat-Rau nevezetű Marattók Hercz. lakóhelye; falakkal körül vagyon véve, több emlék oszlopai, csillag vizsgáló tornyai és 84 Pagodáji vannak. Sok búcsú járásokat tesznek itt a' Hindusok; kereskedése még most szembetűnő. Mint egy $\frac{1}{4}$ órányira innét vannak a' régi

Udschaine Avanti vs om-ladéki.

Uda, mvs Nipon Japani szigetén hol a' legjobb théa természetik.

Udvard, mvs Komárom Várm. ben, Ersek újvárhoz 2, Komáromhoz 4 óra. F. U. a' Esztergomi Ersekség; I. Magy. kat. tul. pléh, és templ. egy vendég fogadóval, vásárokkal; s néhány nemes Kúriákkal. Van Udvard Soprony és Baranya Várm. b. is.

Udvarhely, Oderhellen, Oschorhei, fő mvs azon nevű székben, takszát fizető hely tulajdon tanátsal, nagy Küküllő vizénél. Nevezeteseek itt a' két a' kath. templomok Minoriták klostromával együtt; a' kath. Gynnasium, a' ref. szép templom, és Collegiuma tanácsház. Melléte nyug. rá fekszik ama' sok viszon-tagságokon ált ment Zsigmond H. vára.

Udvarhely Szék, Odderhaeller Stuhl (Staul) Sedes Udvarhely, Erdély orsz. ban a' Székely Székek közt első és fő; az ő kezében lévén a' Székelys. nek pecséttye, s Archivuma. Fekszik a' Háromszék, Csík és Maros Szék; Küküllő és fel. Fejér Várm. ék, és Köhalmi Szász Szék közt. Nagysága 21 □ mfd, a' hozzá tartozó Keresztúr (5 1/2) s Bardocz (3 1/2 □ mfd) al. Székekkel együtt. Vidéke a' legmagasabbak közül való egész Erdélyben, rakva sok hegyekkel, s havasokkal, mellyeknek magosságok meg nincs mérettetve. Folyó vizei nevezetesebbek a' két Küküllő, mindenike a' Györgyői határokon ered; a' nagyobbik csak ném kö-zépén folya által a' Vármét,

a' kisebbik csak résznyire. Homorod vize Oláh falun fellül fakad, és a' Köhalmi Székben Olt főba szakad; vannak érczes és savanyú vizei is mint a' Homródi Oláh falunál s a' t. Levegője elég mérsékeltt, azért földé külömbféléket is terem: u. m. vasat, sót, s kivált temérdek sok fát tágas er-deiben, mellyek közt nevezetesebb a' Hargittai. A' fenyő fa külömböző nemei-ből deszkák, léczek, s sán-delek készítettnek; e' munkával foglalatoskodnak némely helyek csak nem egyedül mint Lövöte falu, és Székely Keresztúr. Számos vad állati és madarai is vannak; degek marha tartása, és földműveléséki-tetszik abból, hogy 1772-ben itt 30481 hóld szántó-földek, 12819 hóld rétek, 407 hóld szőlők, 16781 darab vonó marhák, 8724 tehenek, 6450 borjúk és csikók, 18759 juhok, 3791 kecskék, 11884 sertések, és 2304 kas méhek számláltattak. Parajdon nem csak külömb-féle színű sóra, hanem szép Achátra is akadni. Lakosinak száma 40000, kik mind tiszta Székelyek, kevés Oláhok, és Németek. Felosztatik e' Szék az alatta való Székekkel egygyütt két kerületekre, felsőre és alsóra, amaz a' Csík és Györgyő székek, ez a' Szászföld felé fekvő részeket foglal-lyá magában; a' felsőhez tartoznak két járások: a' Bözödi 34. a' Farczádi 30 helységekkel; az alsóban 6 járások vannak: a' Bardoczzi 9, Bögöz 13, Dalljai 10, Keresztúri 12, Oláh-falvi 8, Patakfalvi 11, helységekkel. E' Széknek

ritkasági köze tartozik az Allmási Barlang is, alsó ker. Dalkyál jár. ban Homoród Almás (Meruluj) melléki hegyek közt a Nagy Máli Szőlőben. Ennek föld alatti nyílásiban foly Vargyas vize, nagy mélységre rohamása zuhanásából kiteszik. 3 ölnyi széles, és 2 ölnyi magas bejárásához hajjal juthatni a kőszikla darabok közt; innét olly tágas bolthajtásos üregbe jöhetni, hogy benne 100 ember megfér; a kőfal darabok azt mutatják, hogy valaha menedék helyül szolgált; itt temérdek sok a szarvas egér. Két kajtorján lemehetnek különbféle mélységibe; föld alatti kerengős uttyain nádas mocsárokra, sáldrom forrásokra st. ef. találni.

Uebeldach, mvs, alsó Stiriában, Graetzi ker. fekszik erdők közt 80 h. plébval 4 kasza készítő helyel.

Uebergossene Alp, hegy Bajor orsz. Salzach ker. 9000 lábnyi magasságú.

Ueberlingen, (47° 46' 3" É. Sz. 26° 49' 46" K. H.) Bodentói ország bíróságban, Würtembergi Kirs. Bodeni tónál, 2400 l. ispitállyal, és egészséges kúttal; szőlő természetessel, és a búzával való kereskedéssel nagy hasznot hajt. 1813-ban a föld süledés által sokat szenvedett.

Ueberlingeni-tó, l. Bodeni tó.
Uebigau, vs, Vittenbergi ker. fekete Elster fónál 110 h. és 700 l.

Uebile, l. Abila.

Uelzen, Ulzea, Ulyssa, (52° 57' 50" É. Sz. 28° 11' 2" K. H.) vs Lüneburg Herczs. ben, Ilmenau fő mellett, 358 h. 2520 l. deák iskolá-

val, kender művelésű, és vászonszövessel.

Uelcaeb, szabad Indiai nép, Braziliában.

Ueterzen, Utersen, mvs Holsteinban, nem messze Pinnebergből, nemes Kisaaszonyokat nevelő intézetel.

Uetsch-Klisse, l. Echtmiazin.

Ufa, (54° 52' 30" É. Sz.) erős vs, Orenburg Orosz Helyt. hasonló nevezetű tart. ban, Ufa's Belajó vizek öszve folyásánál, 650 h. 5500 l. 2 klast. és 7 templom.

Ufer, Urfahr, helye. Austriában. Ens felett, Mühlfertályb. 220 h. pléb., a Dunán lévő híd által Linzel öszve nagyon kapcsolva.

Uffeldingen, hajdan Badeni birtok, Luxemburgi Herczs. ben; 1801-ben a Franciaéhoz jutott.

Ufeln, luth. Eklézia, és hasonló nevezetű kanton főhelye, Vestfáliában, a volt Vesper oszt. Osnabrük ker.

Uffenheim, jól épült vs, Bajor orsz. Rezat ker. Gollach fő mellett, búzával, és borral bővelkedő tájjékon, 255 h. 's 1600 l. kik közt sok mester emberek, és kézi művesek vannak, Gynásiummal, hasznos marha és gyapjú vásárokkal.

Ufnan, l. Aufenau.

Ugczow, falu, Morva orsz. Iglavi ker. Pernstein urasághoz tartozandó, 13 h. 111 l. márvány töréssel; Schwarza fő mellett fekszik.

Ugento, Uxentum, k. vs Terra d' Otrantó tart. ban Neapolis orsz. ban, Püspöki székkal.

Ughein, l. Udsein.

Uglian, nagyon termékeny ész. Dalmáciai sziget, Zaira csatornánál, bővelkedik csigák-

esigákkal, és többféle bogarakkal; jó szívű emberek lakják. Jó víznélkül szükkölködik.

Uglitsch, (57° 27' É. Sz. 57° 9' K. H.) régiker. vs Jaroslavl Orosz Helyt. Wolga jobb oldalán 1075 h. 25 templ. 2 klast. 5400 l. fa erősséggel, 10 timárral, egynehány szappan főzővel, 1 papíros malommal; szembetűnő kereskedést üz főképen terméseivel.

Ugocsa Vármegye, Ugocser Gespanschaft, Comitatus Ugocsensis, Magyar orsz. nak Tiszán tulsó ker. ben az É. Sz. 47° 53' 20" és 48° 15' 30" alatt fekszik kel. re Máramaros, délre Szathmár ny. ra ismét Szathmár és Beregh, ész. ra Beregh és Marmaros Várm. k közt. Nagysága 22 □ mfd, hossza mintegy 2—4 szélessége 3—5 mfd; 's így az országunk kissebb Vármegyéje; nevezetét vette hajdani Ugocsa várától, melly ki es hegyen Nagy Szőlős mellett, hol most Kankóvára, feküdt. Vidéke részént hegyes, részént róna. Hegyei közt nevezetesebbek: a' Harcz, és fekete Hegyek Szőlősnél; a' Velétibércz, Tarnai és Turczy érczes hegyek, 's a' t. Folyóji 1) Tisza, melly Marmarosból Huszton alól érkezik bé, Hark hegyének déli részénél foly el, a' Vármegyét mintegy két felé hasíttya, Szirma felett egymástól szakadván, mértföldnyi szigetet formál, 2) Bathár, Gödényházy hegyek alatt eredvén, egy darabnyira e' Várm. ét Szathmártól elválasztja, és 3 mfnyi folyása után Tiszabecsnel Tiszával egyesül. 3) Borsva; Rákocz. HÜR. LEX. V. DAR.

nál folybé, 's 3 ágakra szakadván, e' Várm. gyét Beregtől elválasztja; más két ága Beberke és Atak nevet, visel; lapályos helyeken mocsárokat csinál, mellyek Lápna hivatnak; végre Borsvába foly; 4) Szalva, Hark hegyéből ered; két torkolaton Borsvába szakad. 5) Tur, Szathmár Várm. ből csap által, 's ide is tér vissza. Vanak e' Várm. nek számos pataki is; mellyekre nézve az áradásoknak, kivált Batar és Tur vizétől, igen kitétetett. Levegője mérsékelt friss, és egészséges. Termékenysége a' hegyes környékekben csekély, a' dombosokon bő; a' lapályosokon, vizenyősökön, fája elég, 's szénája is, száraz esztendőben. Termései: minden elött számos erdejében a' magas helyeken temérdek magas fenyős és bükfákkal, a' laposokon nagy tölgy fákkal, mellyeknek mind egyikéből egész hajó (Dombász) vajatlatik ki; és más külömbféle neműekkel jeleskedik; búzát, gabonát, tenkelyt, kukoriczát is terem nagy bőséggel; tovább babot, lencsét, kölest, hajdinát, mákot, lent, kendert, és dohányt; mindennemű fa gyümölcsöt; naszpolyát, diót, mogyorót, szedert, dinnyét, és tököt mindenneműt; bort is nem utolsót. Az állatokból: legnagyobb gazdagsága áll a' sertésekben, mellyeket bő erdeiben makkoltat és jüh nyájjaiban, mellyeket hegyi aklaiban tart; Vanak mindennemű szarvas és vonó marháji, bivali is; vadállati, medvéi is; az onni

valók még bővebben; szárnycsőrű állatokkal is bővelkedik mind a' szárazsón, mind a' vizekben; de ezekben legjelesebbek a' halai, melyek között nevezetesebbek a' galócák Tiszában, és a' jó ízű, egy lábnyi rákok Bathár vizében. As ezüstöt is Nagy Tarnánál; itt 's Turcznál aránya is volna ha költséggel birna; közszenet pedig igen bőven talál. Két nagy ország utak is vannak a' Várm. ben: egyik Lengyel orsz. ből Beregszász és Szathmár felé, másik délre Máramarosba; ezek által, és a' Tiszán talpon járás által kereskedése könnyebbítették; kivált Marmaros Várm. vel nagy közösülésben. Két járásra vagyon részelve t, i. a' Tiszán innen 's Tiszán túl fekvő járásra. Számlál 3 mvst 63 falukat, 3 pusztákat, 34392 lakosokat; hét régi nevezetes várokat (Kankó, Sas, Nyaláb, 's a' t.) Lakosi többnyire Magyarok; vannak Oroszok és Oláhok is. Legtöbbnyire ó-hitűek és reformátusok; a' kath. Egri Megyéhez tartoznak. Portáji 12.

Ugoracz, mvs, Trencsén Vár. posztó szövással.

Ugrocz, Zay-Ugrocz, uradal. Trencsén Várm. F. U. Gróf Kolonics és Báró Zay. 1 várból, és 19 faluból áll, hol sok szép vadász helyek található. A' vár magas hegyen fekszik. Az egész jószág főhelye Zay Ugrocz falu kath. és evang. temp. nagy kastéllyal, gyümölcsös, szőlős, és mulató kertekkel, 6 halas tóval. Lakosi közt több kézi művesek vannak főképen posztósok, és fazekasok; a' kat.

száma 180 az evang. 530, és 18 zsidó.

Ugubio, l. Cugubio.

Uhlbach, falu, Würtemb. Kir. s. ban Rothenberg orsz. bíróságban, 830 l. magas szőlő hegyekkel körül vétéve.

Uhlesfeld, Ulsfeld, mvs, Bajor orsz. Rezat ker. nem messze Aischtól, várral.

Uhyt, falu, felő Luzáciában, Bauzeni ker. alsó Spree fő mellett várral, és Herenhutok intézetével.

Vimbat, l. Imbst, most Austriai Tyrolban van, nem Bajor orsz. ban.

Vist, (North) egy a' Hebridi szigetek közül, Scócziánál, 20 mfdnyi hosszú, és 12—17 széles kel. partjainál hegyes, és durva, jó öhlökkel, nyug. partjainál egyenessebb 's termékenyebb, nyújtárpát, zabot, és krumplit; jó legelő helyei is vannak, mindazonáltal tele vagyon kösziklakkal. Idetartoznak a' körül fekvő Grünsay, Ilaray, Oronsay, Boreray 's a' t más apróbb szigetek.

Vist, (South) (57° 5' 5" É. Sz.) Egy a' Hebridi szigetek közül, Scócziánál, 36 mfdnyi hosszú és 9 12 széles 3500 l. kel. partjai csupa gránát hegyekkel rakvák, borzasztó tekintet mutatnak, de nyug. partjainál annál ékessebb, és búzára nézve termékeny, restségben, és tobzódásban élő lakosi szegénységben sínlódnak, és egyedül halászatból, és marha tenyésztésből élnek.

Uj-Albennreut, nagy Cseh falu Eger ker. ben, jeles fegyhamorral, mellyben igen derék hadi és gazdaságbéli eszközök készíttetnek, és egy savanyú víz forrással.

A' mellette folyó patakban, és az úgy nevezett Dillen hegyen számtalan sok által látszó gránát köveket találni. — Van kath. pléb. temploma. Lak. földművelésből és kézi munkából élnek.

Uj-Albion, így nevezetnek közönségesen az Angol birtokok Amerikának ész. nyug. partjain; Nutka v. Görgysundnál kezdődnek, (49° 34' 20" É. Sz.) Ezen Uj-Albioni birtokok szorosabb értelemben: Uj-Georgia, Uj Hannoverre, Uj-Cornwallra, és Uj-Norfolkra osztatnak és ezekhez még több szigetek is tartoznak.

Uj-Albion, (szorosbb értelemben) tart. Uj-Georgia, Kalifornia, az ész. csendes tenger, és a' tündöklő hegyek között. Eg-hajlatja mérsékelt, és noha magas hegyei vannak (p. o. Cap Mendocino, 's De la Lomai földcsúcs) termékeny még is. Nagy fók nélkül szűkölködik, és csak néhány pataktól nedvesítetik, melyek között Monterey és Carmelo szembe-tűnök. — Lak. középszerű természetűek, rútak, ocsmányok, tunyák, érzéketlenek, nagyobb részint ostobák is, és nyomorúltt gunyhókban laknak. A' Spanyol Missionáriusok némelyeket közülök a' keresztény hitre megtérítettek, és ezek egy kevéssé pallérozattabbak a' többieknél. — Illyen helységek közt nevezetesebbek: S. Franciscus, Santa Clara, Santa Crux, S. Carlos, Monterey, S. Antonio, Santa Barbara, S. Juan Capistrano. — Uj-Albionhoz tartoznak

még a' következendő szigetek is: S. Catalana, S. Rosa, és Santa Crux

Uj-Amsterdam, fő helye a' Berbice'i Holland letelepedésnek, déli Amerikában.

Uj-Andalusia v. *Paria*, Spanyol tart. Caraceas Kapitánys. ban. Terra firmában, déli Amerikában, a' Karabai tenger-öbölnél, és Orinonconak torkolatjánál, Trinibad sziget' által ellenibe. Lak. száma 8000 tétetik, közönségesen ezen tart. hegyes és erdős, némelly helyeken termékeny; vannak arany-bányái, Cakoffa erdei, és gyöngy halászatja. Fő vsa, Uj-Barcelona v. Cumaná.

Uj-Arabia. I. Habesch.

Uj-Arad, I. Arad.

Ujasdow, kir. mulató kastély Warsónál, az új Lengyel Kirs. ban.

Uj-Bánya, Regiomontum, königsberg, Nová bánya. Regenten gazdag Bánya vs. vala Bars Várm. ben. Lakosai leginkább Tótok, kath. és evang. fekszik Garam vize mellett, Baka-Bányához és Sz. Benedekhez is másfél mfdnyire. Hajdan olly gazdag bányái voltak, hogy a' Bányászok a' ruhájokra, és szerszámjaikra ragadott arany porral fizettettek ki, de végre egy szerencsétlen földindulás által, mind híres bányáji mind lakosai szerencsétlenítették. — Kedveltettek lakosai a' régi Királyoktól, főkép Mátyás királyunktól, a' ki alatt szépen virágozott vala e' vs. Szenvedett ellenben a' hazabéli viszontagságok idején, kivált 1664-dikben, a' Törökök e' vst feldúlták, lakosait részszerént fogságokba vezették, részszerint

bányáikba égő szalmát, 's egyebet vetvén, megfojtogatták. Nevezetes költséggel és nagy munkával törekedtek hajdani bányáit felnyitni, de minden haszon nélkül. — Mostani lakosai leg-inkább földművelésből élnek; a' vs három nagy hegyekkel kerítettik, innen a' szükséges dolgok általhordása bajos. Ékesítik e' vst két Sz. egyházai, a' K. B. Kamarához, a' vs háza, és a' plébánia; határja közepszerű, kertjei jól termők.

Uj Bajor, mvs Bajor orsz. Iser ker.ben Inn fónál, 104 h. 500 l. magas kösziklán épültt Palota várral és malom kő vágással.

Uj-Béla, mvs Szepes Várm. ben, a' Lengyel országi úton, sík helyen, Bialka vizén túl F. U. Horváth Stancsics fam. Lak. elegyes kat. vásárokkal, derék vendég fogadóval.

Uj-Benaték v. *Jung-Benaték*, vs Cseh orsz. Bunzlau ker. ben; magas helyen fekszik Iser fónál 111 h. szép kastéllyal 's- Dékány templ. mal. Benatek urad.hoz tartozik. Lak. többnyire földművelésből és marha nevelésből élnek nem figyelmeztvén azon drága kövekre, mellyek nagy sommában hevernek Iser' partjain.

Uj-Benguela, vagy *San Felipe de Benguela*, Fő vsa Bengual Portugalliai tart.nak hasonló nevű orsz.ban, Alsó Guineában déli Amerikában; az úgy nevezett Tehény-tónál fekszik alacsony, mocsáros, és azért egészségtelen noha termékeny tájékban; Földjét lak. rozszul művelik, kik többnyire Négerek, vagy szám-

kivettett Portugallok, A' vs lakó helyt szolgáltat egy helytartónak, és derék kereskedést üz, főkép elefant csonttal és Neger-Sklárokkal.

Uj Berlin, Berlinchen, vs Soldini Brandeburgi ker.ben 266 h. 1890 l. posztó szövésel, és halászással.

Uj-Bidschow, kőfallal kerített szab. kir. vs Cseh orsz. Bidschowi ker.ben Czidlina fónál 411 h. (mellyek közül 11 Zsidó h. különös Zsidó-útszát formál) 2280 Dékány templ.mal, és Zsidó 'Sinagógával. — Rétjei a' legjobbak közül valók, szántóföldjei külömbfélék. Találhatni itt topasz, chalcidon, akhát és jaspisz köveket. A' vs 9 fal. 3 majorsággal, és 3 fázván kerttel bír.

Uj-Biscaya, v. *Durango*, tart. ó-Mexicoban, ész. Amerikai Gvadalexara Tör. ker. ben; Derék ezüst bányákkal. Nagysága 16837 □ ór. népessége pedig 159, 700-ra kerekedik, Fő vsa: Durango.

Uj-Brandeburg, vs Meklenburg Strelicz Stargardi ker. ben Tellen-tavánál, rendszeren van építve, 621 h. fogl. magában, és 4700 l. lakják. Vannak játszó kártya, és dohány fabrik. karton nyomt. posztó szövésel, komló termései, és egy üveg hutája.

Uj-Braunschweig, Angol Helytartóság ész. Amerikában Foundibaytól ész. felé, és Sz. Lőrincz fótól dél felé fekszik, hasonló nevű fő vsal. L. Uj-Scoczia.

Uj-Breitsach, l. Breitsach.

Uj Brittanntia, v. *Labrador*, azon Amerikai tart.nak köz neve, melly Canada,

Hudson öböl, és az Ocean között fekszik (50°—62° E. Sz. és 39°—60° N. H. alatt) nagysága 20000 □ mfdre megy. — Két főrésze osztatik, t. i. Ostmainra, és Westmainra; Ostmain Hudson öböl d. kel. részét Vestmain, pedig Jamas öböl nyug. partjait foglalja magában. A' kel. partját szigetek környékezik, tavaszkor temérdek sok jéggel fedeztetik, melly hihető, hogy Grönlandból jön, és a' hajókázást veszedelmesé teszi. — Öblei között legnevezetesebb és legnagyobb a' Javis öböl. Belle-Isle alatt Labrador, és Newfoundland között. — Az egész tart. rémítő nagy kopasz hegyekből, és terméketlen völgyekből áll. Hegyei között legnagyobbak a' Trinitati hegyek, ezek az egész tart. ész. ról dél felé békertik. Források és folyók alig láttatnak, de annál több tavai vannak, mellyek részszerint a' sok essőtől, részszerint pedig az elolvadt havaktól támadnak, tavai közönségesen a' tengerbe follynak, a' legnagyobbak Mistasin és Kuniipi. — Éghajlatja kemény hideg, nyarai rövidek, mert Julius előtt meleg időket hasztalan várni, Septemberben pedig a' tél ismét béköszönt. Völgyeiben találni alacsony görbe fenyőfákat, nyírfákat, szemerke-fenyőfákat, és cedrus fákat, a' 60° sal minden plánta élet végét éri, itt a' lak. nyomorúltt gunyhóikat, czethal csontokból építik. — Termései ezek: Iramszarvas (Tarandus) fejtér, és fekete medve; farkas, gyík, róka, sindisza-

nó, lazac, nyest, kásztor, nyúl, hölgy, sas, szarvas-bagolly, ölyv, tengeri madár, czethal, 's a' t. Asbest, vas, réz, kénkö hegyi kristály, labrador kő 's a' t. Vad lakosi, kik örökös ellenségeskedésben élnek; Indusok, Eskimosok, és Hollandusok, vannak Hernnhuták is köztök, és Angol kereskedők; mivei a' Hudsoni öböl Angol társaság itt több helyeket bir, u. m. Yorkfort, Walesi, Princz; Hayes szigetén pedig ama' derék két helyeket Richmondfort, és Madock. A' Hernnhutok területi helyei leginkább Nain, Ockak, és Hoffenthal.

Uj-Britannia, csop. sziget Uj-Guinea és Ausztrali Britanniá között; legnagyobb ezek között Uj-Britannia, melly Uj-Guineától Dampier által választatik el, és az úgy nevezett György-Cánálissa által, Uj-Britanniára, és Uj-Irelandra osztatik; magas helyen fekszik, és kerék formájú. Ezen szigetek ész. csúcsa Cap-Istványának hívatik, innen kel. felé nagy és magas 3 hegyek fekszenek, mellyek egyike (Anyának hívatik) tüzet okádó, mind a' három pedig szörnyű nagy erdősegekkel fedeztetik. Közönségesen szolván, szigetek termékenyek, főkép kókusz-dió, muskát-dió, bambus, vad-galamb, papagáj, ambra, gyömbér 's t. ef. nézve. Sárgaszínű lakosi igen gyorsak, hadakozók, és igen mesterséges hálókat készítenek, 's a' t.

Uj-Bullach, mvs Württemberg Kirság' fekete erdei orsz. oszt. ban. 600 l. réz és ezüst bányával.

Uj-Caledonia, sziget Ausztráliában 20° 8'—22° 30' D. Sz. és 181°—185° K. H. alatt d. kel. ről ész. ny. felé, hossza 66 mfdnyi, szélessége különböző. Földje kevés fűvel és fával fedeztetik, a' tengernél mocsáros, több helyeken száraz, noha pedig dél tart. kban tenyésző plántái vannak, de nem bőven, mert ezekben is fogyatkozást szenved. A' szigetet jeles quars kő hegyek kerítik, melyek teteje aranyszínű csillammal (*argilla mica*) fedeztetik, mit amott kigyókő, granátkő 's t. ef. darabok is találtnak. Nevezetesebb fokai: Prinz, Vales, és Charlotte, kir. Termései ezek: tyúk, kácsa, galamb, papagáj, hal, tekenősbéka, ölyv, és Cook itt lététől (1774) fogva, disznók, és kutyák; — füge, pizáng, cukor, kokos-dió, vasfény, kenyér gyümölcs, 's t. ef. Gesztenye színű lakosi jászivűek, és igazak, erős természetűek, fekete kondor hajúak, szakállatlanok többnyire, mivel szakállokatt valamint Amérikában az Indiaiak többnyire gyökeressen kitépik; tulajdon nyelvek van; némely rang különbözőést már feltalálásakor vettek észre köztök; jobban szorgalmatoskodnak ruháikról, mint lakásokról; az övedzéshez jól értenek.

Uj-Castilia, l. Castilia.

Uj-Compostella, főhelye Xalisco tart. nak Gvadalexara Mexicói ker. ben ész. Américában, gazdag kereskedő vs.

Uj-Cornwall, egy része az Angol birtokoknak Amerika' ész. nyug. partjain, L. Uj-

Albion.

Uj-Dietendorf, l. Dietendorf.

Uj-Ebenezer, helys. Georgiában ész. Amerikai szabad Státusban a' Salzburgiaktól építetett. kik itt sok selymet készítenek.

Uj-Egyház, Leskirch, l. Egyház-Uj.

Uj-Eszterdó szigetek, a' déli Amerikai Tűz tart. hoz tartoznak, Staatenlandtól ész. ra fekszenek, minyájan terméketlenek.

Uj Etting; mvs Cseh orsz' Tabori ker. ben, hasznos posztó manufacturákkal.

Ujfalú, (Berettyó), mvs Bihar Várm. ben, Sárreți jár. ban N. Váradtól 5 óra. F. U. H. Eszterházy, lak. Magy. ref. és kevés ó-hitűek.

Ujfalú, (Somos) falu, Sáros Várm. ben, Lemestől 1/2 Epesjestől 1 1/2 óra, F. U. G. Desöffi, tót lakosokkal, savanyú vízzel, ferdővel, mészke égetéssel, és szőlő műveléssel. Szamos Ujfalú van Nógrád Várm. ben is.

Ujfalú, Nyerges, falu Esztergom Várm. ben, a' Budai pósta úton, Piszke hely. és Duna folyása mellett. F. U. az Esztergomi Érsekség; lak. Ném. és Magy. kath. Bűdöskúti erdeje, szőlőji, a' nyug. ra lévő Kurucz sánczai miatt nevezetes. Van póstája, 's ispitállya is.

Uj-Fistricz, vs Cseh orsz. Tabor ker. ben 250 h. és derék karton 's posztó matufacturákkal.

Uj-Galícia, l. Gvadalexara.

Uj-Geising, kis vs Meiszner Szász orsz. ker. ben, hegyek közt, ó-Gesingtól, Gaising patak által választatik el; Itt van a' Bánya tisztég széke, mivel közel ide sok czin banyák találtnak.

Uj-Genf, l. Genova-New.

Uj-Georgia, egy része az Angol birtokoknak, Amerika' ész. nyug. partjain 51° és 52° É. Sz. közt, Olymp, Helena, és Rainier hegyekkel, és ama' sok hasznót hajtó Columbia fővel. Földe termékeny, de hal nélkül szűköldik, a' 4 lábú állatok sincsenek bőven, de temérdek sok vas ércz találatik itt. — Lakosai kik nem nagyszámmal vannak, jó szívűeknek látszanak lenni. — E'tart. mély öblöt formál, mellyben Quadras, és Quadras, és Vancouver' szigetek fekszenek.

Uj v. Déli-Georgia, (54° — 55° D. Sz.) sziget déli Amerikában, melly nyár közepin is köszikláin hóval borítottatik és csak kétféle plántákat, u. m. Egyptomi szilvát (*Dactylis*) és ancystrumot termeszt.

Uj-Georgia, v. *Mendanas Salamon szig.* 2 sziget Ausztráliában ($5^{\circ} 30'$ — $11^{\circ} 10'$ D. Sz. és $155^{\circ} 15'$ — 160° K. H. Greenwichől vagy 153° — 160° K. H. Paristól) ezek a' Schertlandi ut által választatnak el egymástól. A' dél. kel. rész Arsacidák, vagy Assasinak tart.ának nevezetik, ezen nevet Orozó lakosítól vette, melly orozást Surville kapitánnyal vitték véghez. — Termései a' szigetnek ezek: pálmafa, kokusdió, mandola és gumi-fák, a' takamaka, balsamfa, papagáj, galamb, s vad disznó. Lak. közepszerűek, erősek és izmosok, némelleyek közülök Nágerek, mások egészen feketék, mások pedig rézszerűek; majd egészen meztelen járnak, gunyhóik deszkákból vannak öszve-

verve, mellyeknek hossza 56 lábnyi szélessége pedig 4 lábnyi, és' emberevőknek látszattnak lenni. — Fegyvereik nyilból, kézív-ből, hoszszú buzogányból és paizsból állnak: nyilaikat méreggel kenik, kalapácsokat kőből készíteneik, kézíveket csiga teknőből, késeket gyöngyházból, ollókat pedig tűzkőből. —

Uj-Göttingen, vs ész. Amerikában Georgia szabad státusban, Sarannachnál.

Uj-Gradisca, vs a' Slav. kath. határokon, l. Alt-Gradisca. és Gradisca.

Uj-Granada, (7° D. Sz. — $12^{\circ} 15'$ É. Sz.) Spanyol Vice-Kirs. déli Amerikában, ész. ról a' Carabai tengerrel, kel.ről Atlanticumi tengerrel, és Holl. Francz. Guineával, dél.ről Brasiliával és Peruval, nyug.ról pedig a' déli tengerrel határos; nagysága 46570 □ mfd, népessége 1928000 l. megy. — Ez az egész tart. Andes' két hérczeitől mintegy keresztül vágatik, mellynek egyike ész. felé 23 mfdnyire Panama felé terjed, és a' legmagasabb csucsait foglalja magában Andesnek, másika pedig kel. felé mint egy 4 mfdnyire terjed, és a' Carabai tengerhé Cabo de la Velán végződik. Ezen hegyek' több csúcscsai örökös hóval fedeztetnek, többnyire erdősek, némelleyek közülök tűzokádók, és a' kivettendő lávával halakat is (a' közel lévő patak az oka) hány ki. — Tengerei: É. A' Mexicoi tengerből, és a' Catabai tenger, nyug. a' csendes tenger kel. az Atlanticumi tenger a' vagy a' Mar del nort. — Tenger öblei: nyug.ról Panama,

Bonaventura, Coco, Gvajagil; kel.ről Daria, Morosquillo, Venezuelas, Faria. — Folyói: Orinaco, Magdolna f.óv. Iga Parana, Yupura, Napo, Cachipur, Oyapok, Camopi, Essequibo, Caura, Tigre, Putumayo, Huallaga, Ukagale, Maranhon, Rio negro 's a' t. Tavai; — Maracaybo, és Parime, vagy is Parapanapitinea. Eghajlatja

többször forró, és sok folyói miatt nedves. — Itt csak két részét ismerik az Esztendőnek, t. i. a' száraz és a' nedves részt; külömben itt szüntelen kikelet és nyár idő uralkodik. — Termései ezek: arany, aranypor, platina, ezüst, réz, márvány, smaragd, ametyst, és más drága kövek, gips, kigyókő, kénkő, meleg források 's a' t. — Erdősegei, mellyekben nem csak építésre alkalmas fák találtnak, hanem másasztalosi munkára is 20 féle fával szolgálnak, nevezetesebb fáji: a' Balsamfa, Sassafras, Tamarinda, Indiai fekete fa, Brasiliai fa, Machonifa, gyapjúfa, cacao, fahéjfa, kávé, dattel, durra, cukor, déli gyümölcs, bors, indigo, dohány, aloe, chinahéj, gvajak, cochenille, édes fa, 's a' t. — vad disznó, jágvár, tigris, leopárd, róka, bival, babilussa, majom, külömbféle madarak, szarvas, tengeri-macska, Europai házi állatok, ló, öszvér, hal, gyöngyteknő, purpurcsigák, tekenősbé-kák, csörgő kigyó 's a' t. Granada Vice-Kirs. 3 főrészekre osztatik. u. m. Tierra firma, Caraccas Kapitányságra, és Quito tarto-

mányra.

Uj-Granada, tart. Terra firmában Span. déli Americában. Fő vsa: Santa Fe de Bogotto.

Ujj-Gvatimala, fő vs Spanyol Gvatimala ker. ben, Mexico Vice Kirs. ban ész. Americában. Széke egy Érseknek és egy Univerzitásnak, jeles kereskedést űz Span. ész. és déli Americában.

Uj-Guernsey, l. Egmont szig.

Uj-Guinea, Uj Holland legnagyobb sziget a' déli tengeri felső Australiában, nagysága 8300 □ mfdre, (155° — 366° K. H. és 3° — 9° D. Sz.) és Uj-Hollandiától, az Endeavoursi, Uj-Britanniától, a' Dampieri, és Gilolotola' Pltti-út által választatik. — Nyug. része sőt néha egész Guinea más-kép Papuerek' tart. nyának is neveztetik. Partjai magasak, és hegyesek. Isméretes fokjai ezek: Capo de bona sperance, Cap Doris, Cap Washy, és Cap Delivrance. Termései: platana, kokusz-dió, kenyér gyümölcs fa, a' déli fák majd minden nemei, citrom, muskat-dió fák, misoír-héj, ambra, tekenősbéka, gyöngy: — disznó, kutya, paradicsom madár, papagáj, tengeri kácsa, lúd, galamb, hal, — arany 's a' t. Lak. 3 nemzetbeliekre osztatnak u. m. a' Papuerekre, Haraforasokra, és a' Badschuekre.

Uj-Hannover, egy része az Angol birtokoknak ész. nyug. partjain Amerikának. l. Uj-Albion.

Uj-Hannover, (2° 29' D. Sz. 148° 27' K. H.) kis sziget felső Australiában kellemetes fákkal fedezett térséggel mellyek közt sok mi-

velt földeket látni. Déli csúcsa Charlotte Királyné fokának neveztetik. Számos l. fekete színűek, erős természetűek, nagy fejek, és gondor fekete hajjal. Ez a sziget az úgy nevezett Byroni út által választatik el Uj-Irelandtól. L. Uj-Britannia.

Uj-Hebridák, 12 nagy és több kis sziget Australiában 14° 30'—19° 40' D. Sz. és 166° 40'—169° 45' K. H. alatt. Fekvések magas, téreket nagy hegyek bérczesítik, völgyeik igen termékenyek különbözőféle termései bőségben vannak, főkép: yam, patat, arumgyökerek, kenyér-gyümölcs, kokosz-dió, pizang, narancs, tengeribarack, caukor, és granát alma, — disznó, kutyá, tyúk, kácsa, lúd, papagáj galamb, és más vad baromfi, hal 's a' t. — ásványokból, büdöskő, kréta, fejer agyag 's a' t. Lakosai, kiknek száma 110000 számláltatik, barátságosok, és vendégszeretők, kik noha ellenségeiket megölik, de a' jövevényeket ha ellenségeskedést nem mutatnak szívesen felveszik. — Karcsú természetűek, vékony karúk és lábúk, homlokok keskeny, és lapos, orrok, széles, hajok ollyan, mint a' Négereké; Melljeket és ábrázatjokat feketére festik. Mind a' két nem majd egészen mezítelen jár; a' férjfiak Uj-Kaledoniai süvegeket hordoznak fából vagy kőből fejeken, és kötéllal övezik keresztül magokat: Fegyvereik kézívből és megmérgezett nyilakból állanak. Jelesebb szigetezek: Aurore, és Pünköst szigete, Aussatz, Sandwich,

Tanna, Malikolo, Sz. Lélek szig. S. Bertalan szig. Maskelyne, Step herd, Irroman Irrenangoa 's a' t. ész. 3 kel. u. m. Loyaliti, Island, v. Isles, Beaupré.

Ujhelly, Satorallya Ujhely, szembetünő mvs Zemplin Várm. Tiszán innen Ronyva fónál Bodrogh vizétől nem messze, Liszka és Velejte közt pósta hely; F. U. a' Kir. Kamara, és több nemes fam. 6000 kath. evang. ref. nem egyesült, görög, és Zsidó lak. 2 kath. templ. és 2 kápolnával, 1 nem egyesült, és egyesült görög templ. 1 ref. templ. 1 Synagogával, Vármegye házzal, tömlöttzel, T. Piaristák Collegiumával, jó patikával, szőlő műveléssel, (azon híres magas hegyi hegyen is) közel 300 kösziklában vágott pinczékkel, tölgyfa erdőkkel, mellyekben a' sertések hizlaltatnak. Lakosi élnek szőlőművelésből, marhategyésztésből, mesterségek-ből, melly főképpen a' Görögöktől, és Zsidóktól üzettetik, itt lakik a' Vármegye phisikussa, és chirurgussa is. Lak. Magy. Tótok, Ném. és Zsidók.

Uj-helly, Vág Uj-helly Neustadt, Nove Mesztonad Váhem. Tót mvs Nyitra Várm. ben, Földes ura Gr. Erdödy, és több uraságok; fekvése kellemes síkságon esik Vág vize mellett, Nagy Szombathoz 4, Treneséhez 3 mfdnyire, Lak. száma összeségesen 4203-ra, kik közül 2566 kath. 341 luth. 10 Gör. és 1296 Zsid. — A' vs rendesen épült; Jeles Egyháza, 4 szegletű piacza, mellyről 6 útszákra szolgál a' ki látás, nagy ékeség.

re van a' vsnak. Prépostá-
gal, Stiborius szerzette. Lak-
gazdaskodás, szőlőművelés,
és kereskedés által élnek;
posztó szövök is laknak it-
ten; gabonával, viaszszal
's gyapjúval való kereske-
dések nevezetes. Jó ser fő-
zöttetik 12 serházaiban; 4
vetti malom is van e' vsban
határja jól termő, vagyon-
nyai külömbfélék, eladás-
ra van módgyok helyben
és másutt is.

Uj-Hollandia, (10°—44° É. Sz.
127°—171° K. H.) legna-
gyobb száraz tart. Austrá-
liában 3 részről tengertől
kerítetik, ész. Uj-Guineá-
tól az Endeavouri út által
választatik el, délre pedig
Basses út által vezet Die-
men tart.tól; nagysága
162000 □ mfd tesz, de eb-
ből a' Diemensi tart. lévő
szigetek, mellyek 1798-tól
mint függetlenek megis-
mértettek, kivétetődnek,
ezek 1249 □ mfdnyi földet
foglalnak el. Számtalansok
tenger öblöket foglal ma-
gában, u. m. nyug.ról Ha-
lifax, Broken, Botany, Re-
pulse, Port-Jakson, három-
eggyesség öbleit's a' t. Par-
ti földje alacsony, sík és
erdős, más részein magas,
termékeny völgyekkel; imitt
amott homokos is. Közep-
in járhatatlan magas he-
gyei vannak. Fokjai: —
ész.ról Cornwall; kel.ről E-
leveland, Greenville: Sand-
vich, Townsend, Glouces-
ter, Sandý, Morton, Banks,
és Solander, Dromedary,
Howe, Rum, délről Wil-
son, Chatam. — Éghajlat-
ja gyenge, és kellemetes
általában; azonban né-
melly részein olly forró le-
vegője nagyon, hogy ha
nyáron valami lőtt madár

kitétetik a' napra, egy óra-
mulva is már tele van ku-
katzokkal. — Az Esztendő-
beli idő szakaszok éppen
ellenkezők a' mieinkhez ké-
pest. A' Től Juniustól Sep-
temberig tart, illykor sok
essős, jeges és égi-háborús
idők járnak, és a' hideg vé-
kony faggyal boritya el a'
vizeket. déli részén gya-
korta igen gyorsan váltja
fel a' hideg a' meleget. — Fő
vsa nélkül szűkölködik, leg-
alább még értésünkre nem
jött. Mesterséggel készült fő-
vizei, mellyek áradásokkal a'
tart.t igen termékenyvé té-
szik, de néha (valamint
1800 esz. történt) rettenet-
es pusztításokat is okoz-
nak ezek: Endeavour, Haw-
kesbury. S. György, Cook
fő vize, Nepean's a' t. Van-
nak több tavai és mocsá-
rai is. Termései: — noha
kétkelteni sem lehet kü-
lömbféle ásványok itt lét-
téről, értésünkre azomba
mind eddig verhenyős a-
gyagnál, krétánál, bar.na
festőkőnél, fehér homok
kőnél, kőszénél, vasnál,
kevés ólomnál és réznél más
nem esett. Sokkal bőveb-
ben találni itt plántákat,
u. m. portulakot, kokus-
plántákat, almákat sava-
nyú baraczkokat, fügéket,
pálmákat, cajaputot, mus-
kátdiókat, vad platanuso-
kat, philandert's a' t. ká-
vét, kákaót, gyapjút, ban-
nánást, narancsot, citro-
mot, ipecacuanhát, jalap-
pot bert's a' t. — Az álla-
tokból: sok nemű madár-
orrúk, 3 nemű tsetsizák os-
fia hordó (*Didelphis marsu-
pialis*) u. m. kanguruh,
kanguruchpat, és japuara,
tapra tafa; gonosz, és ke-
veset ugató kutyák, mel-

IyekDingónak neveztetnek, bőregerek, repülő és más nemű csere bogarak, vad macskák, farkasok; Europ. szarvas-marhák és már elegendő juhok is, sok nemű madarak, csigák, zöld 's tekenős Lékák, kék békák, halak, külömbféle csúszó mászó állatok. — Uj-Hollandia' lak. Néger formák, színek fekete v. barna, ajkuk noha kemény azomban nem áll olly nagyon ki, mint a' Négereké, orrok sem olly lapos; közepszerű természetek, erősek, és gyorsak; Inkább lehet őket vadaknak, mint gonosz természetűeknek mondani, tunyák tisztátalanok, gyanúsok, szerelemféltek, inkább vakmerők, mint bátorok és a' fel fegyverkezett Európaiaktól igen félnek. — Ezek valóban egy a' földünk leg-nyomorultabb népei közül valók, lak-helyeik kunyhókból állanak, vagy ki égetett fából, mások barlangokba húzzák meg magokat. — Házi eszközökből csak az elkerülhetetleneket találni meztelen járnak, némelly vad ékességek' nemivelszokták magokat mindazonáltal piperézni. Közönséges eledelük yam-gyökeriből áll, ritkábban kangurochból és madarakból is. — Mivel Uj-Hollandia belseje mégnálunk többnyire esméretlen, leg-alkalmatosságban osztatik fel partjai szerint; t. i. az ész. nyug. déli kel. partj. a' kel. más-kép Uj Déli Walesnek, vagy Cumberlandschirének neveztetik. Ebben Sidney a' Fő vs;

Uj-Idria, l. Kappel.

Uj-Jersey, l. Newjersey;

Uj-Ireland, (20° 30' D. Sz.) sziget felső Ausztráliában, Uj Hannovertól György' Canális által, Uj-Britanniától pedig Byron út által választatik el — fekvésinek formája hosszás, nyug. csúcsa Cap Byronnak neveztetik. — Uj-Britannaiának szigetivel nagy hasonlatossága van; bővelkedik muskat' diókkal 's t. ef. Lak. Néger formájú, feketék, gyapjas hajúk. Fegyvereik láncsából és hosszú dorongokból áll; — Buzogányok 90 láb. hosz. de igen keskeny, mivel csak egy fából készítetik.

Uj-Isenburg, vs Isenburg Herzsben.

Uj Kalabár, kis vs Kalabari orsz. felső Guineában, Kalabar fónál, 300 h. A' Kir. széke; Sklávós vásáraitól híres.

Uj-Knin, kir. Bánya vs Cseh orsz. Beraun ker. 140 h. Koczaba patakánál egy kath. templ. Itt régenten sok arany ásatott.

Uj-Kolin, kir. vs Cseh orsz. Kaurzimi ker. ben 400 h. mellyek közt 54 Zsid. h. 1 Cs. Kir. postával, roppant Dékány templ. katon. fabr. gyapjú, csipke 'at. ef. manuf. Bányáiban granát, topász és carniol ásatik. Lak. földművelésből, dohány plántálásból és a' fen említett fabr. és manuf. élnek.

Uj-lak, tót mvs, Nyitra Várm. Nyitrától 2 óra, várral, kath. templ. rozólis főzésel, és azölműveléssel, Forgáts Grófhoz tartozandó; ennek jeles istállójával, 's gazdagságával.

Uj-lak, (Tisza), mvs, Ugocsa Várm. ben, Tisza Bés mellett, N. Szállóstól 2 3/4 mfd.

F. U. a' K. kamara, lak. Ruznyákok, Örmények, Magy. és Németek, Róm. és egy. hitű kat. ref. Pósta hívatallal, nevezetes Tiszán lévő révvel.

Uj-Lengyel Királyság, 1. Lengyel (Uj).

Uj-Leon, 1. Nicaragua.

Uj-London, New London Grófság Connecticut Amerikai szabad Státusban a' Thamesnél, nagysága 26 □ mfd, népessége 33200 lél. Fő vsa

Uj-London, (41° 25' É. Sz. 72° 15' N. H. Grennwichtől) Thames fónál 300 szerte szort h. 4600 l. és egy Trumbal és Griswold erősségek által briztetett kikötő-hellyel. — Vágó marhával és zsiradékkal kereskedik.

Uj-Madrid, vs Louisiana ész. Amerikai Sz. Státusban, Missisippiben Ohio befolytának által ellenébe 1500 l.

Uj-Mexico, 1. Mexico.

Uj-Moldava, Bánya mvs Magyar orsz. határán vannak réz és olombányái.

Uj-Navarra, 1. Navarra (új) és Sonora.

Uj-Nordwales, 1. Uj Wales.

Uj-Norfolk, az Angol birtokok' egy része Amerikának ész. nyug. partjain 1. Uj-Albion.

Uj-Oettingen, mvs Cseh orsz. Tabor ker. ben. Földes ura Báró Lilienborn, vannak posztó fabr.

Uj-Orleans, birtok, Louisiana ész. Amerikai szabad Státusban Missisippi torkolatjánál; következő 12 Grófs. ra van felosztva; Orleans, német partok, Acadia, La fourche, Yberville, Pointe coupée, Atakapas, Opetousas, Natchitoches, Rapides, Quachita, és Concordia. — Ezek kö-

zül nagyságok némelyeknek 100 másoknak 15 ón ker. de népessége tizszer nagyobb. Ezen birtoknak és az egész Louisiának. Fő vsa

Uj-Orleans, (30° 5' 55" É. Sz. 91° 47' 3" K. H.) egy szigetben fekszik az iszapos Missisippi torkolatjánál, hajdan 1100 h. többet számolt, de egy szerencsétlen tűz támadás, ezt a' házak' nagy számát 200-ra szállította; Lak. 12000-re számoltattak, kik közül 2/3 része Szerecseny, 2/3 része pedig fehér. Vannak Protest. templ. ugyan annyi oskoláji, 1 ispitállya, 1 hasznos dolgok előmozdítás célú társaság, 1 jó kikötőhelye, 2 pamut-malmi, 1 cukor főzése 's a' t. A' vs dohánynyal, indigóval, építésre való fával, bőrökkel, 's t. ef. kereskedik, melly végre 200 hajókat tartott ama' nagy tűz előtt.

Uj-Orosz Országot, Cherson Taurien és Jekaterinoslaw Helytartóságok formálják.

Uj Orsowa, megerősített vs Serviában a' Duna' egyszigetén 3300 l.

Uj-Paha, vs Cseh orsz. Bitschowi ker. ben 321 h. 1700 l. és 1 Gymnásiummal, F. U. Gr. Trautmannsdorf.

U--Palanka, 1. Neu-Palanka.

Uj-Palánka, Magyar határ szélén lévő katonai mvs Krassó Várm. ben Karas vizének a' Dunába való folyásánál, Lak. Németek, rácok és oláhok, kath. és ó-hitűek, fekszik az Osmanok' hajdani Rám várával által ellenében. Diszére vannak: a' nagy kaszánya, a' Tisztházak, és kir. adót szedő Tisztnek háza;

Iakosai kézi mesterségeknek folytatása, és leginkább az Osmanokkal való kereskedésből élnek, és gazdagodnak.

Uj-Paphos, 1. Baffo.

Uj-Pegu, 1. Pegu.

Uj-Philippiai szigetek, 1. Carorila.

Uj-Providenze, legnépesebb sziget a Bahamai szigetek közt. nyug. Indiában, nagysága 8 □ mfdre. Fő vsa Nassau.

Uj-Rausnitz, jeles mvs Morva orsz. Brüni ker. ben, jó gyapjú materia manuf.

Uj-Ravensburg, Dietrichstein Herczeg' jószága Würtenbergben hasonló nevű faluval, melly 120 l. számolál.

Uj-Rawa, vs Lengyel Kirs. ban Warsói oszt. ban Rawa v. Rawkanál 175 h. 1200 l. és kir. várral.

Uj-Reichenau, vs Cseh orsz. Tabori ker. ben 113 h. 1 kat. pléb. templ. nagy harangjáról nevezetes.

Uj-Roda, nemes vs Glatz Grófság Waldicz mellett, 360 h. 2960 l. és posztó fabr. Itt sok veres bolus találattik.

Uj-Roshelle, helys. ész. Amerikai New-York szabad Státus nyug. Chester Grófs. 700 l. eredetit a' 17 századi Francia szökevényeknek köszöni.

Uj-Ruppin, (52° 55' 59" É. Sz. 30° 34' 37" K. H.) vs Brandeburghban hasonló nevű tónál, melly más több tavak, és egy mesterségesen készült fő által Havellel egyesül. Ház száma 771-re lak. pedig 7000 megy. Van 1 Gymnás. 1 bolondok' háza, dohány és posztó fabr. serföldi és turfa ásványa.

Uj-Ruyss (51° 18' É. Sz. 24°

22' K. H.) vs Burkusi A. Rajnai N. Herczs. ben Erpot vizének Rajnába való befolytánál, 600 h. és 4420 l. Vannak szíj, pánt, és czérna fabr. pamut fonásai, és írótol fabr. Deszkákkal, kőszénnel és gabonával kereskedik.

Uj-Sala, 1. Rabat.

Uj-Sandecz, Lengyelül Nowy Sandek ker. vs a' Galicziai Sandecz ker. ben, Dunajetz főnél. Ven 1 Kolleg. templ. és kath. fő iskola.

Uj-Scotzia vagy *Uj-Schottlandia*, ezelőtt Acadiának neveztetett, Angol Helyts. ész. Amerikában 44°—47° É. Sz. — nyug. ról az egyesült Státusoktól, ész. ról Lörincz főtől, kel. pedig és délről a' tengertől környékeztetik, melly több félszigeteket, és ezekhen több öblöket formál. u. m. Foundy, Chaleur, v. Meleg, Sz. Lörincz 's t. ef. öblöket, ezekhen a' tenger áradás sokszor 50 lábnyinál is magasbb. Nagysága ezen Helyt. 1847 □ mfdre, népessége pedig 5000 lélekre megy. Lak. részert földiek, u. m. Mikmaksok, Souriquoisák, Abenakisok 's a' t. részert pedig jövevények, többnyire pedig Angolok és Németek. — Nevezetesbb fokjai ezek: Cap-Rosier, Cap-Canso, és Cap-Sable. Fő folyói pedig: Sz. Lörintz, S. János, Elide, és Croix, melly utolsó egyszerűsersmind határos folyó is Uj-Schottlandia és az egyesült Státusok közt. — Hegyei középszerű magasságúak. — Földje némelly helyeken terméketlen, és erdős, többnyire csak a' főnél műveltetik. Telelgy és így kikötő helyei ritkán

fagynak bé. Fája nagy bő-
ségben vagon. Termései:
búza, indiai szem, kukor-
icza, borsó, bab, kender,
len, gyümölcs 's t. ef. —
Vannak sok vadjai, kász-
tor, jávor szarvas (Cervus
Alces) vad baromfi, lazatz,
töke-hal (gadus morrhua)
operlán szemling, tengeri
rák (cancer Gammarus)
gadóc (gadus Aeglephius)
Skomber hal, hering
's a' t. Találni tovább va-
sat, kőszent, meszetet és
bülömbféle kő-nemeit. —
Eszkendőnként a' fellebb
említett termései ből nagy
summa, a' töke halakból
5500 hordó, és 3000 hordó
más halakból vitetik innen
Angol orsz. ba, mellyért in-
nen 930000 font sterling. jöve-
delmet húz. — Az ide való
országias majd egészen An-
gol formájú. — Két fél szig-
etekre osztatik u. m. Uj-
Schottland és Cap-Bre-
tonra.

Uj-Scagovia, helys. Luzon
Philippiai szigeten sok dí-
szes Monostorokkal kérke-
dik, mellyekben gazdag
Szerzetesek tenyésznek.

Uj-Seelandia, sziget Ausztrá-
liában $34^{\circ} 25' - 47^{\circ} 19'$ D.
Sz. és $184^{\circ} - 195^{\circ}$ K. H. a-
latt fekszik az úgy nevezett
Cook, v. Charlotte út ál-
tal 2 szigetekre osztatik:
ezek közül az ész. földjétől
Chinowauminak a' déli pe-
dig, vagy tulajdonképen
egy része annak Tovi Pun-
namunak neveztetik. Nagy-
sága mind a' kettőnek 4000
□ mfdre, l. pedig 10000
számlálatnak. Az ész. ré-
sze igen hegyes, és azért
kevesen is lakják, hegyei
közül legnevezetesebb az
úgy nevezett Pic-Egmont,
közel fekszik a' hasonló ne-

vű fokhoz; magassága 10500
lábnyi. — Déli része sok-
kal termékenyebb, és né-
pesebb is, ezt hosszú er-
dős hegylántz vágja keresz-
tül, magasbb csússai örö-
kös hóval fedezetnek, és
déli Alpeseknek nevezet-
nek. Mind a' két része Uj-
Seelandiának fokokkal és
öblökkel telyes. A' levegő
mértékletes, tele lágyabb
mint Angol országé. Főbb
helyeken akadni tüzetoká-
dó hegyek' jeleire; lávára,
bazalt, tajték, tűz, 's a-
chát köre, átlátzó kőra,
főkép pedig sok jadeore,
avagy keleti vesekőre,
mellyből lak. késeket 's
más eszközöket készítenek.

Kiszebb hegyeit nagy er-
dőségek borítják, mellyek-
ben sok magos és igényes
fákat találni, ezekből no-
ha különbféle eszközök ké-
szülnek, ártotzfákra mind-
azonáltal nehézségek és ke-
ménységek végett hasznó-
talanok; találni tovább, fe-
nyőfákat, cedrusokat, oli-
va leveleket, szeder, ko-
kusz 's t. ef. fákat, többet
400 különös plántáknál,
Uj-Seelandiai kendert, tö-
köt, yamt, sáfránt, édes
patátot, vad czellert,
's a' t. újabb időkben: föl-
di almát, veres hagymát,
kutyákat, bőregereket,
patkányokat, tengeri o-
roszlányokat, tengeri bor-
júkat, czethalakat, kácsá-
kat, tengeri varjúkat, pa-
pagájokat, baglyokat, ví-
zi tyúkokat, éneklő mada-
rakat, pilléket, csereboga-
rakat, homoki legyeket,
tengeri rákokat, rájahala-
kat (Raja) fokákat, csu-
kákat, ostrea csigákat, 's
t. ef. Lak. nagy Vitézek,
erős 's nagy természetek, szí-

nek barna v. is inkább a' feketéhez hasonlít, majd olyan mint a' Négereké. — Lakások s zük házi eszközök ritka közönségesen igen szegények. A' hajókázás-hoz jól értenek, és egész Uj-Hollandiáig hajókéznak. Ételek földi alma és páfrányon kívül más nem szokott lenni halnál, kácsánál, és fürjnél; italok pedig vízből áll, a' bort és pálinkát gyűlölik, kézi munkájokban nagy gyorsaságot mutatnak, külömbféle edényeket, kosarakat, eszközöket 's t. ef. készítenek. — Fegyver gyanánt, fejszét, dorongot, és nyársat viselnek. A' hadban fogottak' húsával élnek, az elesettek' testit pedig a' tengerbe vetik. Noha az Isteni szolgálatra készült öszvejövő helyeik nincsenek: Papaik mindazonáltal nem hibáznak. — Minden férfi csak egy személyt vesz feleségül, az asszonyok férjeiknek nagyon alá vannak vetve, 's a' legnehezebb dolgokat ök végzik. A' sziget a Fő úr alatt áll, ezek' egyike Toppo-heenek neveztetik, és széke Port-Jacksonba van, a' másik Pári, ez a' kel. partok részének Fő ura.

Uj-Siberia, eddig kevéssé esmért Orosz tart. a' Jéges tengernél. Az egész szigetet bokrok borítják. — 200 ölnyi magas hegyén sok kővé vált gerendák szemlétetnek, mellyek mint egy öszve ragadva vannak.

Uj-Spanyol orsz. I. Mexico.

Uj-Stargard, I. Stargard.

Uj-Stettin, ker. vs tulsó Pomerániában Persante fő eredetnél 212 h. 1770 I. kastéllyal, Gymnásiummal,

gyapjú fabr.kal és 1 harang öntő művel. Hasonló nevű ker. nagysága 37 □ mfdt mellyben 26800 I. laknak.

Uj-Strelitz, Meklenburg-Strelitz Herczs'. fő vsa Zirken-tónál 317 h. és 3750 I. Nyolcz utszái, egyenesek, mindöszve egy nyolcz szegletű csillagot formálnak, és a' vásár piaczon jönnek öszve. — Itt áll a' Herczeg' jeles residenciája, és a' község' széke. Főbb jeleség benne: a' külömbféle régiségek' gyűjteménye, a' Polgári oskolák, és külömbféle fabr.kák, u. m. dohány, festék, gyapjas-materia, és vászony fabr.

Uj-Südwalcs, I. Uj-Wales (Déli).

Uj-Sulza, falu Altenburg Herczs.ben Ilm főnél, só bányával.

Ujszöbgh, Isbek, tót falu, Nyitra, Várm. szép erdőkkel, jó szántó földekkel, szőlőkkel, és kath. templ. Az Esztergomi Ersekhez tartozandó, Nyitra vize áradásának, gyakran ki vagon téve.

Uj-Szeged, I. Szeged.

Uj-Tomyesl, vs Poseni N. Herczs.ben 65 h. és 430 I.

Uj-Tripolis v. *Mistsio*, falu Triplishoz közel; sok nyári mulató lakások és kertek ékesítik.

Uj-Urgantschi, vs Chiwa tart, a' Nagy Tatár orsz. I. száma 5000 mesterségesen készült főnél fekszik, melly vizit Amúból veszi.

Uj-Vár, Ersek újár, Neuhausel, Nowe Zamki. Elegyes lakosú mvs, 's hajdan nevezetes erősségű vár vala Nyitra Várm. Hajdani építői az Esztergomi fő Erseknek valának, noha Rákó-

ziak is felette sokat költöttek megerősítésére. — Nevezetes virágzása várának mintegy másfél száz esztendeig tartott, és mind Betlennek, mind a Törököknek, mind pedig Rákóczinak birtokokban vala, és 'hazánk' irói szerént, 100000 embernél több elveszett, számtalan sok gyászos ostromoltatásai által. 1725-dikben VI Károly Császár parancsolatjára volt erősegei lerontattak. — A' vsnak diszes Sz. Egyházán és a' Sz. Ferencz szerzetbeli Atyák klastromjokon és Sz. Egyházokon kívül díszesítik e' vst a' földes Uraságnak (melly az Esztergomi Ersekség) régi kastélya, 's a' Tiszteknek lakó házaik, a' vendégfogadó, és némelly más épületek. Lakosai (kiknek száma majd 6000-re megy és csupa kath. 5 ref. és 9 Gör. lak. kivéven) szorgalmatosak, mind a' gazdálkodásra, mind a' kereskedésre nézve, melly utolsóban nagy segedelmekre van az a' szép orsz. út, mellyet vidékjénél Herc. Kardinál és Primás Batthyáni József ö Eminentziája példás nagy költséggel építtetett. — Határja, melly 1691-b. néhai Gróf Szécsényi Primás által némelly pusztákkal tagasíttatott, jól termő, vagyonyjai külömbfélék, 's főkép borai kedvesek.

Ujvár, l. Német Ujvár, Güssingen.

Ujváros, l. Neustadt.

Ujváros, Basmás, Ujváros, mvs Szabolcs Várm. ben, Szoboszló szomszédságában, F. U. Semsey fam. L. Magy. kat. evan. és ref. jó határral.

Ujváros, mvs Szathmár Várm.

ben, Szinér Várallya szomszédságában, F. U. több nemes fam. Lak. többfélék, középszerű határral.

Ujvároska, Meszteczo, Leopold-Neustadt tót mvs. Nyitra Várm. Vág, és Dadvág közt, kath. templ. F. U. G. Erdödi, lak. tótok.

UjValencze, l. Livarno.

Uj-Vidék, Neoplanta, Neusatz (É. Sz. 45° 15' és a' K. H. 37° 33' alatt) szabad kir. vs Bács Várm. az alsó járásban; Budához 40, Bécshez 76, Zemlinhez 11 póst. mfd fekszik a' Duna mellett Péterváraddal, mint Pest Budával, által ellenben, mellyel jeles Cs. kir. hajó híd által közösül, róna 's kövér feketé földön. Lak. Magy. Ném. 's Örmények, de leginkább Rácok, Görögök, Czinczárók 's Zsidók, számok 16000 könnyen felülhalad, kik közül 5000 kath. 10000 óhitű, 170 evang. 375 ref. és 570 Zsidó találatik. A' múlt században alkalmas helyheztetése miatt rövid idő alatt különösen megsaporodván lakosai, és a' kereskedés 's szorgalom által tehetősekké lévén, 1748-ban a' Sz. Kir. vsok közé emeltetett, és így mutatotttá az öszvégyült orsz. Rendéinek 1751-dik évhen. Útszái díszesek és kövel jól kirakottak, házai két három emeletű csinos épületek, jelesebb útszái: a' piarcz, és Duna útsza, az Örmények 's Zsidók útszája 's a' t. Épületei közül jeles a' B. Szűz tiszteletére szentelt pléb. szentegyház, a' mellett fekvő pléb. házzal, melly nem rég két szegésű négyszégre ceinosan felemeltetett. A' kath. Örmény templom

plom, a' Sz. Antal Örmény Szerzetesek klastromával. Világiépületei közül nevezetesebbek: a' vsháza, a' pléb. templommal általellenben, ez nem rég megújított, és homloka szép felül írással ékesített, piacznán jeles a' Sz. Háromság képe, valamint a' vásár piacznán az ó-hitűek márvány keresztje. A' Gymnasium'i épület a' Rác Püspöki templom udvarában téres nagy épület, felső emeletét most csak a' deák gramatikabéli. alsó szegését pedig a' Rác nemzeti iskolák foglalják. Privát épületei közül jelesebbek: a' Pausz háza jeles vendég fogadójával's kertjével a' Duna útszában; a' Mihajlevics háza a' vásárpiacznán's a' t. Nemzetigyermekek iskolája a' pléb. templom mellett vagyion három osztályra részesítve. A' görögöknek is vagyion két osztálybéli iskolájok. Ezekon kívül találni itt két könyvárost, egy nyomtató művet, két sóházat, harminczadőt, játék színt, és több alkalmas és ékes tánczházakat. Mulató kertekkel Ujvidéknek külső vsi rakva vannak, nevezetesebbek: a' kerengő játékos kert, a' három patkó kertje, és a' lövöldöző hely mellett fekvő kies kert és pület a' Futaki kapunál's a' t. Portája a' vsnak 14. Határa szép búzát, arpat, 'a török búzát és kivált sok dinnyét terem, gyümölcs pedig's jó bora a' Duántúl fekvő Szeremi hegyekben. Az öreg Duna itt csak 136 öl. szélességű, de annál nagyobb vizének sebessége's mélysége; meszsze

terjedő árjai a' vsnak levegőjét nem kevéssé egészségtelenittik. Vagyion a' vsnak Futak felé mintegy fél órányira szép tölgyes erdője, melly Husvéthétfőn's a' Majuzsi kellemes napokban igen kedvelt mulató helyek a' vsbélieknek, kik mindenféle műveket's mesterségeket, de kiváltképen virágzó kereskedést üznek.

Uj-Wales, tart. ész. Amerikában Hudson öböl' nyug. partjánál az É. Sz. 60° ig terjed ki. Ez Labradornál is durvább tart. Télen a' hideg, nyáron a' meleg majd tűrhetetlen. Folyói: Hay, Churchil, és Nelson folyók, ezekhez tartozik Chesterfiel öblels; többnyire kösziklás feneknek, nagy vízzuhanásokat formálnak, és azért nem igen hajókézhatók. — Termései: ólom, vas, réz, szőlüveg, hegyi-kristál, asbestkő, márványkőszén, déli résziben: medve, vad riskása, fű, erdők, és némelly, mivel hegyeken Europai kerti zöldsegi szarvas, kásztor, iramszarvas, barna, fekete, és fehér farkasok, jegesmedvék, különböző madarak u. m. golya, vad-lúd, vizi tyúk, kátsa's t. ef. mellyek tavaszkor ész. felé húzzák magokat, őszkor pedig dél felé; — sas, fáczán, fogoly madár (*tetrao Perdix*)'s a' t. A' 4 lábú állatok szőrös bőrök itt vastagabb, mint máshól és szőrök többnyire megfejéredik. A' madaraknak kettős tollok van télen, tavaszkor ezt ismét elvesztik, közönségesen az állatok' lábai rövidebbek mint más meleg tart.k. ban. Vizeiben vannak: czethal, tőke-hal's a' t. Lak. több-

- nyire Eakimosok, kik halászatból, és vadászatból élnek. — Uj Walest, Churchill vize Uj ész. Walesre, és Uj déli Walesre osztja; Uj ész. Waleshez Repulse-Wager, Chesterfiels öböl's más ész. részek tartoznak; Uj déli Wales Churchilltől 49° terjed, több Angol keres. hely. u. m. Fort, Churchill, a' vagy Wales-Herczség Churchillnál, Fort York, Fort Albany v. Heuley, Gloucester és Severnhaus.
- Uj Zinnwald, vs Szász orsz. Meisner ker. ben 60 h. és czinn bányákkal.
- Uker, fő Brandenburgi Ukermarkban, Sukow mellett, 2 1/2 mfdnyire Prenzlowtúl ered, a' 3 mfdnyi hosszú 1/4 széles, Uker tavát formálja és Ukermünde mellett, a' Fris - Hafba folyik.
- Ukermark, Brandenburgi Mark része, Uker mellett, Mecklenburg, Pomeránia, új és közép Mark közt, 62 □ téren 9600 l. 11 vs, 8 mvst, 219 falut, és 18929 h. számlái, mellyek közül 3345 a' vsban, és 15574 a' falukban vagy. Az egész tart. termékeny, és halakkal bővelkedik, 2 Kerületre vagy. osztva u. m. az Ukermarki, vagy is a' tulajdon Ukermarkra 37 1/2 □ mfdel, és a' Stolpisi ker. Fő vsa Prenzlow.
- Ukermünde, kis vs, Burkus Pomerániában, Anelami ker. Ukernek Hafba folyásánál, 242 h. 1780 l. tartományi fegyverházzal, számos rétekkal, halászáttal, fával, és hajókészítéssel.
- Ukersec, l. Uker.
- Ukraine, (Slobodische) l. Char-kow.
- Ulay, egy a' legtávolabb fekvő Alenti szigetek közül Asiában.
- Ulaszkowce, mvs, Galicziában, Zaleszczyki ker. Szeret főnél, Jagielnica jószágához tartozandó.
- Uleae, Uleae-Elf, fő, Finnlandiában, Osterbottntart. ban, melly Uleaeborg vsnál a' Bothniai tengerbe folyik.
- Uleae, Uleaeborg, Ulia, (65° 1' 30" É. Sz.) tengeri vs és Uleaeborg tart. fő vsa, Finnlandiában, Uleae Elf, torkolatjánál 3800 l. kik mindenféle mesterségekkel hajókészítéssel, lazatz fogással, és hasznos kereskedéssel foglalatokodnak, ékessen épült, csekély kikötővel, tobák és más kisebb fabrik. Hajókészítő helye is vagy. tájjékán pedig ásványó kútak találtak.
- Uleaster, l. Honimoa.
- Ulae-Treshsee, nagy tó Ostbotttniában, Finnlandiában, Cajaneborg vsnál; Uleae Elfbül ered.
- Ulefos, vas mív, ésszeg fabr. Christiania Megyében Norvegiában.
- Uliaster, l. Honimoa.
- Ulietoea, l. ó Rajetea.
- Ulkumi, vagy *Alghemi*, a' Portugallusok Lagosnak nevezik, ország a' Rahszolgai partokon felső Guineában, hasonló nevezetű fő helyel, Ardrahtúl kel. felé, mellytől hajdan függött vala.
- Uldecona, (45° 46' É. Sz. 17° 13' K. H.) vs Catalónia, Spanyol tart. ban 2400 l.
- Ullersdorf, pléb. falu, Morva orsz. Ollmutzi ker. szépvárral, kertekkel, és egészséges kúttal.
- Ulls, falu Pest Várm. ben,

- Vecses és Moór között, Ócsához 2 mfd, F. U. a' Vácsi Káptalan, lak. Magy. kath. és ref. tul. pléb. és temp. mal; vendégfogadóval. Erre megy Pestről Szolnokra az út.**
- Ulm, Ulma, (48° 23' É. Sz. 27° 38' 51" K. H.) vs Würtemberg orsz. ban a' Duna oszta. ban, Iller, Blau, és Duna öszve folyásánál, melly utolsó a' vsalatt lesz hajókázható, kerülete 12000 lépésnyi, 1626 h. és 11290 l. Az ékes Münster nevezetű nagy fő temploma a' vs közepén vagon, talán legmagosabb Német orsz. 337 lábnyi magasságú, gothiai módszerént épült toronnyal; többi épületjei közt tekintetre méltó a' tanácsház, mesterséges órával, melly a' nap, és a' hold járását mutatja, a' fegyver tár, az élés-ház, a' víz-szoba, a' drága város könyv tár. Vagon Gymnáziumja, több fabr. vászonra, parkétre, viaszposztóra, dohányra, pipákra, fejerítőkre, 's a' t. nézve. Lak. többnyire evan. de vannak kath. is, kik Sz. Mihály templomában és a' Német Rend Szentegyházában végzik Isteni tiszteleteket. Itt adta meg magát, és a' hadi seregszerencsétlenül Mak vezér 1805 ben Napoleonnak.**
- Ulmen-tó, tó, Ulmen vagy Thalulmen mvsnál, a' Trieri környékben.**
- Ulmerfeld, Ungerfeld mvs, Austriában, Ens alatt Bécsi erdő felett lévő fertályban, Ips keleti partjánál, ország törvénnel, kastéllyal, ispitállyal, és pléb. val.**
- Ulrichstein, vs Hassiai Hercz-**
- s. ben, felső Hessenbe Vogel hegy tövénél, 128 h. 670 l. és erős hegy várral.**
- Ulrikaham, vs Vester-Gotland Svéd tart. ban, Asunda tó mellett, marhával, élelményekkel, és dohánynyal kereskedik.**
- Ulrichstal, kir. mulató kastély Stockholm vsa mellett. Ennek egyik szobájában feltalálni az 1741 évben megholt Ulrica Eleonora Királynénak Theologiabéli könyvek gyűjteményét, és egy almáriomot több fínom, és mestereges művekkel, mellyeket ama' híres Magnus Steenbok rab-ságában, fából, és elefánt csontból készített; ennek illy munkáit látni az Upsalai könyv szalában, és Copenhági mesterség kamarában. A' Természeti gyűjtemények Ulrichsdal ban 2 jókora szobát töltenek, mellynek leírásait a' híres Linæusnak, leirajzolásait pedig Dalin udvari kalcelláriusnak köszönhetjük. Az emberi természet históriának szánt helyén, némelly készített testrészek, több felboncsolásra alkalmas dolgok, és csuda formájú testek találatnak. A' kert egy már kevesé szét omlott barlangnál végződik, mellyen túl köszikla vagon, mellyen keresztül alólról, egész tetőig által menetel vagon csinálva. Közel a' théátromhoz, melly egészen távol vagon a' vártól, találatik egy remete ház.**
- Ulster, Ultonia, egyik a' négy Irlandiai tart. nyok közül, és tulajdonképpen ennek ész. része déli Connanght, és Leinster tart. kal, kel. Irlandiai tengerrel, ész. és**

nyug. az Oceánnal határos. 397 □ mfdnyi a' 9 Grófs. gal, 1608000 l. egészséges levegője, sok fája, és nagy tavai vannak mellyek közt főképpen a' Near, vagy Neagh tava nevezetes, egy csatornával; földé termékeny.

Uiswati tó, Vestmoreland Angliai Grófs. ban, 9 mfdnyi hosszú, és 1 széles, gyönyörű partokkal.

Ulu, l. Amu.

Utussu-Mudan; Chinai legutolsóbb határ pósta, Tungúziában Orosz bir. felé.

Ulverstone, vs Lanca Angliai Grófságban.

Umago, kis vs Istria partjainál, jó kikötővel, de egészségtelen levegője miatt kevés lakossi vagynak.

Uman, l. Human.

Umanak, Dániai letelepedés Grönlandiában, az ész. ker. ben, hol esztendőnként sok foka fogattatik.

Umanak, l. Umnak.

Umano, Vomano, Volmano, Fő innenső Abruzzóban, Nápolyban, melly a' Velencei tenger öbölbe folyik.

Umbria, (az ó) tart. Italiában, az Adriai tengertől, a' közép tengerig terjedt el; utóbb ész. ra Adriai tengerrel, délre Nár vizével, kel. re Aesis, nyug. ra Tiberis vizekkel kerítettett; Urbino és Spoleto tart. knak határi között. Fő vizei voltak: Rubico, Aesis, Metaurus, Crustrumium (Conca) Seno (Cesano) Nar (Nera); Hires forrása volt Fons Clitumnus, Spoletum mellett. Apenninusokon innenső, és tulső részekre osztott; az elsőnek lakossi voltak 1) Senonesek, Ariminum (Rimini), Pisaurum (Pesúro)

Sena Gallica (Sinigaglia) Forum Semprenii, Urbium Metaurense, 's a' t. A' tulsóban laktanak a' tulajdonképp Umbri nevéek: Iguvium, Aguvium (Eugubio) Hispellum (Spello) Fulginum (Fuligno) Mevania (Bevagnas) Spoletium (Spoleto) Tuder (Tadi) Narnia, v. Nequinum (Narni) Tufiternum Tiburinum és Oriculum vsokkal.

Umbria, tart. az Egyházi birtokokban; Urbino, Toscanai nagy Herczs. Patrimonium Petri, és az Anconai Márk közt. Némellyek ez alatt csupán a' Spoletoi Herczogséget, mások pedig a' Perugino tart. és Citta di Castello Grófságot értik. Ezen tart. Napoleon Cs. alatt Trasimene Francia oszt. hoz, de 1814-ben ismét előbbeni urához jutott.

Umbriatico, kis vs innenső Calabriaiban, Nápolyban.

Umeae, Uma, Vesterbottn, Helytartóság fő vsa, Nordland Svéd tart. ban, Umeae-Elf torkolatjánál; a' Helytartó lakóhelye, 920 l. ispitállyal, 2 kikötővel, és kereskedéssel, mellyet lakosi 19 tulajdon hajóval üznek; esztendőnként 8 vásárja nagyon.

Umeae-Elf, Huma, fő Svéd orsz. a' Norvégiai hegyekben ered, és Umeae vs mellett a' Bothinai tenger öbölnek ész. részébe folyik.

Umeae-Lappmark, tart. darab, Svéd Lapplandiában, mellyen keresztül a' Umeae folyik, Piteae és Jemmland-Lappmark, és Norvégia határ közt.

Umerapura, Ammarapuram, Birmaniai országnak ujonnan felépült fő vsa fekszik a' tengertől és Iravaddytól

formák felszígen, erősséggel, szembetűnő számú lakosokkal, és sok piatzokkal. Csupán csak a Császár palotája, a Hercegek, és nagyok házai vannak köből építve, a többi mind bambusz-nádból. Az első nagyon ékes épület, valamint a Kiomdogie vagy császári klastrom is.

Ummans, kis sziget, Rügen Herczs. ben, Svéd Pomerániában.

Ummerstadt, kis vs Hildburghausen Herczs. ben, Rodach mellett, 121 h. és számos fazekasokkal.

Ummasogeit, vagy *Karat-el-am Soghair*, kis szegény falu, Barka tart. ban belseiben, Barbáriában, kösziklán, homokos tájjékon, hasonló nevezetű hegygyel. Tájjékán sok Egyiptomi szilva terem; mellyet lakosi más szükséges dolgokért elcserélnek.

Ummebeda, régt omladékok, Saivah hírtokban, Barka tart. ban, Barbáriában, Scharkie falu mellett, némellyek véltakadése ide helyhez teti a híres Ammoni Jupiter templomát.

Umnak, Umüiak, Umanak, (54° É. Sz. 112°—113° K. H.) egy a Kawalangi Orosz szigetek közül Asiában, 20 □ mfdnyi nagyságú.

Umstadt, Groszumstadt, vs Starkenburg Hassiai Herczs. ben, Odenvaldében, 1 mfdnyire Darmstadtúl, 372 h. és 2440 l.

Umüiak, l. Umnak.

Una, halas fő: déli Horváth Orsz. Popstak hegy tövinél Baka felett ered, ész. felé folyik Novi mellett, hol a határt teszi; Kostainitza, és Duhiza között a Száva-

ba szakad. **Unalasoikka**, (53° 29' É. Sz.) egy a' legnagyobb Orosz Kawalang; vagy is Róka szigetek közül az ész. csendes tengerben 200 Orosz mfdnyi hosszú több mint 100 familiákkal, mellyek többnyire földalatt laknak, kövecses, 2 tűz okádója, és több meleg forrása vagyon; bővelkedik szőrös bőrökkel, és halakkal.

Unalga, egy a' legtávolabb lévő Alenti szigetek közül, Asiában.

Unelli, Venelli, kised Celta Galliában ész. ra, tenger mellett lakott nép, parti vsok volt Crociatonum.

Ungara, vagy Wangara, Bornuhoz tartozandó tart. Nigricziában, közép Afrikában, melly Helytartó által kormányoztatik.

Ungvár Vármegye, Cottus Ungvariensis, Fekszik Tiszán innen az É. Sz. 48° 25' 30" tól 48° 58' ig, és K. H. 39° 29' tól 40° 37' ig terjed. Hossza 12—14, szélessége 6—8 mfdet tesz. Ész. ról Galliciával, kel. ról Bereg, dél. ról Szabolcs 's nyug. ról Zemplén Várm. vel határos; eloszlik 4 járásra: a' Szobránczi, Kaposi, Szerednyei, és az Ungvári járásra. Esz. 's keleti része hegyes, 's sovány, déli 's nyugoti pedig termékeny. Csak hogy ez gyakran szenved azon károkat, mellyeket a' kiöntő Tisza szokott okozni. Terem búzát gahonát, zabot, árpát, kukoriczát, 's minden fűzeléket. Különösen híres az Ungvári piacon a' Várm. nek jó lencséje. Bora elég 's finom; kivált a' Szerednyei; mellyet a' Lengye-

lek sőt Németek is szoktak jó volta 's izemiatt a' külföldre hordani. Nevezetesebb hegyei: Vihorlyád, mellynél ama' mély, 's jó pisztránggal bővelkedő tenger szem buzog; Temnyik; és Polonina; ennek kopasz teleje jó legelőt nyújt a' szarvas marhának; Pünköst táján hajtatik ide, de Szeptember elejével a' havazó hideg miatt oda hagyja a' rétet. Nevezetesebb folyói: Tisza, ez Szabolcs Várm.tól választja el. Latorcza, Határ választó víz mind Berég mind a' Zemplén Várm.re, nézve. Ung, e' főtől kölcsönözi nevezetét, 's ennek menyhala, pisztrángja elég, Laborcz, egy helyen Zempléntől választja e' Várm.ét; Zarada, nevezetes patak Szerednye mellett hirtelen áradásairól 's az ezeket okozó károkról, nemkülömben több derék malmokról, mellyeket hajt. Vannak ferdei is: Szobrácznál büdös kenköves 's só ízű forrása külömbféle nyavalyákat gyógyít meg, Ungvárt a' vsban, savanyú víz' forrását és Czigányóczi ferdejét inkább használják mulatságra mint orvos, szer gyanánt. Legelője, erdeje 's vada bőven van. Lakosai, kiknek száma mintegy 79138-ra megy, Magyarok a' nyug. 's déli részen, Oroszok (Rusznjakok) Tótok, keleti 's ész. részen. A' Görögök Ungváron tartózkodnak, a' Czigányok 's Zsidók az egész Várm.ben lezsegnak. Vannak lakosai között katholikusok egygyesült 's nem egygyesült Görögök, luth. refor. 's a' t. A' mi jegyzést érdemel,

nem sejdíthetők kőbőttök az egyenetlenkedést 's annak szomorú következéseit. A' lapályon lakók sokkal vidámabbak, mint a' terméketlen hegyek között zambon 's krompélyon szindők; mint ha' sejdítenéd, hogy a' természet amazoknak sokkal jobban kedvez. Portája 31. E' Várm.nek özveséggel 5 mvsá, 206 faluja 's 15 pusztája van. Fő helye, mellytől a' Vármegye is nevezetét vette: Ungvár, Ungvárimum, (48° 36' 30" É. S. 39° 59' D. H.) mvs a' kir. kamarának hirtokában. Az Ung egésséges 's kellemes vize, mint védelmező sáncz, keríti be. Délről roppant fahíd vezet a' vsba, 's a' jövvényegyszerre szemre veheti annak gyönyrű hegyes völgyes fekvését A' vs. jobb végét kelet felé a' kies dombon fekvő vár, bal végét nyug. felé a' hegyen: épült pompás új Vármegye ház fedezi. A' vs. hosszának színteközepében emelkedik egy lapos halom, 's ezen diszlik a' Munkácsi egygyesült Görög Püspöknek fényes Residenciája, (hajdan Jesuiták' klastroma), két tornyú tágas templomával. 'S minekutána e' kies tárgy gyönyörködtette a' szemet, hosszas völgyben lát mindent elterjedni, u. m. a' templomokat, magasbb épületeket 's a' t. Nyug.ról ismét az előbbinél sokkal rövidebb, de egyforma szélességű fahíd vezet a' belső vsba. E' szerint Ungvárt alkalmasan lehet 3 részre osztani u. m. egy belső, 's két külső vsra. A' belső vsat Ung vize folya körül, 's tündöklik benne a' kath. temp.

ennek szomszédjában egy igen jeles kápolna, 's ispi-tály; az egyesült Görögök' Cathedralis temploma, 's nem egyesült Görögök tem-ploma az Ung partján. Az említett Residentzia, 's a Kánonokok' lakhelyei; a királyi fő Gymnasium, szép egy épület, mellyben az ifjúságot világi Tanítók tanítják; az egyesült Gö-rög Nevendégpapság Sze-mináriuma a várban a Nemzeti iskolák, a régi Vármegyeház, a postaház, több kamarális 's derék privát épületek. Útszái kövel vannak kirakva, rendesek és tágasak. Nevezetesebb útszái: a templom, várm. ház, gyapjú, kis 's nagy-híd, vár útsza, kár hogy pi-acza nagyon szoros. — A déli külső vésan a nagy-hídon túl a Szerednyei pósta felé fekszik a sóház és kamara. Tágas piacának közepén fekszik a fekete sas vendégfogadó, e' tágas épü-let, mellyben a farsangi bálok tartának. E' pia-czón zibong a vásár leg-inkább, 's a szekerek ko-csik közt tolongnak a gya-loglók. E' vs többnyire al, de rendez 's jó fizlettel épít-tett egyszerű házakból áll. Nevezetesebb útszái a Rad-várczi, Sváb, Sóház, Boz-dosi 's Öri útsza. Az Ung partján lévő útsza sokat szenved a főkiadásakor. E' vs' határán esik a ba-romvásár is. — A nyug. vs útszái kiterjednek ész. felé is úgy annyira, hogy ezekben a házak szem közt állanak az Ung' vize egyik ágának tulsó partján lévő belső vssal. Ebben van az említett derék új Várme-gyeház, a' ref. templom

az egyesült Görögöknek pa-rochial. templomok, a' ka-maralis nagy granarium, serház, kilenöz kerekű ví-zi malom, a' Szobránzipós-ta út 's a' t. itt a' ferdő ház is. A' savanyú víz' forrása a' belső vssan az Ung part-ján buzog; itt forraltatik fel, 's cséveken bocsátatik által az Ung színe felett a' ferdő házba. Fő útszája a' Dombutsza, melly egyenesen a' szállók felé vezet. Bora nem roz. Négy országod vá-sára nem utolsó: heti vá-sárjain csötörtökön legin-kább láthatni a' gyapjú 's guba árulókat és vevőket. Lakosai Magy. Tótok, O-rozok, Görögök, Czigá-nyok és Zsidók; kik rész-szerint a' kath. egyesült 's nem egyesült Görög, rész-szerint pedig a' luther. 's refor. vallást követik. A' tehetősebbek kereskedést 's mesterséget, a' szegényeb-bek szálló 's földművelést üznek, és jobbára a' külső vsokban tartózkodnak. Jám-bor egyszerű 's józan életű emberek; barátságos szíves 's vendégszeretők.

Nem messze a' vstólván a' Fluder kelet felé, hová néhány évek előtt szállít-tattak vala a' Németek, hogy a' vízre, szállítvá-nyokra 's fűrés malomra ügyeljenek, 's immár úgy elszaporodtak, hogy lakó-helyeik kiadé falut képez-nek.

Egy mértföldnyi távol-ságra fekszik Ungvártól Czi-gányócz erdeje, 's ebben a' ferdő ház. Használ a' for-rás vize a' ferdőknek? ne-héz meghatározni. Az bi-zonyos, hogy igen víg mu-lató hely az erdőnek sain-te szívében.

Ungrisch-Altensburg, l. Altenburg.

Ungrisch-Brod, l. Brod.

Unie, l. Onie.

Uniah, tengeri kikötő a fekete tengernél, Amasantart. ban, Sivas Basaságban Tokat vs' lerakodó helye.

Urain, tót falu Nyitra Várm. kath. templ. szőlő, és gyümölcs termesztéssel.

Urainak, Orosz Kawalang, vagy is róka sziget, Asiában 40 □ mfdnyi nagyságú tűzokádóval, és meleg kúttal.

Union, Fayette Grófs. fő helye, ész. Amerikában, Pennsylvánia szabad státusban, 2. mfdnyire Mungahela főtől, 50 h. és 5000 l.

Unkel, vs Nassau-Usingeni Herczsb. en, Rajna kelet partjainál, nevezetes a jó szőlőkről, és fekete bazalt kövekről; mellyek innen Urkél kőnek nevezettek, és ezen hely felett Rajna mellett nagy rakásokban találhatóak.

Unken, falu, Bajor orsz. Salzbach ker. Unken mellett, meleg egésszágos ferdővel.

Unha, (51° 32' 39" É. Sz. 25° 49' 54" K. H.) falakkal körülvéttett vs, Mark Grófságban, Ruhr, és Lippe közt, tájjékán vagy on a gazdag Brockhauseni só bányáya.

Uana, mvs Soprony Várm. ben, Rábán kívül, Horpács mellett, N. Banomtól 1 3/4 óra F. U. B. Meskó. Lak: Horváthok, kath. termékeny határral.

Unruhstadt, l. Karge.

Unseburg, pléb. falu, Magdeburg Herczsb. en Bude mellett, klastrommal, 125 h. és 540 l.

Unso, ker. Lesghistán Kaukaziai tart. ban, Anzugi

köztársaságban, hasonló nevezetű faluból, és több másik kisebb helységekből áll.

Unst, (60° 44' É. Sz. 16° 54' K. H.) Shetlandhoz tartozó ész. sziget; 8 mfdnyi hosszú, és 2-3 széles 1800 l. partjainál számos öblei; belől pedig a tart. b. sok hegyei vannak, mindazonáltal egyenes, szántóföldekre alkalmas tere is vagy on, de ezeknek termések csekély; jobblábon ál a marha tenyésztés, és a halászat. Találtatik itt vas, homok, mész, kő, kőszikla kristály, jaspis a t. Dél keleti fokja Mounes Neaznek nevezetik; déli részén fekszik az Uya-Sound kikötő, ész. részén pedig Balta-Sound.

Unstruth, Onestrus, fő Thüringiában, Eich mezőn ered, Kefferhausen mellett, Lakne, Wipper, Bode, Helme, Zorge; és Behre vizektől öblösítettik és Naumburg mellett, Saale vizébe folyik.

Unterach, l. Oberacht.

Unter-Bockfeld, l. Bockfeld.

Unter-Cerekwo, vs Cseh orsz. Tahori ker. 128 h. szőlőműveléssel, és pléb. val.

Unter-Dannowitz, mvs Morva orsz. Znaimi ker. 159 h. és szőlőműveléssel.

Unter-Donaukreis, a Dunai alsó ker. Bajor orsz. 48° 13' és 49° 8' É. Sz. közt, és 30° és 31° 36' K. H. közt ész. Regen ker. és Cseh országgal, kel. Cseh országgal, és Ausztriával, dél. Salzbach ker. és nyug. Isar, és Regen ker. határos: 159 □ mfdnyi nagysága, 271900 l. Jeles e' ker. ben a szarvas marha, ló, disznó és juh tenyésztés; találtatik itt sok vad, hal, medve, róka, és görény is; terem

benne sok búza, kender, len, komló, gyümölcs, káposzta, répa, főhere kerti gyümölcs; köszén porczelán és olvasztó föld, kőbánya, vas, ólom, réz, kevés ezüst salétrom és gyöngyök. Következendő 18 országbíróságokat vagy is járásokat foglal magában: Straubing, Landau, Eggenfelden, Vilshofen, Griesbach, Pfarrin Kirchen, Passau; Oberrberg, Schárdig, Bichenstein, Vaizenkirchen, Mitterfels, Viechtach, Regen, Schönberg, Wolfstein, Vaghscheid, és Deggendorf. Fő városa Passau.

Unter-Geoldgrün, l. Gdoldgrün.

Unter-Gleichen, l. Gleichen.

Unter-Grehweiler, l. Grehweiler.

Unterhammer, l. Hammer.

Unterhaus, l. Passau.

Unter-Hayn, Dolni Bor, más Cseh orsz. Budweiseri ker. Malsch főnál, 85 h. és 1 kath. templ.

Unter-Hennersdorf, l. Hennerdorf.

Unter-Höhenelbe, l. Höhenelbe.

Unterlimbach, l. Limbach.

Unter-Metzenseif, l. Metzenseif.

Unter-Neckar, országbíróság vagy oszt. Württembergben Heilbrunn fő váral.

Unter-Nuszdorf, l. Nuszdorf.

Unter-Oewisheim, falu Baden N. Herczs. Pfünz, és Enz ker. 1600 l. és szőlőmíveléssel.

Unter-Pfannehtiol, falu Szász Királyságban, Hartenstein Schönburgi birban. Mulde mellett, kékfestéssel.

Unterpfalz, l. Pfalz.

Unter-Reichenstein, kis bánya vs, Cseh orsz. Prachniker.

Unterrhein, l. Rajna.

Unterseen, kis vs és vár, Helvéciában, Bern kant. Aar mellett, Thuner és Brienz

tavak között.

Unter-Rotau, falu, Cseh orsz. Ellnbogni ker. szembetűnő vashámorokkal.

Unter-Schachen, falu, Uri Helvéciái kant. egészséges kúttal, mallynek az egész kantonban mását hiába keresed.

Unter-Schönau, falu, Schmal-kaldi tart. 1 vas és 2 dróthámorral.

Unter-yewesch, falu, az Erdélyi katonai határoknál, timsó készítővel, és papíros malommal.

Untersee, l. Boden tavát.

Unterthal, falu, Fulda Herczsben, fa-pipák fabr.

Unter-Vakup, vagy Vakup, erősség Unna szigetjén Török Horváth orsz.

Unterwalden, Subsylvania, egy a Helvéciái régi kantonok közül, Uri, Schwyz, Luzern, és Bern kantonok között, 13 □ mfdel, és 21200 l. esz. föl magas hegyek kerítik, mindazonáltal mértékletes égája, és egészséges levegője vagon. Földe nem épen termékeny; hegyei között termékeny völgyein magas hegyein pedig szép erdei vannak, és csak kevés hegyek találtak benne, mellyek örökös jeggel fedeztetnek. Főbb folyói: az Obwaldeni, és Nidwaldeni Aa. Tavai: az Alpachi, Stanzi, Viarvaldstädti, Lungeri, Sarneri, Trubi, és a Molch tavak; Lakosinak fő foglalatosságok a marha tenyésztés. Búza csupán az ész. részen terem, és az is kevés, nem sok kenderrel, lennel, kertnövényekkel, és főképen krumplival; bora teljességgel nem terem, hanem elég gyümölcse vagon, és főképen

pen gesztenyével, bővelkedik, fanélkül éppen nem szükölködik. Legfőbb gazdagságok szárvas marha, de e' mellett tartanak sok lovat is, kecskét, juhot, disznót, és méheket. Főbb vadai: a' kőszáli zergék, murmutérek, és madarak. Ásványokból nagyon márvány, mész, palakő, homok kő 's a' t. ércz, és só nyomdoki is találtak. E' kantonbéliek mind kath. és többnyire szegények, mivel mesterségekkel keveset foglalatostkodnak, de még is a' Vierwaldstätti tavon hajókázást, és kereskedést űznek. Az egész kanton 2 fő részre osztatik: Nidvaldi vagy is Kerndwald alatt lévő tart.ra, az Engelbergi megyével és Obwalden vagy Kernvald felett lévő tart.ra; mind a' kető egymástól független. Amaz kel. és ész. részen nagyon és kevésbé rónább a' Vierwaldstätti tó hosszában, ez nyug. felé nagyon. Fő helye Stanz.

Unter-Wiesenthal, mvs orsz. ban, Cseh orsz. határánál 400 l. vas, és vasdrót hámmorral.

Unterswildstein, falu és vár Cseh orsz. Egeri ker. 180 h. és agyággödörrel.

Untsch, Ontschi, középszerű népes vs a' nyug. Marattok földén, elő Indiában, Berba fónál, nagy kastéllyal, és ékes herczegi várral, táj-jékán középszerű nagyságú tavak vannak.

Unverre, vs, Cure, és Loire Francz. oszt. 2300 l.

Unzmarkt, mvs, felső Stíriában Iudenburgi ker. Mur fő mellett, mellyen itt hid nagyon. 70 h. és posta házzal.

Upang, kel. Indiai, és Japáni arany pénz 100 Hollandiai forintot tézen.

Upernavik, Daniai gyarmit Grönlandiában, az ész. kerben, szalonnával, és dunalúd pejhel kereskedik.

Upland, tart. tulajdon Svéd orsz. félszigetén, melly a' Mälär tótól formáltak, Bothniai tenger öböl bemenetelénél, 215 □ mfdel, és 230000 l. bővelkedik búzával, vassal 's a' t. 26 kerületekre, és 6 tenger parti ker.re nagyon jól osztva. Fő vsa Stockholm.

Uppa, fő Orosz orsz. Rjaesan Helyt. melly Occa főba ömlik.

Upper-Marlborough, falu, és George Prince Grófs.nak főhelye, ész Amerikában, Maryland szabad státusban 130 h. és 700 l.

Uppinham, mvs, Rutland Angliai Grófs.ban, Collegiummal, és vásárokkal.

Upsala, Upsalia, (59° 51' 50" E. Sz. 35° 17' 54" K. H.) régi és híres vs, Upland Svéd tart.ban, hasonló nevezetű Helyts.ban, fekszik termékeny rónában, Salavize mellett, ki 580 h. 4500 l. Erseki székkal, ki egyszersmind az ország Primássa, de kastélyja Gamba-Upsalában nagyon; Főbb jelességei közé tartozik: a' híres Universitas mellynek 50000 darabból álló könyvtárja nagyon, ide nem foglalva a' számos régi kéziratokat, híres botanikus kertje, Linné ékes Pantheonjával, csillagvizsgálója, természet, mesteriség, és régi pénzek gyűjteménye 's t. ef. Ékes fő templomában, holott több királyok fekszenek nagyon a' Linné porfir-sír köve. Találtak

nak itt, selyem harisnya, tobák és pántlika fabr.

Upsala (Gamla) vagy is régi Upsala. Most falu hajdan az Upsalaj kapitányának fő v. a' Primás Érsek kastélyával; talátnak itt sok régi sírkövek, és más ritkaságok.

Upton, v. Worcester Angliai Grófs. ban, Severn fő mellett, Romai időkbeli maradványokkal.

Urach vagy **Uracas**, egy a' Maria szigetek közül, kelet Indiában.

Ursch v. vs. Württembergben, Alp orsz. bíróságban, Erms fő mellett, magas hegy töv. vinél, egészen hegyekkel körül v. tetett, 2,530 l. d. magasra emel, és papiros fabn. a' helyekkel is nagy kereskedést üz, és eszterdönként Bertalan napján hírs. juh vásárt szokott tartani. Főképpen tájjékán szép fejeítők, vasművek, és papiros malmok talál. z. a' Nevezetes körében az úgy nevezett fecsűsztató magyi is, 900 láb. hosszú vízcsatorna, melly által az Álf. a' hegyről Rams, és Neckar vizébe engettetik.

Ural, (1775-től Jaik) hajdan Rhinanus, halakkal bővelkedő fő. Orenburg Orosz Helyt. b. melly a' déli Ural-hegyből ered; közepzerű magyságú, sebessen folyik először hegyek által, hol partjai kiötlenek, azután pedig pusztákon, több ágra szakad, és utoljára, a' kaspiumi tengerbe folyik. Ez után legnagyobb fő a' Sakmara;

Ural, az az öv, 450 mfdnyi hosszú hegy, Orosz bir. ban, ez teszi a' természeti határt Európa, és Asia közt, már Nowaja Seml-

jánál kezdődik, a' sziget által ellenében, és három rendben délfele terjed; Itt Jugrisi, vagy Jugorisi hegy-ségnek neveztetik; ezen ágak ismét össze jönnek Petschora fő eredetinel. Az egész hegy-ség részént csupa kőszikla, részént hurfával, mohal, és csak némely helyeken nyomorék fával fedeztetik. Egyesülv. a' hegy-ség Ural név. alatt egész Kaspium tengerig nyúlámlik. Eggyes ágai a' közellév. tájjékoktól neveztetnek p. o. a' Werchoturi Katharinenburgi, Gu' berlinski hegy-ség s. a' t. Az egész hegyláncz kopasz; először Petschora fő eredetinel látszik alacsony fá, és tovább délre zöld erdő-ség rajta. Az egész hegy-ség közep. szerű magasságú, legmagasabb hegye, Pawdinskoe-Kamen 5400 lábnyi magasságú. Itt van a'

Uralskoi vagy **Jaizka-Gorodok**, vs. Astrachan Orosz Helyt. Tschagan vizének Uralba folyásánál 3000 fa házzal, az Ural Kozákok fő helye.

Urali Kozákok, Kozák n. t. z. et, melly Asztrachan Orosz Helyt. 80 német mfdnyi térséget népesít; s. a' Ural fő hosszán fekvő kis erdőségekben állítja az ör sereget. Vitézkedő férfiak száma 20000-re megy, kik leggazdagabb, és legbát-rabb Kozákoknak tartatnak. Regementjeik hazájokban maradnak, és csak akkor tétetnek egész számba, midőn azt a' Kormány szék szükségesnek lenni tartja. Miglen hazájokban vannak eleményekről magok gondoskodnak, halászat, és marha tenyésztés által, de mihelyt Hadra

Keinek, ha csak 100 Orosz mdnyire (Werst) távoznak is elhazájuktól, azonnal mint más rendbéli katonaság fizetést, eledelt, és lóra való abrakot kapnak. Szabadságok vagyón pálnkát, magoknak főzni, magok tavai bősőt hordani, mellyeket, valamint a' halászatért is bizonyos adót fizetnek; kenyérre, és pálnkára szükséges búzát venniük kell; Ruhájokat, és házi eszközeiket idegenek készítik kik időről időre idejőnnek.

Urona, fő, Európai Török orsz. melly a' fekete tengerbe folyik.

Urona, l. Aurana.

Uranienburg, l. Hwen.

Urbano, hajdan Castel Du-rante, kis vs a' Pápa tart. nyában, Urbino Herczs. ben, Metauro fónál, mostani nevét 8 Orbán Római Pápától vette, ki azt feléhesztette.

Urbanb, hajdan Pápai errség Fanaro fónál a' mdnyire Modénától.

Urbino, Pápai tart. és Herczs. Olasz orsz. melly ész. Velen-czel tengeröböllel és Romag nával, ny. Toscanával és Cit-tadi Castello Grófsággal d.re Splobeto Herczs. gel, és kel. Marca d' Anconával határos, és 1631-diki évig különös Hercegei voltak. Bővelkedik búzával, és jó borral, de levegője egéségtelen. Pápai Legátus által kormányoztatik, és a' tulajdoni Urbino Herots.re, Montefelino, és Gubio'i Grófs.ra, Pesaro urad.ra, és Sinigaglia Vicáriatus-ságra osztatik fel. Újjabb időkben Ancona Delegá-czióval Metauro Olasz osz-tak részére lett; most is-

mét régi ura birtoka. Fő vsá.

Urbino, Urbinum hortense, (43° 43' 36" É. Sz. 30° 16' 30" K. H.) vs a' volt Me-tauro Olasz oszt. most a' Pápai Urbino Herczs. ben, az Apenini hegyek alatt, ékes várral, és szép házakal. Erseknek és Universi-tásnak széke. Ama vilég-szerte ismértetes híres Ra-phael nevű képírónak szü-letés helye.

Urbion, la Sierra d' Urbion. Hegység ó - Castiliában Borgo d' Osma Logrono vsok közt.

Urbis, vs Grasinia Orész Helyt. Görög Püspök lakó-helye.

Urdingen, vs a' Burkusi A. Rajnai N. Herczs. ben 2010 lak.

Ureca, fő Albániában, melly az Adriaticum tengerbe fo-lyik.

Urfa, l. Orfa.

Urge, l. Kuró.

Urgel, Urguel (40° 23' É. Sz. 18° 7' K. H.) vs Catalonia Spanyol tartiban, hasonló nevezetű ker. b. melly Pyre-naeus hegyektől egésé He-rida vsig terjed, 3200 l.

Urgents, Neu Urgantschi, v. Kor-Kantsch, vs Chitwában a' kel. Truchmenok tart. nyában, Tartáriában, a' Chinától mesterséges Amu esatornával, a' agyagfallal körül, vagyón véve, a ka-puval, 20 mecsettel, mintegy 1500 agyag házzal, és 5000 l. kik középszerű ke-reskedést űznek. — Ó Urgan-tsch, Dschihoun, mellett hajdan szembetünő kereske-dőhely, és a' Chán lakó he-lye, most omladékban fekszik.

Uri, egy a' Helvécziai legré-gibb kantonok közül, Tea-

sin, Graubünden, Glarus, Schwyz, Unterwalden, és Bern és Wallis kantonok között; 30 □ mfdjén 17500 l. vagyon, magossan fekvő, de egészséges hegyes tart. Magas bércei örökös hótól's jégtől fénylenek, csak keskeny völgyei vannak, de semmi síkságai. A' kanton déli része, Urseren völgyének neveztetik, hol Sz. Gotthard hegye eredetét veszi, és a' hol egyszersmind Furka hegye is tornyosodik. Vizei: Reusz fő, Oberalpbach, Mainbach, Kerstelenbach, és Schächenbach az Oberalpitóval mellynek egy órányi a' kerülete. Nevezetes e' kantonban a' Reusz főn mesterségesen épült. Ördöghidja (Teufelsbrück v. Pfaffensprung) két meredek hegyközött. Búza némely völgyekben, de nagyon szűken terem. Kerti növények, kender, len, gyümölcs jól terem, keves bor is; fa pedig elegendő vagyon. A' jó rétek 'sa' minden féle fűvek nagyon könnyebítik a' marha tenyésztest, melly főképen szarvasmarhából áll; lovak pedig, kecskék, juhok, és disznók csak magok szükségekre tartatnak. Kőszáli zergék, nyulak, murmutirok, nyestek, rókák, és más vadak a' hegyeiben; vizeiben pedig halak, főképp pisztrángok bőven találtnak. Asványokból gránitkő, kristály, gránát, vas, agyag, mészkő, gipsz, büdöskő, timsó, gáliczkő's a't. de kivéven a' vasat, a' többi nem ástattatik. Unterschächen vidéken ferdő vagyon. Lakosai mind kath.

fő foglalatosságok a' marha tenyésztés, sokan a' Sz. Gotthardi hegyén való portékák által hordásából élnek. Ezen kanton, mellytől a' Livener völgy elvagyon választva, két egy mástól független Distrikusra vagyon osztva tudniillik: az Uriansich, és az Urserenthal distriktusokra. Az első nagyobb, észra fekvő, és termékeny rész, a' másik pedig csak 3 órányi hosszú, 4 helységre, és több szét omlott háza vagyon. Fizet a' Státus kaszába 1124 Helvecziai Frankot; és 118 katonát állit. Fő helye Altorf.

Urk, sziget Zuyder tóban, Holland egyesült tart.ban Belgyiomi Kirs.ban.

Ürmény, Nyitra Várm.ben, és jár.ban., Nyitrától 2 óra. F. U. a' M. Ürményi József ország Bírása, és Universitas Praesese, G. Hunyadi és más fam. Ettől nevezetik azon virágzó Ürményi familia, mellynek itt háza, és jól elrendelt gazdasága, gyümölcsös kertye is van. G. Hunyadinak kastélya, ló és juh tartása nemkülömben országszerte esméretes. Lakosi elegyes Tótok, Magy. 1707 kath. 10 evan. 40 ref. 370 Zsidó. Jó határral.

Urmi, tó, Persiában, Schahi, vagy Tala, Esvek és Kaschitu szigetekkel.

Ürnäsch, Urnacum, vs Zürich Helvecziai kant. 250 l.

Urnaesche, kis fő Appenzell Helvecziai kant.

Urner-See, Urni tó l. Vierwaldstatti-tó.

Uroca, fő, Spanyol orsz. melly Guipuzcoa tart.nyoz keresztül a' tengerbe folyik.

Ürögd, nagy, mvs Bihar Vármegyében, Szalonta jár. ban, N. Váradtól 1 óra, F. U. a' N. Várad Püspökség, lak. Oláhok egy. és ó-hitűek tul. pléb. vásárokkal. 1/2 óra töle k. Ürögd, azon N. Prépostságé.

Ürögh, német mvs Baranya Várm. ben, Pécestől 1/2 óra. Magyar Ürögh mellett. F. U. a' Pécsi kápt. Lak. Magyarok, Németek, kath. tul. pléb. val. urasági jussokkal, vásárokkal, jó határral. Közel ide Ráczi Ürögh is.

Üröm, helys. Pest Várm. ben, Pilisi jár. ban, Budától 1 1/2, Boros Jenő mellett F. U. F. H. József Palatinus. Ennek elhunytt Hetzcegi Párjának fényes temetőhelye, és gazdag bortermése által esméretes. Lak. Ném. kath.

Üroszczuk, nagy török vs, Bulgar-Iliben, Dunánál fekvő várral.

Ürguhaxt-Casse, Eklézsia, Inverness Grófs. ban, ész. Scócziában, Nesz tava nyugot 2300 l. és szembetűnd marhatenyésztéssel.

Ürugne, vs alsó Pyrenaeus Francz oszt. 2130 l.

Ürsberg, hajdan Praemonstratensis Apátság Mindel főnál, Bajor orsz. Illerker. hol most közel 20 familia lakik; ország törvényszék, és számtartóság helye.

Ürseren, vagy *An der Matt*, Ürsereni völgynek főhelye, Üri Helvecziai kantonban, ékes, és népes mvs.

Ürserenthal, l. Uri.

Ürucuai, fő, Spanyol déli Amerikában. Río de la Plata vice Kirs. ban 28° É. Sz. alatt ered, és Paraguayba folyik.

Ürup, Kurili sziget, Orosz

orsz. nál, Kurilok lakják.

Ürypin, Stanicze (lakóhely) a' Doni kozákok tart. nyában, Orosz orsz. ban, 300 h. és országos vásárral.

Üsbegkek, Bucharia tulajdon birtokosi, kik szét járkálnak, és Chánjokat a' még meg maradt Dschingischán familiájából veszik. Hittekre nézve Mahumedánusok a' Sunniták felekezetéből. Lovassai most is pánzsot, és pánczelt hordoznak.

Üschesees, l. Erreks.

Üsice Solne, vs Gallíciában, Bochni ker. Vistula mellett, kath. pléb. val.

Üsicz, vs új Lengyel Kirs. ban a' hajókázható Küddownak Netzébe folyásánál.

Üsedom, kis sziget a' Burkus Pomerániában a' keleti tenger, Friss Haff, Peene, és Swine fők közt 6 mfdnyi hosszú, 3 széles, termékeny és népes 7 3/8 □ mfdjén 10430 l. számlál.

Üsedom vírossa, az Üsedomtól, és 1 chter-vize közt fekszik, várral, Prépostsággal 189 h. és 900 l. halászatot üz.

Üseenkaja, erősség Kaukasia Orosz Helyt. Solonka tónál, melly Useen főba ömlik.

Üserche, Uzerche, kis vs Correze Francz. oszt. Vezere főnál, várral, és szép házakkal, mellyek palakövel fedeztetnek.

Üsingen Nassau-Üsingen, Herczegség fő vsa Us pataknál, harisnya fabr. és nagy vadaskerttel.

Üsipii, Usipetes, Svevusoktól elűzetett nép Germániában, ide 's tová csavargás után Rajna mellett, Messapiusok földén vonakoztak meg, Batavusok szigetén alól.

Usitza, Török Hegy vár, Ser-
viában, Titiza, vagy Tet-
tenia fónál, Nissa, és Zwor-
nik közt.

Usk, halakkal, és főképpen
lazacokkal bővelkedő fő,
Monmouth Angliai Gróf-
s.ban.

Uskoken-hegy, magas, 8 mfd-
nyi hosszú hegység Kar-
niólia Herczs.ben, Gurk,
és Kulpa közt. Az itt szer-
te szórt lakosok magokat
Vlachoknak nevezik (Kar-
nióliaktól pedig Uskokek-
nek neveztetnek) és nem
egyesült Görög hitűek. A'
marha tenyésztés náluk
nagy divatban vagon, er-
dőjök gaztenye fával tel-
lyes. Sichelburg Horváth
katona ker.ben is laknak
Uskokek.

Uskup, l. Skopia.

Ustar, vs Calenberg Herczs.
ben kies völgyben fekszik,
ó és vsra osztatik, 2 temp.
mal, 1 kápolnával, 43 h.
és 1570 l. kik részént a' vas-
hutákból, részszertint pe-
dig a' pipa fabrikákból él-
nek. Vászonnal, fonallal,
és kalmári portékákkal ke-
reskednek. Találni itt 1 réz-
hámort, 2 vas hutát nagy
kemenczékkel, és 1 papi-
ros malommal.

Ushawa, Uhlava, vagy Pils-
nicz. Fő Cseh orsz. Nepo-
muk alatt, több tavakból
ered Pilsen vs felé folyik,
és Kosteletz mellett Mies-
be ömlik.

Usman, vs Tambow Orosz
Helyt. hasonló nevezetű fő-
nál 472 h. és 1579 l.

Usneah, nagy hegy Irlandiá-
ban Vest-Meathi Grófs.ban,
hajdan v' Druidák gyüleke-
zet béli Sz. helyek.

Usora, tart. Europai Török
orsz. Bosniában

Uspallata, l. Mendoza.

Ussasyr, egy a' Kuriljai szi-
getek közül Asiai Orosz
orsz.ban.

Ussel, kis vs, és ker.beli fő-
helly Correzé Francz. oszt.
közel a' Sarsannéhez 3000
l. tímár és szőrös bőr fabr.

Usses, fő, Savoyában, Gene-
vois tart.ban ered, és Re-
gonfle mellett Rhónéval e-
gyesül.

Usson, vs, Loire Francz. oszt.
1 mfdnyire Allier fótól, e-
rős várral, és 3650 l.

Ussore, erősség, Britanniai
Mysorében, Koimbettore
tart.ban, kel. Indiában.

Uster, vs Zürich Helvécziai
kant. ékes kastéllyal, és
3000 l.

Ustjug-Welikl, (60° 43' 20" É.
Sz. 64° 47' 40" K. H.) kö-
zépszerű és kereskedő ker.
fő vs Wologda Orosz.Helyt.
Juy és Suchona vizek ösz-
ve folyásánál, honnét oszt-
tán a' Dwina ered; és az
Archangeltől Sibiériába ve-
zető fő útnál több mint
2000 fa házzal, 23 templ.
5 klastr. és közel 9000 l. kik
közt sok kereskedők, mes-
teremberek, és kézi míve-
sek találatnak; Érsek la-
kó helye; tímárjai, szap-
panossai, pálinka főző há-
zai többféle fabrikái, és
közpszerűen virágzó keres-
kedése vagon. Itt vagon
egyszersmind Archangelből
a' vizen jövő portékák le-
tevéhelye, mellyek innét
szárazon vásárokra Maka-
riewba, és Irbitba hordat-
nak.

Ustjuschna, l. Schelesopals-
kaja.

Ustiano, l. Ostiano.

Ustica, egy a' Lipari szige-
tek közül, Sicziánánál a'
tengeri tolvajok beütéseik
ellen némelly erősséggel,
300 l. semmi kútja nincsen,

azért csak eső vízzel élnek.

Ust-Kamenogorsk, határ erbség, Tobolsk Orosz Helyt. Irtis fő mellett.

Ustron (Felső és Alsó) urad. és falu, Auszriai Slésiaiban, Tescheni ker. a' Tescheni Herczegi kamara jószághoz tartozandó, Visztula mellett, kath. pléb.val, és templ. evang. templ. kat. és evang. oskolával, hasznos vashámorral, salakos ferdővel, 204 h. és 1670 l. kik Slésiai lengyel nyelvűek.

Ustysolsk, (Új) ker. vs Wo-logda Orosz Helyt. b. Sysola mellett, mint egy 2000 l. Az ide való ország vásáron sok szőrös bőr adatik el. Hasonló nevezetű ker. ben, só főzés, vas olvasztás, és több hámorok vannak.

Usumtsiova, l. Assungiova.

Ut, ezen név alatt kétféle lehet érteni: a' száraz és tengeri utat. A' száraz út vagy ország útja vagy posta út. A' tengeri út által a' Geografiában közönségesen a' tengerzúgok vagy is két szárazföld közt lévő keskeny tengerek értetődnek; illy tengeri utak közt nevezetesebbek: a) Dardanellai út, mely Mar di Marmora nevű tengerből Archipelagusz felé terjed, csak 1/8 mfd széles. b) Davis útja, széles tengerzug ész. Amerika és Grönland között, nevét feltalálójától vette, ki azt 1585-ben először meghajózta, c) Calais-i út Francia és Angol orsz. között, az Atlantikumi tengert az ész. tengerrel kapcsolja össze. d) Ceyloni út a' Bengaliai tenger-öbölnek egyik része, Ceylon és innenső India kö-

zött. e) Constantinápolyi út a' Fekete tengerből a' Márvány (Mar di Marmora) tengerig terjed. f) Peodosiai út (Kaffai út) másrúp a' Jenikali és Kertschi Bosphorusz által az Azówi tenger a' Fekete tengerrel közösül. g) Gibraltári út a' középföld tengert az Atlantikumival kapcsolja. h) Malaccui út, a' Siami és Bengaliai öblöket Kóti öszve kel. India mellett. i) Ormosi út a' Persiai tenger öblöt egyesíti az Arabok tengerrel a' t.

Utawa, nagy fő, Canadában, Nipissing tóból jön, és a' Lorenzstromi tóba folyik.

Uterná, Ivorni, Rom. Britániában nyug. ra lakott nép.

Utica, nevezetes vs Africában, Carthagótól 27 mfd. Apolló fokánál. Itt halameg Cató.

Uttel, vs Cuenza Spanyol tart. ban 4000 l.

Utika, l. Booshaten.

Utoxeter, mvs, Stafford Angliai Grófs. ban, nagy piacokkal, marhára, és élelményekre nézve, az ide való híres vaj egész Londonban kedves.

Utrecht, tart. az egyesült Belgyiomban, ennek alsó részében, mely 1528-ban az akkori Püspökétől Bajor Henriktől 5-dik Károly Császárnak adattatott el. Ezen tart. 1579 állott a' függetlenségre törekedő szövetséghez. Tanácsa 12 személyből állott, és a' tartományi törvényekkel 's számadó kamarával egygyüt Utrechtben volt lakja. Nagysága 23 1/3 □ mfd mely a' térségen 1796; 108820 lakos találtatott. A' négy évig tartó Kirs. idejében ezen tart. különös osztált

osztált formált; földé Geldria felé dombos, és homokos, egyéb eránt pedig termékeny, búzára, és borra nézve. Levőge ege tiszta, és egészséges, ivó vize pedig legjobb az egész Hollandiában. Marha tenyésztés, dohány, kender, és keves búza termesztés teszi a' legfőbb gazdaságát. A' Mesterségek itt nagyon virágoznak, találtnak pamut, gyapjú, és selyem fabr. téglá égetők jó ser és pálinka főzők. Hollandiának Francz. országgal való öszve kapcsolatásától fogva ezen tart. a' Zuidi tó Franczia oszt.nak egy részét állittá; most a' Belgyiomi Kirs.got formáló 17 fő tartományok' egyike. Fő vsa.

Utrecht, *Ultrajectum*, *Trajectus ad Rhenum*, (52° 5' 39" É. Sz. 22° 47' 2" K. H.) Rajna mellett, mellyből itt a' Vecht nevezetű fő ág szakad, gyönyörű és termékeny tájjékon fekszik 8000 h. és 32200 l. kath. Érsek, és fő iskola széke, mellynek itt Sz. János templomában könyvtárja, bonczoló szobája, gazdag fűvész kertje, természeti gyűjteménye, és égésztornya nagyon. Továbbá nevezetes itt: a' Tudományok, szép mesterségek, és képirók társasága, a' szép mesterségek muzeumja, minden mesterségekhez, földműveléshez, és fabrikákhoz szükséges szerszámokkal. Jegyzést kíván a' nevezetes Loo palota is, mellyben 1579-ben a' híres Utrechti egyesség és 1713-b Franc. orsz. nagy Britennia; és Hollandia közt békesség kötettetett. Vagyon itt selyem fabr. melly

HÜB. LXX. V. DAR.

ben ama' híres van Mollmivestől feltaláltatott motolló nevezetes; gyűszű, fegyver, posztó fabr. és csipke kézmívekkel.

Utrera, vs *Sevilla* Spanyol tart.ban, 6000 l.

Utsché, Creek Indiái nép felső Seregének fő vsa, ész. Amerikában, Tavinsche fő mellett, melly ága az Apalatschikola vizének, faházakkal, és 1500 l.

Utsjocki, helys. Kemi vagy Kusamo Lappmárkban a' Svédi Laponnia ész. részén, hol a' leghoszszabb nap a esztendeig, és 3 holnapig tart, pléb.val és vásárokkal.

Uta, fő, Sardinia szigetjén. *Uttampaliam*, vs, és erősség Mysore orsz.ban, Dindigul tart.ban, Madras Angliai Helyts.ban, kel. Indiában, hasonló nevezetű völgyben, Malabarral nagy kereskedést üz.

Uttendorf, mvs, Bajor orsz. Salzach ker. Mattig főnél kath. pléb.val, és 104 h.

Uttwin, falu, Temesvár Várm. Bega főnél. Az Oláhok itt sok disznót hizlálnak, és méheket tartanak.

Utz, fő Erdélyben ered a' Székelyi Csik' és Kászón Székek között, Tatros főt magába veszi és a' Remete hegy nyug. részén Moldva orsz.b. folyik; jó ízű pisztrángjai vannak.

Utznach, kis vs S. Galleni Helvecziai kant. Utznaberg mellett; nagy héti, és országoa vásárjai vannak.

Uxbridge, mvs Middlesex Angliai Grófs.ban, Culin mellett, nem messze a' hajókázható csatornától, melly Themse fővel öszve vagyon kapcsolva; Londonnal kereskedést üz.

Uxii, p. N. Mediában lakott nép.

Uxo, (39° 47' É. Sz. 16° 45' K. H.) vs Valencia Spanyol tart.ban 2400 h.

Uyl, Kraal falu, Capplandiában, Stellenbosch ker. az úgy nevezett Hamis-öböl keleti részén; jó szántó földjei, marha legeltető helyei, és sok vadai vannak.

Uacza, fő, mely Minsk orosz helyt.b. ered, és Wilepsk helyt. hasonló nevezetű vsnál a' Dünába folyik.

Uzege, vagy **Uzegeis**, tart.ka, hajdani Languedokban, Francz. orsz. magában foglalja a' volt Uzege'i Püspöki megyét, felső, és alsó Uzege-re osztatik, amaz Serrennen, ez Rhône mellett

fekszik. Az egész tart. hegyes, azért nem is terem sok búzát, hanem bővelkedik borral, olajjal, selyemmel, gesztenyékkel, és főképpen jó gyümölcse; marhából főképen juhok tartatnak; ásványok is gazdagon találtaknak. Most Gard oszt.hoz tartozik.

Uzel, vs ész. parti Francia oszt.hoz 6700 l.

Usen, l. Cumania.

Uzerches, (45° 25' É. Sz. 19° 18' K. H.) vs Correze Fran. oszt. 2330 l.

Uzez, vagy **Uzes**, (44° 0' 45'' É. Sz. 22° 5' 2'' K. H.) vs és ker. fő hely. Gard Fran. oszt. Auzon fő mellett, posztó fabr. kereskedik búzával, olajjal, és marhával.

V.

Vabres, Vabrincum, (43° 56' 27'' É. Sz. 20° 30' 16'' K. H.) vs Aveiron Francia oszt.

Vacea, fő Bajor orsz. Inn ker. mely Grebatschfernertől jön, és Prutz mellett az Innbe folyik.

Vaccæi, p. Tarracon, Hispániában ész.ra lakott nép; e' jeles néppel küszködtek L. Lucullus, és Scipiók. Fő vsok volt Pallantia (Palencia) Numantinnál nem alább való; Intercætia, mai Astorga, mellett küszködött magánosan P. C. Scipio Af. és maga hágot fel először a' falra. Pintia, hol most Valladolid.

Vach, l. Fach.

Vacha, vs, alsó Haszaziában,

Werra mellett, mellyen itt kő híd vagyon; templ. 359 h. és 1660 kereskedése, és vámja vagyon.

Vache, la, vagy is Tehenek szigete, kis sziget Sz. Domingo délnyugoti partjainál, jó kikötővel és jó legelő helyekkel.

Vachsiab, fő nagy Dschagathiában, Ásiában, melly előbb Gihon főba. és evvel osztán a' Kaspiumi tengerbe folyik.

Vác, l. Wác.

Vadi, mvs, és kikötő Toscániának Pisai ker.ben, Cicina fő torkolatjánál.

Vadkert, nagy magyar mvs, Nógrád Várm. Gyarmathoz 1 1/2 mfd. Lókos tónál. Az Esztergomi Érsekséghez, s Váci Káptalanhoz tarto-

zandó, kath. templ. nagy quartély házzal, póstahivatallal és szőlő műveléssel. Lakosi Magyarok és kat. számok 2150, 12 evan. és 6 zsidóval. Vadkert van Pest Várm. ben is Solt-i jár. ban.

Vado, l. Wageningen.

Vailuz, Grófság Lichstein Herczs. ben Rajna völgyben Graubünden határánál 2 mfdnyi nagyságú, 5000 l. és hasonló nevezetű mvsal 800 l. és nagy várral.

Vaels, mvs Limburgban, nagy Clermonti posztó fabr. és varrótkó fabr.

Vág, Wagától Wah, jeles és sebes fő víz Magyar orsz. ban melly Liptó Várm. ben Kriván hegye alatt ered, sok fókat magában vesz több féle halakkal bővelkedik, és Komáromnál a' Dunába folyik. Sz. Miklóstól Vág Újhelyig ezen főben közel 100 örvény tapasztaltatik. Számtalan épületre való szálfa, faedények, 's egyebek szállítatnak le rajta. Melegforrás is van alatta, melly Pósténynél buzogki.

Vagienni, Itáliában, Alpesektől délre, az Apenninusoktól ész. ra Padus vize eredeténél lakott nép. Fő vsok Augusta Vagiennorum, hol most Saluzzó Piemontban.

Vagua, tenger öböl, Cuba nyug. Indiai sziget déli partjainál, mellyben 2—3 mfdnyire a' száraz földtől, tehát majd a' tenger közepén édes víz források buzognak fel nagy hullámokkal, ezekből merítik a' tengeri hajók ivó vizeket, holott vízi bornyúk is találhatók, mellyek sós vízben nem lakhatnak.

Vág-Ujhely, Neustadtal an

der Wag Nove Mesto, mvs Nyitra Várm. ben és jár. ban Vág vizénél Trencséntől 2. Galgócztól 6 óra, F. U. G. Erdődi, 's több fam. Lak. tótok, kath. evang. és Zsidók a' kath. száma 2570, az evang. 341; a' görögöké 10, 1296 Zsidóval. Rendszen épült, piacza négyszegletű; Szentegyháza szép, Prépostsága és só hivatala is van, és két kapuja. Lakosi föld és szőlő művelők, gabonával, viaszszal, gyapjával kereskedik; posztószövék, 's más mesteremberek 's serházaiban jó ser főzetik.

Vahenstrausz, mvs, Bajor orsz. Regen ker. Nab mellett, 1060 l. és orsz. törvényszékel.

Vaigny, vs Mosel Francz. oszt. hasonló nevezetű kis fő Moselben való befolyásánál.

Vaihingen, Wahingen (48° 55' É. Sz. 26° 33' 40" K. H.) vs, Vürttembergben, Ens országbírószágban, Ens fő mellett, hegyvárral, és 2640 l. szántó föld és szőlő műveléssel.

Vailate, kis vs, Lomb. Vel. Kirs. Cremona birtok határánál.

Vaires, vs felső Loire Franczia oszt. 2600 l.

Vaison, Vasco, Vocontiorum A. (44° 14' 28" É. Sz. 22° 43' 54' K. H.) vs Vacluse Francz. oszt. Louvese vizénél 2130 l. Püspöki székel.

Vajas, Vájás, lassú folyású víz Pest Várm. Kalocsa mellett, hajdan hajózható vala, most már nagyon beiszaposodott; a' tanuló ifúság ferdő helye.

Vaja, mvs Szabolcs Várm. ben Báthori jár. ban, Nyir Báthorhoz 2 óra, F. U. Vay fam. L. Magy. kat. és

ref. tul. pléb.val, düledék várral, és vásárral. Vaja van Erdélyben Maros Székben is.

Vajasd, Vojesdie, mvs Erdélyben, alsó fejer Várm.ben, Bilak hegye mellett, az ország úton, Tövistől 1/2 óra. Lakosi szab Székely katonák, Magyarok, és Oláhok, kat. ref. és ó-hit. tul. pléb.val.

Vajdaháza, mvs Erdélyben, Doboka Várm.ben, Válaszúti jár.ban, Magyar Nagy-Sombortól 3 óra. F. U. G. Teleky, lak. Oláh Magy. egy. hitűek. Vásárral, hegyek és erdők közt.

Vajdakamarás, mvs Erdélyben, Kolos Várm.ben, Palatkai jár.ban Kolosvártól 6 1/2 óra. F. U. több uraság, lak. Magy. Oláhok, ref. egy. hitűek tul. pléb.val, vásárral, dombok között.

Vajda, Hunyad, l. Hunyad Eisenmarkt.

Vajka, Érseki szék, Magyar mvs Pozszoj Várm. Csallóközben az öreg Duna mellékén, kath. templ. Ezen helytől vette nevét az egész Distriktus, melly különös törvény alatt vagyon. Lakosi Érseki nemes Praedialisták azoknak maradéki, kik az Esztergomi Érsek' banderiumában fegyverrel szolgáltak. 912.kat. és 38Zsid.

Vajko, tót falu Gömör Vármegyével ösze kapcsolt kis HontVármegyében. Lak. faedény többnyire kötésből élnek, mivel a' földművelés csekély; mindazonáltal kender természetik, tölgyfa erdeiben sok disznó hizlaltatik, és sok mész égettetik. Erdeiben sok medvék, farkasok, és nyestek lövetetnek.

Vaiszló, Viszló, mvs és urad.

Baranya Várm.ben, Siklóstól 4 Sz. Lőrincztől is 4 óra. F. U. voltak egyszer a' Klarissza Apácák, most a' Religyió' fundusához tartozik. Lak. Magy. kath. és ref. tul. pléb. iskolával, uraság jeles gazdaságával, és Várm. házával. Fekető mellett, az ország úton. Vásári is vannak.

Vakup, l. Unter Vakup.

Vál, Váál; mvs Székes Fejer Várm.ben, Bicskei járt. ban, Fejérvártól 3. Martonvásártól 1 óra. F. U. Ürményi József Ország Bíró; Lak. tiszta Magyarok 1409 kath. 587 ref. 3 ó-hitű. Jeles e' hely mindenek előtt az uraságnak szép kastélyával, kertjével együtt; és derék gazdaságával, melly a' tökéletessített juh tartásból, és marhanevelésből, az erdő gondviselésből és gyümölcs termesztésből áll; derék alkalmaztosak a' gazdaságbéli épületi is mind benn; a' Svájczerságban. Van itt derék plébánia ház, malom, vendég fogadó is. A' Váli bor, kivált a' veres dícsértetik.

Vala, la, vs Loire Francia oszt. 2140 l.

Valancai, vs Indre Francz. oszt. Nahon fónál, 2300 l. és hasonló nevezetű várral, mellyben a' Spanyol Herczegek laktak.

Valancelles, vs a' volt Alsó Alpisi Francz. oszt. 2430 l.

Valaugas, tart. Philippinai Luzon szigeten, nevezetes arról, hogy itt bizonyos hogy töviben, olly hamar korosodik a' fejeznép, hogy 10 esztendő korában már anyák lehetnek, és 18 esztendő korokban már vénbányáknak látszatnak. A' férfiak egynéhány eszten-

deig tovább maradnak ifi-
an. Ennek oka az égal se-
bes változásában, és a víz
különös tulajdonságiban
látzatik lennie.

Valbencite, vs Loire Francz.
oszt. 4340 l.

Valberouge, vs Gard Francz.
oszt. 3900 l.

Valcuvia, kis vs Olasz orsz.
Anghiera határánál.

Valdagno, vs Lomb. Vel. Kir-
sban Vicentino tart.ban
Gua fónál, gyapjú fabr.

Val d' Ayo, vs Wasgau Fran-
czia oszt. 4740 l.

Val de ponnas, nagy mvs,
Mancha Spanyol tart.ban
7560 l. tájjékán jó búza,
bor és safrány terem.

Val di Demona, az az Ördög
völgye. A babonás hittek-
től Ætna miatt így nevez-
tetett; ész. keleti része Si-
cília szigetnek 521000 l. és
Messina fő vsal,

Valdieri, vs Piemontban 2000
lak.

Val di Mazara, l, Mazara.

Val di Noto, tart.ban Sicília
szigetben, ennek dél ke-
leti része 459000 l. és Sira-
gossa fő vsal.

Val di Sesia, völgy Sardinia
Kirs.ban, Szavoyához tar-
tozandó.

Valdivia, erős vs, Chili orsz.
déli Amerikában, megerős-
sített kikötővel a' déli
tengernél 2000 l. és sok temp.
mal Püspök lakóhelye,
bé sózott élelményekkel,
bőrökkel, és búzával ke-
reskedik, mellyekért rab-
szolgákat, czukrot, csoko-
ládét, s kizímíveket hord
bé. Ezen vs a' Spanyol kor-
mánytól a' déli tart.nyok
bástyájának tartatott, mel-
lyért is védelmeztetésére
esztendőnként 36000 Pias-
ter, és egy tapasztalt Tiszt
adatott kormányozójává a'

ki tudniillik könnyen a'
vitéz Araukerekkel szembe
szállana. Peruból, és Chi-
liből az gonosztévők a' vár
és más épületek mellett lé-
vő dolgokra ide küldettet-
nek.

Val di Taro, l. Stato di Landi.

Valenco, Douro különböz-
tő névvel. Erős mvs Entre
Duero e Minho Portugál-
liai tart.ban Minho fő.mel-
lett, 220 h. és 1000 l. Az
által ellenében fekvő Spa-
nyol Tuy várnak erőlténi-
tésére szolgál.

Valence, Valencay, vs, Indre
Francz. oszt. Nahon fónál,
itt tartatott a' korona Her-
czog, a' mostani Spanyol
Kir. VII. Ferdinánd Napó-
leon által 6 esztendeig,
vagy is 1814 esz. 13 Mar-
cziusig fogságban.

Valence, Valentia, (44° 55'
59" E. Sz. 22° 33' 10" K. H.)
Drome Francz. oszt. Fő vsa
laposságon fekszik Rhone
vizénél 1010 h. és 8000 l.
a' vs nem nagy, meg vagon
erősítve, és kis fellegvár-
tól védetik; Püspöki lakó-
hely kinek itt ékes kas-
télyja, és szép kertjei van-
nak. Lakosai közönséges
posztót, gyapjú matériát,
és harisnyákat készítenek;
vagon selyem, és olaj-
malma; gyapjúval, bő-
rökkel, és egyebekkel va-
ló kereskedése szembetűnő.
Itt halt meg VI Pius fog-
ságában 29. Aug. 1799. Itt
Egyházi gyűlések is tartat-
tak. 354 584 és 855 eszt.ben.

Valencia, Spanyol tart. Se-
gura, Guadalaviar, Xucar,
Murviedro fók közt; kel.re
Murcia, Cuenca, és Aragó-
nia tartnyok között, nyug.
tájja hegyes, elég nedves,
termékeny, és szorgalma-
tos lakosítól jól műveltetik.

Ég. alja gyönyörű; selyemmel, gyapjúval, halakkal, kermessel, hüvelyesveteményel, Sz. János kenyérrrel, gesztenyével, borral, apró szőlővel, olajjal, szódával, sóval, márvány-nyal, jaspiskövel, gipszel, 's t. ef. bővelkedik. Fő vsa

Valencia, (39° 26' 45" É. Sz. 17° 21' 15" K. H.) Guadaluviar fő mellett fekszik, mellyen, itt 5 híd van, tó mellett, ékes, és termékeny tájban, melly Valencia kertjének nevezetik 5809 h. 105000 l. 14 templ. 45 klastr. 10 ispitállyal, 1 közönséges munkás házzal, és kölcsönöző házzal; mellyben minden uzsora nélkül a lakosok kölcsön pénzt kaphatnak. Érsek lakóhelye; Universitas széke válogatott könyvtárral, tudományok, és mesterségek akademiájával, katonai iskolával, mellyben az altisztek formáltatnak, és könyörületes házzal, a szegény gyermekekre nézve. Az Érseki fő temploma, legszebb egész Spanyol orsz. ban a fő oltárja egészen ezüsből van. Találtatnak itt: híres selyem fabrikák, 5000 matéria, 500 pántlika, és 2—300 harisnya kézművekkel, mellyekben mind öszve 25000 ember talál élelmet. Kereskedése mondolával, aprószőlővel, borral, pálinkával, riskásával, déli drága gyümölcssel, gyapjúval, selyem portékákkal, 's t. ef. jeles; a nagy alku palota, és a kikötő által jól előmozdítatik ámbár kikötője siker és veszedelmes.

Valenciennes, *Valentinianae*, (50° 21' 27" É. Sz. 21° 11'

40" K. H.) erős vs, ész. Francz. oszt. Schelde fő mellett, 2500 h. és 17000 lakos; gyapjú matéria, vászon, batiz, kamelót, csipke 's t. fabr. kal; kereskedése hasznos. — Nevezetes az 1793 évben 1 és 8-dik Majusban e környéken történt két véres csata; az Austriaiak és Franciaák között, mind a kettőben az Austriaiak győztek, melly győzedelmek után Valenciennes vára az ostromlás alatt nagyrészt le rontatván az Austriaiak kezébe került ugyan, de 1794 ismét visszavétetett a diadalmas Franciaiktól.

Valentia, ó, 1) vs Hispániában Edetanusok földén, Pompeiustól elpusztított, Julius Cs. tól felépített; most is fenn van. 2) vs Galliában, Segalanusok földén, most Valencia; 3) vs Sardiániában közegette.

Valentinais, tart. Francz. orsz. hajdani alsó Dauphinében, Viennais, Diais és Venaisin tart. nyok, és Rhóne fő közt melly ezt Languedoc-tul választja. Felső és alsó Valentinaisra osztatik, és most, Drome Francz. osztályok része.

Valenza, vs, Leon, Spanyol tart. ban, 9650 l.

Valenza, vs Lomellina, Mediolani tart. ban, Pó mellett, 7000 l.

Valet, vs alsó Loire Francz. oszt. 3060 l.

Valetta, l. La Valetta.

Valette, vs Var Francz. oszt. 2120 l.

Valero, vs Vicentino tart. ban, Lomb. Vel. Kirs. ban 4000 l.

Valiacade, l. Paleacate.

Valkenburg, vs Limburg Her-

- czegségben: Goule Grófs. fő- Vallám vagy Wellam, jeles vs**
helye. Tanjore Herczs. ben, Hin-
Valkenswaard, falu ugyan ot- dostánban.
tan, számos sólyom vadá- Vallata, vs, az innenső Her-
szokkal, kik ezen madara- czs. ben, Nápoly orsz. 3800
kat nyúlak, és más mada- lak.
-Vrak fogására tanítják. Valle-de-Hermigua, legszebb
Vallada, mvs. Valencia Spa- hely az egész Canariai Go-
nyol tart. ban, 2000 l. és mera szigetben.
gipsz bányákkal. Valle e Spió, vs az innenső
Valladolid, tart. Leon, Spa- Herczs. ben, Nápoly orsz.
nyol tart. 196840 l. Fő vsa. 2360 l.
Valladolid, Pisuerga fő mel- Vallengin, Grófs. Neufchatel
lett, 1100 h. és 20000 l. de Herczs. ben, 5 törvény szé-
ezen közül a' hadnak kez- keket, hasonló nevezetű fő
dete előtt többben mint 8000 helyet, egy mvs 300 l. és
ki vándorlottak; sok ke- várat foglal magában, mély
reskedői vannak, és hajdán völgyben fekszik Sayou fő
sok klastromai voltak, Ne- mellett, most Francz. orsz.
vezetes benne: a' Játék- birtoka.
szín a' szép sétáló helyek. Valleraugue, vs Gard Francz.
a' nagy piatz, más egyéb oszt. 3900 l.
szép helyekkel, és épüle- Valloe, vs Christiania Megyé-
tekkel. Vagyon Univerbitá- ben ső főzéssel.
sa, építő és képző Acade- Kallouisse, vs Savoyában 3280
miája; posztó, ezüst, és l lak.
arany fabrikái. Útálatra Valls, Vallum, (41° 17' É.
mélto itt amaz újjonnan Sz. 17° 51' K. H.) vs Cata-
feltalált vasató machina, lonia Spanyol tart. ban 8900
mellyet itt a' sétáló he- lak.
lyek egyikében láthatni: Val Moggia, l. Mainthal.
három oszlophoz tudniilik Valmy, falu, Marne Francz.
csatolva vannak padok, oszt. itt 1792-ben 20 Szept.
erre áll a' halálra ítélt- az Austriaiak, és Franczi-
tett háttal az oszlophoz ák közt csata történt; Et-
fordítva, a' nyaka vaska- től vette Kellermann Fran-
rika által az oszlophoz szo- czia Marsal. Valmy Her-
rittatik mind addig míg czegi címét.
vége az pogátsa gyanánt Valogne, Valoniae, vs Canal
özve nem lapul. Francz oszt. Marderet mel-
Valladolid, nagy tart. új Spa- lett, 1050 h. és 6800 l. vá-
nyol Mechoacan orsz. ban, szon, és bór fabr. és keres-
3446 □ mfdén 476409 l. és kedéssel. Ezen vs mellett
hasonló nevezetű fő vsa 1695-ben Alauñ vs omla-
vagyon (19° 42' É. Sz. 103° Béki találtattak a' föld a-
12' 15" N. H. Páristól) 18000 latt, látni lehet itt még
l. 1 Püspök, és sok gazdag maiglan is: a' Római Am-
kereskedők lakó- helyével, phitheatrum' maradékát.
és víz csatornával. Valois, Ducatus Vadensis, kis
Valladolid, vs új Spanyol orsz. birtok, lla de France Fran-
Guatemala törvény ker. czia Helyt. ettől vette ne-
Honduras tart. ban, Püspök vét a' Valoisi ház, mellyből
lakó helye. a' Valéziai Francz. Királyok

eredtek.

Valona, l. Awlon.

Valparaiso, (30° 2' 36" É. Sz. 304° 11' 45" K. H.) híres vs Chili törvény ker. Quilota subdelegációban, Spanyol déli Amerikában, szelid égajjal, és számosalakosokkal; az erőség a' hegyen fekszik nem messze egy öböltől. Ezen vs eddig fő helye volt Spanyol orsz. Peru és Chili tart. ok között virágzott kereskedésnek, melly húzában, gyümölcsben, kordovánban, kötelekben, halakban, fagyúban 's a' t. állott.

Valperga, vs Piemontban, 3300 l.

Valpó, nagy urad. és mvs Slavoniában Verőcze Várm. Észéki jár. ban; fekszik az É. Sz. 45° 40" alatt, Karasicza vize mellékiben, Észéktől 3 órányira. F. U. Baró Prandau, kinek díszes toronnyal ékes kastélya látásra méltó; e' megett látszatnak a' régi Valpói várnak némely mohos maradéki. Számlál 2300 kath. lakosokat; vagyon tulajdon pléb. szép Szentegyháza, és több szép épületei.

Valres, vs Vancluse Francz. oszt. 3320 l.

Valsassina, Grófs. Lomb. Vel. Kirs. ban Graubünden, és Veltlin közt, a' Comoi tó mellett nagyon hegyes, termékeny völgyekkel, kerülete 60, szélessége pedig 20 Olasz mfd. Thurn, és Taxis, Herczegek viselik czimjét. 1798-ben az akkori Olasz köztársasághoz jutott.

Valtellina, l. Veltlin.

Valthi, Theaki, Joniai sziget főhelye, jókora kikötővel.

Val Travers, völgy, Neufcha-

tel Hercsas. déli részén, órásoktól, vas, és aczél készítőktől, és csipke kötőtől lakattatik.

Vamos-Pérce, (47° 31' 14" É. Sz. 39° 33' 6" K. H.) Hajdú mvs Szabolcs Várm. ben egyik a' hajdú vsok között, ref. pléb. val. Selintől 2 óra. Debreczentől 2 mfd. Vannak kath. lakosi is. Hátára gazdag.

Van, l. Wan.

Vancouver, vagy *Quadras*, sziget, új Albionnál, ész. nyug. Amerikában 1730 □ mfdnyi nagyságú.

Vandali, Vindeli, Veneti, több nemzeteknek közös neve; Plinius szerint hozzájuk tartoztak a' Burgundiones, Varini, Carini, Guttones; és még az Angli, Budoses, Caviones, Suardones, Nuithones, Reudingi, Heruli, Rugii, Sidiini, és még a' Longobardi nevet viselő, és egygyütt lakó népek is. Elbe, Oder, és Weichsel vizek közt terjedtenek el először; utóbb minikutánna Galliára törtek, Pannoniában, Sarmatiában is csavargottak felenyájjaik.

Vandalusok, Német nemzetiség maradéki, Vas Várm. most számok 12000 mehet; mind kath.

Vandalusia, l. Andalusia.

Vandsburg, Nemes vs Bromberg oszt. új Lengyel Kirs. ban tó mellett.

Vangiones, p. Galliában, Nemetes nevű nép mellett, Rajna innenső partján lakott nép; utóbb Rajnán áltcsaptak, és Ariovistus alatt vitézkedtek, fő vsok volt Borgetomagus, v. Vangiones, most Worms. Mogontiacum most Mainz, és Bingium, most Bingen.

Vandamahal, l. Baramahal.

Vannes, (47° 39' 26" E. Sz. 14° 54' 41" K. H.) Morbihan Francz oszt. fő vsa Morbihan öböl mellett 1 órányira a tengertől 9000 l. hajókázás oskolával, közészerü kikötövel, halászáttal, és szembetünö kereskedéssel búzára, halakra, st. ef. nézve Spanyol orsz. és Portugalliával. Az osztály fő kórmányszékén kívül, vagyon itt kereskedő törvényszék, és a Tengeri Comissarius széke.

Vantolatte, kis sziget Nápoly-nál 500 l.

Vaprinits, mvs Isztriában, az Adriaticum tengernél, magas hegyen, jó bora, és gesztenyéje, de kevés búzája vagyon.

Var, fő Francz. orsz. Serrelione hegynél ered, Cotti Alpesekhen, Colmars mellett, az alsó Alpesek Franczia oszt. ban keresztül folya Var osztályt melly töle kölcsönözé nevét, nedviti továbbá Alnot, és Entrevaux tájjoikat, és 15 mfdnyai folyás után 1/2 órányira nyug. ra Nizzától a' tengerbe ömlik. Ezen fő ragadozó, és kerengős folyása miatt nem hajókázható; áradásai sok kárt okoznak. Ezen fótól veszi nevét Var oszt. Francz. ország déli részében.

Var, Francz. osztály. Alsó Provence keleti részét foglalja magában a' közép tengernél fekszik, 186 □ mfdön 27000 l. számlál; bővelkedik márvánnyal, értzel, borral gyümölcselel, déli drága gyümölcselel, olajjal, szarvas gombával, pisztáziával, sáfránnyal, fával, vadakkal, halakkal, st. ef. 4 kerületre

osztatik u. m. Draguignan, Toulon, Brignolles, és Grasse ker: mellyek mind-össze 32 Kantonban 210 községeket foglalnak. Fő vsa Dragnignau.

Várad, l. Nagy Várad.

Várad, (Tót), Varadie, mvs Arad Várm. ben, Tiszántúl, Maros kifolyásánál Szoborszin mellett, Aradtól 11 óra. F. U. Kászonyi fam. Lak. többnyire Oláhok, ó-hitűek. Hajdan népes, és várral erősített volt, melly most dülőben van. Vám szedetik itt az Erdélybe vezető úton.

Várad Olaszi, l. N. Várad.

Varades, vs alsó Loire Franczia oszt. 2970 l.

Varalló, kis vs Val-di-Sesia tarti Lomb. Vel. Kirs. ban. Mastallona, és Sesia vizek öszvefolyásánál, 3240 l. Gimnáziummal, és közészerü kereskedéssel.

Várallya, Gács, l. Gács.

Várallya, (Pozsony) Igy nevezetik a' Királyi Várallya Pozsony Királyi városnál, mellyhez a' Schlosberg vs részei, 152 házzal; és a' Zuckermanteli Duna rész 87 házzal tartozik. Ennek vásárjai vagynak, és H. Palfi Senioratusához tartozik. Találtatnak itt több nemes Kúriák, 1 kath. templ. a Synagoga, és jó szőlők. Zuckermantelben több serfőző házak 1 keresztény, és Zsidó ispitálal. Népeisége Schlosbergben 2780 keresztény és 1562 Zsidó Zuckermantelben pedig 1828 keresztény, és 115 Zsidó lakosra megy.

Várallya Szepes, l. Szepesvárallya.

Várallya (Veglés), falu, Zólyom Várm. savanyú vízzel.

- Várallya (Szklabina)** falu Turóc Várm. savanyú vízzel.
- Varanger**, Waranger, vs Norvégiában a' Finnmarki osztályban, ékes kikötővel a' tenger mellett. Ezen táj-jék lakosi Finnlippoknak neveztetnek, szőrös bőrökkel kereskednek. Jó alkalmatosság vagyon itt szánkán, és nyargalóczokon útatni.
- Varanno**, Vrauo, mvs. Zemplin Váarm. ben Stropkói járásban, Topoly vizének bal partján, N. Mihálytól 3 óra. F. U. hajdan Bátori, és Homonnai, most G. Barkóczy, Forgács és más familia. Lak. tótok, kat. protestánsok, és Zsidók tul. pléb. val, és Paulinusok el-tűrlött klastromával. Régenten sok szabadsággal bírt, és nagy kereskedést űzött. A' földes uraknak kastélyai, és hallal gazdag-tava nevezetes.
- Varano**, tó Nápoly orsz. Apúliában, a' tengerrel közösül.
- Varasd**, l. Warasd.
- Várda**, kis, mvs Szabolcs Várm. ben, azon nevű jár. ban, F. Litkéhez, és Dögehez nem messze, és Nyiregyházához 6 óra, F. U. H. Eszterházy, Szögyényi, és több uraságok. Lak. Magy. kath. és ref. tul. pléb. val 's vásárokkal.
- Vardari**, legnagyobb fő Macedoniában, Görög orsz. melly azon hegyekben ered, mellyek által a' tart. Albániától választatik, és a' Salonichi öbölbe (Golfo di Salonichi) folyik. Vardari vsocaka ezen fő mellett fekszik.
- Varding**, Vierding, Pénz. Rigában, mellyből 60 tesz egy bir. tallért.
- Varel**, (53° 17'—55° 28' É. Sz. 25° 41'—25° 51' 30" K. H.) Gróf Bentink urad. Oldenburg Herczs. ben 2 3/32 □ mfd térén 4360 l. és 1157 h. számlál. Itt vagyon
- Varel**, mvs, szép kastélyal, ref. kápolnával, luth. fő templ. 350 h. és 1940 l. kik földmívelésből. marhate-nyésztésből, búza, és marha kereskedésből élnek.
- Varena**, mvs, Lomb. Vel. Kirs. ban Como tart. ban; Como tónál, nevezetes a' táj-jékán lévő barlangtól, mellyből nyáron sok víz folyik.
- Varennes**, vs Allier Francz. 2100 l.
- Varennes**; kis vs Maas Fran. oszt. Aisne mellett, mint egy 1500 l. Itt fogattatott el 1791 évben XVI. Lajos Francz. Kir. midőn Montmedyba készülné futni.
- Varese**, vs; hason nevű tónál, Lomb. Vel. Kirs. ban, 7000 l. kik selyemmel kereskednek. Táj-jékán vagyon a' Madonnadel Moutte nevezetű búcsújáró hely.
- Várhegy**, Pinár, Plynar, Schloszberg, mvs Thorda Várm. ben, Sz. Iváni ker. ben Marosvásárhelytől 1 óra; hegyen völgyön Maros vize mellett. F. U. több uraság, lak. Magy. Oláhok; ref. 's egyesült hitű pléb. val, 's kath. kápolnával; vásárokkal. Várhegy van Csik Gyergyói, és Három Széki Kezdi székekben is.
- Várhely**, Obioza, Lagerfeld, Gregisty, mvs Erdélyben, Hunyad Várm. ben, Hátsze-gi ker. ben, F. U. G. Kéndefi és B. Nalácz. Itt vannak fenn Zarmizagetusa, Dacia fő vsának omladéki. Várhely van doboka Várm. ben is.

- Vári;** *Varijona*, mvs Beregh Várm. ben, Borzsova vizénél, Tisza Újlaktól 2 óra, G. Schönborn Munkácsi urad. hoz tartozik; Lakosi Magy. kath. és ref. Gabona termő határral.
- Vári,** falu Békes Várm. ben, Gyulától 1 óra. F. U. G. Almási Ignázt; ettől neveztetett el; lak. Magy. kath. és ref. káposztás kertyei és dohányos földjei által nevezetes.
- Varj,** Magyar mvs Beregh Várm. dohány természetessel.
- Varjas,** Bács-Olá falu, Arad Várm. nem egyesült gör. templ. föld műveléssel. Marha, és méhtenyésztéssel.
- Varignano,** mvs Pápa birtokában, a' Bolognai Legációban.
- Varilles,** -l. Barilles.
- Vari,** *Varina*, tót mvs Trencsúr Várm. Zsolnától 2 óra Vág piza mellett, kath. templ. és kath. l. Bela főkeresztül foly rajta. G. Pongráczhoz tartozik; termékeny földdel.
- Variñas,** vs Caraccas Kapitányságban Venezuela tart. ban, Új Granada Spanyol Vice Kirs. ban, déli Amerikában; természet jó dohányt.
- Varl. Templ. falu,** Minden Herczs. ben, Vestfal ker. 1050 l. kik többnyire kanál csinálásból élnek. Az esztendei fa kanál csinálás 10000 Franknál többet béhoz szegény lakosinak.
- Varmo,** kis fő Olasz. orsz. Friaul mellett ered, és Latisana felett Tagliamento főbe szakad.
- Város,** kis sziget a' Dunában, Belgrád mellett Serbiában, a' Törökök által jól megerősített, és Belgrád várát fedezi.
- Városka,** l. Ujvároska.
- Varro,** fő, Lomb. Velenc. Kirs. ban, mely Comostart. ban Bergamasco határánál ered és a' Comoi tóba folyik.
- Varsány,** mvs Wesszprém Vármegyében, Csetneki járb. ban, Sz. Király mellett, Wesszprémtől 5 $\frac{3}{4}$ óra. F. U a' Sz. Mártoni Apátúr. ság, lak. Magy. kath. tül. pléb. val, és vásárral, Varsány van Bars, Nógrád; és Heves Várm. kben is.
- Varswateri-bóót,** l. Aquaforte.
- Varzy,** vs Nievre Francz. osát. 2500 l.
- Vásárhely,** Hold Mező, (46° 25' 32" E. Sz. 37° 59' K. H.) mvs Csongrád Várm. — bövebb lásd: *Hold-Mező* *Vásárhely* alatt.
- Vásárhely,** Trhowisstye, tót falu, Zemplin Várm. Tiszán innét, Ondava vizemellett, tölgyfa erdőkkel, szép úttal, jó gátokkal, vámmal, ref. és nem egyesült görög templ. Gróf Csáky Imréhez tartozandó.
- Vásárhely,** (Somlyó) Magyar mvs Wesszprém Várm. Tor. na fónál, és Somlyó hegy. nél, kath. templ. Pósta házzal, só hivatállal, 1370 kat. lak. jó bor, és dohány természetessel. Egykor a' Klárisákhoz, most a' religio fundusához tartozandó, Prépostsága is volt.
- Vásárhely,** l. Maros, és Kezdi-Vásárhely.
- Vásáros Namény,** mvs Beregh Várm. ben, Tiszaháti járb. ban, Tisza vizének balpartján, F. U. több uraság lak. Magy. ref. kath. Beregh Szásztól 7 $\frac{1}{2}$ óra. Vásárokkal.
- Vásárút,** mvs Posony Várm. ben, Csallóközben, Duná-

nak Érsek újvári ágánál, Szerdahelyhez közel, Somorjához 4 óra. F. U. a' Posonyi kápt. Lak. Magyarok kath. l'pítálya is van; dohányt is termeszt.

Vasates, Vocates, Galliában Aquitaniában lakott nép, fő vsok Cossio.

Vascones, Hispániában Pirenaeus-i hegyek körül lakott nép; fő vsok Iturisas (Osteriz) Pompelo (Pampelona) Calagurris Nascica, Quinctilianus hazája, hogy Pompepius ostromát kiállhassák. Feleségeiket és gyermekeiket felették éhségekben mint Valerius M. valilya; most Calahorre; Gracuris, Grachusoktól építetett.

Vastapu, szoros áltjárás Oláh orsz.ba a' Magyar és Erdélyi katona vidékek között. Két keskeny völgyből áll, mellyek Szebennél és Hátszegnél kezdődvén mindig keskenyebb határookra szorítanak, míg véglen a' Marmorai hegységek között alig engednek annyi tért, hogy két szénás szekér egymás mellett elférhessen.

Vaskó, mvs Bihar Várm.ben, Belényesi jár.ban, fekete Körös mellett. A' N. Várad-i Püspökség uradalma. Lak. Ném. Oláhok, kath. és egy hitűek tul. pléb.val, és vasbányával, Vaskó Szokolodon is van vashánya, az előbbi mellett.

Vasilipotamo, l. Basilipotamo.

Vastony, (Nagy) Magyar mvs, Weszprém és Tapolca között pósta hely. F. U. G. Zichy fam., kath. evang. és ref. templ. és Pósta házzal. Ettől nem messze esik Vásonkő vár, Kinisi Pál kedvess mulató helye itt van

most is veresmárvány képe. **Vassy**, Vassiacum, (48° 30' É. Sz. 22° 34' K. H.) vs K. H.) vs Calvados Francz. oszt. 630 h. és 3150 l.

Vassy, kis vs és ker. főhely. Felső Marne Francz. oszt. Blaise mellett, 2170 l. nevezetes a' Reformátusokon történt vérontástól, mellyet tettek Guise Herczeg követői, és melly alkalmatosságot adott a' Hugonotti hadra, Franc. orsz.b.

Vasvár, Eisenburg, Castrum ferreum, (az É. Sz. 47° 2' 30" és K. H. 34° 26' alatt) mvs azon nevű Várm.ben, Sz. Mártonhoz nem messze, Körmendhez 2 mfd. F. U G. Festetics Lak. kat. számok 300, 14 Zsidóval Nevezetes régi vára által, melly derék erősség volt volt hajdan. A' vs is nevezetes volt; most Prépostságán kívül Dominikusok klastroma által jeleskedik leginkább; határa is jó.

Vasvármegye, Eisenburger Gespanschaft, Comitatus Castriferrei: a' Magyar országnak Dunán tulsó kerületében az É. Sz. 46° 38' től 47° 31' ig, és a' K. H. 33° 38' től 35° 22' ig terjed. Nyugotra Stiria és Austria tartományok, ész ra Soprony és Győr, kel.re Weszprém és Szala, délre ismét Szala Várm.ék kerítik. Nagysága 96 □ mfd; hossza mintegy 14 szélessége 8 mfd. A' nyug. része Stiria, és Austria felé magasabb, és hegyes; ész. része alacsonyabb és sík mezőség. Nevezetes hegyei közt, első azon hegység, melly a' Cetiuss hegyeinek kiterjedése Austria és Striria határainál; Rába vizénél való alacsonyágából különböztet

tetőkkel, részszerént Szala Várm.be két által. Második a' kebelében lévő Ság hegye; magas tetejéről egész vidék szemléltethető. Keleti oldala kietlen, közsirtes, egyebütt kellemetes, gazdag erdővel rakva; tetején köfal kerítésnek omiadéki találatnak. Ezek után valók: a' Kőszögi, Bozói, Rohonczi, Rupoti, Szalonaki, Borostyányi, Vas, Csetényi, Monyorókeréki, Német Újvári, Sz. Miklósi, Sz. Kúti, számos más hegyek mellyeket hosszszú volna mindszámbavenni. Ezek mind derék erdőkkel borítottak. Fő vizei között jelessebbek 1) Rába, melly Stajer orsz.ból Rohonc környékében folybé, Pinka és Gyöngyös vizével egyesülvén, Sár váron felül Laknál Soprony Várm.be lép. 2) Lapincza, Stajer orsz.ból jő, egy darabig e' Várm.ét attól elválasztja, és Cseretnek mellett Rábába vegyül. 3) Pinka, Austria hegyeiből ered, és Körmendnél Ráával egyesül. 4) Gyöngyös ez is Austriából csapbé Steinbach falunál, Szombathelynél öregbedvén Sárvár mellett Rába vizét éri. 5) E' Várm. ben ered, Szombathelynél elfoly, és Rum vsa mellett Rába vizébe ömlik. Patakjai is számosak: Savanyú vizei közt legesmeretesebb a' Tarcsai, Goberlingi, 's a' t. Levegője mérsékelt és igen kellemetes Termékenységé jeles: termései közt legjelesebbek: 1) a' borok; ezek közül a' Vashegyi, Rohonczi, Keresztesi, Pogányi, Csetényei, Nuszna hegyi, Sz. Bibróci, Német újvári, és Kő-

szegi leginkább esmértetek. 2) Mindennemű fagyümölcsök: ezek közt a' Kőszegiek, kivált a' baraczkok országszerte híresek. 3) sertési, lovai és más szarvasmarhái. Számos erdei makkal szolgálnak számos csordájnak; a' hegyéli, kivált Pinkaföldi, lovai nagyok és derékek. Vadai és halai is vannak rákokkal egygyütt. Gabona termése közepszerű. Nevezetes e' Várm. ben azon víz csatornának maradéka is, melly Rokoncztól Sabaria Római vsba vezetett. Számlál 1 Sz. k. vst, 40 más mvst, 610 falukat, 57 pusztákat, 's 294125 lakosokat, 's így hazánknek legnépesebb Várm.i közzé számláltatik méltán. Lak. legnagyobb részint Magyarok, és Németek, számosak a' Horvátok, és Vendusok is. Többnyire mind kath. kevés evang. és ref. Azok a' Szombathelyi Püspöki megyéhez tartoznak. Hat járásra részeltetett, u. m. a' Kőszegi Német-újvári, Tótsági, Körmöndi, Szombathelyi és a' [Keményes allyai járásra. Portáji 262.

Vasto, vs innenső Abruzzóban, Nápoly orsz.

Vaszar, Magyar falu, Veszprém Várm. Gerencze mellett. A' Györi Püspökhöz tartozandó, kath. templ. tul. pléb. és 1470 kath. lak. kal, bor és dohány termesztéssel.

Vati, vs Sussam-Adassi Török szigeten, 400 h. kikövel, és bor kereskedéssel.

Vatia, kis vs Thessáliában, Görög orsz.

Vatica, Batica, kis vs Zaconia tart. ban, Moreaban,

nem meszsze Malio foktól.
Vaticano, mons Vaticanus, egy azon 7 hegyek közül, mellyeken Róma vsa fekszik, ezen vagyon a' Vaticanán, Pápa kastélya, Sz. Péter templ. a' híres könyvtárral, mellyre mindég egy Cardinalis ügyel.
Vatican, fok: tulsó Calabria tart. ban Nápoly orsz. Tropa, és Nicotera között.
Vaucluse, kis Helys. hajdani Venaissin Grófs. ban Francia orsz. Petrarcháról, és annak kedveséről Lauráról isméretes. Bizonyos barlangból ered itt a Sorgue fő; Források vize tiszta, ivásra keserű, festésre, és tímárságra nagyon alkalmas. Ezen forrás rendszerent föld alatt lévő csatornában szivárokozik, míg folyását kezdi, hanem áradás alkalmával, tavasz kezdetén, vagy nagy esők után, a' barlang elött lévő gáton keresztül hat, nagy zörgéssel a' kösziklák között lefolyik miglen egyenesebb, és mélyebb helyre érkeztén csendesen tovább folyik, és Sorgue főt formálja, melly mindjárt eredetinel csónakokat bir. Ezen fő több ágakra oszlik, mellyek minnekutána Venaissin egy részét vizesítették és némely tavakat magában vettek Avignon mellett a' Rhôneba folyik. Ettől vette
Voucluse, Francia. oszt. Rhône Durance, Aignes, Ouvéze, Calavon's a' t. főknál hajdani Avignon, és Venaissin Grófs. gokat foglalja magában, és 42 □ mfdjén 205830 l. számlál; borral, sáfránnyal és olajjal bővelkedik és 4 ker. u. m. Avignon, Orange, Carpen-

tras, és Apt ker. osztatik, mellyekben 22 kanton és 150 község vagyon. Fő vsa Avignon.
Vaucouleurs, Valliscolor, (48° 33' É. Sz. 23° 20' K. H.) kis vs Maas Francia. oszt. 2400 l. Maas fő mellett.
Vaud, l. Waad.
Vaudois, l. Waldensisek.
Vaudrevange, Waldersingen, kis vs Mosel Francia. oszt.
Vaugirard, vs Seine Francia. oszt. 2760 l.
Vaure, vs felső Garonne Francia. oszt. 3740 l.
Voureas, kis vs Vaucluse Francia. oszt. Leze főnél.
Vauvert, vs Gard Francia. oszt. 3200 l.
Vavao, Wawau, nagyon termékeny, és gyönyörű sziget, Austráliában, jó kikötővel, több szigeteket kormányozó lakóhelye.
Vaypi, kis sziget, nem meszsze Kochintól, Malabár partjainál, most Brittusi, (hajdan Hollandiai) kel. Indiában, 1341-ben a' tengernek a' száraz földön történt keresztül szakadása által formáltatott. Ezen esztendőből kezdik lakosi számlálni az esztendőket, úgy hogy az ő 475-dik esztendejek ami 1816-kal össze jön.
Vaypur, l. Sultanpatnam.
Veas, kis vs Andalusia Spanyol orsz. Odier főnél.
Vachtde, temp. falu, Braunschweig Herczs. ben, a' fekete viznél, királyi mulató kastéllal, 31 h. és 240 l. Hundeikeri nevelés intézet helye; országos vásárokkal.
Vecht, l. Rajna.
Vechta, erős vs, és Grófság, Münster Herczs. ben, hasonló nevezetű főnél, 1570 l. Ezen Grófs. Ems mellett

- lévő fekvése miatt Ems tart. nyának is neveztetik.
- Veckerhagen**, mvs alsó Hesen tart. Weser fő mellett, Herczegi várral, 109 h. 720 l. és tájjékán fekvő vashutávak
- Vedon**, Védény Weiden, mvs Mosony Várm. ben, Nizsideri jár. ban e' vstól alig 1/2 óra F. U. Györi kápt. lak. németek, kath. tul. templ. mal, és pléb. val. Az itt termő bor híres; a' halászat jó. Lak. száma 830.
- Vediantii**, p. Galliában Rhodanus és Alpések között lakott nép; fő vsok Sanitium (Senet) Cemenelium (Cimies) 's a' t. Része Itáliába is ált. terjedt, mostani Nizza körül.
- Vedra**, gazdag és hatalmas vs, melly Rómának szüntelen bajt szerzett Camillustól megvéttetett, és feldúládott; zsákmányinak része a' Pythiai Apollónak áldoztatott. Livius egész ötödik könyve róla szól. Olly igen elpusztult, hogy helyét se tudni bizonynyal többé; egy dombot állítanak annak **Farnesia** sziget ellenében.
- Vedresháza**, egy Puszta a' Söregi urad. ban Torontál Várm. ben mellyet Vedres István Ns. Szeged vsa Földmérője Töltésekkel 1809-ik esztendőben kezdett ki száritani, a' Felsőes Kamara helybehagyásával azon Ns. vsal kötött egyezés szerént.
- Vendám**, vs Geldern (Geldria) tart. ban 5480 l. egy. Belgyiom Kirs. ban.
- Venondal**, falu, Utrecht tart. ban, 1900 l. kik gyapjú fonásból élnek.
- Veere**, Ter Veere, Camps, Weer Campoveria, erős vs Zeeland tart. ban egy. Belgyiom Kirs. ban Walcheren sziget kel. részén, nem messze Osterschelde torkolatjától, 2 templ. 1860 l. jó, és a' legterhesebb hajókra is alkalmas kikötővel. Lakosi kereskedésből, és mesterségekből élnek.
- Vogata**, vs Alemtejo Portugalliai tart. ban, nem messze Evoratól.
- Vogel**, kis Andalusia Spanyol orsz. Barbato torkolatjánál.
- Vogesack**, (53° 10' 0", É. Sz. 29° 15' 56" K. H.) falu, Brema vs birtokában, Weser fő mellett, kikötővel, a' nagyobb hajók mindazáltal Drockénél kötnek ki, mivel ezen fő itt nem elég-séges mélységű.
- Voglia**, Vegia, Vegla, sziget Quarnero öböl belseiben, Dalmáciához tartozandó, kerülete 25 mfd Lakosinak száma pedig 15000 lélek, nagyon erdős; hegyeiben szép márvány töretik; Lakosinak restsége, és tudatlansága miatt nagyon rosszúl méveltetik; a' ló tenyésztés mindazonáltal divatban vagon. Fő vsa
- Voglia**, Curicum, (45° 3' 20" É. Sz. 32° 18' 30" K. H.) dombon épült rosz kikötővel, falakkal körül vagon vétetve, és 3000 l. számlál; Pöspök széke, kinek kastélyja, és temploma legszebb épületek a' vsban, közepszerű kereskedést üz.
- Vchlou**, mvs és vár felső Hesen tart. ban Iter birtokban.
- Veja**, kis helys. Veronese tart. ban Lomb. Vel. Kirs. ban 12 mfdnyire ész. felé Veronától, a' természettől alkotott hídja miatt nevezetes. Ezen híd 50 lábnyi szélességű; boltozatja 72 láb-

- nyira terjed, és 20 lábnyi vastagságú. Oszlopok helyett, mind a' két oldalon kősziklán fekszik. Oldalaín sok természetes barlangok találtnak, közzvélekedés: hogy itt valaha tűz okádók lettek volna.
- Veike**, (kis) falu, Tolna Várm. a' Völgysegi jár.ban F. U. Gróf Aponyi 800 l. a' Závodi pléb. tartoznak, jó veres bor természetetik táján.
- Veiros**, vs Alemtejo Portugalliai tart.ban, várral, 2 mfdnyire Elvástól.
- Veitsch**, durva, hegyes környék, felső Stiriában, Brücki ker. réz, és vashányányaival. Ezen a' tájjékon vagyon a' hasonló nevezetű urad.ban, Lambrechtii intézethez tartozandó.
- Veitschhochheim**, mvs Würzburgi nagy Herczs.ben, 268 h. és jeles Herczegi mulató kastélyal.
- Velabri** p. nyugoti Britanniába, Notium fokon túl, Kerry Grófs.ban, Lucerusok mellett lakott nép.
- Velan**, a' nagy Bernardi hegynek legfőbb csúcsa 10325 lábnyi magasságú.
- Velau**, l. Veluwe.
- Velavni**, Vellavi, Avernusok mellett Galliában lakott nép, vsok Reversio.
- Velay**, kis birtok, a' hajdani Languedochban, Francz. orsz. Sevensenben, Vivarez, Gevandan, Auvergne, és Forez közt; hegyes tart.ban, Loirétúl, keresztül hasittatik, most Puy de Dome Francz. oszt. része.
- Velburg**, kis vs Bajor orsz. Regen ker. Számtartó lakóhelye, mint egy 800 l. és szét omlott hegyvással.
- Velcsicz**, falu, Bars Várm. Gróf Forgács örököse, most
- GrófMigazzi birtokában vagyon; főképpen szép, és jól kiterjedt erdei vannak, mellyekben sok vadak u. m. őzek, farkasok, rókák, nyúlak, és sokféle madarak találtnak. Lakosi, kiknek számok 668 személyre megy, szántásból, és szőlő művelésből élnek; szép temploma, és pléb.ja vagyon.
- Velcsicz**, tót falu, Tfencsén Várm. Vág vize mellett, sok tűzello fája, és savanyú vize vagyon.
- Velden**, mvs Bajor orsz. Isar ker. ékei tájjékon fő mellett 750 l.
- Velden**, kis vs Bajor orsz. Rezat ker. Pegnitz fő mellett; várral, durva, hegyes tájjékon, mellyben nevezetes a' Geisloch barlangja; pertsét agyagja, cseppköve, és más a' természet vizsgálókra nézve nevezetes természéi vannak. Délnyugotján ezen barlangnak fekszik a' Hohensteini hegyvár.
- Veldenstein**, l. Neuhaus.
- Veldenz**, hajdani Grófs. Hundsrück tájján, Rajnai volt Palatinátushoz tartozandó, Spanheim, Grófs.gal határos. A' Lünevillei békesség által Francz. orsz. nevezetesen a' Rajna, és Mosel oszt.hoz jutott; hasonló nevezetű mvsal, most a' Burkus Kir. birtoka az A. Rajnai N. Herczs.ben.
- Veldes**, vár, és urad. nagy kősziklán, Karnióliában, Laybachi ker. hasonló nevű tónál, melly 1 mfdnyi hosszú 1/2 széles, jeles a' közepén a' Verthi sziget, templ. és Prépostsággal.
- Velenze**, Várad Velence, mvs Bihar Várm.ben, Nagy Váradhoz nyug.ra 1/4 óra. Körös,

- Körös, és Pecze vizek mellett. F. U. Nagyváradi Püspökség. Lak. elegendő Oláhok, kath. ref. ó-hitűek és Zsidók.
- Velence**, Magyar falu, Székes Fejervár Várm.ben, Sz. Fejér vár és Martonyvásár között posta hely. F. U. Meszlényi uraság, lak. Magyar kath. és ref. pléb. és templ.mal. Az itt lévő tóban találtak sok vadak, sárcsák, sneffek, vadlúdak, kácsák 's a' t. és jó ízű halak. Leccsapoltatásán dolgoztak. Áltellenében esik k. Velence, sok szép épületekkel.
- Velence Olasz orsz. l. Venedig.**
- Velencei tenger öböl**, l. Adriai tenger.
- Velez-Malaga**, vs Granada; Spanyol tart.ban, szép tájjékon, Velez fónál, kastéllal, és 8590 l. kereskedik borral, aprószőlővel, citronokkal, fügekkel, mandolával, olajjal, 's t. ef. Tájjékán több malmok találtak, melyekben az ott növé cukor nád szétzúzzattatik, és ebből jó cukor készitetik.
- Velez-Rubio**, vs Granada Spanyol tart.b. 1900 h. és 7000 l.
- Velioa-Gubaviza**, falu, Dalmáciában, Sign birt.ban, Cettina fő mellett, mellynek itt 150 lábnyi magasságú víz rohanása vagon.
- Velicsna**, Nagy.Falu, nagy mvs Árva Várm. Árva fónál, várral, kath. és evang. templ. 164 kath. 1078 evan. és 68 Zsidó lakossa vagon. Lakosi erősek szép termétek, és együgyü élet módok mellett közönségesen sokáig élnek: Termesztesnek kendert, lent, haritskát, krumplit és zabot; kereskednek búzával. Van.
- HÜB. LEX. V. DAR.**
- nak itt sok takácsok kik jó vásznat készitenek. Azon kívül nagy kereskedést üznek fával, marhával, sajttal 's a' t. jó serföző háza is vagon.
- Velika**, mvs Körös Várm.ben, Körös vstól 1 1/2 óra, azon nevü víznél, F. U. a' Religiói fundus, vásárral.
- Velinus**, lacus, Itáliában, most Laco di Rieti.
- Vellocassus**, Velocasses, p. Celtica Galliában lakott nép, Sequana innenső partján; fő vsók Rotomagus (Rouen)
- Velino**, kis fő Abruzzóban, Nápoly orsz.b melly a' Nerába, és evvel a' Tiberisbe folyik.
- Velino**, az Apenninus hegynek legmagasabb csúcsa Rómától ész.nak, 7872 lábnyi magasságú.
- Velkapolya**, Hochwiesen. Német mvs Bars Várm. Oszlanyijár.ban, N. Zsámbokréthoz 4 1/2 óra, a' völgyben, F. U. a' K. Kamara. ország útnál; kath. templ. és marha tenyésztéssel.
- Vellaoh**, (felső) Herczegi mvs Karinthiában, Villachi ker. Lanzach, és Möll vizek öszve folyásánál; szegcsinálással, és drót húzással. Így neveztetik egy falu is a' Dráva mellett, hámmoral, és papíros malommal.
- Vellberg**, vs Würtembergi Kir.ság Jaxt orsz.biroság. 570 l.
- Vellatri**, Veltri, Velitrae (41° 41' 16'' É. Sz. 30° 25' 15'' K. H.) vs Campagna di Róma tart. az Egyházi birtokokban fekszik hegyen, 14000 l. Püspök lakóhelye. Sok szép ugrókútakkal; nagy piatván VIII Urbán Pápa ércz oszlopa ékes. Tájjéka tele vagon szőlőkkel, olaj fákkal és kertekkel.

Vells, falu, Catalonia Spanyol tart. ban, érczkészítéssel.

Velucze, Várad-Velucze, Magyar, Oláh mvs. B. har. Várm. Magyar orsz. kath. és nem egyesült, görög templom. Nagy Várad Püspökséghez tartozandó.

Veló, 13 Német eredetű községek fő helye, Olasz orsz. a' volt alsó Etsch oszt.

Velpe, kis fő, Brabantban, melly Harlemlnél Goette főba ömlik.

Velkpe, pléb. falu Volfenbüt-tel Herczs. ben 53 h. és 426 l. Közel ide vannak híres költő helyek, 132 gödrökkel, mellyekben szép négyszegű, és épületre való kövek készíttetnek.

Veltin, Valteline, Vallistellina, Hegyes tart. nagyon termékeny föképen jó borra nézve; hajdan Graubündenhez tartozott Helvéciában, most a' Lomb. Velenczei orsz. hoz. csatoltatott. Kel. ről nyugott felé 10 mfd hosszú, és Tyrolistól egészen a' Majlandi birtokokig terjed, szélessége csak 3 1/2 mfd. A' Rhaetiai Alpeknek tövinél fekszik, Helvéciából, Olasz orsz. balévo általmehetelnél. Ezen egész völgynek szelíd égája vagyon, és főképp jó vörös borral, jó gyümölcse, kivált dinnyekkel, barackkal, fügevél, olasz gesztenyével, cittronokkal, gránátokkal, mandolákkal, és eperrel bővelkedik. Rétje jó szénát nyújt, földé minden féle gabonát terem, ámbár a' tart. szükségére nem elegendő bőségben; mivel a' szántóföldek nagyobb részint szőlőkké, és rétekké változtattak. A' marha tenyésztés, vala-

mint a' selyem művelés is szemebetűnő. 1798 ezen tart. a' Cisalpinai köztársasághoz, különösen pedig Lario oszt. jutott. Lak. 1779-ben 66766 számmal voltak, kik orosz Olasz nyelven beszéllenek, merő kath. 1620 olta.

Vetri, l. Velletri.

Veluwe, Velau, bizonyos táj-jék, felső Yssel, egyg. Belgiomi tart. ban, a' Zuydító, Rajna, és Yssel közt, Ezen főknál szántóföldei, és rétjei, közepén pedig homok hegyei, és pusztái vagynak, Zütphen részben pedig Yssel főnek csupán nyugoti, és déli részén, és az ó Ysselnél műveltetnek szántóföldei, a' többi pedig pusztákból és mocsárokból ál. Itt fekszik Arnherm vsa.

Venafro, vs Terra di Lavoro tart. ban, nagyon termékeny tájjékon, 2800 l. Püspöki lakóhelyel.

Venaisin, l. Avignon.

Venares, l. Benares.

Venasca, vs Piemontban 2350 lak.

Venasque, Vindausca, kis vs Estremadura Spanyol tart. ban, szép völgyben, Essera fő eredetinel, szőlő műveléssel, és halászzattal.

Venco, Vincium, (43° 43' 13" É. Sz. 24° 46' 29" K. H.) vs Var Francz. oszt. 2600 l.

Vencsellő, Magyar falu, Szabolcs Várm. a' Tisza mellett, ref. templ. és dohány természetével.

Vendee, fő, Francz. orsz. Sevré és Niort vizekkel egyesül. Ezen főtől vette nevezetét.

Vendée, oszt. Francz. orsz. alsó Poiton tart. ból formáltatott az Atlanticumi tengernél, a' Vendée, Autise,

Lay, Yon, Oing főknél, több mocsárok kiszárítása végett készült csatornákkal, 134 □ mfnyi nagyságán 270000 l. számlál; sóval búzával borral, kenderrel, 'st. of. bővelkedik. 3 ker. u. m. Napoleon, Fontenay, és Sables-d' Olonne ker. osztatik, ezek 29 kant. 's 324 községeket foglalnak. Ezen oszt. lakosí bizonyos Zene bona miatt, melly 3 esztendeig Vendéei háború név alatt tartatott, a' többi Francziáknak magokat nagyon félelmissé tették; kezdődött az 1793-ban 10 Marcziusban Kir. famihához vonszó hűségből, és sok vér ontás után 1796 Marcziusban végződött. Ezen a' Bourboni Házhoz mutatott hűségek miatt Filep Károl Artóisi Gróf 1814 eszt. 26 Aprilisi Decretum által, fő vsának Napóleon nevét Bourbon Vendéere változtatta, kimutatta e' tart. ismét 1815-ben a' Kir. Ház iránt vonszó szeretetét 's hívségét Jaquelin buzgó Hazafi alatt.

Vendomois, tart. Francz. orsz. Orleannois Hellyt. Perche, Maine, Touraine, és Blaisois közt. Fő vsa vala

Vendomo, Vindocinum, (47° 47' É. Sz. 18° 43' K. H.) vs és ker. főhely, Loire, és Cher oszt. 2 szigeten fekszik Loir vizében, 7500 l. pamut, bór, kesztyű és papiros fabr. kereskedése hasznos.

Vindutena, l. Ventotiene.

Venedi, Venetae, Vendi, p. azon nevű, v. Svecziai, mostani Balt tenger mellett, délre Basztarusok szomszédságában lakott nép, Slavokhoz tartoztak, 's idővel ezekkel öszve is elegyedtek, és Wis-

tulától Elbe vizéig tanýásztak.

Venedi, Venetiae, magy. Velence egykor hatalmas szabad köztársaság, most az Austriai Lomb. Velencei Kir. nak tart. nya, felső Olasz orsz. keleti részében, hasonló nevű vstól vette nevezetét, mellynek eredete az 5-dik századból való. 697 esztendőben választott az első Doge vagyis Velentzei vezér. A' közép időkben szép tart. nyokat birtak a' Velenceiek, Dalmáciában, Görög orsz. ban, Candiában, Cyprusz szigetében, Lombardiában, és más helyekben. A' kereskedés dús gazdagokká, és hatalmasokká tette őket. Az XV-ik század' vége felé hatalmuk fogyni kezdett. Midőn tudniük keleti Indiába a' tengeri út feltaláltatott, akkor fűszerszám kereskedéseket elvesztették. Lassan lassan minden birtokaiktól megfosztattak, Olasz országban, némely görög szigeteken 's Dalmácia egy darabján kívül, és csak Lombardiában tartották meg egészen tartományjokat. Ezen birtok határai ezek: délre a' Római Pápa' földje; nyug. ra a' Lombardia v. Mediolanumi Herczs. ész. ra Valtelin (Vallis Tellina) és kel. re a' parti tart. nyok Adriai tenger és Austriai Dalmatia. Úgy tartják, hogy 10860 Olasz □ mfdket (Miglia) foglal vala körében. Lak. száma a' legújabb számlálás szerént, Stato del Marevel együtt (melly a' földközi tenger' szigetjeit, és némelly tartományait Albániában, és Dalmáciában foglalta vala magá-

ban) 2830000 főre mentt. A' fő vsban 160000 l. szám-
láltatik. Ezen volt a' Köz-
társaságnak legnevezetes-
sebb részei, ezek: 1) Velen-
czei Herczs. (Dogado di Ve-
nezia) 2) a' Pádúai (il Pa-
dovano) 3) Polesine di Ro-
vigo. 4) a' Veronesi. 5) a'
Vicentini. 6) a' Trevisani.
(il Trevigiano), 7) a' Fel-
trini. 8) a' Bellunesi. 9)
Istria. 10) Friaul. 11) a'
Bresciani. 12) a' Berga-
maski. 13) a' Cremaski Her-
czegség. Mostanában e' kö-
vetkező Delegációkra osz-
tatott fel: 1) a' Velence
vsi. 2) Udinei. 3) Trevisoi.
4) Veronai. 5) Vizenzai. 6)
Paduai. 7) Rovigoi, 's 8)
Bellunói. Welence körül
a' levegő a' sok mocsár mi-
att egészségtelen. Nagy ré-
szint földé a' szárazon, ga-
bonára, fára, olajra, bor-
ra, selyemre, és többre
nézve termékeny; de ki-
váltképen a' Vicentiai Her-
czegség melly Welence
kertjének nevezetik. A'
Bresciani Herczs. vassal,
éreczel, márványkövel, és
nagy 's hasznos tavakkal
bővelkedik. Istria egész-
telennek tartatik. A' Ve-
lencei szabad Köztársaság
Aristocratia volt, melly-
ben első helyet a' Do-
ge vagy is Herczeg foglalt.
Leghíresebb Collegium volt
a' nagy Tanács (gran Con-
siglio) mellyben minden
Velencei nemes embernek,
a' ki több volt mint 25 esz-
tendő és Pap nem vala,
széke 's voksa volt. A' 9
Prókátorok Sz. Márk nap-
jától fogva, más foglal-
tosságok miatt, ezen ta-
nácsnál való ülések alól fel
voltak óldozva. A' Pregadi
Tanácsban végeztettek a'

háború, békesség, és szö-
vetség béli dolgok. Ebben
120 nemesült. A' voksolás
golyóbisok által történt.
A' Doge 6 Consiglierrel, il
Consiglietto-nak, vagy is a'
7 urak' legfelsőbb tanácsá-
nak, neveztetett, kiknek
mind öszve Serenissima
Signoria titulus adatott.
A' 10 Urak' Collegiuma a'
nyilvánosság gonosz tet-
tekre, a' közhivatalok' rosz
folytatására, az eretnek-
ségre, gyilkosságra 's t. ef.
ügyelt; ennek segédi vol-
tak a' köztársaság 3 Inqui-
sitorjai, kiknek mindenfé-
le kémjeik valának. Ezen
eltörölt Köztársaság' a'
száraz földön a' fő vsal e-
gyütt 310 □ mfd térséget
foglala magában 1384000
lakosokkal 24 vsal, 76 nagy
helységgel és 2079 faluval.
Köztársaságban uralkodó
hit a' katholika volt: de
eltűrettettek mindazáltal
a' Görögök és az Örmé-
nyek. A' Zsidóknak tulaj-
don Kvártéljok volt. A' Pro-
testánsok tulajdon isteni
szolgálatjokat itkon végez-
ték. Velencének különös
Patriarchája volt és vagyon
most is; az Aquiléjai Pa-
triarchatus 1750 eszt. törül-
tetett el. (l. Aquileja.) A'
Papságnak sem a' köztársá-
si dolgokba magokat avat-
ni, sem pedig ingatlan jószá-
gokat szerezni nem volt za-
badságok. Az inquisitionak
minden cselekedeténél 3 ta-
nácsbéli személy volt jelen
hogy annak helytelen ité-
leteit gátolhassák. A' köz-
társaság rend szerént való
jövedelme mintegy 7200000
Ducati d' Argento volt,
mellyeknek mindegyike 1
német tallért, és 6 garast
ért. Az egyetlen egy adó

volt Taksza, mellyet a' kereskedők fizettek. Hazai volt csak nem minden köztársaság' adóssága: és az interes' kifizetésétől soha sem kellett tartani, mert a' Köztársaságnak költsége igen kevésre ment. A' hadi erő békesség' idejében 15000 lovas, és gyalog katonából állott; de háború idején 30000 emberre felment. Tengeri hatalma régi időkben szörnyű nagy volt. A' Köztársaság' tengeri hajósserege, mellynek nagyobb része többnyire Corfuban feküdt, közönségesen 9 hadi hajóból, 15 gallyából, több bárkákból, és pósta hajókból állott. A' száraz földi Generálisság mindég egy idegen emberre volt bízva. Ezen Köztársaságnak nagyobb szárazföldi része 1803-ban a' Lünevilli békességnél fogva az Austriai birodalommal kapcsolott össze, Istriával's Dalmátia és Albania részével; a' hétszigetek az Orosz Császárnak jutottak; de az 1805-diki Posonyi békesség által attól elszakasztattak, és az Italiai Kir.sággal kapcsolattak egygyüvé. Az 1814-diki Parisi békülés, és Bécsi egyesülés ereje szerint újjonnan Austriai bir. hoz kapcsolattak, és Lombardiával egy Kir.sággá változtattak, mellynek Konstitutiója egy a' Lombardiáéval, és hasonló az Austriáival.

Venedig, Velencze, (Venetia, Venetiae) (45° 25' 35" É. Sz. 30° 0' 45" K. H.) ama' híres volt Velencei Köztársaságnak, később az Olasz országi Adriaticum tenger oszt.nak, most pedig Lomb. Velen. Kir.s.nak második fő

vsa; régi, igen híres, szép gazdag, pompás, és népes vs, 160000 l. kik közt 4000 Zsidó találtatik. 1 1/2 mfd kerülete hosszúsága mint egy 2000, szélessége pedig 1500 ölnyi. Mediolanum (Mayland) keletfelé 36 mfdre esik; az Adriaticumi tenger egyik öblében; fekszik 72 nagyobb, 's kisebb szigeteken, (mások azokat mindössze 150 számlálják) mellyek 450 híd, 's bürü által kötöttek össze. Ezen hidak nem is igen használtak; mert, mivel ezen vs' uttszái többnyire igen szorossak, és nagy kerüléseket kívánnak, inkább a' csatornák, mellyek a' szigeteket választják egymástól, használtak helyettek, és ezen befedett csónakokban jár 's a' vs nagy népessége illy csónakokat mellyek feketére vagnak festve és Gondel nevet viselnek, itten 20000-nél többet találhatni. Ezen igen hasznos csatornáknak az a' hibájok, hogy (mivel azokba az árnyékszékek 's más szemetek ürítetnek) nyáron igen bűdösek, és a' levegőt kigözlögeik által megrontják; azonban hogy ezen rosznak is gátot vethessenek, a' csatornákat, erőmívekkel gyakran tisztogattatják. A' nagy csatorna (Canal grande) mindannyi között a' legszebbik, nevezetes rajta a' Ponte Rialto'i híd, melly az ide való hidak közt a' legnagyobb, egyetlen egy 89 lábnyi széles bálthajtásból áll csupa márvány köből építve, az egész épület 12000 szilfa oszlopon fekszik, és mind a' két oldalról porté-

kás boltoktól vétetik körül, mellyek 3 úttzakat formálnak. Nem olly sokak 's nem is olly szépek itt az útszak valamint díszesek a' csatornyák, mindazáltal még is mindenütt pallórozatlan márvány kövekkel ki vagynak rakatva. A' vs legtöbb épületei márvány, vagy Istriai kövekből vannak felépítve; csak kevés házakat, és kőfalakat lehet találni, mellyek téglából állanak. Egészen 's általjába véve Velencez vsa igen szépen vagyón építve, 's sok pompás palotákkal kérédik, ámbár azok közt, még némelly régi, gothusi, és a' szebb izlés nélkül szükkölködő épületek is találatnak; némelyek az építésmesterség czifraságival felesleg is megvannak terhelve, másrészről pedig leg több palotáiban az egész épület hossza szerint fedett tornácokra találni. — Szeke e' vs R. K. Pátriárkának, a' ki egyszersmint Dalmatziának Primása; ezen kívül egy Görög, és egy Örmény érseknek; és a' Pátriárkai templomon kívül 71 kat. Szentegyházat számlál. (most a' plébániáknak száma 29-re szorított) sok egyéb templomokkal, 12 apátsággal, és priorátussal, 30 barát, és Apácza klostrommal, 18 Oratoriummal, 40 papi-szövetkezésébéli kápolnákkal, 's 23 ispitállyal. Ezekenkívül találatik itten 1 egyesült és 1 nem egyesült görög templom, 1 Örmény szentegyház, 1 német protestans templom és 3 Zsidó Sinagóga. Továbbá vagyón itt 35 kö-

zönséges piacz, és sok mindenféle ritkaságok, ezeknek, azon hét fő osztály (Sestieri) szerint, mellyre ezen vs osztatik, rövid leírása ez:

1) Sestiere Sz. Marco az első, és legnevezetesebb fő osztálya a' vsnak, ez a' híre s Sz. Márk piatzát a' fényes hasonló nevű templomát, 's egyéb pompás épületeket foglal magában A' Sz. Márk piacza, a' legnagyobb, és egyetlen egy nagy közönséges piacz Velenczében, tulajdonképen 2 piaczból áll, és 2 magos oszloppal ékesítetik, mellytől kölcsönözi leginkább fényes tekintetét. Ez a' piacz az idegeneknek gyűlő helyül, a' vsbélieknek pedig sétáló tér gyanánt szolgál. Lakhelyek az egyszersmind a' szemfényvesztőknek; közép-pontja a' farsangi multságoknak; és itt láthatni leginkább Velencez vsának büszke fényességét. Köröskörül pompás fedett tornácok, és bolthajtások emeltettek. Ezen a' piaczon áll Sz. Márk temploma melly egy régi, gothusi, és helyesebb izlés nélkül lévő épület ugyan, de most a' leggazdagabb, és leghíresebb Szentegyház az egész vsban. Pitvarában látni Sz. Márk képét, egy 8 lábnyí hosszú ércz orozslánnyal; ugyan ott állanak a' négy gyönyörű érczlovak is, mellyek Napoleon-tól Parisba vitettek, de most ismét a' vsnak vissza adattatván régi helyek-re állítottak. A' templomnak egész padlása különböző kövekből, olly mesterségesen vagyón összevéve, hogy némelly helyeken e-

gész állatok, 's más. ékeségek tűnnek fel. Nagy oltárja pompás, 's a napkeleti alabástromból lévő némely oszlopjai igen nagy becsűek. Négy oszlopról, mellyeket az Oltárszencség Kápolnájában látni, abban a vélekedésben vagynak hogy hajdan Salamon templomában foglaltanak légyen helyet. Nevezetes az itten találandó Sz. Mária képe is, mellyet a' mint mondatik, Sz. Lukács festett, és szükség idejében a' köz tiszteletre kiszokott tétetni. A' templom kincse felette nagy, de ez ritkán és csak a' vs' egyik Prokátora jelenlétében mutogattatik. A' Sz. Ereklék közt találtatik Sz. Márk hüvelykúja is, mellyet ő a' mint hiszik, maga magának vágott le, és a' Sz. Márk Evangyéliomának eredeti kézírása, de ez a' portól és az idő viszontagságaitól már olvashatatlaná tétetett. A' templom előtt 3 árboczfák állanak ércz oszloptalpokon, mellyeken innepnapon arannyal hímezett selyem zászlók lobognak. A' régi hercegi palota, vagy is a' Velencei Doge' hajdani lakása, mellyben egyszers mind tartja vala a' Vel. Tanács üléseit régi, hosszú, gothusi módra, csupa márványból készült épület 8 kapui, és pompás szálái vagynak, mellyek különbözőféle ritkaságokkal 's remek művekkel díszítetnek. A' vs' tömlöcsei rész szerént az alsó szálák' boltozatja, és az ólomból lévő ház fedél közt; (sotto i piombi) rész szerént pedig a' palota alatt lévő nyir-

kos boltozatokban találtnak. A' téres szála mellett, mélybe a' nagy Tanács szokot vala öszvegyülni kis fegyvertár állott 1500 töltött puskával és 6 töltéssel a' zenebona veszedelminek eltérítésére; a' fegyverek minden 3-dik hónapban ujonnan töltettek meg. 3 másszoba: karddal, páncczállal 's t. ef. vala rakva. Azon kívül látszatnak ezen palota' oldalain szép márvány szobrok, és falba rakott számos oroslány fejek, mellyeknek tátott szájokba az úgy nevezett denuntie Segrete'i czédulák vagy is alattomos vádolások hajítottak kívülről. Az új fogház, Márk piacának azon részén épült, melly a' kis piatznak (piazetta) nevezetik, és a' piacznak nem csekély díszére szolgál. Márk piacának másik oldalán a' hercegi palotával általellenben, áll az új Procuratziának hosszú, 's pompás épülete, mellyben nevezetes ama' híres Bessarion Kardináltól gyűjtött könyvtár régi görög kézírattal, mellyel ő hajdan a' Köztársaságot megajándékozta vala; ezután említésre méltó a' szép régiségek gyűjteménye, a' Görögök' 's Rómaiak' márvány szobrai, 's a' t. Az új Procurazia után áll az ékes pénzverőház (la Zecca) mellynek portája 2 Oriás szoborral ékesítetik. A' legalsóbb boltoz tornác a' Hercegi palotánál, és az általellenben lévő tornác az új Procurazia alatt Broglio piaczának nevezetik; és a' Velencei Nemességnek sétáló helyül szolgál. E' pi-

acznak tengeri szélénél lát-
szatik napkeleti gránitkö-
ből két oszlop, melyeket
a' köz vélemény Egyipto-
miaknak tart. Azok közt
Matino Falieri Doge' fővé-
telétől fogva senki a' Ne-
mesek közül ált nem mé-
gyen; most vesztő hely. A'
felfegyverkezett hajós sereg
mellynek eleje azon két
oszlopot tekintti, fegyverétől
soha se fosztatott meg
a' köztársaság idejében,
hogy szükségben azonnal
használtathasson. Márk pi-
attzának általellenében va-
gyon a' régi Procuratzia ép-
pülete, mellynek tornáczit
számos kávéházak töltik.
Jeles még ezeken kívül Sz.
Márk piattzán a' Sz. Ge-
nuano' temploma 318 lábnyi
magas, négyszögletű, vigyázó
's harang tornyával, melybe
csak egy grádics vezet fel min-
den lépcső nélkül, ezt öszvér
is járhatja. Ezen torony te-
tejéről 7 német mfdnyire
lehet látni. Az által ellen-
ben álló toronyban ékes a'
B. Sz. Mária megaranyozott
oszlopképe, és a' mestersé-
ges óra. Ezen vs részben
vagnak még néhány tem-
plomok, híres paloták, és
az úgy neveztetett német
ház (Fondaco de i Tedes-
ohi) melly most alkupalo-
tára fordítatott, hajdan
pedig a' Német országi kal-
mároknak rakodó báltja volt.

2) Sestiere di Castello.
Ezen vs oszt.ban vagon
ama' híres fegyveres ház,
melly méltán Velenczének
legnagyobb nevezetességei-
hez számláltatik; ez egy
különös, magas köfállal,
és 12 toronnyal erősítet-
tett szigetet foglal, melly-
nek 5/4 óra járásnyi a' tér-
sége és a' vsnak keleti

szögletjén fekszik. Ezen fegy-
veres háznak 2 kapuja va-
gyon, az egyyik a' száraz
földről szép híd által, a'
másik pedig a' tengerről;
itt vagnak nem csak min-
den hadi műhelyek, építő
állások, hajó csináló he-
lyek, lövő eszköz' fabr.'s
a' t. hanem a' hadi tárhá-
zak is, tengeri hadi sereg'
tárházai, és a' hadi hajók-
nak nyugvó helyek, mel-
lyekben azok fedél alatt
feküdhhetnek; itten rend-
szerént mindég 2000 ember
dolgozik; kötél, és vitorla
fabrikában, ágyú öntő's lö-
vő eszköz művekben, ko-
vács műhelyekben, 's t. ef.
nem csuda tehát ha ré-
genten olly bőséggel volt a'
Velenczei köztársaságnál a'
hadi eszköz. Ritkaság gyö-
nánt mutogatatik itt az
idegeneknek a' Buccentoro
nevű hajó, mellyből szok-
ta vala hajdan az Adriati-
kumi tengert magában el-
jegyezni a' Velenczei Doge,
midőn évenként Aldozó
Csötörtök napján nagy
pompával kieveztetett a'
tengerre, és ott drágagyü-
rűjét abba hagyittá. Ezen
oszt.ban egyéb templomo-
kon kívül, jeles az ide va-
ló Patriárkának, S. Petro
di Castello nevű pompás
nagy fő temploma nevezet-
es szép márvány pádimen-
tomával, és emlékezetre
méltó képirattal; az el gyen-
gült és megvénhedt tengeri
katonák háza; a' talált gyer-
mekek' háza, a' nagy Men-
dicanti nevű ispitály; a'
Szeminárium; az új töm-
lőcz, és a' fedelessohajtás-
hídja (Ponte de Sospiri)
mellyen a' foglyok vittet-
tek által a' vallástételre,
innen sohajtás hídjának ne-

vezetett. — 3) a' Sestiere di Canale Regio, mellyben többi között nevezetes a' a' hajdani Jesuiták' Collegiuma csillagvizsgáló toronnyal: a' Názáretbéli Sz. Mária temploma, a' fényes Játékszín, és a' Zsidók' kvártélyja, (il Ghetto). — 4) a' Sestiere della Croce, ez emlékezetre méltó ritkaságok nélkül egészen szűkölködik. — 5) a' Sestiere di Paolo, hol az alku palota, a' közönséges váltó kaszsa, a' Scuola (társaság) di S. Rocco, mellynek épülete méltán a' vs' legderékabb intézeteihez számláltattatik; a' 40000 tallér évbéli jövedelme alamisnákra, a' szegény leányok' férjhez adásokra, 's egyéb jótéteményekre fordítottatik. Jeles itt az említettekén kívül: a' Sz. Ferencz szerzetesek temploma Sz. Antal' szép kápolnájával; és a' Barbarigoi Palota. — 6) a' Sestiere di Dorsoduro, így neveztetik a' szigetnek kösziklás földemiatt; itt sok látásra méltó templomok vannak; úgy mint: S. Cosmo' e Damiano', Sz. Mária de Carmini', Sz. Mária Maggiore', mellyben mindenféle ritkaságok talátnak, Sz. Mária della Salute', egy klastrommal, mellynek jeles Bibliotékája vagyon, és a' Sz. Bastiano' temploma, melly a' híres Veronese Páltól festett képektől 's rájzolatoktól nevezetes. A' Dogana, vagy is a' vámház gyönyörű épület. — Velenczehez következő kis szigetek is tartoznak: a) Gindecca vagy is Zuecca'i sziget, így neveztetik hajdani lakosiról a' Zsidókról,

kik nagy számmal tenyésznek vala itt; a' legutólszor nevezett vs osztályától egy csatorna által választatik; a' nyolcz templomok közt, mellyek ezen szigetben talátnak, a' Del Redentore'i a' legnevezetesebb. Sok fabrikák és tárházak is talátnak itten. 6) a' Sz. György (Georgio) szigete Márk piacznak által ellenében, hosszasága 175 ölnyire terjed; itt vagyön az a' nagy Benedictinus klastrom melly a' híres Palladio építő mester vezetése alatt emeltetett, Sz. Georgio Maggiore' híres templomával; melly talán Velencze vsának legszebb temploma kívül belől márvánnyal díszesen borított; ezen klastrom' Bibliotékája egész Velenczében a' legnagyobb; a' klastrom' ebédli szobája, és kertje is méltó az emlékezetre, c) Sz. Helena szigete hasonló nevű templommal. d) Sz. Erasmus' szigete kis várral. e) il Lido di Malamocco 1 kastélyal, 1 kikötő hellyel, és Sz. Miklós templomával. f) il Lido di Palestrina, hosszas sziget, melly másokkal egygyütt a' vs't a' tengeri fergeteges habok ellen védelmezi. Nevezetes itt: a' Molo di Palestrina nevet viselő kőgát, melly a' múlt század' közepében a' tengeri habok ellen kezdett építetni, a' mint mondják hosszasága 10 mfdre terjed. g) Michele szigete vagy is a' kis Chiozza Kamaldulenzisek' klastromával, mellynek temploma jeles; itt vagyon temető helyek a' Velencei protestans kereskedőknek. h) Murano

szigete, Velencez vsától 1 mfdre esik ; ezen szigetben fekszik a' hasonnevű vs 7000 lakosokkal , mellynek ámbár tulajdon tanácsa vagyon, még is a' Velencei törvényhatalom alá tartozik, és némünémű képen ezen fő vsnak egyik részét állítja ; 15 templo-ma, és több üveg fabrikáji vagynak, mellyekben nagy tükörnek való üveg, üveg-kláris, üveg virágok 's más mindenféle üveg-munkák, és sok igen gyönyörű üvegportéka készí-tetik. A' Cornaroi Palota is a' festett képekkel tele rakott tornácza miatt, em-lékezetre méltó. — És ezek Velencez sziget vsnak állító részei. Ezek a' szigetek, melyeken e' fényes 's rop-pant város tornyosoda fel, a' mennyire tudjuk, az 5-dik század előtt kiet-lenek voltak ; azoknak egyikét kereskedés véget 421-ben Paduanusok lepték el ; később ide futottak Olasz ország szárazáról is sok Velenceiek, midőn a' Gothusok és Hunnusok annak szép tartományit dúlnák ; de a' vs tulajdonképen csak 563 esztendőben támadott, midőn felső Olasz orsz. számos lakosai Albain előtt, ki a' Longobardok királya volt, és a' száraz földet elfoglalta, itt keresték 's találták ezen hozzájárulhatatlan szigetekben menedék helyeket. Az akkori Aquilójai Patriárka is pap-ságával, és sok polgárokkal, itt talált a' Hunnusok aczela ellen bátorságos pajzsot. Így származott itt azután egy vs, és köztársaság, melly Velenczének (Venetiae) neveztetett, és

a' közép századokban virágzó kereskedése 's hajókázása által nem csak nagy gazdagságra jutott, hanem a' szomszéd tartományokat is birtokába kerítette. Velencez volt akkor a' nagy, és mindenütt híres fő vsa a' büszkén virágzó köztársaságnak, melly később különböző okokból ama' nagy fényét olly annyira elvesztette, hogy végre 1797-ben a' Campo Formiói béke szerént Austria alá hajolni kényszerítetett. A' vs' lakosi nemesekre, (Nobili) és polgárokra (Cittadini) a' polgárok, tisztekre, kereskedőkre, művészekre, mester emberekre és lakosokra (habitanti) osztattak kikhez tartozott a' köznép is, mellynek nagyobb része hajós. A' nemesség itt, valamint közel mindenütt, büszke, magát nagyra tartó, 's az alsóbb rendűeket megvető buta alkotmány — megismertették ezt vélek is leginkább a' most múlttizedek. Az erkölcs is csak olly állapotban vagyon itt, mint földünknek legtöbb nagysibán, Főbb mulatságai a' vsnak ezek : a' kávéház és Casino, vagy is öszveszővetkezett társaságok, a' Mirk piaczn, Sz. Georgio Maggiore' kertjében a' kövel kirakott új par-ton, és a' Savorgnano Grófné kertjében való sétálások ; a' számos koncertek, és kiváltképen a' muzsikás szálák, ámbár ezekből még csak a' della Pietà'i szála maradt légyen hátra ; a' fényes Játék színek, mellyek közül legnevezetesebb a' Fenice játékszíne, 1801 esztendőben csak ket-

töben játszottak, úgy mint Sz. Angelo' és Sz. Samuele' játékszínekben. Mulatságaik közé tartozik a' szokás is, melly szerint a' városiak kétszer esztendőnként kiutaznak a' száraz földre, (Juniusban, és Octoberben) hol az ő Villáikban (mezei házaikban) kevéssé mulatoznak, és innét ezen idő Villagiaturának is neveztetik. Barátjai a' Velenceiek minden játék nemeknek. — A' csónakokkal tétetni szokott verseng futások (Regatta) a' farsang (Carneval) és kivált ennek végső három napjai Velenczere nézve. — Számossak itten a' jóltéví intézetek, mellyek nagyobb részént igen jól vannak elintézve; kivált képen emlékezetre méltó a' talált gyermekek nagy, 's szép hazok, melly mostanig mint egy 7000 gyermekeket nevelt vala fel. A' már említett könyvesházakon, gyűjteményeken, tudós, és mesterséges intézeteken kívül, találni itten képiro' s rajzoló Akademiákat, 's némely privát társaságokat. Az oktató intézetek közt kiváltképen a' hajókázás' iskolája, és a' görög Gymnasium méltó az emlékezetre; holott a' Görögök is alkalmas könyvnyomtató művet bírnak. Igen értelmes mivesek, és mesteremberek lakják; Selva Domenico telescopiumai nevezetesek. Az arany mivesek' és gyöngy árosok' száma 1796 esztendőben 470-nél többre ment; selyemszövők 420 voltak. Az ide való fabrikák és kézi mivek számosak, 's szembe tűnők, kiváltképen a' selyem, gum-

mi, szappan, theriak; 's üveg fabr. 's a' t. Találni itt porcelán fabr. is, némelly nádmézes házakkal, vászonfehérítő helyeket, és több efféléket. Azon kívül sok hajók is építtetnek itt. — Kereskedése ezen vsnak már most ugyan sokkal alább szállott, mint volt ez elötte, midőn Velencze az Europabéli kereskedő vsok közt elsőséggel kérkedett; mindazonáltal kereskedése még most is jeles. A' hajókázás, és egygyütt a' kereskedés is a' közép tengerre terjed; a' száraz földön lévő kereskedés kiváltképen Német országgal üzetik. A' vs' útszái éjjenként lámpások által világosítanak. Mivel itten jó forrásvíz nincsen, minden házban különös vízkádak tartatnak az essővíz felfogása végett, melly azután homok által tisztíttatik, Brentáról is hozatik víz az említett víztartókba.

A' Velencei tart. nyok egymástól nagyon messze fekszenek, és e' három következő fő osztályra voltak felrészelve: 1) La Terra ferma, ez azon tart. nyokat foglalta magában mellyeket a' Velencei szabad köztársaság Olasz orsz. ban bírt. 2) Dalmácia a' mennyi tudnillik abból a' Velenceiek' birtokához tartozott, a' Dalmátziai és Morlachiai szigetekkel egygyütt, kivéven némelly helyeket, mellyek a' Ragúzai köztársaságot uralták. 3) Levante a' vagy a' keleti tartományok, úgy mint Perga, és Butrinto az Epiro' i parton; Suda és Spinalonga a' Candiai parton; Corfu, Pachus, An-

tipachsú, Cefalonia, Zante, Cerigo, Tina, és más egyéb Archipelagusz' szigetei. Morea is ide tartozott, de ezt 1715-ben a' Törökök elfoglalták, és a' Paszszaroviczi békeség szerint meg is tartották. Ezen szép 's téres tartományokat Helytartók kormányozták, kik a' Velencei Nemességből választottak. Bonaparte' győzedelmei; mellyeket Velence' birtokában nyert, ezen köztársaságban zenebonákat okoztak: az Aristocratiai polgári alkotmány Demokratiává változott, míg Campo Formidoi békeség által 1797-ben October 17-kén az Austriai keleti tartományoknak: Belgyiomnak tudniillik és Lombardiának veszte kipótolása iránt Austria alá vettetett. 1803-ban Martziusban az Austriához került Velencei birtokok e' következő hét tartományokra osztattak, u. m. Welence, Viczenza, Treviso, Belluno, Verona, Padua, és Udine tart. Velencében fő helytartóság állíttatott; most pedig Királyságra emeltettek a' hajdani köztársaság birtokai: Lomb. Vel. cím alatt. A' 7 Jóniai szigetek az előt' Francz. birtokhoz tartoztak; most szabad Társaságot formálnak Angol ultiom alatt.

Venegona (alsó és felső) két közzel egymáshoz fekvő vsok, Sevese és Olona fők között. Lomb. Vel. Kirs. ban.

Veneti, p. 1) Jeles, és tengeri hajózáshoz jólértő nép. Celtica Galliában, a' közzép tengernél, fő vsok Dattorium (Vennes) és Vin-

denae rév (Navulo a' l'entree du Morbihan) 2) Nép Itáliában, Carnusok melletti lefelé, az Adriai tengernél, hol most Velence tartomány. Fő vsaik Ravenna, Spina és Adria.

Venezuela avagy *Caraccas*, Uj-Granada, Spanyolok' Vicsze Kirs. gának tart. ja, déli Amerikában. Hajdan birtoka volt a' híres Augsburgi Velseknek 5 Károly, azt egy nagy adósságért, mint Castilia' koronája' feudumát, által engedte. 1528 eszt. tehát azoknak birtokába jutott, de 20 esztendő után, mivel az ide küldött német katona kegyet lenségének, és telhetetlenségének gátot nem tettek, megint elhagyattatott. Fekszik e' tart. az atlanticum tenger és új-Andalusia között és a' tengeri part folytatban mintegy 400, befelé pedig a' szárazban több mint 300 angol mfdre terjed. Egalya mérsékelt; földé olly termékeny, hogy esztendőnként kétszer lehet aratni, és nagy csordáknak szolgál legelővel. Cacao, indigó, nádméz, és a' nyug. Indiának minden terméke itt bőségben találatik: Teremtörökbúzát is, riskását, és egyéb mindenféle eleséget. Ámbár csak kevés bányái látszatnak; de a' hegyekben vannak, és ércznek kell lenni a' mint azt az azokból kifolyó források jelentik. Szép erdősegei a' hajó építésre alkalmas fával szolgálnak. — 1812 eszt. fogva ezen tart. új egyesült köztársaságot formál, mellynek e' 7 tart. nyok az állított részei; u. m: Caraccas,

Cumana, Barcellona, Varinas, Truxillo, Merida; Marguerita szigete mind-össze 90000 l. kikérszzerént Spanyolok, részszzerént pedig Indusok. Fő vsa Caraccas.

Venezuela, (az az kis Velen-
cze, mert szigeteken, és
karókon vagyon építve) és
vagy is Coro, vs a' most
leírt tart.ban, hasonló ne-
vű tengeri öbölnél, melly
egy mesterséges fő által
Maracaibo tavával köt-
tik össze; eddig egy Hely-
tartónak, és egy Püspök-
nek szolgált lakhelyül.

Venezuela, tenger-öböl déli
Amerikában, Venezuela
tart. és Rio de la Hacha
közt, egyik része az At-
lanticum tengernek, 27
mfdre terjedbé a' tart.ban.

Venionii, p. ész. Britannia
Rom.ban, Dunnegal Gróf.
ban lakott nép.

Venloe, (50° 22' 17" É. Sz.
23° 50' 16" K. H.) erős vs
egygy. Belgium Kirs. Gel-
dria tart. felső tájján, Maas
fónál, mellyen által alkal-
mas repülő híd vezet, 900
h. és 2100 l. kik nagyobb
részt: hajósok, kocsisok,
's a' t. Ezen vs mellett kez-
dődik a' Fossa Eugenia ne-
vet viselő mesterséges fő,
mellyet II Pilep Spanyol
Kir.nak leánya Clara Isa-
bella Eugenia Hollandiá-
nak hajdani Helytartónéja
ásattatott; 7 mfdnyi hosz-
szú, Rheinbergig terjed,
és most romlásra jutott.

Venloon, vs az egygy. Belgi-
omi Brabant tart.ban, 3500
lak.

Vennonnes, Venones, Rhaetiá-
ban, Comoi tó mellett la-
kott nép; fő vsok (Claven-
na, Cleven Chiavenna)

Venusu, (a' régi Venusia) ré-

gi vs Baslica Nápolyi tart.
ban egy kiegészett tűzokádó
hegynek hátán, 4000 l. Püs-
pöknek lakóhelye. — Szoma-
szédságában vagyon a' ki-
égett Voltore tűz okádó
hegy.

Vonroy, Jülich Herczs. vsa
2370 l.

Venthis, la, vs Francz. or-
szág' Calais oszt. 3900 l.

Ventose, a' szeles hónap, ha-
todik hónapja a' Francia
Reszpublika kalendariomá-
ban, 19-dik Febr. 20-ik Már-
ciusig tartott.

Ventotiano, **Vendutena**, egygyi-
ke a' Ponti szigeteknek a'
Tyrrenumi tengerben, 4
mfdre ész. felé Ischia szi-
getétől, 1/2 mfdre hoszszú,
és ahol se szélesebb 500
lábnaál, kis kikötő helyel;
termékeny, és csak 1769
esztendőből fogva mintegy
300 embernek lakhelye.

Vep Wettendorf, hoszszú mag-
gyar mvs Vas Várm.ben
Szombathelyhez 1 1/2 mfd
F. U. Gróf. Erdödy, kinek
kastélyával diszesítettik.
Lak. magy. kath. számok
950 tulajd. pléb. és temp.
mal, és termékeny föld-
del. Itten sok Czigányok is
laknak, kik robotákra is
unszoltatnak.

Veprinaz, mvs Istriában; tar-
tozik a' Kastua uradalmá-
hoz. Földe jó bort, olajfa-
bogyót, gesztenyét, bahér-
fát, és rozmaringot terem.
Lak. mint híres vadászok
isméretesek.

Verg, Virri, vs, és kis kikö-
tő Spanyol Granada tart.
ban, a' Cartagenai (Gol-
fó öbölnél.

Vera, nagy helys. Spanyol
Navarrában Pampelona me-
gyében, Francz. ország' ha-
táránál.

Vera, **Verataser**, **Gallico**, fő-

- vize Maczedoniának, Görög orsz. ban, melly a' Salonichi öbölbe szakad.
- Vera**, fő Lomb. Vel. Kirs. ban melly Pavesano tart. legalsóbb részében ered, és Pavia vsához Pó főba ömlik.
- Vera Cruz**, törvénytészes kerület új Spanyol ország' Mexico V. Kirs. Tlascala tart. nyában, 4141 □ mfdet foglal térsége, 156000 l. Fő vsa
- Vera Cruz**, (19° 11' 52" É. Sz. 98° 29' N. H. Párisói) Mexico tenger öbölnél fekszik 16000 l. nem elég bátorságos kikötővel; melly ész. tájjáról ingó homokkal 's nyug. ról egéségtelen mocsárokkal kerítettik a' vsnál csak két bástya védelmezi, de meszszebb a' vs. tól mintegy 400 francz. ölnyire S. Juan d' Ulloa várától oltalmaztatik. A' vs legnagyobb általmérője mintegy 700 francz. öl, szép egyenes útszáji, és tengeri kövénált csillag klárisból épült házai vagynak. Vera Cruz vala eddig egész Spanyol Amerikának legnevezetesbb kereskedőhelye, America' kincseinek természetes közép pontja, minden új Spanyol orsz. ból kijövé terméseknek, és portékáknak, valamint azoknak is mellyeket Europa ide szállít, tárhása. De kiváltképen virágzott e' vs midőn minden 2 esztendőben az előtt kikötőjét a' Cadixi nagy Spanyol hajók töltik vala, mellyek itte rakván portékájokat, érettek aranyt, ezüstöt, kose-nillabogárt, bőrt, vanilliát, indigót, jalappát, és más termékeit ezen gazdag tájjnak viszik vala vissza
- Spanyol orsz. ba. Itt szállott ki hajójából Cortez, Mexico hódoltatója 1519 Apr. 21-kén.
- Vera Cruz**, l. Heil. Geistland.
- Vera de Placentia**, kis tart. Estremadura Spanyol tart. ész. végén. Ezen tartományocská csak egy völgyből áll a' hegyek közt, melly mintegy 12 mfdre terjed, és mindenütt termékeny.
- Veragua**, új Spanyol ország' Gvatimala törvény ker. nek déli tájja a' Darieni földszorúlaton hegyes, de ezüsttel bővelkedő. Fő vsa S. Jago de Veragua.
- Veragrt**, p. Celt. Italiában, Centronok mellett, Alpesek tövében, lakott nép; fő vsok Octodurus (Martign) Rhodanus vize keresztül foly rajta.
- Vera Paz**, új Spanyol ország' Gvatimala törvény ker. nek tart. nya, Honduras öbölnél, hegyes, de csokoládébabbal, kassziával, szasszaparillával, mézzel, viaszszal, és más többel bővelkedik. Hasonnevű a' fő vsa, melly máskép Cobannak is neveztetik.
- Verapole**, keleti India' Bombay Angol Helyt. Travankor tart. nyának helysége, egy kath. Szemináriummal, Karmeliták' klastromával, és mind a' két nemnek való Katechuménus házzal. 1791-ben Tippu Sahebtől elrontattott.
- Verataser l. Vera**, fő Bosniában, Horváth országi határon, Száva főba ömlik.
- Verbenico**, vs, a' Dalmáciai Veglia szigetén, hasonnevű hegynek tövében, 1200 l. 1 kastéllyal, és egy bátorságtalan mocsáros kikötővel.
- Verbicze**, tót mvs Liptó Vár-

- megyében F. U. a' K. Kamara, lak. elegyesek Vág, és Szereczka vizek mellett. 46 kath. és 1280 luth. l.
- Verbo**, *Werbowe*, *Urbau*, tót mvs Nyitra Várm. Galgócztól 3 1/2 óra, F. U. a' Csesthei uraság, 400 h. 6000 l. kath. templ. mal, és evan. orat. mal, harminczaddal, 's szőlő miveléssel. Itten sok szabók laknak, kik sok paraszt ruhákat készítenek az eladásra.
- Verboz**, *Werbowce*, nagy és népes tót falu Nyitra Várm. Jawornik hegység mellett a' Morvai határon. Berencsurad. hoz tartozik. Lak. nagyobb részént lutherán. kath. és luth. templommal, harminczaddal, és serfőzházzal.
- Verbosano**, nagy vs Bosniában, mellyben sok török kereskedő, és kézi mives lakik.
- Vercelli**, (45° 31' É. Sz. 23° 49' K. H.) Vercellese tart. fő vsa Piemontban, a' Santhiai mesterséges főnak Sestába szakadása mellett; Püspök lakhelye 1616 l. Az emlékezetre méltó Mediolanumi kapuval, S. Maria-maggiore templomával, tanátházzal, a' nagy ispitállyal, és a' Helytartóság palotájából ékesítetik 's a' t. Itten az asztalosok mesterséges portékákat készítenek. Kereskedés: gabonával, riskásával, hüvelyes veteménnyel, szénával, és más földveteménnyel üzetetik kétszer szokott eszterdönként tartatni vásárt, mellyek nagy hasznára szolgálnak.
- Vercellese**, bizonyos birtok Piemontban, mellynek határai ezek: ész. ra és kel. re a' Lomb. Vel. Kirs. délre Montferrat, és nyug. ra Canavese tart.
- Verchen**, *Verken*, hivatal, és nemes Kisasszony klast. elő Pomerániában, Peenó Cumérovei tóból való kifolyásánál.
- Verde**, (mare) az Atlanticumi tengernek egyik része, melly a' zöld foktól, és a' Nigritziai parttól egészen a' zöld fok szigetjéig terjed.
- Verde**, l. Zöldfokszigetek.
- Verdeck**, l. Overlop.
- Verden**, Herczs. Német orsz. Vesztfáliai ker. melly délre Hoya Grófs. tól, nyug. ra Bremen Herczs. tól, ész. ra pedig, és kel. re a' Lüneburgitól határoztatik, mintegy 6 német mfd hosszú, és ugyanannyi széles, 16090 l. 's 220 faluval. Ez előtt Püspökség volt, mellynek a' Vesztfáliai békekességek birtokai elvétetvén Svétzia orsz. hoz kapcsolattak. Később ezen Herczs. az ész. háborúkban nagy Somma pénz' lefizetésért a' Braunschweig Lüneburgi Választó Fejedelemnek engedtetett által; minekutána 1719 történt alkuban Svéd orsz. egészen lemondott volna róla. Az újabb időkben Francz. ország' Vesper torkolat osztályának állító része volt; most Burkus Királyé. Fő vsa
- Verden**, *Verdia*, (52° 55' 37' É. Sz. 26° 52' 24' K. H.) a' hajókázható Aller fő mellett, 594 h. 3600 l. 's deák oskolával. Szomszédságában vagyon az Uhlemüllü savanyú víz, melly a' Pyrmontéhoz hasonló.
- Verdnik**, mvs, Slavoniában, Szerem Varm. ben, Rumától 1 1/4 óra. Illoki urad. hoz tartozik. Lak. Illyru-

- sok és ó-hittek. Vásárt tart.
- Verduitz**, *Verdiso*, kis vs Török orsz. Rum-ili tartományában, a' fekete tengernél.
- Verdun**, Verodunum, (49° 9' 24" E. Sz. 23° 2' 41" K. H.) nagy 's erős ker.béli fő vsa a' Francz. ország' Maas oszt. Maas fónál, 10170 l. Bőr, Sersch, Liqueur, Konfektfabr.val, olajjal's t. ef. kereskedik.
- Verdun**, vs Francz. orsz. Tarn és Garonne oszt. Garonne fónál 3440 l.
- Verébély**, Matra Verébély, falu Nógrád Várm.ben, Zagyva vize, és Mátra hegye mellett, Szakálltól 4 1/4 óra, F. U. Almási fam. Lak. Magy. kath. A' mellette lévő Sz. kút, és egyes Boldog Aszszony képtől nevezetes.
- Verébély**, Wreble, vidám magyar mvs Bars Várm.ben, Zsitva mellett, F. U. az Esztergomi Káptalan. Lak. Tótok, Magyarok; több nemes Kuriákkal, pósta-hivatallal, 1 híddal, és kath. pléb. templommal, Lak. mind kath. számok 1060.
- Vereczke**, (alsó) Orosz mvs Beregh Várm. a' Gallicziába vezető útnál, söhivatallal, harminczaddal, és pléb.val. Itt gyakran az úgy nevezett magyar gyémántok, v. is szép kis hegyi kristályok találatnak.
- Vereinigte Staaten v. Nord Amerika**, l. Északi egyg. Amerikai szabad köztársaság; és szövetséges Statu-sok Amerikában:
- Vereinigungs-Insel**, l. Napoleon szigetje.
- Veroro**, sziget, Malaccából Asiába vezető útnál, 7 mdre Diliifótorkától. Ezen szigetben azok a' hajók, mellyek ezen az úton mennek, frisz vizet szoktak meríteni.
- Veres tenger**, v. az Arabiai tengeröböl, a' Törököknél Meccai tenger; ez tengeröböl Asia és Afrika között mellynek hosszúsága 300, a' legnagyobb szélessége 60 ném. mfdnyi. Ész. felé Suez száraz szorúlattal, melly által a' közép tengertől el választatik k. felé Arabia, d. felé Babel-Mandeb tenger-szorúlat, melly által egész 'smindaz Oceántól elválik végre ny. felé Habessinia és Egyiptom határozzák. Sok kösziklámi miatt a' hajókázásra igen veszedelmes, de ma igen kevéssé is hajókáztatik minek utánna az út kel. India felé Afrika körül feltalálatott; nevét a' sok veres kláris száraktól vette.
- Veresto**, kis fő, Campagna di Roma Pápa tart.nyában, melly Teverone főba szakad.
- Vereto**, *Santa Maria di Vereto*, kis vs, a' Nápolyi Terra di Otranto tart.ban.
- Verfeil**, vs Francz. ország' felső Garonne oszt. 2140 l.
- Vergara**, l. Bergara.
- Vergato**, csekély vsa az Egyházi Bologna birtoknak, Reno fónál, délfelé 3 mfdre Bolognától.
- Vergellus**, kis fő alsó Italiában. Ezt Hannibal merő Rómaiak holt testeivel hídaltatta által, 's úgy vezette által hadi seregét.
- Vergora**, falu, Dalmáciában, hason nevű tónál; hajdan igen népes mvs volt, de a' kiáradás miatt szegénységre jutott 's lakosaitól nagyobb részént elhagyatott.
- Verja**, kis régi vsa a' Spanyol Granada, tart.nak.

Veria,

- Veria**, Deroea, Macedoniának vsa Görög orsz. ban, Salonich öblének általellenében.
- Veritas**, vs déli Amerikában, Spanyol új Granada vicze Kirs. nak Popayan tart. nyában, hol a' legjobb Kanas-ti dohány terem.
- Verirungsthal**, 26 órajárásnyi hosszú völgy, melly ritkán látogattatik emberek-től, Egyiptomban, Kahirra és Suez közt.
- Verlach**, l. Ferlach.
- Verlia**, kis vs, Natoliában a' Marmorai tengernek ész. partján.
- Verlica**, kis erősség, Dalmátiában sziklás domb' tetején közel a' Zetina fő' tor-kolatjához.
- Verlornen Sohns-Insel**, (az elvesztetett fiú' szigete) a' barátságos szigeteknek egyike, Ausztráliában.
- Vermajo**, tengeri helys. Spanyol ország' Biscaya tart. nyában 1 kikötővel.
- Vermajo**, nagy fő déli Amerikában, melly a' Cordille-rekből ered, és Paragvay-ba szakad.
- Vermonton**, (47° 41' É. Sz. 21° 8' K. H.) vs Francz. orsz'. Yonne oszt. 2300 l. és szö-lő műveléssel. Szomszédsá-gában vagon az Arcisi cseppköves nevezetes barlang.
- Vermejo**, vs Biscaya' tengeri partján, szép kikötővel.
- Vermont**, (42° 43' 50'' É. Sz.) ész. Amerikának szabad köztársasága, Connecticut, Otter-Creek, Onion-River, Lamoille, Mischiscoui, és Pultney fő mellett, 's a' t. 414 □ mfd nagys. 's 25,020 l. A' zöld hegy foka által a' kel. és a' nyug. részre osztatik, Champlain tóval. A' nyug. részében vagon: a'
- Benningtoni Grófs.** Rutland, Addison, és Chittenden Grófs. a' keletibet pedig: Windham, Windsor, és Orange Grófs. találtatik itt, vas, fa, gyapjas állat, vad állat, hal, 's t. ef.
- Vermo**, Istriának mvsa 1/2 óra járásnyira Fiumetúl.
- Vernate**, Helysége Piemonti Tenda Grófs. nak.
- Vernazzo**, Gouua Herczs. helysége, a' tengernél.
- Vernot**, falu Francz. orsz. keleti Pyrenaei oszt. ban meleg ferdökkel.
- Verneuil**, Vernolium, (48° 44' É. Sz. 18° 35' K. H.) vs Francz. orsz. Eure oszt. 700 és 5280 l. Eure fő mellett. készítetik itt gyapjú matéria, bőr, és vasportéka.
- Vernon**, (49° 6' É. Sz. 19° 9' K. H.) vs ugyan ott, Seine főnél 4070 l.
- Vernoux**, vs Francz orsz. Ardeche oszt. 2220. l.
- Verőcze**, *Werowce*, magyar falu, Neograd Várm. jó hal, 's néha viza fogással, és köszénnel.
- Verőcze Vármegye**, Cottus Verőczensis, Verovitzer Gespanschaft, Slavoniának nyug. északi részeit foglalja; az É. Sz. 45° 16' és 45° 59' a' K. H. pedig 34° 58' és 36° 48' 15'' alatt fekszik. Ész. ról Somogy, Baranya és Bács Várm. kel határos, holott azoktól a' Dráva, ettől pedig a' Duna választja, kel. ról Szerem Várm. délről a' Bródi Határ őrző Regiment, és Posega Várm. magas és erdős hegyekkel, nyug. ról pedig a' Horvát Sz. Györgyi katona vidék környékezi. Földe róna 's bőtermékenységű, gazdag a' gabonának minden ne-mében, déli és délnyugoti szélei hegyesek, jó bort

és gyümölcsöt teremnek kivált Verőcze és Oráhovicz vidékei. Főia' határos Drávan és Dunán kívül mind csekélyek, és inkább patak nevet érdemelnek, ezek közül jelessebbek: a' Karasicza, ez Posega Várm. Szélein ered Melyány és Szekulincze faluk környékeiben a' Verőcze jár.ban, ész.nak és kel.nak irányzott folyásában számos patakoktól u. m. Vucsicza, Vucsinszka's a' t. öblösítettik, Walpó és Petrievcze falait mosogatván az Eszéki járásban Petrievcze alatt a' Drávába ömlik; a' Brána na vize Verőcze vidékeit nedviti; a' Csagyavicza, melly csatornábaszorítottván Kapincze falu felett a' Drávába szakad; a' Vuka, Borovik környékében a' Diakovári jár.ban ered, Koprivna tájékán Szerem Vármegyébe tér, és Vukovárnál 30—40 lépésnyi széles torkolatjával a' Dunába szakad. Mocsárjai közül nevezetesebbek: a' Kologyvári vagy is a' Palacsai és a' Dombéi mocsárok. Nagysága 83 □ mfd; 131000 népességgel. Lakosi Illyrusok, Németek, Rácok, és csak Eszék körül találtatnak kevés számmal Magyarok. Kath. ó hitűek; kevés eggy, görögök, luth. és ref. a' Zsidóság itt is tenyészik szokot mesterségét üzven. 1 erős várat, 1 Sz. királyi vst, 1 püspöki vst, 9 mvst, 237 falut, és 7 pusztát számol. Portája 70. A' Verőczei, Diakovári és az Eszéki járásra osztatik. A' Zágrábi, Pécsi és a' Diakovári Püspöki Megyékhez tartozik. Fő vsa Eszék.

Verőcze, Veroviczium, É. Sz.

45° 51' K. H. 35° 15' 30'' alatt, mvs hasonló nevű Várm.neknyug. északi szélein Babocsától 4 órányira, F. U. a' Verőczei Gróf Pejácsevits, kinek díszes kastélyával ékesítettik. 3200 kath. 70 ó-hitű, és 106 Zsidó lakosokat számol; nagy részint Illyrusok, kevés Németek és Rácok. Vagyon tulajdon pléb. és Szentegyháza Sz. Rókus tiszteletére szentelve; a' Sz. Ferencz szerzetesinek klástromja, Lovasság kaszárnyája, levéltárja's a' t. Környéke kies és Brána pataktól nedvítettik; délről fekvő hegyeiben jó gyümölcs és bor terem; látni itt három kápolnákat is ugymint: a' Sz. György, Sz. Háromság, és a' Sz. Kereszt kápolnájit;

Verola-Alghisi, kis vsa Velenzei Bressano tart.nak.

Verolengo, Piemont városa 4020 l.

Veroli, Verulae, régi kis vs az Egyházi birtokokban.

Veromandui, Viromandni, Galliában Attrebatések mellett, Isara vizén fellül, (hol mái Vermandvis) lakott nép; fő vsok Augusta Veromanduorum (St. Quentin)

Verona Augusta, Catullus házája, híres, régi, nagy vs, l. Verona.

Verona, régi, nagy, 's díszes fő vsa Veronese tart.nak Lomb. Vel. Kirs.ban fekszik (48° 41' K. H. és 45° 26' 2'' É. Sz.) igen szép rónában, melly hegyektől kerítettik, Etsch vize mind a' két oldalán, 4 híddal, mellyek a' fő átfal kettővé szelt vst öszvekötik, ámbar a' bal parton fekvő vsi rész hostáthoz inkább mint

vshoz legyen hasonlóbb. Verona vsa szép, bátor, régi izlés szerént legyen építve köre 2 geogr. mfd, és némű némű erőssége is vagyon. Útszái többnyire görbék, és szorosak, mellyeknek oldalain a' gyalogokra nézve fedett tornácok vagynak, de mindazáltal némelly szép útszái sem hibáznak. Lakosinak száma 35890 megy. A' legtöbb épületek, hidak, és fedett tornácok' pallókövei márványból valók, mellyet Verona körül 35 helyeken törnek, de kiváltképen Baldo hegyén, hol festő föld is ásatik. Széke egy Püspöknek, kinek kathedrális temploma jeles régi, gothusi épület. A' közönséges piacok között Piazza dei Signori nevezetesebb, azontánácsházzal, a' mellyen e' következő híres Veronai születésű férfiaknak látzatnak díszes szobraik, u. m. Catullus', Æmilius, Macer', Cornelius Nepos', idősbb Plinius', Vitruvius', Hieronymus Fracastor', és Marchese Maffei halhatatlan férfiaké. Jelesek az itt találtató képeknek, régiségeknek, 's egyéb ritkaságoknak szép privat gyűjteményei, számosak itt és ezen tájban mindenféle római régiségek is, mellyek közzül a' római Amphitheátrum, melly Arenának nevezetik, leginkább méltó az emlékeztetere; ezen roppant fényes régi épület tojásformájú 464 lábnyi hosszú, és 367 széles, köre 1331 lábat foglal; köröskörül 45 sorban szép márvány székéklátzatnak, mellyek 22000 embernek könnyen helyt adhatnak.

Ezen Arenában, melly most is jó állapotban tartatik, máiglan is némellykor állatokkal küszködések történnek. Tudománybéli intézeteihez: a' fő iskola, az Academia Philarmonicorum, mellynek gyülekező helye falaiban számos emlékjelek 's felírások találtnak, mellyek részént a' vs tájában ásattak ki, részént pedig máshonnét gyűjtettek ide öszve. Jeles a' kápiró Academiája is. Számosak tímárműhelyei, jó bőrkesztyű, selyem és gyapjúmateria fabrikákkal. Kereskedése az Alpeken keresztül virágzó.

Veronese, tart. hajdan a' Velenczei Köztársaságban most Lomb. Vel. Kirs. ban Etsch folyta mellett, a' Tridenti Püspökség, il Vicentino, il Paduanó, il Polesine di Rovigo, Mantua, és Bresciano tart. közt. Gyönyörű egészes, 's termékeny tart. melly déltől ész. felé 10—12 mfd hosszú, és nyug. ról° kel. nek kevesé szélesebb; olajjal, borral, és baromfival bővelkedik leginkább. 1801-ben nagyobb része Austriához, a' többi pedig a' Csiszalpinai köztársasághoz csapatott a' Posonyi békeségtől pedig, (1805) az Olasz országi, alsó Etsch osztnak volt állító része, most a' Lomb. Vel. Kirs. nak tart. nya.

Vorpeléth, mvs Heves Várm. ben. Tarna járban, a' nevű fő víz mellett, Egertől 1 1/2 óra. F. U. B. Brudern, és más uras. Lak. Magy. kath. tul. pléb. jó határral, és gyümölcsös kertekkel.

Verra, Vella, fő a' Genuai

Herczs. ben melly az Appennini hegys. ben ered, és Sarzanán felül Macra főba ömlik.

Verraether-Eyland, l. Niuta-butabu.

Verre, hegyfok, az innenső Calabriában, Nápolyban.

Verrez, Vitricium, kis vs, Piemont' Aostai ker. Doria, 's Baltea fónál, erős hegyen épült várral, és 150 ház.

Versa, fő a' Pavesano tart. ban, melly Piacenzai határon Pó főba szakad.

Versailles, (48° 48' 21' É. Sz. 19° 47' 7" K. H.) szép, új, 's kellemetes fő vsa Franc. orsz. Seine, és Oise oszt. Páristól nyug. felé 4 óra járásnyira, 27500 (hajdan 80000) l. róna tájban fekvén egyenes, 's szép épületekkel ékesített utszákkal körkedik; a' Revolutió előtt XIV Lajos idejétől fogva Francz. ország' Királyai' fényes lakóhelye, mellynek felépítése 1000 milliónál több Livrebe került. Főbb jelességei közé tartozik a' szép 's igen hosszú kert, mellynek ugrókútja 80 labnyira lövelői a' vizet. A' közönséges könyvtár a' szép ispitály, a' Lyceum, Atheneum, Gymnasium, musika, földmérő 's lovagló iskola, a' némasiketek intézete, a' földmíveléstársaság, híres fegyverfabr. automasi óraintézet, 's t. ef. Ezen vs most a' Püspöknek, Praefectusnak, a' főbenjáró dolgokat illető, polgári, és kereskedésre ügyelő törvény széknek lakhelye. A' nagy Parkban fekszik ama' híres Sz. Cyr Aszszony apátság, melly Maintenonné Aszszonyságtól fun-

dáltatott, most a' Francz. Prytaneumnak széke.

Versche, fő, melly Sveczia országi Lapplandban ered, és a' fejez tengerbe ömlik.

Verschots, vs Francz. orsz. felső Rajna oszt. 3670 l.

Versocz, (Werschütz) (45° 4' 26" É. Sz. 38° 59' 30" K. H.) nagy mvs Temes Várm. F. U. a' K. kamara 6000 Német, Rác, új-Görög, és Magyar l. 1400 h. jó bor, selyem és riskása természettel, (már 1783 esztendőben 16000 mérő riskása arattatott bé, most sokkal több) Vagyon selyem fabr. lovas katonák' kaszárnyája, kath. és nem egyesült görög templom. A' Verseczi nem egyesült görög Püspök' lakhelye.

Versmold, vs, Vesztfaljai ker. ben Ravensberg Grófs. ban, templommal, 2 oskolával, 180 h. és 930 l. kik közt vagy 117 takácsok, ezek esztendőnként 346000 frankot érő vászont készítenek.

Varsoy, *Varsouz*, kis vs Gex tart. ban, a' Genf. tónál, hason nevű fő mellett, melly ezen tóba ömlik, tágas révvel, melly nagyobb hajókatis birhat. Vagyon 1 téglaegető kemenczéje, porcellán fabr. és néhány 6-rásai.

Vértes, szőlőhegy, Komárom Várm. Pest vsától 7, Székes-Fejérvártól pedig 4 mfd-re jó borokat nyújt.

Verton, vs Francz. orsz. alsó Loire oszt. 4030 l.

Vertus, Virtudum Castellum, vs Francz. Marne oszt. régi várral, 2600 l. és szőlőmíveléssel.

Verue, *Verua*, kis erős vs, kösziklán, Piemont' Aosti tart. ban, közel a' Póhoz, a' Guerbignan'i kis vár ál-

tal védelmeztetik, melly közel ahhoz hasonló képen kösziklán fekszik.

Verulamium, vs Britannia Rom. Catyevchlanusok földén, Caesartól megvéte-tett, hol most St. Albans.

Verviers, szép vs Lüttichi Herczs. ben, Wege főnél, Hodimont, Francomontu, és Ensival szomszéd helyei-vel, 16000 l. számlál; legbe-cesebb posztó fabr. válasz-tó vízzel, fekete szapan-nal, és jó pastétom sütés-sel.

Vervius, (49° 50' É. Sz. 21° 34' K. H.) szorgalmas kis vs Francz. orsz. Aisne osz-tály ker. béli fővsa, fekszik dombon, Sarrehez közel, 3000 l. Linon, és batiz-gyólc s fabr. Gabonával, és gyolcsal kereskedik.

Verzulo, kis vs Piemont' Sa-luzzo birtokában, 5000 l.

Vesitani, p. Hispaniában lakott nép, Osca (Huesca) megvett fő vsokból Helvius vezér 20 mázsa, 438 font ezüstöt vitt Romába.

Vescovato, 3 vagy 4 mfdnyi darab föld a' Lomb. Cre-mona tart. ban, hasonnevű főhellyel.

Vesle, kis fő Francz. orsz. ban melly Aisne oszt. ba szakad.

Vesty, **Veilly**, kis vs Francz. orsz. Aisne oszt. Vesle fő-nak Aisne-be szakadásánál.

Vezoul, **Vesolium**, (47° 50' É. Sz. 23° 43' K. H.) régi, és szép fő vs Francz. orsz. fel-ső Saone oszt. teke formá-jú hegynek tövén, 5400 l. és 1 pléb. templ. mal. A' földterméseivel kereskedik. Közel ide vagyon Frais-Pnit forrása, melly közön-ségesen kicsiny, de néha úgy megárad, hogy vize az egész tájjéket elborítja.

Vessini, p. Sabinusok' mara-déki, Rel. Italiában, A-ternus vize partjain egész tengerig kiterjedtek; ifja-ik vadászat-szeretők vol-tak; L. F. Camillus és D. Jún. Brutus CC. alatt fegy-verre mertek kelni a' Ró-maiak ellen, de Brutus ál-tal megaláztattak, Cutina és Cingilia vsaiktól meg-fosztattak; egyéb vsaik vol-tak: Angulum, hol most Ortona, Pinna, most Cit-ta di Penna, 's a' t.

Vesula Viso, 9387 lábnyi ma-gas hegy a' Cotti Alpesek között, mellyekben a' Po-fó 2 forrásból ered.

Vesuvius, Monte di Somma, régi tűzokádó hegy, melly-nek vizsgálata öregebbik Plinius életének vesztébe tellett; ez most is napról napra irtóztató képen dü-hösködik, a 1/2 órányira délfelé Nápolytól a' tenger-től pedig, mellynek színe felett 3680 láb. emelkedik 1 órányira fekszik. Csúcsa tekeforma, ennek alapja 30 Olasz (15 óra) mfdet foglal körében. Szünet nél-kül füstölög, mellyben éj-jenként lángok látszatnak, A' mi időszámlálásunk' kez-detétől fogva csak mintegy 30 fő kitörések számláltak, ezek közt a' 79, 472, 1631, 1694, 1767, 1779, 1794, és 1805-dik esztendőben tör-téntek, a' legnevezeteseb-bek, az 1794 esztendőbeli kiütés által a' gyönyörű Torre del Greco nevű hely-ség, mellynek 15000-nél több lakosi voltak, semmi-vé tétetett. Ezen történet-kor a' hegy' teke forma te-teje öszve rogyott, melly által magassága szembetü-nően megkissebbedett; u-gyan akkor Somma, és Or-

tojano szomszéd hegyei a' rettenetes földindulás, és ménkövek által csak nem tenkre zúzattattak. Az egész hegy nagyobb részént lávával, salakkal borítatik; némelly tájjékokban, kiváltképen a' tenger felé gyönyörűséges kertek 's jó borokat termő szőlők virítanak bő termékeny földén, 's onnét van, hogy ezen tűzokádó körül sok faluk, és mezei házak elszórva látszanak. — Ezen hegy csoportossan látogatattik az útazóktól, a' mi valóban nem is olly veszedelmes mint tartatott; sőt 1801-ben 8 mérész Francia a' tűztorok' belsőjébe ereszkedett, melly veszedelmes próbának most már számosak követőji,

Veszprém, l. Weszprém.

Veteráni-barlang, Temes Vár.b. ó-Orsovától 4 órányira, Duna vize' bal oldalán, Tamantisches hegyben. A' barlang nagysága csaknem egy a' hegynek térségével. Bemenetele, melly 2—3 lábnyi hosszú nyíladék, bokroktól fedeztetik. E' téres barlangnak borzasztó setétségét a' hegy tetőn találtató luk hígítja, mellynek általmérője mint egy 8 láb. lehet. Megtér a' barlangban könnyen 400 ember. Gróf Veteránitól vette nevét, ki azt 1693-ban 300 emberrel megrákatta, de nem a' legjobb kimennetellel, mert dühös véd után a' 300-ból megmaradt katonaság a' Törökök ígája alá jutott. Hasonló sorst tapasztalt 1788-ban Stein Major is harisnyásaival.

Vettiakotta, vár kel. India' Travankor Kirs.ban, a' My-

sorei határszélen.

Véts, Jets, Erdélyben. Tor-da Várm.ben Maros vize mellett fekvő mvs, Szász Régentől, 1 óra. F. U. G. Kemény. Lak. Magy. Oláhok, ó-hitű és ref. pléb. val és templommal; régi várral, és vásárral.

Votsschau, kerítettlen vs Alsó-Luzáciáb. Kalau ker. Spree fő mellett, 200 h. kastéllyal, sok takátsokkal, és jó lenvásárokkal.

Vettones, Hispániában, Lusitanusok mellett kel.re Dnius, Tagus, és Anas vizek között lakott nép; ettől verettetett agyon Hamilcár; fő vsok: Lancia Opidana, hol most Gnaarda, Lancia Transcudana, hol most Cindad Rodrigó; Igaedita, hol most Edania.

Vetulonii, Vetulonia vs Itáliában, Arnus és Umbro közt, Tengertől nem messze; most pora sincs.

Veurne, l. Fürnes.

Vévay, l. Vivis.

Vexin, kis vidék Francz. orsz. ban, Francia, és Normandi Vexinre osztatik. Amaz kel. felé, Ile de France mellett fekszik, és most Seine és Oise oszt.nak állított része; az pedig nyug. felé Normandiában, most alsó Seine oszt.nak egyik vidéke. Mind a' kettő gabonára nézve igen termékeny.

Veyre, le, vs Francz. orsz. Puyde Dome oszt. 3230 l.

Vezelize, kis vs Francz. orsz. Meurthe oszt.

Vesere, fő Francz. orsz. ban melly Correze oszt. hegységében, ered Usseltől 2 mfdre. Brive, és Montignac felé folyik, és 15 mfényi folyás után Limenilnél

- Dordognébe szakad.** Legnevezetesebb mellék főja Correzé.
- Vezseny**, magyar falu heves Várm. a' Tisza mellett, ezen általmenetellel; tekerős békákkal kereskedik.
- Viadrus**, Viader, most Oder fő víz.
- Viana**, vs, Spanyol ország' Navarra tart.nyában, Ebro fő' bal partján, jeles nagy híddal, 3900 l. szőlő és se-lyem műveléssel.
- Viana**, (41° 39' É. Sz. 8° 51' K. H.) vs, Portugallia' Entre Minho e Duero tart.nyában, Lima fő torkolatjánál, 2001 h. és 7000 l. Em-lítésre métó benne: a' ka-tona Akademia, a' homo-kos kikötő, egy kastély, és 1 világosító torony. Halá-zattal kiváltképen foglalato-skodik.
- Viana**, hegyfok, Portugalli-ában, Lima torkolatjánál, hasonnevű vs mellett.
- Vianden**, Vianen. vs Luxem-burg Herczs.ben 1300 l. posztó fabr. timár mühe-lyekkel, és szőlő műveléssel.
- Vianen**, vs déli Hollandiában, Lech fő' bal partján, 1800 l. E' vs' nyugoti tájján fe-küsznek Bakestein várának omladékai. Jeles Vianen-hez közel a' Vianensche Busch' liget is, az Amali-ensteini mulatóházzal. Lo-vai e' vidéknek a' híres Friz-landi lovakkal tartósságra, és szépségre nézve vetélked-nek.
- Vianne**, vs Francz. orsz. Tarn oszt. 2030 l.
- Viareggio**, Vorreggio, helys. és Lucca Herczs. ker.béli főhelye, a' Liguriai tenger-nél; itt vagy az egész Herczs.ben egygyetlen egy kis kikötője, mely erős torony által védelmeztetik.
- Vias**, vs Francz. orsz. Herault oszt. a' Louraut főnek kö-zép tengerbe szakadása mel-lett.
- Viasdow**, ferdőkkel, csator-nákkal és kertekkel feléke-sítetett mulatóház, Warso-tól 1 mfdre, visztula főnél.
- Viasi**, Ugast, vs Slésia' Op-peln Herczs.ben, Kladrnitz fő mellett, F. U. a' Breslá-ui Püspök.
- Vic**, vs Francz. orsz. felső Py-renéusi hegyek oszt. 3000 lak.
- Vic**, vs Francz. orsz. Muerthe oszt. Seille főnél 2400 l. és harisnya fabr.
- Vicarello**, helys. Olasz. orsz'. Pápa tart.nyában, Bracci-ano főnél híres ásványos ferdőkkel.
- Vic en Carladex**, vs Francz. orsz. Cantal oszt. 2050 l.
- Vic en Losse**, vs Francz.' orsz. Gers oszt. 3050 l.
- Vicentino**, vidéke a' hajdan! Velencei Lombardiának, Olasz orsz.ban, Veronese, Paduano, Tarvisimárk, és a' Tridenti Püspökség közt, Gyönyörű, termékeny 's marhával bővelkedő tart. olly annyira, hogy már régenten Velence kertjé-nek 's mészárszékének ne-veztetett. 1801 esztendőben Austriához kapcsolatott, a' Pósonyi békeségtől fog-va (1805) Olasz orsz'. del Bacchiglione osztályához tartozott; most Lomb. Vel. Kirs.nak tart.nya. Fő vsa
- Vicenza**, Vicentia, (29° 12' 50'' K. H. és 45° 31' 42'' É. Sz.) Bachiglione, és Reco-ne fők mellett, 2 hegy közt lévő rónán fekszik 10 mfd-re Velenczétől, és 24 mfd-re Mailandtól; külső for-mája rendetlen; köre 1 mfd; kettős fal keríti, és derék felleg vártól védet-

tetik. Püspök lakóhelye, 30000 l. 75 templ. és kápol. 27 klastrom. Ezen vsban született Palladio, ama' híres építő mester 1580-ban a' kinek mesterségét maiglan is több mint 20 fényes épület hirdeti, ezek közül nevezetesebbek: az Olympiai Játékszín, ez a' régi Amphitheátrumok formájára építetett, és az Olasz nyelv pallérozására ügyelő társaságnak (Academia Olympiorum) gyűlés helyül szolgál, a' tanácsház; a' kölcsönözőház; (Monte de Pietà) holott egyszersmind köz könyvtár is áll; Palladio remekei közé tartozik az Isola (sziget) nevű piácson fekvő ékes palota is holott a' fenn említett két fók egymásba szakadnak. A' templomok közt emlékezetre méltók: a' Püspöki fő templom; a' Sz. korona temploma, ékes nagy oltárral, és Veronese Pál szép képíratjával, mely Krisztus U. imádtatását a' 3 Napkeleti Bölcsék által adja elő; a' Sz. Lőrincz, és Sz. Mihál templomai; 's a' t. Régiségei szépek 's számosak, némelyek különös tekintetre méltók. Jelesek a' selyem művei, és selyem fabr. is, mellyben a' fő által hajtattott 's a' selyem letekergetésre szolgáló erőmív kiváltképen nevezetes. Kereskedése virágzó. Környéke a' vsnak igen kellemetes, 's minden termékekben gazdag. Gyönyörűséges mulatóhely a' vs előtt az úgy nevezett Campo - Marzo, sánczal 's fallal kerítettik, belsejét a' híres Palladiótól építetett diadalmi kapu nyitja; köre diszes mezei-

lakásoktól fénylik. Egy órányira a' vstól magasbb helyen fekszik Madonna del Monte nevezetű klastrom, és templom, mellyben nagy búcsújárások tartanak, és némely tekintetre méltó műveket mutat.

Vich, l. Vique.

Vichnye, Vichnovani, Eisenbach, tót falu Bars Várm. ben Selmecc vsához nem meszsze, mellynek birtoka, tót. kath. lakosokkal, 's egy híres ferdővel.

Vichodna, tót falu Liptó Várm. közel a' Vághoz, 236 kath. 1071 luth. l. és postahivattal. Itten jó sajt szokott készíttetni.

Vichy, vs Francz. orsz. Allier oszt. Allier fónál, kellemetes tájban, híres meleg ferdőkkel.

Vic le Comte, vs Francz. orsz. Puy de Dome oszt. attól 1/2 francz. mfdre az Allier fónak partján 4 ásványos víz forrásai vagynak, mellyekből 1 meleg, 2 hideg, és 1 lágymeleg.

Vico, (42° 10' 45" É. Sz. 26° 26' 20" K. H.) vs Piemontban, 3280 l.

Vico, tart. és helys. Corsika szigethen.

Vico di Sorrento, k. vs a' Nápolyi Terra di Lavoro-ban.

Vico Pisano, omladékos vska, a' Toskanai Pisa ker. fekszik dombon, nem igen egészséges tájban. 1200 l.

Vicq, vs Francz. orsz. ban felső Vienne oszt. 2550 l.

Vie sur Allier, (45° 33' É. Sz. 20° 58' K. H.) vs Francz. orsz. Puy de Dome 3060 l.

Via sur Cère, vs Francz. orsz. Puy de Dome oszt. 2100 l. és Font-Salade ásványos víz forrással.

Victoria, erősség a' Molucki Amboina szigethen; közel

- Ambon** fő vshoz, hajdan a' Hollandusok' fő kereskedő háza volt, több tárházakkal; most Britanniához tartozik.
- Victoria**, hegyfok déli Amerikában, a' Magellani út' kezdeténél.
- Victoria**, l. Maskara és Vitoria.
- Viducasses**, Biducasses, Galliában nép és vs, hol most **Vieux**.
- Vidék**, l. új Vidék.
- Vidigneira**, vs Portugalliának Alemejo tartományában 658 h. és 2000 l.
- Viechtach**, mvs, Bajor ország' alsó Dunai ker. 1300 l. és többek fabr. lakja egy ország törvényszéknek, és számtartóságnak. Gyolcsal, zsírral és barmokkal kereskedik. Vannak ércz, és ezüstbányái.
- Vielgut**, falu Slésiai Oels Herczs. ben, Weida fónál, szép herczegi mulató házzal.
- Vienna**, l. Wienn.
- Vieneratz**, Wuczidern, kis török hely Duna fónál, Serbiában.
- Vienna**, vs ész. Amerika' Maryland szabad köztársaságnak Dorchester Grófs. ban, kikötővel.
- Vienne**, Vienna Allobrogum, Francz. orsz. főja, melly Sornac mellett, Correze osztály' határan ered, S. Léonárd, Limoges, Aix, S. Junien, Charbonnais, Availle, Ile-Jourdain, Chavigny, Chatelleraut (ittén hajókázható kezd lenni) Iln-Bourchard, 's Chinon vsokat és vidékeket nedvesíti, és mintegy 24 mfd folyása' után Candesnél Indre főba szakad. Ezen fő már előbb hajókázható volna, ha Aixnál, 3 órával Limogesén alól igen sok vizet elnem vesztené, midőn egy mély gödörbe rohanik. E' főtől a következendő Francz. osztályok veszik neveket.
- Vienne**, (oszt.) Vienne (Creusevel, és Clainnal) Dive, Gartempe, Anglin, Envigne, Bone, és Auzante főknál; a' hajdani felső Poitou tart. t foglalja magában, és 123 □ mfd térségén 253040 l. számlál. Gabonában, hüvelyes veteményben, gyümölcsben, borban, vadállatban, kőszénben, márványban, 's a' többekben, gazdag, 's e' következő 5 ker. re osztatik ugymint: Poitiers, Loudun, Chatellerault, Montmorillon, és Civray ker. re, mellyek mind öszve 31 kantont, és 344 községet foglalnak. — Fő vsa Poitiers.
- Vienne**, (oszt. a' Felső) Vienne, Dive, Vezére, 's a' t. főknál hajdani Limosin tart. nak egyik részét, Marche' egy darabjával foglalja magában; 103 □ mfd térségén 243200 l. számlál. Gyümölcsre, gesztenyére, fára, vadállatra, halakra, 's a' többire nézve termékeny, és négy ker. re részfeltetik ugymint: Limoges, Bellac, S. Prieix, és Rochechouart ker. re, mellyek mind öszve 26 kantont és 224 községet foglalnak. Fő vsa Limoges.
- Vienne**, Vienna, Galliarum, (45° 31' 55" É. Sz. 22° 32' 36" K. H.) régi szép vs, és Francz. orsz. Isere oszt. ker. béli fő vsa, Cere fónak Rhone vizébe folyásánál, 10400 l. Amphiteátromi formában egy sziklás dombnak lapulásán fekszik. A' művek 's fabrikák itt jeles virágzásban vagynak, je

vásson, posztó, papiros, üveg, kard, vas, aczél, és agyú fabrikáiban 4000-nél több ember foglalatoskodik; innét kereskedése is szembetűnő. Épületjei közül jelesebbek: a' hajdani Érseki Szentegyház kettős tornyával, a' Királyi Dauphénnek rég palotája, a' négyszegletű templom Notre Dame de la Vie név alatt, mellynek hajdan római praetoriumnak kellett lenni, az Érseki palota (la Sale des Clementines) ebben tartatott V Kelemen Pápa alatt a' vs nyét viselő közöns. Egyházi gyülekezet, holott többi közt a' Templariusok töröltettek el; most azon jeles épületben széna tartatik. Nevezetesek becses római régiségei is u. m: egy Amphiteátrum' omladéki, valami 100 lépésnyire a' kapun kívül, Avignon felé egy nevezetes piramis 4 szegletű kövekből melly l' Eguillenek nevezetik, és nyilván római sírjel maradéka.

Vienne, k. vs Francz. orsz. Meurthe oszt.ban.

Viennois, vidék a' hajdani alsó Dauphinében Francz. orsz.ban, Rhone mellett, melly délfelé Valentinois tartománytól, és nyug. felé Rhonétól környékeztetik. Vienne fő vsától vette nevét.

Vierherrische, (das) District vagy is a' Négyurak földje, 29 helységből álló birtok felső Rajnai kerhen, Hessesen-Cassel és Rheinfels, Nassau-Dietz, Usingen, és Weilburg Hercegek uradalmok alatt 1774 esztendőben történt felosztás által ezen Districtus egyik fél-

része Hessesen-Casselnek jutott, és alsó Katzenelnbogeni Grófs.hoz csapatott. A' másik félrésze pedig a' Nassau ház közt úgy osztattatott fel, hogy egy negyedrészt Dietz a' másik negyedrészt pedig Usingen, és Weilburg Hercegeknek kerülne birtokaiban.

Vierlender, a' vagy Marschland Elbe mellett fekszenek közel Hamburghoz, Elbe fő ágai közt, és e' következők: a' régi Gamme és az új Gamme, Kirchwerder, és Koszlačke. Ezen Marschland, Hamburg, és Lübeck vsokhoz tartozott, mellyek azt a' Szász-Lauenburgi Herczs.től elszakasztván az 1420 Perlebergi szövetség szerént meg is tartották. Termékenysége miatt nyárban felette kellemetes. Bergedorf itta' leghíresebb hely, mellynek kastélyában a' köz tisztartó lakott.

Vieroff, k. vs, és vár Prusziai Pomerániának Camin Herczs.gében.

Vierraden, vs Uckermarkban Stolpeni ker.ben, Welse főnek Odervizébe való folyásánál 109 h. és 1000 l. Dohány termesztéssel kiváltképen foglalatoskodik.

Veirwaldstaedte, l. Waldstaedte.

Vierwaldstaedti Tó, Helvetziában így neveztetik azért, mivel a' 4 Erdővárosok, vagy is Erdős kantonok u. m: Luzern, Uri, Schwyz és Untervalden kant. közt fekszik. Máskép Luzerni tónak is neveztetik, ámbar ezen név tulajdonképen csak a' tó' északi részének tulajdona, a' hol Luzern fekszik. Ezen tó négy fűrészekből vagy is öhlökből áll,

- a' Luzerni , Kúsnachti , Uri , és Alpnachi tónak is** neveztetnek , és csavardásokkal tellyes. 1392 láb. fekszik a' tenger' színe felett. Hosszasága 9 , és legnagyobb szélessége 4—5 órányi. Partjai gyönyörkötetű durva tájokat képeznek ; de a' kőszirtek , és meredek kőszikla falak hajózását veszedelmessé teszik.
- Vierzon**, (47° 12' É. Sz. 19° 43' K. H.) vs, Francz. orsz. Cher oszt.ban, Eure és Cher mellett, 5700 l. kötél, és gyapjú fabrikákkal.
- Viceti**, vs Nápolyi Capitana-ta tartban, tengernél, 5450 l. és kikötővel.
- Vietri**, helys. Nápoly Kir. in-nenső Hercz.ben, 1½ órányira nyug. felé Salernótól 2560 l. és kikötővel.
- Vietze**, falu, Brandeinburgi Neumarkb. Landsbergi ker. ben, 1 Kir. vashutával.
- Vieux**, falu Francz. orsz. Cal-vados oszt.ban, hol a' 18 század elején mindenféle régiségek, és római pénzek találtattak, Oct. Augusz-tusz Császártól egész Nagy Constantinus' fijáig.
- Vieux Berquin**, vs, Francz. orsz. ész. oszt.ban, 3400 l.
- Vieux Marché**, vs Francz. orsz. északparti oszt.ban, 3500 lak.
- Vif**, vs, Francz. orsz. Isere oszt.ban, 2260 l.
- Vigan**, Le Vigan, vs Francz. orsz. Gard oszt.b. Mont de l'é-peron(sarkantyú hegy) 3850 l. és selyemharisnya fabr.
- Vigevanasko**, hajdan Grófság Mediolánum, Pavia, Va-lencia, és Novara vsok közt 1801-ben az akkori Olasz köztársaságnak i-uttott, később állító része volt az Agogna oszt.nak;
- most Sardinia Kir. birtoka. **Vigevano**, (45° 18' 54" É. Sz. 26° 31' 46" K. H.) k. vs, és Vigevanasko tart.nak fő helye, melly igen kellemetesen Tessinónál fekszik, 3 mfdre Novarától, 11760 l. Püspöknek lakóhelye; kősziklán épült erős vár ál-tal védelmeztetik. Ezen táj-ban sok eperjfa növeszte-tik.
- Viggiano**, vs, Nápoly Kir. Ter-ra di Lavoro tart.ban 5500 lak.
- Vigna di Mandama Reale** vagy *is la Vigne de la Reine*, Vin-ca Montana, gyönyörű Kir. mulatóház, Turin mellett, Piemontban, egy hegynék közepén, mellyből felette gyönyörűséges kilátás va-gyon. Victor, Amadeustól, szerette feleségének kedve töltére, építtetett.
- Vignac**, vs Francz. orsz. Lot, és Garonne oszt. 2160 l.
- Vignemale**, 1722 Francz. ölnyi magas hegy a' Francz. Páraeneusok közt.
- Vigneux**, vs Francz. orsz. al-só Loire oszt. 2460 l.
- Vignola**, Vignuolo, kis vs Modena Hercz. Panaro fő-nál.
- Vignory**, kis régi vs Francz. orsz. Marne oszt. Marne fő-nál.
- Vigo**, (42° 13' 20" É. Sz. 9° 6' 15" K. H.) mvs Galicia Spanyol orsz. kis tengernél, 5000 l. egy kastélya, jól megerősített kikötő hel-lye vagyon, mellyben Cies, vagy Isles des Dieux nevű szigetkék (42° 13' 30" É. Sz. 8° 48' K. H.) fekszenek.
- Vigone**, vs Piemontban, Clu-sonne főnél 5300 l.
- Vihiers**, k. vs Francz. orsz. Maine, és Loire oszt.
- Világos**, Siria, Oláh mvs A-rad Várm.ben Klagos hegy-

- nél, F. U. Bohus uraság; *Villa Aldobrandini*, szép mulatóház, és kert kölömbféle vizi mesterségekkel, melyek Frascati mellett nem mesze Romától fekvő fürcsa Orgonát hajtanak.
- Villa Barberini*, látni méltó mulató ház szép kertekkel, Castel Gandolfo vs előtt.
- Villa bella*, l. Matto Grosso.
- Villa Benedetti*, nevezetes mulató ház Sz. Pancrátznak udvara előtt Romában.
- Villa boa*, fő helye Brasiliai, Goyacz helyt.ban.
- Villa Borghese* vagy *Villa Pinciana*, nevezetes mulató ház Olasz orsz.ban, Románál Porta Pincia előtt. Mindnyája között legszebb, 's legnagyobb mint nagy számú jeles kép oszlopi és a' régiéknél 'szokásban lévő hamv vedrei miatt, mint pedig szentek festései kertjei, 's ugró kútjai végett.
- Villa Bracciano*, szép mulató ház nem messze Romától, melly máskép Montaltónak nevezetik.
- Villacavillo*, (38° 4' É. Sz. 13° 19' K. H.) vs Jaen Spanyol tart.ban, 6400 l.
- Villa Cibo*, kellemes mulatóház 's kert Lago Castello partján Olasz orsz.
- Villa Conti*, gyönyörű mulatóház Frascatinál, az előtt Ludovisi nevezet alatt.
- Villa Corsini*, mezeiház, nem távol Romától, rendesek épületi.
- Villachi kertület*, ny. része Karinthia Herczs. 108 □ mfd 3 vs, 12 mvs, 1140 f. 19887 h. 115530 l.kal. (1807 eszt.) Uralkodó nyelve a' Német, egy kis részében pedig a' Vandalusajak hangzik. Ezen ker.ben, melly a' Klagenfurtival Gurk Püspökséghez tartozandó, 10 Dékány-
- lak. elegyesek, egy. kath. és ó-hitű Görög templ. régenten nevezetes várral kérédek, melly most om-ladé-kában hever. Szőlei jó borokat teremnek. 16-dik században, híres könyvnyomtató műhelye volt. Van itt gyönyörű két kastély és kilátás is egész Budáig 's egy Sz. Kút nevű orvos ferrás. Aradtól 3 óra. Az É. Sz. 46° 16' alatt fekszik; Szilágyi Mihály fogsága és Dugonits András Etelkája által nevezetesített.
- Vilaine*, fő víz, Francz. orsz. Juvigné tájján Mayenne oszt. származik, Vitré, és Rennesnél folyik el, melly utóbbnál Ille vizébe szakad, melly felett hajókázhatóvá vál, és 27 mfdnyire Roche-Bernárdnál Belle Isle sziget általellenében a' tengerbe szakad. l. Ille. — Ezen fótól veszi nevezetét egy Francia osztály.
- Vilbao*, l. Bilbao.
- Villilla*, Villila, mvs Aragoniai Kir. nem messze Eb-rótól. Ezen vs, és Frágá között több mfdekre nyúló puszták találatnak, mellyek Aragonia pusztáinak hívatatnak.
- Villa*, egyetlen vsa Ibica Spanyol szigetnek, 3500 l. és derék kikötőhellyel.
- Villa Albani*, mezeiháza az Albáni Nemzetségnek Románál, melly rendes épületéért, szálájáért régi kincsiért, szobraiért, mejképek, oltárok, sírkövek 's egyéb emlék jelek gyűjteményeiért, a' jeles képiatok, festések, gyönyörű kertek, és felette kellemes kilátása végett Frascati tájja felé, híres és minden utazóknál ismeretes.

ságok, 140 Plébániák an-
nyi káplánsággal, 21 luth.
Oratoriumok, 30 ország
Törvény táblák, 148 Helly-
béli Törvény táblák, 1 a-
rany bánya, 2 réz, 3 vas
9 ólombányák, 1 rézhámor,
2 olvasztó kemenczék, 37
sánczok, térségek, aczél,
és fekete pléhámor, több
kalapács, sarló, serpenyő,
fejsze, és szeg műhelyek-
kel, 3 kényeső és 1 pis-
kolcz (Antimonium) bánya,
2 galmei bánya, 1 kénkö-
fabrika, 1 timsó, 4 márvány
bányák, 1 turfa gödör,
6 ásvány ferdők talál-
tatnak, 2 savanyúvíz kú-
tak. Az 1809-dikben kötött
Bécsi békeségtől fogva e-
zen ker. az Illyrikumhoz
tartozott, 1813-ban ismét
viszsa vétetett, és az új-
jonnan alkotott Illyriai Kirs-
hoz csapattott. Ker. vsa.

Villach, (46° 35' É. Sz. 31°
31' K. H.) fekszik az itten
hajókázható Dráva és Gail
fők egyesülésénél; 330 h.
és 3000 l. Nagy kereskedést
űz vassal, ólommal, és a-
czéval, nagy portéka közlé-
se vagyon Olasz, 's Német
ország szomszédságában több
vashámorok, dróthúzó mű-
helyek, szeg csináló hel-
lyek, egy meleg ferdő, 3
márvány bánya, és két nem
sokat érő kényeső bánya
találtatik.

Villa Lagens, kis mvs főhe-
lye az Azoriai Pico sziget-
nek kikötőhellyel a' déli
parton.

Villa d' Este, jeles mulató-
ház, mellyet d' Este Kar-
dinális, Tivolínál Olasz ország
ban egy hegyen, mellyről
az egész tartomány látha-
tó, építetett; legszebbek a'
kertek, mellyek különbé-
le ékeségekkel fel vagnak

ruházva.

Villa de horta, kikötőhely
Fayal Azoriai szigeten.

Villa de Palmas, la, főhellye
Kanariai Gomera szigetnek
150 l.kal.

Villa de Vellas, fő helye az
Azori Sz. György szigetek-
nek, déli részén egy pléb.
temp. vagyon; kicsin, 's jó
kikötővel a' kis hajókra
nézve, ez egyetlen e' szig-
etben.

Villa Diego, k. vs; ó Casti-
liában Spanyol ország. Pizga
fónak eredetén.

Villa d' Iglesias, kevesé meg-
erősített vs Sardinia szig-
etnek napnyugoti részen
nem messze a' tengertől 7000
l. és Püspökséggel.

Villa do Conde, (41° 25' É. Sz.
9° 0' 30" K. H.) vs Entre
Duero e Minho Portugál
tart. ban, Ave torkolatyá-
nál 900 h. 3000 l.kal, és
középszerű kikötőhellyel,
meglehetősen űzi a' parti
kereskedést.

Villa Doria Pamfili vagy *Beles-
piro*, mulató ház nem távol
Romától Porta di S. Pan-
crazion kívül az Aureliai
útnál (Via Aurelia) víg ki-
látás, kép oszlopok úgró-
kútak, vizijátékok játé-
szín, kertek 's sétáló he-
lyek díszesítik.

Villa de Topo, legrégebb he-
lye Szent György Azoriai
szigetének magas kősziklák
között.

Villafalletto, vs Piemontban,
2890 l.

Villafames, (40° 4' É. Sz; 16°
47' K. H.) Valencia Spanyol
tart. nak vsa 2000 l.

Villa Ferdinanda, l. Artimino.

Villa Flor, l. Chazna.

Villa Franca, (43° 40' 20" É.
Sz. 24° 59' 15" K. H.) vs Pie-
montban Sardinia Kirs. ban
kikötőhellyel, melly mind

- a' két részin Mont Albano, és S. Ospitio vártól fedeztetik, és szörnyű hosszan tart, mivel az hegyek, mint valamelly félszigetek a' tengerbe bé nyúlnak. Itten jó hajók is készítetnek.
- Villa Franca*, Cordava Spanyol tart. vsa 4000 l. és egy jó posz tó kézi mívvel.
- Villa Franca*, legrégibb hely. Sz. Miguel Azori szigetben, mvs egy mfdnyire terjedő szigetnek befedett kikötő torkánál mint egy 900 h. 2 pléb. templ. anyi kápol. Közel vagy on egy nevezetes völgy nagy tóval, kénköves patakokkal, 's egyéb forrásokkal. Találtnak itten meleg ferdők is.
- Villa Franca de Panades*, (41° 22' É. Sz. 18° 15' K. H.) mvs Cataloniában Spanyol Hercz. 4800 l. kereskedik pálinkával.
- Villa Franca de Xira*, vs Estremadura Portugal tart. ban, Tejonál 950 h. 2900 l.
- Villa Giraud*, mulató ház, nem messze Romától, épülete rendes, 's kelemetes.
- Villa Giustiniani*, mulató ház Róma mellett, del popolo kapú előtt. Kedvező nyílások, babérandócskék, 's ugró kútakkal kérédik.
- Villa Gutiere*, helys. Almodovár del Campo ker. ben, nem távol Sevillától Spanyol orsz. hol 16-dik században egy ezüst Bánya vala, mellyben 150—300 bányászok dolgoztak, és naponként 170 mark ezüstöt ástak ki.
- Villa Harta*, mvs Toledó Spanyol tart. ban, Gijuela főnál.
- Villa Hermosa*, k. vs Spanyol orsz. Valencia tart. ban.
- Villa Jesús*, k. vs a' Philippin Cuba szigetben, Asiában, egy Püspöki székkal.
- Villaine la Juhel*, vs Francz. orsz. Majenne oszt. 2290 l.
- Villa Joyosa*, (38° 43' É. Sz. 16° 33' K. H.) mvs Spanyol Kir. Valenciában közép tengeren, 4800 l. vagy on Espartó fabr.
- Villalpanda*, k. vs Zamora Spanyol tart. víg tájon, egy rajzoló házzal.
- Villa Ludovisi*, l. Villa Conti.
- Villa Madama*, mulatóház, Mario hegynél nem messze Romától, vagy nak messze kilátási, és nevezetes kövé vált ritkaságai.
- Villa Martin*, k. vs Spanyol orsz. Leon tart. ban 14 mfdre van Burgostól.
- Villa Mayor*, k. vs Aragonia Spanyol tart. ban, nem messze Saragossától.
- Villa Mayor*, Beira Portugaliusi tart. ba, Coa főnál, 5 mfd la Guardától.
- Villamee*, vs Francz. orsz. Ille, és Villaine oszt. 2400 l.
- Villa Mondragone*, mulatóház, Frascatinál, a' Borghesi házhoz tartozandó.
- Villány*, helys. Baranya Várm. a' Baranyavári járásban, Pécstől dél kel. nek 4 mfd az az É. Sz. 45° 50' 30'' és a' K. H. 36° 4' alatt. Fekszik szép dombos 's egyenes helyen; lakosi Németek 's ráczok, kath. és ó-hitűek, azoknak 882, ezeknek pedig 295-ra mégyen szármok, 4 zsidóval. F. U. Albert Herczeg. Vagyon tulajdon pléb. és B. Szűz tiszteletére szentelt temploma. Itt kezdődik a' már is sok hasznót hajtott Albert Herczeg és Battyányi Gróf csatornyájának egyik ága; híres jó veres borával, melly a' borban gazdag Hazánk'

- legnemesebb borai közül való, és a' külföldi Burgundiához hasonlítatik; ezen nevezetes szőlőhegyeket Harsány hegyétől csak egy völgy választja. Környékének levegője tiszta's egészes.
- Villandrand**, vs Francz. orsz. Gironde oszt. 2170 l.
- Villaredo**, Estremadura Spanyol tart.ban k. vs Tajó fónál.
- Villa Nemori**, 4 mfd Rómától, Barbarini Nemzetsége, nem rég Luicián Bonapártéhoz tartozott.
- Villanova**, vs Savoyeben 3000 l. Sardinia Kir.
- Villanova da Porto**, vs Entre Duero e Minho Portugáliasi tart.ban, Gayával egyetembe 20000 l. Oporto.
- Villa Novi d' Asti** vagy **Villa nova dell' Astiguanó**, megerősített mvs Piemonti Herczeg. Asti Tanaró fónál.
- Villanova de Cerveira**, megerősített mvs Entre Duero e Minho Portugali tart.Minhónál. Egyik felén fekszik a' de la Conception kősziklán épült vár, melly hajóhid által a' vsalkapcsoltatik. Itten sok hagymát termesztnek.
- Villanova de Portimão**, fallal körül vett mvs Algarve Portugall tart. Villa nova fónál 487 h. 3460 l. és két fellegvártól védelmezett kikötőhellyel, mellynek bemenetelét az homokosombok veszedelmessé teszik.
- Villanove de Principe**, vs Minas Geraes Brasiliai Helyt. tájában gyémánt találtaik.
- Villanova do Porto**; vs Entre Duero e Minho Portug. tart. Portónak által ellenében 2900 l. kereskedést üz.
- Villa nueva de los Infantes**, nagy mvs a' tőle neveztetett District. la Mancha tart.nem meszsze Montieltől.
- Villa nueva de Duquo**, mvs Cordova Spanyol Kir. kel. részén Gvadaluquvir fónak.
- Villa nueva della Serena**, k. vs Estremadura Spanyol tart. északi felén Guadiának Herczegi czime alatt Zuniga házhoz tartozó.
- Villa nueva del Rio**, mvs Gvadaluquvir fónál, Carmona ker. AndalusiaSpanyol tart.ban.
- Villa panda**, l, Villalpanda.
- Villa pinciana**, l. Borghese.
- Villa Real**, (39° 53' E. Sz. 16° 46' K. H.) vs Valencia Spanyol tart. 6750 l.
- Villa Real**, vagy **S. Antonio**, vs Algarve Portug. tart. igen tisztán, 's rendessen építve Guadiana torkolatjánál, 2000 l.
- Villa Real**, igen derék 's kelemetes mvs Traz os montes Portugal. Tart. Serra de Marao fónál, 1500 h. és 6000 l. kik mivel az ország út mellett fekszik Spanyol orsz.ban meglehetőes kereskedést üznek.
- Villa Rica**, gazdag kereskedő vs újSpanyol orsz.b. Mexico Törvényes ker. Tlascala tart. kikötőhellyel.
- Villa Rica de Mariana**, jeles vs Minas Geraes Brasilia Helyt.ban.
- Villarina**, örökös hóval fedezett hegy még eddig méretlen magasságú Chiliban déli Amerikában.
- Villa San Felipe** vagy **Brava**, fő hely ugyan azon nevű szigetben.
- Villa vicosa**, (víg városka) megerősített mvs Alemtejo Portug.tart.1051h.3700 l.régi kastállal, Braganza Hercz. idős residentiájával, és egy Tapada', az az királyi va-

dáskerttel.

Ville Dieu les Joles, Francz. vs Canál oszt.ban, Sienne fónál, 3020 l. itten sok üst 's serpenyő készítetik.

Villefort, kis vs Lozere oszt. Francz. orsz. kulcsa Sevenánának.

Villafranche, Francopolis, (45° 59' É. Sz. 22° 23' K. H.) Francz. vs ker. fő vsa oszt. termékeny téren Morgonnál. Vagyon gaze, 's pántlika fabr. kereskedik győlcshal, 's borral.

Villafranche, Villafranca, (43° 20' 20" É. Sz. 24° 59' 15" K. H.) Francia vs Aveiron oszt. 10000 l. patyolat fabr. vékony győlcshal, és hasznos győlcskereskedéssel.

Villefranche, Francz. vs Piemontban.

Villefranche, vs, 's ker. főhelye Francz. orsz. Fő Garonne oszt. nem messze Kunst fótól 2000 l.

Villemur, Francz. vs felső Pyreneusi oszt. Tarnál, 4330 lak.

Villena, Arbacala, (38° 36' É. Sz. 16° 8' K. H.) vs Murcia Spanyol tart. a' San Christvali Sierra hegy tövében 8000 l szappan főzéssel, pálinka égetéssel 's győcs fabr. kereskedik.

Villeneuve la Grande, Francz. kis vs Aube oszt. 2500 l.

Villeneuve, Francz. vs, Aveiron oszt. 3100 l.

Villeneuve d' Agen, vs, 's ker. fő helye Francz. orsz. Lot, és Garonne oszt. igen termékeny tájon Lotfónál, 5100 l. kereskedést üz.

Villeneuve d' Avignon, Francz. vs Gard oszt. jobb partyán Rhone fónál fónak, 3300 l. közel hozzá vagyon Sz. André vára, honnét szép a' kilátás.

Villeneuve de Bergne, Francz.

vs, Ardeche oszt. Ibic fónál, 2100 l.

Villeneuve sur Yonne, Francz. vs, Yonne oszt. Yonnenál mellyen egy hid viz keresztül, 4600 l.

Villepreux, k. vs Fr.Seine oszt. **Villereuil**, Fran. vs, Lot, és Garonne oszt. 2500 l.

Villers-Coterets; Villaris ad Collum Rhaetiae, Francz. vs, Aisne oszt. Rets erdőben 2400 l. fával, 's szénnel kereskedik.

Villingen, (38° 3' 12" É. Sz. 28° 8' 6" K. H.) vs, Baden N. Herczs.ben a' Duna ker. ben, Briegnél a' Fekete erdőben egyenes, 's rendbe szedett útszákkal, 596 h. 2900 l. Gymnasiummal 's közel orvos ferdővel.

Villmany, gyönyörű, 's derék Magyar falu Abaújvár Vármegy. Tiszán innét, refor. templ. póstával, 's szőlőkkel.

Vilm, k. sziget a' keleti tengeren Rügen szigethez tartozandó.

Vilmar, vs NassauHercz. Löhnél.

Vils, fő víz Baváriában, két ágra szakad, mellyek nagy 's kis Vilsnek neveztetnek, az utóbbik Kirchdorf hegyénél, amaz egy mfdnyire Taufkirchtől Isar kereszi eredetét, egyesülnek Rütting várnál. Az így egyesült Vilsbe Kresdorfnál Kolbach folyik bé 's minekutánna Isar, 's Inn közt igen kelemetes, és nagyobb részént termékeny tájékon ált futott 14 mfdnyire nyúló folyta után Vilshofennál a' Dunába ömlik.

Vilsbiburg, mvs Baváriában, Isar ker. Landshut, és Neumarkt között 154 h. 1030 l. egy tart. itélő székkal, 's Számtartósággal. Nem messze

- sze innét mind a' két ágai Vilsnek egyesülnek.
- Vilseck**, k. vs Baviáriában, Regen ker. több, mint 960 l. Vils főnél. E' tájon a' vashányászat, földmivelés, marha nevelés, és a' halászat szépen virágzik. Közel u. m. Heringohn, Altenweier, Neuhaus, és Gönlasnál vashámorok találtak.
- Vilshofen**, kis jólépült vs Baviáriában alsó Dunába való szakadtánál 290 h. 1500 l. tart. béli ítélő székkel, derek vásárokat tart.
- Vilvorden**, k. vs Brabantiában, régi várral, és 2600 l. szomszédságában vagyon egy nevelő, 's művház 8 téres udvarokkal, és fallal különbözőt quartélokkal, és a' dologra tehetetlen szegények számára alkalmas ispitály.
- Vimercato**, vs Mailandban, Morgara kis főnél.
- Vimiera**, vs Estremadura, Portugal. tart. holott 1808 a' Francziák és Anglusok megütköztek.
- Vimioso**, k. keveset megerősített vs Traz os montes Portug. tart.
- Vimontiers**, Francz. vs, Orne oszt. 4000 l.
- Vinacourt**, Francz. vs, Somme oszt. 2770 l.
- Vinadio**, vs, Piemontban, Stura fő völgyében 2560 l. 's derék orvos ferdőkkel.
- Vinaroz**, (40° 24' É. Sz. 17° 3' K. H.) megerősített vs Valencia Spanyol tart. a' tengernél borral hővelkedő tájon, 1100 h. és 9000 l. kik halászáttal, hajókázással, só, bor, 's pálinka kereskedéssel foglalatoskodnak; derek kikötőhellyel bír.
- Vinay**, Francz. vs Isere oszt. HÜB. LEX. V. DAR.
- oszt. 2400 l.
- Vinca**, k. vs Terfőnél, Fran. orsz. keleti Pyrenek oszt.
- Vincennes**, mvs Francz. orsz. Seine oszt. 2000 l. régi várral, melly a' vsnak fogházul szolgál. Az mellette fekvő mulató erdő le Bois de Vincennes nyáron a' Parisiaknak leggyönyörködtebb sétáló helyek.
- Vincennes**, vs keleti Amerikában. Indiana szabad vsok közül, Vabasnál, 300 l. kik többnyire Francziák, 's bunda kereskedést űznek.
- Vinchiaturó**, vs az inneső Nápolyi Herczs. ben Nápolyban, 3370 l.
- Vinci**, vs Toscaniai Florencz urad. ban Valdernóban. Születő helye Vinci Lénárt híres képírónak.
- Vindelicia**, nyug. Brigantinus tó által választatott el Helvetiától, és. ra Duna által Marcomannusok földétől; kel. re Inn vize által Noricumtól; délre Rhaetiával volt határos. Rhaetia secunda nevet is viselt, fő vizei voltak, Duna, Vindo, v. Virtus (Wertas, Licus) (Lech), Isarus (Iser) Guntia (Günz) Aenus, Oenus, (Inn.) Tavai: Brigantinus v. Acronius (Bodensee) tó; Venetus Lacus (Zellersee); Lakosi voltak 1) Brigantinusok, Brigantium (Praegent) fő vsal; 2) Estiones Campodunum (Kempt) Rostrum Nemaviae (Mindelheim) vsokkal 3) Licales: fő vsaik Augusta Vindeliorum (Augsburg) Reginum (Regensburg). Gunczia (Günzberg) és ama híres Damasia. 4) Isarci, Isinica, fő vsal, München körül; 5) A' Boiusok, Pons Oeni (Alt Öttingen) Batava Castra (Passau) fő vsok-

- kal, 's a' t. Ezek közös névvel Vindelicknek is nevezettek.
- Vindobona**, Vindus eredetű vs felső Pannoniában, most Vienna, Bécs.
- Vinenburg**, pléb. falu, Halberstad Hercz. Radaunál, 1 temp. 105 h. és 730 l. Közel vagynak mézsgödörök.
- Vinicza**, mvs Horváth orsz. ban Warasd Várm. ben, Warasdtól 2 óra. Több nemes telkekkel, tul. pléb. val, Normál. iskolával, 's régi várral.
- Vinkovcze**, derék mvs Slavoniában, Bródi katona ker. Bosszút vize mellett, Szerem Várm. határánál, az É. Sz. 45° 18' és a' K. H. 36° 31' 30" alatt, 370 h. 1670 kat. és 570 ó-hitű lak. két katolika, és egy ó-hitű templ. 's pléb. A' Bródi Regement stabjának széke; és pósta hívatala Vera és Orolik között. Bécshez 31 1/2 pósta statoria.
- Vinna**, tóth mvs Ungvár Várm. 4 kastéllyal; régi magas hegyen épült várral, kath. templ.
- Vinove**, vs, Piemontban, 2080 lak.
- Vinox Bergen**, vagy **Bergues**, l. Vinox.
- Vinstgau**, völgy Fírolban, egy néhány mfdnyi hosszú, magába foglalja a' Minster, 's Paussan völgyeket is.
- Vintain**, vagy **Bintain**, Neger vs alsó Senegambiában, Foniah orsz. hasonló nevű kis fónál, Angliai kereskedőhely.
- Vintimiglia**, Ventimiglia, Album Intimilium, vs, Genuai urad. ban, Rotta fónak a' tengerbe omlásánál, erős várral, 's kikötőhellyel.
- Viguizza**, Venizza, vs, és kikötőhely Görög tart. Epirusban egy dombon, két felől tengertől, a' többi részén mocsároktól körülvéve. A' száraz felé hármas fal védelmezi, 's a' kikötőhely részéről hástya fedezi.
- Vipascha**. Deva fő felsőbb Indiában Sanhy'n hegyből ered.
- Vique**, Vich, Vicus Ausonius, (41° 47' É. Sz. 19° 53' K. H.) vs. Catalonia Spanyol Hercz. Gurrénál különösen termékeny tájon, 8400 l. Szomszédságában vagyon Mont Senny.
- Vire**, (48° 50' É. Sz. 16° 45' K. H.) vs, 's ker. főhely Calvados Francz. oszt. hasonló nevű fónál, 7300 l. posztó, gyolcs, és papiros fabr. kereskedést is üz.
- Viro**, fő Francz. orsz. előbbi vsnál ered, Carentánál a' Csatorna oszt. ban, és a' Britanniai tengerbe szakad.
- Virgiliana**, Mantuai Hercz. vadaskertje, 2 Olasz mfd Mantuától, holott egy barlangban a' köz hiedelem szerént, hajdan a' borostyános Virgil tanult légyen; 1701-től pusztán elhagyatva fekszik.
- Virgin Gorda**, l. Spanyol-Town.
- Virginia**, az ész. Amerikának nagy Szabad Státussa. Határjai: ész. Maryland kel. az ész. tenger, dél Carolina, és nyug. az Alleghani hegyek. 1497-be Gabót Sebestyén által lön e' vidék esméletessé az Európaiaknál. 1583-ba Valter Raleigh, Er'sébeth Királynétől pátenstkapván, egy pár hajót küldé oda. De szüntelen nyughatatlanokdtak lakosi ez után is, míg Lord Delavare a' 17-dik század közepén tartós rendtartást hoz

zott volna bé szerencsésen. Ez időtől fogvást egy tekintetes, derék Coloniává kezdé Virginia válni. Az Angol ész. Amerikai Colóniának legutóbbizenebonái alkalmatosságával nemesen, 's vitézi elszánással viselték magokat a' Virginiaiak, midőn 1776-ban Helytartójük Lord Dumore egynehány rendelkezést, melyek gyűlöletessek valának előttök tett volna, olly sendülés támadt, hogy a' Lordnak egy hadi hajón való szökéssel kellett életét meg menteni. Virginia születő helye ama híres Washingtonnak; szentül megtartá ő mindég a' többiekkel lévő szövetségét, és azokkal kívánta a' függetlenséget. Ezen tart. Potowmack, Rappahannok, York, és James nagy fók által 4 darabra osztatik. Chesapeake öbölnek északi részén lévő kerületeik pedig 5-dik nagy osztályát tészik. Raleigh e' vidéket Erzabeth királynénak tiszteletére, ki fogytig páratlan életét élt, 's szüz (Virgo) maradt, Virginiának nevezte el. Ész.tól délnek 240 Angl. mfá hosszú, és kel.től nyug.nak 170 széles, térsége pedig 5300 □ mfdre mégyen. Eg hajlatja mint Marylandnak csupán a' szelék-től függ. Télben száraz, 's tiszta levegője, temérdek, de alig 2 napig tartó hó esik, a' fagy valamint szapora, 's erős, ugy hamar múló. A' Tavasz hamarébb bé köszön, mint Angliában, és ekkor fris szellők mérsékelik a' meleget, ellenben Julius, 's Augustusban tűrhetetlen meleggel kúszkodik. A' levegő gyak-

ran egyszerre megcsendesült, 's ekkor irtóztató Égiháborúkat varázsól. Az őszi idők igen változók, és a' lakosok egészségének ártalmasak. E' tartományt temérdek hajókázható fók azátják, melyek között a' fent említettek első helyet foglalnak, 's iszonyú sokaságú hallal kedveskednek. Erdei sem hibáznak, a' hol tölgy, körös-fenyő, 's bikfán kívül. cedrus, és cyprus fák is találtatnak. Földe közönségesen termékeny, és riskásán kívül minden egyéb Burópai gabonát is termeszt. A' l. leginkább dohány műveléssel foglalkozkodnak, és esztendőnként több, mint 200 nagy hajókat dohánnal raknak meg, régenten csupán e' nemből adó gyanánt Sz. Anglia urad.nak, 3000,000 sterling érért küldöttek. Az erdőkben elfogott lovak szilajok ugyan, de szépek, találni itten falkástúl juhokat, 's disznókat is. Az Insectumok, és mászó állatok között jegyzésre méltó a' rettenetes csörgökígyó. Ezen tart. melly 1774 kezd, 1782 végzett Brittanía ellen való had előtt Helytartó igazgatása alatt volt, meg lehetössen bé töltetett lakosokkal. 1801. Virginia 878890 l.kal. dicsekedett. Ezek közt 346668 Neger Sclávok voltak. Egynehány vsoakat kivéven ritka e' vidékben az együvé épült helység, hanem szanaszét magánosan fekvő kalibákat láthatni. A' déli ker.nél van a' meszaze nyúló mocsáros Dismal-Swamp pusztá, hol sok medvék, farkasok, tigrisek 's t. ef. tanyásznak, azel száadt Neger Sclávok me-

nedék helyek, kik itt rosz természetessel, tyúkók, disznók nevelésével, 's szabad vadászattal pazalják idejüket. Virginiának nyug. része Franklinnek hívatik, 's száma l. 25000-re mégyen, nem sok idő múlva új statust fog ezen név alatt formálni. Nagyob részént lakosai Anglusok, kik az Angliai öltözőkkel érzéseket, 's erkölcsöket is megtarják híven. Találkoznak még egynehány Franc. ref. Nemzetségek, kik hazájokból el üzettek. A' kereskedés itten módnélkül derek, a' dohányon kívül vas, beszózott hús, faszerek is vitetnek külső tart. kba Főhit az Anglusoktól vagyon kölcsönözve, mindazáltal más hitűeknek is e' tájon szabad, 's bátor érzés engedtetik. Virginia szabad Statuusa e' következendő 72 Grófságra osztatik: Accomak, Amelie, Amhert, Albemaris, Augusta, Bedford, Berkeley, Botetourt, Brunsvik, Buckingham, Caroline, Charsescity, Charlotte, Chesterfeld, Culpepper, Cumberland, Dinwidie, Elisabethcity, Essex, Fairfax, Farquier, Fluvannah, Frederik, Gloucester, Goochland, Greenbir, Hallifax, Hamsphire, Hannover, Henry, Henrico, Jamescity, Kentuke, King-George, King, és Queen, King-William, Lancaster, London, Louisa, Lüneburgh, Meklenburgh, Middlesex, Monongahela, Montgomery, Nansmond, New-kent, Northampton, Northumberland, Norfolk, Ohio, Orange, Pittsylvania, Powhatan, Princess Anne, Prince Eduard, Prin-

ce Georg, Peince William, Richmond, Rockingham, Rockyridg, Schenandoah, Southampton, Spotsylvania, Stafford, Sussex, Vasington, Warwick, Westmoland, Isleof Wight, Viliamsburgh, Yahogany, York. — Fő vsa Richmond. 1800 eszt. veszedelmes Neger össze esküvés fedezettett fel, mellynek főgyújtója Gabriel nevű Neger volt.

Virginia szigetei, mellyek más-kép Szűz szigeteknek is neveztetnek, 60 többnyire kis, száraz, minden víznélkül, és ugyan azért nagyrészt lakatlan Caraibi szigetek nyug. Indiában, Porto-Ricotól kel. felé. Nevezetesebbek közülök ezek: S. Thomas, S. Jean és S. Croix, a' Daniai Hatalom alatt, 33000 lak. Anegada, Town, és Tortola más 12-vel az Angolok birtokában. A' Kigyó szigeteteket a' Spanyolok birják; a' Krabi szigeteteket pedig mind a' három említett Felsőség használja.

Virgrund, Virngrund, erdő, és tajék, Sváb tart. 7 mfd hosszú; hosszúsága számláltatik Baldern vártól, Tannebergi várig, véslesége pedig Dünkelspiltől Hast nevű erdőig.

Virneburg, egyébként Grófs. Westfáliában a' Lövensteini Wertheim Grófhhoz tartozandó, mivégett a' Westfáli ker. vsokhoz is számláltatik. Főhely benne Virneburg mvs, és vár. A' többi része, mellyet a' fellebb nevezett Grófok nem birnak, 3 □ mfd 5600 l. 36000 for, jövedelemmel a' Trieri fő nevelő házhoz tartozott.

Virien, vs Francz. orsz'. Ise-re oszt. 4060 l.

Virton, vs Lutemburgi Hercezs.

- ben falukkal, 's gödrökkel körül véve.
- Virzou*, k. vs Francz. orsz. Ches. oszt. Cher fónál.
- Visapur*, vagy *Bidschapur*, (17° 28' É. Sz. 93° 8' K. H.) hajdan fő vs hasonló nevű, egyébként gazdag Kir. Ostindiában most is jeles vs a' nyug. Marattok tart. ban Mandoa fónál, igen magas falakkal; utóbbi időben szörnyen le szállott. Szomszédságában vagnak Gyémánt aknák.
- Visbeck*, vs, Schanenburg Gróf Vestfal. ker. Vesernél luth. kisasszony nevelő házzal.
- Viscardo*, Guiscardo Capo fók, melly alatt egy szép kikötőhely értetődik Cephalonia szigeten, ész. kel. felé a' Jóniai tengerbe nyúlik. Nevezetét veszi azon híres Normanniai Herczeg Robert Guiscardtól, ki 1085-be ugyan ott végzé életét, és kitől azon Canalis is, melly e' szigetet a' Theaki, v. kis Cephaloniától választja, kölcsönözte nevét.
- Visch*, egyébként kicsiny, Hohenzoll Sigmaringhöz tartozó uradalom, a' hajdani Austriai Belgiumban.
- Viet*, k. vs Lüttichben Maasnál.
- Viseu*, vs, Beira Portug. tart. 900 h. 5000 l. Mondega, és Vonga fók közt, széke egy Püspöknek, jeles itt a' kertivetemények termesztése, évenként nagy vásárt tartat Septem. elején. Nem meszsze találtnak czin bányák, és közel S. Petro de Sul, hol vagnak meleg ferdők. Ezen vsba vagon az utolsó Spanyol orsz. gi Gothús Kir. Roderikus eltemetve.
- Viso*, felső; *Visnya*, *Visova*, falu Marmaros Várm. ben, közép és alsó Visó mellett, Szigethez 9 1/2 óra. F. U. a' Kir. kam. és több nemes fam. Lak. róm. kath. és egy. hitűek pléb. Azuraságnak van itt erdei hivatala, és a' helys. nek híres avanyú vize.
- Visoly*, Vizsoly, mvs Abvúj-Várm. ben, Hernád vize mellett, Tallya, és Hidas Németi közt, F. U. Semsey fam. Lak. Magy. ref. és kath. tul. pléb. val, posta hivattal, és vásárral.
- Vispack*, mvs, Vallisi tart. Vispnek Rbónébe omlásánál.
- Visegrád*, Altum Castrum, Plintenburg, (É. Sz. 47° 47' alatt) mvs Pest Várm. Pilisi jár. ban fekszik kies tájja a' Duna partján Váczhoz két, Budához 5 mfd. F. U. a' Kir. kamara, mellynek 6-Budai urad. hoz tartozik. Lak. Magyarok és Németek, mind kath. számok 915, 12 zsidón kívül; kath. pléb. és Szentegyházzal. — A' mvs felett hegyen látszatnak ama hajdan híres Kir. fő várnak Vissegrádnak, Mátyás Kir. földi paradicsomának szomorú omladéki. Itt ült már Salamon Kir. fogságban — itt volt Kir. széke Károly Kir. nak 's később I-ső Mátyásnak is, kitől nagy szabadságokkal és példa nélkül való királyi drágaságokkal felékesítettet.
- Visso*, mvs, Nera fónál, Spoleto Hercz. a' Pápai bir.
- Visticza*, fő, Macedoniában, a' Haemustól ered, és az Adriai tengerbe szakad.
- Vistula*, l. Weichsel.
- Visurgis*, l. Weser.
- Viszk*, Iszk, Magyar falu Hont Várm. Ipolynál, és

keresztül szép híddal, Vár-
mege házzal, só házzal,
patikával, és kath. temp.
termeszt gabonát, bort, és
dohányt.

Visk, Miskowecz, Magy. Szász,
Rusnyák, mvs, Marmar-
os Várm. Tisza partján
kath. ref. és ó-hitű temp.
F. U. K. Kamara, és több
nemes fam. Itt híres len
terem.

Vitaliana, kis sziget erős vár-
ral Lago Magiórén Olasz
orsz.

Viterbo, vidék a' Pápai bir-
tokokban majd csupa mau-
lató házakból és paloták-
ból áll, mellyek a' Kardi-
nálokhoz és más jeles Ró-
mai familiákhoz tartoznak.
Fő vsa;

Viterbo, Viterbium, (42° 24'
54" É. Sz. 29° 45' 15" K.
H.) fallal körül vett vs egy
meredek hegy alatt fekszik,
jó ízlésű palotákkal, de-
rék piacczal, és 15000 l.
lakása egy Püspöknek; it-
ten sok féle vas szerek ké-
szítetnek. Közel innan igen
járatos meleg ásvány for-
rások találtatnak. 1/2 mfd-
nyire vagon Bulicame
kényköves tó, ennek vize
szüntelen forni látszik.

Vitoshé, vs, Perúban, Chi-
chas Tarija tart. kordovány
bőr fabr.

Vitolano, vs a' Nápolyi Ter-
ra di Lavoro tart. 5500 l.

Vitoria, Victoria, hajdan Bi-
zancio, fő vs Alava Span-
nyol tart. 1800 h. és 6500
l. Kollegiummal, Rajzoló
oskolával, pamut, bőr,
kalap, és gyolcs fabr. és
vassal, pamuttal, borral
jó kereskedést üz. — Lakos-
sai különösen példás életű
emberek. Azon győzedelem-
től, mellyet itt vett Wel-
lingthon Anglus vezér e-

gyesült seregével együtt a'
Francia és József Napoleon
seregén, örök emlékezetet
nyert.

Vitre, Vitray, (48° 6' É. Sz.
16° 22' K. H.) vs, és ker.
fő hely Francz. orsz. Ille,
és Vilaine oszt. 8800 l. gyolcs,
flanél, harisnya, és kesz-
tyű fabr. kereskedik.

Vitry sur Marne, vagy *Vitre
la François*, (48° 40' É. Sz.
22° 18' K. H.) szép, erős
vs, és ker. főhely Francz.
orsz. Marne, oszt. 6900 l.
Vagnak timár műhelyei,
materia, 's harisnya fabr.
Gabonával leginkább keres-
kedik.

Vitry sur Seine, vs Francz.
orsz. Seine oszt. 8000 l.

Vitteaux, vs Francz. orsz. A-
rany Domb oszt. 2000 l.

Vittonz, Ehtelnize, Telnitz,
tóth mvs Nyitra Várm. 300
h. kath. temp. földes ura
Gróf Erdődy, határjának
földe közép termékenysé-
gű, szőlei tágassak, 's ter-
mékenyek, legelője jó.

Viu, vs, Piemontban, 3000
lak.

Vivarois, vagy hajdani Vi-
viers megye Francia
orsz. Langnedochban, nagy
részét a' hegyes tart. vagy
is Sevenne hegy foglalja
magában, Forez, Velay,
Gevaudan, alsó Langvedoc,
és Rhone között fekszik,
felső, és alsó Vivaroisba
osztatik, és külömbféle ter-
mészeti tulajdonsággal va-
gyon fel ruházva, részént
lapos, és termékeny, 's ré-
szént hegyes, és terméket-
len, de barmok legelésére
hasznos. Lakossai szorgal-
matossak. A' tart. egyne-
hány természet ritkaságai-
val dicsekedik; itt találni
kiégett tüzet okádó hegye-
it. — Mostan állító része

- Ardeche oszt.nak.**
Vivero, Bibero, k. vs Galiciában, Spanyol orsz. magas hegyen, mellynek főjén Landróve fő szép kikötő helyet csinál, és a' tengerbe szakad.
- Viers**, Vivarium, (44° 29' 4" É. Sz., 22° 21' 15" K. H.) kisdud vsotska Franczia orsz.ban Ardeche oszt. közsiklák között Rhonénál, 1800 l.
- Vivis**, Vovay, (46° 26' É. Sz. 20° 32' K. H.) szép, életes vs Helv. Waadkant. 4000 l. Genfi tónál, Lausanne kel. felé, igen kelemetes vidéken; sok kalapos, óraesimálók pompa műveleklakják, derék fuvarosokkal.
- Vivonne**, kis vs, Francz. orsz. Vienne oszt. 2060 l. Clain fónál.
- Vix**, vs Francz. orsz. Vendée oszt. 2030 l.
- Vizhaya**, l. Bizcaya.
- Vizagepatnam**, vagy Bischnagapatnam vs, vagy inkább mvs Hindusta Orissa tart. egy kis folyónak torkolatjánál veszedelmes bemenetellel, száraz, kopasz hegyen fekszik, meredek közsiklák környékezik. Itten a' meleg igen tikasztó. A' Brittusoknak kereskedő helyek. 4 bástyái, 18 ágyúkkal védetnek. Készítetnek itt hajók is, 's a' szomszédságban, minden nemű materiák, mellyekkel hasznos kereskedést üznek lakosi.
- Vizini**, vs Siciliában Noto völgyében 10000 l.
- Vizlipuzli**, Mexico hajdani lakosinak gonosz fő bálvány.
- Vlaardinge**, déli Hollandiai vs Merue fónál, 5620 l. nagy heringhalászatot üz.
- Vlaardingi**, l. Rotterdam.
- Vlama**, Ulama, vs Judaeában, Jordánon innen. Saphoristól 12 mfd kel.re.
- Vlassenbroux**, vs Schelde oszt. 2150 l.
- Vlicland**, Hollandiai sziget Zuyd tónál, az úgy nevezett Eylandsgut választja Texeltől, Vlie pataknál, 1 falu 736 l. és egy nagy kikötő torokkal. A' bemenetelt a' fővénytörölások akadályoztatják. Egy része e' szigetnek a' tengertől elragadtatot.
- Vlieringen**, Franc. vs Dyle oszt. 3750 l.
- Vlieszing**, (51° 26' 37" É. Sz. 21° 14' 9" K. H.) első tengeri vs Walcher szigeten egy. Belgyiomi Kirs.ban Vesterscheld torkolatjánál, 5700 l. és jeles kikötőhellyel tengeri habokat törő gátak közt, keresztül csap ez a' vs-on, és 1700 rajnai öl hosszú, és 200 széles, 80 nagy hadihajókat befogad. Közepén vagyon a' száraz álláson, hajók készítenek. Nagy vizek alkalmazásával bé hozatnak a' hajók, és víz elapadásával a' szárazra tétetnek. Jobb felén az új kikötő helynek, mellyen keresztül az említett száraz állásra jutni, vagyon nagy hajót építő hely, és jobban nyug.ra vagyon a' bemenetel a' régi kikötőbe, melly a' két öbölbeszakatt, és a' kereskedő hajóknak szolgál. Vlieszing mesterseges fő által Minddelburggal kapcsolatik. Mivel a' víz felé a' vs. ész. felől az habok ostroma, gyakorta a' szélvészeken iszonyú károkat okozván gyászos nyomdokokat hagynak magok után, millyen a' 14 Jan. 1808. Száraz felé kertjei.

- 's gyümölcsösei vagynak. A' tengeri részén ágyúsánczok, a' szárazról bástyák oltalmazzák. Ezen vs egy kereskedés Törvény széknek, kamerának, és alku palotának helye. 2809 az Angoloktól ostromoltatott, és megvetetett. Ruyter Mihály Admirálnak születő helye.
- Vladaw**, vs, Lublin oszt. új Lengyel Kirs.ban Bügnál.
- Vladimir**, kicsin, de erős vs, Orosz orsz. Volhyni Helyt. mocsárokkal körül véve, tőbnyire faházakkal, és egy Görög Püspökkel.
- Vlotho**, vs Ravensberg Westpháliai Grófs. nem messze Vesertől 1 luth. 1 ref. templ. 2 luth. 1 ref. osk. 1 kath. templ. 239 h. és 1190 l. szappan, dohány, bőr, 's pecsétviasz fabr. kereskedik, győlcshal, fónallal. Szomszédságában nagyon gyógyító, és arzélkút, mellynek vize a' szemfájóknak hasznos.
- Vocontii**, p. Galliában, Druentia és Isara között lakott jeles nép, Tricastinusok mellett délre; Sok vsaik közül esmeretesebbek: Vasio (Vaison) Lucus Augusti (Luc) Dea (Die)
- Vodina**, l. Edessa.
- Vöckl**, fő az Austriai Salzburg Hercz.ben melly dél nyug. ered, ész. felé folyását, a' Vöcklabrück aláttezen ker. elhagyja, és Schöndorfnál Austria Hausrukfertálban. Agerrel egyesül.
- Vöcklabruck**, Veclaeopontum, vs Aust. Salzburgi Hercz.ben ker. 19 h. Lak. faműveket készítnék, karton fabrikája is vagyon. Vöckl fónál fekszik, pléb.ja, 's postája, Tartománybéli Törvényszéknék, 's szám-tartóságnak helye.
- Vöcklmarkt**, Gentiform, mvs ugyan Vöckl fónál, fehér tűzkövel a' közel lévő üveg bányák számára.
- Vöhl**, vs, Hassiai Hercz. felső Hassiában, gazdag rézbányával, szövéssel, és gyapjú harisnyák kötésével kereskedik.
- Vöhrenbach**, Hercz. vs Badenben, Duna ker. Bregénél, 830 l.
- Vöhringen**, vs, Hohenzollern Sigmaring Hercz. Lauchartnál, 700 l.
- Völkmarkt**, Völkermarkt, tart. Herczegi vs Karinthiában, Klagenfurt ker. Drávanál, vámmal, hol hetenként nagy marha vásár tartatik. E' tájra helyhezteszik némelly Geographusok Vienumot Norik fő vsát.
- Vörden**, mvs, Osnabrück Hercz. 120 h. és 500 l.
- Vörden**, mvs Paderborn Hercz. Bruchnál 1 temd. 95 h. és 550 l.
- Városcső**, Bibersburg, Cserveni Kamen, vár Posony Várm.ben, igen jeles fekvéssel, vidám ellátással; belső drága ékességgel, szép gazdasági épületekkel, ugró kúttal 's t. ef. nevezetes. Modorhoz mintegy 1 mfd F. U. Gróf Pálfi.
- Vörösvágás**, Tóth kamer. falu Sáros Várm. Tiszán innen. Libanka hegyében nagyon Opálgrödrei, mellyekből egész világon legszebb Opál barázdánkint ásatik. Ezen apálgrödruk ki árendáltaknak. Vagynak fenyőfa erdei. Patakjában sok pisztrángot fognak.
- Vörösvár**, Rothenburg, (az É. Sz. 47° 16' alatt) Német mvs Vas Várm.ben, Szalonakhoz 1 1/2 mfd. Pinka vizénél, F. U. Gróf Erdödy

* **Kinek kastélyával** jeles, lakossai kath. számok 640, 12 zsidóval. Vagyon tulajdon pléb. és temploma; határja meglehetősen, némely része síkos, réttye jó, itten szép csikókat szoktak nevelni. Vörösvár van Bars Várm. ben és Pilisben az ország úton egy Posta Budától Bég felé.

Vöschdorf, Csász. fam. urasága, Laxenburgnál közel Bécshez, gazdasági iskol.

Vöslau, Gróf Fries vára szép ker. tel nem messze Badentől Austr. 62 h.

Vöstenburg, régenten erős, most omladékjában fekvő hegyi vár alsó Steyrmárkban Grätzker. szomorú hegyes tájékon, Vechsél hegyenél, vitriol fabr. val.

Voe-ting-fu, erős vs Yun-nan Chinai tart. derék őrizetel a' hegyeknek vad lakosai ellen.

Vötau, **Bitow**, nevezetes hegyi vár Morvában, Znaymi ker. Zeletáva és Taya vizek öszve szakadtánál. Mellette fekszik Vötau mvs 47 h. 270 l. 's pléb.

Vogelberg, 10273 láb. magas hegy Graubünden kant. Adu-la hegyhez tartozandó; itt ered a' hátulso Rajna forrása.

Vogelhaerd, mulató háza Dessau Hercz. Dessau-nál.

Vogeln inseln, Madár szigetek csoport sziget Austrália veszedelmes szigeteihez tartozandók.

Vogelsberg, magas hegy Vetterauban, Niddánál felső Hassia Hercz. kezdődik alsó Hassiáig terjed, kerületében 10 mfd foglal, 's mindenütt jelét mutatja földalatt való tüztől származtának.

Vogesi hegység, **Bosg**, v. **Was-**

gau, egy a' Francz. Jurttan-hegyek folyamátja, Elsassz, 's Lothringa között nyúlik, és e' két tart. ban szélednek élágai. Legmagassabb csúcsai: Bölch, Balou felső Rajna oszt. 720 Tois vagy is fran. öl magos, és a' nevezetes Odilienberg alsó Rajnai oszt. Enberg Hundsrük ágai Donner Légyel, és Ardennen erdős hegyével kapcsoltnak, utóbb ész. felé terjedki. — Ezen hegytől vette nevezetét Wasgau oszt. I. Wasgau.

Voghera, (44° 59' 21" É. Sz. 26° 41' 10" K. H.) kis Sardiniai vs Pavesano tart. Staffona fónál, 10000 l. erős sejem fonóháza, derék bor, 's gabona kereskedése jeles.

Vogesús, a' mostani Wasgauri hegység Francz. orsz. ban.

Vogtsfelde, falu Nordhausnál, felső Szász ker. vashámorral.

Vohburg, régi mvs Baviáriában, felső Duna ker. hegyi várral, mellyben hajdan a' szerencsétlen Bernau Agnes fogságban sínlöde; vagyon 900 l. A' vásár piaczn Sz. Mária templomában fekszik eltemetve az úgy nevezett jámbot Bauer Vohburg.

Vohenstrausz, mvs Baviáriában, Regen ker. 1060 l. és Fridrichsburg várral, helye egy tart. Törvénytáblának.

Voidanár, régi vs Thessáliában, Görög orsz. Peneo fónál, Larissától 2 mfd.

Voigtlandi kerület, Szász Kir. Voigtland egyik darabja, fejez Elster, és a' Zvikau Mulda fónál, határos az Erzgebirgi ker. Cseh országgal, Culbach Herczséggel, és Reisz Grófs. 33 1/4 □

Bad 85740 l. ásványi, lene, fája, 's marhái gazdagítják. 3 Tisztséget foglal magában, tudniillik: Voitsberg, Plauen, és Pausa, 13 vs és 323 falu. Fő vsa Plauen.

Voigtland, Terra Advocatorum, Szász tart. ész.ra Cseh országgal, és az Erzgebirgi ker. kel.re Altenburg Hercz. és Osterlandal Turingiával, nyug.ra, és Bavaria Main kerülettel határos. Nagyobb része a Szász Királyé; Hóf urad. Bavariai Királyé; Szász-Góthai Herczegé a' Ronneburg urad. és egy kevés rész Herczeg 's Gróf Reuszhoz tartozandó.

Voigtsberg, ó-Bánya - vár Oelsnitz Szász Voigtlandban honnét a' Voigtsbergi Tisztség veszi nevét.

Voitocz, tóth falu Szepes Várm. F. U. G. Csáky uraság. Lak. kat. fekszik Szlatinához közel, határja hegyes.

Voinizza, kis tengeri vs Török Albániában Arta tengeri öbölnél, Görög Érsek lakásával, fellegvárral 's kikötő hellyel díszes. Birtoka e' vsnak 12 fran, mfdnyi. 2500 l.

Voirau, Francz. vs Isere oszt. 4800 l.

Voitelbrunn, Morva nyelven Selez, Oláh vs Morva orsz. Brüni ker. az Austriai határnál gyógyító ferdővel, 131 h. 660 l. Bora hasonló ízű az Austria hegyi borkokhoz.

Voitszeberg, vs Steyer Herczs. Grätz ker. 100 h. Vidékét közsene gazdagítja. Ezen tájékok szép búzát teremnek. Utivám Tisztsége vagon.

Vokány, Német falu Baranya Várm. Siklósi jár. ban F. U.

G. Battyáni uraság, lak. kath. számok 800; széles útszájának közepén szép temploma; nem meszsze van a' Helységtől Terentás pusztá, melly inkább Trinitásnak hívattatnék az ott régenten lakozott Trinitárius Atyák le omladozott falairól. Van itt az uraságnak malma. serháza, göbölt hizlaló nagy istáléja, márvány bányája, és komlós kerje, három nyomás beli, búzát leginkább terem, boraikat Eszéken szokták eladni. Ráczipetrei pléb. filiája, mellytől 2/4 óra fekszik.

Volcán, grande de Mexico, l. Popocatepetl.

Volcano, Lipari sziget, sok timsóval, 's 2 tűzokádó hegyekkel, csupán tengeri nyulak fészke. Mellette vagon Volcanello pusztá szigetke.

Volcao, 1) Arecomici, Rhodanus partján, tenger mellett lakott nép Galliában, fő vsok Nemansus (Nimes) híres, Rómaiknál kedves vs, és Pindomagus; 2) Volcae Tectosages, Rhodanuson túl lakott nép, Galliában; igen hadakozó, és sok tart. nyokat elfoglaló nemzet Spanyol orsz. határánál, Pireneusok mellett délre; fő vsok: Cervaria (Cervera) Illiberis vagy Eliberi, Ruscino, Leucata (Leucate) Carcaso, Tolosa, Narbo, Martius, Beterrae, 's a' t.

Volferdych, kistsziget Zeelandban 2 falu 's jó legelővel.

Volgstedt, l. Volkstädt.

Volhynia, hajdan Lengyel tart. Veres Russziában délre Podoliával, nyug.ra Veres Russziával, ész.ra Litvánia, és Orosz bir. kel.re

Hasonlólag Oroszbirod. határos; Mészse terjedő. Nap nyug. tól kel. nek 120 délről északra 40-től, hatvan mfd foglalata. Lapályos, termékeny, Tatórok, 's Kozákok rabolásainak tárgyazó vidék, két részre osztatik: Felső és Alsó Volhyniára. Lak. Orosz hitű, 's nyelvűek. Felső Volhynia nyug. része két kastélyszághól álló, mellyek a 2 fő vsoktól Lucko, és Krzerminieltől nevezetnek. Alsó Volhynia, vagy is Kiovi Palatinatus, keleti része, ezen keresetűlvág Dnieper fő, nagyobb része Oroszokhoz tartozandó. 1569-dikben már Lengyelországgal egyesüle. Az utolsó Lengyel oszt. alkalmatosságával 1793 nagyobbára az Orosz bir. hoz kapcsoltatott, 's mostan Wolynsk Helytartóságot tézi. I. Wolynsk vs.

Volisso, falu Saki-Adassi Török szigetnek Illés hegyén, sejem készíttéssel, erős szőlő, 's füge ültetéssel foglalatokodnak lakosi.

Volkach, kis vs Würzburg N. Herczs. ben Main főnél, 344 h. és 1550 l. borral kereskedik.

Volkeroda, Szász-Gotha Herczbe Tisztség, Körn, S. Körn mvsok kívül 7 falukat, és 5 pusztákat foglal.

Volkmarkeller, Barlang a Harz erdőben.

Volkmarsen, Volkmarsheim, vs Vestfáli Hercz. Diemelnél, 381 h. és 2000 l. többnyire kath. találkoznak mindazáltal köztök vagy 100 Zsidók is.

Volkstätt, Volgstedt, falu Swarczburg Rudolstadt Herczeg. Porcellán fabr. val.

Vollshoven, vs felső Yssel tart.

eggy. Belgj. Kirsb. ban a Zuyd tónál, 970 l. kik hajókázást, és kereskedést üznek.

Vollo, régi vs Thessalia Görög tart. Armiro öbölben nagy kikötőhellyel.

Vollre, vs, Francz. orsz. Puy de Deme oszt. 3330 l.

Volme, kis fő Márk Vestfáliai Grófs. Ruhr főba folyik.

Volouska, mvs, Austriai Istriában Kastna urad. hoz tartozandó kis kikötő helyel. Nem távul esik tőle Proluka mind nagyságára; mind szépségére nevezé jeles kikötő hely. Ezen környékben jeles a tínhalászat, és bésózott Tínhalakkal való kereskedés. Egyébb termékei e' vidéknek. Bor, faolaj, és gesztenye.

Volpedo, kis vs, Novara Sardiniai tart. Corone főnél.

Volpiano, vs, Piemontban, 3640 l.

Volscusok, legjelesebb nép Latiumban; nyug. ra Rutulusok és Latinusok, ész. ra Æquusok Hernicusok, és Marsusok, kel. re Samnitesek, Campanusok, délre közép tenger között: Tulajdon nyelvel éltek. Nehány századok által több ízben megmérkeztek a Rómaiakkal; de szerencsétlenül; ezek 11-szer triumphust, kétszer ovatiót vettek rajtok. Utóbb Latinusokkal egyesültek: gabona és bor termő földökön több ízben segítségül voltak a' szükségét szenvedő Rómának: Számos derék vsaik voltak u. m: 1) Antium (Antia) tenger mellett, jó révvél; itt születtek Caligula és Nero Cs. és sok derék Római épületek tétettek. Az e' mellett lévő Astura kis sziget.

- ben volt Cicerónak major-
sága; 2) Circei régi vs, hol
most Monte Circeia; Uli-
ses temető helye; tenger-
fokkal, és jó révvel. 3) Fe-
roniae Locus, Junó Szent
berke; 4) Anxur, v. Terracina,
Jupiter templomával, itt
laktanak Augustus eleji,
's ennek egyik majorjában
született maga is; Sancus
és Mars templomival. 6)
Cora (Core) Castor és Pol-
lux, 's Hercules templomi-
val, jeles víz csatornával.
7) Norba (Norma) Sulla
ellen lakosi egész kétségbe
esésig védelmeztek; végre
magokat, és minden vagyoni-
kat megégetvén. 8) Sig-
nia (Segni) és Setia (Sezza)
hires jó borral. Ide Rómá-
ból út vezetett; ide rej-
tezkedett Saturnus is. 9)
Sacriportus; itt verettetett
meg ifjabb Marius Sullá-
tól. 10) Sulmo (Sulmona)
Ovidius hazája 11) Arpi-
num; M. T. Cicero, és Ma-
rius' hazája. Az elsőnek itt
majorja is volt. 12) Inte-
ramna, (Terni) Aquinum
(Aquino) Casinum (Casino)
nevezetes három vsok. E'
földhöz tartoztak még Sues-
sa Pometia, Corioli, Tres
Tabernae, Forum Appii.
(Apost, csel. 24, 15) Ecet-
rae, és Artena vsok is.
- Volta**, l. Rio da Volta.
- Voltala**, kis vs várral Man-
tua Herczs. b. Veronese hatá-
rínál.
- Volterra**, Volaterra, vs Pisa
ker. Toskániai N. Herczs.
ben, Erra fónál, 5000 l. Püs-
pöki székhely, nevezetes, ás-
ványos források, és kü-
lömbféle régiségekkel.
- Voltri**, vs Genua Herczs. ben
a nyug. részén, a Ligur-
iai tengernél.
- Volturata**, kis, 's csekély
számlakosú vs Capitanata
Nápolyi tart.
- Volturno**, fő Nápolyban, A-
penni hegyekben ered, és
Gaeta öblébe szakad.
- Voluntii**, p. kel. Britannia
Rom. ban lakott nép.
- Volvic**, mvs Fuyde Dome Fr.
oszt. 2080 l. kőbányával,
hol Lavatöretik.
- Vonges**, Francz. oszt. Arany-
dombal Dijon mellett, és
puskapor malommal.
- Vonizza**, birod. Albánia part-
ján, déli szélén Atrax öblé-
nek, Xeromero Török tart.
tól környékezte, síkságból,
és kis halmokkal vegyült
térből áll, 4 falu, és mint
egy 2000 l. Éghajlatját a'
sok források, tavak 's mo-
csárok egészségtelenné té-
szik; földje termékeny, de
tunyán mivelletik legelője
jó ökrök, ürök, kecskék,
disznók, 's egyéb állatok-
nak. A' dombok sok építe-
ni, 's égetni való fákat
termesztenek. Lak. sikeres
vadászattal foglalatoskod-
nak leginkább. Vagyon itt
egy alkalmas helyen a'
Velenceiektől épített vár,
melly most már romlás-
nak eredt.
- Voorburch**, legszebb, 's régibb
Hollandiai falu Delf tart.
Delft, és Leyden között,
Haagtól i mfdnyire.
- Voorden**, vs, az egyesültt Belg.
felső Yssel tart. 2440 l.
- Voorne**, sziget Gelder egye-
sültt Bel. tart. Maas sza-
kaszta el a' száraztól, Bri-
el várral.
- Voorst**, vs felső Ysselbe, Ys-
seltől nem messze 4380 l.
- Voralbergi uradalmak**, Austri-
ához tartozandók; és Ty-
rolishoz számláltatnak, Bo-
den tava, és Arl, vagy Ad-
ler. hegy közt fekszenek

- kelről délnek illy renddel.
 1 Hoheneck, 2 Bregenz, 3
 Feldkirch, v. is Montfort a'
 Rhénusnál, 4 Pludenz Monta-
 fón völgyével, és 5 Sonne-
 berg, Grófs.gok. Utóbbi
 időkben Illi Baváriai ker.
 nek egy része valának, Ma-
 nem 1814-től fogva Tyro-
 lissal is még Austriához tar-
 toznak. 55 □ mfdön 65000
 lakost számlál.
- Vorau**, mvs alsó Steyermark-
 Gräczy ker. ben hegyek ölé-
 ben fekszik, 100 h. és Her-
 czegi Dékánysággal. Jeles
 itt a' regul. Kanonokok
 hlastroma, kiknek egy In-
 ful. Prépost elöljárójok, de-
 rék könyv gyűjteményel,
 's fő oskolával. Aquilin Ju-
 lius Caesar, azon hires
 Történetíró, Misés Papija va-
 la e Szerzetnek. Szomszéd-
 ságában vashánya találta-
 tik.
- Vordernberg**, Herczegi, gaz-
 dag, meszeze terjedő, és
 majd 1/2 mfd hosszú mvs
 felső Steyrmarkban, Bruck
 ker. 120 h. lévő vashányák-
 ról (l. Erzberg) nevezetes.
 A' Steyermarki fő Bánya-
 hivatalnak, 's Itélő Bánya
 Táblának széke. Herczegi
 Dékánysággal, privilégiált
 Törvény székek, 's Posta
 Tisztséggel.
- Vordon**, Vordan, Fordan, vs
 a' volt Brombergi oszt.
 most új Lengyel Kirs. ban
 Visztula fónál, hol hajó
 vám vagyon. Lengyelül
 Fordannak nevezik a' szom-
 széd falu Német Vordon
 megkülömböztetése végett.
- Voreña**, vs Britanniában, hol
 most Perith, Római erő-
 ségekkel.
- Vorrepe**, Francz. vs, Isere
 oszt. 4530 l.
- Vorgebirge**, Caplanc, (33° 9'
 10'' É. Sz. 9° 3' 30'' K. H.)
 fejezfok v. földcsúcs, felső Se-
 negambiában, nyug. part-
 ján, közép Afrikának, ne-
 vezetét vette az ezen vidék
 feje, 's száraz homokától.
- Vorpommern**, l. Pommern.
- Vorreggio**, l. Viarregio.
- Vorsfelde**, mvs Volfenbüttel
 Herczs. Alli, és Lüniburgi
 országuátnál, 1 templ. 127
 h. és 870 l. kik dőhányt,
 búzért, komlót, és ken-
 dert természetnek pálinkát
 főznek, és erős kereske-
 dést üznek gabonával, 3
 országos vásárjai vagy-
 nak.
- Vosges**, l. Vogesi hegyeket,
 vagy Wasgau.
- Vostanca**, kis vs, Macedoniá-
 ban, Vardari fónál.
- Vouga**, fő Beira Portugalli
 tart. melly Viskónál veszi
 eredetét, nagy sárt okoz,
 és nyug. Oceánba dönti
 magát.
- Vouga**, kis vs Beira Portu-
 galli tart. 11 mfd mfdnyire
 Viseótól.
- Voulonilon**, l. Foulponit.
- Voutesac**, vs, Correze Francz.
 oszt. 2070 l.
- Vou-tchang-fu**, Hou - Quan
 China tart. fő vsa a' két
 fónál. Mutatnak itt Bam-
 buspapírost, mellyből te-
 mérdek sok küldetik szél-
 lyel.
- Vouvrai**, vs, Indre és Loire
 Franczia oszt. 2100 l.
- Vouziers**, vs, és ker. főhely
 Ardenes Francz. oszt. Ais-
 nénál 1550 l. gabonával ke-
 kereskedik.
- Vozen**, fő Finlandban Ker-
 holmnál Ladoga tóba om-
 lik.
- Vozokny**, tóih falu, Nyitra
 Várm. F. U. Mérey, és több
 úraságok, lak. kath. földje
 közép termékenységű fája
 van, szőleje elég, rétje jó,
 piacza egy órányira, mal-

ma helyben.
Vracennes, vs Schelde Francz. orsz. 4740 l.
Vraite, fő, Piemont déli havasaiban ered, délfelé Pótól és Polangheanál 9 mfd folyása után Póba folyik.
Vrana, fő, Angol halakkal bővelkedő hasonló nevű tónál, Zara Grófs. ban, Templáriusok kastélyának omladékival, a' fent említettnek Nagy Priorjokszéke itt volt.
Vraden, (52° 2' 33" É. Sz. 27° 27' 44" K. H.) vs Salmsalm Hercz. Münster Hercz. ben, Berkel főnél, jeles gyolcs fabr. val, melly tárgya a' kereskedésnek.
Vreeswyck, falu déli Hollandiában 650 l. Leck mellett. Itten a' felső Rajnától Utrechnak, 's Amsterdámnak hajókázók vám pénzt fizetnek.
Vreeren, l. Freren.
Vriessvaen, vs felső Yssel egyesült Belgy. tart. 2800 lak.
Vugnollas, l. Courmonterral.
Vukovár, urad. és mvs Szerem Várm. bővebb leírását, lásd Wukovár.
Vulcán, Tüzet okádó hegyek. Találkoznak olly hegyek, mellyek esztendőről esztendőre füstöt, lángot, tüzes darabokat, hamút, 's több e' féle szereket eresztnek ki magokból. Nem ment ezektől egy részese a' világnak; még nagyobb a' száma az újabb idő szakaszokban ki égett tüzet okádó hegyeknek. Töbnyire mind a' két nembéli teke formát mutat, és részént egy, nevezett torkolatokból ál, inkább, vagy kevesebbet gömbölyű, belőrlől felfordult teke, vagy töltés formájú. A' még, mostanlag

is égő tüzet okádókból Európában vagynak: Aetna, Siciliában; Nápolyban a' Vesuv; Hekla, Klabra, Leinhrunkr, Rafuntinusfal, Katlegia, vagy Ketlegan Island szigeten; Stromboli, Volcano, Lipari, tüzokádók; belőrlől, égő Búdös Erdély orsz. A' siában több tüzokádók vagynak Japanban Javan Sz. Panarma mellett, nehány Tüzes szigetekkel. Amerikában Coto-paxi, és Pichincha legesmeretesebbek. — Ki égett tüzokádóknak bizonyos jeleit találni Rajna vizénél Coblenz, Andernach, Nierdermönlich, Bonn mellett, Hassiában Habichtsvaldnál, Giesz tájékon; Gseh orsz. ban Schlackenwalde, Eger-nél; Breggau, Sleszia, Francia orsz. Alsó Langvedoc, és Angvergne; Olasz orsz. ban. Vincentia, Veronai, Paduai, Toscaniai Hercz. gekben Compagna di Rómában, Nápolynál is eféle találtatik Carthagena, és Murcia között Cataloniában, Gerona, és Figueres, közt; Magyar orsz. ban is 's a' t. Ez utóbb bányáiban tüzes materiák ki merítve, másoknak szelelő lukjok, 's torkolatjok bé tömve lenni látszatnak, A' tüzokádó hegynek rettenetes 's szomorú játékja csatanással vegyült föld indulást, égést, villámal dörgést, ropogással hurczol magával. — A' tüzokádói jelekhez számláltatnak: Lava, Bazaltkő, tajtékkő, üveges szerek, homok, hamu, és több efélék vagynak az említettekkel egyesülve. Az eddig vizsgált jelekben temérdek tüzkövek, timsó, néha meszesföld, vas; gya-

korta keserűső darabok találhatnak. A' tüzet okádó hegyek külfömbféle hasznokat is hajtnak, úgymint: Lavájok, 's Bazált kövek igen hasznossak a' földmívelésének, Putzulán jó a' vakolat készítésének, kénköje, timsója, tajtékköve, lágy reszelőkre szolgálnak; a' körülfekvő vidék termékenységét nem kicsinyt elömozditják, és a' tűzokádókhoz közel lévő tengerekben pezsegnek a' halak.

Vulcan sziget, egy a' Charlotte királynénak szigetjei közül Ausztráliában, tüzetokádó hegygel.

Vulcanpass, l. Volkany.

Vulgentes, Galliában, Cavaresek mellett lakott nép, fő vsok Apta Julia (Apt)

Vulhang, l. Vu-tschang-fu.

Vultur, nevezetes hegy Apuliában.

Vulturara, vs, Capitanata Nápolyi tart. 3770 l.

Vulturnus, fő víz, most Voltorno Olasz orsz.ban.

Vurla, l. Vurla, vs Anadolli Baságban lak. Törökök, és Görögök, amazoknak 7 mvsök, mecsetjek, ezeknek 2 templomok vagyon.

Vychnys, l. Eisenbach.

Vymar, Serviai vs Szávától nem messze.

Vyrtat, vs Ain Francia, oszt. 2120 l.

W.

Waad, Waadland, (Franciai) *le Pays de Vaud*nak neveztetik, Comitatus Valdensis, Helvetia nagyobb új kantoni közül. Freiburg, és Bern között fekszik, Vallisi tart.ban, Genfertót, melly Savoyétól elszakasztja, Francia Lemán Ain, Fura, és Neufchatel Hercegség környékezi térsége 70 □ mfd lak. 145200-ra 1617-től fogva ezen tart. Bern Helvetiai kantonnak uradalma alatt volt 1798-ig, midőn 26 Januariusban Napoleon munkálkodása által Lemáni Reszpublikává tétetett, de következendő esztendőben ismét eltörletett neve, és a' Helvetiai új Constitutio szerint 19 Feb. 1803 tulajdon kantonnává lett Helvatiának. E' Köztársaságnak legszebb tart.nya nagyobbára meleg

Éghajlattal. Vidéke részént dombocskákkal vegyült síkság, részént hegyes. Hegyei: Jura, Jorat, Jurten, vagy kis Jura; legmagasabb, és irtóztatóbbak találhatnak a' dél nyug. részén hajdani Elen Helytartóságnak holdentde Morcle nevezetes. Folyói: Orbe, Buron, Mantua, Broye, Boiron, Auboune, Venoge, Vevoise. Tavai: a' Genfi tónak fele, Neufchatel, vagy Neuenburgi tónak egy része, Joux tava. Földje nagyobb; részént termékeny, legtöbb vidéke nyúlós, 's kemény; természet külfömbféle gabonát, hüvelyes veteményt, főzelékeket, és kertizöldeégeket, kevés kendert, 's lent, dohányt, elég 's derék bort, temérdek gyümölcsöt; Kétféle sok diófák nyólnak,

gesztenye, és eperfák, fügék is, mellyek a szabad levegőben gyümölcsöznek. Masha tartásra alkalmas legelője, és a hegyi tájékokban az úgy nevezett Havasi gazdaság üzetik. Juh, és kecskék is tartatnak, a' ló, 's disznó tartás csekély. Szárnyasállati, vadjai, 's halai bőven vannak. Erdőben sem szenved szűkiséget. Külömb nemű ásványokkal, egymint: Föld, 's köszerek, agyaggal, homokkövekkel, márvánnyal kérédik, a' régi Helyts. ban ólom, réz, forrásbeli só, és termett kénkö is találtatott. Lak. részént Franciaúl, részént pedig Francia Patoisúl azaz Parasztnyelven beszélének, reformátusok, egyedül hajdani Tischerlitz Tisztség mutatott néhány kath. Lelhetők továbbá itten külömbféle fabr. is kivált sejem, kalap, ásványszereké, vasbányája is vagyon. Bern kantonhoz tartozó Waadlande (Pays de Vaud) kívül, az régi Granszon Orbé és Cserlicz (Echallens) tart. és a' hajdan Elen Berni birtokot foglalja magában, és 60 ker. osztatik. — A' kanton jövedelme 59273 Helvecziai Frankra mégyen. Fő vsa Lausanne.

Waag, l. Vag.

Waagoe, Norvégiához tartozó Faröer.

Waal, l. Rajna.

Waas, Orkádi sziget Scotziában.

Waatsch, Karneol nyelven Vazhe mvs Karneolban, magas hegyen fekszik, semmi síkja sincs; sok szántóföldje mindazáltal, gyümölcse, kőbányája, holott kővé vált tengeri csigákra

akadnak.

Wabern, pléb. vs Alsó Hászsiában Edder, és Schwalm fők egyesütiénél királyi várral, 102 h. és 770 l. A' két fők közt való térség kaszálónak használtatik.

Wabuche, Ohio fő Louisiana ész. Amerika tart. ban így neveztetik.

Wachau, Austriai völgy, Dürnstein felett kezdődik, és Duna, meg a' hegy közt egész a' csúcsáig nyúlik.

Wachenheim, vs Alsó Pfalzban, Hårdtgebirg fónál, jó borokkal kedveskednek szölei.

Wachenro, mvs Bavariai Meinker. Ebrahnál, melly keresztül folyik rajta 's két részre a' Nagy, és kis Vachenróra osztja fel.

Wacher, erdőekkel fedezett hegy alsó Steyermárkban. nyug. ra Saenak, kel. re Horváth orsz. határinak erényos. Hacquet szerint csupa fejer kemény kövekből ál.

Wachsenburg, l. Gleichen.

Wachtebecke, vs, Flandriában, 2800 l.

Wachtendonk, kis megerősített vs, erős vár mellett, felső Geldriában Niers fónál.

Wác, Wacium. Waiczen, Watzow, régi híres és jeles püspöki vs Pest Várm. ben, Wáczi jár. ban, fekszik Duna vizének bal partján, Pesthez 4 mfdnyire az E. Sz. 47° 47' és a' K. H. 36° 47' 45'' alatt. — Eredete felől külömbféle vélekedésben vagnak az Írók, abban megegyeznek hogy 955-be már állott, 's Püspökségének felállítását Sz. István l. Magyar Királyunknak tulajdonítják. — Hajdan Nógrád Várm. hez tartozott,

tozott, de Buda várának megvétele után Pest Várm. hez kapcsoltatott. Hogy erős vs volt legyen, azt a' régi épületeit képzelhető rajzolatok bizonyítják, 's ó és új Vácznak nevezetett. Várában vala Püspöki kastély, a' fő Sz. Egyház, a' Kánonokok' lakó helyeik, 's a' Dominikánusok klastromjok. Oskolájok is híres vala, míg a' Tatórok által fel nem dúlatatott az egész vs 1241-ben; — De Mátyás Kir. uralkodása alatt ismét néhai díszsére lépett. Újra homályba borítottatott e' vs 1543-ban mert a' Törökök a' vst és annak szentelt épületeit undokúl rablották; — kikergettetésekkel pedig (1685) az egész vst felgyújtották, és illy állapotban volt Vác vsa, midőn a' Török igától felszabadult; — csendesedvén ezután a' hadi zajos veszedelmek, és vérengző viszontagságok, Püspökjei vissza tértek, kik lassanként jobb rendbe helyeztették mind a' vst, mind annak épületeit. — 1742-dikh. a' részre osztatott a' vs u. m. a' Püspöki és a' káptalanbeli uraságok részére, melly rendtartás még ma is megvan; 's a' Tanács is kétféle, u. m: a' Püspöki és a' Káptalanbeli. — Újabb építőjít 's ékesítőjít Vác vsa Gróf Migazzi Püspökben és Bécsi Érsekben lelte; ez újabb rendbè hozván az oskolákat 1763-ban, a' vsnak ékesítéséhez kezdetett, és azt új, sokkal szebb rendbe hozatta. Elrontatván a' vsnak régi kapuját 's Sz. Egyházát, sokkal szebb rendbe hozatta az útszákat, és olly pom-

pás Sz. Egyházat építetett római ízlés szerént, melly valóban erök emlékezetet származtat kegyes Építőjének; belől gyönyörködteti a' nézőt: a' hamuszínü márványból készült nagy oltár, a' 4 díszes vörös márványból készült mellék oltárok; a' lelkitanító szék fejr márványból, a' Püspöki szék, melly feltulajdon képe szemléltetik az említett kegyes építőjének, egy szóval festése és egész díszessége igen nevezetes. — Nagy dísz szer az a' vsnak a' két emeletü, tágas, jól épült és tisztán tartatott Püspöki Residentzia is, mellyet a' mostani M. Püspök legpompásabb színbè öltöztetett kettős kerttel, és Duna mentében erős fallal 's üveg-házzal felékesítettvén; ez alatt van a' téres két emeletü pincze Gróf Althán Püspök örök emléke. — Említést érdemelnek tovább: a' nem egyesült Görögök temploma; a' Domonkos szerzetbéliek volt klastroma; a' Barátok monostora, mellyet Gróf Koháry István építetett; a' nagy ispitály, a' Seminárium, a' Piáristák Collegiuma, a' vsháza, a' sóház 's a' t. több privat épületekkel együtt. Nem meszse a' fájdalomra méltó állapotban sinlődő Ludoviceumtól a' k. Waczi úton esik a' G. Migázzitól Római ízléssel építetett Diadalom kapu M. Therazia ott létének emlékére. Nagy figyelmet érdemel itt a' Süketnémák intézete is az Almási Antal Úr mint Kir. Comisarius által vezetett bé 1802 eszt. 15 Aug.

Fundátorában I. Ferencz kegyes Királyunkat tiszteli. — Lak. kik Magyarok többnyire, majd 10000-re számláltatnak kik közt 8500 kath. 1000 való evang. és ref. 100 nem egyyes. Görög és 10 Zsid. — Közönségesen szorgos emberek. — Fekvése kies, innen tiszta időben Budáig láthatni. Határja jól termő, borai kedvesek kivált némelly hegyekkel; fájok szűken van, legelőjük meglehetősen, vásárjai népesek, és hasznosak.

A' Wáczi Püspöki Megye egyik a' legrégibb Püspökségek közül; Pest, Nógrád, Heves, Hont, Külső-Szolnok és Csongrád Vármegyékre és az egész kis-Kunságra terjed; 3 fő és 13 al-esperesti kerületekre részeltetik; Káptalanbeli urainak száma 12; titul. Apátsága 5; jövedelemmel bíró Prépostsága 4, tituláris Prépost. 6; 109 pléb.ja; 54 filiája; a' Papság száma 190—200 mégyen, 235147 hívekkel. Ezekon kívül 7 szerzetes klostromokat foglal keblében, u. m: 2 Piarista Szerz. Wácson és Kecskeméten; 3 Sz. Ferencz Szerz. Provinciae Salvatorianae Wácson, Kecskeméten, és Szolnokban; 1 Capucz. Besnyőn; és 1 Miscricord. Wácson.

Wad, vagy *Osge*, keresztény vsnak mondatik Habessinianában, mellyről egyebet nem tudunk, hanem, hogy Gavaja tó ott fekszik.

Wadan, k. vs, ész. Amerikában Fessan országában.

Wadas, l. Vehdasn.

Wadei, Saharáb. ész. Afrikában nevérol egyedül ismertes nép.

Wad-Dschiddl, (az az Bakocskafő) meglehetősen nagyszágú fő Algierben, nyugról kelnek foly, és Saharában a' Melgigi tóba dönti magát.

Wad-el-Fundah, (vagy is Tzin fő Algierben, Wanaschris hegyből szakad, Schellif főba folyik, cínrészeseket hurczol magával, melyeket a' partra tapaszt.

Wad-el-Gazel, (az az Gazzel kecskék neme fő) nagy fő Afrika Nigritiában.

Wadelhabid, szomszéd főja Maroccai Morbejuhnak.

Wad-ol-hamam, l. Habrah.

Wadelimok, szörnyen vad, és tolvajkodó nép Saharában.

Wad-el-kibir, (az az nagy fő) fő Algierban, több patakocskák, 's folyók egybe mentekből származik, és Vad-el-Mailáhvál (vagy is a' sós főval is) mellynek sós vize van, egyesül.

Wadi Meidam, legjelesebb főja Arabiának.

Wadjo, vagy *Toadja*, Celebes sziget tart.nya, 40 Herczegek birják, kik közül egy hadi Vezérnek, 's egy a' Polgári Rend, és biztossággal intézöbjének választatik.

Wad-Nun, fő Marocóban, melly Sús tart. déli határját teszi.

Wadowice, vska Myslenitz Galliczai ker. az ország út mellett, Skava főnál, kat. templ. Fil. temp. általjattal, és Póstával.

Wadreege, Algier tart. Vurglah fő vsal.

Wadsteina, kis vidéki vs a' kel. Göthaland Svédi tart.ban. gyönyörű tájékon Vetter tó keleti részén, Motala főhoz közel jeles várral; mind nagyságára, mind belső szépségére Svétziában. első templ.mal, a' hol is sok Ki-

rályi személyeknek rothadó tetemek lelték nyúgvóhelyeket. Invalidus házzal, és pamut, karton kézi művel.

Wadtugek, Hindusi népség Karnatik partján kel. Indiában.

Waechtersbach, Insenburg, Vaechtersbachi vs, Insenburg Birnstein Herczs. ben, Herczeg Residenciájával.

Waedenschveit, (47° 11' 56'' É. Sz.) népség Zürik kant. Helvecziában várral, gyönyörű templ. 3500 l. Fa-nyalaj fabr. és nagy sajt kereskedéssel.

Waedsoho, k. vs Celebes kel. India szigetén.

Wachring, pléb. helység Ausztriában Bécshez közel, 120 h. viasz fabr. és szőlőkkel.

Waelch-Birken, mvs, 166 h. Prachini Cseh ker. kastélyal, és kath. templ. hasonló nevű urad.hoz tartozandó.

Waelchdorf, így nevezetik Hassziában a' Francz. Fridrichsdorf gyarmat.

Waelch-Flander, Valloniai Flandria, tart. Flandria hajdani Grófs. ban, a' valódi Flandria, Stennegau, 's Artois tart. nyok közepén. Lakossai közönségessen Vaeknek, vagy Valoneknek hivatnak, jelesebb vsai: Ryssel, Douay, és Dornick.

Waelchneuburg, l. Neufchatel.

Waeltersburg, urad. Leining-Vesterburg Grófs. ban, falal békerített hason nevű mvsál.

Waermeland, Carlstadt, Wermelandia, Svéd orsz. nak fő Kapitánysága nyug. Göthalandban ész. ra Vener tó Norvegia, és Dalerne, Nerike, nyug. Göthaland, és

Dalsland között. Tére 299 1/3 □ mfd 135440 l. Hegyi tart. melly ész. kel. és kel. nyug. magas hegyektől kerítettik; halas tavakban, 's főkban semmi szüke, valamint erdőkben is, gazdag ásványokban, főképen vasban, és palakő földéiben. Az erdők, 's hányák használatása előmoztatása táplálja e' vidék lakossit. Ezen tart. Oerebo Kapitányság rész héján foglalja magában Carl Kapit. Carlstadt fő vsal.

Waerschot, vs, Luxemburg Herczs. 5200 l.

Waes, Vaesi tart. Flandria tart. nya. Schelde bal partján, és Gentől egész Isendykig terjed. Északi része mellyben Huls fekszik, Flandriához tartozik, dél. felé pedig Rupelmond, és egyéb helységekkel Austriai Belgiomé volt, most eggy. Belgyiomi Kirs. gé.

Watschian, (1° É. Sz. 147° K. H.) Moluckók szigete, 18 mfd hosszú, 2 — 10 széles, 60000 l. Éghajlatja egészségtelen, sok ságót és czúkorndat termeszt. Itt vagyon Piapis kikötőhely.

Waga, Dwina szomszéd fője az Orosz bir. ban.

Wagara, l. Ogara.

Wageckitó, tó Báváriában, Iller ker. hasonló nevű hegy tövében; egynehány száz holdföldnyi térral és jó halakkal.

Wagendrúzel, Német mvs, Szepes Várm. F. U. Máriássy fam. lak. kath. fekszik Iglóhoz 1 mfdnyire; határja sovány, de másként jó módjok van a' keresetre a' vasbányák körül, legelője elég, fája van mind a' két-féle.

Wagenfeld, nagy mvs Minden

- Hercz.** 2120 l. Auburg várból, és Neustadt, Haszlingen, Vorlingen, Bockel4faluból ál.
- Wageningen**, régen *Vado*, vs, egy. Belg. Geldern tart. Raina fótól nem messze, mellyel egy alkalmas kikötőhely által, a' hol az hajók közel jöhetnek a' vs-hoz, kapcsoltatik; megvagygon erősítve, 2560 l. kik jól értenek a' dohány termesztéshez.
- Wagenmachersthal**, Bodnár első remetéjítől veszi nevét, keskeny völgy CaplandStellenbosch ker. kellemes gyümölcsök, narancsok, 's jó borok gazdagítják.
- Wagilig**, falu Baváriában, Zalzach ker. nem távúl Dachentótól, 107 h. és Tisztartói Tiszttségnek széke Tittmaning, és Deisendorf számára.
- Waging**, mvs Baváriában, Zalzach ker. mély, de kellemetes környékben, Tachónak szomszédságában, több mint 100 h. 3 országos vásárt 14 napi vásárszabadsággal tart.
- Wagna**, falu alsó Steyermarkban, Marburgi ker. Sulmnál hasonló nevű váromladékival. E' tájékbanszobrok faragására jó fehérkötöretik, a' töréshely messze terjedése, és mélysége végett nevezetea.
- Wagoviec**, k. vs Posen N. Herczsbén.
- Wagrain**, k. mvs Salzachi Bavariai ker. Flachauban, Kleinarl, 41 h.
- Wagram**, Német - Wagram, falu Austriában, nevezetes lön az 5-6-dik Juliusz napján 1809-ben itt történt véres csata által, mellyben az Auszriaiak ama nagy 's akkor még győzetetni nem tudó Francia Csász. Napo-
- leontól tenkés verettettek. Ezen falutól nyere a' Neufchateli Hercz. Wagrami-Herczeg címét.
- Wagres**, (tartomány) közép Afrikai Senegambiában, Nunez torholatjánál.
- Wagrion**, Holsteini tart. keleti tó, az különössen úgy nevezett Holstein, Stormar, Lauenburg, és Mecklenburg Herczsgék közt.
- Wagstadt**, Morva nyelven *Bilova*, Polgári vs Auszriai Slesziában, Troppau Hers.h. Troppau ker.b. (49° 45' É. Sz.) 2 külső vsal, 367 h. 2370 l. kik Német, és Morvával vegyült Slesiai nyelven beszélnek, kastéllyal. Lak. a' földművelésen kívül egyéb mesterségekkel is keresik élelmeket. Találatnak itten 150 posztócsinálók, 120 takácsok, 2 posztó simítók, 5 cserző vargák, 4 csávás vargák, 's t. eff.
- Wahabis**, Wahabiták, vagy Wechabiták, vad emberi gyülevés, melly utóbbi idő szakaszokban, új vallása, hódoltató vágyódása, 's rabló indulatja által tette magát Arabiában ismértessé. Nevét kölcsönözte Abd-el-Vahab', Schech-Muhamed vallások szerzőjének Jemen tart.ban lévő Nedschedi Nemzetsegből származottnak Attyától. Az ettől hirdetett vallás a' Korán ágazatjain épült ugyan, mellyet ő Istenes, 's Meny országban készült könyvnek álitott, de egészen máskép, mint eddig szokásban vlt, magyarázta ő azt; ő a' korában talált hagyománbéli ki fejezéseket egyig onnét ki zavarta; egy Istenben hitt, de Mahometnek, kit Bölcsnek

tarta, semmi tiszteletet sem engedte. Vallamennyi szentek tiszteletét megtiltá, 's átkot monda mindazon Mahomedánusra, kik oktatását bé nem venné. Schech-Mahumed eleintén csupán azon Nemzetség közt, a' honnét származott, tehetett előmenetelt, hogy új vallását messzebb, 's szaporábban szét terjeszse, fegyvert ragada, és el hagyván hazáját külföldön 3 egész esztendőig nem rossz szerencsével forgatá magát. A' mint Jemen tart. ba vissza tért, örömeire Ebn-Sehudban Drehiehi és Lachsa Hercz. ben, ki egy indulatoskodó, 's ravasz természettel bíró férfi vala, megátalkodott követőre akadt, ki is több Nemzetségeket, Arabiai felekezeteket hatalma alá hajtá, és az új vallásra kényszeríté, ezek öszveséggel Vahabis név alatt egy Népet állítottak és rendes Státust formáltak, mellyben fő Papnak Schech-Mahumed, fő Hadi vezérnek, és uralkodóknak pedig Ebn Sehud neveztetett ki, mind a' kétő széke Drehieh fő vs vala. Ebn Sehud holta után Abd-el-Asis fia foglalta el helyét, a' ki a' mit az Atyja Álnokúl, serényen, 's szerencsésen elkezdte, nem kisebb buzgósággal folytatta, és a' többi Nemzetségeket is, kik még a' Vahabizmust nem ismerék, meghódolta. Hinnie, vagy halni volt közmondások a' gögös Vahabitáknak a' kik kevés idő haladva az egész szörnyeteg pusztát Veres tenger, és Persiai tenger öbölkött keleti felén Euphrátnak u-

radalmok alá hoztak. 1801 esztendőben Abd-el-Asis rész tettein kezdé először figyelmetessé válni a' Konstantinápolyi fényes Porta, a' Bagdadi Basának kellett az Vahabitákkal megütközni, kik is attól megverettettek 's szanaszét szaladtak; ettől fogvást békeséget köte vélek a' Basa. De kevés idő várva ismét fellobbantak az Álnok Vahabiták, és Sehud az 1803 megöletett Abd-el-Assi fia vezérlése alatt Mecca, 's Medina vsokat birodalmokkal egyetembe magokévé tették, és mái napig megtartották. Most a' Vahabiták nagyobb részén Arabiának uralkodnak. — Mivel a' Vahabiták csupán egy Istent imádnak, 's Mahomed tiszteletét kárhozzatják a' Mahumedánusok pedig több, mint Bölcsét illető tisztelettel viseltetnek eránta, azért a' Mahumedánusokat hamis istenek imádójinak tartják. Egyébként ugyan azon vallásbéli rendtartásaik vagnak, környül vannak metélve, hasonló imádságaik, mosdásaik száma, ugyan azon hőtjeik, ünnepeik, és térdepelés nemeik. Mindazáltal mecsetjeik minden czikornyától, czifraságoktól mentek. Igazi Mahumedánusokat inkább gyűlölik, mint a' keresztényeket, vagy Zsidókat. Külső életek módja igen közönséges töbnyire árpa-kenyeret, egyptomi szilvát sáskát, halat, és csak ritkán ritkán riskását, vagy ürühúst esznek. Nem dohányoznak, és a' kávé megvayon nékiek tiltva. Félfeke esznek, asztaik

gömbölyre metzett, 's földre kiterített júbörök. Ruhájok egyedülingből, vagy pamut, vagy gyapjú köpönyegből ál, melly tesztek mezítelenjét takarja; fejekre keszkenőket fonnak 's mezítláb járnak. Lakó helyek többnyire szegény, szalma, vagy agyagból készült gunyhó, vagy sátor is, a' hol semmi ingó jószágot, fa 's agyag edények kívül nem láthatni. — Testre nézve erőssek, márbölcsöböktől kezdve szoktatnak a' nyomorú-ághoz; e' mellett mérsékeltve élnek, az éhségét szomjal együtt jó idejig eltűrik, csekély élelemmel megelégesznek a' táborozásban, emellett képesek legnagyobb utazásokat folyvást tenni. Társasági életekben igen durvák, és gorombák, egyenlőség úgy szólván uralkodik közöttök; egymással testvéri módon bánnak, és szíveikben oltott mérész 's paraszti bizodalmaikat Herczegjek előtt sem teszik le, ámbar egyebekben vakmerően engedelmesskednek nékie. Ezen durva nép sem szűkülökösök telyesen szántó földekből, nem hagyá el egészen a' mesterségeket is, így készítnek ők külömbféle fonószeret, pamutot, gyapjút kidolgozzák valamint a' vasat, és rezet is nem legroszszabbul. Vagyon pénzeken is, mellyeken egy máson függő fejszék látszatnak.

Wahingen, l. Vaihingen.

Wahitau, vagy *Santa Christina*, Ausztráliai Markésas szigetének egyike, magas, 's meredek, 8 tengeri mfd kerülete, 7000 l. és Resolutionsbay, vagy Madre de

Dios (Puerto de Mendana) kikötő helyyel.

Wahlstadt, Vallstatt, nagy falu Liegnitzi alsó Slesiai kerületében, Sálzachtól nem messze esméretes azon szomorú ütközetről, melly 8 Aprilban 1241-ben a' Keresztények, és Tatárok közt itt ment véghez, és hol a' Tatárok jámbor Henrik Német Császár alatt megvervén a' keresztény seregeket, győzedelmek után az elesett 30000 keresztényeknek levágott füleikkel tömött kosarakat győzedelmek jeléül küldöttek légyen honnyokba. Ezen csata a' templomban lefestve látszik, 's esztendőnként az evangélika községnek történeteik közt olvastatik. Ezen helytől kapta Blücher Burkusi Marschal Wahlstadti Herczeg czímjét, mivel ehez közel Katzbachnál, 20 Aug. 1813-ban a' Francziákat irgalmatlanul megverte.

Wahren, k. vs Mecklenburg Hercz. Vendi ker.

Wahrenberg, nagy falu Altmárkban, Elbe főhoz; mellyen sok fonalat hordoz Hamburgban.

Wahrenbrück, k. vs Vittenberg Herczs. fekete Elsternél 80 h. és 900 l.

Wahrin, vska Sverin Hercz. portékára nézve Venden Herczs. nek nem enged.

Waiblingen, (48° 49' 40" É. Sz. a6° 58' 40" K. H.) fő Tiztség vsa a' Würtembergi, Rothenburg ker. Rems főnál, 4450 l. kik bort, és gabonát természetnek. Ezek től kölcsönözék a' közép századokban híves Vaiblingok vagy Gibbelinusok (az az Császár részén lévő) nevezeteket.

- Waidhofen**, (Cseh) Herczegi vs Austriában, Thayanál 125 h. az urasághoz tartozó kastéllyal, 1 pléb.val.
- Waidhofen**, Ypsznél vs Austriában, uraság kastéllyal, fő iskolával, 400 h. és 4000 l. vagynak itt jeles vas és pántlika fabr. Nem régiben állott itt fel egy fabrika, mindenféle művek készítésére kigyóköből, mellynek bányája csak minapában találtatott fel.
- Waidring**, nagy, szét szórva fekvő falu Achánál, Salzach Bavariai ker.ben.
- Waidshou**, l. Vaigiou.
- Waigatz**, keleti Oceán tengerzúgja, melly Novaja, Szemla, és az Európai Orosz bir. ész. nyug. végső része közt fekszik. Ezt 1556-ban Baroeve István Hollandus találta fel; 1596 Barents Vilhelm és Hemskerken Jakab Hollandusok, kik északi keleti útját Chinának kifürkészni küldettek, itten teleltek. 3 Novemberben búcsúzó el tölők a' nap, és csak Januarius 24-dike virasztá reájok először. Valamint a' Novajai Semlába, úgy Waigatz szigetben is az Archangel, Pustoserskoi, Kolmogori lak. esztendőnként. Tengeri kutyák', fehér medvék', könzőséges rozmarok' vadászatiára megjelennek. 1735 —39 ezen tengerzúg Orosz hajóknak arra menetele által inkább megesmértetett.
- Waigiou**, Vaidshou, Mulucki sziget a' Bondi kikötőhelyben.
- Waihu**, l. Oster szigete vagy is Husvét szigete.
- Wainfleet**, mvs Lincoln Angl. Grófs. a' tengernél, rendszeren van épülve, híres szabad iskolával.
- Waipi**, csak 1341-ben a' tenger által törésével lett sziget, közel esik a' parthoz, Kotschin tart.ban, Bombay Angliai Helyts.ban, kel. Indiában.
- Waipur**, vagy **Sultanpatnam**, tengeri vs Kalikutban, Bombay kel. Indiában Angliai Helyt. kellemes kikötőhellyel, 's kereskedéssel.
- Waischias**, Vaischies, Vassiererek, harmadik osztály a' 4 nemes rendek közt Hindostánban, kereskedők köből (l. Baljanek) és Parasztokból áll, kik föld, szőlő művelést, 's marha tartást üznek.
- Waitock**, csekély pogány népség Habessiniában, Meb foka Dembea szakadtánál Vaitaban lakik, és tisztátalansága az Habessiniak előtt igen útálatossá teszi. Tisztátalanságok onnét látszik származni, mivel ezen Nép, melly maga nyelven beszél, csupán crocodilus, és viziló (Hypopotamus) hussal él.
- Waitzenkirchen**, mvs Bajor orsz'. alsó Dunai ker.ben. Az orsz. tanácsának és egy Számtartóság' széke.
- Wakefield**, vs York Angol Grófs.ban, Calder fő vizinél fekszik 8000 l. Van nagy gyapjú kereskedése, festése, harisnya kötőmíve, és közszen bányái.
- Wakenitz**, kis fő melly a' Ratzenburgi tóból Mecklenburg-Strelitz felé foly, Ratzenburg Herczs.get Sax-Lauenburg Hercz.től elválasztja, és Lübecknél Travéba szakad.
- Walachey**, l. Oláh orsz.
- Walbeck**, mvs Halberstadt Herczs.ben Aller főnek kel. partján, 1 Collegial. temp. mal, 1 Prépostsággal, Vi-

cariussal, 7 Cónonokkal. 145 h. és 840 l. kik között 9 sípcsínálók és fazekások vannak; Van még ezenkívül meszet égető kemenzje és hamuzsír főzése.

Walburg, l. Hallstadt.

Walchberg, falu felső Stayer orsz. Judenburg ker. hegyek között fekszik. Van 1 ezüstös réz bányája gáliczkő és kénköz fabr.

Walbeck, falu egy várral a Szász Mansfeldi Grófs. ban.

Walbeck, Walpke, mvs Halberstadt Herczs. ben, Walbeck főnök Allerbe való befolytánál.

Walbeck, kis vs a' Burk, Geldern tart. ban Rajnától nem meszse.

Walchen-tó, Waller-tó, Bajor orsz. Isar ker. ben, Murnautól dél. kel. felé, Kesselberg és Katzkopf között 1 1/2 órányi hosszú és éppen olly széles is nagysága 1 □ mfdre megy halakkal bővelkedik, főkép: csukával, lazattzal, 'st. ef. Ebből ered a' kis Jaichna fő.

Walcheren, Zeelandnak szigeti közül egyik, és pedig a' legnépesebbik hosszúsága és széless. 3 1/2 Lieue vagy is francz. mfd kerülete pedig 11-et tesz. Zuidbevelandtól Sloe vize választja el a' táj 4 részelete szerint 4 Uitvateringra vagy is ker. re osztatik. A' sok áradásoktól derék gátok védelmezik. Fő vsa Middelburg.

Walch tó, tó a' Bajor Inn ker. kel. ész. csúcsán, Innstól nem meszse.

Walkourt, Vallocuria, k. vs egy. Belgyiomban Namur Grófs. ban, Heere vizénél, Collegiata Sz. Egy házzal. Itt verettettek meg 1689-ben a' Francziák a' Belgák-

tól.

Wald, falu felső Lausitzban Görlitzi ker. ben. Lak. többnyire takácsok.

Wald, jeles mvs Zürich Svajtzi oszt. ban.

Waldai, ker. vs Nowgorod Orosz Helyt. a' szép 1 mfdnyi hosszú és 1/2 mfdnyi széles hasonló nevű tónál, 777 fa h. 3 templ. 3000 l. némelly tímár műhelyekkel, és 4 szappanyossal. Lakosi közül sokan fazekások is a' többiek kereskedésből élnek. — A' hasonló nevű ker. ben 188 tavak és mocsárok vannak 77 folyokkal és patakokkal. Közel esik innen a'

Waldai Flöczfok, Nowgorod és Twer között, hossza 8 Werste vagy is Orosz mfdre megy szélessége is majd annyi.

Waldam, vs Francz. orsz. Calaisi tengerzúg oszt. ba 2020 lak.

Waldaschach, Aschach, nagy mvs Würzburg Nagy Herczs. ben, egy gyönyörű Palota várral.

Waldau, mvs Bajor orsz. Regen ker. be Luhe főnök.

Waldau, pléb. mvs és a' hasonló nevű oszt. főhelye Fulda Herczs. ben, Hessen-Cassel, N. Herczs. ben, Wahlpataknál 72 h. 500 l. és egy Erdei intézettel, melyben bizonyos számmal ifjak neveltetnek, kik tulajdon tanítóiktól az erdei tudományokra is taníttatnak.

Waldau, igen hegyes tájék felső Steyer orsz. Birk ker. ben 3 vas hámorokkal.

Waldbach, falu alsó Steyer orsz. Grätzi ker. ben hegyek között fekszik. Közel hozzá, van egy timsó bányája.

Waldburg, Truchses Waldburg Hercz. Jóságai Würtenberg orsz. ban, Rusz, Argen, és Eschbach folyók között; két fő részekre osztódnak: 1) Waldburg-Wolfegg és Waldtó, ennek nagysága 6 □ mfdre, népessége pedig 13000 l. megy, főhelye Wolfegg. 2) Waldburg-Zeil, 4 □ mfdnyi nagys. 7000 l. ez ismét két lineákra osztódik, t. i. Waldburg-Zeil Zeilra, Zell mvsal. és Waldburg Zeil-Wurzachra Wurzach vsal.

Waldeck, Palota vár Solothurn kant. Helvetziában, Solothurn vstól nem messze; közel innen derék kénköves ferdők találtak.

Waldeck, Herczs. a' felső Rajnai ker. ben. Két Grófságokból áll t. i. Waldeck Grófs.ból melly Westfalia Hessen-Cassel, és Paderborn Herczs. közt fekszik, és Pymont Grófs.ból; nagysága mind a' kettőnek 22 1/2 □ mfdekre népessége 48000 l. jövedelme 375000 for. megy. — A' Waldecki Grófs. igen magas helyen fekszik, több messze tartó hegyektől vágatik keresztül, u. m. ész. ról, az úgy nevezett Kalkstein (mészkö) hegyektől, dél. nyug. tól Tonschiefer hegytől, és kel. ról több kiéget tüzet okádó hegyektől, mellyek közt leginkább az úgy nevezett Lamm hegye nevezetes. — Máskép földe termékeny, vetései jók, bővelkedik leginkább gabonával, földi almával, festő fával, szarvas marhával, juhokkal, disznókkal, vadakkal, halakkal; arany porral (Eder viziben) rézzel, vassal, alabastrommal, márvány kö-

vel, turfával savanyú vizekkel 's t. ef. Lak. többnyire evang. és ref. 's kath. — Fő vsa Corbach.

Waldeck, mvs Bajor orsz. Main ker. ben kastéllyal; 54 h. és 340 l. számlál.

WaldsEmma v. *kis Emma* kis fő viz Luzern kant. Helvetziában, ebben arany por találtak; 's Reuss főval egyesül.

Waldenburg, kis vs Basel kant. Helv. a' Solothurni út mellett, Hauenstein hegye alatt; mellyen egy régi hasonló nevű vár áll. Lak. sok fazekakat 's más eff. eszközöket készítenek. Ennél a' vskánál egy ferdő is vagon.

Waldenburg, (a' Fürsteini) Wellenbero, Walmrich; k. vs alsó Silésziában, Schweidnitz ker. b. a' kel. tenger felett 1350 láb. magas: Polsnitz fónál fekszik 117 h. és 1700 l. kik vászon készíttéssel, vászony nyomtatással és vászon kereskedéssel foglalatoskodnak. Közel fekszik ide ama' két savanyú víz forrástól híres Altwasser nevű falu.

Waldenburg, (49° 11' 24" É. Sz. 27° 18' 55" K. H.) Schönburg Hercz. vsa Szász Kirs. ban Erzgebirgi ker. ben, híres hegy várral, 460 h. és 3000 l. Vannak vászon és pamut fabr. harisnyaszövései, fazekasműhelyei és pipa fabr.

Waldenburg, vs Würtenbergre Jaxt Helyt. F. U. Schillingi (alta flamma) Hohenlohe-Waldenburg Herczég 1100 l. és egy Palotavárral.

Waldenfels, erős kösziklán épült vár, egy uradalommal felső Austriában, Cseh orsz. határján. F. U. a' Grun-

- demanni Gróf.**
Waldenhagen, kis vs Meklenburg-Herczs. ben.
- Waldeni völgyek** Piemontban, ezek a' következő völgyekből állanak: Lucerne, Perouse, S. Martin, Cluson, és Pragelas. Lak. Lucerne.
- Walderhog**, kis helys. Drontheim Norvégiai megyében egy tónál. — Lak. halászatból és kereskedésből élnek. A' kereskedést jól űzhetik, mivel Kristiansundból és Drontheimból nagy számmal majd be járnak a' hajók. Itt látszatik bizonyos nagy rakás kő mellyet L. Walder Kir. sírhalmának lenni mondják. Közel innen egy szép kőszikla barlangot is szemlélhetni.
- Waldheim**, vs Szász Kirs. ban Leipzig ker. ben Tschoppan főnél mellyen egy kőhíd áll; 248 h. és 1600 l. Vannak: fenyíték, szegények és árvák háza, posztó, vászon és szappan fabrikái.
- Wald-Hwozd**, ker. Cseh orsz.' Pzachiner ker. ben Bajor orsz. határinál. Ezt csupa kir. szabad parasztok lakják kik töbnyire fonásból és szövésből élnek. — Ez a' Járás 8 községeket foglal magába mellyekben 1260 h. vannak.
- Waldkappel**, vs Hessen Cassel Herczs. Schemmer főnek Wohrába való befolytánál, egy templ. 1 deák Gymnásiummal, 165 h. és 1070 l.
- Waldkirch**, vs Badeni Treisam ker. ben Elz főnél 185 h. és 2160 l. kik kölömbféle szalma munkákat, u. m. szalma kalapokat kosarakat s t. ef. készítenek. — Itt sok gránát és kristály kővek köszörültetnek.
- Waldmünchen**, kis vs Bajor orsz'. Regeni kerületben Schwarza főnél 187 h. és 1200 l. Az orsz. táblának és 1 Számtartóságnak széke. —
- Waldnabe**, l. Naabe.
- Walden**, (Saffron) mvs Essex Angol Orófs. ban; Itt az előltleginkább safrányplántálással foglalatostkodtak, most mindazonáltal a' maláta, pörkölest, és a' fonást jobban űzik.
- Waldorf**, l. Leszna.
- Waldhsassen**, Waldsadsen, mvs Bajor orsz. Main ker. ben Wandrebneél. A' tart. Itélő székeinek, és egy számtartóságnak széke; 247 h. és 1150 l. számlál kik posztó, matéria, és vászony készítéssel foglalatostkodnak.
- Waldsee**, felső Hiz. vs Waldburg-Wolfsegg Herczs. Württemberg' Bodensee oszt. Egy tónál fekszik Ach vizénél 1360 l. Közel ide tündöklik a' Herczegi Palota vár.
- Waldsee**, kis, halakkal bővelkedő tó felső Steyer orsz'. Judenburgi ker. ben Brucker ker. határinál, fekvése magas hegyek között esik.
- Waldshut**, vs Badeni Wiesen ker. ben a' Rajnánál, 1030 l. Egy része Svájcchoz tartozik. Hajdan a' 4 Austriai erdő vsok közé számláltatott.
- Waldspurg**, Herczs. vs Baden N. Herczs. ben.
- Waldstädte**, l. Vierwaldstädte.
- Waldstadt tó**, Svájcban Untervalden, Luzern, Züg, és Svájcz kant. között.
- Wales**, Wallis, Cambria, Herczs. N. Angol orsz. etől kölcsönözi az odaváló korona Herczegi czimjét. Nagysága 316 □ mfd, né-

- pessége pedig 541580 l. Két részre osztatik, u. m. déli és ész. Walesre ama' hegyes, de alacsony és sok helyeken lapos is, és e' következendő Grófs. foglal magában: Radnor, Cardigan: Pembroke, Caermarthen, Brecknock, és Glamorgan; emez pedig a' magosabb részét foglalja magában, igen hegyes és közsziklás, bővelkedik kőszénnel, ólommal, rézzel, márvánnyal, fával, rétekekkel, 's a' t. Vannak nagy marha és méh tenyészetjei és derék halászatja, ehez e' következendő Grófságok tartoznak: — Flint, Denbig, Csernarvon, Anglesey, Merionet és Montgomery.
- Walei**, jókora fő vs Nigritziában középső Afrikában Bihor orsz. derék só kereskedést üz.
- Walhausen**, mvs Thuringia Herczs. ben Helm fénál, helyes kis várral.
- Wallakada**, l. Paleakate.
- Walk**, vs Liefland Orosz Helyts. ban Pöddel fónál.
- Walkajit**, csak a' neve szerént ismeretes kis tart. Habessiniában.
- Wallenried**, hajdan Cs. orsz. Apátság Hohnstein Grófs. ban Thuringiában. Ezt 1127 a' Kleffenburgi Grófné fundálta; 1648-ba a' Braunschweig-Wolfenbütteli háznak a' károk helyre hozása gyanánt adatott, a' melly mind eddig ugyan ezen háznál megis maradt. Ennek a' hegyes kis tartományának nagysága $1\frac{7}{8}$ □ mfdre megy, mellyen 1 mvs 2 műhelyek 480 házak és 3403 l. találtattak 1803 eszt. ben Itt fekszik
- Walkenried**, mvs Wiedánál egy kellemetes völgyben,
- köröskörül van véve falal, vannak 2 kapui, derék klas. formái és templ. 1 ispitállya 37 h. és 350 l.
- Walke**, néhai ker. vs Charokow Orosz Helyts. gban Mscha vizénél 1457 h. 5 templ. és 6390 l.
- Wallatok**, l. Wotu.
- Walldürn**, l. Wallthuren.
- Wallendorf**, Villa Italica, l. Olaszi.
- Wallendorf**, falu a' Coburgi részben Daltenburgnál, 1 Porzellán fabrikával, 1 vas és plék hámorral.
- Wallenfels**, mvs Bajor orsz. Main ker. ben Waldro partaknál 1 kő fabr. vas, márvány, és tüzkő bányákkal.
- Wallenhorst**, kath. egy. birt. Osnabruck Herczs. ben 175 ház.
- Wallenstadt**, Riva Villa, kis, oroszúl épült 's rongyos vs S. Gallen Swajtzi kantonban, a' hasonló nevű tónak kel. részin fekszik. Kereskedést üz.
- Wallenstadti tó** v. **Wallentó**, Lacus Rivanus, tó Swajczban, nagyobb része S. Gallen oszt. nedvesíti, 's ezen tájéket, számtalan áradási miatt, egészségtelenné teszi; hossza 4, szélessége pedig 1 órányi, mélysége 4—500 lábnyi. Dél. ész. ról 6000 láb. magas hegyektől keritetik; soha sem fagy bé.
- Waller**, igen magas hegy Bajor orsz'. Isar ker. ben Tegern tavánál.
- Waller tó**, l. Walchertó.
- Wallerstein**, mvs Öettingen. Wallerstein Herczs. ben Bajor-felső Dunai ker. ben; Jeles itt a' Herczegi ropant Palota, más több Herczegi épületekkel együtt. Ehez a' Herczeghez tartoznak ezen kívül: Ammerdingen, Danhausen, Dugnin.

gen; -- Offingen és Troch-
teltingen mvsok. Lak. szá-
ma 1230. Földe termékeny,
gabonával bővelkedik, szar-
vas-marháí jelessek, a' juh
és ló nevelése híres.

Wallhausen, kis vs Thürin-
gia Herczs. ben Sangerhau-
senál.

Walli, a' közép Afrikai kö-
zép Senegambiában Man-
digók' orsz. ban kis tarto-
mányka. Földe igen termé-
keny, főkép indigóval bő-
velkedik, mellyel legin-
kább kereskednek, 's töb-
nyire Gambiába hordják;
Találni itt gumit is, mas-
tixot, tömjént és aloét.
Lak. szelíd jó természetű's
erkölcsű emberek, de buz-
gó Mahumedánusok. Pol-
gári alkotmánya Monar-
chabéli. — Királya ugyan
határtalan hatalommal bír,
de azomba igen szelíden
uralkodik. Örökségben az
első szülött szál. Főhelye
ezen kis tart. nak Maleme.

Wallingford, Galena Allreba-
tum, mvs Berk Angol Gróf-
s. ban Thames főnél, mel-
lyen egy derék híd áll. Lak.
kereskedést üznek.

Wallis, l. Wales.

Wallis v. **Wallisek**, tart. nya
Valesia Szabad Társaság
(Respublica) 46° 40' s 45°
É. Sz. és 24° 30' és 26° 10'
K. H. között. Ész. ról a' Svaj-
tzi Bern és Waad kerüle-
tekkel, és a' Genfitóval.
— Nyug. ról Savoyennal.
délről Piemonttal, és Maj-
landival, kel. a' Majlandi
és Tessin és Uri Swajtzi
kerületekkel határos. — Ez
a' tart. az 1810 eszt. hozat-
tott Decretum ereje által,
Francia bir. hoz kapcsol-
tatott Simplon osztály név
alatt. — 1814-be pedig 12
Sept. a' Helvetziai kanto-

nok közészámláltatott. Föl-
de hegyes ugyan, de még-
is termékeny kivált jó bor-
ra, gyümölcsre, fára, 's t.
eff. nézve. Lakosinak szá-
ma 80—100000 mehet, és
mind kath. L. Simplon.

Walloe, Kir. Dániaivár Seeland
szigetén, egy hasonlitha-
tatlan gyönyörűségű kert-
tel és intézettel, melly lé-
tét VI Kristián Király, So-
phia Magdolna nevű Fele-
séginek köszöni; ezen in-
tőzet 1736 eszt. ben állíta-
tott fel, mellyben a' Feje-
delem Asszony mindég Her-
czegi, a' Priorné pedig Gró-
fi személy. — A' többi 16
Intőzetbéliek' jövedelme
esztendőnként 3—400 Tal-
lér, rangjok olyan mint
egy Generál-Majornéé. Jobb
részről balfelét egy veres
pántlikát viselnek, mel-
lyen egy kereszt függ, és e-
zen az idvezítőköt tartó
Sz. Szűz képe tündöklik.

Walloe, kis homokos, és kö-
vecses fél-sziget Norvegiai
Christiánia Megyében. Leg-
nagyobb figyelmetességet
érdemelnek só-bányái. —
A' só az ész. tengeri vízzel
készítetik az íze igen jó,
de nem igen erős és ha Ma-
gazinumokban tartatik az
ész. tenger felet lévő leve-
gő nedvességit magához
szívja, ez ezért nem igen
tartós.

Wallok, l. Wota.

Wallonok, így neveztetnek
Francia ország és Belgyi-
omi Kirs. ész. tájjiban azok
a' nemzetségek, kik még
most is a' régi durva Fran-
czia nyelvel élnek, illye-
nek: az Artois, Hennegau,
Namur, Luxemburg, Lim-
burg, Flandria 's Brabant
egy része, és végre Lüttich
tart. bizonyos vidékének

- Iakosi.**
- Wallsall**, vs Stafford Angol Grófs.ban, 5000 l. különböző nyeregjártó munkákat készít, u. m. nyeret, zabolát, kengyelvasat, sarkantyút, csattokat, patkókat, st. ef. Vannak kő's vas bányái is; a' nyertt vassal jeles kereskedés üzetik.
- Wallsee**, alsó-Walsee, mvs Austriában, Ens alatt lévő ker.ben a' Bécsi erdők felet fertályban, kastéllyal, melly a' Duna mellett fekszik. Vannak maiomkő bányái. A' tart. Itélő széke is itt van.
- Wallstatt**, l. Wahlstadt.
- Wallthüren**, Walldurn Leiningi Hercz. vsa Badenban, Main és Tauber ker.ben, 2340 l.
- Walaf**, l. Jaloffek.
- Walpke**, l. Walbeck.
- Walsingham**, mvs, mvs Norfolk Angol Grófs.ban, sok sáfrányt termeszt.
- Walsingham**, sziget az Eskimoi tengeren, Grönlandtól dél felé esik.
- Walsmühlen**, ismértes falu és jószág Meklenburg Herczsb. ben Schwerin és Wittenberg közt, melyek közt derék kő-út van, és a' mellette lévő hasonló nevű folyón egy híd.
- Walsrode**, kis vs a' Cseh Lüneburgnál 242 h. és 1360 l. — Van itt egy nemes kisasszonyok intézete. Ennek birtoka klastromi birtoknak nevezetik, és a' Rechteni birtokban fekszik.
- Walter**, kis sziget az ész. tengernél, Fridrikstادتól 1 mfdnyire dél felé.
- Walterhofi tó**, tart. tó Bajor orsz. az Illeri ker.ben Kemptentől közel.
- Walterschwyl**, vs Züg Helvetziai kant. 1 igen egészséges forrással.
- Waltersdorf**, falu Morva orsz. Preraui ker.ben kastéllyal, és 1 Localis kápt. 113 h. és 1080 l. számlál.
- Waltersdorf**, (alsó) mvs és urad. Austriában Ens alatt a' Bécsi erdő fertály alatt. Fische fónál, 1 kath. pléb. val, és szép kastéllyal.
- Waltersdorf**, (felső) urad. és falu Austriában Ens alatt a' Bécsi erdő fertály alatt, Triesting fónál, kastéllyal, és pléb. val.
- Waltersdorf**, mvs Bajor orsz'. Main ker.ben 100 h. és 490 lak.
- Waltersdorf**, falu felső Lausitzban, Görlitzi fő ker.ben, Gränzbergtól és Lauschéhez közel.
- Waltershausen**, vs Gotha Hercegség Thuringi erd. Hørsel fónál, 41 h. 300 l. gyölcs, és gyapjú manuf. Van régi hegyvára, melly Thuringiai Tennenburg várnak hívatik. Közel van innen ama' híres Salzmanni Schnepfenthal intézet is.
- Waltsch**, (Walez Walczi) Cseh mvs Ellbogni ker.ben 130 h. Van gyönyörű kastélya szép nyári-kertje, kath. pléb. templ. és több takács műhelyei. — Waltsch mellett fekszik Ljna vagy Lihna omladékban heverő vár.
- Walwick**, vs Northumberland Angol Grófs.ban Tyne fónál.
- Walzheim**, falu Oettingen Hercegs. ben Bajor orsz. felső Duna ker.ben Itt veszi eredetét Jaxt vize.
- Walycha**, falu Hont Várm. ben. Kender vetésitől nevezetes.
- Wamba**, tart. déli Afrika Anziko orsz. ban.
- Wambach**, falu Hessen-Cassel Herczsb. ben, Weser fónál.

- Közel tőle van egy derék üveg huta, mellyben kü-lömbféle derék üvegek ké-szülnek.
- Wamberg**, kis vs Cseh orsz'. Königingräczy kerületben. 200 h. Lak. csipkéket ké-szítenek.
- Wambrisna**, l. Briesen.
- Wámos**, Magyar falu Győr Várm.ben, F. U. a' Győri káptalan. Lak. kath. fekszik a' holt-Duna mellett a' sziget közben, Győrhöz $\frac{3}{4}$ órányira; határja jó, térséges, búzát leginkább terem, földje agyagos, er-deje keves, káposztája bő-ven terem.
- Wamma**, l. Gilolo.
- Wampu**, l. Canton.
- Wan**, tó a' Török Örmény orsz.ban vagy is Arméniá-ban, hasonló nevű Basaság nyug.részén; 12 mfd hosz-szaságú és 7 mfd szélességű; hallal bővelkedik, főkép bizonyos hering nemű ha-lakat bőven fognak benne; mellyek bésóztatnak, kiszá-rítatnak, és mészsze el hor-datnak. Vize ezen tónak sós, benne apró szigetek is fekszenek.
- Wan**, kis Basaság Török Örmény orsz. Arzerum Basa-ság' dél. kel. részén, Per-sia határánál 30 mfdnyi hoszszaságú, és 18—20 mfd-nyi szélességű; Benne ta-lálkozik: —
- Wan**, jeles és népes fő vs, 1 kastéllyal, a' Bassa' széke, van erőssége, hasonló ne-vű tónál fekszik. Lak. töb-nyire Örmények.
- Wanaschris**, magas, 's kö-szikkás fok Algier Status-ban, csúcsait többnyire hó fedezi; czínt látszik magá-ban foglalni. Ezen ered
- Wad-el-Fuddah** fő vize.
- Wanda**, kis, magas falakkal körül vett vs Manding orsz. ban orsz.ban Nigritziában, egy török metsettel.
- Wandelitz**, falu Brandenburg-ban alsó Barmini ker. van-nak halakkal bővelkedő két tavai, mellyben többnyire menyhalak tartóz-kodnak. Talámi itt több különös nagyságú köveket, mellyek a' Tót vitézek sír-halminak tartatnak.
- Wandelstein**, 2058 lábnyi ma-gasságú hegy Bajor orsz. Isar ker.ben.
- Wandipori**, köszikkán épült vár A'siai Tibetben, ez a' Lamistak' Szent helye ed-dig a' Butani Daeb Raja' széke volt.
- Wandorf**, német falu Sopron Várm.ben; F. U. -Sopron vsa, lak. 259 kath. és 497 evang. fekszik Agendorfhoz nem messze, mellynek fi-liája, Sopronhoz $\frac{3}{8}$ mfd-nyire; hegyes és térséges, határja középszerű, búzát, rozst, árpát, zabot, és po-hánkát terem, erdeje van, határjában ásatik szénk-is, mellyet Bécsben szok-tak el árulni.
- Wandreb**, fő Bajor orsz Main ker.ben; ez Egerrel egye-sül.
- Wandsbeck**, ($53^{\circ} 35' 12''$ É. Sz.) mvs Holstein Herczs. ben; Hamburgtól $\frac{1}{2}$ mfd-rem fekszik, 150 h. 900 l. Wandsburg nevű Palota várral, karton manuf, vi-asz fejeirítéssel, pántlika és hariesnya szövással, és kü-lömbféle malmokkal. u. m. fa, papíros, dohány's a' t.
- Wandsworth**, falu, Surry Ang-gol Grófs. Wandle fónál, sok kazimir nyomtatással és posztó fabr. 2 karton nyomtatás, 2 posztó festés-sel; vas, görög czerusa, és olaj malmokkal, eczet ké-

- sztéssel, pálinka égetéssel, és kalap fabr.
- Wanfried**, vs alsó Hessenben Werra fónál; fekvése három magas hegyek között esik, 1 templ. 249 h. és 1500 lak. kik szekerezésből, és hajókázásból élnek.
- Wangara**, vagy **Ungara**, tó Nigritziában.
- Wangon**, Vimania, (47° 41' 20" É. Sz. 27° 30' 30" K. H.) fő Tisz. vs Würtembergben Bodentói oszt. Argen fónál 1800 l. 1 vas hámmorral, és fegyver készítésel az itt termő veres borral derek kereskedést űz.
- Wangen**, kis vs Bern Helv. kant.ban, Aar fónál, melyen egy híd áll; egy Palota várral.
- Wangen**, kis vs Francz. orsz. alsó Rajnai oszt.ban, szép kastéllyal.
- Wangen**, falu, Zurrich Helv. kant.ban, az úgy nevezett éh kúttól (Hungerbrunnen) nevezetes, ebben a mint mondják olcsó és bő időkben vizet híjában keresni, midőn ellenben éhséges 's drága időkben tele vagon vízzel.
- Wangerin**, nemes vs tulsó Pomerániában Borkschi kerben, Wangerin és Polchow nagy tavak közt 135 h. 760 l. és posztó fabr.
- Wangeritz**, egészséges ferdő Carinthiában, Willachi kerben Tyrol határánál.
- Wangerooge**, sziget az ész. tengerben kel. Frieslandban; Helgolandtól 5 3/4 mfdnyin Spikeroogtól pedig 2 mfdnyire esik, Jahde nyug. Van egy vígyázó tornya mellynek közép épülete most imádkozó ház gyanánt szolgál, h. száma 38-ra megy. l. 17 hajókat bírnak mellyekkel részszerént hajókáznak, részszerént Schill nevű halakat fogdosnak. — Az úgy nevezett két Balgén sok ó borjűfókat látni.
- Wani**, kis vs Hinzuan Komorri szigeten, Matsamudótól 1 mfdnyire fekszik.
- Wansen**, vs Silesiai Brig Herczsb. ben Ohlau fónál, 122 faházakkal és 700 l. — Itt sok gabona, dohány, zöltség és ugorka terem.
- Wánya**, Déva-Ványa Magyar mvs Heves Várm. F. U. több uraságok, lak. kath. és ref. fekszik Türkevihez nem meszsze. Földje termékeny, szőleje elég, nádja, sásza is terem, határját néha Körös vize elönti.
- Wanyarez**, Vanyarócz, tót falu Nógrád Várm. ben F. U. több uraságok, lak. kath. és evang. fekszik nagy Berczelhez nem meszsze. Határja közép szerű.
- Wanyola**, magyar falu Westprém. Várm. Pápa jár. ban F. U. a' Szombathelyi Seminárium. Lak. kath. és ref. 670 számmal mindegyiknek tul. pléb. és temp. Földje terem tisztá búzát, rozsot, árpát, és zabot, kaszállórétjei jók, Czuhanevű erdeje is van. Pápától 2 óra fekszik.
- Wanyovka**, tót falu Árva Várm. F. U. a' kir. Kamara. Lak. kath. fekszik Babinnál által ellenben; határja sovány.
- Wanzenau**, mvs Francz. orsz'. alsó Rajnai oszt. ban Ille vizének Rajnába való befolytánál. — A' körös körül lévő határ is Wanzenaunak hívatik.
- Wanzleben**. (52° 2' 52" É. Sz. 29° 5' 22" K. H.) vs Magdeburgban. Van fiú iskolája és leány oskol. 316 h.

- és 2000 l. kik föld művelést, marhanevelést, serfőzést, és vászon szövést üznek. Esztendőnként 2 vásárt tart.
- Wappo**, Helys. a' Bors parton felső Guineában a' tenger-nél, kereskedik főképen elefántcsontal.
- Wara**, kis, Mandigoeroktól és Fulaheroktól lakott vs Bambarrai bir. ban Nigritiában közép Afrikában, magas falakkal körülvéve.
- Waradin**, falu, a' Magyar Katona határokon a' Duna mellett 500 h. és 3000 l. Lakhelye egy Protopópának.
- Waradu**, csak a' neve után esmértes tart. Nigritiában, mellyen a' híres Mungo Park utazó keresztül jött, hol Malakatta nevű vst talált.
- Warangh** vagy *Formosa*, a' Bidschugai szigetek legnagyobbika és legnépesebbike alsó Senegambiában, közép Afrikában.
- Warasd**, Varasdinum, (E. Sz. 51° 29' 41" K. H. 26° 47' 2") Sz. kir. vs Magyar Horvátors. ban a' Dráva mellett 7809 kath. 10 ó-hitű és 107 Zsidó lak. van több temp. kir. kath. Gymnasiuma, Franciscanus és Ursulita Apácza klastr. kir. Harminczad, és só tisztsége, 's meleg ferdője (Thermae Constantianae.)
- Warasd Vármegye**, Comitatus Warasdinensis, Horvát orsz. ban, melly Magyar orsz. hoz tartozik az E. Sz. 45° 54' től 46° 22' ig és a' K. H. 33° 24' től 34° 28' ig terjed nyug. ra Stajer Hercze. ész. ra Szala Várm. kel. re Körös, és délre Zágráb Várm. k között. Nagysága 34 □ mfd Nevezetes fő vizei Dráva, melly Magyar orsz. tól, 's nevezetesen Szala Várm. től elválasztja; Krapina, melly Zágráb Vármegye felől határozza; Bednya és Szutla, melly az egész Várm. keresztül folya; sok más kisebb vizekkel együtt. Legjelesebb hegye Ivanchicza; ész. napkel. re hegyei számosak; egyébűtt sik mezőséggel bővelkedik, azért levegője egészséges, és ymge. Termékenysége a' Várm. nek dicséretes; leginkább nevezetes termései a' jó dohány, a' sok kukoricza, és bő makk; mellyen számos sertéseket hizlal; gabona termesztése és marhatajtása se utolsó. Vannak meleg vizei is, u. m. Varasd-nál, bűdösköve igen sok és jeles Radaboj mellett, 's a' t. Négy járásra osztatik, az alsó és felső Mezőségi és az alsó 's felső Zagorjai járásra. Számlál 1 sz. k. vst, 5 mvs, 524 falukat, 4 pusztaát, 99236 lak. kik Horvátok, és többnyire kath. a' Zágrábi Püspöki megyéhez tartoznak.
- Warasdi kat. vidék**, Horvát orsz. ban ész. Drávával, kel. Tót orsz. gal, dél. a' polgár Horvát tart. nyúl, nyug. a' Cilliei ker. határos; Körös, és S. György kat. ker. re osztatik. 104070 l. számlál 66 □ mfdön.
- Warauok**, Szerecsen nemzet a' Francz. dél. Americában.
- Warberg**, Prebenda a' Volfenbütteli Fejed. alatt, 62 h. 440 l. és kastéllyal.
- Warberg**, vs Söder Gothalandi Svéd tart. tenger-nél egy csak a' kis hajók elfogadására alkalmas, köszálon épült erős vár által védett révvel egy köves, csupán csak csepőtélkkel 's gyalogfenyő

- fényő bókrokkal fedett környéken üz kereskedést és lazatz fogást.
- Warburg**, É. Sz. 51° 29' 41" K. H. 26° 47' 2" vs a' Paderborni Herczs. Diemel mellett, ó, és új vsra tulajdon falai által elosztva, 2 pléb. templ. egy klast. egy S. Erasmus kápolnájával, hova igen sokan gyülekeznek, 410 h. 2010 l. a' körül lévő környék, melyet Warburgi Bördének neveznek, egy a' legszebb, leggazdagabb, és legtermékenyebbek közül, az szálit szép kenderűt, és lent, vasat 's t. éff. Lak. a' legdurvább Vestfáliai nyelven beszélnek.
- Ward**, Varda, sziget Laplandban, Wardhuns erősséggel.
- Wardari**, parti fő Makdoniában, Hämusból jön, és az Archipelaguszba torkol.
- Wardbridge**, k. vs a' Lornvalli Angol Grófs. Camal fő mellett, mellyen egy kő hid van.
- Wardo**, Varinia, k. vs a' Ripen Danus megyében Jütlandban, mellynek lak. nagyobb részént földművelésből, marha kereskedésből és lazatz fogásból élnek; találtak itt selyem és gyapjú kézi művek is.
- Wardøe**, k. sziget a' Finnmarki legkülsőbb parton Norvegiában, 1/4 mfd a' száraztól 3 mfd térségű, a' nem rég elpusztult erősséggel.
- Wardøehuus**, É. Sz. 70° 22' 36" legészakibb a' földön, hol a' leghosszabb nap 2 hónapig tart, és előbb tőke hallal erős kereskedést üzött, melly itt igen sok fogatik.
- Wardour-Castle**, laka a' Nor-
- folkiHercz.nk a' Dorseti Angol Grófs.b szép kertekkel, és egy gyönyörű képgyűjteményes palotával.
- Ware**, helys. a' Hertforthi Angol Grófs. Lea mellett, mely innét, hajókázható lesz, és a' ki terjedt dara kereskedést előmozdítja; gyakran hetenként 5000 méro is át-tétetik Londonba.
- Waregham**, vs Flandriában, 4740 l.
- Wareham**, helys. a' Dorseti Angol Grófs Frome és Bidle fők között, mellyek nem távol innét a' tengerbe ömölnek 1000 l. és beiszaposodott révvél. Ezen környék finom pipa agyagot ad.
- Waren**, k. vs Mecklenburg-Schwerin Herczs.ben, Müritz tó mellett 423 h. és 2800 l.
- Warendorf**, (É. Sz. 51° 57' 38" K. H. 25° 37' 7" középszerű 's kevéssé megerősített vs. A' Münsteri Herczs. nyug. részén Ems fő mellett 570 h. 3730 l. Gymnasiummal, pamut, selyem, és gyolcsa fabr. és fejérités-sel.
- Warhem**, vs az ész. Francz. oszt. 2340 l.
- Warh**, l. Averri.
- Warin**, k. vs Mecklenburg-Schwerin Herczs. Mecklenburgi ker. 86 h.
- Waringburg**, k. Danus vs Seelandi szig. a' kel. tenger-nél Falster sziget által ellenében elpusztult kir.várral.
- Warka**, vs új Lengyel Kirs. a' Varschaui oszt. Piliika mellett.
- Warlitz**, kis fő Cseh orsz. a' Königingrätzi ker. ered, és Königingrätz felett az Albis főba szakad.
- Warmbad**, vidék Kárinthiá-

ban Villachi ker. 2/4 órányira Villachtól több ásványos ferdökkel.

Warmbrunn, vs alsó Silesiában Hirschbergi ker. hegyes de kellemes környéken Zacken fő mellett a Schafgotschi Gróf és a Grüssau klástr. tartozó Prépostság között felvan osztva, 1077 láb. a' tenger felett 197 h. 1850 l. várral és 2 meleg ferdővel, mellyek közül egyik Schafgotschi-nak, a' másik Prépost ferdőjének hivatik. Vannak itt gyolcs és patyolat fabr. üveg és kömetszők élesítők, és fejerítés.

Warminster, kis vs a' Wilti Angol Grófs.b. Deveril mellett, közel a' Willyhunne eredeténél 3000 l. jó posztó kézimivekkel, dara és sajt kereskedéssel.

Warley, vs Gloucesteri Angol Grófs. fő fabr.

Warna, E. Sz. 43° 17' 30" K. H. 45° 30' vs Bulgáriában hason nevű fő torkolatjánál a' fekete tengerbe 16000 l. és egy nagy 's biztos révvel, lakhelye egy Görög Metropolitának és főkereskedő helye Bulgáriának és Oláh orsz.k Constantinápolyal. Nevezetes e' hely azon veszedelemtől, mellyet a' Magyarok I. Ulászló Királyok' elvesztéssel szenvedtek Amurates Sultántól.

Warnau, Warnow, fő a' Mecklenburgi Herczs. Sternberg és Buzow között ered, nem távol a' hason nevű falutól Rostocknál egy nagy tavat képez, és Varnemündenál a' kel. tengerbe omol.

Warnmünde, helys. a' Mecklenburgi Schwerini Herczs. Wendi ker. Warnownak a'

kel. tengerbe való torkolatjánál révvel, melly Rostoch vsához tartozik.

Warneton, Vaesten, kis vs Flandriában Lys fő mellett.

Warnitza, falu Bessarabiában a' Dniester mellett nem meszsze Bendertől hol 12 Károly Svéd Kir. 1709-ben tábort állított és egész 1713 ott tartózkodott, a' midőn a' Törököktől erővel kiűzetett.

Warnow, l. Varnau.

Warran, l. Oran.

Warrington, vs a' Lancai Angol Grófs.b. Mersey fő mellett 11000 lak. és durva pamut matéria fabr. és háború idején vitorla vászon fabr. val mellyek csak nem felét, a' Flottáknak felvitorlázzák. Ezen kívül bír jó ser főzéssel, üveg, tő, és mechanikai műszerezs fabr. és több nevelő intézetekkel. Ezen környékben igen sok krumplit termesztnek.

Warringtown, falu a' Dowhi Hibernus Grófs. nagy gyolcs és damast fabr.

Warscha vagy **Wascha**, arannyal gazdag, de egyébként kevéssé termékeny tart. az Aranypart belsejében felső Guineában.

Warsó, Varsovia, Warschau, a' Tilsiti békeszókra 2807, ujjonnan alkotott, és a' Bécsi békeség által 1809 megnagyobbított Herczs. a' Vistula mind a' két partján Niementől majd csak nem az Oderáig fekszik az E. Sz. 50° 30' és 55° 5' és K. H. 33' és 42° között, ész. Prussiával, és az Orosz bir. dal Austriai Silesiával és Galitziával, kel. Russiával, ész. pedig az új-Márkaltáros. Térségnagysága 2778

□ mf. melyet 3774860 emberek laknak: nagyobb részént Lengyelek, kik között sok idegenek is, főkép Zsidók (mintegy 250000) azután Németek, Görögök és valami 100 familia Mahumedánusok nevezetesen Törökök találhatnak. Ezen tart. nak jó, szelid, 's egészséges climája, és jó nedves, többnyire róna 's termékeny földje van. A' levegő majd nem mindenütt tiszta és egészséges az idő többnyire állandó. A' tél, melly közönségsen 5 hólnapig tart, hideg, de a' hideg nem haladja meg a' 26 Reaum. Grád. így nyárban is a' jó formán tartós meleg nem hág a' 26 Grad. fellül. Galitziának ész. és kel. környékein sok posvány találhatik. Ehenben Galitziának fele a' Wistula bal partján hegyes és tiszta, egészséges levegővel bir. — Földe általában véve elég zsíros és termékeny; Több környékeken homokos de még is agyaggal kevert és termékeny — A' tart. nagyobb részint róna és halmos, csak néhány kis környékeken egy kevéssé hegyes; lapulása nyug. és ész. ra megy. Az ujjonnan hozzá jött tart. nyok részint hegyesek. de csak a' kel. és nyug. részről. Az utolsóban a' Karpatusok egy része vonódik be. — Fő Folyói: a' Weichsel v. Wistula, Pilica, Bóg, Drewenz, Brahe; azután Varthe, Netze 's a' t. idejön a' Brombergi Mesterséges fő is. Sok jeles, és hallal gazdag tavakat találni, a' Poseni, Brombergi, Lomzai, és Lublini oszt. b Ezen tart. gazdag némelly Természeti javokban,

ugy mint: érczen: ezüsttel, rézzel, ónnal, vassal, galmeyal, márvánnyal, puskakovával, kénkövel, salétrommal, kősóval, mészszel; a' Növények országából: majd nem minden gabona nemmel, kiváltképen búzával, rozssal, tovább, árpával, kölessel, haritskával, melly a' Lengyelek fő elesége, zabbal, borsóval; lencsével 's a' t. krumplival, mindennemű kerti veteményekkel, főképpen káposztával. és sárga répával, kenderrel, lennel, komlóval, czikoriával, külfömbféle gyümölcsele de e' még sincs igen bőven 's a' t. — Az erdőségek igen jelesek; a' közönséges erdei fák: tölgy, bükk, egerfa, fáklyafenyő, fenyő, hárs 's a' t. találhatnak, tiszta-, és veres fenyő fák is. Az Állatok országából: jó lovakkal, szarvas-marhával (csak a' Warsói Hercezség mintegy 1 mil. darab) valami 3 mill. juhval, sertvéssel, 's a' t. némely vadállat nemmel kivált farkasokkal, olykor, jól lehet ritkán kis medvékkel. Folyói és Tavai bővelkednek halakkal. A' méhek sok; találhatnak koschenilla férges, és Spanyol bogarak is. — Lakosai marhatenyésztést, földművelést, külfömbféle mechanikai és mesterséges munkákat fabr. és kereskedést űznek; de mind ezeket nem azon tökéletességgel, mint más Európai nemzetek. A' mezzei gazdaság kevés kivétellel, csak nem első zsenyéjében fekszik, a' komló és gyümölcs termesztés még igen elvan hagyva; az erdőkkel való bánás is még

igen rossz környülmények között van; a' marha tenyésztés, oly szép rétségek 's legelők mellett, nem olyan a' millyen lehetne, 's a' millyennek lenni kellene. A' mesterség szorgalom sarjadzásban nagyon. A' kereskedés elég jeles, de többnyire csak a' Zsidók' körmeik között virít. — A' legfőbb kivittárgyak: gabona, kender, len, hajó fa, lovak, ökrök, ürök, disznók, veres bőrök, viasz, méz, komló, fagyú, gyapjú, toll, sörtvés sertély, pálinka, posztó, és más kézimív portékák. A' legfőbb behozástárgyak pedig voltak eddig: arany, ezüst, réz, vas, ezin, sárga réz és aczél portékák mindenféle nemből; ki készített drága kövek, bor, különbféle fűszerszámok, különbféle portékák dohány 's a' t. — A' Status és Tagjai nagyobb részének Religiója a' Római kath. mellette minden más egyébb vallások is megismervedtetnek bizonyos törvények alatt; vannak a' Kath. kívül Görögök, Luth. Ref. Zsidók, Mahumedánusok és Philippinerek. — A' Kormány rend 's az országglás az 1807 Constitutio szerent meghatározottatott, az Uralkodó Herczeg lón a' Szász Király — A' Status tanácsa álla egy Elölülöböl, és 6 Ministerből. — Az ország gyűlése minden 8 eszt. ben egyszer a' Király előlülése alatt Varsóba rendeltetett, és 2 kamarából állott, melyek közül egyik a' Tanácsé, másik pedig az Országköveteié volt. — A' Tanács (a' Főnemes Kamara) 30 Tagok-

ból, nevezetesen 10 Püspökből, 10 Vajvodából, és 10 kastélyosokból állott. Az ország-követek kamarája 200 Deputátusokból álla, kik a' Deputátusok gyűléséből választattak ki. Az egész országra nézve egy Főtörvényszék rendeltetett; minden oszt. egy első Inatantiabéli polgári ítélőszék; minden ker. ben egy Béketörvényszék minden 2 oszt. öszveséggel egy Büntető törvényszék. A' Kir. kegyelem jussal birt. Napoleon - Codex volt a' polgári Törvénykönyv. — Az igazság kiszolgáltatása megjobbított. Ezen tart. osztályokra egy Praefektussal, 's azok ismét kerületekre, Allprefektusokkal felosztott. A' Status jövedelme 30 mill. forint, melly füstpénzből, Fejadóból, szabadakaratszerent való adóból, a' fekvő Jóságoktól, a' bényeges papirostól, postából, játszókártyáktól, és a' Lotteriából gyűjtetett öszve. A' Kir. jövedelme 9 mill. tett, mellyből 7 mill. csak maga a' Varsói Herczs. adott. A' hadi ereje 6000 emberre ment. — Az orsz. álla a' Varsói Herczs. ből, magában és az ujjonnan hozzá jött tart. nyokból. A' Varsói Herczs. g magában 1807-ben Prusszus Lengyelorsz. ből v. az előbbi déli Prussiából és újj kel. Prussiából, a' Netz districtusnak és nyug. Prussiának déli részével egygyütt eredt és következő 6 oszt. ra osztott: Posen 14 ker. Bromberg 10 ker. Kalisch 13 ker. Varsó 10 ker. Plock 6 ker. és Lomza 7 ker. A' Bécsi békeség által 1809-

ben ujonnan hozzá jött tart. állottak nyug. v. új Galli- tiából, Krakau vsából a' körülfekvő birtokokkal, Zám- moski ker. kel. Galitiában és a' Vieliczka közbirtok- ból és annak só birtoká- ból; és a' következő 4 oszt. osztatott: Radom, Kra- kau, Siedlice és Lublin. Az egész ország állott végre tehát 10 oszt. mellyek mind- egygyütt 100 kerületet for- máltak és 66 közgyüleke- zetekre fel-osztattak. Ezen orsz. 1812-ben 28-dik Juli- usban öszveszövetkezett a' Lengyel Királyság fel ál- lítása végett Napoleon Fr. Csász. védelme alatt; de szörnyü erőlködése ros- szúl esett, mert 1812—3- ban a' győztes Orosz erő- től elborítottatott; 1814-ben a' Párisi békülés, és Bécsi egyezs. szerént az Orosz Császár hatalma alá vette. tett, Királysági állapot- ban. Elszakasztatott tőle Posen Herczs. Westgalliczia, és Ost Gallicziának része, Krakó vsa vidékével, L. Lengyel ország. (új) Posen és Krakó. Fő vsa,

Warsó, oszt. a' mostan leírtt hason nevü Herczs. ben fog- lal 218 □ mfd. 52 vst, 2426 fal. 360000 lak. 1200 Nemes Jóságokat, az esztendei fa- bricatio becse 150000 for. megy. Fő vsa valamint az egész H zgsége is:

Warsó, lengy. *Warsawia*, É. Sz. 52° 14' 16" K. H. 38° 40' 30" a' Vistula mellett, Pra- ga és Krakau külső vsok- kal 3 mfdet foglal körében, 3465 h. mellyekből 2055 fa- sendellyel és szalma fedél- lel, 75000 lakos. 30 templ. sok kastélyokkal, és a' kir. várral. Van jeles fegyver- háza, tudós Társasága a'

tudományok' barátjaiból öszveszövetkezve, Pattan- tyús katona Akademiája, Törvény iskola, Orvos és Seborvos Collegium, termé- szet vizsgáló Társaság, Pi- arista Collegium, kir. föld- művelő társaság, Lyceum, kath. iskola, Mesterségek' iskolája 's a' t. Tovább ta- láltatnak itten bőr; tobák és bognár munkások. A' vs jeles kereskedést üz a' Vis- tulán. Ezen kir. mulató paloták: Ujasdow, Lazi- enka, Wilanow 's a' t. a' szomszédságban vannak, és sok szép látni valót foglal- nak.

Warstein, kis vs a' Hessen Herczs. ben hegyen Verster Patak mellett 170 h. és 1260 lak.

Wart, Oer, 2 nemes falu Vas Várm. alsó és felső Oer, mellyek derék len művelés- sel birnak. Ha itt a' len- ből jó termés van, ennek becse 3000 for. megy. Felső Oer bir 243 h. 4 malommal, kath. és ref. templ. Alsó Oer pedig 140 ház. és kath. templ. mal.

Warta, fő Varsó oszt. és az Uj-Márkban uj Lengy. Kirs. ban, nem távol Pilicától ered, Prosnát, Obrát, Vi- darkát, Netzet és a' t. fel- veszi, Kolonál hajókázha- tó lesz, Pomerania felé mén, és Cüstrinnél az Oderába ömlik.

Warta, l. Wartha.

Wartberg 1. Szcencz.

Wartberg, falu felső Stayer- ban Brucki ker. Mürtz mel- lett, mellyen itt egy híd van, egy vashámmal a' szomszédságban.

Wartburg, É. Sz. 50° 57' 7" K. H. 27° 58' 56" hegyvár az Eisenach nevü Weimari Hers. ben Eisenach mellett, a'

hová Luther Márton 1541. b. midőn a' Vormsi Orsz. gyűléséből haza utazott bátorság végett vitetett; holott 15. Holnapokig maradott. Ő ezt Pathmusznak nevezte.

Wartenberg, szabad urod. a' Curlandi Herczegeknek alsó Silesiában Oels, és a' Lengyel határok között a' Weide forrásánál 8 □ nagy, 64 falu 4 új gyarmattal, 2 vs-sal. Fő vsa

Wartenberg, mvs Cseh orsz. Bunzlau ker. 180 h. és egy kath. pléb. templ. Tartozik a' Wartenbergi Majoratusi urad. hoz, melynek lak. németül és csehül beszélnek, és földművelésből, fonásból és szövésből élnek.

Wartenberg, mvs Bavoriában Isar ker. Strogen fő mellett, várral, és mintegy 420 lak.

Wartenberg v. *Nómet Wartenberg*, nemes vs Alsó Silesiában Grünbergi ker. Ochel mellett 15 h. és 700 lak.

Wartenberg v. *Lengyel Wartenberg*, lengy. *Szychem*, Weide mellett sántzokkal van körülvéve, van új urod. vára, luth. templ. refl. Ekkl. egy kath. pléb. templ. mintegy 1100 lak. helye a' Kormányzásnak, és a' tart. Törvényszék-Collegiumának, bir posztó-szövésel.

Wartenburg, É. Sz. 53° 49' 15" K. H. 28° 21' vs kelet Prusziában Heilsbergi ker. Pissa és Kermes fők között, melyek azután eggyesülnek, és a' menyhállal gazdag Vadangi tóba folynak 241 ház, és 1800 lak. kereskedik fonással és gyolccsal. Ezen helyről visel a' York Prusszus Generalis Wartenburgi Gróf címet.

Wartenfels, mvs Bavoriában Main ker. Steinach fő mel-

lett, több mint 300 lak. és kast. bir papirosmalommal 2 őrlő és metsző malommal. **Wartha**, vs felső Silesiában, Frankensteini ker. Neilsze fő mellett 100 h. és mintegy 700 lak. híres búcsús hely a' kegyes Sz. Mária képhez.

Wartha, vs új Lengy. Kirsb. a' Kalischi oszt. hason nevű fő mellett 1100 lak.

Warthausen, Gróf Stádion urad. a' Würtenbergi Duna oszt. 2870 lak. hason nevű mvssal, melly 450 lak. és egy várat foglal.

Warton, kis vs a' Lancai Angol Grófs. Deák oskolával.

Warwick, Grófs. Angliában, ész. Derbyvel és Stafforddal, nyug. Northamptonnal és Leicesterrel, dél. Gloucesterrel és Oxforddal, és kel. Worcesterrel határos; foglal 40 □ mfdön 17 vst, 158 Eklés. 380 helys. és 40847 h. 208190 lak. az Avon fő által két részre osztatik, mellyek közül az északi hajdani erdőségek' nyomdokira mutat, nagy pusztá és zsombék tereket foglal, és épület fát szállít. A' déli rész igen gazdag gabona termő tartom. de főképp legelővel 's téjjel bővelkedik, innet a' marha tenyésztés jeles, valamint a' len művelés is. Fő termései: kőszén, vas, mészkö, fa, gyapju, sajt, rozs és dara. Folyói: az Avon, Tame, Leam 's a' t. sok mesterséges fők boldogítják a' kereskedést, és a' belső hajókázást: A' fő vs:

Warwick, Avon fő mellett 6000 lak, tiszta és széles útakkal, egy várral, mely a' hason nevű Grófoké; kevés darakereskedést is üz,

Warwick, va ész. Amerik. Rhode-Islandi szab. Státusban, a' Kent Grófs. 7000 lak. és erős gyümölcs termesztéssel.

Warwick, Hernhuti szállítás Ész. Amerik. Pensylvaniani szab. Státusban Lancasteri Grófs. ban a' lak. többnyire mind mesterművesek és mestere emberek.

Wary l. Carlsbad.

Wasa, É. Sz. 63° 4' 35" fő vsa a' hason nevű tartom. Ostertottni Finnlandiában, a' Bottni tengeröbölnél, kicsiny de szépen épült 384 ház. és mint 2400 lak. kik minden más városi munkák mellett jeles kereskedést űznek. Van itt egy al-oskola, hajó építő hely és egy rév, de mivel ennek bójázása nehéz, egy mfd. innét egy új készült. Itt volt. előbb a' Helytartónak lakhelye, míg a' Svedhez tartozott.

Wash-Kengo, vagy a' Monti Capnál lévő ország, tartom. a' Bors parton felső Guineában, alacsony, termékeny riskásával, Indiai fával, jams gyökérrel, nemes déli gyümölcsökkel, tartos kölessel, sörtvésekkel, juhokkal, kecskével, tyúkokkal, más egyéb szelid baromfival 's a' t. de csak kevés szarvas marhával; annál számossabbak a' vad állatok: elefántok, pardu-
tzok, bivalok, szarvasok, antelopék 's a' t. hala bőven. A' clima nagyon szelid és egészséges. A' tartom. nagyon népes, a' lak. igen szorgalmatos jó magaviseletűek, kik ritkán hadakoznak. Oly szép gyékény terítőket készítenek, hogy az Európai kereskedők azokat bevásárlják; más kivitel tárgyak ezek: vad állatok bő-

re, festékfa, 's a' t. Ezen tartom. a' Quoschaerok keze alatt van. Fő helye Tomwi vsa

Wasgau, l. Vogesi hegyek.

Wasgau, Frantz. oszt. nevét a' fekvésétől vette a' Vogesi hegyek közt 's mellett, Maas, Mosel, Meurthe, Saone, Mador, Mouzon, Plaine 's m. t. folyóknál; foglalja Lotharingiának déli részét, nagysága 118 □ 834, 170 lak. gazdag fában, marhában, ézdz forrásokban, 's a' t. 5. ker. kre u. m. Epinal, Neufchateau, Mirecourt, S. Dié és Remiremont elosztva, mellyek 550 közönségeket, 30 kant. foglalnak. Fő vsa: Epinal.

Wash, öböl az Északi tengerben Angliában, Lincoln és Norfolk Grófs. között.

Washington, hegy ész. Amerik. hason nevű szab. Státusban 10000 láb. magas az Alleghany'ok sorában.

Washington, Grófs. Pensylvania nevű ész. Amerikai szabad Státusnak nyugotti részében Ohio és Monangahela fők mellett 51 □ mfd nagys. 24000 lak. és hason nevű vssal, mely 100 ház. 1. Akademiát és kéziműveket foglal.

Washington, Grófs. Massuhsetts ész. Amerikai szabad Státus. Main tartom. igen erdős és kevéssé népes, gazdag hallal, bir jó révekkél. Fő helye Machias.

Washington, Grófs. a' Marylandi észak Amerikai szab. Státusban 21 □ mfd. nagyság. 16000 lak. kik közül sokan Németek; hegyes de termékeny tartom. Fő vsa Elisabethtown.

Washington, Grófs. Rhode-Island nevű észak Amerikai szab. Státusban, 18000 lak.

és erős marhatenyésztéssel. Fővsa: South-Kingston. Washington, 1800. ólta Fő és Szövetséges vsa az egész Észak Amerikai szabad Státusnak É. Sz. 38° 33' a Columbiai kerül. egy a' Potowmáks 2. Ágától formált földnyelven, Rhidy-Brantch és Tyber folyók mellett, 100—150 láb. széles útszakkal, és az egyformaság el távoztatására kis piacokkal, mellyek 160 láb. szélessek; mind egyike közülök a' Statusok egyike szerint neveztetik, holott azok az ő legnemesebbinek emlékoszlopot emelhetnek. A' vs jeles részében van a' Capitolium, a' Congressus és a' Törvényszék' helye. Északról a' Capitoliumtól áll az Elölülök' (Praeses) Háza igen szép ízlés szerint. A' házak száma 776-ra megy, de nem mindenhol köből vannak építve; csak a' faházok állhatnak egy bizonyos ideig. A' privátházok együgyűek, és majd nem általjában üresek. Az építés igen késedelmes. Még most is mindenütt fák vagynak, és a' vsban hogy az egyik részből az ember a' másikba érhessen, 1—2 mfdnyi erdőn kelletik átmenni. A' vs birtoka 10 Angol mfdet foglal, és a' lak száma 8000 megy. A' rév 280 Angol mf van a' tengertől, de még is a' nagy hajók elfogadására is alkalmas. Ezen vs-t az Angolok 1814. Augustusban bevették, és a' Kapitoliomot minden más egyéb közönséges épületekkel fel dülták.

Washington, másképp Revolutio-Hergests, vagy Uj-Marquesas szigetei, 8 szig.

észak. a' Marquesas szigektől Ausztráliában, igen meleg, de még is egészséges climával, termékeny kenyér-gyümölcsben, taro-vagy arum gyökérben, kókos pálmákban, yamában, pizangokban, nádmézekben, kava v. avában (Borsplánta, mellynek öszvetört gyökere, vízzel vagy kókos dió téjjel öszvekeverve, egy nagyon hamar részgítő's gyengítő italt ad, és mely a' déli tengernek minden szigetein közönségesen el van terjedve) sertvésekben, halakban's a' t. A' lak. kik testi szépségekre nézve minden egyéb déli tenger szigeti lak. t felülhaladják, ügyessék a' ház, hajó, házi eszközök', és mesterművek' készítésében, a' halfogás' mesterséges nemében, a' vakító fejér és festett materia készítésében, papiros szederj csemetéből, és a' testeken mettszeni szokott képek' mesterségét nagyobb tökéletességben űzik, mint más szigetek lak. Egy Király alatt vannak, kinek semmi hatalma nincs, és emberhússal élnek. Ezen szig. legnagyobbika Baux, vagy Nukahiva, a' többi szigetek: Uahuga, Uapoa, Lincoln, Motfuakta (2. k. lakatlan szigetek) Hian és Fattunhu, mindketten hasonlóképen lakatlanak.

Waslonne, Vasselnheim, vs az alsó Rajnai Francz. oszt. 3070 lakos. és egy papiros fabr.

Wasluy, vs felső Moldaviában hason nevű fő mellett.

Wasmés, vs a' Jemappe francz. oszt. 3200 lak.

Wasselnheim, l. Waslonne.

Wassen, nagy Praebenda az Uri kant. Helvetiában, az

- Urni tartom. Gotthard** hegyénél, egy vám és 1 fegyverházzal. Előbb itt timsó és galitzkő főzéssel.
- Wassenaar**, falu déli Hollandiában 1750 lak. török helye a' hason nevű Familiának.
- Wassenberg**, vs a' Jülich Herzegs. Ruhr mellett.
- Wasseralfingen**, mvs Würtembergben Kocheri tart. ban, 2 kastéllyal, és jeles vas olvasatással.
- Wasserbillich**, kis vs a' Luxemburgi N. Herczsb. Sauernak a' Moselbe való szakadtánál.
- Wasserburg**, igen régi vs Bavaróban Isar ker. hegy töviben, télszigeten mellyet a' Jun fő képez, 305 ház: több mint 2000 lakos. kik nagy só kereskedést űznek, és kendert természetnek; helye egy Törvényszéknek és Számtartóságnak. Ezen környékben igen sok kender természetik, és vásár alkalmával a' köteleseknek eladatik. Nem távol a' vstól kelet felé ered az úgy nevezett Hafnerhamblerholze, mohos földben egy ásványos forrás, mellyet Agatii-víznek hívnak, mely a' von túl egy kertben közel az ispitályhoz hasznovételre vezetetik.
- Wassertrüding**, Trutinga inferior, kis jól épült vs Bavaróban Retzát ker. Wernitz fő mellett, egy kellemes környéken 192 h. 1800 lak. és egy kastéllyal, bir jó materia és posztó szövással, és egy Chaptali fejerítéssel. Helye egy Törvényszéknek.
- Wassibu**, kis vs Bambara bir. Nigrítiában, gabonával gazdag környéken.
- Wassy**, vs a' felső Marne fr. oszt. Blaise fő mellett, 2200 lak. és posztó fabr.
- Wasteräs**, Helytart. melly a' Westmanlandi Svéd tart. keleti részit, és az északi Upland kis nyugoti részit foglalja, mintegy 64 Svéd □ mfd kiterjedése, és mintegy 87000 lak. van. Fövsa
- Wasteräs**, É. Sz. 59° 35' 31" K. H. 34° 8' 42" régi jeles, szépen épült, szorgalmas, és birtokos vs egy völgyben Swarta főnak, melyen 3 hid vezet által a' Maelar tóba való befolytánál, 2700 lak. és egy kastéllyal, melyben a' Helytartó lakik, lakhelye egy Görög Érseknek, Az ide való fő templomban látszatik azon sírkő, mellyet III. Gustav Király a' szerencsétlen az őBáttya által a' thronusról leszállított és méreggel kivégzett 14. Erich Királynak, azon gunyoló Tábla helyett emeltetett, mely az ő sírját jegyezte, a' koporsó szép márványból van. — Van itt Gymnasium és értz-mérő eszköz, mellyen eszt.ként 30000 hajófont rúdvas, és 10000 hajófont durva, és méretik meg. A' lak. nagyobb részint kereskedésből a' Melar tón élnek, mely végre 24. tulajdon hajókkal bírnak.
- Wasterbottn**, Westerbottn, v. is Nyugotti Bothnia, Svéd tart. Nordlandban a' Bothni tengeröböl' felső végénél, Angermanland, Lappland, és kelet Bothnia között 466 □ mfd. nagys. durva, részint halmos és szirtos, még is jobban sík, részint mocsáros és homokos tartom. de mely azonban a' folyók hosszában termékeny. Lak. kiknek száma 56000 mén, részint Svédok, részint pedig Finnusok. Az

egész tart. melly eádig két Törvényszék kerül. és 4. Bíróságokra volt felosztva, tartozott a'

Wasterbottn-Umeå-Länhoz, v. is Kapitánysághoz, ez a nyugott Bothniai tartom. kívül nagyobb részt a' Svéd Lapplandnak, nevezetessen Jämtland - Asele-Umeå - Piteå - Lulså - tartományoknak, és Torneå-Lapplandnak; mind ezekkel 1980 □ mfd tére volt, mellyen csak 72000 lak. 4. vsban és 1072 udvarokban lakott. Az 1809. békekötés által Wasserbottnak, és Torneå-Lapplandnak azon vidékei Orosz birod.hoz foglaltattak, mellyek Torneå, és Muonie folyóktól kelet felől fekszenek. A' Svéd maradékban fõvs Umeå.

Wasungen, kis vs és vár a' Meiningi részben, Hennebergnél Verra mellett, 350 h. 1500 lak. Nemes Leány szerzettel, deák oskolával, kés csinálással, gyolcs és parket szövessel, és dohány természetessel.

Watawa (Ottaw) fő Cseh orsz. a' Bajor határoknál ered, eleintén nyugotnak megy, azután Horazdiowitznál és Strakonitznál keletre fordul, sok csavargások után Pisek vst eléri, ismét másodsor északra fordul, és Klingenberg váránál a' Moldvába ömlik. Ezen fő nem csak gyöngyökkel, külömbféle drága kövekkel és arany fővennyel gazdag, hanem van sok lazatza, pisztrángja, tsukája, pontya, angolnája, és más egyéb hala is.

Watchet, helys. a' Sommerseti Angol Grófs. a' Bristoli mesterséges fő mellett egy révvel a' parti hajósok agá-

mára, bir mész, és tengeri mész-hinár égetesel.

Waterfall, kis vs a' Staffordi Angol Grófs. hol a' Haus fő föld alatt eltűnik.

Waterford, Grófs. a' Münsteri Hibernus tart. ban, ész. Kilkenyvel és Tipperaryval, kel. Vexforddal, dél. a' tengerrel, ny. Corkkal határoz. 31 3/4 □ mfd nagyságán 4 vst, 47 Eklés. 8035 h. és 65630 lak. foglal, hegyes jó marhatenyésztése van, és a' Vatterfordi jó tejelő tehének esméretesek, valamint a' sertvéshús, melly nagy sokaságban kivitetik; a' gabona mivelés csekély, zab és és krumpli legbövebben termesztetik. A' Newfoundlandi halászat ezelőtt erősen üzetett, most kevesbé, valamint a' gyapju kézimív is. A' Brichy, Clolugh, Licky, Mahon, Nore, Tay és más fók nedvesítik ezen tartom. A' fő vs

Waterford, (É. Sz. 51° 10' 20'' K. H. 9° 53') Suir mellett, mellyen egy fa híd vezet, jeles révvel; ez a' vs egy a' legnagyobb kereskedő vsai közül Hiberniának. A' kövel kirakott partok, melyekben a' legnagyobb kereskedő hajók kikötnek, és kiterhetnek, egy mfd. terjedésű. A' rév bejárásánál földhegyen áll a' Hook-Pointi világító torony. A' vs bir 2630 h. és 20000 lak. és lakhelye egy Püspöknek. Találtak itten puskaövek, vas, és kotzkágyolcs fabr. és sófőzés; a' halászat is hasznos, és a' gabonával, sertvés hussal, irósvájjal, és más termésekkel lévő kereskedése nagyon jeles.

Watering, urodal. nem távol Honslárdyktól Hollandiában.

- Waterland**, kis tart. ész. Hollandiában, a' Zuyd tó, az Y, a' Kennemer tart. és a' tulajdonképen úgy nevezett nyugoti Frizia között. Nevét az előbbi, most kiszáradt, és szép marhalegelőkre változott mocsároktól vette.
- Wattertown**, vs északi Amerikában Massachusetts szabad Statusban, Middlesex Grófs. bir papiros malommal, rumpálinka égetéssel, és gyapjú materia fábr.
- Watford**, helys. a' Vاتفord Angol Grófsb. Coln mellett egy szabad oskolával és 1. selyem fábr.
- Watin**, (D. Sz. 20°) szig. Australiában az úgy nevezett Labyrinth szigetekhez tartozandó termékeny pisan-gal, arum gyökerekkel, 's a' t. és 2000 embertől népesítettik.
- Watta**, fő Cseh orsz. a' Pilsni ker. ben ered, és közel Prágához a' Moldvába szakad.
- Watten**, így nevezetik az ész. tenger, az Emdeni, Gröningai, és Friziai száraz, 's az által ellenbe fekvő szigetek között. Háború idején ez a' járása a' Hamburgi, Bremai, Emdeni 's a' t. hajóknak Amsterdámba, mellyek 5—6 láb. nál mélyebben nem mennek.
- Wattenscheid**, váka kath. luth. és reform. templ. a' Marki Grófs. Vestfáliában.
- Wattigny**, kis helys. az északki Francz. oszt. hol 1793. 15 Oct. egy csata volt.
- Wattweiler**, kis vs felső Rajnai frantz. oszt. egészséges ferdővel.
- Watzmann**, 9150 lábnyi magas hegy Bavariában a' Salzachi kerül. mely nem távol Berchtesgadenhoz a' Királyi tó mellett emelkedik fel.
- Waveren**, vagy veres homok, mivel itt veres homokból álló hegyek találtnak, egy környék Kapplandban ezelőtt egy különös kerület volt, magassan fekszik a' Drakensteini hegy megett, de termékeny gabonával, hüvelyes veteménnyel, gyümölcse, és borral. Főhelye a' veres homok nevű falunak.
- Waura**, vs Brabantában 4770 lakos. kik földművelésből, marha tenyésztésből, serfőzésből, és gyapjú kereskedésből élnek.
- Wavau**, l. Vavao.
- Wave**, Vabe, kis fő a' Wolfenbütteli Herczs. ered 1/2 mfd. Luklumból, és annak udvarán keresztül foly, és azért nevezetes, mivel még nagy hidegben sem fagy bé.
- Waxenstein**, egy a' legmagasabb hegyek közül Bavarriában Isar ker. ben
- Waxholm**, vs az Uplandi Svéd tart. egy hason nevű szigeten 1000 lak. és egy kastéllal, mely a' Stockholmi révet a' Finnlandi részről védi.
- Wayes**, l. Hoy.
- Waynesburgh**, vs észak Amer. Pensylvaniai szabad Statusban Greeni Grófs. ban
- Waza**, folyó Orosz birodalb. melly egy mocsárból a' Bielofero tó és a' Volga között ered, és S. Miklósnál a' Donba szakad.
- Wazemmes**, vs az ész. francz. oszt. 6000 lak.
- Wearmouth**, vs a' Durhant Angol Grófs. Veare fő melletlett.
- Weathercoat**, barlang a' Penningant hegyhen, York Angol Grófsb. jeles vízuhánással.
- Wechabiták**, l. Wahabiták.
- Weckne**, Status fogháza a' Ki-

rályi Familiának a' Bagemder Habessiniai tart. hason nevű hegyen fekszik.

Wechsel, magas hegy alsó Stayerban, Grätzi kerül. az alsóAustriai határoknál, 929 ölnyire emelkedett a' tenger felett. Tetője magas Umschusznak hivatik.

Wechselburg, Gróf Schönburgi vs Szász orsz.ban Muldefó mellett 150 h. 800 lak. és kastéllyal, bir gyapju fabr. E' mellett találatik jó kalló-agyag.

Wedahsok, Bedahsok, Wadahsok v. Wadassok, egy meséknek tárgyúl szolgáló Nemzet Ceylon szigetén, a' durva természeti állapotban, minden társaságbeli rend nélkül; félénk mint a' vad, szelíd jó szívű, jámbor, bizonytalan eredetű, minden közösülés nélkül a' sziget többi lakosival, az Európai fény-kincseikéránt érzéketlen, mint voltak a' Kandiaik a' képzelt függetlenségekért tett csatákban; elszéllvedve a' szigeten a' legtömöttébb erdőkben élnek, földmívelés és marhatenyésztés nélkül csak a' vadászatkeresetéből, melyre minden ohajtásaik, indulataik, és minden mesterségeik egyesülnek. A' Bintami tart. legszámosabbak, de egyszersmind legvadabbak is. A' többi nemzetségek, mellyek a' Jaffnapatnami ker. határozzák, valamint azok is kik az Adám hegy és Rayam és Pasdam-Korles között laknak, csak az Európaiaktól láttattak, kevesbé félénkek, és valamelly kereskedést is üznek a' Singalesokkal, mellyel ők még is különösen bánnak, így ha ők némelly házi-

eszközöket kapni akarnak, mellyeket az ő együgyű életmódjok mellett használnak, éjjel egy vs vagy falu szomszédságába mennek, és valamit az ő portélaik közül, u. m: vadat, mézet, -viaszt, azon tárgyak mustrájával együtt, mellyeket be cserélni akarnak, egy olyan helyre tesszikle, hol azok igen könnyen szembe ötlenek. A' következő éjjel ismét azon helyre mennek, hol közönségesen a' kívántat megtalálják. A' kevesbé vad Vedahsok a' Kandi Kir.nak, jól lehet nem az ő hatalma alatt vagynak, eszten-dönként némelly ajándékokat visznek, mellyek vadból, elefánt csontból és mézből álnak. A' Kir. ekkor igen kegyelmessen fogadja őket 's kedves Atyafiainak nevezi. — Ezeknek legdrágább kincsek az ő kutyáik, mellyek a' vadászatra jól megvagynak tanítva. Leányaik férjhezadása alkalmával a' kutyák teszik legnagyobb házasságbeli jószágokat.

Wed-Baal-Ragga, jeles falu az Atbarai földön Nubiában igen szép és termékeny környéken a' Nilus mellett, hol ezen fón egy komp v. is hidas van.

Wedhagen, kis vs a' Mecklenburgi Herczs.ben.

Wedel, nagy, életes helys. a' Pinnebergi urad. Stormarn vidékben 3 mfd Hamburgtól, a' Dánus Kir.hoz tartozó. Van itt egy Roland, melly minden más Rolandoszlopokat fellül haladja, és nagy Károly képét valóán elbádja. A' híres Rist János által itt készült Par-nassz 1667 egészen élpusz-

- tult. Itt minden esztendőben Tavasszal jeles ökör vásár tartatik; van itt egy Elbe fón áltevező komp is, melly mellett a' Hattsburghi Tiszt udvar fekszik.
- Wedel**, közönségesen Ujwedel, választó Brandenburgi vs új Markban, melly bizonyos mód alatt a' Wedeli urad.hoz tartozik.
- Wedel**, l. Wedle.
- Wedle**, Wedel, Weile, kis vs ész. Jütlandban a' Rypeni megyében kellemes környéken 2 igen magas és fákkal bé nőtt hegyen, keresztül naponként sok idegenek útnak. A' Veilefordi nagy tengeröböl innét vette nevét. A' Jatzatz fogás, szint ugy a' komló is, melly a' mellett fekvő hegyeken terem, jó álmélet nyújt lakosinak.
- Wedon**, k. vs a' Northumberlandi Angol Grófs. ban
- Ween**, l. Hween.
- Weende**, pléb. falu a' Calenbergi Herczs. 119 h. 790 l. Papiros malommal, és többek fabr.
- Weener**, Wehner (É. Sz. 53° 10' 6'' K. H.) 24° 59' 42'' helys. kel. Frísiában Ems mellett, a' termékeny és zsiros Reidingi földön, mellynek szántóföldjei semmi trágyázást sem kívánnak, egy ref, templ. 305 h. és 2260 l.
- Weerd**, Werth, (É. Sz. 51° 48' 36'' K. H. 24° 9' 5'') vs a' Lüttichi bir. ban 4400 l. Bley fő mellett.
- Weesp**, Wezep, (É. Sz. 52° 18' 31'' K. H. 22° 42' 24'') vs déli Hollandiában Vecht fő mellett, 500 h. 2930 l. Pálinka égetéssel és serfözéssel. Innét vizik az Amsterdamiak itatra szolgáló vizeket.
- Weferlingen**, helys. a' Halberstadti Herczs. Aller fő mellett templ. tégl. égetőhellyel, 213 h. 1290 l. gyolcs szövással, fazekasokkal, és pipa fabr.
- Wegelen**, (É. Sz. 51° 53' 10'' K. H. 28° 42' 53'') vs a' Halberstadti Herczs. nem távol Bodetól 328 h. és 2030 l. kik zöld, len, és káposzta termesztésből, fonásból és szövésből élnek.
- Wegrow**, vska a' Siedlce nevű volt oszt. a' mostani új Lengyel Kirs. ban, hol a' lutheránusoknak a' reformátusokkal köz templ. van; Levél öszve szedéssel.
- Wegstadt**, határ véd vs Cseh orsz. Buntzlani ker. 125 h. és egy szép kath. temp.
- Wegscheid**, mvs Baváriában alsó Dunai ker. Helye egy Törvény széknek.
- Waha**, Bejah, (Hyphasis) mellék főja a' Sindnek (Indusnak) elő Indiában.
- Wehlau**, (É. Sz. 54° 36' 40'' K. H. 38° 55' 45'') vs kel. Prussióban Tapiani ker. Allenak a' Pregelbe folytánál, mellyen itt egy 1001 3/4 láb. hosszú híd van 336 h. és 2700 l. bir. liszt, kása, dara, olaj, és deszka metsző malom mivekkel, gabonával, és gyolccsal kereskednek.
- Wehlen**, k. hely a' Trieri bir. ban hol jó Mosel parti bor terem.
- Wehlen**, Wehl-Städtel, vs Szász orsz. ban Meiszni ker. Elbe fő mellett 90 h. és 400 l. bir kerton szövással és hajókázással.
- Wehlitz**, falu, a' Schkeuditz nevű Merseburgi Tisztségben hol jó turfa ásatik, melly használása alkalmá-

- val sémmi ágagot magából nem ereszt.
- Wehner**, l. Weener.
- Wehr**, fő a' Ravensbergi Herczs. ben, melly. Herforden-nál az Aa főt felveszi.
- Wehras**, falú felső Lausitzban Görlitzi ker. 2190 l. 's mindennemű fabr.
- Wehrheim**, Nassau Dillenburgi helys. és Tisztség a' Nassau-Usingeni Herczs. alatt, e-vag. és kath. l.
- Wehrn**, mellék főja a' Main főnek Baváriában.
- Weiberlehn**, l. Kunkellehn,
- Weiblingen**, l. Waiblingen.
- Weibstadt**, k. vs az Würtembergi Kirs. az alsó Neckari oszt.ban.
- Weichmörting**, falu, Baváriában alsó Dunai ker. Inn mellett, hol a' fő bal partján 1808 több régiségek találtak.
- Weichsel**, Vistula, fő Silesiában, Gallicziában és Lengyel orsz. a' Karpát hegyeiből ered Skotschaunál Ausztriai Silesiában Tescheni ker. ben, keresztül foly Galitzián, új Lengyel Kirs. és Prussian; Pilica, Bug, Narew, Drawentz, Poppart, Sann, Wisloch, Wiprz, Bsura, Brahe, 's a' t. foktól öblösítettén több ágakban (Weichsel Nogat, 's Elbing fő nevezet alatt) a' friss Haffba és a' kel. tengerbe ömlik.
- Weichsel**, Lengy. *Visla*, falu Ausztriai Silesiában Tesseni ker. a' Karpátok között a' Vistula eredeténél, evang. Ekleziával és oskolával, 240 h. és 2410 l.
- Weichselburg**, (Wischnagora) k. vs a' Karinthiai Neustädttler nevű ker. 4000 l. harisnya, aczél, és bőr fabr. póstastátióval. Itt van lakhelyek a' Karinthiai gyapjú dolgozóknak.
- Weichselmünde**, Mündé, (É. Sz. 54° 22' 45" K. H.) 36° 20' 15") erősség Dantzig vsának birtokában Vistula nyug. ágának a' kel. tengerbe szakadtának. Danzig vsa Révét védi.
- Weichsenfeld**, k. vs Baváriában Main ker. 109 h. és 690 l. Helye a' Törvényszéknek.
- Weida**, l. Weyda.
- Weidarsfelden**, mvs Ausztriaiában vagy is felső Ens tart. a' Mühli fertályban üveg hutával.
- Weiden**, vs Baváriában Main ker. Waldnabe mellett kellemes termékeny táren, 319 h. és mintegy 2150 l. Helye egy Számtartóságnak, bir gyolcs és gyapjú fabr. salétrom főzéssel és majd minden kézi mesterségeknek nemével.
- Weidenau**, (É. Sz. 50° 22' K. Municipalis. vs Ausztriai Silesiában a' Neiszeli Herczs. Troppaui. ker. van kath. pléb. templ. tükör fabr. 244 h. 1620 német ajaku l. Kir. Bankó Inspector tisztséggel. A' lak. külömbféle mesterségekből élnek nevezetesen takátsságból és harisnya szövésből.
- Weidenberg**, mvs Baváriában Main ker. Steinach mellett Kir. és nemes kastéllyal.
- Weidenburg**, falu Karinthiában Villachi ker. Asnitz mellett, egy kastéllyal és serpenyő hámorral.
- Weideneck**, mvs alsó Ausztriaiában a' Mannhardsbergi fertályban hason nevű fő mellett, régi hegyvárral, és Törvényszékkel.
- Weidenhausen**, l. Marburg.
- Weidenstetten**, pléb. falu Würtembergában a' Dunai oszt. ban, 300 l. kik jó len ter-

nesztést üznek.

idhorn, 6028 l. magas hegy
Intervaldeni kant. Helve-
ziában.

idlingsau, szép mulató ház
s kert, nem távol Bécstől
Austriában.

ierburg, mvs alsó Austriá-
an Manhardsbergi fer-
ályban jó bort természet.

ihnachtsbay, vagy is Ka-
acsonyi öböl tenger öböl
Natali vagy Lagoai par-
on Afrikában.

ihnachtsfluss, Karácsonyi
parti fő a Bors parton
első Guineában.

ihnachtsinsel, l. Kristen
szel.

kersheim: Hercz. Hohen-
vs Würtembergában Jax-
oszt. ban Tauber fő mel-
tt 1720 l. kik közül 158
sidók, szép palotával, s
n szép kertel, bír szőlő-
rmékkal.

l, Weilerstadt, k. vs Wür-
tembergában a Rothenbur-
oszt. ban Wärm fő mel-
tt 1800 l. kik földmive-
st üznek bir gyapjú sző-
ssel, tobák fabr. és szép-
stéssel. A h. hires Keppler-
k szülő földje.

l, k. vs a S. Galleni kant.
lvetiában a Thurgau
tároknaál, szép kelleme-
tájjon gyolcsal, és pa-
tkézimívekkel. Lak. re-
mátusok.

burg, k. vs a Nassau-
ilburgi Hercz. és lakhe-
a Herczegnek Lahn
llett. — A vár jó for-
magas hegyen fekt-
t, és régi épület,
Herczegi módon ki éke-
ve. Nevezetesség: a kül-
li drága fákkal tellyes
ő üvegház, a mellette
ő jeles kertben az itt
ltató ritka növények-
csemetékkel, ugró kú-

takkal, a szép lóistálló, lo-
vaglióház, a kertben fekvő dí-
szes templ. a piaczhöz kö-
zel álló Harangtorony nagy
réz bográcsával mellybe a
víz csök által vas lántzhíd
segítségével a Lahn fón
által ide vezettedik, és a-
zután ismét a Herczegi
kert kútaiba szakad, szint
ugy a közellevő vadaskert
is a mulató házzal méltó
az említésre. A Lahn vi-
zén van egy 5 bolthajtásos
kőhid, A vs 1790 l. bir és
most rendes, és egy a leg-
kellemetesebbek közül,
mert kereken körülte a
legszebb hárs állék v. sétá-
ló helyek vagynak ültetve,
mellyet a vs mind az 1753.
elhunyt Károly August
Hercz. nek köszönhet. Van
itt Gymnasium is.

Weile, l. Wedle.

Weiler, mvs Baváriában Il-
li kerületben nem távol
a Bodeni tótól, a Törvény
szék lakával, és 500 l. kik
pamut fonást üznek, szal-
ma munkákat és tányéro-
kat készitnek.

Weilerstadt, l. Weil.

Weilhart, magas hegy Bavá-
riában Saltzachi ker. Inn
és Mátig fók között.

Weilheim, vs Baváriában Isár
ker. Amper mellett 300 h.
1860 l. Helye a Törvény-
széknek és Számtartóság-
nak. Ezen környékben szép
márvány törettetik zöld és
veres erekkel. — 1810. 2
Május. ezen vs a tűz által
100 házat vesztett el.

Weilheim Teck mellett, (É. Sz.
47° 50' K. H. 28° 44' 20'')
vs Würtembergában az Al-
pi oszt. ban 2790 l. kik nagy
marhatenyésztést üznek
félgyapjú materiát, és gyol-
csot készitnek.

Weilmünster, helys. a Nassau.

Weilburgi Herczs. Weilbach mellett, bir sok vas- egy ezüst- és 1 rézbányával.

Weiltingen, mvs Wernitz mellett Baváriában felső Dunai ker. egy várral és 820 lak.

Weimar, Herczs. a' felső Szász ker. a' Szászi Weimar Herczs.hez tartozik. Szász. Kir. s.gal. Altenburgal, Erfurtal, Gothával, a' Schwartzburgi és Beichlingi Grófs. határos. Áll a' Weimari és Eisenachi Herczs.gekből és a' Hennebergi Grófs. 3 Tisztségéből. Mind öszve 35 1/4 □ nagy 109000 l. kik lutheranus vallásuak, és földmíveléssel, marhatenyésztéssel, posztó, gyapjúmateria, pántlika, harisnya, parket, görögczeruza fabr. foglalatoskodnak, vas és aczél munkákat készítenek. Jövedelme 1 mill. for. tesz.

— Az új felosztás szerint áll ezen Herczs. a' Weimari, Jenai, és Eisenachi ker.ből. Az ezen ker. küldöttei teszik a' Provincialis-Deputatiót. A' vsok Deputációjának alkotszere régi lábán maradt; a' Nemeseké, egy nemes és nemtelen földbirtokosok Deputációja által pótlatott ki. A' Praelatusok Deputációja megszűnt, s ennek helyébe a' Jenai Universitas Deputatusa lépett. Az új Provincialis-Deputatio áll ezen Deputatusokból, tudniillik: a' földbirtokosoknak 5 Deputatusaiból, és ezen 5 vsok Weimar, Eisenach, Jena, Buttstaedt, és Dornburg 5 Deputatusaiból. A' Deputatio fejei: egy fő Director, és 2 kerületbéli Director. A' fő vigyázat a' kormányzás és a' Financzia felett egy Collegiumra van

bizva.

Weimar, Fejeda. a' Szász-Weimari Herczs. Saale és Ilm mellett rónább mint hegyes, és igen termékeny 22 3/4 □ nagy 63600 l. bir. bőven gabonával, jó marhatenyésztéssel és fával. Fő vsa az egész Fejeds.nek és Herczs.nek.

Weimar, Vimarja, (É. Sz. 50° 59' 12" K. H. 20° 0' 45") Ilm fő mellett 800 h. és 9000 l. Lakhelye a' Herczs.nek, ki itt fényes kastélyban lakik, ebben vagyon a' hires 100,000 kötetekből álló könyvtár, pénz és medaljon (emlékpénz) gyűjtemény, közönséges Archivuma a' Szász Herczegi tartnyoknak, a' vs szomszédjában a' szép kert; a' vsb. Gymnasiummal, Rajzoló oskolával, Liqueur. (erős italok) selyem. harisnya, játszó kártya és mesterséges kő fabr. Fél óra járásnyira a' vstól fekszik a' Belvedere nevű mulatságos palota, a' látásra érdemes narancsos házzal és Remöte lakással.

Weimiszlitz, helys. Morvában Znaymi ker. ben, Rokitna fő mellett 110 h. 550 l. pléb. val és Majorral.

Weindorf, l. Fokó.

Weinern, l. Praesa.

Weinfeld, (47° 38' 59" É. Sz.) gyönyörű kiterjedésű, és hővelkedő mvs mint egy 2000 külömbféle hitű lakossal a' Thur fő mellett, csak nem a' közepén a' Thurgau kantonnak Helvecziában.

Weingarten, Vingarta, mvs a' Bodami tó oszt. ban, Würtembergában; Grófi szőlőssel 254 h. és 2540 l.

Weinheim, vs Baden N. Herczs. ben a' Neckari ker. ben a' hegyi

egyi út mellett 482 h. és 180 l. az egész vidékben vezetes a' bor termés. A' mellett fekszik a' Win-ech nevű Hegyi vár.

nsberg, vs Würtembergában, alsó Neckári oszt. Sulmi mellett, 1550 l. az egész jban, figyelmet érdemel nagy szőlőművelés. Itt thatni egy hegyen azon össégnek omladékait, mellet 2-dik Konrád Császár 40-dik eszt. ben megszállt. Ez a' hegy fehérmé-űségnek nevezetik; attól hűségtől, mellyet az ide-ülő fehérmépek az ostrom-alkalmával mutattak, melly által férjeiket a' sal együtt a' végveszély-ol megmentették.
parra, nagy mvs az An-ol Madrási Helyt. Peska-ai tart. ban három szoros öszikla mellett a' tenger-él, egy köszikla kastél- al.

, az Orkádi szigeteknek yike Scotziában.
szbach, falu, a' Hohenlohe erczs. ben a' Würtember-ai Jaxt oszt. ban 328 l. és aknával.
ze Berg, (Bjla hora) hegy eh orsz. ban a' Rakoniczi r. ben, vagyon jó mész, épületi köve, kél ről Prá-hoz nyomul; nevezetes 1620 eszt. 8 Nov. ütkö- ről, mellyben a' Palati- tusi Gróf (Pfalzgraf) Frid- követőivel együt meg- rettetett. Egy csata pia- on jeles a' B. Sz. Maria victoria tiszteletére é- tetett szent Egyház.
ze Indiör, Fejér Indiaiak, Akausas.
ze Main, l. Main.
ze Meer, Augia minor, l. chipelagusz.
zenau, Sternbergi Gróf.
B. LEX. V. DAR.

ság Würtembergában, a' a' Bodámi tói osztályban, egy faluval mellyben 2000 l. Rhusz mvstól egy lövet-nyire.

Weisenbach, fő víz Stayer orsz. ban Brucki ker. ben eredetét veszi német orsz. ban a' Weizensteini hegyen, és Sz. Gallen alatt befoly az Ens vizébe. A' körül lévő hegyes vidékben vagynak egynehány vaskészítő há- morok; és egy vasdrótvonó műhely.

Weisenberg, vs a' felső Lau- sitzi Nauzen ker. ben, az Oebauer főnél 183 h. tart 4 nevezetes vásárt.

Weisenberge, vagy is a' Spa- chiai hegy; ez a' hegy a' Kandia szigetén a' hó-line-án felül emelkedik.

Weisenbrunn vorm Walde, falu a' Szász Koburgi Herczs. ben köbányával. Itt szép gipsz készítettik. Itt fekszik a' gyönyörű tekintetet képző Koppelsberg is.

Weisenburg, máskép Kronwei- szenburg; Visenburgum, (49° 2' 10'' É. Sz. 25° 37' 14'' K. L.) vs az alsó Ráj- nai oszt. ban Lauter fő mel- lett 800 h. 5000 l. esmére- tes az úgy nevezett Wei- szenbúrger liniától, melly Weisenburgtól Lauterbur- gig terjed ki. Itt találni materia fabr. kat, fonást, bőrkészítést, mellyekkel nagy kereskedés üzetik; a' körül lévő táj jó borokat terem, gesztenyével külö- nösen bővelkedik.

Weitzenburg, pléb. falu Bern kantonban Helvetziában ne- vezetes érczes ferdővel.

Weizsonburg, Visenburgum, hires vs Bajor orsz. ban a' felső Dunai ker. ben, Rezáf fő mellett 750 h. 6000 lak. gyönyörű és termékeny vi-

- dékben. Lakhelye egy Szám-tartóságnak; földművelése marha tenyésztése, s kereskedése virágzó; külömbféle kézi mivek, úgy mint arany, ezüst, és szeg fabr. is találtak itt. A' vs ékes völgy erdeje kebelében még ma is lehet látni nyomát a' régi római falaknak, nevezett szerént az ördög falának, melly római sáncz volt, 1/2 órányira a' vstól fekszik a' Würtz-burgi hegyvár.
- Weisenburg**, l. Carlsburg.
- Weisenbarger Gespanschaft**, l. Fejér Vármegye (felső és alsó)
- Weisenfels**, Leucopetra, mvs a' Laybachi ker. ben. Erős várral, melly magas hegyen fekszik. A' lak. németül's Karinthiai nyelven beszélnek, vagyon aczél hámorja, esztendő által az ide való aczélkovácsokkal 2200 mázsa aczélat, és 400 mázsa szeget készítenek.
- Weisenfels**, vs a' Thuringiai Herczs. ben, Saale fónál 626 h. 5000 l. a' gyönyörű Augustenburg vára fejér, kösziklán épült, díszes. Vagyon iskola mesteri intézete. Lak. gyapjú fonásból, arany hámorokból, bársony, és selyem szövésből élnek. Szép a' vsnál a' homokkőből épült híd is.
- Weisenhorn**, kised vs Bajor orsz. a' felső Dunai ker. 1400 l. és ispitállyal az úgy nevezett veres völgyben a' földművelés igen hasznos, és bő fizető.
- Weisenhorn**, kis vs Bajor orsz. Illi ker. ben 1120 l. jeles lentermesztéssel.
- Weisenkirchen**, mvs Austriában Ens felett a' Manhardbergi felső fertályban. Lak. németek a' Duna mellett,
- pléb. val. 150 N.
- Weissensee**, Karinthiában bő halas tó.
- Weissensee**, tó Bajor orsz. Illi ker. közel Fűzenhez.
- Weissensee**, kis vs Szász orsz. 11 Thüringi ker. a' Helbe víze mellett 374 h. 1700 l.
- Weissenspring**, gyarmat Lebusi ker. Brandenburgiában a' közép Markban, dohány fabr. val.
- Weissenstadt**, Bajor orsz. Main ker. vsa fekszik műveletlen és köves tájékban sok szeg kövácsei vagynak.
- Weissenstein**, hegy Helvetziában a' Solothurnikantonban. Ékes kinézése jeles.
- Weissenstein**, vs Orosz Estföld Helyt. 370 l.
- Weissenstein**, l. Napoleonshöhe vagy Pommersfelden.
- Weiszor Berg**, a' fejér hegy, így nevezetik egy része azon hegynek, melly felett Érsek - Újvártól Morvába jöhet az ember.
- Weiseritz**, fő, Cseh orsz. érad Dresda alatt az Elbe vízébe szakad. Vagyon még ezen kívül egy hason nevű fő, melly máskép a' vad Weiseritznek is nevezetik, és Tharand régi várnál az előbbenivel öszve foly.
- Weisses Meer**, Fejér tenger, nagy öble az ész. tengernek Archangel Orosz Helyt. nál, mellybe Dwina, Petschora 's t. ef. fők ömlenek. L. ezenkívül Ægeumi tenger.
- Weisses Vorgebirge**, l. Kaplanblanc.
- Weissenkirchen**, mvs felső Stájer orsz. a' Judenburgi ker. 80 h. pléb. S. Lambrecht monostor urad. ma.
- Weiskirchen**, Hranice, vár Moráviában, Preraui ker. a' Beczwa fő mellett 3230 l. 382 h. póstahivatallal,

- Walesi Hercz. Montgomery** Grófs. Severn fő mellett, mely a' kereskedésnek nagy előmozdítására szolgál.
- Welcome**, l. Hudsonsbay vagy is Hudson öble.
- Welebit**, magas hegy Horváth orsz. a' Dinari bércekhez tartozik, Sermaniától Seju'ig terjed, nevezetesebb csúcsai: Seju mellett. a' Voliunn, Me'rslavodiza Bribir tájján, és Ogulin mellett a' Klek.
- Weleschin**, Wolesschin mvs Cseh orsz. Budweiszi ker. Ma'sch vize mellett kath. pléb. templ. 81 h. és Cseh ajakú lakosokkal.
- Welfsholz**, l. Welfsholz.
- Welichau**, Welichow, v. Welchow falu Cseh orsz. b Elln-bogeni ker. Lak. földművelést, gyümölcs termesztést, vászonszövést űznek. Tobák piksissei külföldön is becsesek, 52 ház, kast. és pléb. templ.
- Wels**, kis vs Orosz bir. Pleskow Helyt. hason nevű fő mellett.
- Welkie v. Lukie**, régi ker. béli vs Russiában Pleskow Helyt. Lowat főnél 7 temp. 3500 l. jeles kereskedést űz bõrrel és más földtermékekkel.
- Weliko**, Birdo, nagy hegy magyar orsz. melly a' Karloviczi békesség után 1699-ben a' Törökök és a' Welenzeiek között, határ választó hegynék rendeltetett magyar Horváth orsz. és Dalmácia között.
- Welikoje**, falu, Russiában Jaroslawl Helyt. 600 h. a' lakosok közt vagynak sok kézi mivesek, és kereskedők.
- Welka**, kis vs közel egy ki-kötőhelyhez a' Vegia sziget déli partján a' Welen-
- czel tenger öbölben.
- Wellehrad**, előbb a' Cisterciátáknak jószágok volt, Morvában a' Hradischi ker. szép templ. majjossal, és juhakkal.
- Wellheim**, falu Bajor orsz. a' felső Dunai ker. jeles a' közel fekvő vára, melly egy magánosan álló kőszikla tetőn épített.
- Wellingborough**, mvs Angol orsz. Nordhamptoni Grófs. termékeny vidékben, nagyon jeles gabona kereskedése, cipő fabr. 's csipkét szövő széke.
- Wellington**, vs Angol Shrop Grófs. vagynak itt szén és vas hámorok, és számos gőzmachinák.
- Wellington**, vs Angol Sommerseti Grófs. Tone főnél 4000 l. több gyapjú fabr. kal. Ettől vette ama hires Arthur Wellesley Angol fő Vezér Lord Wellington nevét, minnekutánna Talavera de la Reyna mellett 26—31 Juniusban 1809 jeles győzedelmet nyert volna. Familiája innend ered.
- Wells**, Theodoradunum, (53° 1' É. Sz. 18° 40' K. Sz.) kis de jól épült vs Angol Sommerseti lakhelye egy Püspöknek 8000 l. nevezetes a' harisnya kötésről, selyemfonás és a' papiros és bõr fabr.
- Wells**, vs Hason nevű öböl-nél ész. Amerikában szabad Massachusett tart. York Grófs. ban 3000 l.
- Wellmich**, kis vs Nassau-Weilburgi Hercz. ben a' Renu-nál egy hegyi várral.
- Welnitz**, Gróf Kinszky faluja Cseh orsz. Saatz ker. tükör fabr. val.
- Welphen**, l. Guelphen.
- Wels**, (48° 9' 13" É. Sz. 31° 41' 13" K. H.) vs Austr. Ens

lett Hausrück fertályban raun főnal. 3300 l. lakhe-
re a' ker. béli fő törvény-
éknek. Vagyon külső vsa,
ercz. Aversbergnek szép
alotavára, két pléb. ja és
ósta hivatala.

Lsherg, kis vs és kastély
avant völgyében, Karin-
hiában.

lschneuburg, l. Neufchatel.

lsche-Schweitz, l. Tessin.

lso, kis fő Uckermarkban
ered egy tóból a' közép
Márkban Gimnitz tájján,
és 1 mfd folyása után, O-
der főval egyesül. Bran-
denburg és elő Pommere-
nia között természetes ha-
tárt képez.

eltrücken, l. Lupata.

eltenburg, előbb a' Benedic-
tinusok klastroma volt Ba-
jor orsz. Regen ker. Duna
mellett. Itt állott hajdan
a' római Artobriga vár. Táj-
jában szép 's tartós már-
vány töreztetik.

Walar v. Welor, vs Karnatik
tart. Madras Angol Helyt.
Ostindjában Pallier fő mel-
lett Waniambaddy völgyé-
ben, 3 vára fedi a' Mys-
rei szoros útát. Szomszéd
hegyen több régi Pagodá-
kat vagy is Indus templ.
találni.

Welwar, Belwar, Welwary
kir. vs Cseh orsz. Rakoni-
tzi ker. fallal és 4 kapuval
körül véve a' veres patak-
nál, melly gyakor kárt okoz.
127 h. fekszik a' Dresdai
pósta út mellett. Lak. fő-
nást, szövést és földmive-
lést űznek. Vagyon pléb.
templ. 2 kápolnája. A' vs-
hoz 4 faluk tartoznak.

Welsheim, helys. Würtemberg
Rems és Fils oszt. 1230 l.
egy erdő és termékeny vi-
dékben.

Wem, mvs Angol Schrop Gróf-

ság. Rodden vizénél, mely
később Saverne főval egy-
gyesül.

Wending, kis vs Bajor orsz.
a' felső Dunai ker. 391 h.
2000 l. Ide fél órányira ta-
lálni már régtől háres fer-
dőkra.

Wemmetofte, Wimmeltofte,
Koppenhagától másfélmér-
földnyire fekvő gyönyörű
vár az. 1735-dikben meg-
holt Hedvig Kir. Herczeg-
néhez tartozik. Ennek ha-
lála után nemes Apácza
Szerzetté változtatott, moat
7 kis Aszszonyok és a' Pri-
orné lakja. Minden kis Asz-
szony tartozik egy árva le-
ánykát neveltetni. Vagyon
a' kastélyban a' Predikátor
is 2 Curatorral, egy német
és egy Dánus.

Wendeburg, Plébán. falu a'
Braunschweigi Herczs. ben
Ane vizénél 51 h. 250 lak.
Ezeknél valamint az e' plé-
bániához tartozó Wende-
zelle és Zweydorf faluk la-
kosinál a' nyelvben és szo-
kásokban számos Vendusi
különösségek találtak.

Wendek, Vendusok, tóth nép-
ág, melly régenten a' ke-
leti tengernél Pomeraniá-
ban, Mecklenburgban és
Brandenburgban lakott, u-
több több népekre oszló-
dott. Maradéki fenn van-
nak Magyar orsz. ban, Vas
és Szala Várm. Ben, al. Sa-
xoniában, kivált Lusatzia-
ban, Löhau és Bautzen köf-
nyékében.

Wendelstein, nagy mvs Bajor
orsz. Rezat ker. Schwarzach
nevű fő mellett, Burgthan és
Swabach között jeles nagy
kőbányával.

Wendelstein, 1058 lábnyi ma-
gas hegy Bajor orsz. Isar
ker. gyönyörű kilátással.

Wendelstein, tisztség Thürin-

- giában a' Querfurti Herczs. hez tartozik a' jeles hegyi várral, közel Anstrut vizéhez fekszik az úgy nevezett arany berekben, mely innen Nordhausenig terjed. Szép ménese híres.
- Wenden**, Venda, kis vs gyönyörű tájékon. az Aa vizénél Orosz birod.ban Riga Gouv.ban, 720 lak. többnyire Protestans Németek; nagy itt a' vászon kereskedés, — Környéke Vendusi kerül. neveztetik.
- Wenden**, fejedelemség Mecklenburg-Schwerini N. Herczgs.ben, Schwerin, Rostock, Stargard, Elő-Pommerania, és a' Brandenburgi Márk között. Nevét régi lakosítól a' Vendektől kölcsönözi; a' Mecklenburgi Herczs.ben egy ker.nek nevet nyújt. Fő vsa Rostock.
- Wenden**, nagy Herczség tulsó Pommeraniában, ész. a' kel. tengerrel, délről a' Waldow pusztával, nyug. Cassubben, kel. pedig Lauenburg és Bütow környékivel határos. Most birtoka a' Burkus Királynak. Három tart. ra, ú. m. Rügenwalde, Schlawe, és Stolpe vagyon felrészelve. Nem rég Lauenburg is, és a' Bütow urodl. hozzá csapattak.
- Wendhausen**, Eléb. falu Hildesheimi Herczs. 42 h. 320 lakos. szegény özvegyeket ápolgató házzal, melyben mindég 13 talál élelmet, szép kastéllyal, Schunter vize mellett.
- Wendische Städte**, így nevezetnek ő kis vsok a' felső 's alsó Lausitzban. Lak. Vendusok, kiknek még e' nyelven prédikátziók is tartanak. Neveik azon vskának ezek: Muska, Beskow, Storkow, Wetschow, Wittichenau, és Dreyoke.
- Wendingen**, kis vs Würtemberg Rothenburgi oszt. 700 lak. Neckar és Lauter fők özvefolyásánál.
- Wendover**, vs Angl. Buckinghami Grófs.ban.
- Wendrin**, jószág és falu Austr. Silesiában, Tescheni ker. Oelsa fónál, vagyon deszka és gabonarmalma, éget bor égetése, 130 h. 1210 lak. kath. pléb. kat. és evang. gyermeki iskolával 's postával.
- Wendryssel**, Wensilia, nagy félsziget északi Jütlandiában a' Daniai Aalborgi Megyében 8 mtfd széles és ugyan annyi hosszú; gabonája, marhája, vad állati erdössége, hala, 's a' t. bő, ségben. Fő helye a' hason nevű kis vs.
- Wenersborg**, Veneriburgum, vs Svátziában West-Gottlandiában Gotha Elf fónál, 1500 lak. nagy kereskedést űz vassal, van egy igazgató Kapitánya; jeles életes házai, és téglai égető kemenszéi.
- Wener tö**, Lacus Wenerus, tö Svéd orsz.ban, Westgotland, Thalland, és Wermeland között, 20 mfd hosszú, és 16 széles helyel helyel. 24 főviz ömlik belé, 's csak egy a' tengerbe kifolyása, sok szigetekkel. Térsége 48 □ mfd. foglal.
- Wenew**, vs Orosz bir.ban Tula Helyts. 626 h. 2520 lak. a' halas Wenewka mellett.
- Wengern**, falu felső Silesiában Oppelni ker. Malapane fónál, derék aczél és vas fabr.
- Wenig**, kis vs Silesiában Münsterbergi ker. vagyon kénköves és vasas vizű egésséges forrása. Másként Nossen.
- Wenings**, vs az Isenburg - Bir-

steini Hercegs. ben Moritzstein
nevezű kastéllyal, melly kö-
zönségesen az Özvegy Her-
cegnéknek lakhelyek.

Wankheim, falu Würtembergb.
a' közép Neckári oszt. 560
lak. és 28 zsidóval, kiknek
itt iskolájok vagyon.

Wenkatighiwi, erős vs Karnat-
tik tart. ban Madrasi Angl.
Helytart. ban Ostindiában,
fekszik hegyen, és egy adó-
fizető kis Fejedelemnek
széke.

Wenigsen, pléb. falu a Calen-
bergi Hercegs. ben Apátza-
szerzetel.

Wente, l. Windau.

Wenterswyk, (15° 58' 45" É. Sz.
24° 21' 30" K. Sz.) felső Yssel
tart. 5670 lak. egy. Belgij,
Kirs. ban.

Wentworthcastle, lakhelye a'
Straffordi Grófnak, a' gyö-
nyörűen épült Barnesley
mvs mellett angl. York
Grófsb. szép épületekkel,
drága kép gyűjteménnyel,
jeles könyvtárral, és kelle-
mes vadaskerttel.

Wentworthhouse, Residentiája
a' Rochinghami Marquis-
nak a' York Grófságban,
Angliában, Rotterham és
Barnesley között. Kertje eg-
gyik a' leggyönyörűsege-
sebb Angol kertek közül.

Weobly, helység Ang. Hereford
Grófs. ban híres sert főz.

Werben, vs Brandenburgi Ó-
Márkban Havel és Elbe fő-
nál, ékes és termékeny vi-
dékben, vagyon pléb. tem-
ploma, városi iskolája, 2
kisebb iskolája 231 alkal-
massan épült háza, 1320
lak. kik között találatik
két Zsidó Familia a' több
mesterségek között úzik a'
földművelést, marhatenyé-
szetet, halászást, hajókkal
való kereskedést. Tart a'
város 3 országos vásárokat

minden esztendőben. Ré-
genten volt a' városnak tu-
lajdon Törvénye, mely Bo-
dingnak vagy Lodingnak
neveztetett.

Werban, vs hátulsó Pomeraniá-
ban a' Pyritzi kerületben,
a' már csak nem egészen
kiszáritott Madüe tó mel-
lett 72 ház. 500 lak. és 80
angolna halászzattal.

Werben, vs alsó Lausitzban,
Cothusi keröl. ben jó köbá-
nyákkal 's turfa gödrökkel.

Werchnoi Kamtschatkoi, helys.
Kamtschatkában, Kam-
tschatka fő mellett.

Werchoturje, erős vs Orosz bir-
ban Katharinenburg Helyt.
Tura főnél 400 h. 3000 lak.
5 templ. 2 klastrom 1 vas-
hamor. Sibériával kereske-
dést üz.

Werchoturjai bérozek, l. Ural.

Werch-Udinsk, vs Orosz bir,
Irkutsk Helyt. Uda és Se-
lenga főnél 110 h. hasznos
kereskedést és kert műve-
lést üz.

Werczi tó, nagy tó Orosz bir,
Esthland Helyt. 6 mfd. a'
hossza, 3/4 mfd a' szélessé-
ge, Embach fő által közö-
sül a' nagy Peipus tóval.

Werd, tó közel Klagenfurthoz
2 ném. mfd hosszú.

Werd, kicsiny vs a' déli part-
ján a' Werd tónak, Klagen-
furthoz 3 mfd, Karinthiáb.

Werd, sziget Rajna főban nem
messze a' Stein vstól, haj-
dan Steinn v. S. Otmar szí-
getének hivatott.

Werdau, vs a' Szász Érczeshe-
gyek között 574 h. 2860 lak.
posztó és materia fabrikák-
kal.

Werden, Verda, (51° 23' 6"
É. Sz., 24° 30' 47" K. Sz.)
Grófi vs Márk Grófs. Ruhn
főnél 300 h. 3470 lak. gyap-
jú. posztó fabr. vagyon né-
ki 's mészköve, és rézház

- mora. Ebben a vidékben készítettnek a leghíresebb Westfáliai sonkák.
- Wardenberg**, Helvecziában a S. Gallen Kant. ban kised vs régen főhelye egy Grófságnak, melly Glarus kanton birtokához tartozott, vagyon vára, a Lak. protestánsok, föld és gyümölcs mívelést, és marha tenyészetet űznek.
- Werdensfels**, vár Bajor orsz. b. Inn ker. lakhelye egy törvénszéknek, fekszik nem messze Garmischtól.
- Werder**, kis vs közép Brandenburgban Teltowi ker. ben fekszik egy szigeten közel Potsdamhoz 252 ház: 1430 lak. kik halászatból hajócsinálásból, vászon szövésből és szőlő mívelésből élnek.
- Werdt**, erősség Helv. Schaffhauseni kant. ban a Rajna vizének híres vízúhanatjánál, lazatz halászatja jeles.
- W. e. Vera**, fő a Durhami Püspökségben Angl. befoly a német tengerben.
- Warcja**, (55° 29' É. Sz. 53° 40' K. S.) vs Orosz birod. Moskva Helyt. ban 750 fa, és 4 köházakkal, 5940 lak. nemzeti iskolával, számos timárokkal és jeles kereskedéssel.
- Werfen**, Verfia, Perfia, (47° 28' 47" É. Sz.) gyönyörű mvs Bajor orsz. Salzach főnál, vagyon 88 kivakolt háza 1550 lak. Postahivatala, papiros és puszkapor malma, vas hámora, vas olvasztó helye, egy vicarialis templ. mal. Lakhelye a törvénszéknek. Kereskedése fával és sajttal hasznos; nem messze áll ide egy köszikla az úgy nevezett erős Hohenwerfen várával, felsőges Rildtással.
- Workington**, vs Angl. Cumberlandi Grófságban Berwen fő torkolatjánál a Hiberniai tengerbe.
- Wurl**, Verla, vs Westfáliában. Hassiai Herczs. Siske folyó mellett 411 h. 2230 lak. várral és sóbányákkal.
- Wermeland**, l. Wärmeland.
- Werna**, vs a Münsteri birtokban nem távol Lissétől 1250 lak.
- Wernberg**, mvs Bavoriában, Regen ker. Nab fő mellett, várral, 76 h. és 350 lak.
- Werne**, Warna, kis fő a Paderborni Herczs. mely a Ravensbergi birtokban Remo mellett a Vesperbe ömlik.
- Werneck**, falu a Würtzburgi nagy Herczs. Wehren folyó mellett várral, vas és kőszénbányákkal.
- Wernersdorf**, falu Silesiában, Schweidnitz ker. jaspis bányákkal.
- Wernigerode**, Grófs. Unterhars vidékén a felső Szász ker. Halberstadt, Blankenburg, Grubenhag, Braunschweig, és Hildesheim birtokok között. 4 5/8 □ mfdet foglal, 1 vssal, 2 mvssal, 20 faluval, 9 Nemes-cúriával, 11 Grófi pusztákkal, 32 helys. 2137 házzal, 13800 lak. és 145000 for. jövedelemmel. Földe részint hegyes, részint pedig róna; rozst, hüvelyes veteményt, lent, szép füveket, és más egyéb növényeket bőven terem. A marhatenyésztése és erdőségei jelessek; van itten sok vad állat és hal is. Bányái kobáltot, ónt, vasat, mészkövet, turfát, agyagot s m. ef. nyújtanak. Lak. alsó Németországiason beszélnek, és a vallásban Luther követői. — 1208-tól fogva ezen Grófság Bran-

lenburgi Feudum volt, mely 1458-ban a Stollbergi házhoz jött, és egész a Filsi békességig a Stollberg-Vernigerode Grófköztől a Brandenburgi ország felsőség alatt biratott, de azóta a Vestfaliai Királyságnak egyik Uradalmát vette, és része volt a Blankenbergi ker. nek Saale osztályban, most ismét a Burkus Király alatt régi Urabirtokában vagyon.

ernigerode, (51° 50' 34" É. Sz. 28° 27' 13" K. H.) fővá a fellyebb említett Grófs. ban, magas hegy lapulásán, mellyen a Stollberg-Wernigerodei Grófnak vára fekszik 827 Pár. láb. a' kpl. tenger színe felett. Nevezetes e' hegyi vár' kies falképe és gyönyörű kilátása végett; 3856 láb hosszú víz árkolatja, melly az egész várat vízzel tartja, különös említésre méltó; nevezetes tovább itt a' 3000 darabból álló könyvtár, melyben többi között 2000 Bibliák is találtak, a' természeti kincsek' gyűjteményje, és a' körülfekvő tart. ban találató fűvekről írt könyv. Az egész hegyet nagy vadas, mulató, és narancsos díszes kertek fogják körül. A' vst Holzeme nevű fő mossa, kőfallal kerítettik, és új 's ó vrra oszlik, Nöschenrode nevű külső vssal, vagyon 5 kapuja, 4 templ. Gymnasiuma árva és dolgozó háza, 4 ispotálja, 853 háza, és 4980 lakosa: ezek nagyobb részint pálinka égetésből, sör főzésből, gabona kereskedésből, posztó és matéria szövésből élnek. Találtak körében egy rézhámor, 1 papiros, 22 olaj, 4 liszt,

tsertörő, köszörűlő, és részesebb malom 4 kallóval, és 1 téglá égető kemenczével.

Wernitz v. Wörnitz, fő Baváriában, a' felső Dunai ker. ben; eredetét veszi Rezat ker. ben nem messze Dennenlohetől, és Donauwörthnél a' Dunába szakad.

Wernsdorf, nagy falu Cseh orsz. ban Saatz ker. ben, vagyon helyes kastélyja, és fegyver fabrikája.

Werner, mvs alsó Stájer orsz. ban, Marburgi ker. ul. ben, Mur fónál 50 házakkal. Lakosai jól birják magukat, a' gabona igen szépen terem itt, nevezetes lá tényesztéssel.

Wernsdorf, **Wernsdorf**, 211. házakkból álló mvs Cseh orsz. gban, Leutmeritzi ker. ben, kath. pléb. templ. mak. Szántó földje dombos és kövecses; erre nézve csak zabot, lent, és káposztát terem. Lakosai főképpen fonásból, csipke és czérna csinálásból, gyógyes fehéritésből, és karton fabr. ból élnek.

Werd, kis Dániai sziget Kattegathban, Samsøe és Syroe szigetek között.

Worowiczium, l. Veröcze.

Werra, fő Német országban, mely Saupf alatt a' Hildburghauseni Herczs. ben ered, Mündernél Fulda vízával egyesül, mely után elvesztvén régi nevét, Wesernek neveztetik. (lásd Wesser). Ezen Werra fő Allendorftól fogva alkalmas a' hajózásra; Schmalkalde, Felde, Ulster, Sonteau és Fride folyóktól öblösítettik. — Ezen fótól nevezett Werra osztály az eltöröltetett Vestfaliai Királyságban. Ezen osztály alsó

- Hessennek** kissébb részéből, Lahn folyónál sekvő tartományból, Amöneburg Fritzlar tisztségéből, Hersfeldi Hercegs. ből, Ziegenhayn Grófs. ből, Schmalkaldi uradalomból, és más némely határos vagy ide kapcsolt tart. kból állott.
- Werren**, helys. Rhode-Island északi Amerikahéli szabad Státusban, Bristol Grófs. ban, vagyon 1120 lak. és jó hajócsináló helye.
- Werro**, új kerületi vs Estland Orosz Helyt. 400 lak. szép egyenes útszái vannak, és rendetlen ötszegletet képez.
- Werschetz**, l. Wersetz.
- Wersa**, Werse, fő a Münsteri ker. ben; melly nem messze Telligtől Ems vizébe szakad.
- Wersingawa**, falú Silésiában, a' Trebnitzi ker. ben, ásványos kúttal.
- Werst**, v. is Orosz mértföld, melly 500 arschint (ötöt), 1500 arschint (réfét), 24000 werstochokot, v. is 3500 Angol v. 3373 $\frac{5}{10}$ Bécsi lábot foglal. A' déli körnek (meridianus) gradusára 104 $\frac{1}{2}$ Werst mégyen, 1 német mértföldben 6 Werst, egy francia mtfldre 4, és egy angol 3 Werst számláltatik.
- Wertach**, Wertha, Werthachius, fő Baváriában Iller ker. ben, esedetét veszi két forrásból nem messze a' hason nevű falutól, Hiltefin-gennél Gennach és Gettnach Oberhausen, alatt pedig Sinkel v. Senkel folyóktól öblösítettik, és Augsburg alatt a' Lechbe szakad.
- Werter**, l. Werther.
- Wertersee**, Werter tava, halal bővelkedő tó Karinthiában, mellyből alkalmas mesterséges folyó húzattatott egész Klagenfurtig, melly az élelemnek idaszálítását nagyon könnyebbiti.
- Wert**, helység az alsó Rajnai francia orsz. ban, Ill és Isoher folyók között, e- lébb város Grófság volt.
- Warch**, l. Weerdt.
- Wertheim**, a' Lövenstein-Wertheimi Hercegek' Grófsága, a' Badeni N. Hercegs. Main, és Tauber ker. ben 18 $\frac{1}{2}$ □ mfd a' nagysága, 31000 lak. jeles bor terméssel. Fővsa
- Wertheim**, (49° 44' 15" É. Sz.) fekszik a' Tauber és Main vizek öszvefolytánál, vagyon 520 ház. 3130 lak. és szép kastélya. Lakosai bor termesztésből, hajózáshól, borkő tisztításból, karton szövésből, pálinka égetésből, és jó eczet készítésből élnek.
- Werther**, Werter, (52° 2' 35" É. Sz. 26° 3' 38" K. H.) vs a' Ravensbergi Grófságban Westfáliában Aa folyónál, tempháza, iskolával, 164 ház. és 800 lak. a' országos vásárt tart, és fonállal kereskedik.
- Wertiugen**, kicsiny, jól épült vs Bajos orsz. ban, felső Duna ker. ben, Zusam fónál, vagyon 1 tohák fabr. és 1200 lak. a' tartományi törvény- széknek lakhelye.
- Worwick**, vs egyy Belgium orsz. Flandriában 4150 lak.
- Worse**, kis fő Ourthe francia orsz. ban, a' mely Chenayon felül Ourthe főba szakad.
- Wosel**, (51° 39' 55" É. Sz. 24° 15' 28" K. H.) szorgalmas lakosú, 's jól megerősített vs Rajna fónak jobb partján, a' Lippe fónak Rajnába folytánál. 1457 h. és 6500 lak. egy erős fellegvárral, 5 templ. mal, révvel a' Raj-

- nánál; az 1808 eszt. 21 Jan. kiadatott Cs. Decretum által Francia bir.okhoz kapcsoltatott. Vannak kesztyűkötő és pálinka égető művei, materia, kapcza, kalap, gyölcs, és bőr fabr. Gymnasiumja, és iskola mestereket formáló intézete; kereskedése kivált Belgiummal virágzó.
- Wesél**, (felső), Trieri vidékhez tartozó vs, Rajna fő bal partján 2300 lak.
- Wesely**, vs Cseh orsz.ban a Budweisi ker. 180 ház. kellemes tájékon fekszik, erre nézve Weselynek vagy is vidámnak neveztetik), Luschnitz, és Nescharka folyók öszwefolyásánál; vagyon Cs. kir. postaháza, szép tanácsháza, és kath. pléb. templ. Földművelése hasznos. Lakosai a' közönseges mesterségeken kívül még krumpli, répa, káposzta, kaporépa, és más zöldségek' termesztéséből élnek, mely terméséért a' szomszéd lakosoktól sok pénzt vesznek be.
- Wesely**, kis vs Morva országb. ban, Brada ker. ben, March főnak szigetjén, vagyon plébj. egy malma, iskolája, 376 h. 2390 lak. ezek között 85 zsidó familia tenyészik.
- Wesen**, Guescha, helység, elébb vska a' volt Gaster urödl. ban, most Helvétziában a' S. Galleni kant. hoz tartozik, a' Wallenstädti tónak nyugoti végén fekszik, életes, de nagyon e-gésségtelen a' mocsáros tájék miatt.
- Wesenberg**, vs a' Mecklenburg-Streliezi N. Herczs. ben, nagy és hallal bővelkedő tónál, 170 ház. és 1000 lak. kik posztó-azóvést üznek.
- Wesenberg**, helység Bsthland Orosz Helyt. csak egyetlen egy útszája vagyon 440 lak. nagyobb része ezeknek Német mesteremberek, gabonával kereskedik.
- Wesendorf**, mvs Austriában Ens alatt való fertályban, Mannhardsberg felett, Spitzhez közel a' Duna partján.
- Wesenurfar**, falu Bajor orsz. ban, alsó Duna ker. ül. ben, nevezetes edény. fabr. val.
- Weser**, Visurgis, nagy s hajókázható fő Német országban, így neveztetik Mündentől fogva, minekutánna Werra folyó Fulda vizével egyesült. Ezen egyesült fő a' Bremit tart. kon által futván, ugyan ezek és az Oldenburgi tart. nyok között a' Budjadingeri tartományok' csúcsán a' Német tengerbe szakad. Ettől neveztettek e' következő két osztályok a' múlt Westfáliai Kir. ban, és a' térés volt Franz. bir. ban.
- Weser**; (Westfáliai osztály), ez az Osnabrücki Herczségből kivéven a' Reckenbergi tisztséget, az egész Mündeni Herczs. ből, a' Ravensbergi Grófs. ből, a' Schaumburgi Grófs. nak Hasszus részéből, Ucht, Anburg, és Freudenberg Bruchhausen tisztségekből, és Thedinghausen Braunschweigi tisztségből tétetett öszve, most nagy részint a' Burkus, Hannovera, és Hassia bir. tokai.
- Weser torkolat oszt.** (Francia osztály), mely 1810. Dec. 13. Francz. Cs. Decretum által Bréma szövetséges vsból, annak tájékából, Weser Westfáliai oszt. nak részeiből állittatott fel; most Brenta vsa környékével az

- bad**, a' többi Hannoveriá-hoz tartozik.
- Wesseritz**, (49° 54' 34" É. Sz. 30° 33' 34" K. H.) urodalom, vár és helység Cseh orsz. ban, a' Pilsni ker. ben, 72 házzal.
- Wensijejonak**, vs Twer Orosz Helyt. 2000 lak.
- Wesop**, kicsin vs Hollandiában, Vecht fónál, ebből hordanak Amsterdamba sört és inni való vizet.
- Wespenstein**, l. Gräfenthal.
- Wessely**, vs Morva orsz. ban, Hradis ker. ben, March fónak egyik szigetjén, 160 h. 's kastéllyal.
- Wesaenbrunn**, v. **Wessobrunn**, volt Apátság Bajor orsz. ban Isar ker. ben, Amper és Lech folyók között, 1130 esztendő táján lakott ezen Apátságban a' nevezetes Diemöde Apáca, ki sok egyházi könyveknek leírása, és kivált szép kéziratja miatt híressé lett. E' táját jeles köművesek és ácsok lakják, kik eszt. ként nyáron dologra menvén, gazdag nyereséggel térnek honnyokba, holott télen fából különbféle portékákat készítenek. Wessobrunnál tó is vagyon.
- Wass**, vagy is napnyugot, világ 4 tájainak egyike, hol a' nap lanyugszik.
- Westafrikai szigetek**, (Nyugat-afrikai szigetek), így nevezetnek azon szigetek, mellyek az Atlanticumi tengerben Amerika és Afrika között, de még is ehez közelebb jöllehet nem egészen a' parthál, rész szezént egyenként, rész szerént kisebb vagy nagyobb csoportokban találatnak. Délről nyugot felé ezek a' nevezetesebbek: Sz. Ilona Ilona szigetje; (l. Helena Sz. alatt) Lina v. Guineai szigetek; Ascensio szigettel; a' Zöldfok szigetek; a' Kanariai szigetek; a' Madeiri és Azori szigetek.
- Westburg**, helység Wilt Angol Grófs. ban, nem messze a' Browke fónak Avorba való folyásától.
- West-Capelle**, Westkappel, (51° 31' 49" É. Sz. 21° 6' 40" K. H.) vs Zeeland egyesült Belgyiomi tart. ban, Walchern szigetnek nyug. részen, 1140 l. most minden szegényül tengődik, az előtt halászatja sok pénz hozott bé. A' régi időben nevezetes volt ezen hely a' Wodan' faragottképeről, mellyet Willebrod ama' híres Belgyiomi pogánytértő 694 esztendőben pusztított el.
- West-Chester**, Grófs. New-York ész. Amerikai szabad státusban, a' Hudson torkolatjánál, 23 □ mfd nagysággal, fő vsa hasonnevű, vagynak kallói és 2000 l.
- West-Chester**, vs Pennsilvânia ész. Amerikai szabad státusban, Chester Grófs. ban, 300 l.
- West-Ems**, Francia orsz. ban volt, melly a' volt Hollandia most egyy. Belgyiom Kirs. Gröningen, és Drenthe tart. nyait foglalta magában.
- Westoras**, Arosia, l. Wasteraes.
- Westerbottu**, l. Wasterböttu.
- Westerburg**, Leiningen-Westerburg Grófi vs a' felső Rajnai ker. ben, 1300 l. és kastéllyal.
- Westerburg**, tisztség ház és major Rheinstein Grófs. ban Halberstatti Herczs. ben h. és 80 l.
- Wester-Kappel**, tenger-fok fővény torlással a' Laaland Dániai szigeten, nyug. ról

a' Bálti tengerbe terjed.
Wester-Cappeln, l. Cappeln.
Westerfahrwasser, l. Neufahrwasser.
Westerhausen, mvs a' Halberstadt Herczs. ben, felső Szász ker. ben, 264 h. 1260 l. nagy itta' főzelékek, 's anistermesztés turfa ásással.
Westerhof, falu a' Calenbergi Herczs. ben, volt Franc. Leine oszt. ban, Eimbeck ker. ben, 42 h. és 360 l. Közeli ben homok és négysegű kő fejtő helyek vannak.
Westernheim, falu a' Würtembergi Kirs. ban, Fils és Rems oszt. 760 l. kik sok lent termesztenek.
Westernes, Ebudes, l. Hebri di szigetek.
Westerreich, l. Westrich.
Westerwald, így neveztetik köz értelemben azon tart. melly nyug. ról a' Rajnával, ész. a' Westfáliai Herczs. gel, és a' Bergi Nagy Herczs. gel, kel. ról a' felső Hessen N. Herczs. délr. pedig a' szoros értelemben vett Wetteráruval határos. Ezert tart. ban foglalja egy részét a' Cölni és Trieri volt birtokoknak, Isenburg, Sayn, Wied, Siegen, Dillenburg, Beilstein és Hadamar Grófságokkal. — Szorosabb értelemben pedig Westerwaldnak neveztetik egy nagy, magas, és durva hegy, Sieg oszt. ban Bergi N. Herczs. nyug. ról kel. felé terjed; Salzburgerkopf nevű csúcsa 2006 láb, Neuenkirchen pedig 1952 láb magasságra emelkedik fel a' tenger színe felett. Herborn háta megett' veszi kezdetét, holott jó egy órába kerül miglen az ember tetejét éri, nem látni ez útban egyebetég-nél 's földnél, és csak rit-

kán egy két fát. Ezen durva tájék 6 óra járásnál tovább terjed. Emlékezetet érdemelnek: a' sok lava, gyantás fa, tajték kő homok dombok (Puzolana) 's a' t.

Westerquartier, Westerwald, kis tájék Gröninga tart. nak Ommelandi részen, Ostfriesland és Münster Herczs. között, tele van mocsárral, és azért terméktelen.

Westerwyk, Westrowicum, vásáros vs Smaland Svéd tart. ban, 2600 l. kikötővel, hajókészítőhellyel, posztó fabrikával; kereskedik hajónak való materiákkal.

Westfalia, az eltöröltetett Rajnai szövetségben Kirs. volt, az É. Sz. 50° 54' és 53° 2' között és a' K. H. 25° 13' és 29° 50' között. Ezen Kirs. nak e' következő állító részei voltak: Braunschweig-Wolfenbüttel Herczs. nagyobb része a' Hessian-Casseli Választó Fejedelemségnek, Smalkald (kivéven a' Rajnánál fekvő Hanaui és Katzenelnbogeni Grófságokat) a' Barby Grófs. a' Gommeri tisztségek, Mansfeldnek, Tressurtnak és Dorlának Sász részei; a' Hannoverai Választó Fejedelemség; u. m. Göttinga, Grubenhagen, Osnabrück, és Hohenstein; Orániai Corvay Herczs. a' Burkusoktól által engedett tart. nyok: u. m. ó-Márk, az Albisnak bal partján fekvő Magdeburgi Herczs. Hildesheim, Paderborn, Minden, Ravensberg, Halberstadt, Hohenstein, Mansfeld, Eichsfeld, a' Quedlinburgi tart. a' Burkus hatalom alatt álló Stollberg-Wernigerode Grófs. Goslar,

Mühlhausen, és Nordhausen birodalmi vsok, és a Kaunitz-Rittbergi Grófs. Ennek királya vala Bonaparte Hieronymus, Napoleon volt Francia Császárnak testvéreje. Az egész Kir. ság utólszór 11 osztályokra volt felosztva, mellyek nek neveik ezek: 1) Albis, 2) Fulda, 3) Leine, 4) Oker, 5) Saale, 6) Harze, 7) Werra, 8) Weser, 9) des Norden, 10) alsó Albis, 11) Aller. A 4 utolsó osztályok 1810-től fogva ismét változások alatt voltak, midőn némelly részei azoknak, utóbb pedig egészen Albis, Weser torkolat, és felső Ems Francia osztályokhoz kapcsolattak.

Westfalia, Herczs. Hessen Nagy Herczs. ben, melly ész. ról Münster és Paderborni Herczségekkel, és Lippe Grófsággal, nyug. ról a Mark Grófs. gal, dél. ről Nassau tart. nyokkal, kel. ről Wittgenstein, Hatzfeld, és Waldeck Grófs. gal és a Hesseni Herczs. gel határos. Hegyes és tele van erdőkkel; a Francz. dúlások előtt a Cöllni Érsekség birtoka volt de tulajdon polgári alkotmánya, törvényei és országgyűlései voltak 72 □ mfd foglal 234715 l. Egyébránt ezen tart. 4 vidékre u. m. Brilon, Rüten, Geske és Werle vidékekre vagydon részelve. Természetes fekvése pedig az egész Herczs. get 3 részre osztja: 1) Hellweg tart. alacsony fekvésű sok gabonája és jó sóforrási vagynak; 2) Haarstrank tart. Hellweg és Süderland között fekszik, és nem igen termékeny. 3) Süderland tart. melly községesen Sur, v. Saur-

landnak nevezetik; hegyekből és völgyekből áll. Itt sok erdők a főképpen sok vas ércz találattik; de ezüst, vas, réz, ólom, négyszegű homok és malomkövek, gipsz, márvány és más e' félek nélkül sem szükkölködik. Találni ezeken kívül itt valami kevés gabonát, lent; szarvasmarhát, juhot, és sertvéseket is. Nevezetesebb folyói ezek: Ruhr, Lenne, Bigge, Dimel és Lippe. Fő vsa Arensberg.

Westfalai kerület, egy a' régi Német Római bir. nak 10 kerületi közül, magában foglalta mind azon tart. nyokat, mellyek alsó Saxoniától fogva egész a' Belgyi-omig, terjednek, és a' Rajna meg a' Weser között fekszenek. Némellyek 1250 □ mfd teszik nagyságát. Felül határos volt a' Német tengerrel, alól az alsó Saxoniai, felső Rajnai, és a' Választó Rajnai kerületekkel, balról pedig Belgyi-ommal. Ide tartoztak a' volt Münsteri, Lüttichi, Paderborni, és Osnabrucki Püspökségek, Corvey, Stablo és Malmedy, Werdén, Essen, Thoren, Hervorden és S. Corneliusmünster Apát. ságok; Westfalia, Cleve, Jülich, Berg, Verden Herczségek; Ostfriesland, Minden, Mörs, Nassausiegen, Nassaudillenburg Fejedelemségek; Oldenburg és Delmenhorst Herczség; Mark, Ravensberg, Sayn, Bentheim, Tecklenburg, Bronchorst, Lingen, Arenberg, Diepholt, Geroldstein, Hoya, Manderscheid, Lippe, Reckheim, Reiferscheid, Rietberg, Runkel, Schaumburg, Virneburg és

Wied Grófságok. A' kerület Directori valának: a' Münsteri Püspök, bátor, másként a' Paderborni Püspök előtte való volt, és a' mellett változva a' Brandenburgi és Palatinatusi Választó Fejedelmek, mint Jülich-i Hercegnék successorsi. Ezen ker. egyik volt a' legnagyobb kerületek közül, de különbféle okokra nézve a' többi kerületnél soványabb. Azonban lakosai szorgalmatosak, főképpen híres gyolusot készítenek. Ebből kiváltképpen nevezetes a' Löwendi, mely főképpen Osnabrück Teuhlenburg vidékeiben, Ravensbergi Grófs. ban, valamint Dipholtban, Mindenben, és a' Lingeni Fő Grófs. ban is (ám bátor kevesebb számmal) készítetik; és Bremából, Amsterdámba és Hamburgba, innént pedig Spanyol orsz. ba, Portugalliába, Angliába, Scotziába, Francia orsz. ba, és ezen országokból ismét nagyobb részét az Európán kívül fekvő tartományokba küldetik. Kenderből és lenből szövetik és pedig oly tömöttén, hogy az eső nem egy könnyen járhatja által. Erre nézve a' melegebb tart. nyokban posztó helyett használtatik. Ezten dőnként mintegy 50000 vég. készíttetik, mindenik mintegy 80 úgy nevezett Legge ölnyi. Azon summa, mely ezen Westfáliai vászonért esztenként bé jó lakosinak, többre megy egy millió talérlnál.

Westfield, vs Massachusetts Amerikai szabad státusban, Hamschire Grófs. ban, igen jó hizett marhái

vagynak.
West-Galizia, (nyugoti Galizia).
West-Göthland, Westergothia, tart. Svéd orsz. ban, a' Német tenger között; Kattegat és Wärmeland, Nerike, kel. Göthaland, Smaland és Holland tart. nyok mellett, 236 □ mfd terjed ki, és több mint 400000 a' l. Ezen tart. a' tulajdon nyugoti Göthalandból, Dal. v. Dalslandból, és Bahuslándból v. is kapitányságból áll.
West-Göthaland, (tulajdon) fekszik Bohus, Dalsland, Wärmeland, mellytől a' Wener által szakasztatik el, Nerike, kel. Göthaland, hol a' Wetter tava vet határt, Smaland és Halland között; csak egy kis része éri a' tengert; 158 □ mfd a' nagysága: 270000 l. Alkalmos magas fekvése vagon, mert hegyes, és jó formán nedvitett tart. Az ide érő Wener és Wetter nagy tavakon kívül vagonak itt még más. kisebb tavak is. Földe általjában véve termékeny, és főképpen gabonával bővelkedik. A' halászat nevezetes. Asványok közül ásatik itt vas.
 — Fő vsa Göthaborg v. Gothenburg.

Westhofen, vs alsó Rajna Francia oszt. ban, 2090 l.

Westhoven, kis vs Mark Grófs. ban, Ruhr fónál.

West-India, nyug. India, eleinte a' Spanyol feltalálók- nak geographiai tudatlanságokból új világnak vagy Amerikának nevezetett; mert ezek Amerikának a' hová nyugoti hajózásokban értek, vélték egyik részét lennie azon orsz. nak, a' hová a' Portugallusok keleti hajózásokkor érkeztek.

Már ma nem egy egész Világrész neveztetik nyugoti Indiának, hanem csak azon szigetek mellyek Florida (igy neveztetik ész. Amerikának egyik leghosszabb foka) és a déli Amerika' északi része között fekszenek. Ezek alkalmasint maradványi az új világ' közepének, melly hajdan a' tűzokádóknak és a' tengernek rettenetes dúlásai által öszve szaggattatott. Nyugat India 3 fő sziget csoportból áll: a' nagy és kis Antille a' Bahama; és némelley szerént a' Bernaudi szigetekből is. L. Antillé.

Westkappel, l. *West-Capelle*.
West Inseln, nyug. szig. l. Hebridi szigetek.

Westmeer, nyugoti tenger, magában foglalja a' Skandinávi, Atlanticumi, és az Ethiopiai tengert.

West-Lothian; l. *Linlithgow*.
Westmain; l. *Labrador*.

Westmanland, tart. Svéd országban, így neveztetik; mert Uplandtól nyug. felé fekszik; és a' Gestriklandi, Dalarnei, Wärmelandi, Nerike és Södermanlandi tart. nyoktól környékeztetik, 92 □ mfd nagysággal, s 110000 l. A' nyug. része ezen tart. nak nagyobb részént hegyes; a' kel. része pedig egyenes és nagyon termékeny. Nedvesítetik több tavaktól és folyóktól. — Földe kiváltképpen fában, rétekben, halakban és ásványokban gazdag. Nyug. része Oerebo kapitánysághoz tartozik, a' kel. rész pedig a' Wasteräsi Helytartóságot formálja. L. east

West-Meath, Grófs. Leinster Irlandi tart. ban, ész. ról

Cavannaat, ész. kel. ról és kel. ról Cast-Meathtal, dél. ról King's-Countyvel, nyug. ról Roscommonnal, és ész. kel. ról Longforddal határos 31 1/2 □ mfd térsé; 4 vs, 62 ekklézsia; 13700 h. és 66 90 l. vagy on benne. Földje hegyes, tavaktól és mocsároktól borítottatik és csak némelley kis része műveltetik, de az is többet terem, hogy sem a' lakosok elköltethetnék. Legnagyobb tó benne Lough, Schellin; kisebbek: Dele, Ennel, Hoyle, és Iron. Fő vsa Mullingar.

West-Medina, Wight szigeteknek egy része, Hamp Angol Grófs. ban.

Westminster, l. London.

Westmoreland, Grófs. Angliában, ész. ról és ész. nyug. ról Cumberlanddal, kel. ról Yorkkal, dél. ról és dél. nyug. ról Landcasterrel határos, 30 □ mfd terjed ki 8 vs és vár (borough) 32 ekklézsia, 29462 h. és 41620 l. vagy on benne; a' folyós tájékok termékenyek valámit az ész. keletiek is; azonban mintegy 3/4 a' Grófs. nak nem műveltetik: ama' jólmívelt Grasland derék szarvas-marhákat, tejjel gazdag teheneket és juhokat nevel. A' lapályos tájékokon lúdak neveltetnek. Itt fejtik a' legjobb palakbt; melly külső földekre is kivitetik. Legnevezetesebb fői: Eden, Lon, és Ken; számos tavai, szép és kellemetes vidékekkel vagynak körül véve, nevezetesebbek: Winander-Meere, Ulles-water, Broadwater nevű tavak's a' t. Fő vsa Appleby.

Westmoreland, v. *New-Hampshire* ész. Amerikai szabad

- bad státusban, Cheschire Grófs. ban, Connecticut főnál, 2020 l.
- Westmoreland*, Grófs. Pennsylvánia ész. Amerikai szabad státusban, 93 □ mfd a' nagysága, 16100 l. gazdag kiváltképen vadakban. Főhely itten Greensburg, mellyben 100 házak vannak.
- Westnigritia*, nyug. Nigritzia, l. Senegambia.
- Westpoint*, helys. New-York ész. Amerikai szabad státusban, vagyon benne egy katona-társaság, melly a' taktikának tökéletesítésére czéloz, és hadi iskola.
- Westport*, helys. és kikötőhely Mayo Írlandi Grófs. ban, kellemetes vidéken; kereskedik fonallal, marha és disznóhussal.
- West-Preussen*, nyug. *Burkus ország*, l. *Burkus orsz.* vagy Prussia.
- Westram*, vs Kent Angol Grófs. ban, Darent főnál.
- Westray*, Orkneyi sziget Sco-tziánál, az Eglisi öböltől ész. felé, 9 mfd a' hosszúsága, 3—5 mfd a' szélessége, 1300 l. kik gabona termesztésből, és marha tenyésztésből élnek. Kis kikötő helye Pyra-wallnak neveztetik.
- Westrai (Pápa)* (59° 20' 10" É. Sz.) ez is Orkneyi sziget, az előbbtől 2 mfdnyire fekszik ész. kel. felé, 4 mfd hosszúsága és 1 a' szélessége; legtermékenyebb mind annyi Orkney szigetek között.
- Westrich*, Westerreich, Au-strasia, tart. előbb Német orsz. hoz, nem rég Francz. orsz. hoz és most ismét a' Német szövetség birtokához tartozik, délről Lotharingiával, nyug. ról Luxemb. h. b. V. DAR.
- burggal, ész. ról Limburggal, kel. ról pedig a' Palatinátussal határos. Magában foglalja Wasgow, Hunds-rück, Eifel és a' Simmer-ni, Birkenfeldi, és Salmi Herczsgéket; a' Veldenzi, Spanheimi, Lützelsteini, Leiningeni, Saarbrücki, Nassáui és Bitschi Grófs. kat. Földe termékeny; marhanevelése jó és tavai nagy hasznot hajtának; ez a' régi Austrasiai Kirs. nak egy darabja. l. ezen helyet.
- Westsee*, nyug. tenger. így neveztetik az Eskimoi tenger, melly a' nyug. tengernek egy része, a' Dánusoknál így neveztetik a' nyug. tenger is.
- Westsex*, Saxonia Occidentalis, egyike az Angliai Kirs. nak 7 részei közül, mindenek között legnyugot-tabb tart. Angol orsz. ban; magában foglalja Cornwal, Devon, Somerset, Dorchester, Wilt, Bark és Hant Grófs. kat a' Wighti szigettel, vagy is általjában mindazokat, a' mellyek a' Canálisnál egész az Írlandiai tengerig fekszenek.
- West Siam*, nagy része a' Birmani birodalomnak keleti Indiában.
- Westvoorn*, l. Gödereede.
- Westwolderaa*, fő Gröninga tart. ban, a' Langerackeri sáncznál a' Dollartba szakad.
- Westzaanen*, falu Hollandia tart. ban, 2200 l.
- Wesuga*, Wolgának mellék főja Orosz bir. ban.
- Weszprém Vármegye*, Weszprémer Gespanschaft, Comitatus Weszprimiensis. Fekszik Magyar ország Dunán tulsó kerületében kel. re Fejér és Tolna, délre So-

mogy és Szala, nyug.ra Szala és Vas, ész.ra Győr, Komárom és Fejér Vármegyék közt. Nagysága 74 □ mfd. hossza 14—15; szélessége 3—6 mfdre terjed. Földe felső részén hegyes, alól róna. Hegyei közt legnevezetesebb Bakony, erdőségeivel egyetemben. Ebben jeles egy Apáturság, számos klostrom, és híres királyi vadászat volt hajdan; Gondviselője Grófi névvel tiszteltetett (Lásd Bakony) Vizei közt legnevezetesebb Balaton tava, mellynek egy része e' Vármegyéhez tartozik (L. Balaton) Számos patakoktól is mint Séd, 's a' t. nedvesítettik. Ezek miatt levegője tiszta és egészséges. Termékenysége, kivált délszaki felében igen bő. Ama javak közt, mellyekkel megáldatott, legdrágább a' búza és minden féle gabona; borai résznyire jók, mellyek közt leg-híresebb az ország szerte híres Somlói; különös fejér asztali bor; reszzerént alább valók. Fája felesleg vagyon a' Bakonyi erdőkben, nem csak épületre, hanem deszkának való is. Rhebarbara gyöker is terem helyel helyel a' Bakonyban. Itt maiglan számos sertvés csordák neveltetnek, és annak idején 10000 darabok is makkoltatnak. Sík mezein szint olly jeles a' juh és marha tartása is. Ló és méh tenyésztetése is emlékezetet érdemel. Kövei között legesmeretesebb az üvegnek való, melly több hutákban legjobb készül egész orsz. ban. Földei között találtaik nem csak edénynek, hanem félperczelánnak va-

ló is, melly derekas és számos égettetik Pápán. E' Vármegye a' Weszprémi, Pápai, Cseszneki, és Devcséri kerületekre osztatik; 1 Püspöki vst, 9 mvsokat, 172 falukat, és 181 pusztákat számlál. Lak. többnyire Magyarok, kevés Németek és Tótok; nagyobb részént kath. számosak a' reformátusok is; kevesebbek mindkettejeknél az evang. gelikusok. Számok öszve-séggel 142384. A' kath. nagyobb részént a' Weszprémi Püspöki megyéhez tartoznak; kisebb részént pedig a' Szombathelyihez; Hanta Győrihez, Inota a' Fejér Vármegyéihez. E' Vármegyének portája 102.

Weszprém, hajdan Beszprém, Weszprimium, fő, Püspöki vs Weszprém Várm.bén. Földes Ura Weszprémi Püspök és Káptalan. Fekszik meredek hegyes, völgyes, és kösziklás helyen, Székes Fejérvártól, 's Pápától 5 órányira. Több puszták is tartoznak hozzá. Két részekből áll: a' várból és alvárosból. Egykor királyi mulató hely volt, nevezetes lett leginkább azon görög szertartású Apácák klostroma által, kiket Sz. István helyhesztetett ide, és Giséla királynéval, Sz. Imre Herceggel több ízben megtisztelt. Itt temetetik el Gizela Királyné, itt teve fogadást Sz. Imre a' régi hagyományok szerint. Egykori Universitását IV. László Kir. állította helyre a' Tatár pusztítás után. Mátyás Király halála után Hazánk' viszontagságiban nagy résztvett (Lásd Válinál) 1702 eszt. ben erősségei lerontattak.

A' fenn maradt várt 3 Szent-
 egyházak, a' Püspöki jeles
 kastély, a' Vármegye há-
 za, 's a' Káptalanbeli Urak
 házai díszesíttek. Az első
 közül legjelesebb az, melly
 Sz. Mihály tiszteletére szent-
 tetett fel; számos ékes-
 ségei által királyi templo-
 mokkal vetekedik. Benne
 nevezetesebbek a' régi Ka-
 takomba, Gizela Kápolná-
 ja. A' második templom a'
 Sz. Ferencz' Szerzetebéli
 Atyáké, a' harmadik a' T.
 Piaristáké, kik az ott lé-
 vő Gimnasiunban tanita-
 nak. Váron kívül is vannak
 több jeles kath. kápolnák.
 A' refor. és evang. is van-
 nak itt. templomaik és Préd-
 ikátoraik. A' püspöki la-
 kás is szép és jó íz szerént
 épült. Ehez járul a' Várme-
 gye háza. A' vár alatt ne-
 vezetes ama' hires, mester-
 veses vízi ház, melly által
 a' Séd főből víz hajtatik a'
 várba. Jeles épületek né-
 melly Kánonok' urak há-
 zai. Említést érdemel a'
 Püspöki kert is a' vendég
 fogadó mellett, a' só és pós-
 ta hívatallal együtt. A'
 vsnak vannak jó erdei, ka-
 szállói, gyümölcsös és ve-
 teményes kertjei. Lak. több-
 nyire Magyar. kevés Német.
 6265 kath. 3295 evang. és ref.
 47 6-hitű, 310 Zsidó az 1814-
 diki Püspöki feljegyzés sze-
 rént. Az itt lévő Weszprém
 Vármegyében, 's Szala és
 Somogy Vármegyék részé-
 ben elterjedt Püspökség fő
 Esperestségekre osztatott
 fel: Weszprémire, Szala-
 Vármegyeire, Somogy Vár-
 megyeire, Pápaire, és Se-
 gesdire. 12 valóságos Kano-
 nokságokat, 9 valóságos
 Apáturságokat, 17 tiszte-
 letbélieket, 6 valóságos Pré-

postságokat, 10 tisztelet-
 bélieket, 17 al. Esperestsé-
 geket 208 plébániákat, 61
 káplánságokat; 7 Szerzetes
 rendeket (Benedictinusok-
 kat, Zirczieket, Sz. Ferencz'
 Maria és Sz. László rend-
 lévő Szerzeteket, Piáristá-
 kat, és Misericordianusok-
 kat) 16 Szerzeteslakásokat
 360 Papi rendbélieket, 267
 360 kath. számlál. A' ma-
 gokat bé vallott refor. és
 evang. száma 81094. az ó-
 hitűeké 379. a' Zsidóké 6704
 azon tudósítás szerént. A'
 Weszprémi Püspök a' Ki-
 rályné Cancelláriusságával
 tiszteskedik, kinek is ko-
 ronázás' alkalmatosságá-
 val vállára teszi a' koronát.
 E' vs hires Weszprémi Ist-
 ván, Hazai Irónak születé-
 se földé; több derék Iróink-
 nak mint F. T. Kopácsi és
 Horváth uraknak és jeles
 Hazafiaknak lakhelye.

Weta, fő Mitau Orosz Helyt.
 melly Windánál a' Bálti
 tengerbe szakad.

Weteres, tart. felső Guineá-
 ban az Elefántcsont parton,
 nagyon tehető Szececsenek
 lakják, kik főképpen az Is-
 sini főből való halászatból
 élnek, melly halászat na-
 gyon kezekre vagyon 's
 nagyhasznot hajt.

Wethersfield, helység Con-
 necticut ész. Amerikai szabad
 státusban, Hertfoldi Gróf-
 sban, 300 h. sok pamut
 terem benne.

Wetter, vs az Osnabrücker
 Herczs. ben Wetschaft fővel,
 egy világi Kisasszony in-
 tétettel, mellyből a' Kis-
 asszonyok felneveltetvén
 férjhez adatnak. Itt szüle-
 tett ama' Tudós Vultejus
 Justus.

Wetter, fő, melly a' Solms-
 Laubachi Grófs. ban ered,

és a Niddába szakad.

Watterau, Vedoravia, nagy, kellemetes, és termékeny tart. a felső Rajnai ker. ben, így nevezetik Wetter kis-fóról, melly keresztül folyja; délről ész. felé, Frankentől és a Kinzing fő eredetétől egész a Bergi Hercegségig terjed ki úgy, hogy az eltörölt Ersekségek a Rajnánál nyug. felé a Fuldai és Hesseni Hercezségek pedig kel. felé maradnak. Lahn fótól 2 részre osztatik. Déli része melly tulajdonképpen Watteraunak nevezetik, magában foglalja a Katzenelnbogeni alsó Grófságot, szorosbb értelemben vett Nassaui Grófs. got, azután Dier, Idstein, Wisbaden, Weilburg, Solms, felső Isenburg, Büdingen és Hanau Grófs. kat, Frankfurt birodalmalmi vs, S. Wetzlar, Friedberg és Gelnhausen vsokkal. A nyug. Wetterau pedig Westerwaldnak nevezetik, mellyet láss fellyebb: Westerwald alatt.

Wetterfeld, helys. Baváriában, a Regeni ker. ben, ez a tartomány-törvényszék helye.

Wetterhorn, (Égi háború szarv) 11746 láb magasságú hegy Bern Helvecziai kant. így nevezetik, mert minden égi háború előtt nagy zuhogás hallatik benne.

Wettersee, tó Svéd orsz. ban, a kel. és nyug. Göthaland között, 4 tart. nyokat nedvesít, igen mély, 15 mfd a hossza, 2 1/2 mfd a szélessége, 17 □ mfd térséggel, és 46 ölnyre fekszik a kel. tengeren fellül. Ezen hajózásra alkalmas tónak vise tiszta, hanem a nagy

szélvészektől miatt gyakorta megzavarodik; ezek erednek benne, midőn a kénköcs, és gyantás részekénekétől elfakadván felemelkednek 's zajos szélvészeket okoznak. Illyenkor a hajózás rajta nagyon veszedelmes. Mélysége majd nagyobb majd kisebb.

Wettin, Voltinum, (51° 35' 26'' É. Sz. 29° 37' 48'' K. H.) vs a Magdeburgi Hercezs. ben, Saale fónál, hegyek és dombok között, 265 h. 2630 l. vsi oskolával, hegyi tisztséggel, melly Saal ker. ben a közsén bányákra ügyel, 6 szegényekre ügyelő házzal, és nagy közsén bányával, mellyben 12 gödrök vagynak.

Wetzlar, hajdan birodalmi vs Wetterauban, és 1693—1806 a birodalmi kamara törvényszékének lakhelye, a Német bir. nak felbomlásá után Grófság lett, és a Franckfurti Nagy Hercezs. nek adatott; fekszik a Wetzbach és Dill főknak Lahn főba való torkolatjoknál, nagyon egyenetlen földön, és hegyekkel körül vett tájon. 700 h. és 4260 l. ezek között 100 Zsidók vannak; vagon Törvényes oskolája, és öszvekapcsolt kath. és luth. Gymnasiuma. Itt 1790 Károl Fő Hercezs. Jourdan seregjét megverte.

Wevelghem, vs Flándriában 3040 l.

Wevelsburg, pléb. falu és vár, egy dombon a Paderborni Fejeds. ben. Alm fónál.

Wexford, Grófs. Connaught Irlandi tart. ban; nyug. ról Waterfolddal és Kilkennyvel, ész. nyug. ról Carlowval, ész. ról Wicklowval, kel. ról pedig és délről a tengerrel határozik; 35 1/3

- mfd terjed ; vagyon 8 vsa, 143 ekklesiája ; 11438 h. és 102240 l. részszerént hegyes, részszerint pedig más okokból nézve nem művelhető, és csak némelly helyeken termi meg a' fűvet és kevés gabonát. Lough-Ta derék tó benne ; Blackwater, Bore és Slaney fók nedvesített földét. Fő vsa.
- Wexford**, (62° 21' É. Sz. 10° 48' K. H.) Slaney fónak a' tengerhe való torkolatjánál, 1410 h. 9000 l. és egy könnyű hajóknak való kikötővel. A' vsnak vagyon vára, és ásványos forrása, kereskedik marhával és gabonával.
- Wexholm**, vs Upland Svéd tart.ban, 1000 l. és Friedrichsborg nevezetű kastélyal.
- Wexiö-Län**, l. Kronobergi-Län vagy is Kapitánság.
- Wexiö**, Vexonia, fő vs a' hason nevű Kapitányságban, Svéd orsz.ban, nem messze az úgy nevezett szent tótól, egy kis folyókanak mind a' kétrészen, széke egy Püspöknek ; vagyon Gymnasiuma, kis bibliotékával, kis könyvnyomatóművel, és 1400 l. kik szőnyeg fabrikákból, vasutákból papiros malmokból, és kereskedésből élnek.
- Weyda**, vs Szász orsz.ban, Neustädti ker.ben, hason nevű fónál, 400 h. 2200 l. gyapjúmateriát [szövő helyekkel, fazék csináló helyekkel, festőmívvel és jó papiros malommal.
- Weyer**, szembetűnő mvs Ausztriában, Ens felett, Traun fertályban, 140 h. pléb.val aczél és vashámorokkal, és a' fő Bányásztársaság' Inspectoratussal,
- Weyer**, Wied-Runkel Herczegi falu Westerwaldban, ezüst, réz, vas, és ólom bányákkal, ezüst olvasztó hellyel, és bányavizi mesterségekkel.
- Weyerburg**, uradalom, mvs, és kastély Ausztriában, Ens alatt, Manhardsberg alatt lévő fertályban.
- Weywern**, elébb regularis Kanonokok' klastroma volt Bajor orsz.ban, Isar ker.ben, Mangfall fónál, ehez nem messze több nevezetes darázköfejtő helyek találhatnak. Ama' termékeny völgy, mellyben Mangfall folyik, ezen a' táján Mühlthálnak nevezetik.
- Weyhenstephan**, elébb klastrom egy hegyen Bajor orsz.ban, Freysinghez közel, Isar ker.ben, most süketnéma intézet helye.
- Weyherovo**, Weyhersfrey, l. Neustadt Weyhill, falu, Hamp Angol Grófs.ban, egy dombon, a' mellyen eszterdönként egy juhvásár tartatik, melly Angol orsz.nak legnagyobb vásárjai közé számláltatik, itt komló és sajt is rakatik le.
- Weymouth**, (50° 38' É. Sz. 15° 5' K. H.) helys. és kikötő hely Dorset Angol Grófs.ban, Wey fő torkolatjánál, Melcombregissel egy híd által kapcsoltatik ; 3000 l. és igen híres tengeri ferdővel. A' kikötőt nem lehet használni.
- Weypert**, Cseh kir. szabad hegyi vs az Ellenbogni ker.ben, a' Saxoniai határon ; 310 h. 2 papiros, 1 olaj malma, 1 fegyver fabr. paszamant és csipke kézmívvei, 4 köszörülő helye, 3 csöműhelye vagy on. A' föld

- terméktelen, azért a' lakosok nagyobb részént csak zabot vetnek. Bányáiban ezüst és kobált találtak. Van kath. pléb. temploma.
- Weesp**, l. Weesp.
- Wezicon**, vár és falu Zürich Helyecziai kant. Pfäffikon tónál, vannak benne pamut szövő helyek.
- Whalsay**, Schetlandi sziget, 3 mfd a' hosszúsága, ebben és a' szomszéd Nesting és Lunesting szigetekben 1500 l. vagnak, kik a' hal-fogásból élnek.
- Whanghai**, Sárga Tenger, v. Korei tengeröböl, így nevezetik a' Bálti tengernek egyik öbölje Chinában.
- Whida**, l. Fidah.
- Whiddy-Isle**, (Whiddy-sziget) sziget a' Bantry öbölben Irland mellett, vagon öbölje, és termékeny földje.
- Whigs**, l. Toryus.
- Whitburn**, helys. Scotziában, nyug. Lothian Grófs.ban, patyolat fabr.val.
- Whitby**, (54° 33' É. Sz. 16° 45' K. H.) vs York Angol Grófs.ban, North-Riding ker.ben, Esk fónak a' tengerbe való torkolatjánál, 7500 lakosokkal; tenger öble, hajó építőhelye, irósvaj és kőszén kereskedése jeles; közeliben vagnak timsóbányák is.
- Whitehall**, Witahall nevezetik az 1697-ben elégett régi Palota Londonban, melly Wesztmünster mellett a' Themsénél fekszik, nem messze a' Sz. James kir. palotától, a' hol most csak az úgy nevezett Banquettingshouse áll (mellyben az előtt a' külföldi követek az ő bėjöveletek után pompás vendégséggel fogadtak minden Zöldcsötörtökön a' Koldus lábmosás
- szerepmónia tartatott.
- Whithaven**, (É. Sz. 54° 25' K. H. 13° 20') vs a' Cumberlandi Angol Grófs.b. 12000 lak. és jó mesterség által készült tengeri révyel. Leg főképpen kereskedik kőszénnel, melly szomszéd-ságában közbe közbe 130 öl mélységből, sőt még a' tenger alól is ásatik. A' hajókázást 300 hajóval űzi egész Nyugatindjáig. Bir sófőzéssel, gálitzó hutákkal, kötél csinálással, és vitorla fábr.
- Whitestown**, vs ész. Amerikai New-Jorki szabad Statusb. Heukemeri Grófs.ban.
- Whithorn**, régi vs Vigton nevű Scotiai Grófs.ban 760 l. és 1 biztoa révvel.
- Whitstable**, helys. Kenti Angol Grófs.ban a' tenger parton, Canterbury révet teszi, és jeles kereskedése van.
- Wiátka**, Viäzk, Orosz Helyt. ság Viätka és Káma mellett 2222 □ mfd nagyságú, 980000 lak. földje többnyire róna, sok mocsárokkal, és posványossággal, jeles erdőségekkel; gazdag gabonában, lenben, méhekben, jó vadászattal, réz és vas bányákkal s.a' t. Fő vsa: **Wiátka** máskép **Ehlinow**, fekszik Chlinovkának a' Wiätkába való torkolatjánál, (É. Sz. 58° 20') 1130 h. és 9000 lak. Lakhelye egy Görög Püspöknek, bir jeles bagaria fabr. Archangel és Sibiria közt való kereskedéssel.
- Wiäsma**, vs a' Smolenski Orosz helyts.ban hason nevű fő mellett 3320 polgár lak. kik gabonával és kenderrel S. Pétervárával jeles kereskedést űznek.
- Wiblingen**, előbbi Benediktj-

nus Apátság: és falu 690 lak. Würtemberg. a' Dunai országbirós. Illernek a' Dunába folyásánál. Iller völgyében, lakhelye a' főtiszt-ségnek.

Wiberg, Danus Megye Jütlandban 32 □ mfd. nagys. 72000 lak. jeles lótenyésztéssel, és más drága termékekkel; foglal 6. vst 's vskát, és 2 nagy kir. Tisz-ségeket. Fő vsa:

Wiborg, (É. Sz. 26° 27' 11" K. H. 27° 6' 5" egyszermind Fő vsa egész Jütlandnak, régi, nagy, de népetlen vs mintegy 4000 lak. Lakhelye egy Püspöknek, van oskolája, gyapju fabr. és eszt.ként egy 14 napig tartó vásárja, melly 4-dik Juniusb. kezdődik, és Schnaps napnak hivatik.

Wiburg, orosz Helyt. máskép Finlandia, előbb Svéd tartom. mely 1742 és 1743. az Orosz bir.hoz kapcsoltatott, fekszik a' Finnus tenger-öbölnél, és határos a' nem rég ismért 's az Oroszoktól elfoglalt Finnlandiával, Olo-nezi, és délr. a' Pétervári Helyts.kal. Ez 78 $\frac{1}{2}$ □ mfd. 205000 Finnus, Orosz, Svéd, és egynehány német lak. hideg, durva, hegyes, mocsáros, 's csak némely helyeken termékeny. Föld népe nagyobb részint csak répával él; a' marhate-nyésztés szűk, de a' vadászat és halászat igen jeles. Lak.nak hibázik a' mester-ség, szorgalom, és a' kereske-désre kívántató kedv és te-hetség. A' Finnusok ronda, és csak a' régihez ragasz-kodó nemzet, melly még némely pogány szokásokat fenntart, most szabad em-berek, és a' tartom. 6 ker-se van felosztva. Fő vsa:

Wiburg v. Viberg, (Finnusok Somen Linna), Viburgum, (É. Sz. 60° 42' 42" K. H. 50° 29') régi, megerősített fel-leg-várral, és S. Anna erős-ségével fedeztetett vs Tran-go Sundnál, a' Finnus ten-geröbölnél. Lakhelye egy görög Püspöknek, bir 802 ház. mellyek közül 86 kö-ből, a' többi fából vagy on 3160 lak. Görög, Orosz, és Finnus templ. kis révvel; lak. a' tengeren és a' szá-razon némely kereskedést üznek, kivált fával, szu-rokkal, és kulimással. — A' hason nevű kerületben 3. üveghuta, 1 rézhámor, egy posztó fabrik. és 18 fűrész malom találatik.

Wick, (É. Sz. 58° 30' K. H. 14° 38') fő vsa a' Caithness vagy Wick Grófs.nak északi Skótsiában Wick fő tor-kolatjánál 1000 lak. kiknek főbb mesterségek a' halá-szat, főkép lazatz fogás a' folyóban, és hering fogás a' parton; teng. révje ve-szedelmes.

Wick, helys. Rügen szigetén ElőPomeraniában a' Vittauz hegység foknál.

Wickensee, puszta a' Wolfen-bütteli Herczgs.ben Leune mellett 7 ház. és 100 lak. E' felett látszatnak még a' Homburgi várnak mohos omladéki (É. Sz. 51° 54' 14" K. H. 27° 16' 54") magas hegyen, honnét szép tóras kilátás nyílik. Lakhelye a' régi hason nevű Uraknak, kik 1407. kiholtak.

Wickham, mvs a' Buckingha-mi Angol Grófs.ban, ter-mékeny völgyben, helye a' Törvényszéknek.

Wicklow, Grófság Leinster ne-vű Hiberniai tartom.b ész.ról Dublinall, kel. György csatornájával, délr. Wex-

forddal, nyug. Kildarevel, és Carlowval határos; térsége $49 \frac{3}{4}$ □ mtfd 4 vsal, 58 Ekl. 7781 ház. és 33390 lak. Ezen tartom. nagyobb részint hegyes, részint kiéetlen, és minden művelésre alkalmatlan; csak a' völgyekben, és partokon üzetik a' földművelés, és a' zab és krumpli termesztés. Annál felségesebbek a' gyönyörű, romános hegy környék, melly kellemei végett Hibernia kertjének nevezetik. Nevezetes a' többek között a' két templ. völgye, mellyet magas hegyek vesznek körül, és a' hol még Glendalagh vsa nyomdokira találni. Az ásványok országa rezet és vasat ad. Fő vsa:

Wicklow, (E. Sz. $51^{\circ} 28'$ K. H. $10^{\circ} 57'$ Leitrimnek a' tengerbe való torkolatjánál, 3000 lak. kis révvel, gabona és marha kereskedéssel. Itt főzetik a' legjobb Hiberniai ser.

Wicks, kis fő a' Baseli kant. Helvetiában, hol az a' Rajnába szakad.

Widsh, l. Juda.

Widawa, vs új Lengyel Kirs. ban Kalischi oszt. ban.

Widdern, vs Würtembergáb. alsó Neckari oszt. ban Jaxt fő mellett 980 lak. hajdan híres volt az ő rabló vára végett.

Widdin, Bodon Vidinum, s-rős fővsza azon nevű Basaságnak Török orsz. Bulgáriában a' Duna mellett, mintegy 20000 lak. Lakhelye a' Basának, és egy Görög Püspöknek; hir. egy Duna szigeten kis erősséggel.

Widen, szép vár és urodl. a' Stubenbergi Uraságé felső Stayerba Brucki ker. Mura

fő mellett, nagy Törvénytörök kerülettel.

Widen, Weiden, német mvs Mosony Várm. ben a' Fertő mellett, a' Győri Káptalanhoz tartozik, van egy kat. templ. és szőlőhegyvel.

Widewall-Bay, l. South-Ronaldsbay.

Widerwärtigkeits-Insel, sziget Új-Georgiában Australiában.

Wied, Veed, Veda, Grófság Rajna vize' jobb partján, hol ebbe a' Wied fő beszakad, a' Trieri, Cölni, Sayni, és Isenburgi tartom. ok között a' Westfáliai kerül. hez, Westfáliai Grófi bankhoz, és a' nyugoti tar. nyok Rendjeinek Egyességéhez tartozó. 1595-től fogva felső és alsó Grófs. ra osztatik. Amaz Wiedrunkel név alatt áll, a' Runkeli, Dierdorff, Isenburgi uradalmokból az Urbachi, Puderbachi, Warnbachi, Dreiszi, Raubachi, Freyrachdorff. Eklésiakkal egyetembe. Ezeknek birtokosa 1791. 2-dik Leopold Császártól a' bir. béli Fejedelmek közzé emeltett. Ez 1801. eszt. Francz. országnak általengedni tartozott az Crichingeni Grófs. (Creange) délnyug. ról Saarbrücknek $2 \square$ mfd 4000 l. és 20000 for. jövedelemmel. Ő megkapta a' Neuerburgi, Altviedi, Cölni tisztségeket, és a' Willmari pinczét $2 \square$ mtfd 6000 lak. és 36000 for. jövedelemmel; a' két első fekszik a' Wiedi és Willmari Grófs. gok mellett, nem messze Altwiedtől. Ő és az ő legtöbb Alattvalói reformát. Lakvsza: Dierdorff. Az egész Urod. nak nagysága $10 \square$ mfd 18000 Jobbágyot, 1 mvst és 17 falut foglal 100000 for.

jövedelemmel. Ezen Grófs. ből a' Dierdorfi, Altwiédi, és Neuerburgi Tisztségek, az alsó Isenburgi Grófs.nak része, és a' Runkeli urad.nak egy része Lahn fő balján a' Nassau, a' Wiedrun-keli urod. pedig Bergi orsz.ág felsőség alatt állanak. Az alsó Grófság Wiedneuwiednek hivatik, és ez is a' Nassaui Felsőség alatt áll, mindjárt a' Rajna mellett, ide tartozik: a' Neuwiedi vár és vs, az Altenwiedi Helys. és Eklesia, a' Braunsbergi, Friedrichestei-ni, Montreposi várak, a-zután a' Heddersdorfi, Feldkircheni, Bieberi, Honnefeldi, Rengsdorfi, Anhausen, Grentzhauseni, Alsbachi, Nordhoffeni, Selters és Rückerodi Eklesiák. Ez a' Wiedi másik Grófhoz tartozik. Lakóhely a' Rajna mellett szép, ez és a' Wiedi helység mellett áll egy elpusztult hegyvár. A' Wiedrunkeli Fejedelem előbb örökös Marchalja volt a' Luxemburgi Herczs.nak. Már a' Párisi békekötés óta a' Pruszus fő hatalom alatt van.

Wieda, Plébaniás falu hason nevű fő mellett a' Halberstadt-i Herczs.ben 151 ház. 1020 lak. nagy Fatárházzal, vashutával, kementzével, 2 hámor hutával, és rúdvas hámorral.

Wiedenbrück, E. Sz. 51° 30' 30" K. H. 25° 57' 22" vs az Osnabrücker Herczs.ben Emse fő mellett, egészséges és termékeny 355 h. és 1800 lak. 2 ispotálllyal, egy beteg és 1 árvaházzal, főképpen marha tenyésztést és földmívelést üz.

Wiegandthal, kis jól épült vs felső Lausitzban Bauczeni

fő ker. az Óriás hegység töviben Lausitz patak mellett, gyalcs és kályha fabrikával.

Wiegstadt, (E. Sz. 40° 47') k. vs Austriai Silesiában Trop-pau Hercza, és ker.ben, tákácssággal, kath. pléb. és oskolával 199 h. és 1280 lak.

Wiehe, kis vs Szász Thüringi kerül.ben 1/2 órányira Upr-strut fótól.

Wiek, falu Svéd Pomeraniában a' Rik folyó' torkolatjánál, itt van a' Greifswaldi rév.

Wiek, l. Pautzke.

Wielbark, l. Willemburg.

Wielichow, kis vs a' Poseni N. Herczs.ben.

Wieliczka, (Vielitschka) vs Nyugott Galitziának Bochni kerül.ben 500 h. híres a' csaknem kimeríthetetlen sóbányájáról, egy mfdnyire Krakótól, nyug.ról Lembergnek egy völgyben. A' sóbányák kiterjednek kel.ről nyugotra mintegy 600, délről északra valami 200, és a' legnagyobb mélységben több mint 80 ölnyre, illy ölbe 10 lábat számlálva. Még a' vs alatt is vannak bányák. A' menetek a' föld alatt igen téresek. Az olyan helyek, melyekből a' só ásatott, és még ásatik, kamaráknak neveztetnek, sokak ezek közül tárházok gyanánt használatnak, holott só hordók, és széna tartatik, vagy pedig ló istállókra fordítottak. Némelyekből Kápolnák formáltattak, és sóból kivágott oltárokat foglalnak. A' só képtelen nagy sokaságban fekszik, melyekből köbök vágatnak. A' sókövek színe setét szürke. A' vs bir kath. fő oskolával, fő só tisztséggel,

- és bánya törvényszékkel, egy pléb.val és kath. lak. Az idevaló sóbányák eszt.ként mintegy 700000 mázsa sót szállítanak, és több mint 500 embert foglalatostkodatnak. A' vs és az egész sóbánya birtok az 1809 ki Bécsi béke óta közös Austria és a' Varsói Herczség között; de ennek vezetését, egy 1812. egyesülés által 10 esztendőre Austria vette által; most Austria birtoka.
- Wielkiszce**, vs Gallitziában, Lemberg ker.ben.
- Wielke Streltze**, l. Nagy-Streltitz.
- Wielkominz**, Wilkominitzia, vs Swienta vizénél Wilnoi Helyt.ban Orosz birod.ban, Litvániában, egy közsiklán épült várral.
- Wielun**, kis de jól épült vs uj Lengyel orsz.ban Kalischi oszt. Posna fő mellett 960 lak. és Piarista Collegiummal.
- Wielyn**, l. Filehne.
- Wien**, folyó alsó Austriában, melly a hegypatakokból ered, a' Bécsi erdőből Bukersdorf és a' t. felé foly, és Bécsnél a' Dunába szakad.
- Wien**; lásd Bécs.
- Wionerherberg**, pléb. falu Austriában Fischa mellett, nem messze Bétstől.
- Wienerwald**, Bécsi-erdő, nagy erdő alsó Austriában a' Bécsi erdő alatt lévő fertálynak ker.ben. Fő vsa Bécs, és ezen Fertálynak lak. leg főképpen szőlőművelésből élnek. A' legjobb neme ezen boroknak, mellyek az Austriai hegyiboroknak neveztetnek, Klosterneuburgnál, Grintzingnél, Nuzsdorfnál, Bruñnál és Gumpoltskirchennél terem; a' Bécsi erdő felett lévő fertálynak kerület vsa S. Pölten, s ezen fertályban több gabona termesztetik mint az előbbiben; terem benne jó safrán is.
- Wiera**, egy az Orcadiai szigetek közül kicsiny, de termékeny gabonában.
- Wieringen**, sziget a' Zuydi tengerben Hollandiában, Medenblick vsának által ellenében.
- Wierolax**, Velax, Eklésia és rév a' Finus tengeröböl-nél, a' Viburgi Orosz helytartóságban.
- Wierolwán**, falu Morvában, Ollmützi ker.ben egésséges kúttal.
- Wiersan**, vs a' Jülich birtokban 4400 lak. bir gyolcsa fabr.val.
- Wiesau**, falu Sagan nevű alsó Silesia Herczs.ben üveg hutával, hol függő gyertyatartók, pikszek, csészék 's a' t. készitetnek.
- Wiesbachhorn**, 11000 lábnyi magas hegy Bavoriában Salzachi ker.ben.
- Wiese Lauka** v. **Luka**, helys. Morvában Iglau ker. Iglau mellett; kastéllyal, majorral, pászto kézimivekkel, pléb.val, 103 h. és 780 lak.
- Wiese**, falu Austriai Silesiában a' Jägendorf Herczs. Troppau ker.ben Arany fő mellett bir 90 h. 550 német ajaku lak. kik földművelésből, lenfonásból, fejevítésből, és a' fából élnek, 2 örlő malommal, egy savanyú kúttal.
- Wieselburg**, l. Mosony.
- Wiesen**, fő Baden N. Herczs. ben, mely a' Rajnába ömlik, ettől vette nevét a' Wieseni ker.let, melly 105, 250 lak. foglal; és fő vsa Lörrach.
- Wiesenbad**, nagy ház hegyek között, melyben meleg fer-

- dők készítettnek, a' közel fekvő Wiese falu vette nevét, az Meiszen Erzégyi ker. 1. órányira Annabergtől. Ezelőtt Sz. Jób ferdejének, egy hajdani Sz. Jób templomától neveztetett. Ezen ferdő némű néműképen hasonlít a' Károly ferdejéhez (Karlsbad), de ivásra nem használtatik.
- Wiesensteig**, kis vs Würtembergában a' Rajnai és Fils oszt. ban. Magos hegyek között Fils mellett, 1190 lak. szép várral, jó erdővel, ispotállal és takátassággal; jeles marha vásárokat tart.
- Wiesent**, hallal gazdag folyó Bavaríában Regen ker. ben melly közel Erpfentzellhez ered, és Vörth szomszédságában a' Dunába torkol.
- Wiesenthal**, az Erzégyi ker. Szász orsz. ban egy mfd Joachimthaltól, a' Cseh határoknál 188 ház. felső és alsó Wiesenthalra osztatik. Felső Wiesenthal kis bánya vs, melynek Scheibenbergel egy bánya tisztsége van, és a' bányákból és hamor műhelyekből, valamint a' csipke kereskedésből is jó élelmet nyer. Ottan szép lövő fegyverek, gombos, és hajtók. pántlika, paszománt, és csipke készül. Alsó Wiesenthal ellenben régi bánya helys. 2 hamorral, által ellenben fekszik a' Cseh-wiesenthal, melly csak egynehány házokból áll, és az úgy nevezett Német-wiesenthaltól egy határpatak által választatik.
- Wiesenthal**, pléb. falu a' Kalten-Nordheimi Tisztségben, Hennebergnek Veimari részében.
- Wiesentheid**, Urad. vár és falu Würtzburgban, a' Schönborni Grófok egyik lineájához tartozik 3 1/4 mfd térsége, és 9200 lak. van. A' hason nevű mvs 1000-lak. bir.
- Wietlisbach**, kis vs Solothurni kant. Helvetziában.
- Wietze**, falu a' Lünneburgi birtokban, hason nevű fő mellett, hol földi olajra találai.
- Wievert**, falu-Friziában onnet esméreres, hogy a' Labadisták itten telepedtek le.
- Wieslisburg**, Avenche előbbi tisztség a' Bernai kant. most egy része a' Vaadi kant. k Helvetiában, csekély vs, (hajdan jeles) szép várral, egy tetőn Broye mellett. Itt sok Római régiségek találtattak.
- Wiggou**, vs a' Lancasteri Angol Grófs. ban Dowles folyó mellett 11000 lak. sok ágy-materiát és vas munkákat készít. Van itt egy forrás, melyből meggyúlható gőz emelkedik fel. A' szomszédságba finom világos szén találtatik, mellyel erős kereskedés üzetik.
- Wigger**, fő a' Luzernai kant. Helvetziában ered, és az Aargaui kant. ban az Aarba szakad.
- Wigir**, Vectis, sziget a' Hampi Angol Grófság' partján, ettől az, 1—7 mfd széles Solenti csatorna által, melynek sebes folyása van, választatik el. Magosra fel-emelkedik a' tengerből, semmi egyenes partja sints, 25 Angol mfd hosszú és 40 széles, Medham vagy Medina folyó által keleti és nyugoti Medinárá osztatik keletről nyugotnak a' Dowusi hegyláncz hasítja keresztül, mely jeles legelő-kön nagy juhnyájakat táplál. Déli környékei hitvány földel birnak, de az

északi része szorgalmatosan műveltetik; terem búzát és árpát, melyből több mint $\frac{7}{8}$ része kivitetik; vagyon pipa agyagja, kristály fővennye, üveg portékai, és kénkőve. Lakos. száma 24000. Fő helye: Newport.

Wigry, kerül. vs uj Lengyel Kirs. a' Lomzai oszt. egy tó mellett kath. Püspökséggel, mellynek Püspökjé Gradz szaba lakik egy Tisztikarnak, és egy Kamaldulensis Remete klastromnak laka.

Wigton, helys. a' Cumberlandi Angol Grófs.ban durva materia fabr.

Wigton, helys. a' hason nevű Grófs.ban déli Scotiában, bir 100 lak, csak csekély gyapju portéka fabr.val és haszontalan révvél.

Wigtonshire, Grófság déli Scotiában, ész.ról Airshirevel, és a' tengerrel, kel. Kirkudbrightel, és a' Wigtoni öböllel, dél. és nyug. a' Hiberniai tengerrel határos; 469 □ mfd és 22920 lak. foglal. Nagyobb részint a' tengerből körül van véve, és abban több öblöket formál. A' parti környékek legtermékenyebbek, és zabot, árpát 's krumplit teremnek. Belsejét terméktelen hegyek fedezik marháiközül különös fajbéli kis juh is igen bő gyapjat ad, a' marhatenyésztés és a' halászat is jeles. Folyói között van Cree, Ket, Luce, és a' Tavai között Mochrun és Riau a' legnevezetesebbek.

Wihatsch, l. Bihatsch.

Wihr, kis vs és vár magas tetőn a' felső Rajnai frantz. oszt. Münster és Türkheim között.

Wihschnai-Woloteschok, új ker. vs a' Tweri Orosz Helyts. Msta és Twertza fók mellett, mellyek itten egy mesterséges fő által öszvekapcsolatnak, 's a' Pétervári út mellett, mely Moskvába vezet. Bir 804 ház. 1 fal. és 3300 lak. kik a' portékák általviteléből, hajókázásból, kivált a' mesterséges folyón, mellyen eszt.ként 3000 bárka hajók foglalatoskodnak, portéka, és termés kereskedésből élnek. — Földművelés, marha tenyésztés, halászat, hajókázás, hajócsinálás, fa és termés-kereskedés a' fő élelem ágai a' hason nevű kerület lakosinak.

Wilchingen, helység a' Schaffhauseni kant. Helvetiában, bir vas bányákkal.

Wildalpen; (Vad havasok) igen magos, valóban durva 's vad hegy felső Stajerban a' Brucki kerület, és Austria között; nem kell felcserélni ezt a' hason nevű falut a' vashámmal ugyan ezen kerületben, Saltza mellett, melly szörnyű vad hegy környéken fekszik.

Wildbad, (É. Sz. 47° 8' 17'') kis vs Würtembergában, Schwarzwaldi oszt.ban Enz fő mellett 1700 lak. híres, és mind a' szegények mind pedig a' gazdagok számára alkalmassan elrendelt fürdővel, mellynek vize olyan meleg, hogy tojást is lehet benne főzni.

Wildberg, vs Würtembergáb. Schwarzwaldi oszt.ban Nagold fő mellett 1740 lak. kik többnyire gyapjuból különbözőféle matériát készítenek.

Wildberg, kis vs egy sántzal a' Brandenburgi közép Márkban Ruppini ker.ben.

Wildemann, bányavás a' Hartz hegyeken Innerste mellett, 160 ház. és 1000 lak. Hannoverai és Braunschweigi köz birtok.

Wildenbruch, vár és tisztség elő Pomeraniában a' Neumarki határoknál. Régen ten a' Templariusokhoz, azután a' Heermeisterthumi János rendjéhez tartozott. A' Westfáliai békeség után a' Svéd koronának engedtetett, mellytől 1679-ben Brandenburghoz jött, és egy kir. tisztséggé változott. A' Wildenbrucki vár hason nevű tó mellett fekszik.

Wildenfels, Gróf Solms-Wildenfelsi uradalom a' Szász Értzhegyen Mulda mellett, $\frac{1}{4}$ □ mfd a'

Wildenfels vsával, 250 ház. és 1500 lak. kik kapzszakötést, és gyalcs szövést üznek; van itt egy jól elrendelt iskola is. Ezen környékben szép márvány fejtetik.

Wildenhaus, falu a' S. Galleni kant. Helvetiában, születése helye a' Zwinglius Ulrich hitbéli Reformatornak.

Wildenschwert, Wilhelmswerth, helység 254 h. Cseh orsz. Chrudimi ker. Espe-restes templ.mal. Csehül beszéllő lak. középszerű föld és lenművelésből, gyalcs szövésből, posztó csinálásból, szabad bor mérésből, valamint erős ló, és szarvas marha vásárokból élnek. Ezen környékben különös jó széna találtatik.

Widervank, vs Gröningai tart. 2720 lak.

Wildeshausen, (É. Sz. $52^{\circ} 54' 31''$ K. H. $26^{\circ} 4' 3''$) vs a' Bremai Herczs. Hunte mellett 344 h. és 2400 lak.

Wildon, mvs alsó Stajer orsz.

ban Grätz ker. ben egy dombon a' Kainachnak a' Murba folyásánál 2 hidakkal mind a' fön több mint 110 h. és orsz. fejedelmi Dékánssággal mellette van.

Wildonerberg, ($46^{\circ} 52' 0''$ E. Sz.) 294 öl mázas hegy ugyan azon fekszik a' félig szélyel omlott felső Wildon kastélyal, található itten csigákat bőségben.

Wildschütz, falu Austriai Silesiában, Neisze Fejeds. ben Troppan ker. ben vannak 160 h. és 1050 l. a' kik német beszédmóduak, egy kath. pléb. val, és iskolával, egy ispitálllyal, egy serfőző házzal, 3 örölő malmokkal.

Wildstädt, k. vs a' Francia alsó Rajna oszt ban.

Wildstein, (felső és alsó) a Cseh országi faluk és kastélyok Eger ker. ben 180 h. és derek agyaggal.

Wildungen, alsó Wildungen vs Waldeck Grófs. ban hol veres réz, vas, és ónbányák vannak. Van benne deák iskola és egy árvák háza; 2 hegyeken fekszik, egy része melyhez a' kastély tartozik egy magas kőszálon van és ő Wildungennek neveztetik, a' más része valamennyire alacsonyabb mellytől nem messze 3 jó savanykútak találtnak.

Willensk, l. Wilna.

Wilhelminort, mulató kastély Oels Fejeds. ben Silesiában.

Wilhelmshbad, (Wilhelm ferdeje) ásványos forrás és mulató kastély Hanau Fejeds. ben szépen és ékesen van készítve; a' ferdői jelesek.

Wilhelmhütta, egésséges forrás Henneberg Szász orszá-

- gi részében $\frac{1}{2}$ mfre Schlen-
singentől.
- Wilhelmsburg*, mvs Austriá-
ban az Ens alatt a' felső
Bécsi erdő fertályban. Tra-
sen nyug. partján pléb.val,
és Dékánysággal.
- Wilhelmsburg*, mvs Lünebur-
gi Herczs.ben az Elbének
egy szigetén tart. 2 orszá-
gos vásárt.
- Wilhelmsdorf*, falu Baváriá-
ban Rezat ker.ben 64 h. e-
redetikepp Telepedések a'
Francia szökevényeknek,
most sokkal több luth.lák-
ják. Az igen jó gyapjú és
gyapott harisnyákra való
fábr. és a' finom fonatalok
szerzik a' lakosoknak kö-
vér élelmeket, mert ezen
portékák legalább eddig
töbnyire idegen tart.nyok-
ban küldettek a' honnan
ezen helyre sok pénz gyűlt
és innen ismét forgásba
jött.
- Wilhelmsdorf*, l. Wilmsdorf.
- Wilhelmshöhe*, l. Napoleons-
höhe (Napoleon dombja)
- Wilhelmsinsel*, (Wilhelm szig-
ete) l. Tamara.
- Wilhelmsstadt*, (Wilhelm vsa)
vs Glatz Grófs.ban nagy
kerített vadász kerttel.
- Wilhelmsstadt*, (Wilhelm vsa)
jól épült és népes vs Curas-
sao szigetben nyug. Indiá-
ban egy a' legszebb és leg-
gazdagabb vsok közül az
Amerikai szigeteken. Szé-
ke a' Helytartónak több je-
les épületekkel egy Zsidó
'sinagogával, S. Barbara v.
S. Anna öbölb. bátorságos ki-
kötővel, melly Amsterdam
erősség által az öböl kez-
deténél védetik, eddig je-
les kereskedést űzött Spa-
nyol déli Amerikával.
- Wilhelmsstein*, ($52^{\circ} 27' 50''$ É.
Sz. $26^{\circ} 57' 5''$ K. H.) erős-
ség egy mesterséges szige-
- ten a' Steinhuder tóban
Lippe-Schaumburg Grófs.
ban. Az őrző katona sereg
hadi időkben a' Leinen és
Weseren való hajókázást
megakadályoztathatja; most
fogház.
- Wilhelmsthal*, nemes vska
Glatz Grófs.ban a' Schnee-
bergnek tövénél 69 h. és
360 l.
- Wilhelmsthal*, mulató kastély
Eisenach fejedelemségben.
- Wilhelmsthal*, l. Catharinnen-
thal.
- Willia*, fő Orosz bir.ban melly
Wilnánál el folyván Kow-
nónál a' Niemenbe ömlik.
- Wilkesbarre*, fő helye Luzer-
ne Grófs.nak a' szövettá-
ges ész. Amerikai Pensyl-
vania tart.ban a' Susque-
hannah mellett 45 h.
- Wilkhöshen*, Welkisz falu Cseh
orsz.ban Pilsen ker.ben 33
h. egy kastélykával kath.
kápornával, és köszén bá-
nyával.
- Wilkomirz*, kis vs az Orosz.
Wilna Helyts.ban a' Schwie-
ta mellett.
- Willanow*, falu Magyar orsz.
bon Arva Várm.ben van
vászón fabrikája.
- Willanow*, kir. mulató kas-
tály Warschau mellett.
- Willebadessen*, ($51^{\circ} 37' 53''$ É.
Sz. $26^{\circ} 40' 20''$ K. H.) vs
Paderborn Fejeds.ben Net-
te fő mellett 130 h. és 900
lak.
- Willemborg*, Lengy. *Wielbark*,
($53^{\circ} 23' 42''$ E. Sz. $38^{\circ} 34' 35''$ K. H.) vs kel. Pruszszi-
ában Neudenburg ker.ben
az Omulof. és Sawitz fők
eggyesülésénél a' mellyek
ezentúl Schefke nevet vi-
selnek, 184 h. 1400 l. gyap-
jú szövettel és egy vas-
hámorral.
- Willemstadt*, kis megerősített
vs Belgyiom orsz.ban Bra-

bantia tart.ban a' Hollandsdiep mellett egyenes útszakkal jól épített h. és jó kikötő helyel.

Illenberg, k. vs kel. Pruszia orsz.ban mellynek tájékán sok vas hámorok vannak,

William erősség, l. Inverlochy.

Williamsburg, vs a' Virginia ész. Amerikai szövetséges tart.ban James, és York fők között számlál 230 h. és a' közgyűlés a' Tanács házán vagy Kapitoliumon jön össze van egy gazdagon megajándékozott Collegiuma és némelly erősséggel. Széke a' Virginiai Püspöknek. Sinor egyenességük úttszái mellyek egy mástól egyenlő szegletben vágatnak által. Ambár a' házak csak fával és zsenhely fedetnek mindazonáltal az egész kellemes tekintetet ad. A' fő úttsza 3 fertály Angol mfd Noszsaságú és 100 lábnyi széles. A' Williamsburg jelességei közé tartozik az is hogy az alkalmatlan Moskitáktól (legyek neme) szabad.

Williamsport, vs ész. Amerikai Pensylvánia Szövetséges tart.ban Lycoming Grófs.ban kel. partján a' nyug. Susquehannah fónak.

Willibaldsberg, hegy Baváriában felső Duna ker.ben Eichstädt mellett Sz. Willibaldtól neveztetett így a' kinek ezen volt lakó helye, valamint a' rajta lévő vs is.

Willibaldsberg, Willibald vsának neveztetik. Ezen erősség csekély figyelmet érdemel mivel a' szomszédhegyről könnyen össze lövöldöztethetik. Nevezetes benne a' 200 ölnyi mélységű kút holott a' víz az Altmühl fővel egyenlő mély

ségből merítetik. Ezen várnak egykor szép kertjei voltak és 1725-ig széke volt az Eichstädti Püspöknek.

Willichow, vs Posen N. Herczsben.

Willisau, fő helye a' hason nevű vidéknek Luzern kantonban Helvetiában gyönyörűen épült, élelmes vska a' Wigger fő és az országútja mellett, van kastélya és a' tanácsházon kívül még több kellemetes épületei.

Willmanstrand, (61° 8' É. Sz. 45° 2' K. H.) kis palánkokkal körül vett négy szeglet formában építetett vs az Orosz Wiburg Helyts.ban 300 l. és alig szembe-tűnő épületekkel Lapwesei tónál Wora fő mellett melly 27-Orosz mfdnyi távolságra. Iniatra mellett egy szép noha nem magas de 12 ölnyi széles vízzuhanást formál egy kőszál szorulatban. Úz tartományi kereskedést.

Willomits, Wilhelmicz, Wilhenicz, Willimow, véd vs 103 h. Cseh orsz.ban Saatz ker.ben régi kastélyal és kath. pléb. templ.mal.

Wilm, tó Pomerániában hires a' sok menyhalakról.

Wilmington, vs ész. Amerikai Delaware Szövetséges tart.ban 618 h. 4800 l. kik között 580 Quaekek, egy Akademiával selyem materia, kardon és más fabrikal, jeles kereskedést üz.

Wilmsdorf, falu Silesiában Kreuzburg ker.ben vannak vas bányái.

Wilmsdorf, Wihelmsdorf falu Grófs.ban ásványos forrással.

Wilna, Orosz Helyts. Kurland, Minsk és Grodno Helyts.gok, a' kel. tenger és a' hajdani kel. Pruszia kö-

zött mellytől egy részére Niemen fő által választatik. Térésége 950 □ mfd 800000 l. kik Lettek, Lengyelek, Görögök, Zsidók, Németek, Czigányok és más idegenek. Ezen Helyts. egy része volt Litvánia Nagy Herczs.nek melly 1794 az Orosz bir.hoz lépett. Töbnyire róna általjában termékeny, jeles baromtarással és vadászattal azután halászattal jól megáldott tart. szükölködvén fabrikák nélkül, csak a' föld termésekkel való kereskedést üz. — A' Helyts. 11 ker.re oszlik. Fő vsa :

Wilna, (54° 41' 2" É. Sz. 42° 56' 15" K. H.) régi jeles vs a' Wilikának a' hajóközható Wiliábavaló torkolatjánál több dombokon 2 nagy kül vsokkal mellyek Antokolla és Rudaischka névvel illetetnek, 20900 l. 30 kat, 3 görög, 1 luth. és ref. templ. 1 mecsettel a' Tatórok számára, 1 zsinagógával és egy klastrommal. Hajdan fő vsa volt Litvánia Nagy Herczs.nek egy kastéllyal, melly mellett van pompás kastélyi templom Sz. Casimirnak a' kinek ezüst koporsója 30 mázsásnak mondatik, szép kápolnája és temető helye; széke egy görög Érseknek és egy kath. Püspöknek, kath. oskolának, csillagvizsgáló toronynak. Görög theologiai Collegiumnak, Piáristák klastromának, Tanító intézetnek a' hajósokra nézve, orvosi társaságnak, Philantropi (emberszereteti) társaságnak a' szegények gondviselésére. A' kereskedés ki terjedett a virágzó, az itteni Zsidók sok váltásbeli foglalatos-

ságokat tesznek.

Wilsdorf, k. vs Szász orsz. ban Meiszen ker. ben 200 h.

Wilsnack, k. nemes vs Priegnitzben Plattenburg ker. ben Karthan fő mellett 241 h. és 1320 l.

Wilsonville, helys. ész. Amerikai Pensylvania szövetséges tart. ban Northampton Grófs. ban, vitorla vászon fabr. val.

Wilstein, vs és helys. felső Rajna ker. ben Wild és Rajna Grófs. hoz tartozik.

Wilster, fő Holstein Herczs. ben melly Cuden tóból származik és először a' Störevel egyesül azután evvel együtt az Elbébe szakad.

Wilster, vs Holstein Herczs. ben a' hason nevű fő mellett mintegy 1900 l. A' körülfekvő tájakon, melly Wilstermarschnak hivatik igen jó sajt készítettik.

Wilt, Grófs. Angliában ész. ról és ész. nyug. ról Gloucesterrel, nyug. Somersettel, délről Dorsettel, délkel. ről Hampal, és ész. délről Berk Grófs. ka' határos. 52 □ mfdken tart. 24 vst, és várt, 304 Eccleziát, 30140 h. 185110 l. A' déli tájakok termékenyebbek mint az északiak; Középett. vannak pusztá térségek, mellyek a' Marlboroughi homok halomra, és Salisbury lapályra oszlanak; Derék legelő helyeket nyújtanak a' nagy juhnyájoknak. A' völgyek bővelkednek rozssal, és az egész környék az Angliai elő időbeli régiségek által nevezetes. Az ész. nyug. részben jeles a' szarvasmarha és disznó tartás és igen e-gésséges sajtok készítenek. Fában és körszénben fogyasztkozás van innen kevés a' fabrika. A' legnagyobb fők a' felső

felső és alsó Avon, a Bourn, Willy és a Nadder. 38 vsa Salisbury.

ilton, v. Wiltan, (Hajdan Vellidena Wiltina) falu, Tyrolisban 1/2 órányi Innsbrucktól a Sill mellett egy igen szép klastrom épülettel és egy fűrészmalommal, melyben fejez márványlapok, és pompás asztal lapok készítenek. A kl. előtt áll egy régi római oszlop oly felrással, melly egy itten kepezstül menő római utra mutat, mellyből még más maradványok is fenn vannak.

Wilton, helys. az Angliai Wilt Grófs. ban, a Willy és Nadder összefolyásoknál 9000 l. fő hely Angol orsz. ban a' gyapjú szőnyegek készítésére nézve. Készülnek kassimír és más módi materiák is. Híres Gróf Pembroke Wiltonhouse nevű falusi lakja felett a' nevezetes képekkel, és régiségi gyűjteményekkel. A' régiek képeik' gyűjteményéhez hasonló káncs, és a' között találhatik a' Van Dyks mesterműveinek folyosója.

Wiltz, vs Lutemburg N. Herczs. ben 1630 l.

Wilsburg, a' legmagasabb hegy a' Bavariai felső Dunaker. ben 1/2 órányira Weissenburgtól egy erősséggel.

Wimhledon, helys. az Angliai Surry Grófs. ban szép kertekkel, bir karton nyomtató műhelyel, és bádoglakir fabr. val.

Wimburn, Wimbornminster, l. Winburn.

Wimma, fő Lüneburg Herczs. ben Hanburg környékén ered, egy mfdnyire Wintermohtban elvész, de azután ismét előjön, a' Bre-
 HÜB. LEX. V. DAR.

mi Herczs. be foly míg nem messze S. Magnustól Bruchnál a' Weserbe szakad.

Wimmis, jól építetett mvs, Helvetiai Bern kant. ban a' Siemen völgyében, tartóvásárokat.

Wimpassing, ném. falu Sopron Varm. ben Magy. orsz. ban a' Leitha mellett egy hídal az Austriai határoknál F. U. Herz. Eszterházi, a' falunak a' Leithán túl lévő része az Austriai földön van és egy más törösökös urad. mal. bir. Van itt egy kath. templ. egy harminczadtsiztség, póstahivatal és szőlő művellet.

Wimpsfen a' hegyen, Cornelia, vs a' Hessi Starkenburg Fejeds. ben közel a' Jaxt vizének a' Neckarba folyásához, egy hegyen 368 h. 2000 l. és só bányával.

Wimpsfen a' vágyden, ugyan ott jeles só bányával.

Wimsbach, mvs Austriában Ens felett Traun fertályban Alin fő mellett kastélyal és pléb. val.

Winandermoor, v. Windermore Water, a' legnagyobb tó Angliában Westmoreland Grófs. ban 12 mfd hossz. 1 mfd szél. kellemetes tájjakkal, kivált a' 17 szigetei közül a' leg nagyobbban. Találhatni itten különös jó pisztrángokat.

Winburn, vs Dorset Angliai Grófs. ban Stoure fő mellett, mellyen egy híd van.

Winchelsea, (50° 58' É. Sz. 18° 20' K. H.) vs Sussex Angol Grófs. ban a' csatornánál, egy az ötrév partok közül de a' melly elhomokosodott. A' tenger elnyelte már egy nagy részét a' régi vsnak, és ezen új is részint így fekszik, hogy áradó tenger habjai

- ki ömlenek rája.
- Winchester**, Vinta Belgárum, fő vs Hamp. Angol Grófs. ban Ichtring fő mellett, melly kis hajóknak vitelére alkalmas 2630 l. igen régi lakja a' Püspöknek és több gazdag familiáknak. A' kereskedés és fabr. csekélyek. Figyelmet érdemel a' Püspöki templ. több emlékek képekkel, a' Collegium az Oxfordi fő iskola, és a' Benedictinusok klastroma, a' legjelesebb kath. iskolával Angliában. Jeles itten a' 10 mfdön fekvő nagy vadaskert.
- Winchester**, helys. Northumberland Angol Grófs. ban a' Winchesternek a' sáncznál neveztetik mivel nem meszsze van tőle SzevérCsászár sánczának omladványa.
- Windala-Elf**, mesterséges fő Sveciában melly a' Lapplandi bérczekből ered és a' Böthni tenger öbölébe ömlik.
- Windau**, Lettül Wenté kel. tengeri vs az Orosz Kurland Helyts. ban a' Windau főnek a' kel. tengerbe folyásánál 900 l. kereskedésből, és halászatból élődnek, Az itteni kikötőn esztendőnként 50-100 hajók állapodtak meg azelőtt melyek idegenterméseket gabonát, baromtartási portékákat és fát hoztak, 1808 esztendőben csak 3 hajók mentek el, és 2 érkezett meg.
- Windberg**, l. Teufelsberg (ördög hegy)
- Windecen**, vs Hanau Grófs. ban a' Nidder mellett szép kastélya.
- Windesbach**, pléb. falu Bajor orsz. ban Rezat ker. ben az Altmühle fő mellett 760 l. és egy kis kastélya.
- Winda**, tót népség Stejermark és Karinthia Herczab.
- Winden Kloster**, l. Monfalut.
- Windhag**, kastély és mvs Ausztriában az Ensen felyül Mühl fertályban.
- Windham**, Grófs. ész. Amerikai Connecticut szövetséges tart. ban 26 mfd nagy ságú 29000 l. gazdag fával a. t. m. A' hason nevű fő vs a' Schetuket főnél fekszik és bir fő iskolával.
- Windheim**, pléb. falu Minden Fejed. ben 1450 l.
- Windhofen**, mvs Ausztriában az Ens alatt egy halász horog fabr. mellyben az ára a' vsnak 11 ezerszer nagyobb, mivel 6310 horgok mellyek külön külön egy lótot nyomnak 26 forinton adatnak el, következésképpen egy mázsa melly rudakban 8 forintban jön 83200 forintokért adatik el.
- Windhyn**, helys. k. Indiában melyből az Indus ered.
- Windisch Büheln**, nagy völgyekből (Büheln) álló környék alsó Stajermárkban Marburg ker. ben Mur és Dráva fők között, földé Pösnitz, és Stainz főktől nedvítettik, és többnyire szőlő kertekből áll, melyek jó bort szállítanak. Ez a' legtermékenyebb és legnépesebb tájéka az egész tart. nak, mellyet mint egy közbeszakadatlan kertet lehet tekinteni. A' méh tartás és a' baromtartás itt a' legjobb állapotban vagon.
- Windische Mark**, így neveztetik azon darab föld Karnoliában melly Gurk és Kulpa fők között fekszik és délfelé Morlachiában kel. felé Horváth orsz. ban és ész. felé Cilli ker. ben ütközik. Magában foglalja Mötling Tschernembl, Weinitz, Tributsche, Gradetz, és Freythurn helységeket.

Windischensteig, mvs Austriáb. Ensen alól felső Manhardsb. fertályban a' Thaya-bach mellett, pléb. és 56 h.

Windische-Feistritz, Bistriza, orsz. fejedelmi vs alsó Stajer orsz. ban Cilli ker. ben Feiszritz fő mellett 140 h. pléb. val. póstaváltattal és kastélya melly Burg-Feistritznek nevestetik. Szomszédágában van vasbánya. A' közel fekvő Bacher hegyében félig álltárszó fejező törettetik, mellyből vékony, de 6—10 lábnyi hosszú asztal lapok, oltár grádicsok 'st. ef. készítetnek.

Windischgrätz, Slavograecium, vska ugyan ott a' Misztling főnél 100 h. mellynek szomszédágában sok vas ásatik és kidolgoztatik. Környékében nagyon termesztik a' lent és nagy vászonkereskedést üznek. Itten van só és vám tisztség, Rotherthurn kastélya és vsi pléb. val. Ezen vstól egy birodalmi Gróf familia vette nevét melly régibb és ifjabb, és az utolsó ismét 2 mellék lineákra oszlik. Windischgrázi Alfred Gróf 1804 a' birod. Fejedelmek rangjába emeltetett.

Windischkappel, l. Cappel.

Windischmatrey, mvs Bajor ban Salzach ker. ben vagy on pléb. templ. 76 h. 500 l. Erdőségei gyümölcs termesztése, és jó legelőji.

Windisch-Nuszdorf, l. Nuszdorf.

Windloch, l. Pegnitz.

Windsbach, k. vs Bajor orsz. ban Rezat ker. ben.

Windschacht, helys. N. Hont Vár. b. tulajdonkép' főhelye a' Selmetszi bányáknak.

Windsheim, vs Bajor orsz. ban Rezat kerületben, Aisch folyó mellett mellyen egy kő híd megyen által igen ter-

mékeny gabonával, borral, marhával, hallal, és gyümölcselel bővelkedő tájon. A' sánczokkal, vsi gödrökkel, és felette vastag körfallal együtt köre térszen 3/4 órát, 750 h. 750 h. 4300 l. kal, 3 kápolnával, és 3 templ. mal, jól elintéztet gymnasiummal, szép Tanács házzal, jó ispitályal 2 szegények házaival, és jó rendbeszedett fenyíték házzal. A' lakosok munkálkodnak föld 's szőlő műveléssel, barom tartással 's kézi mesterségekkel.

Windsor, k. vs Berk Angol Grófs. ban egy dombon a' Themse mellett szép épületekkel és csak nem a' közepén a' Windsor-Castle királyi kastélya felette kellemetes meszsze kinézéssel és a' nagy terrasszevel (fel emelt föld) 's hol a' Kir. familia gyakran vasárnap több órákig az özsve sereglett nép között tartózkodik. A' S. György kápolnájában a' kék nadrág pántlika rendbéli vitézek neveztetnek ki. A' kastélynak szobái nem az újízsbeliek, de szép képekkel ékeskednek. Az egész környék a' vadás kerten kívül igen gyönyörű és több palotákkal dísz.

Windsor, Grófs. ész. Amerikai Vermond szövetséges tart. ban 46 □ mfd nagys. 17800 l. A' hason nevű fő helyben Connecticut mellett vannak 1600 l. itten tartatik Rutlandal egymást váltva a' köz gyűlés.

Windward-Passage, út Bahamai Inagua sziget nyug. Indiában Cuba, és Domingo között Jamaika felé nyúlik.

Windwards-Islands, l. Caraibi szigetek.

- Wineta, Vineta**, hajdan nagy kereskedő vs volt Usedom szigeten innenab Pomeraniában de a' 8. v. 9. században egy jó darab földet a' tengertől elnyeletett. Ha az ég tisztá és a' kel. tenger alacsony omladványát egy jó mfdre a' szigettől láthatni még a' víz alatt.
- Winfrieds Well**, Winfriedsbrun. Forrás Flint Grófs. ész. Wallesben nem meszsze Flint vatól nyug. felé egy kis Holy Well az a' Szent kút nevű helységben, van egy kápolnája a' hová hajdan nagy búcsújárások történtek.
- Windhausen**, Wulthausen, helys. Lüneburg Herczs. ben Aller fő mellett luth. Apácza klast. szép kerttel és vadász házzal mellyben Gróf Zellei Wilhelm György 1705. megholt.
- Winiki**, német telepedés Galicziában Lemberg ker. ben tobák fabival.
- Winkjan**, Langione v. Lantchang fő vsa. Laos orsz. nak déli Asiában magas falak, és száraz széles sánczok veszik körül.
- Wintaton**, falu Durham Angol Grófs. ban nagy vasöntő műhelyekkel és aczél fabr.
- Winnabogók**, kis népség nyug. felé Mischigan tó mellett Canadában és valamennyire tovább délfelé nevét Winnabago tótól vette sok Indiai rozsot, babot, tököt, dinnyét, és kevés tobákat termeszt, bővelkedik vadon termő szőlő gerezdekkel és szilvával is.
- Winnenburg**, egykor Trieri urad. a' Mosel jobb partján 4 □ mfd térsége 10000 l.
- Winnenden**, (48° 52' 40" É. Sz. 26° 58' 40" K. H.) vs Wür-
- tenbergában Rothenburg oszt. szép kastélyal és 2460 l. nagyon látogattatnakja és rozs sokadalmat.
- Winnigen**, pléb. falu és birtoka a' Hessen Hamburg familiának Halberstadt Fejeds. ben 81 h. és 510 l.
- Winnepogi tó**, ész. Amerikában nyug. határán új déli Walesnek 800 □ mfd nagys.
- Winnweiler**, k. vs és kastély és főhelye Falkenstein Grófságnak nem meszsze egy nagy tótól.
- Winodul**, Kamara urad. és kastélyi várnagy lakja parti Magy. orsz. b. határok k. felé az az Oguli régiment ketületével, nyug. felé Hrelin várnagysággal, észak felé Fuccine kamara urad. mal és Mercopail kamara szállítvánnyal délfelé a' tengerrel, mellynek ellenkező partja Veglia szigethez tartozik. Következők helységei; mellyeknek házai a' hegyes fekvés miatt széllyel vannak szórva: Zagon, Grixanie, Balgsád, S. Ilona, S. Giacomo, Drivenik, Scelere, Novi, Bribis Czirquenicza. A' három utolsó helyek a' legjobb földdel bírnak mindazonáltal ezek éppen olty kevésse mint a' többiek a' legendők a' mivelők táplálására; egyetlen termése Winodulnak, melly kiváltképpen meg érdemi az említést a' bor. Esztendei termését, 12 15000 csöbörre (Batthyány) számítják. Egyébaránt nem igen erős, de jó ízű, és mint a' Campagnei habzik; részint a' tenger parton megemésztetik, részint ki hordatik.
- Winoxbergen**, l. Bergues.
- Winschoten**, erős vs Grönin-ga tart. ban Belgijom orsz.

- ban 1950 l. Itt 1568 az Oraniai Hercz. nevezetes gyözedelmet nyert a' Spanyolokon. Közel hozzá fekszik Altwinshoterzyl sáncz. Az út innen Gröpingáig a' Martenhuyko által a' sok faluk pompás kertek, és országútak miatt különösen kellemetes, több mint 30 Chinai vonó hidakkal.
- Winson**, kis vs földbástyával és sáncz gödrökkel Lüneburg Hercz. ben az itten hajókázható Luhe mellett, melyen 2 kö hídak vezetnek, 230 h. és 1620 l. kereskedik borjakkal. Ezen vs on keresztül sok portéka mégyen és Hamburgban.
- Winstlar**, falu Calenberg Fejeds. ben kénköves ferdővel.
- Wintaim**, vs Senegambiában Foniah orsz. ban, Gambiának egyik öblénél, Angol kereskedő hely, kereskedik Elefánt csontal, mázzal, viasszal's a't.
- Winterberg**, Cseh országi vs Prachini ker. ben 206 h. szép kastélyal kath. pléb. temp. mal Walnicz fő mellett fekszik és Schwarzenberg Fejedelem első szülötti Winterberg v. Prachatitz örökséghez tartozik. Ennek lakosi Németek, Csehek a' kik a' szántás vetésen kívül főképpen derék kréta-üveg készíttéssel foglalkozkodnak. A' bércki lakosok kik közel a' Bajor országi határhoz laknak többnyire gelyvások.
- Winterberg**, vs Westfalia Hercz. ben 157 h. és 1160 l. lovakkal való kereskedéarról ismételtes.
- Winterröden**, Zinsendorfi vár Grófs. Bajor orsz. ban Iller ker. ben 1 1/4 □ mfd térségre 2800 l. ál a' hason nevű faluból a' Roth és Günz között.
- Wintertetten**, mvs Würtembergában Bodensee oszt. Riaz folyókánál 460 l. érő és fűrészt malmokkal egy téglakunyhóval és ferdő szobával.
- Winterthur**, (47° 30' 3" É, Sz. 26° 22' 30" K. H.) kis jól épített kereskedő vs a Helvetiai Zürich kantonban Eulach patak mellett 600 h. és mintegy 3300 l. Figyelmet érdemelnek: az újonnan épült Tanácsház a' Polgári könyvtárral, és a' Pénz's természeti ritkaságok Cabinetjével, a' timsó és gálicz fabrika, a' gyapott szövetel, karton, cziczkarton és patyolat fabr.'s a't. Szomszédóságában van a' Löhrli ferdő, a' régi Kyburg kastély és szép római régiségek.
- Winterton**, helység Norfolk Angol Grófs. ban a' legveszedelmesebb helyen Wintertonnesz bérchnél a' hol 8 világító tornyok intik a' hajókat az ide közelítések eltávoztatásáról.
- Wintfeld**, róma nagy környék közel Horn vskához Westfaliában Bureu és Dalheim klast. között a' hol Wüneburg vska fekszik. A' német fő hadivezér Arminius mondatik hogy itten verte meg a' rómaikat Quintilius Verus alatt, mások ellenben azt állítják hogy ezen nevezetes csata Stadbergen mellett nem meszesze Warburgtól történt.
- Wincz**, Felwinc, Oberwincz, Wintzdjeszusz, mvs Erdélyben, Aranyos székben. Lak. Székelyek, Oláhok, és Czigányok, kath. és ref. pléb. val; azon széknek főhelye, póstahivatallal Torda és N. Enyed közt, Maros vi-

zénél.
Winsenburg, régi szélyel om-
 lott hegyi vár Hildesheim
 Fejeds.ben egykor széke az
 1151 ki holt hason nevű
 Grófoknak. A' hegynek tö-
 vénél fekszik egy patak
 mellett a' hason nevű ma-
 jor egy zöld üveg hutának
 az oldalánál.

Winzendorf, Alvincz mvs Er-
 dély orsz. b. al. Fejér Várm.
 ben a' Maros vize mellett
 egy hitván portzellán fa-
 brikával. Itt halt meg Mar-
 tinusius Kárdinális.

Winzor, mvs Bajoz orsz. ban
 a' Duna mellett egy hegyi
 várral 134 h. és 530 l. kal.

Winzig, Winzium, k. vs alsó
 Szeziában. Wohlau ker. ben
 238 többnyire faházakkal
 1440 l. kath. és luth. temp.
 mal, és iskolával. A' lak.
 posztó szövettel és szántás
 vetést üznek.

Wippach, mvs Karniol'ban
 Adelsberg ker. ben a' hason
 nevű fő mellett szép kas-
 télyal 184 h. és pósta ház-
 zal. Itten terem az uri Wip-
 pachi bor.

Wippach, Vipava, kis fő Kar-
 niol'ban, melly Nanos
 hegyen támad és Görcón a-
 lól az Isonzovallal egyesül.

Wipper, halas és hajókázha-
 tó fő tulsó Pomeraniában
 Wipperske tóból ered a'
 nyug. Pruszsia határánál
 és egyesülvén előbb a' Gra-
 bowval Rügenwaldontól a'
 kel. tengerbe ömlik.

Wipper, Wupper, fő Mark
 Grófs. ban, melly ezen Gróf-
 s. nak felső tájékán ered
 Berg Herczs. ben mégyen és
 Elberfeld mellett 200 láb-
 nál magasabb mint sem tor-
 kolatjánál, melly a' Raj-
 nába Opladenen alól tör-
 ténik.

Wipper, fő Mansfeld Grófs.

ban melly menetelőben
 Thalbach Eine, és Linte vi-
 zeket felveszi és Bernburgon
 felyül a' Saale' főhöz ömlik.

Wipperfürth, k. vs Berg Her-
 czs. ben Wipper fő mellett,
 2800 l. kalap, posztó és ma-
 teria fabr.

Wipplingen, helys. egy kasté-
 lyal a' Helvetiai Freyburg
 kantonban.

Wippra, mvs Mansfeld Gróf-
 s. ban a' Wipper mellett 122
 h. és 760 l. kik derék fejé-
 ritő műhelyet tartanak a'
 Wipper mellett, vászon szö-
 vetelt, és gypajú harisnya
 kötést is üznek.

Wipringhausen, Wichbrechts-
 hausen helység Calenberg
 Fejedels. ben Apácza klas-
 trommal.

Wiprz, mellék főja Weichsel-
 nek új Lengyel orsz. ban.

Wirbel, felette veszedelmes
 hely a' Dunában. Ens fe-
 lül Mühl fertályban nem
 messze Grein k. vstól, és
 Struden mvstól a' hol nem
 messze tőle a' régi Werfen
 kastély omladékait láthatni.
 Ez így támad azon helyen
 a' honnan meredeken kezd
 a' víz folyni öszve nyomul-
 ván a' víz sebes folyást o-
 koz, melly sebességgel e-
 gyenesen egy 12 lábnyira
 a' vízből ki álló kőszálra
 rohan, és ettől is előre ta-
 szítatik, melly fordulása
 a' víznek örvényt okoz; va-
 lamint a' tőle nem mess-
 ze lévő meredeknek indú-
 ló víz helye ha magas a'
 víz a' hajóknak nem vesze-
 delmes ellenben az örvény
 annál erőszakosabb annyi-
 nyira hogy kiesin és na-
 gyobb hajók mivel sebesen
 forog lesülyednek. Ha a'
 víz alacsonyabb az örvényt
 bátoréagosabb ált hajókás-
 pi a' meredeknek induló

viz pedig a' kőszálok miatt annál veszedelmesebb. A-zomban ezen veszedelmes helyeket áradáskor Hozsgang és az úgy nevezett Luag segítsége által meglehet járni.

irchwitz, vitézi jószág Szász orsz.ban Naumburg megyében termeszt búzért.

irksworth, vs Derby Angol Grófs.b. 3000 l. kik töbnyire a'szomszéd gazdag bányák. bányászatot üznek. Vannak itten olvasztó műhelyek is, gyapotmunkálok, és a' Grófs.nak bányászati törvényészéke.

Írland, Wihrland, Wyrland, vidék az Orosz Esthland Helyts.ban Peipus tó és a' Finni tenger öböl között, mellyben Wesenberg, Tholsberg és más vsok találtnak.

Írsberg, mvs Bajor orsz. ban Main ker.ben Schorgast főnál zöld gáliczot főző műhelyel.

Írsitz, nemes vs új Lengyel Kirs. a' volt Bromberg oszt. ban Lobsonka fő mellett.

Nirtemberg, l. Würtemberg. **Nirtingen**, vs Lüneburg Herzs.ben.

Nisbaden, vs Nassau-Usingen Fejeds.ben Wetterauban hegyektől kellemetesen körülvéve nem meszsze a' Rajnától 403 h. és 2300 l. Széke a' közönséges tart. nyi kormányzásnak és a' Consistoriumnak. Jeles itt a' Fridrik oskolája, rajzolatot, tudakosságot és polgári építő mesterséget esmértető rendel, a' jól elintézett árvákháza, szatnyán és házi eszköz fabrika. Az itteni sok meleg ferdők között a' Schützen, v. Nassani ferdő a' legnevezetesebb, melly 2 különös

ferdőkre osztatik, mellyek közül a' kisebb a' főbb rangú személyek számára sok kedveséggel tetszeti magát.

Wisbeach, vs Cambridge Angol Grófs.ban 760 h. 5500 l. Széke az Elyi Püspöknek. Szembetűnőül üzi a' kereskedést zabbal, répamaggal, olajjal, vassal, kiváltképpen London vsával a' körül fekvő környéket portékákkal is tartja.

Wisby, Vispia, régi fő vs, Gothland Sveciai szigetnek nyug. partján. Széke egy Püspöknek, 4000 l. a' kik mindenféle vsi kézi mesterségek, fabrikákból és kereskedésből szerzik élelmeket. A' rév part kicsin de jó. A' lak. vagy 50 tulajdon hajójok.

Wiscasset, vs Massachusetts. Amerikai szövetséges tart.ban Lincoln Grófs.ban üzi a' hajóépítést és szembetűnő kereskedést, Liverpooll és Glasgowval.

Wischau, Wisskow, k. jól épült vs Morva orsz.ban Brün ker.ben a' Hanna mellett 292 h. 2600 l. kastélyal serfözőházzal, Pósta hivatal, 's pléb.val.

Wischograd, l. Vissegrad.

Wischolburg, falu Bajor orsz. ban alsó Duna ker.ben itt állott hajdan a' római Bissonium mellynek máiglan is sánczai, és föld bástyái látszatnak.

Wischonau, Wisnow, mvs Morva orsz.ban Znaym ker.ben 72 h. 440 l. jeles kastélyal, majorral és 1 templ.

Wischnoi-Wolotschok, (57° 32' É. Sz. 52° 5' K. H.) új kerületi vs Twer Orosz. Helyt. ban a' Msta és Tweza fők mellett a' mellyek itten egy mesterséges fő által össze-

kapcsoltatnak , 304 h. 1 templ. és 3320 l. kik hajókkal való által vitelből a' csinált fón melly esztendőnként 3000 bárka hajókat foglalatoskódtat, portékával és természettel való kereskedésből élnek. A' ker. lakosi földművelést, barom tartást, halászatot, hajókázást, hajó építést és fával 's más föld termésekkel való kereskedést üznek.

Wisingsö, termékeny sziget a' Wetter tóban Smäländ Jänköping Svéd tart. ban gymnasiummal, és fűvész ketel. Ezen a' szigeten van a' Gilbertsloch nevű mesterseges barlang.

Wisai Sandschakság, l. Bizantiumi Sandschakság.

Wisknupie, vs a' volt Lomza oszt. ban Lengyel orsz. ban egy mecsettel és egy imannal a' Tatárok számára a' kik e' környékbeliek.

Wista, l. Weichsel.

Wisława, folyó Gallitziában, délről észak felé foly és Halicznál a' Dniesterbe ömlik.

Wisloch, vs Baden Nagy Herczs. ben Neckar ker. ben 247 h. 1550 lak. és egészséges forrással.

Wisłoka, folyó Galicziában, délről északra megyen, és Goricze mellett a' Sanba szakad.

Wismar, jól épített kereskedő vs Mecklenburg-Schwerin N. Herczs. a' kel. tengernek kis öblénél, mely derék kikötőt formál 1000 ház. 6000 lak. Gymnasiummal, és az egykori Al-Elölülőnek Mevilnek jeles könyvtárával, mely esztendőnként öregbedik. A' vs tengeri kereskedést és hajókázást üz.

Wisnicz, Wisnitsch, vs Gallitziában Bochni ker. ül. ben, pléb. val, Fejedelmi kasté-

lyal, Karmeliták klast. és egy külön választott Zsidó vssal.

Wisp, helys, Wallis tart. Helvetiában a' hason nevű folyókánál a' Rhone mellett.

Wispel, gabona mérték, mely Szász országban Brandenburgban, és a' határos tartományokban 2 Malter (mértő) v. 12. posonyi mértő Braunschweigban és Hannoverában 2, és Hamburgban 5 po's. mértő foglal magában

Wisse, kis fő Helvetiai Basel kant. ban, mely nem messze Hünningentől a' Rajnába ömlik.

Wissokerk, falu Nordbeveland szigeten 1070 lak.

Wissegrad, l. Visegrád.

Wissawitz, kis vs Morva orsz. ban Hradisch ker. ben, egy pléb. val, kastélyal, 504 h. 2500 lak. posztó fabr. val.

Wisternitz (nagy) mvs Morva orsz. ban Ollmücz ker. ben Bistrzicé fő mellett, pléb. val és tartományi Dékánssággal, uradalmi kastélyal, serföző házzal 184 h. 1200 l.

Wisternicz, (alsó) mvs Morva orsz. Brün ker. ben a' Tayának jobb partjánál, mindjárt a' befolyásoknál az Iglának és Schwarzának a' mabba, pléb. val 114 ház. és 630 lak.

Wiston, kis vs erős várral Pembrok Angol Grófs. ban.

Witebsk, másképp Polozk Orosz Helytartóság a' Duna mellett, hajdan egy része Litvánia nagy Hercegségnek, mely 1772. az Orosz bir. hoz kapcsoltatott. A' Helyt. ság fekszik Pskow, Liefland, Kurland, Minsk, Mohilew Helyts. gok között, és foglal 668 □ mtfdken 746000 lak. kik részint Littvánok, részint Lengyelek, Oroszok, igen sok Zsidók 's a' t. Jó gabona termő tartomány,

övelkedik salétrommal, enderrel, lennel, mézzel, s viasszal; a' baromttartás irágzó, a' kereskedéssel együtt. Ezen Helytartóság ker.kre osztatik, itt *obsk*, (54° 11' É. Sz. 47° 43' H.) a' fő vs Witschba paknak a' Dünába folyásá-
ál 1940 h. 11630 lak. kik özőtt több száz Zaidók annak, 1 templ. 6 klast. zek között egy a' Jezsui-
áké. A' vs meg van erős-
ítve, vannak több timár
nűhelyei, és jeles keres-
edést üz.

Witgenstein, Grófság a' felső
rajna ker.ben Westerwald-
an felső Hessen és Nassau-
Willenburg között a' felső
der mellett, részint he-
yes és erdős 8 □ mfd nagy.
ét lineákra oszlik: Wit-
enstein - Berleburgra, és
Witgenstein-Witgensteinra.
Az első linea 1803. elvesz-
ette Neumagen és Neuheims-
ach uradalmakat a' Trie-
i Herczs.ben, és azok he-
yébe bizonyos állandó a-
ót nyert, mely 15000 for.
llott a' Westfáliai Hessen-
armstadt Herczs.től. Sayn-
Witgensteinnak az elvesz-
ett Sayn - Altenkirchen és
adeni, Nassaui és Witgen-
enstein - Berleburgi Ha-
zenburg Grófságokért ki-
ellett elégitetni. L. Witt-
enstein.

Wittonham, mvs Essex Angol
grófságban, melynek kör-
yékében sok nemes jószá-
ok fekszenek.

Wittonhorn, vs déli Skótziaiban
alloway Grófs.ban a' déli
artoknál, híres kikötő he-
yél.

Wittonmar, templ.s falu Braun-
shweig Herczs.ben 12 ház.
100 lak. posta házzal. Fe-
tte lévő Asse hegyen,

melynek csúcsa igen tágos,
és szép kinézést szerez lét-
hatni Asseburg dűledékit,
e' régi zsvány kastély meg
1596-ban szélyel omlott.

Witney, város Oxford Angol
Grófs.ban 2600 lak. a' Wind-
rush mellett. Itten Here-
fordi és Worcesteri gyapjú-
ból a' legfinomabb ágyta-
karók készítetnek, melyek
főkép Spanyol országba,
és Portugalliába vitetnek,
valamint a' durvábbak Bar-
bariába.

Wittelsbach, hegyi vár Bavá-
riában Isar ker.ben 1 Stá-
diumra (125 lépésnyi) Aich-
bachtól. A' hegy, mellyen a'
vár állott, most fával, van bé-
növe, és a' kastélyból alig
vannak némely omlékok
láthatók. Ellenben áll még
alsó Wittelsbach kastély
1/4 órányira amattól.

Wittam, vs Limburg Herczs.
ben, 2550 lak. és egy szé-
lyel dült hason nevű kas-
télyal Geue fő mellett.

Witten, nagy falu Márk Gróf-
ságban a' Ruhr mellett.

Witten, ezüst pénz Svécziában.
3 dt. ér.

Wittenberg, Leucorea, (51°
52' 45'' É. Sz. 30° 25' 29''
K. H.) fő vs a' hason nevű
Herczs. Burkus orsz.ban az
Elbe mellett, mellyen egy
500 ölnyi hosszú híd vezet
608 ház. és 5500 lak. Jeles
a' fő oskolája, melyben Lu-
ther Márton 1517. tanított,
és a' mely a' Protestans
Magyarok számára egy kü-
lönös intézettel bir a' Sz.
Agoston Szárzetebéli Klas-
tromban, hol ott tulajdon
Könyvtárjok is vagyón. Az
Augusteumban mutatják a'
Luther' szobáját. Fél órá-
nyira a' vstől fekszik az
úgy nevezett Luter kútja,
Széke ezen vsban a' fő tör-

- vényszéknek, Consistoriumnak, a' Szász levéltárnak, vannak posztó fabr. színlő műhelyei, és gyapjúval való kereskedése. A' fő iskola templomában látszatnak Luternek és Melanchtonnak sírjai. 1760-b. a' vs kemény ostromlást állott ki, mely által sok épületek hamuvá tétettek. Januarius 2-kán 1814. a' szövetséges Császári Orosz és Kir. Burkus seregek a' várt erőszakos ostrommal elfoglalták, mellyért Gróf Tauenzien Generalis Wittenbergi névvel díszesített.
- Wittenbergo**, kis nemes vs Priegnitzben az ó Elbe mellett, mely nem messze innen Stepenitz vizét magába veszi, és azután ismét az igazi Elbével egyesül; vannak 163 h. és 890 lak. kik erőssen üzik a' fával való kereskedést.
- Wittenbergen**, kastély és Grófság felső Hessenben, Sayn és Witgenstein Grófokhoz tartozik.
- Wittenbergi kerület**, egy része volt a' Szász országnak Elbe mellett 66 $\frac{1}{2}$ □ mtfd térséggel, 130730 lak. gazdag gabonában, komlóban, fában, disznókban, méhekben 's a' t. Fő vsa Wittenberg. Most ezen kerület Burkus Herczegség.
- Wittenburg**, kis életes vs Mecklenburg-Schwerin N. Hercs. 229 ház. és 1060 lak. gyakran tűzi károkat szenvedett.
- Witgenstein**, 1. Witgenstein és Laasphe.
- Witthelm**, Plettenbergi Grófsága' volt Coloniai Érsekiségben, most alsó Rajnai Burkus Herczs. ben.
- Witthumsitz**, 1. Wittwensitz.
- Wittich**, kis vs Frier Herczs. ben Leser fő mellett, veres réz bányával 's Ottensteini kastéllyal.
- Wittichen**, Fürstenbergi falu Baden nagy Herczegs. ben, ezüst és veres réz bányával, és Smalt (ércz üveg neme) fabr. val.
- Wittichenau**, vs felső Lusatiában Bauzeni ker. ben a' fekete Elster fő mellett 380 ház. ló kereskedése hasznos.
- Wittim**, mellék folyója a' Lenának Orosz bir. ban.
- Wittingau**, Wittengau, Wittennau, Wittgow, Wittignaw, Trebona (52° 43' 51" É. Sz. 28° 29' 27" K. H.) jól épült urodl. vs kőfalakkal kerítve Cseh orsz. ban Budweis ker. ben, 260 h. 2170 lak. Cs, Kir. Postahivatallal, pompás urodl. kastéllyal, jeles levéltárral, nagy uradalmi serföző házzal, kath. pléb. templ. posványos tájékon fekszik sok nagy tavak között Goldbach vize mellett.
- Wittingen**, helység Lüneburg Fejedelemségben.
- Wittlingen**, falu Würtemberg Kirs. ban Alp oszt. 380 lak. nevezetes Hohen-Wittlingen, Schillerloch és Waserstein omlékiról.
- Wittmund**, nagyl. mvs kel. Frieslandban oskolával.
- Wittmund**, vs Emden Grófs. ban Westfáliában 1600 lak.
- Wittow**, félsziget Rugia mellett Svéd-Pomeraniában, búzára nézve jó földel bír, 5 mfdnyi környéke, 50 kis falui, és 2800 lak. vannak, kik jeles halászok. Altenkirchen mvs a' legjobb helység rajta.
- Wittsland**, része az új Hollandi ész. partnak Australiában; 1628-ban Wilhelm de Wilt találta fel. Körül van véve fővény torlással és kö-

iklakkal, található itt k tengeri kutyákat, teknős békákat és halakat. A kosai nagyok és undorítást okoz ábrázatok' forrása.

stock, vs Priegnitzben a' üz' főnek a' Dossé vizébe akadásánál 534 ház. 3740 k. szegények és Invaliduk házával. Itten sok váon és posztó készítetik. 'hason nevű kerül. nagys. 7/8 □ mfd. 10370 lak.

zendorf, pléb. falu Lüneburg Herczgs. ben a' Witze mellett póstaházzal.

zenhausen, vs alá Hessenen a' Werra bal partján, templ. 1 ispotályal, 291 áz. (mellyek közül 1809. b. 50 elégett) 2270 lak. kevés föld míveléssel és eczet fősttel. Vizét a' keresztül olyó Gelster forrásból vezzi.

is, vs a' Török Rum Ili irt. ban, széke egy Görög rseknek.

ichen, l. Walachen, Oláhok.

imir, Wolodimir, Orosz helytartóság Jaroslawl, Kosroma, Nischegorod, Rjān, Tambow, Twer, és Moskwa helytartóságok között lévő közép földön 920 /2 □ mfd nagys. 960440 lak.

ik legnagyobb részint Oroszok, megkeresztelt Mordvinek és Tatárok kevés Muhamedánok és még kevesebb idegenek a' Keresztény Európából. A' tartomány utalján róna és valamelyire posványos. Jelesebb olyói: az Oka, Kljasma, Inscha, Nerl, Kolokscha, 's 't. mellyek mindnyájan ömöttek hallal. A' tavak közül Plestschejewo tava, a' Nagy Péter első hajókáási gyakorlásiról híres. l' föld sülyedés által táma-

dott Faganowwa bfr uszó szigetekkel. Földe a' szántás-vetésre alkalmas; mindazonáltal vannak némely pusztaságok, több mocsárok, és nagy erdők. A' szántás vetés, és a' gyümölcs mívelés jeles. A' barm tartás csak középszerű. Asványok közül van főképpen vasa, és alabástroma. Fábr. számosok és fontosok, kereskedése hasznos. Fő vsa

Wladimir v. Wolodimir (55° 55' É. Sz.) a' Kljasma folyó mellett, nagy de rosszúl épült vs 250 faház. 25 templ. 2 klast. és 1600 lak. Széke egy Görög Püspöknek. Vanak egynehány selyemfábr. 4 timár és 2 szappan főző műhelyei. 1157—1328-ig ezen vs Nagy Fejedelmi fő lak volt

Wladimir, Wlodzimir, vs Wolynsk Orosz Helyts. ban a' Lug főnek a' Bugba szakadásánál 521 ház. és 3130 l. lakja egy görög egyesült Püspöknek.

Wladislaw, mvs Morva orsz. ban Iglau ker. ben Trebitsch urad. hoz tartozik az Igló folyó mellett 75 h. 430 lak. és helybeli káplánsággal.

Wlasehim, Auersbergi urodalom és helység 130 h. Cseh orsz. ban Kaurzim ker. ben.

Wlastislaw, Wlatislaw, Waczlaw, falu 50 ház. Cseh orsz. ban Leutmeritz ker. ben. hajdan jól megerősített vs kath. templ. mal, gránátot készülő balmá és csinosító kézműve.

Wlodrimirz, l. Wladimir.

Wocheini tó, jeles tó Krajnában Laybach ker. ben Wocheini völgyben, van egy kifolyása, mellyet Wohinka Sava, Wocheini Szávának neveznek, mely 4 mfd-

nyi folyása után Száva vi-
zábe ömlik.

Wocheini völgy, kies völgy fel-
ső Krajnában 3 1/2 mfd.
hosz. és 1/2 mfd szél. egész
hó hérczek veszik körül.
Ny. ész. felé környékezik a'
Karnioli havasok. — Ezen
völgyben vannak sok vas
bányák, lakosai község é-
getők, dróthúzó, és mán-
dennémű kovácsok.

Wocklyhole, csudálatra méltó
barlang nagy holtokkal és
földalatti folyásokkal Som-
merset Angol Grófs. ban.

Wodeg, vs a' vólt Francia
Jeampes oszt. ban 2900 lak.

Wodnian, Wodniany, szabad
kir. vs Cseh orsz. ban Pra-
chin ker. ben a' Blanitz mel-
lett 300 ház. vannak falai,
és mély föld. bástyás güd-
rei. A' polgárok csehül be-
szélnek, de tudják a' né-
met nyelvet is, és élelme-
ket a' föld művelésben, vsi
mesterségekben és halásza-
ti kereskedésben keresik.

Wöhrd, l. Nürnberg.

Wöperi, helys. Madras Angol
Helyts. ban Madrastól nem
messze, a' hol a' Protestán-
soknak Missionarius inté-
zetek, templ. és Malaba-
ri iskolájok vagyon.

Wardön, (52° 5' 14" E. Sz. 22°
23' 52" K. H.) jól megerős-
ített vs déli Hollandiában
az ó Rajnánál, most a' Bel-
gyiomi Kir. s. ban 397 ház. és
2600 lak. kik sajt csinálás-
ból és tégla égetésből szer-
zik elességeket.

Wartitz, vs Anhalt - Dessau
Herczs. ban egy tó mellett,
240 ház. 1850 lak. kastélya,
szép vadás kerttel és osko-
la mesteri intézettel.

Wötre, folyó Würzburg nagy
Herczs. ben, mely Arnstei-
non folyúl támad, és Carl-
stadt mellett a' Mainba

szakad.

Warth, nays és kastély. Bava-
riában Regen ker. ben a'
Duna mellett, széke egy
tartományi törvényszéknek
és Számtartóságnak.

Warth tó, l. Wert tó.

Wörsen, falu Baviariában Sal-
zach ker. ben Aacha fő mel-
lett, fegyverhámmal.

Wograr, l. Pillau.

Wogulok, számos Finniai né-
pek Sibiariában Irtisch, és
Ob mellék folyójinál, és
túl az Uralon. Középszerű
nagyságuak, ábrázatokban
sok Kalmuk vonások talál-
tatnak, hajok fekete, sza-
kállók ritka; bátrak, be-
csületesek, szorgalmatosak,
de a' mellett mértékletle-
nek, és életek módjában
tisztátalanok. A' leányok
jól ki vannak pallérozva és
csinosok. Télben állandóul
a' faluban laknak; nyár-
ban ide's tova költöznek.
Tartanak szarvas marhát,
juhokat, disznókat, rit-
kábban lovakot; és a' leg-
északibb irám szarvasokat.
A' vadászat itten a' fő fog-
lalatoség. Az asszonyok,
kik a' házi munkákat vi-
szik végbe, eladatnak, és
a' szegényektől gyakran el
is ragadtatnak. Vallások
pogány, de sokan már a'
Görög Kereszténységre ál-
talléptek.

Wohlau, Fejedelemség alsó
Sileziában Glogau, Lieg-
nicz, Breslau, és Oels Fe-
jedelemségek, Trachenberg
és Polen Uradalmak között
Oder és Bartsch folyók mel-
lett 33 □ mfd. nagy. 51510
lak. kal; feloszlik 2 ker. re:
a' Steinaui és a' Wohlau-
Herrnstadtira, mely utolsó
15 1/2 □ mfd. eken 35250 lak.
számlál, itt fekszik

Wohlau fővsa posvánnal kör-

yfekeztetve; vannak 28 h. 100 lak. néhány szembenő épületei, szép kastélya, kath. temploma; Karolita klostroma; luth. templ. és iskola, vászon, masz és posztó fábr. *wodiski*, határ hely Oláh orsz. ban Magyar ország határhoz nem messze.

au, falu az előbbi Warhaui Warschau oszt. ban, ott Lengyel orsz. ban; holt hajdan a' szabad mezőn állasztattak a' Lengyel orsz. gi Királyok.

au, l. Wohlau.
berst, bizonyos vidék Műn-er. Fejedelemségben Wer-e, *Hastmar*, *Bewbergern*, *Sassenberg* vidékek Mark, *Einfast*, és *Tecklenburg* rófságok között.

börze, *Wolborz*, vs a' vólt *arschau* *Kalisch* oszt. ban *ost* *Lengyel* orsz. ban *Wäl-orka* mellett 950 lak. szép kastélyal és vadás kerttel, *özönséges* tartózkodó he-*te* a' *Wraclaweki* Püspök-ek.

chonszki erdő, l. *Alauti* ércz.

chaw, l. *Ilmen*.

ldegk, vs *Mecklenburg-trelitz* N. Herczs. ben 256 és 1700 lak.

ldenberg, vs *Brandenburg* j-*márk* ban, *Friedebergi* er. ben. egy hegyen néhány avak mellett, 291 ht 1680 lak. posztó szövő mühe-*yekkel* és egy papiroa ma-*ommal*.

lein, vs *Morva* orsz. ban *glau* ker. ben vannak 141 éz. 1050 lak. pléb. és posztó kállózó malma.

lony, helys. Oláh orsz. ban annak *degenyeg* forrása.

lfach, vs a' *Fürstenbergi* rod. ban *Baden* Nagy *Herczségben* *Kinzig* ker. ben

Wolfach főnak a' *Kinzighe* szakadtánál 1360 l. és szép kastélyal.

Wolfegg, (47° 49' 10" E. Sz. 27° 28' 5" K. H.) falu *Würtemberg* orsz. ban *Bodensee* oszt. 450 lak. és kastélyal. Széke a' *Waldburgi-Wolfegg* *Fejedelemségnek*.

Wolfenbüttel, egykor *Fejedelemség* a' *Szász* orsz. ban, legrégibb birtoka *Guelf*. *Este* *familiának*, és pedig az öregebb *lineának*, melyet az *Blankenburg* *Fejedelemséggel* és *Walkenried* *megye* *tisztséggel* 1806-ig birt; de *Wilhelm* *Ferdinánd* *Károly* nagy és szerencsétlen *Herczegnek* halála után *Napoleon* *Csász.* akaratja szerent örökre elvesztette. A' tulajdonképpen való törzsek jószágok legnagyobb részekre *Braunschweig* vs *Wolfenbüttel* és *Gander* *heim* *szomszédságában* *felelőznek*, és pedig a' *Billinger*, és *Brunonen* *jószágok*; a' *Gaude* és *Oker* *hosszán*; a' *Süplingenbürgeriek* az *Elménél*, és a' *Norheimi* *jószág* a' *Harz* mellett; de későbbben *Katlenburg* *Sommerschönburg*, *Assel*, *Winzenburg*, *Eberstein*, *Wärberg*, és *Wartensleben* *ajándék* *jószágok* *kal* *öröghedtek*, és az által *Wolfenbüttel* *Fejedelemségnek* *eddig* *kiterjedése* *ismét* *megadatott*. *Hildesheim* és *Halberstadt* *Fejedelemségek* *által* *2* *részekre* *választatik*. *Északi* *része* *Lüneburg* és *Magdeburg* *Herczs.* *ktől* *környékeztetik*, *Hildesheim*, *Corvey* *Herczs.* és *Wernigerode* *Grófság* *között*. *Négy* *kerületeiben*, *úgy* *mint* : *Wolfenbütteli*, *Schoningi*, *Harz* és *Weser* *ker.* *tekben*, *azután* a' *jószók*

Harzal Thedinghausen
 Megye tisztséggel foglal 70
 3/4 □ mfd mellyeken 1803-
 ban 10 vsok, 8 mvs, 422
 faluk, és 22754 ház. 191680
 lakos. találtattak. Braun-
 schweig-Wolfenbüttel fa-
 miliának minden birtokai
 mintegy 2,200000 for. jöve-
 delmet adnak. A' só bá-
 nyák, len művelés és háló
 fonatal sikeres eleség for-
 rások ezen tartomnak. A'
 szántás vetés és baromtar-
 tás nem elegendők szüksé-
 geinek pótolására, keres-
 kedése csekély, a' Braun-
 schweigi vásárokat kivé-
 ven, mellyeknek foglala-
 tosságai főkép a' nyári vá-
 sároknak 1 millió tallérnál
 többre mennek. 1806 eszt.
 ben ezen Fejedelemség a'
 Westfáliai Kir.hoz lépett,
 és Weser, Harz, Leine, és
 Oker osztályokra részelte-
 tett, mely utolsó a' legna-
 gyobb részét teszi a' Feje-
 delemségnek. Az 1813. és
 1814. a' szövetséges hatal-
 masságok által okozott pol-
 gári változtatások által e-
 zen Fejedelemség is a' ma-
 gárendes Urához visszatért.
 A' fő vs és fő lakhelye a'
 Herczegnek

Wolfenbüttel, (52° 9' 29" É. Sz.
 28° 11' 52" K. H.) fekszik a'
 legkellemetesebb és legvi-
 rágzóbb környéki közül al-
 só Szász kerületnek a' tá-
 gos Oker völgyben és az O-
 ker mellett, mely ötet kö-
 rülveszi. Erősség-művei ré-
 szint földig lerontattak, ré-
 szint sétáló helyé változ-
 tattak; áll 4 részekből: e-
 zek a' Dammfestung, (gát
 erősség) a' vs és 2 külvosok;
 legnagyobb részére egyenes
 és rendes útszái vannak jól
 épült házakkal megrakva,
 vagon 3 piacza, Herczegi

kastélyja, nagy könyvtára,
 szép kerékded épületben
 19000 darabokkal, (mel-
 lyek között a' nyomtatás
 feltalálása óta kijött leg-
 régebb könyvek gyűjte-
 ményje, és Erzsébet Her-
 czegné által szerzetett Sz.
 Bibliák' özveletje találtak)
 10000 kéziratokkal, és
 Lessing emlékjelével, a' ki
 itten Könyvtárnok volt.
 Jeles benne a' fenyítékház,
 3 luth. templ. mellyek kö-
 zött a' Sz. Mária temploma
 szép Gothusi épület a' régi
 és új Fejedelmi temető he-
 lyekkel; a' Sz. Háromság
 temploma új izlés szerént;
 1 kath. templ.mal és 1 zsi-
 dó Sinagógával, a' jól el-
 rendelt Gymnasium, a' Her-
 czegi nagy iskola, az ár-
 vákháza, egy ispotály és
 szegények háza: 1000 szemé-
 lyekre; a' szegény betegek
 háza, a' nagy fogház, a'
 Philippsbergi Apáczák Szer-
 zete, az Isten-tiszteletére
 épült klastor egy Fejedelem
 Asszonnyal, egy Prépostné-
 val, és 16 Conventbélínék-
 kel; 898 ház. és 7050 lak.
 Ezen vshan van széke a'
 büntető törvényszéknek; az
 első folyamodati polgári
 törvényszéknek, a' luther.
 Consistoriumnak. és egy fő
 Superintendensnek. A' lak.
 életmeket csupán a' Feje-
 delmi hivatalokból és pol-
 gári mesterségekből nyerik.
 Kereskedése czérnával és
 gabonával eleven 5 orszá-
 gos vásárokat tart.

Wolferdyk, sziget Zeeland
 tart.ban Zuyd-Vliet által
 Noord-Beveland szigettől
 elválasztatik, félig el van
 a' víztől borítva, és csak
 2 helységei vannak.

Wolfertshausen v. Wolfraths-
 hausen, mvs Bajor orsz.b.

sar kerben a' Loisch fő-
nak az Isarba szakadtánál,
kastélyal, 200 h. és 920 l.
lik a' fával való kereske-
lésből táplálódnak, széke
egy tartományi törvény-
széknek és számtartóság-
nak.

Wlfshagen, vs alsó Hessenben
egy dombon az Erpe mel-
lett templ. 173 ház. és 1140
ak. Környékében sok kom-
ó természetik.

Wlfpassing, falu Austriában
Ens folyón alól felső Man-
nardsbergi negyedben, pléb.
val és 133 házzal.

Wlfframitz, Olbramowice, mvs
Morva orsz. ban Znaym ker-
ben, Kromau urad. hoz tar-
tozik, van 89 h. 520 l. pléb.
mely egyszersmind tarto-
mányi Esperestség.

Wlfframitzkirch, Wolframs-
kirch, Olbramkostel, mvs
ugyan ottan 56 h. 492 lak.
és plébániával.

Wlffratshausen, 1. Wolferts-
hausen.

Wlfsanger, plébán. falu alsó
Hessenben a' Fulda mellett,
90 ház. és 520 lak. vannak
több jeles ház. és mezei jó-
szágai, holott a' Casseli jó-
szágos lakosok töltik a' nya-
rakat. Hozzá tartozik a' Her-
czegi fáczán udvar is a' We-
ser kapu előtt.

Wlfsbach, falu Bavoriában,
Regen kerületben, vashu-
ta műhellyel.

Wlfsberg, (40° 48' 1" É. Sz. 30°
31' 15" K. H.) ország feje-
delmi vs Karinthiában Klag-
genfurt ker. ben Lávant fo-
lyó mellett, kastélyal és
plébán. val. Széke a' Bánya
törvényszéknek, környéké-
ben sok gabona termeszte-
tik, vannak fűvel bővelke-
dő rétjei, sok gyümölcsé
és jó bor termése.

Wlfsburg, pléb. falu Branden-

burg Ó-Markban Aller folyó
mellett, Gróf Schullenburg-
nak és Vorburgnak urodal-
mival 28 ház. és 240 lak. je-
les Spanyol juh tartással.
Ezen táj körül van a' Dröm-
lingi erdő. l. Drömling.

Wolfsbeck, jeles mvs Bavoriá-
ban Salzach kerületben kis
dombon fekvő kastélyal és
plébániával.

Wolfsboden, (47° 26' 12" É. Sz.
27° 18' 15" K. H.) Eklezsia a'
Helvetiai Appenzell Kant.
ban, gazdag gabonában,
gyümölcsben és borban.

Wolfsund, tenger szorulat See-
land és Moen Dán szigetek
között.

Wolfsstein, vs alsó Pfalzban,
Lauter folyó mellett, kas-
télyal és mintegy 500 lak.

Wolfsthal, urodalom és falu
Austriában az Ensen alól
alsó Bécsi erdő fertályban
Magyar orsz. határinál kö-
zel a' Dunához, kastélyal,
határvám hivatallal és pléb.

Wolga, régenteen Rha, Araxis,
Atel, a' Tatároknál Ethel
az az a' szabad bérczek' leg
nagyobb fő az Europai Orosz
bir. ban a Wolga vagy is az
Alauni bérczekben ered a'
Wolchonski erdőben Twer
oszt. ban egynehány tóból;
foly keletre azután dél felé
mindazonáltal sok tekervé-
nyekben 8 fő ágakban és
65 torkolatok által, melyek
70 szigeteket formálnak,
mintegy 100 geogr. mfd fo-
lyása után a' Kaspiumi ten-
gerbe ömlik, melybe egy
óra alatt több mint 1000
millió hat egyenlő oldatú
(cubicus) láb vizet dönt. A'
bal oldalon alacsonabb, a'
jobb oldalon pedig 12 ölnyi
magas partja vagy on, 1—7
lábnyi mélysége, minden
zuhanatok és kőszálak nél-
kül, menése egyenlő for-

májú, nem sebes (mert az egész esése csak 600 lábnyi) Twernél 100, Kamán alól 400 öl, és a' hol szigetekkel felosztatik, 2—3 mtfd szélessége. Reschew Wolodimerovtól fogva nagy hajókat viszen. Télben erős jéggel fedetik, néhány nem mély déli tájiban, tavasszal oly sebesen nevededik, hogy mellékfójt egy ideig vissza nyomja, és a' víz tükre a' torkolatnál 9 lábmal magasabban áll; akkor az egész tartományt nagy mennyire elborítja és termékeny iszapot rak le; nyárban sok helyeken homok szigeteket hágy maga után, mellyek kiáradások által néha fekvéseket elváltakatják, felemelkednek, és a' vizet azáltal csakélyé teszik, azomba a' nélkül hogy a' hajókázható víznek mélységét elragadná. Egész hosszóságában csak egyetlen híd van a' Wolgán t. i. a' Twer melletti hajó híd. Nagy számú folyókat veszen magába, jelesebbek a' Twerza, Wesuga, Sestra, Soscha, Oka, (Sucha, Schisdra, Urga, Osetr, Moskwa, Muram főkkal) Stura, Samara, Schwiaja, Kama (a' Tschussawajával, Belajával, Wiátkával, Kosával, Lobwával, Limával, Otschával 's a' t.) Laryzinon alól a' Wolga egy ágat, mely Achtubának neveztetik, öbléből kiereszt, mely egybe a' torkolatjai közül ismét visszatér. — A' halászat a' Wolgában és nagy mellékfójiban nyomos, de még fontosabb a' rajta való hajókázás; mert az Okafóval, és Kamával szakadatlan víz öszve kapcsolódást szerez 23 legtermékenyebb

és legkíméltebb Helys. gok között, és néhány mesterséges folyók által a' Kaspium, Balticum, fekete, és északi tengert egymással öszveköti. Esztendőnként visz 6000 hajót fel Sz. Pétervára felé, és 200—300 Astracan felé le.

Wolgast, kereskedő vs Svéd Pomeraniában a' Peene fő mellett, mely itten egy meg lehets kikötőt formál, 187 ház. 3770 lak. Minden hajóknak mellyek a' kel. tengerről a' Peene fón Stettinba és Anclamba érkeznek, itten keresztül kell menniök és vámot fizetniök. A' körül fekvő környék Wolgast urod. nak neveztetik.

Wolhusen, vs a' Schweiczli Luzern kantonban.

Wolhyn, Wolhinia, nagy tart. h. Lengyel orsz. ban, Orosz bir. ban 1618-ban a' Tatárok 30000 foglyokat hajtottak el belőle, Lakosi Oroszok többnyire. Legnagyobb része Ostrog Helyt. alatt van, a' többi kerületekre osztott fel.

Wolin, Wolnie, Zwolin, jól épült vs 175 ház. Cseh orsz. ban Prachin ker. ben a' Wolinka mellett, egy Dékány templommal.

Wolkenstein, (50° 39' 30" É. Sz.) kis nyílt vs Szász orsz. ban Erzgebirgi ker. ben 200 lak. 1/2 órányira a' Freybergi út felé oldalvást vagy on egy egészes ferdő, „a' mi kedves Asszonyunkhoz a' hegyen“ név alatt.

Wolkersdorf, mvs Austriában Ensen alól alsó Manhardsberg fertályban, Tartományi törvénytársakkal utadalmi kastélyal, pléb. val ország fejedelmi erdőhivatalal, posta váltással és 160 ház.

Wolkre-

Folkresensk, vs Orosz Moskwa Helyts. ban 1000 h.

oller, vs Angol Northumberland Grófs. ban Till főnél.

ollin, sziget Burkus Pomerania mellett 4 1/2 mfdnyi nagysága 5970 l. az Oder' 2 kel. befolyási, a' Swine és Divenow fók valamint a' hallal bővelkedő Haff és a' kel. tenger formálják, szép barom tartása, vadászatja és halászata foglalatoskodtatja lak. kik ész. csúcsán, melly Pritternek neveztetik sok angolnát fognak. A' fő vs

Wollin, Divenow fő mellett egy hid által öszve függ hátulsó Pomeraniával, van 208 h. és kastélya; timár-műhelyei, hajó építése, halaszatja és fával való kereskedése.

Wollmirstädt, vs Magdeburg Herczs. ben Ohre fő mellett templ. szegények házával, Apácák szorzetével a' vs előtt 318 h. és 2060 l. kik szántás vetésből, baromtartásból, serfőzésből, fejtítésből vászonszövetelből, és 2 országos vásárokból szerzik élelmeket.

Wolmár, Woldemaria, vs Esthlandban Orosz Helyts. ban Aa fő mellett, templ. oskolával és 1900 l. kik legnagyobb részint luth.

Wolna, vs Minsk Orosz Helyts. ban.

Wolnika, Wolinka, Wolnicze, fő Cseh orsz. ban több forrásokból támad Winterberg vs háta mellől foly ész. felé és Strukonitz mellett a' Watawába ömlik.

Wolnzach, mvs Bajor orsz. ban Isar ker. ben kastélyal és 940 l.

Wolodimer, I. Wladimir.

Wologda, Orosz Helyts. egész.

szen hideg földön, Archan-
gel Tobolsk, Perm, Wiätka,
Kostroma, Jaroslawl,
Nowogorod és Olonez Helyts.
gok között, térsége 6867
□ mfd következésképpen
nagyobb mint a' Nagy Britan-
iai orsz. Európában, de
csak 600000 l. vagyon, kik
csupa Oroszok, ezekről
jegyzésre méltó az: hogy
csélcapság és a' testi ke-
ményesség által magokat e-
rős és töbnyire hosszú éle-
tű embereké teszik. Lak-
nak itten Sirjának is kik
a' Finni törzsökből valók,
de ostobaság és szegénység
által az Oroszoktól szembe-
tünökép különböznek. A'
legészakibb környékekben
Samojedák költözködnek
ide'stova. Ezen durva töb-
nyire róna. erdős tart. Su-
chona, melly itten ered,
Wologda, Dwina, Petscho-
ra, Jug's a' t. fók által ned-
vittetik és a' délnyug. rész-
ben olly termékeny és kő-
mivelt, hogy gabonát ki is
hordhat. Enni való vadak-
ban 's más vad-állatokban,
szárnyas marhában és ha-
lakban bősege van. Ásvá-
nyok közül találtnak hasz-
nos könemek, vas és sok
konyha só. A' szántás ve-
tésen kívül virágzanak a'
kézi mesterségek tudomá-
nyal járó mesterségek és
a' kereskedés. Ezen Helyts.
10 ker. re osztatik. Régi fő
vsa:

Wologda, (59° 13' 30'' É. Sz.
57° 51' K. H.) a' hason ne-
vű fő mellett fekszik, szé-
ke egy Püspöknek, köz é-
pületein kívül vannak 1637
h. 51 templ. 2 klastr. egy
Seminariuma, 600 Popa fi-
ak számára Gymnasium,
fő és nemzeti iskola, és
10800 l. Ezen vs. igen éllel-

- mes és mesterség űző, számlálatnak itten 21 nagy timár műhelyek, 13 gyertya mártó műhelyek, 9 szaladaszalók, néhány szappan főzőműhelyek, terpetin olaj fabr. 5 plajbász és színlő fabr. 3 pecsét viasz fabr. 10 fonó helyek, 2 vászónyomtatók, 2 selyem fabr. Lyoni paszamant fabr. sárga réz, gálicz fabr. és 12 téglakemenczék. Itten vannak egyes művészek és kézi mester emberek, arany, és ezüst dolgozók, beléolvasztó munkások, lakirozók 's a' t. Kereskedése igen jeles a' honyi és külfölditermésekkel. Fabrikai és szállítványi portékákkal a' birodalmi belső vidékibe, Sibiriába sőt, Chinába is tesz küldéseket. A' hasonnevű ker. ben vannak még 9 fadgyú olvasztó műhelyek néhány gyertyamártók és egy vitorla vászon fabr.
- Wlakolamsk**, (56° 10' É. Sz. 53° 35' K. H.) vs Orosz Moskwa Helyts. ban 259 h. és 2520 l. kereskedik.
- Wolpersdorf**, (felső és alsó) 2 faluk Cseh orsz. ban Leutmeritz ker. ben 290 h. fonó közszerű műhelyekkel, és üveggel való kereskedése figyelmet érdemel.
- Wolpeth**, helys. Northumberland Angol Grófs. ban a' Werspeck mellett, nagy barom vásárokat tart.
- Wolstyn**, vs Posen N. Herczs. ben.
- Woltschansk**, vs Charckow Orosz Helyts. ban 404 h. és 2650 l.
- Wolverhampton**, vs Stafford Grófs. ban 16000 l. elejétől fogva híres az itten készült lakatokról, de még inkább foglalatatoskodnak a' sárga-
 réz, kissebb portéka, féjérfézési portéka, japanmodú kard hüvely fábr. kal, melly portékák Amerikában, Spanyol orsz. ban 's a' t. igen jól elkelnek.
- Woluská**, k. vs most elzárt révparttal Istriában.
- Wolinsk**, l. Volhynia.
- Wonden**, k. vs Liefland Orosz Helyts. ban Teyder fő mellett.
- Wonsheim**, vs alsó Rajnai N. Herczs. Burkus orsz. ban 4600 l.
- Wonsiedel**, l. Wunsiedel.
- Wooburn**, helys. Bedford Angol Grófs. ban nem mesze Londontól Bedford Hercz. hez tartozik a' ki aztegy pusztító gyuladás után újra építtette. Itten sok kaló föld ásatik. Nevezetes a' mellette fekvő falusi lakja Wooburn-Abby Hercz. nek a' legnagyobb vadaskertek közlül Angol országb. an, mellynek 3500 Acreseket zár (1 acres 1125 □ Bécsi öl.) fal köze.
- Woobridge**, helys. Suffolk Grófs. ban a' Deben fő mellett melly a' gabonával való kereskedést főképp Newcastlean, Londonban, és a' hajdani Hollandiában könnyebíti. A' kis' révpartnak vannak némelley kőfallal bévont részei, mellyek közlül egyen só főzetel tállatnak. Égettetik sok csigamész is és jó hajók építtetnek.
- Woodford**, helys. Essex Grófs. ban ásványos forrásokkal.
- Woodstock**, vs Oxford Angol Grófs. ban 1300 l. ezelőtt a' legfinomabb aczél munkások által híres, de a' kik a' sikeres bőr kesztyű és nadrág fábr. ikáknak engedtek. Ezen kesztyűk Woodstock-Gloves név alatt egész

uropában esmértesek. Lindjárt mellékében a' vs-ak fekszik híres Blenheim astelya, melly Blindheim mellett győzedelmeskedő Marlborough dicső emlékező-ére építetett és néki ajánlélkül adatott. Az épület /anbrugh mivestől építte-tett, olly móddal és mes-erséggel készült, hogy ne-hezen tetszhetik, de derék mesterségi gyűjtemények és a' nagy könyvtár melly 24000 daraból áll és a' ked-ves kerti intézetek látásra méltónak tartják a' helyet. *oolpit*, helys. Suffolk Angol Grófs.ban. Itten fejrég-lák égettetnek, tartatik esztendőnként lóvászár is. *oolstrapo*, falu Huntingden Angol Grófs.ban a' híres Newton l'sák születéshelye. *oolwich*, vs Kent Angol Grófs.ban Themse mellett hol ez a' legnagyobb hadi hajókra is elegendő mély-séggel bir. A' legnagyobb hajók itten a' kir. hajó épít-ő helyeken építetnek, mel-lyek több mint 1000 emb-ert foglalatoskodtatnak. Minden szükségei a' hadi-hajósseregnek innét töltet-nek bé. A' Pattantyús kert, melyre 100 acresnyi (112500 Bécsi öl) térség határozta-tott, békeség idején gyak-ran 8000 pattantyúst szám-lált. Az ágyú öntő műhe-lyek, repczeolaj-ütők és a' nagy hajóbeli szükségek le-rakodó boltja a' hadihajó sereg szolgálatjára vannak határozva. Itten van egy kir. katonai iskolais.

Woomen, vs Belgylomban 2150 l. *Worbis*, Worbis, vs Eichsfeld-ben alsó Rajna Wpper ker-ben templ. 220 h. 1240 l. Apácia klast. és egy bór közimivvel. Ezen vs mel-

lék nevét azért kapta hogy megkülömböztessék a' kö-zel fekvő Breitenworbis, és Kirchworbis faluktól.

Worcester, Grófs. Angliában Shrop és Stafford nyug. He-reford del Gloucester és kel. Warwick Grófs.gok környé-kében. 32 □ mfdeken 12 vst 152 templomot, 26710 házat. és 11933 l. számlál; gazdag gabonával, barommal, gyapjúval, komlóval, cy-derrel, sóval l's a' t. A' fá-ban való szűkölködés kö-szén által pótoltatik ki, melly részint e' tart.ban találtatik, részint gazda-gabb szomszedsághól jön. Severn fő által vágja a' tart.t holott Teme, Sal-warp, Stour és Avon fők-től öblösittetik. Fő vsa:

Worcester, Branovium, Wi-gornia, (52° 9' 30" É. Sz. 15° 39' 45" K. H.) Severn fő mellett fekszik, jól épí-tett és hasznos kereskedés-béli fekvése van, 14000 l. Nevezetes az épületek kö-zül a' Püspöki templ. a' Miklos temploma a' vshá-za, Betegek háza, mun-kásház, a' játék szín, és a' Severn fón lévő híd. Van-nak bórkesztyű fabr. mel-lyek 10000 embert mondat-nak foglalatoskodtatni más bór portéka fabr. szőnye-gekre, tőkre és a' legjobb porcellánra nézve az orsz-ban vannak tovább nagy pálinka főző műhelyek, és porter főzetelek.

Worchen, l. Borgo di Val Su-gana.

Wordingborg, Orthunga, k. vs Seeland Dán szigeten a' Wolfs és Groensand mellett kellemetes környéken egy kastélyal. Itten készült 1240 a' nagy orsz. gyűlésen a' híres Jutiai ország' könyv

- vagy Codex Legum Juticæ. innen Drewanz feluban e-
 és ki adatott; van által- red és 1 mfdnyire a' vstól
 menetele Lalandba és Fal- a' Passargebe szakad van-
 sterbe. nak 360 h. és 2250 l.
- Workington**, vs Cumberland **Wormer**, falu Zeeland tart.
 Grófságban Angliában az ban, 1160 l. esméreres fi-
 53° 42' É. Sz. 14° 5' K. H.) nom kétszer sültjeiről
 alatt közel a' Derven főnek (Zwieback)
 a' tengerbe szakadásához ki **Wormer**, kies pusztá 1798 hold
 kötövel és 6600 l. kik kö- föld nagy. és 2080 l. ugyan
 szénnek Irlandba hordásá- ottan.
 ból a' magok tulajdon 80 **Wormerveen**, vs déli Hollan-
 hajójokon, vasbányából, diában 2080 l.
 vitorla vászon fabr. kötél- **Wormhout**, vs ész. oszt.ban
 gyártásághól, só főzetelek- Francz. orsz.ban 3080 l.
 ből, és lazatz fogdosásból **Worms**, hajdan Püspökség fel-
 táplálódnak. ső Rajna ker.ben alsó Pfalz
 Mainz, és Hessendarmstadt
Worksop, fő Nottingham Ang- között a' Rajna mellett.
 gol Grófs.ban egy környé- Környéke túl a' Rajnán 1801
 ken a' hol sok édes fa ter- a' Francz a' bir.hoz lépett
 mesztetik. Szomszédságá- az innensője pedig Darm-
 ban fekszenek néhány fa- stadthoz, most egészen ezé.
 lusi jószágok. Benne van
- Worksworth**, Wirksworth, vs **Worms**, Wormatia; (49° 37'
 Derby Grófs.ban Angliában 49' É. Sz. 26° 0' 57" K. H.)
 hérczektől van körül véve vs ezelőtt birod. vs a' Raj-
 érössen üzi az ónnal való na mellett 5000 l. kath.
 kereskedést. káptalan temp.mal, látást
 érdemlő luth. templ. mely
 1708-ban azon a' helyen é-
Workum, vs Frieslandban pitetett, hol régenten Luther
 Merwe fő mellett 158 h. a' maga hitvallását nyil-
 670 l. és kikötövel. Nem ván letette. Az itteni pol-
 meszsze töle sok csiga mész gári házban 1521 V. Károly
 égettetik. Cs. előtt jelent meg Luther.
Worlik, első szülőtti urad. A' tájék körös körül bor-
 Cseh orsz.ban Prachin ker. ban (mellyből a' mi ked-
 ben. Lak. nagyobb részint ves aszszonyunk teje a' leg-
 Csehül beszélnek, táplál- kellemetesebb) gabonában
 ják magokat fakereskedés- és kerti gyümölcsben felet-
 ből, mely Moldau vizén te termékeny.
 nagy bőségben Prágába **Worms**, Bormio Grófs. Grau-
 tutajóztatik, és szántás ve- hündenben Gotteshausbund,
 tésből. Benne fekszik Wor- Tyrol Grófs. Velencei vi-
 lik, Orlik v. Wltawan, ezelőtt dék és Veltlín között 10 óra
 erős hegyi vs a' Moldau bal hossz. és csak nem éppen
 partján vári kápolnával. olly széles és Lario oszt.
Worm, kis fő, mely Aachen nak Oiasz orsz.ban egy al-
 mellett el foly és Wasser- kotó része volt; igen hérc-
 bergnél ellenében a' Ruhr- zes tart. vannak jó fege-
 ba ömlik. lőji bőv gabonát természt,
Wormdit, Lengyelül Orneta méheket is bőségben tart,

vas ércz is gyakorta forog itt kézben. A' lak. mintegy 14000 kath. 1798 az akkori innensőhavasiköztársasághoz jutott. Most a' Lomb. Velencei orsz. hoz csatoltatt.

Worms, Bormio, kis szép népes és mesterségeket űző vs Fő vs a' fennebb említett Worms Grófs. ban az Addának és Issolaniának öszve folyásoknál a' bérczben a' Helvetiai határnál 8 mfd ész. kel. re Comotól 1,503 legnagyobb részére elégett. Ezen vstól nevezetnek a' tájékban találtató magas havasok: Woromserjochnak. Nem messze tőle vannak 2 egészséges források.

Worms-Head, fok. déli oldalánál Wales Fajeds. nek Angliában, melly nyug. felé Bristól mesterséges folyoig terjed.

Worogowa, kis vs Siberiában, melly Jenissy főba szakad.

Woronesch, fő az Orosz bir. ban, melly a' hasonnevű vson alóla a' Donba ömlik. Keskeny, de oly mély, hogy 80. és több ágyúkat viszen.

Woronesch, Helyt. Orosz bir. n Tambow, Orel, Jekaterinoslaw, Kursk, Charkow Helyt. és a' Doni Kozákok tart. között; nagysága 1435 □ mfd. 679600 l. kik nagyobb részint Oroszok, Tatárok és Németek; éghajlatja mérséklett és kellemetes; fő vizei nagyobb részint csak Decemb. fagynak bé és Marcziusban ismét szabadok a' jégtől. Róna földét Don, Woronesch, Denez, Oskol, Bitjng, Konez, és Darful vizek nedvesítik; szép szántóföldei rétjei erdői és csak kevés mocsárjai vagynak, jó a-

gyagja, krétája, és vasa se sem hibázik. A' földművelés, marha tartás, halászat, mesterségek, és a' kereskedés virágzó állapotban vannak. Vadja kevés. Az egész Helyt. 20 ker. re osztatik. Fő vsa.

Woronesch, (51° 40' 30" É. Sz. 57° 1' 15" K. H.) régi's jól megerősített vs hasonnevű fónál, melly itt a' Don vizébe keveredik, lapályos fekvése miatt egészsgtelen, még is 12000 l. számlál. Széke egy Püspöknek, vagyon 18 templ. 2 klast. posztó fabr. Számos timár, szappan és gáliczkő főző művei. Don vizén a' fekete-tenger felé jeles kereskedést űz. Az egész Orosz bir. 1697 itt készült el az első hajó építő hely's műv.

Waroniak, vs Orosz Witebsk Helyt. ban

Worowka, fő Galliciában, délrőlész. nak folyik és Stanislawow felett a' Dniester vizébe ömlik.

Woronowka, kis vs Orosz kie-wi Helyt. b. Dnieper fónál.

Worotynsk, vs Orosz Kalupa Helyt. Oeca fónál.

Worsley, Bridgewater Hercz. urad. Angol orsz. Manchestermellett, holott gazdag kőbányák miveltenek. A' Herczeg 1758-ban 10 angol mfd csatornát ásott Manchesterig, melly később egész Liverpoolig hosszabított; készítettett e' csatornya a' Worsleyi köszén könnyebb elküldetése végett; ezen mesterséges főnak legnagyobb jelességét, melly minden nézőt álmélkodásra indít, feltalálni a' Bartoni hidnál, holott az, a' millyen széles három kőbőlthajtáson álló hid forma épületben a'

hajókázható Irwell sön által vezetetik. Ezen vízárkolat 200 singnyi hosszú és 36 singnyi széles, és a középső bolthajtásnak térsége 36 angol lábnyi; nagy vesződséggel, mely völgyön keresztül vitetett kőöble, holott e' végre a' völgynek mind a' két szélét feltölteni kényszerítették. Ha valaki a' Barton hidjánál álván az Irwellfóban látja a' terhes hajókat útna, és egyszersmind feltekintvén látja a' levegőben susogó főt, és az abban lebegő hajókat, hogy különös álmélgodásra és az emberi elmének tehatsége' tiszteletére ne induljon, lehetetlen. Minden egyrésze ezen vízárkolatnak ki tisztíthatatik és javíthatatik, a' nélkül hogy a' többi részei valami csekélyedést szenvednének. Barton mellett két domb köttetett egybe a' víz árkolás öble által, mely alatt az országút mégyen. Nevezetes még Worsley mellett a' Stolln vagy is föld alatt lévő csatornya, ennek hossza 1 angol mfd és egész a' kőbányáig nyúlik, kezdetinél különös új találmánvú malom találatik. Készülte ezeknek igen sokban került, mondják, hogy 1 angol mfd'nek elkészítése 1000 guineeba tellett volna a' Herczegnek. Ezen híres csatornya Briedley építő mesternek remek munkája.

Worstoud, helys. Angol Norfolk Grófs. gyapjú portékáiról ismértetes, bátor ezek most Norwichben szövettelnek, és Worsteadban csak egy egynehány harisnya kézmívek vannak.

Woskresensk, ker. béli vs Mosz-

ka Helyt. Orosz bir. 116 h. és 1000 l.

Woskresenskoj-klastrom, vagy is az új-Jerusalem roppant Szerzetes klastrom Orosz bir. 6—7 mfd Moskvától, vagyon 25 templ. melyeknek egyike a' Jerusalemi Sz. koporsó templomához nagyon hasonlít innenaz új Jerusalem neve. Hasonnevű roppant klastromot találni az Irkutski Helyt. Sibe-riában.

Wospor, l. Kertsch.

Wostani, l. Aegyptus.

Wostitz, mvs Morva orsz. Brünni ker. 772 h. és 1070 l pléb. templ. majorsággal, és szép fáczán kertel.

Wosjokok, Finnai nemzetség Orenburg Orosz Helyt. 50000 főből áll, familiákra osztva fálukban laknak, helyesen intőzött földművelésből, vadászatból, méhtar- tásból 's némű némű es- tergályos munkákból él- nek. A' fejiernem fonással, szövással és ruha' készítés- sel, 's mosással foglalatós- kodik. Nagyobb részint még pogányok, habonás 's igen buzgó hálvány imádók. Szab- bad nékiek annyi aszszon- nyal élni, a' mennyit csak eltarhatnak, mindazonál- tal közönségesen csak egy- gyet tartanak ezeket 8—15 Rubelért szokták vásárol- ni. Vagyon tulajdon nyel- vek, de minden betű 's írás nélkül.

Wotitz, (49° 38' 25" É. Sz.) kis vs és urad. Cseh orsz. Berauni ker. 180 h. kath. pléb. és kastélyal.

Wotton Bassett, kis vs Angol Wilt Grófs. ban.

Wounitz, kis vs új Lengyel Kirs. Krakói oszt.

Wouw, nagy helys. eggy. Bel- gyiom Kirs, Bergenop Zoom

tart. kath. és ref. templ. és 1580 l.

Waxen, főOroszWiburg Helytart. mely általSaima tónak vízei a' Nawa főba öntődnek.

Wyrilow, kis vs Galicziában Stryeri ker. Siwka és Lomnica fónál; jó cserép edényt készít, Orosz, görög és deák kath. pléb.

Wyzokány, vagy *Wyzokény*, tót falu Nyitra Várm. F. U. Mérey és több nemes uraságok. 255 kath. és 27 Zsibó lak. Sárffőhez közel, mellynek filiája, földje közép termékenységu, fája, szőlője, legelője, rétje, köze elég, malma is van helyben.

Wyzoklawek, vs Burkusi Posen N. Herczs. Weichsel vidékénél, 288 h. és 2300 l. Hannonnevű Püspökségnek széke Wolborce'ban vagyon, egy Semináriummal.

Wyzogal, kis sziget nem messze Revaltól Esthland Orosz helyt.

Wyzonger, kis sziget kel. tengerben nem messze a' Botniai tenger öböltől, Swédlek birják.

Wyzonay, Wrani, helys. Cseh orsz. Rakoniczi ker. hasonló nevű urad. ban Prágai táptalan birtoka, 117 h. és kath. pléb. templ.

Wyzonath, (58° 40' É. Sz. 12° 0' K. H.) fok Scotiának sz. nyug. partjain, Sutherland Grófs. a' hajósoknak elettebb veszedelmes.

Wyzonatislowia, l. Bréslau,

Wyzonathal, Würbenthal, kis s Silesiában Troppau ker. oppa fónál 150 h. és 1040 l. vagyon 6 fonal fejerítő, s egy drótműve, savanyú víz forrásokkal. Lak. kath. émetek, földművelésből, kézna készítésből 'a keres-

kedésből élnek.

Wroschen, Wrzesnia, kis vs Posen N. Herczs. 2080 l.

Wrew, kis vs Orosz Plaskow Helyt. Wrewka fónál.

Wrexham, vs ész. Walesben, Denbigh Grófs. Dee fónak egyik ágánál, igen kies vidékben 8000 l. szép temp. gyapjú fabr. és a' közellévő Bershamni nagy vas és sárga réz bányákkal.

Wriczkó, Münchenwisen ném. és tót falu Turócz Várm. F. U. a' kir. Pesti Universitás, l. kat. számok 1400 mégyen, vagyon tulajdon pléb. 's temp. fekszik Trencsén Várm. felé nagy hegyek között egy szigetben, hegyes határja zabot terem, marhával és téjjel bővelkedik; magas hegyei; Klak, fekete kőszikla és Hollerstein, melyekből a' legjobb vizek csergedeznek, barlangjai és vásárjai zvezetesek.

Wriesen, l. Briesen.

Wronky, vs Burkusi Posen N. Herczs. Warta fónál.

Wsetin, kis vs Chonva orsz. Hradischi ker. az ugy nevezett Morva Oláhságban 391 h. és 2631 l. egy kastéllyal, kath. pléb. luth. és ref. eklésiával, és sok posztó csinálókka, kik durvább szövetegeket nyújtanak.

Wszowa, l. Fraustadt.

Wuszkow, kis vs Orosz Kiewi Helyt.

Wulfersdorf, mvs Ens alatti Austr. Menyhárd hegyi negyedben Zeya fónál, pléb. templ. urad. kastéllyal, itélőszékkal, postával és 123 h.

Wulpersberg, hegy Helvetiai Aargau kant. a' hires Habsburg omladékival. lásd Habsburg.

Walsburg, l. Weisenburg.

Wümme, fő Lünneburg határin ered, és a' Bremai birtokokban Weser fővel egyesül.

Wünnerberg, (51° 31' É. Sz. 26° 19' 57" K.H.) vs alsó Haszia Herczgségben.

Wünschelburg, cseh. Hradek, vs Glatz Grófs. 149 h. és 1300 l. sok posztót készít, és fonállal nagy kereskedést üz.

Würban, falu, Silesiában Schweidniczi ker. egy hajdan híres várral, családjához hasonló Grófnak, jeles Jaspis kő bányája.

Würbenthal, l. Wrubthal.

Würdenland, Würén, kis vidék Bremai Herczs. Weser fő tulsó partján, Dedersdorfi megyét 10 falut, és 2 jószágot foglal magában.

Würfelwiese, Prè de Déz vagy is Sorsmező, kies mező nem messze Baden vsától Helvetiában, nevezetes az itt ki ásatott kő koczkákról, mellyek itt készen különbféle mélységben nagy sokaságban találtnak a földalatt. Régenten eredeteket nem tudván közönséges hitelt nyert e' rege, hogy azon talált kőcoczkák a' föld alatt más növények gyanánt nőttek volna; de most már mesterség által szült eredetek világoságra hatott, tudniillik: Baden vsa körül fekvő híres ferdők már a' Romai idejében nagyon látogatottak ezen világvivóktól, melly végre számos vendégfogadók emeltetvén, hogy a' ferdő vendégeknek némelly multságok lenne, különbféle koczkajátékok találtattak fel, mellyek később különbféle viszontagságok által a' földbetemetettek. A' koczka játékok

keletét a' Romaiaknál többi között az is bizonyítja, hogy bizonyos eset végett Samos Görög szigetből mindennemű koczkákat ki tiltották légyen.

Wurmsee, Wurmsee, vagy is Stahrenbergi tó Bajor orsz. ban Isar ker. Münchentől 5 órányira, igen szép és gyönyörűséges tájékban; hossza 5, szélessége 1 1/2 óra, egész nagysága 1 1/3 □ mfd, legnagyobb mélysége pedig 10 öl. Külömbféle halakban, mint: csukában, sügérben, galoczában a' t. gazdag. Kifolyik belőle Wurm vize.

Württembergi királyság, régenten Herczs. volt Németbirt. ban, a' Sváb ker. ben, és ész. alsó Palatinatussal, ny. Badeni Márk Grófs. gal és Ortenau vidékkel, délről pedig és kel. ről különbféle kis Sváb birtokokkal volt határos; 1803 választó Fejedelmi ranggal diszesített, később tudniillik 1806-ban az elényesztett Rajnai szövetség felállításával megnagyobbítottván Kirs. ra emeltetett, melly méltóságát a' mostani Német szövetségben is fenntartja, és annak egyik a' főbb tagjai közül. Mostani határai: ész. Baden és Würzburg, kel. ről Bajor orsz. délről Bajor orsz. Bodeni tó, és Baden, és nyug. is Baden N. Herczs. Az. É. Sz. 47° 40' egész 49° 40' és a' K. H. 26° 50' egész 28° ig terjed; és a' felső Dunától, Neckar, Enz, Nagold, Kocher, Jaxt főktől, és a' Sváb Alp és fekete erdő hegységektől hasítottik. Régi birtokai ezek voltak: Württembergi Herczs. Hausen és Welzheim urad. és

a' Limpurgi Grófs. része; ezekhez 1803-ban: Elwan-
 gen Fejeda. Zwiefalten ur-
 rad.nak, a' hajdani Német
 bir.béli vsok: Weil, Eszlin-
 gen, Heilbronn, HaH, Gmünd,
 Giengen, Reutlingen, Roth-
 weil; 1806-ban a' Pozsnyi
 békekötés alkalmával, a'
 hajdani Austriai birtoko-
 kat: Donaustaedte, Ehin-
 gen, Munderkingen, Ried-
 lingen, Saulgau, az alsó és
 felső Hohenbergi Grófs. Nel-
 lenburgi Land Grófságot,
 és az Altorf urad.mat, a'
 Bondorfi Grófs. mely 1802-
 ben a' Malta Rend német
 Fő Priorjának adatott volt;
 1806-ban más külömbféle
 egyesülések által nevezé-
 sen Badeni N. Herczs.től
 a' következő birtokkal na-
 gyobbította tart.nyait, a'
 hajdani Német bir.béli Bi-
 berach vsal, Kotzenberg és
 a' Bajor orsz.hoz tartozott
 volt Wiesensteig urad.kál,
 az egykori Austriai Wald-
 see vsal, Kapfenberg és
 Alschausen (kivéven ezen
 tolsóból Achberg és Ho-
 enberg uradalmakat) Né-
 met Rendhez tartozó Com-
 mendákkal, 's Wiblingen
 pátsággal; ezeken kívül
 yert fő just a' Hohenlohe
 erczegi birtokok felett,
 kivéven azokat, mellyek
 a' Bajor orsz.ban vannak) Gun-
 eldingen és Neufra Fürsten-
 ergi uradalmak felett;
 hurn és Taxis Hercz.nak
 melly birtokai felett, az
 raniai Weingarten, és a'
 Dietrichsteini Neu-Ravens-
 burg nevű uradalmak fe-
 tt, a' Truchses-Waldbur-
 Herczeg és Gróf' birtoki
 lett, és a' Salm-Reifer-
 heidi Herczs.nak Jaxt fő-
 k bal partján fekvő Kra-
 heimi része felett; Kö-

nigség - Aulendorf Grófs.
 Gróf Aspremont-Lindeni
 Baidt, a' Windischgrätzi
 Eglofs, a' Waldbott-Bassen-
 heimi Heggbach, a' Tör-
 ring-Gronsfeldi Gutenzell,
 a' Quadti Isny, a' Metter-
 nich Ochsenhausen, a'
 Warthenbergi Roth, a'
 Sternbergi Schussenried, a'
 Plettenbergi Mietingen és
 Sulmingen, a' Schászbergi
 Tannheim uradalmak fe-
 lett, hasonlóképen a' tulaj-
 donkép nem a' Kir.hoz tar-
 tozó Limpurg urad.nak ré-
 sze, és több eddig való Né-
 met Vitéz rendnek helysé-
 gi és tartományi felett; to-
 vábbá 1809-től ólta legna-
 gyobb részét az egykori
 Német Vitéz-Rendhez tar-
 tozó Mergentheimi Herczs.
 nek, 1810-től pedig a' Ba-
 jor és Württembergi Kirá-
 lyok között Május 18-án
 kötött egyezesnél fogva az
 eddig Bajor országi (előbb
 Birodalmi) Ulm vsát, a'
 Dietrichstein Herczegi Neu-
 Ravensburg nevű uradal-
 mat, a' Leutkirch nevű
 Törvényszéket a' hasonló
 nevű vskával együtt, és
 a' következő vsokat:
 Geislingen, Göfingen, Tett-
 nang, Ravensburg, Buch-
 horn, Creisheim általjában
 62600 lak. — Ezen Kirs. mos-
 tan mintegy 224 □ mfdön
 1300000 kath. luth. ref.
 egyesült atyafi, Waldeni
 és Zsidó lakosokat számít.
 A' földje részént nagyon
 hegyes, mert nyug.ra esik
 a' fekete erdőnek (Schwarz-
 wald) kel.re a' durva Alp-
 nak része a' Dunának bal
 partján nyulik el, mind a'
 kettő magas erdőkkel fed-
 ve 's nagyobb részént al-
 kalmatlan a' szántásvetés-
 re, ész-ra rónább, hegyek-

kel változó, jó gabona 's bor termő földeket foglal. Duna fő főja, melly Illert magába veszi, 's Neckar melly Enz, Kocher, és Jaxt mellék főjival Rajnába szakad. A' tavak között nevezetesebb a' Bodámi és Federi tavak. Az égally sokkal durvább a' fekete erdő és Alp bércein, de kellemetesebb az ész. meleg részeken. — Termései: gabona, gyümölcs, bor, fa bővségben, len, kender; nagy barom tartás, vad; sok érczek kiváltképen vas, kevesebb ezüst és réz, kőszén, porcellánföld, számos érczes források. — Lakosai mindenféle fabrikákat nagy szorgalommal űznek nevezetesen gyolcs szövésre nézve, azonkívül készítenek cserép és porcellán edényeket, tobákat, hamuzsirt, fenyőkormot, keményítőt, vas, és ezüst portékákat, tükröt, fa órákat 's t. ef. Fabrikatunok és természeti növények bőségben hordatnak ki, kivált Neckar és Dunán lévő hajózása által. — Ország-lás' módja az 1805-ben történt Státusoknak eltörülése után határozatlan monarchia. Jövedelmei 8 mil. for. a' Státus' adossága 25 mill. becsültetnek. A' katonasága 20000-et tézen. — Az 1810-ki felosztása szerint két fő vsi vannak: Stuttgart és Ludwigsburg, és 12 kerületei: t. i. Stuttgardi, Ludwigsburgi, Heilbronn, Oehringi, Elwangi, Schorndorfi, Urachi, Ehingi, Altdorfi, Rothweili, Calwi, és Rothenburgi ker. De az új 1810-ben költ királyi rendelés szerint, ezen 12 ország bi-

róságból vagy is osztályokból áll: 1 Rothenburg, 2 alsó Neckar, 3 Jaxt, 4 Kocher, 5 Rems és Fils, 6 Alp, 7 Enz, 8 felső Neckar, 9 Schwarzwald, 10 közép Neckar, 11 Bodeni tó és 12 Donau.

Württemberg, hegyen épült vár a' Würtembergi Rothenburg orsz. bíróságban 1/2 órányira Stuttgarttól Neckar fónál mellytől a' Würtembergi Kirs. neveztetett, most csak dűledéki szemléltetnek; a' mellette fekvő falu Rothebergnek neveztetik a' gyönyörű veres bortól, melly vidékében terem.

Würzburg, egykor Püspökség a' Frankoniai ker. mely nyug. Fuldával Reineck és Wertheim Grófságokkal 's Mainz birokokkal, délről a' Német Rendnek tart. nyával, és az Ansbachi Mark Grófs. gal, kel. ről Bambergával, nyug. ról pedig a' Hennebergi birtokokkal határos volt. 1806-tól őrta nagy Herczs. lett a' Rajnai szövetségben, mellynek déli részén Würtemberg és Baden, nyug. ra a' Frankfurter N. Herczs. ész. ra a' Hennebergi Grófs. kel. re pedig Bajor orsz. fekszik. 140 □ mfdön 345000 l. számlál. Hegyei közt nevezetesebbek: nyug. felé Spessart és Odenwald, ész. felé Rhön bércei, ész. kel. felé a' nyúlhegyek (Haszberge) és dél felé egy ága a' Steigerwaldnak. Folyóji: Main, melly ezen tart. t majd a' közepén hasítja, a' Frankoniai Saale, és Tauber. — Részei mostan az egykori Bambergi és Würzburgi Herczs. gek, a' hajdani biró dalmi vs Schweinfurt,

Gochsheim, és Senefeld faluk és a vidékében fekvő Máltai Rend' birtoki. — Ezen igen termékeny tart. gabonán kívül gyümölcsöt, kendert, és jeles bort is hoz, derék ló, szarvasmarha, és juh tenyésztéssel, nagy lúd tartással; érczek közül salétrommal, szép homok kövekkel, gipszszel, palakövel, kőszenekkel, és agyaggal bővelkedik, de sava szűken vagyon. Fabr. csekélyek. Lak. többyre kath. vannak mindazáltal refor. és Zsidók is. — 1806 évtől fogva Ferdinánd volt Toskánai Hercz.hez tartozott, 's 2800000 for. jövedelmet hajtott. Státus' adósága 4 mill for. 's katonasága 2500 embert tett; 1813-ban Octoberben elhagyván Napoleont Németország részére hajolt 's 1814-ben Bajor orsz.hoz csatoltatott. Fő vsa

Braburg, Herzipolis, (49° 9' 6" É. Sz. 27° 35' 15" K. l.) Main főnak mind a' két partjain, 'mellyeket egy szép híd egymással sziveköt Lukhelye volt a' nagy Hercz.nek, most még az Igazgatónak és Püspöknek. Szép de igen szűken épült. Épületei közt nevezetesebb a' Nagy Herczagok új palotája, a' Sz. János' colleg. temploma, a' íres Julius-Hospitál, mellyen 400 személy tápláltak. Házainak száma 2000-e a' lak. pedig 21400-ra ecsültetik. Vagyon itten liniko-technikai intézet, 'Mekhanikai tudományok 's mesterségek javítására írekedő társaság, rajzoló iskolával a' mester legények és inasok számára, 's ol innep és vasárnapokon

oktatást nyerne; Gynnasium, a' természetiek' jeles gyűjteménye; barom orvos iskola, azonkívül posztó, bőr, tükör, kalap, olvasó, és lakir fabrikák. A' vs előttt egy dombon áll a' Marien, vagy Fraunenburg nevű erős várfejevertárral és pompás templommal. Ezen dombnak azon oldalán, melly Leistenének nevezetik, terem a' legnevezetesebb Leisteni bor; az ellenében fekvő Stein hegyen pedig a' kedves Steini bor. 1813-ban Octob. 26-án kapitulált az itt lévő Francz. őrsereg, 's által adta ezen vs-t az Ostromló Austriai és Bajor seregeknek.

Wüste-Waltersdorf, falu alsó Silesiában Sweidnitzi ker. 1100 l. takácsággal és fejéritőkkel.

Wytegra, l. Wytegra.

Wukovár, (ó) szép mvs és főhelye a' Slavonia Szerem Várm. Vukónak Dunába való folyásánál, (az É. Sz. 45° 21' és K. H. 36° 42' alatt) lak. kath. és ó-hitűek, azoknak 2374, ezeknek pedig 1670 a' számok, 16 evang. 12 ref. és 16 Zsidókkal. Sok kereskedőkkel és mesteremberekkel. Hajdan megvala erősítve, mellynek most csekély nyomai szemléltetnek. A' hozzá tartozó vidékével együtt Elcs Grófnak familiájához tartozik. Pléb. temp. Sz. Ferencz Szerzetesek klast. 's a' pósta váltással; az ellenben fekvő parton van.

Wukovár, (új) mvs Vármegye házával 730 kath. lak. és selyem fabr. Eszékhez 5, Péterváradhoz pedig 13 pósta mfd.

Wulichow, kerítetlen va Ga.

licziának Lemberg ker. ben. **Wuller**, Wullen, kis vs Angliának ész. csúcscsán Nordhumberland Grófs. ban.

Wullersdorf, mvs Austriában Ens alatt lévő részében, Mannhardsberg alatt fekvő negyedben, uradalmi kastéllyal pléb. és 153 h. kal.

Wulli, vagy **Fuli**, orsz. közép Senegambiában közép Afrikában Gambia fónál, dombos, de igen termékeny 's jól művelt tart. nem csak elegendő gabonát és hüvelyes veteményeket, hanem dohányt, indigót és pamutot is szolgáltat. Legnagyobb része a' lakosinak Mansa nevű Fejedelmekkel együtt pogányok, a' többiek pedig Muhamedánok. Találtak ezen orsz. ban sok gummi és kalebassfák.

Wulu Wulo, l. Foulpoint.

Wunschelberg, l. Wünschelburg.

Wunsiedel, **Wonsiedel**, vs Bajor orsz. Main keg. Röslau fónál 325 ház. és 1600 lak. nagy gyapjú és lenszövő műhelyekkel, timsós kunyhóval, vas bányákkal és kőmészkővel, mész és márvány fejtéssel szomszédságában; vagyon derék szántóföldje, szegekkel és vas portékákkal kereskedik. Ez és Redwitz között van a' Sándor' ferdője (Alexandersbad).

Wunsdorf, (52° 25' 4" É. Sz. 27° 4' 30" K. H.) vs a' Calenbergi Herczegs. ben. Süd és Caspane vizek között. 251 ház. 1600 lak. 's luth. Kiszaszonyok' nevelő intézetével.

Wupper, l. Wipper.

Wurgah, elég nagy és népes vs Wadraag nevű Algieri tart. ban Biledulgeridben.

Wurm, fő Bajor orsz. Isar ker. melly Würm tóból ered és

Dachau mellett. Ampebe szakad. — Egy hason nevű fő vagyon Westfáliában is, melly Achen mellett elfolyván, Roerbe ömlik.

Wurmannsquick, mvs Bajor orsz. ban alsó Duna ker. 400 l.

Wurmsee, l. Würmsee.

Wursten, **Wursterland**, a' volt Bremeri Herczs. nek kerülete Weser fónál, mely Worthenektől vagy azon domboktól neveztetett el, mellyekre a' tenger áradáskor emberek és állatok költöztek, míg a' tartomány a' víztől borított, azért neveztettek a' Friesektől származott lakosi már a' közép világban Worthsatuteknek. 1717. és 1720. eszt. kben nagy károkat okozott ezen ország darabban a' tengeráradás. Most Hannoverai Királysághoz tartozik.

Wurzach, (47° 45' 55" É. Sz. 27° 35' 25" K. H.) Waldburg. Wurzachi Herczs. nek vsa a' Würtembergi Boden tónak országbíróóságában Aitrach fónál. 1060 lak. és egykori Apátza. klastrommal.

Wurzbach, Reusz-Lobensteini Herczeg faluja Szász orsz. nak Voigtländi ker. nagy harisnya kötő műhelyekkel és 2 vashámorokkal.

Wurzen, (51° 22' 2" É. Sz. 30° 22' 39" K. H.) vs Szász orsz. nak Lipsia ker. b. Mulde fónál, mellyen által itten rév vagyon, 381 ház. 2000 lak. káptalan templ. és 2 más templ. kal, osholával; lakja a' Meiszeni Püspök igazgatójának, vannak nagy harisnya kötő műhelyei, gyölcis szövése, festései és fehérítője. Sere a' legjobbak közzé számláltatik Saxoniában.

Wusterhausen an der Dosse, vs Brandenburgi közép Mark-

ban Ruppini ker. ben, egy szigeten az 1779-től ólta kivájt Dosseben, 352 ház. és 2020 lak. posztó és gyölcs szövással. Lásd Königs-Wusterhausen.

Vustrow, vs a' Lüneburgi Herczs. ben Jetze és Dumme öszvefolyásoknál, 1 várral.

Nu-tschang-fu, Wul-hang, Huquang Chinaí tart. nak fő vsa, Yantsekiang fónál egy révvel, gyűlöhelye minden Chinaí kereskedőknek; ezen folyó itten sokszor két mfdnyire borítottatik a' kereskedő hajóktól. Készítnek itten bambusz-papírost.

Wutzkow, nemes falu hátulsó Pomerániának Wendi ker. ben, 1 királyi póstaházzal.

Wybor, kis vs Orosz Pleszkow Helytartóságban.

Wye, folyó Wales Herczs. ben Angliában, mely Montgomery Grófs. ban ered 's Severnbe szakad. — Más ezen nevű folyó vagyon Derby Grófságban.

Wyk, helys: a' Dániai Föhr szigeten, kikötővel.

Wyk, l. Beverwyk.

Wyker - Meer, így neveztetik egy része a' tengernek Beverwyk mellett Hollandiában. Találtatnak benne számos 's szembetűnő nagyságú tekenős békák.

Wyk-to-Durstede, vs Utrechti tart. ban Rajna vizénél, hol

ez Lechtől elválasztatik, 1480 lakosokkal.

Wym, folyó Orosz Wologdai Helytartóságban.

Wymondham, vs Angliai Norfolk Grófságban.

Wyssowa, falu Galicziában Jaslói ker. ben, pléb. val és Cs. kir. határvámmal a' Magyar országi határon.

Wyszograd, vs a' Varsói volt Plock oszt. most új Lengy. orsz. b Visztula fónál, 1000 l.

Wytegra, ker. béli vs Orosz Oloncz Helyts. ban Wytegra fónak Onega tóba való szakadásánál, 98 ház. 1900 l. számlál; 2 templ. Vannak itt rakodó házak, melyekbe tétetnek azon portékák, melyek Wolgából a' Schesknán felhoznak; ezenkívül 2 vitorlaváson és abrosz fábr. és 2 derék gyertya öntő műhely. Kikötője és hajóépítő helye is jó. Lakosí Petersburgba való hajózással és kereskedéssel foglalatoskodnak. — A' hason nevű ker. ben találtatik 2 vashuta és egy gyölcs fábr. A' lenvetés itt igen szokásba jött.

Wytschäte, vs Eggyesült Belgium orsz. ban a' volt Lys francz. oszt. ban 2500 lak.

Wytschegda, folyó Orosz Wologdai Helytartóságban.

Wyszyna, l. Höhe.

X.

Xabea, (38° 58' É. Sz. 16° 56' K. H.) vs Spanyol orsz. Valencia tart. 4000 lak. kal.

Xacca, Xiacca, Sacca, vs Sici-liának déli partján Val di Mazarában, régi erősített

várral.

Xadraque, Jadraque, kis kerítetlen, elég jól épült helység Spanyol orsz. Guadalaxara tartományban.

Xagka, kis tengeröböl nyu-

- goti Indiai Cuba szigetnek déli részén, mely Francziáktól nagy kikötőnek neveztetik, mert benne egyike a' legszebb Amerikai réveknek vagyon. Közepében fekszik egy sziget, mellyen fris ivó vizet találni.
- Xaintes**, l. Saintes.
- Xaintogne**, l. Saintogne.
- Xalama**, magas hegyeségek Spanyol orsz. Leon Kir. Estremadurának határinál, melyből Agueda fő ered.
- Xalapa**, (19° 30' 8" É. Sz. 99° 15' Ny. Sz. Páristól) kis elég jól épült vs Spanyol északi Amerikában Mexicoi Törvényszékben Tlascala tart. egy hegynél, melyben a' Spanyol flottának megérkezése után minden 2 esztendőben nagy vásár tartatott az egész új Spanyol országért.
- Xalisco**, tartomány Spanyol északi Amerikában, Guadalaxarai törvényszékben, Corrientes fokkal, és gazdag új Compostella nevű várossal.
- Xalon**, fő Spanyol Aragonia tart.ban, melly Saragossán felül Ebróba szakad.
- Xanto**, Xanthus, Scamander, kis főviz Asiában, Ida hegyén ered Natoliában, 's az Archipelagusba foly. Hajdan Caria dicsekedett vele.
- Xanten**, l. Sainten.
- Xarafnel**, vs Spanyol. Valencia tartom. 2000 lak.kal.
- Xarayes**, nagy tó Spanyol Rio de la-Plata Vice Királyságban (17°—22° D. Sz.) Paraguay fő hosszában 110 mfd hosszú és 40 széles, melly vizét a' de los Chiquitos nevű tart.hól 's azon hegyekről, mellyeken Paraguaynak forrása vannak, Novembertől Februariusig lefolyó eső vizekből nyeri, a' si-
- kérsége miatt nem igen hajózható; egész nyárban száraz és mocsár plántákkal bönöve vagyon. — Ezen tótól neveztetik a' Xarayes nevű számos vad nemzet, melly D. Sz. 15° és 16° között az úgy nevezett Amazonok tart.ban lakik, 's gazdag arany's ezüst bányákkal bír.
- Xarnovitzza**, fő Dalmatiának Peglizza tart.ban.
- Xativa**, l. S. Felipe.
- Xavier**, vár Spanyol Navarra tart. melytől elneveztetett az 1552-ben megholt Indusok térítője Xaver Ferencz.
- Xaviéra**, helység Aragoniában Spanyol országban Galego főnek partján.
- Xenil**, fő Spanyol orsz. mely Granada tart.ban ered, és Guadalquivirba szakad.
- Xenoxua**, Xenorva, kis vs Macedoniában.
- Xerez**, (38° 13' É. Sz. 11° 30' K. H.) kis vs Spanyol. Estremadura tart.ban Ardita főnél 6000 lak. Vidékében derék marha tartás vagyon, úgy hogy eszt.ként legalább 50000 darab a' szomszéd városokba elhajtathatik.
- Xerez de la Frontera**, vs Guadalete főnél Spanyol orsz. Sevilla tart. Puerto de Santa Maria's szomszédságában. Nagy és jól épült, a' nemeségtől gyakran látogattatik, 1500 h. 8000 lak. számlál. Az útszáji és házai szépek, az utólsók között nevezetes az Alcazar vagy Mauri palota. Találtatik itten egy hazafiúi iskola, továbbá posztó, gyolcs, és pántlika fabr. A' vs körül jó bor terem, melly Angliába és nyugoti Indiába elhordatik. Ennek egyik neme édes a' másik keserű és gyomorerősítő. A' legmelegebb tar.

tományokban is elál. Itten neveltetnek a' legszebb lovak egész Spanyol orsz. ban. Nem messze inuét vagy on azon hely, hol Roderich az utólsó és szerencsétlen Gothusok' Királya 712-ben Maurok által megöletett, kik ezáltal Spanyol orsz. ba könnyebben törtek. Mint-hogy ezen vs környéke igen termékeny, annyira míveltetik, hogy egy darabja sem hagyatik hasztalanúl, és az utak is olly szűken készítették, hogy alig mehet el rajta két kocsi egymás mellett, ezen utak esős időkben valóságos pocsolyák, melyekben szekér, ló, és ember vesztét lelheti. Az oktalan lakosi, a' helyett, hogy ezeket kitöltenék, fegyveres embereket fizetésért állítanak az út mellé, hogy a' szántóföldekre való kitérést meggátolják. És ez az az út, melly Madridból Cadixba vezet.

Xerez de Guadiana, határ vs Spanyol ország és Portugália között Guadiana fónál, Andalusia tartományban.

Xerica, (39° 55' É. Sz. 16° 10' K. H.) kis vs Spanyol orsz. Valencia tartom. 3800 lak.

Xertigny, vs Francz. orsz. ban Wasgau oszt. 2530 lak. kal.

Xheneumont, vs Francz. orsz. Ourthe oszt. 2920 lak. . .

Xibaros, Indiai népség Spanyol déli Amerikában.

Xicoco, l. Sikoko.

Xicona, vs hegyek között Spanyol orsz. Valencia tart. ban felette fekszik egy kastély, mely a' szoros útát

oltalmazhatja.

Xiospol, falu Gallicziában Zamoski ker. nem messze Taneffótól, egyes. görög pléb.

Xiti, kis vs Zakonia tart. Morea fél szigetben a' hason nevű foknál.

Xiloca, Xiloa, fő Aragoniában, melly Catalajudnál Xalonba szakad.

Xilocastro, kis vs Clarenzai Herczs. ben Morea fél szig. ben, Golfo di Lepantotól 3 mfdnyire dél felé.

Ximena, nagy helység Spanyol orsz. Granada tart. ban egy sziklás hegyen. Lakja egy Püspöknek, vannak gazdag só forrási, ágyú és golyóbis öntő műhelyei.

Ximeno, egyik tartomány a' Capp Pontusban

Ximo, Saikof, Kjusju, tart. Nipon szigetnek déli részén, mellytől egy keskeny tengerzúg által választatik; 48 német mfd hosszú, 40—50 széles, czinre nézve igen gazdag, melly olly fehér, mint az ezüst. Itt vagy on a' Nangasaki nevű vs.

Xinga, Maranhonnak mellék folyója Brasiliában.

Xixona, Gejona, (38° 46' É. Sz. 16° 16' K. H.) vs Spanyol Valencia Kirs. 4400 l. és kastéllyal; derék bor és gyümölcs termezéssel.

Xolo, l. Suluh.

Xucar, nagy fő Spanyol orsz. ban, melly új Castiliában ered, 's a' Valenciái tenger öbölbe szakad.

Xuppanie, falu Slavonfiában, Pétervárad Generalátban, Száva vizénél, egy pléb. v. 2 templ. mal, 91 ház. kir. só és harminczad hivatallal.

Y.

Y (het) vagy a' széles víz, tengeröböl, melly Hollandiában Zuyd tengerből Amsterdam mellett mégyen, 's ezt északi és déli Hollandiára osztja; az ő siker torka Pampusznak hivatik; Beverwyk mellett formálja a' Wyki tengert, (Wikermeer), közösülésben vagyon a' Harlemi tengerrel.

Yalong-Kiang, Yang-tse-Kiangnak mellék folyója Chinában, mellynek hossza 150 német mfdet téssen.

Ya-Lu, fő Koreában, melly az északi magas hegységben ered, és a' sárga tengerbe szakad.

Yameos, Indiai népség Spanyol déli Amerikában.

Yamon, helys. Perunak Luya tart. déli Amerikában, sok dohányt, csokoládé babot és orleant termeszt.

Yan, mellék folyója Yang-tse-Kiangnak Chinában, 90 mértföld a' hossza.

Yang-tse-Kiang, vagy a' kék folyó, második fő fő Chinában, mellynek forrasi a' Tibeti bérczeknek északi részére, nem messze a' Cobi nevű pusztaságtól tétetnek az É. Sz. 34° és a' D. Sz. 107° alatt. D' Anville' mappája szerint először dél keleti, azután déli irányban Tibeten és Sifanon keresztül folyván mintegy 100 német mfdnyi folyása után Junnan tart.hoz ér, mellynek határúl szolgál, itt veszi fel Yolong Kiang folyót, innen hasítja Setschuent tartományt észak-keleti irány-

ban, 's azután délre Hou-Quang tartomány felé fordulván, a' nagy Tong-ting-hu tavat éri, erre északra lévő ív forma hajlásában más nagy Po-gang-hu nevű tóhoz ér, 's Kiang-nan tartományt nedvesítvén, Nanking mellett elfoly, 's így 400 német mfdnyi folyása után majd 15 mfdnyi széles torkolatján által a' Chinai tengerbe szakad, hol Tsongmin sziget fekszik. Útjában számos kisebb folyókat felvészen.

Yang-tscheu, vs Kiang-man Chinai tart. 200 lak. és só rakodó helyyel.

Yard, Angol hosszú-mérték' neme, melly egy réfet ér. A' Bécsi mérték szerint 2 láb, 10 hüvelyk, 6 linea. Mint lábmérték egy \square Yard Bécsi mértékben 5 lábot és 113 \square hüvelyket téssen.

Yarmouth, vs Angliai Norfolk Grófs. ban Yare torkolatjánál, rendben épült, 4 fő és 150 mellék útszákkal, 15000 lak. és kikötővel, melybe még is a' nagyobb hajók nem mehetnek, de a' kisebbek igen alkalmas állást nyernek. Nevezetesebb épületei ezek: a' Sz. Miklós' temploma, a' Játékszín, a' Fischer-Hospitál és a' fenyiték-ház 's a' t. Partjain igen sikeres a' hering és skomber halászat, a' köszén kereskedése is igen eleven; ide jönnek közönségesen Sept. 21-kén a' Hollandiai heringhalászok. Vagyon itt jeles tengeri ferdő.

Yarmouth

Wright, (50° 46' 15" É. Sz.)
kis vs és kikötő Wight ne-
vű angol szigetben.

Yrum, vs angol York Grófs.
ban Tees folyónál.

Yvari, folyó Spanyol déli
Amerikában.

Ysa, Lancerota Canári szig-
etnek kerülete, melyben
1730-ban egy tűzokádó dü-
hőde kirohant, melynek
hamva annyira megjavított-
ta a' körülfekvő vidéket,
hogy szőlőt benne ültetni
kezdének. Főhelye Rubicon.

Yathamier, v. **Twightwier**, és
Myamier, Mohakokkal atya-
fi Indiánok' ága Amerikáb.

Yca, (38° 33' É. Sz. 15° 53'
K. H.) vs Spanyol Murcia
tart. 8000 lak.kal.

Yeddo, vs Nipon Japani szig.
ben Tongawa főnak mind
a' két partjain egy azon ne-
vű siker tenger- öbölnek
szomszédságában, egyike
az 5 szabad Császári keres-
kedő vsoknak, legnagyobb
's legszebb vsa ezen tart.
nak, Kubonak lakhelye, ki
a' Császári palotában lakik,
mely a' vstól víz árkok és
faluk által különöztetik, 's
a' mint mondják 5 mfd a'
kerülete. A' korona örökös
palotája ettől megint más
árkok, faluk, kapuk, és
bástyák által választatik.
A' külső fellegrvárban, mely
igen nagy, derék házok van-
nak, melyek az országló
Herczegnek, a' birodalmi
Tanácsosokhoz és más mun-
kát vivő emberekhez tar-
toznak. Minden útszáiban
a' vsnak van egy kapu, mely
éjszakára bezáratik, tüztől
bátorságos rakodó házzal.
Kikötője nem elég mély,
azért a' hajókat nem lehet
nagyon megterhelni, és ha
erősen meg vannak terhel-
ve, egy mfdnyire a' vstól

EÜR. LEX. V. DAR

le kell rakodniok. A' lako-
sok' száma egy milliomra
mondatik menni, kik között
vannak sok művészek és ké-
zi mester emberek.

Yell v. Zell, Main szigete u-
tán legnagyobb Schetlandi
sziget, 20 mfd hossza, és
12 szél. 2000 lak. Nagy szá-
mú öbölkék; melyeket a'
lak. Voes'nek neveznek, da-
rabosítják partjait, Benn
bérczes, de közbe-közbe jó
juh legelőji vannak. A'
partnál mívelik valamen-
nyire a' szántóföldet.

Yemen, l. Jemen.

Yenne, kis vs Ain Franc; oszt.
ban ném messze a' Rhoné
tól 2000 lak.

Yen-ping, szép vs a' Chinai
Fo-tkien tart.ban,

Yen-tschou-fu, nagy népes ke-
reskedési vs a' Chinai Schau-
ton tart.ban.

Yeovil, helység Sommerset
Angol Grófs:ban Ivel folyó
mellett, kesztyű fabrik. és
sokadalmi kereskedéssel.

Ypes, Ypes, kis vs Spanyol
új Castilia tartományban,
Ocanna kerületben.

Yerma, kis vs Fessan ország-
ban ész. Afrikában.

Yeu, l. Dieu.

Yezd v. Yasd, jeles kereskedő
és fábrica vs nyugot Per-
siai Farsistan tart.ban. A'
lakosok igen üzik a' mester-
ségeket 's külömbféle fabr.
és szembetűnő kereskedést,
kivált selyemmel és gya-
pottal. A' környék körös
körüly egy részint nem igen
termékeny magában, de
legnagyobb szorgalommal
míveltetik, és legjobb ga-
bonát terem Persiában.

Ygorotes, független vad nép-
ség Luzon Philippina szige-
ten, egészen meztelen jár-
nak, jó vadászok, és a' Ta-
galóknak enni való vadjai-

kat riskásáért adják.
Ygualada, kis vs Spanyol Catalonia tartom.ban Naya folyó mellett.
Yguos, vs Maritza főnek Runoslibe folyásánál.
Ylst, Friesül Drilst, vs Friesland tartom.ban Belgiom orsz.ban 1140 lak. kik hajó építést üznek.
Yncas, l. Inas.
Yonne, tó Francia országban Chateau-Chinon mellett ered Nievre oszt.ban. Nedvesíti Corbignyt, Clamecyt, hol hajókázható kezd lenni, Auxerre, Joigny, Sens főkat felveszi Eure Serin, Armançon és Vanne főkkal, és 27 mfdnyi futása után Montereau - Faut - Yonne mellett Seine és Marne oszt.ban a' Seinebe omol; egy mester-folyó öszveköti a' Yonnét Loire főval. Ezen fótól vette nevét a' Francia —
Yonne osztály Yonne, Vanne, Armençon, Sevay, Voisin, 's a' t. folyók mellett fekszik, magában foglalja a' hajdan Bourgognehez tartozó Auxerrois vidéket, és ezen kívül még egy részét Champagnének, főképpen Senonais tartom.kát. Térsége 135 □ mfd 326000 lak. Termékeny gabonával, kenderrel, főzelékkal, gyümölcselel, borral, fával, barommal, enni való vadakkal, halakkal 's t. ef. 5 kerületekben, mellyek Auxerre, Sens, Joigny, Tonnere, és Avalon 34 kantont és 484 községet foglal, fő vsa Auxerre.
York, Grófság Angliában ész. ról Durham és Westmoreland, kel.ről a' német tenger, nyug. Westmoreland és Lancaster, délről Chester, Derby, Nottingham és Lin-

coln Grófságok. Nagysága 211 □ mfd, 49 vsal, 563 Eklezsiával, 168439 házzal, és 858890 lak. az ész. nyugoti és nyugoti részei bércezek kies változásokkal. Középső része ész.ról délfelé a' legtermékenyebb tartományi közé tartozik Angliának. Egy része a' déli és délkeleti tart.nak mo csáros. A' tengerpart kivéven a' déli tájéket, kopasz és pusztaságos sárrétekekkel és terméketlen dombokkal. Földe általában derekasan nedvítettik. Legnagyobb az Angol Grófságok között 3 következő részekre osztatik: West-Riding, North-Riding és East-Riding. Fő városa

York, Eboracum, (53° 57' 45" É. Sz. 16° 33' 54" K. H.) A' közönséges kifejezés szerint északi Angliának első vsa, és másodikika az országnak, Ouse fő mellett, vannak 16000 lak. igen régi téresein épült, és gazdag familiáknak tartózkodó helye, ámbar igen kedvező legyen fekvése a' kereskedésre, mindazonáltal sem ezt sem a' fábrikákat nem üzi. A' Yorki Ersek második egész Angliában, és az ő fő temploma legnagyobb az Isten tiszteletére emeltetett épületek közt a' Világon. Gothusi ízlésben készült 525 láb. hossz. 110 széles, és 99 magas. Hajója, kivéven Sz. Péter templomáét Romában legnagyobbnak tartatik Európában, és 11 lábbal magassabb és 4 1/3 lábbal szélesebb Sz. Pál templománál Londonban. A' hozzá tartozó Káptalanház 8 szegletű 63. láb áltmérédje, boltos és semmi oszlop se tartja. Az itten oszt.ként tartatni

- szokott lovag játékok alkalmatosságot adnak a' leg nagyobb öszvetódulásra.
- York**, (43° 45' É. Sz.) fő vs felső Canadában ész. Amerikában Ontario tó mellett egy tágas kikötővel, széke a' Kormányzásoknak, Helytartónak, a' törvényt adó Tanácsnak, a' tartományi gyülekezetnek és Törvényhelynek; még nintszen egészen felépítve.
- York**, Grófság ész. Amerikai Massachusett szövetséges tart.ban Main vidékében a' tenger mellett 29000 lak. kal, gazdag fával, barommal, és halakkal; fő vsa —
- York**, 3000 lakos. a' hasonló nevű folyó mellett fekszik, melynek torkolatjánál meg lehetős kikötő hely vagyion.
- York**, Grófság Pensylvania szövetséges tart.ban ész. Amerikában a' Susquehannah mellett 76 □ mfd nagys. 38000 lak. a' fő vs York v. Yorktown.
- Yorkfort**, Angol szállítvány Hayes szigeten Labrador mellett.
- York-sziget**, sziget új Britannia északában Australiában 10 mfd hosz. róna kellemetes tart.ban, magas erdőkkel fedetik, gazdag nádmezben, betelben, yamban, magószban, bananásban, kokoszdióban, kenyér gyümölcsben, plantanákban a' t. A'világos-sárga-rézek szürke és jól formált lakosoknak házaik a' tenger partnak hosszán építettek, melyek egymástól nem messze ligetek és kokosfák között fekszenek. Alkalmatos parittyázók és csónakjaik igen tisztán vannak csinálva.
- York sziget**, I. Eimeo.
- Yorktown**, fő vs York Grófs.
- ban Pensylvaniában 500 h. Akademiával, sok kézi mestereberekkel és fábrikákkal. Lásd Little-Yorkot is.
- Youngfall**, (51° 52' E. Sz. 9° 18' K. H.) kereskedő vs Mounster Irelandi tart.ban Cork Grófs.ban 830 ház. 5100 lak. és révparrtal a' hason nevű öböl mellett, melyben itten Blackwater vize omol. Ki kötője bátorságos, és van köfállal bévont partja, és erőssége. Lakosai gabonával való kereskedést, és fazekasságot üznek. Mondatik hogy ezen tájékban kezdetett a' krumpli termesztés.
- Ypern**, Ipretum, (50° 51' 10'' E. Sz. 20° 32' 49'' K. H.) régi erős vs Flandriában az Yperle fő mellett 15000 lak. vannak vászon és gyapjú fabr. és üz kereskedést, mely Böisingen mesterséges folyó által Nieuportba, Ostendebé és Brüggebe nagyon könnyebbítettik. Az itteni országos vásárok közül a' Böijthavi a' legnagyobb. Itten vólt Cornelius Jansenius Püspök 1638 évig, kitől a' Jansenisták kölcsönözök vala neveket.
- Yps**, I. Ips.
- Yrodover**, vs Ille és Velaine Francia oszt.ban 2090 lak.
- Ysenburg**, I. Isenburg.
- Ysendic**, kis erősség Flandriában.
- Yssel**, folyó Belgyiom orsz. ban, vizét Vrenswyk és Utrecht között a' Rajnai csatornából veszi, és Ysselmonde ellenében a' Maasba folyik; Gouwe vizét Goudánál, és a' Vilset, melly Schonn hoven és Haasdrecht között foly, magába veszi.
- Ysselmonde**, kis, a' Maastól, Meerwetól és Yseltől formáltatott sziget, déli Belgyiom országban a' hason

nevű faluval, mely 1070 l. és jeles várt tart magában. *Yssel torkolatok*, francia osztály volt, melyet formált a' hajdani Hollandiai most Belgy. Geldria tart. ehhez 1810. December óta egy része Berg nagy Herczegs. nek Bertheim Hercz. ségnek egy részével kapcsolódott.

Ysselstein, kis vs és kastély dél Belgiom orsz. ban Yssel eredetéhez közel 2530 lak.

Yssengeaux, vs és kerületi fő hely francz. felső Loire oszt. nak egy patak mellett, 849 ház. és 6250 lak. kik barommal kereskednek.

Yssodun, l. Issoudun.

Yssoire, l. Issoire.

Ystadt, Oejestadt, kis csinos tengeri vs délkeleti szegletében Schonen és Malmöhus Svéd tartom. nak a' kel. tenger mellett van kikötője, mely nem rég megújított 486 ház. és 3020 lak. kik szembetűnő kereskedést űznek, és 18 tulajdon hajóval birnak. Itten van az általmenetel Német orsz. ba kiváltképpen Lübeckbe és Stralsundba.

Ytata, vidék a' Chili Törvényték ker. ben Spanyol déli Amerikában Coulemon fő vssal.

Yualn, fő Korea félszigeten, mely annak északi részében ered.

Yucatan, nagy fél sziget és tartomány a' Mexicoi Törvénytékben Mexico ker. ben, melynek északában a' Champeche öböl délfele pedig a' Honduras öböl van, 300 mfd köre a' Cordillerasnak alacson ága keresztül vágja; a' partoknál alacson és vannak több főji és öblei, ú. m. a' Hannoveri öböl. Éghajlatja igen meleg, ezen félsziget bővelke-

dik gabonával, nádmézzel, kassióval, szasszafrásszal, kenyér gyümölcsfákkal, hajó építésre való fával, kiváltképpen Campeche fával mézzel, viasszal 's a' t. Az Indianusok vagy is az eredeti lakosi ezen tart. nak Maya nyelven beszélnek, és résztint függetlenek. Fő vsa Merida de Yucatan.

Yuenatl v. Nutka, sziget az Angol birtokokban a' Nutka szorulat mellett ész. Amerikában Santa Cruz de Nutka v. Puerto de San Lorenzo v. Friendlycove révpartal.

Yuhagen, l. Jukagiren.

Yuli, l. Wulli.

Yumba v. *Yomba*, Loanganak adót fizető parti tartomány alsó Guineában déli Afrikában Combi fő mellett, mely torkolatjánál a' Mayumbai öblöt formálja. Erdős tartományka gazdag fában 's vadakban. A' gyümölcs több mint a' gabona. Lakosai rá termelt vadászok, fő vsa

Yumba v. *Mayumba*, a' tenger mellett fekszik Delta forma szigeten, melyet Banana parti fő formál, van meglehetősen jó kikötő torka és egy híres Fetische vagy is Mokssiója.

Yun-ho v. *Yun-lean*, v. királyi mesterséges folyó, legnevezetesebb a' számtalan sok mesterséges fók közül Chinában, mely Cantontól Pekingig 300 óráig terjed, és legnagyobb részére négy szegű kövekkel van behúzza.

Yun-nau, *Yun-nau-fou*, lásd Junnan.

Yung-ping-fu, vs Petscheli Chinai tart. ban, közel a' tengerhez, kereskedik papprossal és czínnel.

Yupura; Caqueta nagy fő déli Amerikában, mely a' Maranhonba szakad.

Yverdon, l. Iverdon.

Yvetot, (46° 47' 15" É. Sz. 24° 18' 33" K. H.) vs és kerületi főhely a' Francia alsó Seine oszt. ban 9800 lak. gyapjú materia és más fábr. kereskedik.

Yvicza, Ebusus, l. Ibiza.

Yvre, vs Sarth. Francz. oszt. ban 2000 lak.

Ywuronhehok, v. S. Agoston öble, Madagaskar szigeten Barbetok és Swéh között. Baba k. Királysághoz tartozik és az Angol országai kelet Indiába hajókázóktól gyakran látogatatik.

Z.

Zaan, folyó a' vólt Zuydersee francia oszt. ban, most Belgyiom országban, mely az Y-ba szakad.

Zaandam, Zaandredam, (52° 28' E. Sz. 22° 25' K. H.) helység Belgyiom orsz. ban nem messze Amsterdamtól a' Zaan torkolatjánál, keleti és nyug. Zaandamra osztatik, és mind a' kettőben 10000 lak. A' többnyire fa házak zöldek és különös móddal bémázolva, és csaknem mindenik vízzel van körülvéve. Mindenik a' két részeletek közül bir tulajdon Tanácsházzal, reform. luth. 's mennóniták külön templ. kal, mellyek közül az új templom magát megkülönbözteti. A' lak. között találatnak gazdag kereskedők, de mind a' kereskedés mind a' mesterségek szembenőül megcsökkentek. Máskor Zaandam egyedül 37 hajókat küldött hal fogdosás végett Grönlandiába, most egyet sem. A' kötél gyártó műhelyek, mellyek valaha a' legjobb hajó kötél és vitorla munkákat nyújtották, romlásban vannak; úgy az olaj-színlet-tímár-cser,

zúzókölyü-tobák-plajbász-és csiga-por malmok is; és a' 2300 szélmalma, mellyek egykor Zaandban és körületeszámláltak 700-ig; tehetlenségben vannak. A' hajdan jeles hajó építés csaknem egészen elmúlt; a' fűrészmalmok halgatnak, és csak a' papiros malmok, mellyek közül néhányak igen finom, nagy és erős papirost készítenek, maradtak még az előbbi fényben. A' halzsír, enyv, és keményítő fábrikák, a' darakáca malmok és öntő műhelyek valamint a' gabonával való kereskedés még most is mindég nyomosók. Nevezetes Zaandam azon itteni tartózkodásáról I. Péter Csász. nak a' ki 1696. Michailow Péter név alatt egy esztendeig hajóslegény ruhában tanulta a' hajó építés mesterséget; még most is mutatják a' rosz kunyhót, melyben a' nagy ember dolgozott, és a' faágyat a' hol aludt.

Zaanen, helység ugyanottan 3370 lak. kal.

Zaap, Zapy, mvs Cseh orsz. ban Kaurzim ker. ben széllyel dült kastélya a' papi-

ros malmokkal és filiális templommal.

Zaara, l. Sahara.

Zab, folyó Kurdistániában, melly itten ered, és Mosul Basaságban a' Tigrisbe ömlik.

Zab, Zaba, kis tart. melly Saharaban Tell hércz háta megett fekszik, azon nevű folyó vízzel, és egyebet nem terem, mint Egyiptomi szilyát. Constantine Algieri tart.hoz tartozik. Fő helye Biskara.

Zabucha, l. Asow.

Zabelstein, l. Zavelstein.

Zabelstein, vs szélyel omlott kastéllyal Würzburg Nagy Herczsegségben.

Zabenstaedt, hely Mansfeld Hercz. ben, holott jeles olvasztó huta találtatik. Egyszer mind nevezetes ezen hely az elhíresedett 3. tő gödrökne nézve. Ezen lyukak kis tavakhoz hasonlók és a' legnagyobbnak 400 lépés köre. Kettő a' legnagyobbak közül a' föld alatt egymással öszve vannak kapcsolva, erőssen folynak ki, és az úgy nevezett tó-patakot formálják, melly két malmot hajt. Vizek sós mint a' Seeburg melléki sós tóban. Mivel télben gőzlög, és soha meg nem fagy, innen gyanítják, hogy ezen likak a' tengerrel öszveöt-tetésben vannak. 1772. Decemberben a' legnagyobb likban hirtelen a' víz forrani kezdett, mintha föld alatti tüztől mozgattatna, és 24 óráig folyt. Arra kissébb buzgása alatt 12 óráig némelly vereses agyagértől színeltetett; utoljára ismét csendes és tiszta lett.

Zabergau, azon tájék nevezetik így a' Würtembergi

Kirs. ban, melly Zaber fő körül fekszik holott ez Lauffen mellett a' Neckarba ömlik. Itt vannak Bonningen vs és más helyek.

Zabern, l. Elsasszabern,

Zabin, vska Minsk Orosz Helytartóságban,

Zablutow, uradalom és vs Galicziában Zalescyk ker. ben a' Pruth folyó mellett Kattol. plébániával.

Zabno, disztelen vs Tarnow ker. ben Galiczia orsz. ban Dunajetz fő mellett tulajdon pléb. val.

Zabola, Zabel, mvs Erdélyb. Háromszék-Orbai Székben, azon nevű víz mellett. F. U. G. Mikes és több Ns fam. Lak. Székely örkatonák 's Magyarok, Oláhok, kath. kápolnával, és ref. 's óhitű plébániával egy vásárral, Brasótól 11 óra.

Zabra, Spanyol hajó 60—70 tonnájú.

Zabrzeg, falu Austriai Slezia-ban Tescheni ker. ben van kath. helybeli káplánsága és templ. kath. iskolája, őrlő - és deszkát metsző malma 164 ház. 840 lak. kik Sléziai-Lengyel ajakúak.

Zabulon, Sebulon, 1) Israel egyik nemzetségének földje Júdaéban, keletre Genesareti tóig (Math. 4, 13.) északra Nephtali földéig, (Jós. 19, 24.) délre Isachár földéig, Tábor hegy határáig (Jos. 19, 22.) nyug. ra a' közép tengerig; Margeláig (Jos. 19: 10.) terjedett. 2) vs alsó Gallilaea és Ptolemais határain.

Zacatecas, v. új Galiczia tartomány új Spanyol orsz. ban északi Amerikában Guadalaxara ker. b. Guadalaxara, Culiacan, új Biskaya, és Mexico tartomány között; 3355 □ mfd nagys. 153300

- lak. félette termékeny, fő vsa
- Zacatecas**, (33° É. Sz. 103° 55' Ny. H. Páristól) 33000 lak. jeles arany és ezüst bányákkal, számos mesterségekkel és erős kereskedéssel.
- Zachan**, élelmes vska tulsó Pomeraniában Satzig ker. ben nem messze a' réteken folyó Ihnától 121 h. és 620 lak.kal.
- Zacken**, kis ragadó folyó Slezsiában az Oriás bérczben támad és Hausberg mellett a' Boberbe omol, gazdag szép pisztrangokkal.
- Zackenfall**, 2142 láb magaságú hegy a' Slésiai Oriás bérczben Schreibershau falu szomszédságában.
- Zacynchus**, l. Zahte.
- Zadaon**, Cadaon fő Portugalliában, melly az Algarbiai bérczben ered és Setuvalnál a' tengerbe ömlik.
- Zador**, Fok Candia szigeten, azon szeglet, melly a' kel. déli részssel öszve köti.
- Zähden**, Zehden, k. vs Tiszt-ség Brandenburg új Márkban a' Muglitz mellett ez előtt itt Cistercita Apáczák klastroma volt.
- Zähringen**, falu Baden Nagy Herczs. ben Treisam ker. ben szélyel dült kastélyal melytől az 1218 eltörlött Zähring Herczegek nevetetvették volt.
- Zänki Indianusok**, Indiai nép ész. Amerikában.
- Zaffe Ibrahim**, az az Abraham törzsöke így nevezik magokat néhány lakosi Madagascar szigetnek; úgy látszik hogy ők csemetéik a' tengeri rablóknak és Zsidóknak, mert ők Mahomedet nem esmerik Prófétának vagy Szentnek hanem esupán csak Noét Abrahamat, Mozeset, és Davidot; tartják a' körülmélettetést, gyermekeiknek csupa Zsidó neveket adnak, üllik a' Szombatot, és Religióbéli innepi pompájik főképpen az állatok feláldozásából álnak. Lakják a' tölek Nossi-Ibrahinnak neveztetett szigetet (az Europaiktól S. Maria szigetének hivatik) Madagaskar kel. oldalán és az ellenében fekvő partot mellyben ők mint későbbi maradókok megtelepedtek. Barna színűek, jeles maga. viseletűek és vendégszere-tők.
- Zaffe Kassinambu**, vagy **Kanambu**, nép Madagaskar szigeten, melly azt állítja hogy Meccából azért küldetett ide, hogy a' lakosokat megvilágosítja és mindenféle hasznos esmeretekben valamint a' Mahumed vallásában oktassa. Közel minnyájan gyermektanítók, Tanítómesterek az Arabiai nyelven, írók, és Írósmesterek, a' nép költők 's t. ef. Szívek barna valamin a' többi ugy nevezett Fejéreknek is ezen a' szigeten.
- Zaffe-Ramini**. az az nemzet-sége az Imina maradékinak Mahommed annyának; uralkodó nemzetség a' Fejérek között Madagaskar szigeten, azt állítják hogy az éppen most említett Iminától származtak, és következő klassisokra oszlanak: Rohandrian, Anakandrian és Ontsazi l. ezeket.
- Zafia**, fő az Asiai Török orsz. ban, melly a' Caspium tengerbe omol.
- Zafra**, helys. Estremadura Spanyol tart. ban Badajoz ker. ben 6000 l. és kastélyal, híres az itten készü-

- Ib** báránybőr kecsyükről mellyek ugy vannak készítve, hogy egy dióhéjba belé férnek.
- Zageri**, erős vs Caucasi Mingreliaáb. görög fő templ. Széke egy Püspöknek.
- Zagon**, falu a' Magyar országi parti tart. ban (Littoraléban) Winodol Kamara urad. ban 67 h. és 450 l.
- Zagora**, l. Sagari.
- Zagora vidék**, Horvát orsz. ban felsőre és alsóra osztatik.
- Zagorow**, vs Kalisch oszt. ban, új Lengyel Kirs.
- Zágráb**, l. Agram.
- Zágrós**, bércz Persiában, mely Taurusz hegyéről a' Wanton alól látszik kinyúlni; a' Tigrissel egyenlőleg megyen azután a' Schustertől kel. felé vonúl Lauristanba és Tarsistanba lép egy darabig a' Persiai tengeröbölnek hosszában terjed és utoljára Gomronon túl a' tengerbe el vész.
- Zagwon**, l. Zawan.
- Zagyva**, fő Magyar orsz. ban Heves Várm. ben, a' Mátra hegyből ered és Szolnoknál a' Tiszába szakad.
- Zahara**, vs erős kastélyal, minden oldalról meredek kő szálon Andalusiában Spanyol orsz. ban közel Granadához a' hol Guadalette fő ered 15 mfdnyire Sevilától kel. délfelé.
- Zahna**, k. vs Wittemberg Herczs. 230 h. 1000 l. és Superintendenséggel.
- Zahnküste**, vagy is *Fogpartok*, l. Elfenbein Küste, Elefánt csont part.
- Záhno**, kis vs tulsó Pomeraniában a' Wendeni ker. ben Chollen hegyén túl,
- Zahorowitz**, falu Cseh orsz. ban Hradisch ker. ben 93 h. 730 l. két savanyú forrásal mellyek a' Selter viz tulajdonságát birják.
- Zaid**, l. Said.
- Zaimberg**, l. Fahrnleuten.
- Zaino**, határ fő Algierben Tunis felé.
- Zaire**, v. *Barbela*, egyetlen fő fő alsó Guineában melly kétségkívül déli Afrikának belsőjéből foly.
- Zaire**, fő vs és kir. lak. Ngojo Kirs. ban alsó Guineában, 2 mfd a' hasonnevű főtől mintegy 10 mfd ennek torkolatjától vannak 7800 h. vagy inkább kunyhói.
- Zaisenhausen**, Zeisenhausen, helys. Würtemberg orsz. ban 330 l. és egy kedvesen elintézett és nagyon látogattatni szokott savanyú kúttal.
- Zahlikow**, vs a' volt Lublin oszt. ban most Lengyel orsz. ban.
- Zakolani patak**, patak Cseh orsz. ban Kladnonál ered, kel. felé foly két nevetlen patakokat felveszen és Kráupnál a' Moldauba szakad. Nevét Zakolany falutól vette Rakonitz ker. ben.
- Zakonia**, l. Braccia di Maina.
- Zakrocyn**, vs az előbbi Plock oszt. ban új Lengyel Kirs. 1² mfd a' Bugnak a' Weichselbe torkolatjától. 61 h. új hajókázást.
- Zaláta**, magyar falu Baranya Várm. Siklósi jár. ban. Vaiszlótól 2 óra, mellynek filiája, 30 kath. és 380 ref. lak. F. U. Hercz. Battyány. Kápolna pusztájában különbözőféle régiségek találtak.
- Zalathna**, Auropolis, klein Schlatten, (46° 5' 54" É. Sz. 40° 53' K. H.) hires kir. bánya vs Erdély Fejed. ban, Károly-Fejérvárától 5 óra, Ompoly vize mellett.

lak. Magy. Ném. és Oláhok, kath. ref. és nem egyg. görögök, tulajdon templ., arany és kényeső bányái jelések, Bányászi tisztséggel.

Zaleszczyk, (48° 43' É. Sz. 43° 25' 50" K. H.) urad. és vs Tarnopol Orosz Helyt. s. ban a' Dniester bal partján kath. templ. luth. imádságos házzal, posta váltattal, fő oskolával 360 h. és 5420 honnyilak. Van egy közsálon görög klast. kelemetes kinézéssel. Szemba tünőül üzi a' kereskedést és fontos kézművei vannak.

Zaleszczi ki kerület, ker. kel. Galiciában kel. ről Orosz bir. nak és a' Chozymi vidékkel határos. Tarnopol ker. tel a' legtermékenyebb Galiciában. Minden gabona terem itten kivált a' törökbúza bőven. Csak nem egyyedül itt terem az ánis azután sárga és görög dinnye, valamint a' spárga is. Dohány termesztése és baromtartása igen szembetűnő; gabonával való kereskedés részint Lembergbe részint Drohobiczban üzetik.

Zalokica, falu Sambori ker. ben Galiciában mellynek azomszédságában vas bányák vannak görög pléb. val Bisztrica fő mellett.

Zalosse, urad. és 2 részletekből álló vs (ó és új Zalosse) melly Szeret fő által osztatik fel, Galiciában Zloczowi ker. ben kastélyal Sz. Ágoston szerzetebeli klastrommal. kath. és görög egyesült templomokkal.

Zaluska, (fazekas) falu Hont Várm. Rjma-Szombathoz 2 1/2 óra. F. U. több nemes uraság. Lak. kath. Vagyon

savanyú vize.

Zamoroos, Zamarowce, meszsze terjedő tót falu Magy. orsz. ban Trencsin Várm. ben a' mező művelésről és egy savanyú kútról esméretes.

Zamarte, l. Jacobsdorf.

Zambanga, ker. alsó Benguelában déli Afrikában.

Zambalek, lakosi egy. hasonnevű tart. nak Luzon Philippini szigeten. Itten van Subee kikötő, melly egy a' legbátorságosabbak közül a' szigeten.

Zambese, Kuama, Zuama, igen szembetűnő fő fő Sofala parton déli Afrikában Afrika belsőjéből ered a' Nagy lánczbercz. ben. Mangania, Suabo, Cheraira és a' t. folyásokat veszen magába és több mint 120 geogr. mfdnyi útja után Afrika kel. partján a' hol ész. határját formálja a' kel. Kafferlandnak 4 nagy torkolatok által, melyek Luaboel, Luabo, Zuama, és Quilimane és mellyek több földcsúcsokat és szigeteket formálnak, Mozambik tenger karba Madagaskar szigetnek ellenében szakad.

Zambos, l. Sambos.

Zambre v. Marawi, nagy tó déli Afrika belsőjében, melly legnagyobb egész Afrikában mondják, hogy 70 mfd hosszú; szigetekkel telyes és sós vize lenne. A' tart. pedig körös körül, hogy nagyon termékeny volna.

Zambrona, fok tulsó Calabriában Nápoly orsz. ban S. Eufemia öbölnél.

Zamobor, mvs Zágráb Várm. Kulpa fón innen lévő járásban F. U. Báro Kulmer. Lak. mind kath. számok 1739 mégyen. A' pléb. templ. kij

vül birnak eggyel. Sz. Ferencz szerzetesi is; vagyon nemzeti iskolája 's veres-réz hámorja. Határját Gradra fő nedvitti, és több malmokat hajt. Zágrábtól 3 óra.

Zamemisl, vs a' volt Warschaui Posen oszt.ban, most Posen N. Herczs.ben.

Zamora, Senticca, tart. Leon Spanyol országi tart.ban a' Duero mellett 74000 l. fő vsa :

Zamora, a' Duero mellett, mellyen szép híd vezet keresztül termékeny környékben meglehetősen nagy és jól megerősített vs. Széke egy Püspöknek; vannak gyapjú, bőr, és kalap fabr.

Zamose, urad. az előbbi Warschaui Lublin oszt.ban most Lengyel orsz.ban, melly Zamosky szerzbjéül Zamoski Ordinat urad.nak neveztetik, és mellyhez 12 vsok és 230 faluk tartoznak.

Zamosc, (50° 42' 50" É. Sz. 40° 45' 10" K. H.) vs jeles várral Lublin oszt.ban, mellyben póstaváltat, kat. Lyceum, Gymnasium, köz könyvtár és fő oskola, 3 kl. 841 h. 6550 honnyi l. és egy Lengyel könyvnyomtató műhely vagyon. Zamosc 1813 Novemb. 22-kén alku szerént az Orosz Cs. seregeknek által adatott.

Zampara, l. Sudan.

Zande, l. Messina.

Zangarat, Zacarat, Zagari, nagy halas fő Natoliában Asiában ész. felé foly és a' fekete tengerbe szakad.

Zanghi, fő Erivan Persiai tart.ban, melly Gigaguni tóból ered és Arasse főba ömlik.

Zanguebar, Sanghebar, Sanguebar, Zanzibar Afrika kel. partjának ész. része szoro-

sabb értelemben, Koavo fótól elterjed a' 9° D. Sz. tól a' 4° É. Sz.ig Magadachon fón túl 200 geogr. mfd az Indiai tenger hosszán. Éghajlatja meleg és egyrézszint egészségtelen. Földe a' partnak hosszán többnyire mocsáros és erdős, belsőjében bérczes. A' part sok kösziklával, fővénytorlásokkal és szigetkékkel megvan rakva mellyek a' hozzá férést nehezitik. A' tart. számos fóktól nedvittetik u. m: a' Falsótól, Mombassától, Quilimanzitól, Lamától, Magadachotól 's a' t. Ezen parti környék általjában igen miveletlen. Belyebb található aranyat és más külömbféle ásványokat. Földe felette termékeny, kiváltképpen darakásában kaffer-magban, déli gyümölcsökben, 's a' t. Nőnek itten több nemei is a' pálmafának, fában bősége van. A' számos szelíd állatok, szarvasmarhákból és juhokból állanak; tartanak itten tevéket is; mindenféle vadakban, vadállatokban főképp elefántokban, halakban 's a' t. gazdag. Legnagyobb részét lakosainak teszik az Arabsok fekete barna maradéki kik romlott avabsúl beszélnek és Mahumet 'vallását tartják. A' Kafferok mint eredeti lakosok belsőjébe vonultak a' hola' Gallaerek vad csordái is lakoznak. Egy része ezen parti tájéknak bizonyos tekintetben a' Portugallok uradalma alatt áll, a' többi Arabs eredetű Fejedelmek és Elsőrök alatt. Eggyes tart.nyai a' mennyire ezen Parti tájék esméretes ezek: Quilota ország,

S. Raphael tart. nya Manfia, Zanzibar, és Pemba szigetek, Mombassa Kirs. Quilife tart. Melinde orsz. Lanio és Pate szigetek, az Abagnerek tart. nya, Jubo Kirs. Bravan tart. és Magadascho Kirs.

Zamhaga, darab föld Saharában déli Maroccoban Itten van a' rabszolgákkal való kereskedésnek ész. kezdete.

Zanko, magyar falu Szala Várm. Tapolczai jár. ban F. U. Hercz. Tapolczától 2 óra.

Zannone, egy a' Ponti szigetek közül Nápolyban Terra di Lavorohoz tartozik földalatti tűz által támadott, kietlen vízforsás nélkül, Ponza északi csücsán fekszik.

Zanow, vs tulsó Pomerániában Schlaw ker. ben 104 h. 760 l. serfözetelekkel és pálinka főző házakkal.

Zante, régente Zacynthus egy a' 7 Joniai szigetek közül csak egy 4 mfdnyi szélességű csatornya által választatik el. 7 mfd hozs. 4—5 szél. és tart. 80000 embert kik egy vsban és 45 falukban laknak. Levegője nagyon egészségtelen. A sziget bérczes, kősziklás és mindenütt nyomdokjt mutatja a' földalatti tűznek, de felette kellemetes és gazdag borban, mellyből esztendönként 10000 tonna termesztetik azután apró szőlővel, mellyből esztendönként 9—10 millió font nyertetik. Gabona nem termesztetik elegendő bőségben. Földi szurok azonban bőven van, valamint olajfa is mellyek esztendönként 2000 hordó olajt adnak, de az itatra való vízben és fában szükségét szenved.

Semmi vad sincs, sem levélő és kecskéken kívül semmi barom. Aratás idejekor 4—5000 l. mennek Moreába és munkálkodások jutalmával 3—4 hónapra gabonát hoznak haza. A' sziget gyakor földindulásnak van kitéve. Lak. többnyire görög vallásúak, de vannak kath. és Zsidók is azoknak van egy Püspök-jök ki a' Cephaloniai püspök alatt van. Fő helye és egyetlen vsa ezen szigetnek.

Zante, ész. részében a' tenger mellett egy hegynak tövénél 1200 l. hegyi erősséggel bátorságos révparttal és 2 ragadó nyavalyákat próbáló házakkal (Quarantain) a' házok gyakor földindulás miatt csak egy emeletűek. A' vs fő kereskedési helye a' szigetnek; innen sok idegen kereskedők találatnak itten és olyanok a' kik más nemzetektől jöttekide a' kereskedésre ügyelés végett.

Zanzhausen, kis vashuta máv Brandenburg új Márkban Landsberg ker. ben.

Zanzibar, (60° D. Sz.) fő sziget Zanguebar partjánál dél Afrikában.

Zapuntella, l. Melada.

Zara, Gréfs. Dalmátiában a' körülfekvő k. szigetekkel, mellyekkel együtt alig tart 25000 l. Melencze birta 1409 óta 1801 Austriához lépett 1805 Olasz orsz. hoz, 1810 az Illiriai tart. nyokhoz vissza tért. Egészségtelen levegője Nyárban közönségesen rossz féle hidegleléseket szül a' sok szegény és nyomorúlt emberek között kik legnagyobb részre Morlakok. Környéke jól ki van művelve. Fő vsa

Zára, Jádora, (44° 2' 25" E. Sz. 30° 40' 17" K. H.) keskeny föld nyelven, melly mély gödör általa' száraztól elmetstetett, de még is avval egy vonó hid által össze köttetik. Ugliano és Pasma szigetek egy csatornát formálnak itten. A' vsnak van itt egy igen jó tágas és bátoraságos kikötője, fellegvára, mintegy 7000 l. Széke egy Érseknek a' kinek Érseki temploma pompás épület, ezen kívül vannak még itten sok más templ. 8 klast. és 2 Seminariumok. Tovább észre vélt érdemlenek itten, a' száraz és tengeri fegyveresház az ország kapuja, a' Loge (hely) az urak piacza a' Sz. Mihály kaszárnya's t. ef. Nevezetes a' Római víz árkolat és a' régi emlék jelek. Ezen vs szükségét szenved ivó vízben, folyó víz itten éppen nincs, de vannak több első víz kútjai mellyek között háromnak víz tartója mindössze egy földalatti épületben van és a' melly minden utazótól mint egy remek munkája az építésmesteraégnek ezen részben még érdemli a' látást. Nevezetes e' vs Hazánk történetiben. A' Francia örzőseleg Zará, 6-kán Decemhernek 1813 alkuszserént az Austriai csoportoknak által adta.

Zaracha, k. vs Clarenza Herzs. ben Moreában.

Zaragoza, l. Saragossa,

Zaránd Vármegye, Zarander Gesp. Comitatus Zarandinnensis, Erdélyben, Hunyad és al. Fejér Vármk. s Magyar orsz. nevezetesen Arad Várm. között, mellyhez is tartozott résznyire

Zaránd várral egygyütt. Nagysága 15 1/4 □ mfd hosszabb mint széles. Fekvése alacson, de azonban hegyes. Jelesebb hegyei Strimba, Vulkárii, Krovásch, Gaina, Morna, Magura, és Karatchuli. Legnevezetesebb vize a' fejer Körös, melly Hunyad Várm. ben ered, Magyar orsz. ba foly, és Sebes's fekete Körössel egyesülte után Tizába szakad. Levegője e' Várm. nek keményebb mint Hunyadnak. E' Várm. nek leg főbb termése az ércz; mezeivetési és kerti gyümölcskevesek; azért lakosi leginkább marha tartásból, és arany, ezüst bányászásból élnek, némelylek aranyt is mosnak Körös vizéből. 1778-ban számláltatak 6056 adózó familiák, kik közzöl 7306 lélek Oláh volt, a' többi Magyar; legtöbbsnyire itt az 6-hitűség uralkodik 1761-ben számláltak 84 pléb. és 119 pápok) a' többi ref. és kath. E' Várm. 4 járásokra osztatik 1) Brádi 20; 2) Körös Bányai 26. 3) Halmágyi 33. 4) Ribiczei 16. helységekkel.

Zaránd, mvs Arad Várm. ben Simandhoz 1 3/4 óra, P. U. G. Fekete, lak. leginkább Oláhok kath. és 6-hitűek. Az uraságnak sef. és pálnika házával, 2 vadas kerlyével, jeles vásárral, jó hátárral. A' mellette lévő Csiger vize mellett egy régi vár maradéki láttatnak.

Zarautz, halász hely Guipuzcoa Spanyol tart. ban 117 ház.

Zarend, Serend, (32° 10' E. Sz. 78° 45' K. H.) fő vs Sodschistan kel. Persiai tart. ban a' hasonnevű fő mellett széke egy Fejedelemségnek.

Zarewo-Kotschatsk, vs Kasan Orosz Helyts.ban 1070 h. és 3200 l.

Zario, hely egy k. kikötő torokkal Malta szigeten.

Zarizyn, erősség Saratow Orosz Helyts.ban Zariza főnek a' Wolgába szakadtánál 300 h. és mintegy 1200 l. kik főképpen dinnye és ugorka természetből készíthető és valami kereskedésből élnek. A' környékben sok édes fa terem. Innét vette a' Zarizyni linea nevét, melly innen a' Donig terjed 60 Orosz mfd hossza és erős föld bástyában és 4 kis erősségekben vagy sánczokban áll. Az őrsereget a' Doni Kozákok tészik.

Zarjecz, tót falu Trencsin Várm.ben Magyar orsz.ban egy domb alatt Wag főnek jobb oldalán ványoló malmal és késkovács műhelyekkel.

Zarki, vs uj Lengyel Kirs. Kalisch oszt.ban 2280 l.

Zarmisegethusa, utóbb Ulpia Trajana, régi Sargetia vize mellett, Dáciának fővsa, királyi lakhelye volt; úgy tartatik, hogy ott volt hol most Várhely.

Zarnata, természettől és mesterségtől megerőssített vs Zakoniai tart.ban Moreában egy kellemetes dombon.

Zarnounitza, helys. Dalmáfiában Spalatro vshoz közel nem messze tőle láthatni még omlékít a' régi Epetium vsnak.

Zarnowitz, vs, tó mellett az előbbi Warschau Krakói oszt.ban most Orosz bir. től függő Lengyel Kirs.ban.

Zarskoje-Selo, felette pompás ékes kertekkel körül vett Cs. mulató kastély 3 1/2 mfd S. Petersburgtól, a'

honnan egy széles 1100 lámpásokkal ékeskedő kirakott út vezet ide. Ezen kastély formál regulátlan négyszegletet mellynek legnagyobb hosz. 700 szél. 400 ölet tészén. Fő épülete az udvari épületnek egy fél körével körül van véve és valóságos Cs. pompával építve. Különösen derék a' kastélyi kápolna, mellynek fedele 5 erős megaranyozott kúpkkal tündöklök. Belső része a' csudálatos pompát a' legfinomabb ízléssel párosítva mutatja. Egy szobának falai borostyán kövekkel másnak porcellánnal 's másnak fekete tere vannak kirakva, és Chínai figurákkal és arany ékességekkel fényessen kinnallérozva. A' kastély déli szárnyánál egy márvány oszlopos tornác sétáló helyül szolgál. A' kastélyi kert is gazdag látni méltóknban.

Zarzueta, kir. mulató kastély gyümölcsös és veteményes kertel Madridnál.

Zartan, vs Samariában, Jordán vizénél (Jos. 3. 16.) Bethschean és Jesreel mellett (III. Kir. 4. 12.)

Zaraitz, Lengyelül Zaricza falu Austriai Sleziaában Teschen ker.ben a' Herczegi Tescheni kamara jószágokhoz tartozik Wistula vize mellett van kath. temploma és iskolája, 260 h. 1410 lakosi kik Sleziai-Lengyel ajakúak.

Zaschau, falu Morva orsz.ban Prerau ker.ben Meserisch szabad örökségi urad.hoz tartozik újonnan állított pléb. 128 h. és 700 lak.

Zasko, falu Árva Várm. Kubini jár.b. Kubintól 2 óra. Árvai ur.hoz tartozik. Lak. elegyes.

- és híres len vásznat készí-
tenek.
- Zasmuk**, (Zasmuky) mvs Cseh orsz. ban Kaurzim ker. ben nagy kastélyal 161 h. Dékány templ. Szent Ferencz szerzetbeli klast. a' hasonnevű uradalomhoz tartozik mellynek birtokosa Gróf Sternberg.
- Zassa**, Szerecsen vs Dahome orsz. ban a' Rabzolga par-
ton Afrikában.
- Zastrup**, l. Sassendorf.
- Zatas**, közép szerű fő Portu-
galliában, melly Alente-
jo tart. ban ered nem mesz-
sze Elvastól és Estremadu-
ra tart. ban a' Tejoba öm-
lik.
- Zator**, urad. és vs Galiciá-
ban Mischlenitz ker. ben
Skawa fő mellett pleb. val
és kastélyal. Hajdan egy
független Herczsnek fő vsa
volt.
- Zauchi kerület**, Brandenburg
közép Márkban 28 $\frac{1}{3}$ □
mfd térséggel, 27930 l. Tre-
uenbrietzen vsal.
- Zaucht**, Sugdol, falu Morva
orsz. ban Prerau ker. ben Ku-
newald jószághoz tartozik
pleb. val evang. imádságos
házzal. 168 h. és 1030 l.
- Zauditz**, szép vska a' Silesiai
Jägerndorfi Fejeds. ben.
- Zavelstein**, Zabelstein, kis vs
Württembergi Schwarzwald
(fekete erdő) oszt. 300 l. és
egy kastélynak dűledéki-
vel.
- Zaratka**, Orosz helys. Szepes
Várm. Lőcsei jár. ban, Lő-
cséhez 4 $\frac{1}{2}$ óra. F. U. Má-
riásy uraság. Lak egyg.
görögök tulajdon pleb. ve-
res' réz bányával.
- Závod**, német helys. Tolna
Várm. ben Völgységi jár. ban
Högyészától délnek 1 $\frac{1}{2}$ óra
kies tájékban. F. U. Gróf
Aponyi. számlál 840 kath.
- 4 evang. és 7 Zsidó lak.
Vagyon tulajdon pleb. és
templ. Závod és Mucsin kö-
zött fekszik Papd, neveze-
tes bússú járó hely. — Zá-
vod nevű falu Pozsony
Várm. ben is találtatik kö-
zel Sz. Jánoshoz, 1130 kat.
és 17 Zsidó lak.
- Zawaja**, nagy tó Habessiniá-
ban Wad tart. ban, melly-
ből a' kis Marschi fő ered.
- Zawan**, Zagwan, k. roszszül
épült vs Tunis orsz. ban
Barbariában hegynek tö-
vénél, mellyben egy fő e-
red, felette szép tájékon
vannak jó színű és fejerű-
tő mühelyei és sok citro-
mot, narancsot és pistaczi-
át terem. Találtaknak még
szép maradéki is a' régisé-
geknek többi között egy
még egész Diana' templom.
- Zaya**, l. Zeya.
- Zayer**, szembetűnő fő Karnio-
liában Kismernen felyül e-
red és nem meszsze Gört-
schachtól a' Szávába sza-
kad.
- Zazenhausen**, falu Würtem-
bergi Rothenburg oszt. a'
hol 100 eszt. előtt a' föld
alatt egy római ferdő ta-
láltatott.
- Zbaraz**, vska Tarnopol O-
rosz Helyts. ban régi osko-
lával kath. pleb. val 2 Orosz
templ. gymnasiummal, le-
vél gyűjteménnyel. A' vs-
kán által van Ikwá főnak
menetele. Lak. erőssen ü-
zik a' disznó és szalonna ke-
reskedést.
- Zbirow**, (Zbiroh) mvs Cseh
orsz. ban Berauni ker. ben
124 h. közép szerű mező mi-
velettel sikeres vas hámo-
rokkal's kath. templ. mal.
- Zbonszyn**, l. Benczien.
- Zboro**, mvs Sáros Várm. Ma-
koviczi jár. ban Bartfától
1 óra. F. U. Gróf Aspre-

- mont és Szirmay. Számlál 2000 kath. lak. tulajdon pléb. és szentegyházzal. Látogatnak itt Makovicza várának düledéki; ispitályal és papíros malommal.
- Zborow**, urad. és vs Galiciában Zolczow ker. ben kath. és görög egyesült templ. mal póstaváltattal.
- Zborowiky**, nemes vs felső Silesiában Lublinitz ker. ben, pipa fabr. val.
- Zbuczyn**, falatlan vs új Lengyel Kirs. ban Lublin osz. ban.
- Zdechowics**, Paarsch Fejedelmi falu Chrudimi ker. ben Cseh orsz. ban pompás kastélyal, mulató és fáczán kertekkel, kath. templ.
- Zdunek**, Zdaunek, mvs Morva orsz. ban Hradisch ker. ben pléb. val kastélyal, 100 h. 600 l.
- Zduny**, vs a' Posen N. Hercz. ben 570 h. 4140 l. a' kik között 100 Zsidók, luth. gymnasiummal, posztó, vászon, kalap, és bőrfabr. val üz kereskedést.
- Zea**, vagy **Zia Ceos**, Török sziget az Archipelaguson van hora, selyme, figéje 's a' t. A' fő vs
- Zea**, egy meredek hegynek lejtőjén, holott a' házak lapos fedelekkal vannak egy más felibe építve, úgy hogy az egész felemelkedő lépcső formát mutat. Széke egy görög püspöknek, van bátorságos és jó kikötő toroka és kereskedik földi termésekkel: mint borral, selyemmel, kecskebőr materiákkal. 's t. ef.
- Zebeh**, fő Habessiniában, melly Enarea tart. ban ered ész. azút félkör darabot formál ezután ismét dél felé foly Dschindschiro országot által vágja és a' menyire tudjuk Mombazánál az Afrikai kel. parton a' tengerbe omol.
- Zeben**, l. Szeben. (kis)
- Zebid**, szemebetűnő vs Arabiában sok mecsetekkel és más köz épületekkel kastélyal és híres fő oskolával, melly Arabiának nagy részébe lelki tanítókat küld. Nagy termékeny völgyben termeszt egyiptomi szilvát, kubebet 's a' t. Ezen vs felette lehagyott fényéből miolta az Alafakai kikötő, melly néki a' hajókázásra szolgált használhatlanná vált.
- Zebra**k, l. Bettlern.
- Zebu**, egy a' közép Philipini szigetek közül 28 Fran. mfd hozz. és szél. gazdag gyapottal, toβάkkal, viaszszal, czibetpetmegekkel, enni való vadakkal 's a' t. A' fők arany port tartanak. Spanyol lak. kiknek számok 58000 fel megyen, szép szőr materiákat készítenek.
- Zecca**, jól ki mivel szép sziget nem messze Velenczétől vannak külömbféle szép templ. klast. palotáji. Kertjei.
- Zechine**, v. **Ruspo**, arany pénz. melly Florentiában és Genuában 4 for. 37 kr. Maltában 4 for. 13 kr. Romában 4 for. 32 kr. Sabaudiában és Piemontban 4 for. 36 kr. Velenczében 4 for. 38 kr. és Török orsz. ban Zerimahub v. Zindsjerli név alatt 2 for. 55 kr. ér a' Bécsi pénzbecs szerént.
- Zechlin**, helys. Priegnitzben Wittstocki ker. ben egy tó mellett 84 h. 570 l. kristály és üveg hutával.
- Zechar**, magas meredek, vasas és véres rezes bércz Algierben Barbariában.

Zeddam, falu a' Belgyiom országi felső Iszel tart. ban ref. templ. mal kath. Orátor. 1800 l. Szomszéd-ságban fekszik a' Padevort vadászház.

Zeeland, Seeland, tart. Belgyiom orsz. ban a' Schelde és Maas torkolatjok és a' német tenger között, ész. felé Hollandia, kel. felé Brabantia, délfelé Flandria és nyug. felé a' német tenger határozza. Az elő időben Grófs. volt, mellynek Hollandiával ugyan egy uralkodója volt és hasonló történetei. A' Zeelandi ország rendek állottak 7 személy viselőkből kik Middelburgban, hol a' Zeelandi számvetési kamara volt, gyűltek össze. — A' Törvénytörvényudvarai közök voltak Holland tartományaival. Térsege Vlieszingen környéket ide nem számítván, melly 1807 Francz. orsz. hoz lépett (innen ismét elvált és Belgyiom orsz. hoz tartozik) rá meg 18 88/100 □ mfdre, melyen (1796) 74050 ember élt az 1813-ki új történetek előtt a' Francia Schelde torkolati osztályt tette; most Zeeland nevű tart. Belgyiom orsz. ban.

Zehden, vs Brandenburgi új Márkban Königsberg ker. ben a' Möglitze mellett 121 h. és 950 l. kik baromtar-tást és halászatot üznek.

Zehdenick, vs Uckermarkban a' Havel mellett, melly itten hajókázhatóvá lesz az 1801 Maj. 27-kén történt gyuladás előtt voltak 274 h. 1600 l. Van vashuta mive, mellyben bombíkot, gránátokat, golyóbisokat mozsarokat, hobitzokat, nehéz mértékeket's a' t. ön-tenek. Luth. nemes szüz-

leányok, klast. egy Fejedelelem Aszszonnyal és 6 nemes kisaszszonyokkal; tovább hajó építése.

Zehen-Gerichte Bund, völgy Graubünden kant ban Haus-Gottes-Bund, Sargaus Grófság és Tyrolis között a' legkissebb a' három Bundok közül áll 7 udvari törvény székekből.

Ze-hol, vs a' tulajdonképpen való Mongolságban a' Chínai Császárnak közönséges tartozkodó helye; van pompás kastélya megmérhetetlen nagy kertje nenány pagodái és nagy számú nyomorult kunyhóji.

Zehra, kis fő a' hajdani Westfalia Kirs. ban, melly Hamme név alatt Book és Kleinow között támad és Meizkaunál a' volt Aller oszt. ban Enge név alatt az Elbébe ömlik.

Zehringen, l. Zähringen.

Zeil, (47° 52' 30" E. Sz. 27° 39' K. H.) vs Würzburg Nagy Hercs. ben a' Mainhoz közel 180 h. malomkő és köszörűkő bányákkal.

Zeil, hajdan nagyon látogattatott tengeri révpárt Babel Mandeb tengerzugnál Adel Kirs. partján a' kel. közép Afrikában; a' vs kicsiny de népes. Ez előtt szembetűnő kereskedést üzött, de 1517 a' Portugalloktól elfoglaltatott és pusztitott.

Zeilern, kő falaktól és tornyoktól védelmeztetett kastély, mvsal Austriában az Ens alatt felső Bécsi erdő fertályban Linztól Bécbe vezető út mellett.

Zeiselmaur, falu Austriában, az Ensen alól felső Bécsi erdő fertályban a' Dunának déli partjánál, pléb. val.

Zeisenhausen, l. Zeisenhausen.

sen.

Zeithayn, pléb. falu Szász országban Meiszen ker. ben az Elbe jobb partjánál.

Zeiton, Zituny, kis vs Janjah Török tart. ban a' hason nevű tenger öböl mellett 7000 l. tart sokadalmakat és kereskedik.

Zeitz, Ciza, vs Szász orsz. ban Laumburg-Zeitz megyében jobb partján a' fejér Elsternek 770 h. 7000 l. és Moritzburg kastélyal, mellyben a' hajdani Sachsen-Zeitz Hercz. ek lakoztak. Széke az országgi gyülekezeteknek, és egy káptalanak, a' Megyebeli templomokkal együtt vannak itten 3 szép templ. és Megye oskolák. Találhatni itten posztó, szőrmateria, bőr, érczomb, és viasz fejerítő művet.

Zeitz, közönségesen Klenizeitz mulató és vadász oskola Anhalt Bernburg Fejeds. ben.

Zela, l. Zileh.

Zela, vs Flandriában 7570 l.

Zelenshora. l. Nepomuk.

Zelchem, vs felső Yssel tart. ban Belgyiom orsz. b. 2 70 l.

Zelendwor, pompás kastély Warasd Várm. ben Warasdól 1 1/4 óra. Gróf Draskovics familiájé.

Zeliuka, fő Cseh orsz. ban Béchiniker. ben ered Wessela falu mellett és Sautitzon alól a' Szavában ömlik.

Zell, mvs Bajor orsz. ban Salzach ker. ben Zellertó mellett 89 h. kath. pléb. temp. tart. nyi törvényszékkal, csak 34 polgárokkal. Egy órányira van tőle Limberg hegy veres rézbányával.

Zellen der Bram vagy **Pramb**, mvs Bajor orsz. ban Salzach ker. ben kastélyal mintegy 130 h. és pléb. val.

MŪB. LEX. V. DAR.

Zell öder Ips, mvs Austriában az Ensen alól, fel. Bécsi erdő fertályban pléb. val 106 h. és sok vaskovácsokkal, a' kik a' többiközött finomszigonyokat készítenek, a' pisztrang fogdosásra.

Zell an der Saale, mvs Baváriában Main ker. ben 100 h. és több mint 500 l.

Zell über der Trasen, Tiztség Austriában Ensen alól a' Bécsi erdő fertályban pléb. val és 156 h.

Zell an der Ziller, mvs Bajor orsz. ban Inn ker. ben fő helye az egész Ziller völgynek, mellynek szomszédságában vannak a' Rohr és Heizenbergi arany bányák.

Zell, vs a' Badeni Nagy Hercz. ben Kinzig ker. ben Hammers patak mellett 1070 l.

Zell, nemes vs a' Badeni Nagy Hercz. ben Wiesen ker. ben 1020 l.

Zell, hajdan híres klastr. most Szász Kir. kamara jószág Meiszenben, Nossen mellett, holott a' régi Mark Grófok temető helyek Meiszenben láthatók. Közönségesen Altzell (Óczell) nek hivatik.

Zell, l. Maria Zell és Yell.

Zella, l. Blasienzella.

Zellenberg, k. vs és kastély csupa szőlő hegyek között a' Francz. felső Rajna oszt. ban.

Zellerbad, l. Liebenzell.

Zellerfeld, kerületi vs mindjárt Clansthal mellett, melly vstól csak a' Zellerpatak által választatik el; falatlan jól épült; van 1 temploma, 1 gymnasiuma 400 h. és 3000 l. kik bányászatból, huta munkából, polgári mesterségekből és csipke kőtésből szerzik é-

lelmeket. A' hajdani pénz-
házban jeles példamustra
gyűjtemény van letéye a'
bánya számára. A' vs körül
lévő hányászat azomban
régifényéből az újabb idők-
ben sokat vesztett.

Zellersee, l. Bodensee (Boden-
tó.)

Zellsdorf, másképp **Zeilsdorf**,
szállás Szász orsz. ban Leip-
zig ker. ben egy órányira
Bornától régenten mint vá-
lasztó fejedelmi ajándék
Lutherhez és az ő famíliá-
jához tartozott.

Zelting, egykor Coloniai Tiszt-
ség a' Mosel mellett nem
meszsze Bercassaltól derék
bort terem.

Zelwia, vs Grodno Orosz Helyt-
s. ban a' hason nevű fő mel-
lett esztendőnként egész
Augustus hónapban vásárt
tart, melly keresztény és
Zsidó kereskedőktől na-
gyon látogattatik.

Zembaek, l. Loangoek.

Zemindars, így neveztetnek
Hindostániában a' régi fe-
jedelmek csemetéik kiknek
a' Mogol győzedelmeske-
dők némely holtig való fi-
zetést hagytak mellyet mint
vasalloknak birniök kell.

Zemlin, l. Semlin.

Zempelburg, (53° 27' 12" É.
Sz. 35° 12' 10" K. H.) ne-
mes vs nyug. Pruszsziában
Sempelno vagy Zemplona
patak mellett 184 h. és 2390
l. kik között sok posztó és
cipő csinálók vannak.

Zemplén Vármegye, Zempleh-
ner Gespannschaft, Comi-
tatus Zemplinensis, Magy.
országna Tiszán innesső
kerületében, ész. ra Galli-
czia ország, kel. re Ungvár,
délre Szabolcs és Borsód
nyug. ra Abaúj és Sáros Várm.
között. az Ész. Sz. 47° 57'-
től 49° 22' 30''-ig, és a' K.

H. 32° 36'-től 40° 9'-ig ter-
jed. Nagysága 108 □ mfd.
Hossza 20, szélessége 3—5
mfd. Nevezetét vette Zem-
plén várától, Bodrogh vize
mellett. Fekvése kivált ész.
ra hegyes, délre szép sík
mezőséggel kedveskedik. —
Hegyei közt legnevezete-
sebb a' világ szerte esmé-
retes Tokai hegy, mely 7
mfdnyire Beszkéd hegyéig
külömbféle változásokkal
kiterjed: teteje kopasz, al-
lya, ama híres Hegyallya
legjobb szőlőkkel díszeske-
dik, ezek közt a' mézes-
malé, és meleg-oldali leg-
inkább híreltetik. Neveze-
tesebb hegyei tovább a' Kö-
vesdi, Helmeczi, Kriwos-
tyáni, Barkói, Varannoi,
Vihorláti, Dili; ezen Sinai
hegyhez hasonló hegyen
van az úgy neveztetett ten-
ger-szem. Következnek a'
Nasztasi, Beszkédi, Oblí-
ki, Remete, Maroláni, Sza-
lánczi, Dargói, Firkói,
Hrubói, Inoczaí, Imregi
hegyek, 's a' t. Vannak sok
berkei és ligetes helyei is.
Folyóvizei között neveze-
tesebbek: 1. Tisza, melly
Ungvár Várm. ből foly ál-
tal, e' Várm. ét Szabolcs-
tól elválasztja, Tokajnál híres
áltjárás van rajta, Szabolcs-
ba bécsap, és ismét Lucz-
nál visszatér, 's Borsód Vár-
nek tart. 2) Bodrogh, Zem-
plén fölött ered, a' Vrmét
áltfolja, 's Tokajnál Tiszá-
val egyesül. 3.) Sajó vize,
Borsód Várm. ből foly által,
mintegy mfdnyire határt
szab, Kesznyétennél Tiszá-
ba szakad. 4.) Hernád Káz-
mér Dorsánál foly e' Várm.
be, és mintegy 2 mfdnyire
azt Abauj és Borsód Vármk.
től elválasztja; Hidvégen
alól Sajóval egyesül. 5) La-

torcza, Beregh Várm. ben Munkács fölött eredvén, Ungvár Várm. ből szakad ide, 's Zemplénen fölül Bodrog vizébe ömlik. Ez is határ folyóvíz egy résznyire. 6) Laborcza Beszkéd hegyéből ered, egy darabig e' Várm.ét Ungvártól elválasztja, 's némelly patakot felvévén, Bodrogba siet. Ide járúlnak Olyka, Ondova, Toplya, Ronuva fő vizek is számos patakokkal. A' Bodrog és Tisza egybefolyásokig kis fél szigetet formálnak, melly Bodrog köznek mondatik, és gyakran kiadásokat szenved. Vannak e' Várm. nek számos ásványos vizei is, közöttök nevezetesebb a' Kölcsei savanyó víz, Benyei szemgyógyító víz. Levegője e' Várm. nek, a' Bodrog közit kivévén, mérsékeltt, friss 's egészséges; Földe termékeny, a' Hegyallyán timsó; legjelesebb 's leggazdagabb termési mindenek előtt a' sok jó Tokaji borok, középszerű estendőkben 80000 Gönczi hordókkal, mellyek közt, fejedelm az egész világon esméretes Tokaji asszú szőlőbor. Terem e' Vármegye azon kívül bőven tobákot, gabonát, dinnyét, gesztenyét, cseresnyét, és más nemesültt gyümölcsöket; vadon növő spárgát, mákot, lent, kendert, 's tüzellés és épületre való fákat. Találatnak külömbféle ásványok: ú. m. márvány, jaspis, rubin kövek, salétrom és timsó, kőolaj, vas, 's t. ef. A' marha, juhtartás, lónemesítés, sertés hizlalás, méh tenyésztetés jó karban vagon; vadásztatja, 's viza, csuka, ponty halásztatja bő;

rakokkal és tekenős békákkal együtt. Kereskedése előmeneteles Tisza, és Bodrog vizeken. Hat járásokra osztatik: 1) Tokaji, 2) Ujhelyi, 3) Zempléni, 4) Stropkói, 5) Homonnai, 6) Göröginyi. Ezek ismét 16 kis vidékekre osztatnak, számlál 24 mvst, 428 falukat, 76 pusztákat, 230491 lak. kat, kik többnyire Magyarok és Tótok, Rusznyákok, Németek, kath. ref. luth. és óhitűek. A' katolikuskok az Egri Ersekséghez, az óhitűek a' Munkácsi Püspökséghez tartoznak eddig. Portáji 128.

Zemplén, (az Esz. Sz. 48° 26' 40" alatt) mvs hason nevű Várm. ben és járásban Bodrog vize mellett; Ujhelyhez 2 óra. F. U. Gróf Csáky 's más Uraságok. Lak. Magyarok, kath. ref. és Oroszok. Szőleji jó ízű asztali borokat teremnek, jó szántófölde és erdeje vagon. Vásárjai jelesek. Híres földvárától kölcsönözé Zemplén Várm. maga nevét.

Zenderud, mesterség által meg nagyobbított folyó Persiában, Ispahan mellett foly.

Zenebra, fő vs Butua Királys. ban a' nyug. Kafferlandnak belsőjében déli Afrikában.

Zenge, magas hegy Baranya Várm. ben, H. Hetény és Pécsvárad mellett. Tetőjén Zengevárának némely omleki láthatók. E' hegynek ködös vagy tiszta csúcscsa a' H. Hetényieknek és Pécsváradiaknak barometrum gyanánt szolgál. Felsőbb részeit szép erdőség borítja.

Zengh, Senj, Segnia, (44° 59' 33" É. Sz. 32° 49" K. H.) vs Horváth orsz. ban Otocsan határ Árző ker. ben a' tenger mellett 510 többnyire

- rosszúl épült ház. 2 kastélyekkel és 2800 lak. kal. Széke egy kath. Püspöknek, van Gymnasiuma, mives iskolája, mely mellett van a' hajókázás tudományát Tanító, 's a' Leányi iskola, posta hivatallal. Eddig birt szabad kikötővel, és a szabad vásárral, kereskedése még nem igen nyomos. Bécshez 29 pósta.
- Zenn**, folyó Bajor országban Rezat kerül. ben, mely egy erdőben Westheim falu mellett ered, és nem messze Fachtól Regnitzzel eggyesül.
- Zentha**, I. Szentá.
- Zepitsch**, urodalom és kastély Istriában, Mitterburg Grófsághoz tartozik hason nevű tő mellett, vannak jó rétjei és derék veres bora.
- Zepor**, I. Dschinagur.
- Zeptau**, Zöptan, falu Morva orsz. ban Öllmütz kerül. ben Mentha patak mellett, bir vasolvasztó kementzével, hámormívvel és drót hűtával.
- Zeram**, I. Ceram.
- Zerara**, kis tartomány Marocco orsz. ban Tedla és Siedma között.
- Zerawitz**, Zierawitz, mvs Morva orsz. ban Hradisch kerül. ben Buchlau urod. hoz tartozik, pléb. val és díszes kastélyal, 164 h. és 770 lak.
- Zerbi** v. Gerbi, kis vs egy hason nevű szigeten Tripolis orsz. ban Barbáriában; lakosai természetnek gabonát, külömbféle gyümölcs nemeket és fát. Ezen sziget Tunis és Tripoli között tart tészen.
- Zerbst**, Servesta, (51° 58' 27" E. Sz. 29° 44' 40" K. H.) vs Anhalt-Dessau Hercz. ben Nuthe fő mellett 1575 ház. 7000 lak. kastélyal, 2 luth.
- és 1 ref. templ. Gymnasiummal, lut. és ref. iskolával. A' szép Tanácsházban jeles a' Roland oszlopa. Itten vannak arany, ezüst, fajance, tobák és pántlika fabr., serfőzetel, erős kerti művelés, és viasz fejerítő műhely.
- Zermagna**, szembetünő folyó Dalmatziában a' Lombardia-Velenczei Királys. ban mely nem messze Novigradtól egy hosszú tenger öblébe ömlik.
- Zennest**, falu az Erdélyi Nagy Fejedelemségben a' Szászok földén Brassó vidékében, ónbányával.
- Zernetz**, szépen épült helység ásványos forrással, a' Schweizi Graubünden kant. ban a' Gotteshausbundban alsó Engadinban.
- Zerotin**, falu Cseh országban Rakonitz kerül. ben, a' Dietrichstein fejedelem Zerotin uradalmában, egy kastélynak dűledékivel, szép templommal, mely Sz. Balásé, e' mellett egy ásványos ferdő van, mely Sz. Balás egészséges kútjának nevezetik.
- Zetin**, Török határ erősség Dalmatia felé Horváth országban.
- Zetina**, folyó Horváth országban Dinara és Kosiak hegyek tövénél ered 2 tavakból, mindjárt ottan szembetünő a' nagysága, többnyire délkeletre megyen, azután nyugot felé fordúl, és Almischánál Brazza csatornába omol. Ezen főnek Duare hegyi kastélytól egy mfdnyire szép vízzuhanata van (ittén Velika Guhavizának nevezik) mely 150 lábnyi függőleges magasságú.
- Zengitana**, egyik tart. a' tu-

la)donkép való Afrikában, nyug.ra Tusca vize által választatott el Numidiától; ebben feküdtek a' leghíresebb vsok: ú. m. Carthago, Neapolis, Tunis, Utica, 's a' t.

Zeugma, vs volt Syriában, Samosata vstól 51 Róm. mfd; hol most Zeeme, itt által jártanak Euphrates vizén, Zeugma nevű híd is volt Maros vizén által Daciában.

Zeulenroda, eleséges vs Reusz-Graitz Fejedelemségben 224 ház, 3600 lak. 2 templ. fenytékházzal, sok szőr metéria és harisnya szövökkel, és ökör kereskedéssel, 1/2 órányira tőle Weyda víz mellett timsó bánya vagon.

Zeuln, szép mvs Bajor orsz. ban Main ker. ben kellemes környékben, jeles mesterségekkel, ser főzettel és tutaj kereskedéssel.

Zeven, l. Kloster-Zeven.

Zevonaar, kis vs Geldria tart. ban Belgyiom orsz. ban.

Zevenbergen, vs Belgyiom orsz. ban déli Hollandia tart. ban mesterséges folyó mellett, 2760 lak. kal egykor Clevehez tartozott.

Zeya, folyó Austriában Ensen alól, alsó Mannhardsberg fertályban, menetele északnyugotti két ága a' felső és alsó Zeya Paasdornnál egyesül, és Sierndorfnál a' Marchba szakad.

Zeyring, (felső) ország fejedelmi mvs felső Stajer orsz. ban Judenburg ker. ben 200 ház. és pléb. val. Nem messze tőle fekszik Zeyring Prépostság, kastély és uradalom Admont Megyéhez tartozik.

Zeyring, (alsó) falu nem messze felső Zeyringtől, melynek szomszédságában haj-

dan egy gazdag ezüst bányája vólt, de a' mely 1158. béomlott, és 1400 munkások' élteket eltörlötte. Zeyring környékében van egy vasbánya.

Zeyst, falu Utrecht tart. ban, Belgyiom orsz. ban 1300 lak. kastélyal, mely 1746. ólta a' Herrnhuterekhez tartozik, és egy fő épületből, és 2 szárnyakból áll, melytől szép sétáló hely nyúlik, ennekelőtte a' férjfi rokonok és leány rokonok számára 2 nagy négyszegletű házak építettek téglából. A' férjfi rokonság mintegy 200 főre megyen, kik tul. kézi mesterségekből élnek. Nem messze Zeystől egy tágos pusztaság terjed, melyen egykor a' Hollandiai táborigeregek tartattak. 1803. a' Francia-Hollandiai sereg számára itt tábor méretett ki, mely azólta állva maradt, és minden esztendőben elfoglaltatik az ott tartózkodás végett. Marmont seregétől Napoleon Császár trónusra lépésekor itt egy föld piramis emeltetett, mely talpától tetejéig 148 láb. mér, és a' mellyben belől fel lehet menni. Ezen nevezetes emlékjelről nagy kijátás szolgál.

Zesaro, folyó Portugalliában, mely Beira tart. ban Estrela bérctzen ered, és a' Tejóba szakad.

Zgirz, kerületi vs Uj Lengy. Kirs. ban Warschau oszt. ban 300 lak.

Zhorz, Straneczka mellék neve, mvs Morva orsz. ban Iglau ker. ben régi kastélyal 25 ház. és 190 lak. kal.

Zia, l. Zea.

Ziegenhain, hajdani Grófság és Hessi kölcsön jószág 10

- 1/2 □ mfdeken tart 4 vst, 75 falut és majort, 21 szál-
 lákat és udvarokat, egy
 kastélyt 24920 embert. Az
 újabb időkben alkotó része
 volt a' Westfáliai Werra
 oszt.nak. Itten van
- Ziegenhain**, erős vs Schwalm Zieriksee, Zirkzee, (51° 39'
 fő mellett, mely Weichaus 44" É. Sz. 21° 31' 44" K. H.)
 külvárost elválasztja tőle. vs Belgyiom orsz.ban Zee-
 Számlál 1 kastélyt, 1 templ. land tartom.ban Schouven
 30 ház. és 1800 lak. Az e- szigeten, nem messze az
 rősége egyetlen negyszeg- Oosterscheldétől, mellyel
 letet képez, mely 4 vivó- az új kikötő által öszve-
 bástyákkal van körülvéve. kapcsoltatik, vannak hat
 A' vs mellett jeles a' feje- templ. 1800 ház. és 10500 lak.
 delmi ménes. kik nagyobb részint keres-
 kedésből, hajókázásból, és
 halászatból szerzik élelme-
 ket. Ezen vsnak egykor
 voltak 50 hajóji a' tenger-
 ren. Só főzetelei is szembe
 tűnők; itten vannak nagy
 ostrea csiga-torlások és kutak.
- Ziegenhals**, vs felső Szász orsz. Zillah, Zillenmarkt, Zaláh,
 ban Neitze Fejedelemségb. mvs Erdélyben, közép Szol-
 a' Biela mellett 240 h 1870 nokban, Meszes hegy al-
 lak len műveléssel, vászon lyán; Somlyó és Bred kö-
 szövettel, jó vashámorok zött, szabad hely tulajdon
 kal és hal kereskedéssel, magisztratussal, lak. Mag-
 készítetik itten szép üveg is. gyarok, kat. és ref. pléb.
 val, ref. Gymn.mal, posta
 hivatalal 's vásárokkal.
- Ziegeninsel**, egy a' Quirimba Zilah, Zela, vs Amasan Tö-
 szigetek közül Mozambik rök tart.ban Siwas Basa-
 partjánál kel. Afrikában. sághan, a' hol egykor Ju-
 lius César Pharnacést meg-
 győzte.
- Ziegenloch**, (kecskelik) nagy Zilitin, v. Zuletin, csekély vs-
 üreg Harzban, nem messze ka egy révpartal Tripolis-
 ban, Barbariában Lebida,
 szomszédtságában.
- Ziegenorth**, legnagyobb és leg Zillbach, falu Weimari Hen-
 gazdagabb falu Pomeraniá- neberg Grófs.ban, erdő tu-
 domány oktató intézettel.
 ban Randowi ker.ben 150 Nem messze tőle áll az u-
 jonnán épült vadász kas-
 tély, mely kis Zillbachnak
 nevezetik.
- Ziegenrück**, kis vs és kastély Zillerbach, kis folyó Bavariá-
 Szász orsz.ban Neustadt ker. ban Inn kerül.ben, melly
 ben a' Saale folyó mellett. Schlittensen felyül Stras-
 100 házzal.
- Ziegeser**, l. Ziesar.
- Ziel**, l. Thiele.
- Zielensig**, vs Brandenburgi Zillbach, falu Weimari Hen-
 Új Márkban Sternberg ker. neberg Grófs.ban, erdő tu-
 domány oktató intézettel.
 ben a' Poste mellett, mely Nem messze tőle áll az u-
 jonnán épült vadász kas-
 tély, mely kis Zillbachnak
 nevezetik.
- Zierenberg**, régenten Tyren-

nál Hollrhaim bércznél ered, és az Innbe ömlik.

Zillerthal, Vallis Cillarina, völgy és kerület a' nagyobb délnyugotti részében nyugotti Helytart.nak Salzburgi Herczs.ben, most a' Bajor országi Inn ker.hez adott 6 mfd hosz. és 5 mfd. szél. 1548 láb. a' tenger színe felett 14 1/2 □ mfd nagy, 14000 lak. egy mvson kívül csak csekély faluji vannak, meredek és magas hegyei, név szerént Floite, Kunkel, Ziller, Zem, Stilupe, Gerlos) és a' ragadó Zill által folja. Kiváltképpen gazdag fában, szarvas marhában; lovakkal, juhokkal, disznókkal, enni való vad állatokkal, kivált kőszáli zergékkel, vagy is gimékkal, és halakkal; gabonával közel a' mennyi szükséges, de ásványok nélkül szükölködik. Északi részében Tyrolistól által vágatik. A' Zillerthaliak, a' kik magokat ruházat, élet és beszedmódjuk által mindennütt megkülömböztetik, olaj, és méreg-ölő portékáikkal; elevenek, munkások, unalomtalanok, 's éles eszűek. A' Zillerthaliaknak a' hazavágyás magas grádcicsban tulajdonok, melynek az étel, ruházat és élet mód az oka.

Zillingdorf, mvs Austriában, az Ens alatt alsó Bécsi erdő fertályban, tartományi törvényszékkel, pléb.val és 86 házzal.

Zilly, pléb. falu Halberstadt Fejedelemségben, Halberstadt Káptalanbeli hivattallal, 4 örlő és olaj malmokkal, 117 h. és 670 lak.

Zimbaek vagy Muzimbaek, népség déli Afrika belsőjében, melly a' Gallaekhoz

tartozik, és emberevőknek mondatnak Ienni. Tartományok Marawi tótól nyugot felé fekszik és szembe-tűnő nagyságú.

Zimbaoe, l. Simbaoe.

Zimbebaor-Land, Zimbaek tartománya, vagy Mataman Királyság, északi része nyugoti Kafferlandnak déli Afrikában, jeles nagyságúnak mondatik Ienni, és hogy egy Király alatt légyen, a' ki Mataman titulust visel, mások szerént több kicsiny uradalmakra van felosztva különös Fejedelmek alatt. A' lakosok Zimbaek mondatnak nagyon durvák és szegényeknek Ienni, a' kik csupán a' barom tartásból élődnek. Talán még is ezt csak a' parti lakosokról mondhatni, mert a' belsőbb környékek az előadás szerént igen szépek, termékenyek és gazdagok.

Zinara, pusztasziget az Archipelagushan Asia határai felé Levita és Namorgo között, mellyen vad állatoknál egyéb nem taláztatik.

Zinkinkor, Portugalli szállítvány alsó Senegambiában, Felupok tartom.ban, Kasamansa főnak déli fő ágával.

Zinna, vs Brandenburgi középMarkban, Luckenwald ker.ben 229 ház. 960 lak.kal gyapjú, vászon, és gyapott fábr. Mellette van a' régi klastrom, melytől a'

Zinnai pénz becset illető törvény nevet kapta, melly Szász ország, Brandenburg, és Braunschweig között 1667.b. állítatott és 1690-ig fenn maradt, midőn a' Lipsiai állott fel.

Zinnberg, 3316 lábnyi magasságú hegy Fichtelbérczben.

Zinten], kis vs kel. Prussziában Brandenburg ker.ben

- Stratge folyó** mellett, mely az Arensteini tóból ered, vannak 270 ház. 1440 lak. és egy vashámorja.
- Zinn-tó**, l. Lago Lucrino.
- Zinnwald**, nagy hely Cseh országban Leutmeritz ker. ben czinbányával.
- Ziph**, vs és puszta Palaesti-nában Jos. 15, 55. I. Kir. 23, 13. 14. Hebrontól keletre.
- Zippal**, patak Cseh országban Wodochod falu mellett ered és Doran mellett az Egerbe szakad.
- Zipserhaus**, Szepes ház, Szepes vár, Szisky Zamek elromlott régi kastély Szepes Várm. ben, a Tiszán innen közel Szepes Váralyához. Hozzá tartozik egy egész uradalom, mellyet a' 15 és 16. században Zápolya familiája birt. Most Gróf Csáki familiához tartozik. Nem messze tőle van a' Szepesi Káptalan egy más hegyen, melly egy szép kath templ. Káptalan házakkal és jeles levéltárral jeleskedik, és egy várkához hasonlít.
- Zircz**, mvs Veszprém Várm. Cseszneki járásban az Ész. Szél. 47° 8' 10" alatt, Olasz-falu és Esztergár között, Veszprémtől 2 1/2 óra. F. U. a' Cziszterczita Szerzet, melynek díszes Szentegyházával, laképületével, és kellemes kertjeivel kérkedik. Számlál 1500 kat. lak. Vidéke gyönyörű, a' setét erdők világos zöld rétekekkel, a' hegyek csergedőző patakoktól álhasított völgyekkel vetélkednek. Levegője egészséges, gabonája 's bora jó. Apátsága III-dik Bélának Imre fija által fundáltatott 1198 évben.
- Zirken**, vs Grusiniában, széke egy Görög Püspöknek.
- Zirkbach**, nagy, csinos falu Karniolában, Laybach ker. ben, egy szép rónaságon, vannak jó ménesei, és teher-hordó lovai, mellyek Olasz orsz. ban eladatnak.
- Zirknitz**, l. Cirknitz.
- Zirksee**, l. Zieriksee.
- Zirl**, Circola, népes falu Tyrolisban Inn folyó mellett, mellyen egy kő híd vezet által. A' szoros szél útban, mely ezen faluba vezet leselkedett az 1703. táborozásban egy Tyrolisi paraszt Max Emanuel Választó Fejedelemre, és helyette Gróf Arco választó fejedelmi kamarás Urat és Marsalt teríté a' földre. Itten közelít az ember a' Márton hegyhez és Márton urad. hoz is, mellyen igen magas hegyes kőszalok vannak, esmeretes a' Maximilián Cs. veszedelmes kőszáli zerge vadászatjáról.
- Zirona**, kis sziget Spalatro tengeröböl előtt a' szomszéd szigetkéekkel és Bun' felével, Gróf Traunhoz tartozik.
- Ziska**, ref. szállítvány Cseh kivándorlottakból Wartenberg Sléziai ország rendi urodalomban, gypott és parket fabr.
- Zisterdorf** v. Zizerstorf, vs Austriában Ensen alól alsó Manhardsberg fertályban uradalmi kastélyal, pléb. val és 243 házzal.
- Zittau**, (50° 52' 15" É. Sz.) egyik a' hat vsok közül felső Luzatiában Görlitz ker. ben Mandau és Neisze fők mellett, 1099 ház. 7830 lak. két fő templ. mal, Gynnasiummal, jeles könyvgyűjteménnyel. rajzoló iskolával, szép vásárházzal, árvák házával, fabr. vászonra, damasstra, sáhos vászonra, poasztóra, kárton

- nyomtatásra 's fejeirtésre** nézve. Kereskedése nagy mind ezen termésekkel. — 1757. az Austriaiak gyűjtő golyóbisai és szurok koszoruk által 564 ház. és azok között sok köz épületek szélyel rontattak.
- Zitter**, Sitter, folyó Schweitzban, mely Appenzell kant. ban ered, és nem messze Bischofszelltől a' Turba szakad.
- Zituny**, l. Zeiton.
- Zizen**, l. Zöld Fok.
- Zizers**, szép népes helység Graubünden kant. ban Helvetiában Gotteshausbundban, egy termékeny környéken a' Rajna mellett. Ezen helys. 3 falukkal Igis, Winmis és Unterwazzal tisztartóságát teszi ezen 4 faluknak.
- Zlabings**, Slawonice bézárt vs Morva orsz. ban Iglau ker. ben a' tart. nak délnyugoti szegletében, Austriai és Cseh országi határoktól nem messze, pléb. val 345 ház. 17.0 lak. ásványos 's egészséges forrással, melly sok vas materiát tart, és részint itatra, részint ferdőre használtatik.
- Zlatnik**, tót falu Nyitra Vrm. ben, van savanyú kútja.
- Zlatocz**, Zlatowce, tót falu Trentsin Várm. ben, bir termékeny szántóföldekkel, szőlő műveléssel, egy savanyú kúttal.
- Zleb**, Zleby, mvs és kastély 111 ház. Cseh orsz. ban Csalau ker. ben kath. plébán. templ. Cisterciták klastom. 2 malommal.
- Zliecho**, tót falu Trentsin Várm. ben, van egy kath. templ. nagy erdősegei, és egy üveg hutája.
- Zlin**, vska Morva országban, Hradisch ker. ben 293 h. és 1870 lak. kal.
- Zloczow**, (49° 49' 45" É. Sz. 42° 30' K. H.) urodalom és vs Galliciában Zloczow ker. ben kath. és görög egygés. templ. kerületi hivatalnal, posta házzal, fő oskolával, 1107 ház. és 6070 honnyi lak. Itten és egész Zloczow ker. ben, melly 8 vst, 3 kül vst, 17 mvst, 309 falut, 32881 ház és 191630 lak. kat számlál, sok vitorlavászon készitetik.
- Zloczow**, vs a' hajdani Warsói Kalisch oszt. ban, most Lengyel országban.
- Zlonitz**, (Zlonice) Kinsky fejedelmi mvs Cseh orsz. ban Rakonitz ker. ben, van díszes kastélya híres kerttel 62 ház. kath. pléb. templ. kellemetes rónaságon fekszik. A' Zlonitzi szabad örökség uradalom, melly Kinsky Fejedelemhez tartozik, 3 mfd hosz. és 2 mfd szél. van középszerű szántó földje, jó mész- és építő kő bányái.
- Zluticz**, l. Luditz.
- Znaym**, kerület Morva orsz. ban az Austriai határok nál, nyugotjában bérczes, keletben termékeny, kivált borral, Folyói: Iglau, Taya, Oslawa és Jaromirzka. 112700 lak. foglal egy Királyi és 7 polgári vsokban, 36 mvsokban és 360 falukban. Fő vsa:
- Znaym**, Znogme, (48° 51' 15" É. Sz. 33° 42' 36" K. H.) Taya fő mellett egy hegyen vannak 5000 lak. 704 ház, régi vára, kath. gymnasiuma, postó kézmívei. Tartománybéli Dékánása, 2 klastr. postaháza, és a' kerületi hivatalnak széke. Egykor fő lakja volt a' Morva országi Fejedelmeknek, Az Austria és Francia bi-

rodalom között történt háborúban 1809. ben itten esett az utolsó csata, melly az Austriaiak hasznára fordult volt, de az ajánlott fegyver nyugvás által félbeszakasztatott. A' fegyvernyugvás Julius 12-dik előtti éjszakán köttetett.

Zniowdr, Znieu, Thurócz Vár. ben, IV. jár. ban, religió fundusához tartozó uradalom egy romlott várral, Várallya fölött, egy magas kösziklán Rudnótól 4. óra.

Znorow, falu Morva orsz. ban Hradisch ker. ben, Wesely urod. hoz tartozik a' March bal partján, új helybéli káplánsággal, 181 ház. 1050 lak. kal.

Zoara, I. Swara.

Zobelberg, uradalom 2 kastélyal Karnioliában, 4 mfd Laybachtól, Barbó Grófhoz tartozik, a' köz vélekedés azt tartja, hogy nevét azon nyestektől vette, mellyek ottan fogatnak és Czobolyhoz hasonlók lettek volna.

Zobor, remeteség Nyitra vsától észak felé 1/2 óra; híres volt a' Kamaldulensisek klastromáról, I. Nyitra.

Zobten, Zotten, Zobtena, vska alsó Sileziában Schweidnitz kerül. ben Zobtenhegy tövénél, melynek egyetlen egy mintegy 1/4 mtfd hosszú útszaja, 133 ház. és 1000 lak. Azon résznek, mely felső vsnak nevezetik, falu forma tekintete van, és polgárok lakják, a' kiknek valóban, mint falu jobbágyoknak az Urságnak robotát kell szolgáltatni. A' kath. templ. Zobtenben nagy. Ezen vska a' Zobten hegy és 14 hozzá tartozó faluk, mellyek mind

özve a' Zobteni tartáfékot vagy vidéket tészik, a' Sz. Mariai Apáturhoz tartoznak a' Bresloui homokon.

Zobtenhegy, Sobotenhegy, legmagasabb hegy Sléziában, Schweidnitz Fejedels. ben, melyen ezelőtt a' híres rablók kastélya állott, most pedig kis templ. építettett a' búcsút járók számára, 2224 lábnyi magas, és a' Siléziaknak kompasz v. is barometrum gyanánt szolgál, mert ha felhők látszatnak rajta, közönségesen eső következik, ha pedig világosan kékül, akkor tiszta időt jelent. Egyébránt sűrű erdővel bé van növe, és szép márvány bányái vannak. Az említett kápolna megett van egy meredek kőszál, melyről tiszta időben közel egész Sileziát elláthatni.

Zockar, I. Zeckar.

Zoblitz, kis vs a' Szász országi Erzgebirgben, van 110 ház. és 800 lak. Lakosai csipkekötés és czérna fonás mellett, kiváltképpen az itteni kigyókönek kidolgozásából szerzik élelmeket, melyből ők szép edényeket és nagy számmal mesterséges műveket csinálnak. Találhatni itten veres, sárga, zöld, barna, szürke és fekete kigyó követ. A' veres bányában, melly a' legszébb munkát szállítja, és a' Királyé; találhatni még külömbféle színű asbestet és gránátokat.

Zaldfok, I. Capverdo.

Zorbiz, közönségesen Kleinzerbst v. Zippelzerbst, vs Szász orsz. ban Leipzig ker. ben 450 ház. és 1720 lak. birt egy kastélyal, melly sáncz által a' vstól el volt választva, és ezelőtt a'

- Merseburgi özvegy** asszonyok és Herczegnek lakták, tulajdon kápolnája is volt, de a' melly kastély most szélyelomlott.
- Zoest**, helység francia Zuydersee vólt oszt.ban 1280 l.
- Zofingen**, régi csinos és felette szorgalmas reform. vska Aargau kant.ban Schweitzban, Wiger fő, és Luzernből és B. r. ből Aaraba vívő út mellett, van árvákháza, látásra méltó könyvtárja, derék pénz kabinettel és több fábr. vászonra, selyem - felselyem - és len pántlikára, kartonra és czicz-kartonra, 's vászon fejéritésre nézve 's a' t. szomszédságában van a' szép Boo erdő, melyben oly magas fenyőfák találtnak, hogy árboczfának használhatnának, ha a' hely a' tengerhez közelébb fekünné. Mindzonáltal már Hollandiába, Genfbe és Velenczébe küldetik. Ezen hely bajdan Bern kanton védelme alatt vólt, mely itten tartott sáfar titulus alatt egy tisztartót, de a' kinek semmi hatalma se vólt a' városon.
- Zogani**, tengeröböl Natolia partjánál Asiában, egy része a' fekete tengernek.
- Zogikupa**, erösség Aschem országban tulsó Indiában, Burremputer fő mellett.
- Zohka**, l. Nil.
- Zolkiew**, (50° 4' É. Sz. 41° 40' K.H.) uradalom és kerületi vs Galicziában Zolkiew ker.ben görög egy. pléb.val Basiliták klastr. katona ispotályal, szép kastélyal, kerületi tisztséggel, posta váltással, fő iskolával, 661 ház. és 2170 honnyi lak kal. A' hason nevű kerület tart 4 vst, 18 mvst, 264 falut, 35105 ház. és 197430 lak.
- Zoll**, ujhosszú-mérték, mely mintegy jó hüvelyk szélességét v. egy Rajna környéki lábnek 12-dik részét té.
- Zollfeld**, Saalfeld, környék Karinthiában Glan fő mellett, Klagenfurt és S. Veit között.
- Zolna**, Solna, mvs Trenchén Vármeg.ben, N. Szalatnya mellett, Véghieszhez 1 1/4 óra. F. U. H. Eszterházy, és Zolnay fam. Lak. Tótok, kath. káposztát természet, leginkább és borral kereskedik.
- Zólyom** Vármegye, Magyar ország' Dunán innen lévő kerületében; nevezetét vette Zólyom várától; az É. Sz. 40° 17'-től-56'ig, és a' K. H. 36° 37'-től-37° 34'ig terjed. Hossza 11, szélessége 5-6 mfd, az egész nagysága 50 □ mfdet foglal. Kel.ről Gömör és Nógrád, délről Nógrád és Hont, nyugotról Hont, Bars és Thurócz, ész. ról pedig Liptó Várm. határozzák. Fekvése hegyes és erdős, de vannak kellemes róna vidékjei is. Számos hegyei közül nevezetesebbek: a' Sturecz, Prasiwa és Bába, mellyek Liptó Várm.tól választják, keletre fekszenek: Kicsera, Hamolka, Osztroski és Kri-ván; nyug.ra Hermanecz 'a t. m. Közepében húzódnak az érczel gazdag hegyek, és a' lakosoknak Barometrum gyanánt szolgáló Polana nevű magas hegy. Folyóji között legnagyobb a' Garam, melly Gömör Vár. ből jöven, nyugotra folyik, azután Beszterczénél délnek fordulván Zólyomig ér, hol megint nyugot felé kitér, 's újra délnek vévén útját, Dunába siet. 2. Besztercze,

melly északról jövéen Besztercze Bányánál Garam főba omol. 3. Szalatnya, ez Dettva vidékén ered és Zólyom alatt Garamba szakad. 4. Krupenicza, több más kissebb patakokkal. Erczes forrásai és vízei sem hibáznak, olyan a Királyvölgyi (Herrngrund), Ribari, 's t. m. meleg vizek. Levegője mérséklett, friss, és egészséges. Garam mentében legtermékenyebb földjei vannak, mellyek gabonával és gyümölcscsel szolgálnak; de ezen Vármegyének főbb termése a gazdag és külömbféle ércz, kiváltképen a' réz. Azután a' méz, sajt és turó, mellyet számos juhnyáji mellett jót és sokat készít. Vadjai bőségben vannak, fenyő és egyéb madarai sem hibáznak, ezek közül legnevezetesebbek a' Kolkasok. Nagy erdőségeit és tères barlangjait nem szükség említenünk, Néhol drága kövekre is szert tehetni. Borai alávalók és kevesek. Orvos füvei ellenben sokfélék. Két Járásra részeltetik az egész Vármegye; mellyekben 5 sz. kir. vsokat,

8 mvsokat, 167 falukat, számos bányász helységeket, 2 pusztát, 46814 kath. 31639 luth. többnyire Tót és Német lakosokat számlál. Az első a' Besztercze Bányai Megyéhez tartoznak. Portáji 60. Ez egyyik a' leggazdagabb Vármegyék közül egész Magyar orsz. ban.

Zólyom, Veterozolium, l. Altsohl.

Zombini, sziget a' közép tengeren az Afrikai és Siciliai partok között.

Zombor, az É. Sz. 45° 47' és a' K. H. 36° 50' alatt, szab.

kir. vs Bács Vrm. ben, Bezsdánhoz 1 pósta. Kies és téréges helyen. Szabad királyi várossá lett 1751-ben. Lak. Magyarok, Németek, Rácok, R. kath. 7680. és ó hitűek 7390. 32 Zsidók. Díszesített e' vst a' kath. és ó hitű Szentegyházok. a' tulajdonképp való tanács, a' Vármegye háza, melynek párját a' két Magyar Hazában híjába keresed; a' kir. kamar. szabad udvar, és kameralis Administratio, postahivatal és kaszárnya. Határján esik a' Ferencz csatornája, 's Mostonga nevű mocsáros víz, sok más széles vizekkel egygyütt; többnyire a' kövér földdel, és jó rétekekkel dicsekszik. Lakosai azért többnyire földművelést, kéziműveket, és kereskedést gyakorolnak; ennek nagy alkalmatossága a' csatorna, és nem messze lévő Duna.

Zombor, Magyar mvs Zemplény Várm. ben a' Tiszán innen, szőlőt művel. Lak. Magyarok, kik a' ref. és kath. vallást tartják, bírnak tulajdon templ. kal 's jó bor terméssel.

Zomern, vs Belgyiomi orsz. ban Brabantia tartom. ban 2440 lak. kal.

Zonák, föld övezetek, bizonyos föld környékek, mellyekre a' föld meleg vagy hideg levegőjére tekintvén, felosztatik. A' két fordítók és sark körök által határozatnak meg és öten vannak: egy forró, két mérséklett és két hideg. A' két fordító körök között az egyenlítőn alól és felyül van a' forró övezet. Ezen környék lakosinak a' nap esztendőnként kétszer és a' kik a' fordító körök alatt

laknak egyszer egyenesen a' fejek felett van. A' meleg mindég igen nagy és talán elszenvédhetetlen lenne ha a' Bölcs Alkotó a' csak nem állandóul egyenlő hosszúsága által a' napnak és éjszakának eső, bércek, szelek és más módok által eránta nem gondoskodott volna. Itten állandó nyár vagyon, évenként kétszeri aratás. Ezen övezet $46^{\circ} 56'$ v. 705 mfd széles. Köre az egyenlítő alattrá megy 5400 és mindenfordítókör alatt 4952 mfdre. Térsége pedig több mint $3700,000$ □ mfdre. A' Rákfordítókör és az északi sarkkör között van a' mérséklett északi övezet, a' bak fordító kör és a' déli sarkkör között van a' mérséklett déli övezet. A' nap ezen két földkörnyékek lakosinak soha sem jön egyenesen fejek felé, de soha se is távozik igen messze tőlök. Innen szüntelen mérséklett meleggel bírnak és hideg soha sem nevededik felette meg, mindazonáltal ezt csak a' két határlineák között fekvő környék közepéről kell érteni. Mert a' fordító körhöz közel a' meleg és a' sok körok felé a' hideg igen nagy. Egyébaránt ezen övezetben évenként kétszer egyenlő nap és éjszaka 's négy esztendő részek vannak. Ezen övezetek közül mindenik $43^{\circ} 4'$ vagy 645 mfd széles, de határ lineája a' sark körök mellett csak 2153 mfdnyi, és mindenik térsége rá megyen 2400000 □ mfd. Következésképpen mind a' kettőjé öszveségesen több mint 4800000 □ mfd. Az északi sark kör és

az északi sark között van a' hideg északi övezet a' déli sark kör és a' déli sark között a' hideg déli övezet. Minthogy a' nap ezen földkörnyékektől igen messze van, és bizonyos időkben éppen nem süt rájuk, innen a' hideg mindég igen nagy és a' sarkak körül hihetőképén olly nagy, hogy sem emberek sem az állatok ki nem állhatják. Itten a' nap egész 6 hónapig szüntelen süt és 6 hónapig éj van. Ezen övezetek közül mindeniknek átlmérőlje, $46^{\circ} 56'$; hajlatjában vagy 705 mfd köre 2153 mfd. Térsége mind egyiknek tehát közel 385000 □ mfd és mind a' kettőnek 770000 □ mfd mégyen.

Zonchio, k. vs Belvedere tart. ban Moreában, mellytől Zonchio tenger öböl kölcsönözé nevét.

Zoom, fő Belgyiom orsz. ban Brabantia tart. ban, melly Bergen op Zoomnál a' kel. Scheldébe ömlik.

Zor, l. Tyrus.

Zorge, fő Hahenstein Grófs. ban, melly az Elmel egyesülvén az Urszurba szakad.

Zorge, pléb. falu ugyan ottan a' hasonló nevű fő mellett 142 h. 940 l. és jeles vas hutával 2 magos kemenzékkal, 3 kalapács hutákkal, bádóg és rúd vashámmorral, drót húzó műhellyel; vannak a' faluban több kovácsok és fűrészmalmok.

Zorndorf, Zurndorf mvs Mosony Várm. ben Magy. orsz. ban vannak több mint 1000 h. szép gabona földek, tágas rétek, barom legelők, juh tartó helyek, malom, salétrom főző műhely, er-

- döbsegek** sok enni való vadakkal, méhtartás, kath. és evang. templ.
- Zorndorf**, falu Cüstrin mellett Brandenburgi új Márkban esméretes az 1758 Aug. 27-kén történt csatától.
- Zorullo**, 1759 támadott 667 fran. öl. magos tűzokádó hegy Valladólid Mexicói tart. mely 4009 még most égő tűz okádókkal vagy fekékekkel van körülvéve.
- Zossen**, falu Austriai Silesiában Troppau ker. ben derék czérna, és vászon fejezítő műhelyekkel.
- Zossen**, vs Brandenburg közép Márkban Teltow ker. ben a' hajókázható Nottemellett 227 h. és 1440 l. kik halászatot és vászon szöveteit üznek és boreczetet csinálnak.
- Zottenberg**, l. Zobtenberg.
- Zowan**, kis roszzsúl épült vs Tunis orsz. ban Barbariában 8 mfd délfele Tunis-tól hegynek tövénél melyen egy fő ered felette szép tájékon vannak jó színlő és fejezítő műhelyei. Láthatni itten még szép maradékit a' régiségnek.
- Zrin**, kis sziget Magyar orsz. ban, mely a' Murán való által menetelül szolgál.
- Zriny**, Zrny, mvs és fő helye hasonló nevű ker. nek, Horvát orsz. ban a' II-dik Bánsági katona vidékben, Kosztainiczához 5 óra. F. U. Ő Felsége. Számlál 90 h. és 715 kath. lak. tulajdon pléb. és temp. mal; Zrinyi vára Unna fő mellett meglehetősen határ erősség, melytől halhatatlan Zrinyi Hősünk veszik vala nevezéteket.
- Zrucz**, mvs 60 h. Cseh orsz. ban Czaslau ker. ben kath. pléb. templ. és kastélyal,
- (melly a' Zruczi uraknak törzsök háza) erős falakkal régi bástyákkal és mély gödrökkel van bé zárva.
- Zsadany**, Arbona-Zsadány falu ZemplénVárm. ben Magyar orsz. ban Arbona és Zsadány fők mellett, mellyek a' Bodroghba folynak bir derék szőlő miveléssel jó réti terméssel a' Bodrogh partjánál, kath. görög egyesült és ref. magyar lak. kal.
- Zsakocz**, l. Eisdorf.
- Zsámbok**, mvs Pest Várm. ben, Pilisi jár. ban, nap kel. re Tök, napnyug. ra Mány között a' Fejérvárról Esztergomba menő úton F. U. a' Királyi korona; Lak. Németek, Magyarok, néhány cigányokkal, 2616 kath. 7 ref. 2 evang. 408 Zsidók. Nevezetes régiségi által. Török időkben Basának lakó helye volt, residenciájára az uraság háza épült; a' Török kútba, városon fellül, hegyekből csatornákon vezetett a' víz. Gotthus izlés szerint építetett K. János Prépostságnak temploma, 's hozzá ragasztatott épülete dűledékiben is tekintet érdemel. Vannak itt még kézzel csinált üregeknek maradványi is, és régi, most is jó pinczék. Benn a' helységben a' Sz. Egyház és tiszti lakás díszes. Határa jó gabona termő; bora alább való.
- Zsambokrét**, (Nyvitra) mvs Nyitra Várm. Bajmóczi jár. ban Nyitra főnél, N. Tapolcsány és A-Vesztenicz között Bécstől 12 1/2 pösta. F. U. több nemes uraságok. Számlál 500 kath. és 200 Zsidó lakosok. tulajdon pléb. és templ. pósta-

házzal. Vagyon hason nevű Trencsen's Turócz Vármegyében is.

Zsar, Zsiarani, tót falu Liptó Várm.ben Magy. orsz. ban 50 kath. 240 evang. I. egy savanyú kúttal.

Zsarnó, hajdan Zsarnókő Magyar helys. Torna Várm. felső jár.ban Bódva vize mellett az É. Sz. 48° 34' 40'' és a' K. H. 38° 37' 30'' alatt, Tornától kel. dél.nek 1 órányira. F. U. Zsarnay, Jakabfalvay, Faigel és Lé-vay András Nemes Conpos-sessor urak. Lak. kath. és ref. azoknak száma 283 mér-gyen, mindegyiknek tulajdon templ. Határjában gabonán kívül találni: szép fekete márványt, finom porcellánnak szolgáló föld-et, mellyet az Iglói por-czellán fábrika Társaság mint egy 7 mfdről hordat, és felső Magyar orsz.' minden porcellán agyagjai kö-zött legjobbnak tart, lehet belőle egyszerűs mind a' leg-finomabb pipákat is készí-teni. Ezeken kívül vagyon még más földje is, mellyet a' körül lévő helységek sze-kér számra szoktak meg-venni, és kivált a' fazeka-soknak igen szükséges, mert e' nélkül a' kályhákat ösz-ve sem tudják állítani. A' kath. a' Torna Ujfalvai plé-bániához tartoznak, melly-től csak félórányira fek-szik.

Zschoppau, vs a' Szász érczbércz-ben hason nevű fő mellett 547 h. és 3700 l. vannak kar-ton, kanavász és posztó szö-vő műhelyei és egy kék-színű míve.

Zschorla, falu a' Szász ércz-bérczben (Erzgebirge) Schneeberg mellett bádog-portéka fabr. csipke kötés-

sel szappan föld és turfa ásással.

Zsidó, Magyar falu Pesth Vár-megyében van egy kath. temploma és szőlő míve-lete.

Zuani, l. Hinzuan.

Zuama, l. Zambese.

Zubak, tót falu Trencsin Vár-megyében Magyar orsz. ban egy Harminczados tiszt-séggel. A' lak. csak zab-kenyérből élnek ugyan, de a' mellett erőssek, és a' ne-héz munkákra alkalmato-sok.

Zubarecz, tót falu Árva Várm. ben Magyar orsz. ban, van 942 kath. és 7 Zsidó l. kik között sok vászon kereske-dők vannak.

Zubiena, vs Piemontban 5030 lak.

Zubrzi, Zawor, falu Morva orsz. ban Prerau ker. ben Meseritsch szabad örökségi urad. hoz tartozik pléb. val, Majorral, 180 h. és 1430 l. **Zucala,** földnyelv a' Krimiai és Nogai Tatár orsz. kö-zött.

Zuccora, helys. egy kastélyal Piscopia szigeten az Archi-pelaguson Asia határi felé.

Zucharia v. **Jenitza,** vs nem meszse Salonichi tenger öböltől Macedoniában ez előtt Pellának neveztetett és Nagy Sándor' születés-helye.

Zukor sziget, l. Antillók.

Zuekmantel, (50° 15' É. Sz.) kis vs Austriai Slesiában Troppau ker. ben Neisze Fe-jedelemségben hajdan igen sikeres bányákkal póstahí-vatallal kath. pléb. templ. 459 h. 2960 l. kik német a-jakúak, egy ispitályal. Lak. szövésből, czérna, bor ke-reskedésből élnek.

Zucca, l. Gundeca.

Zuensiga, környék Sahará-

Dan Seghesmesától délfele.
Zülch, Zülpich, k. vs a' volt
 Calaniai Érsekségben Naf-
 fel fő mellett a' mint mond-
 ják itten állott Tolbiacum
 vsa a' hol 499-ben az Ale-
 mannok Királya Alarich a'
 Frankoktól egy véres via-
 dalban megöletett.

Züllichau, vs Brandenburg
 új Márkban nem messze az
 Oderától 760 h. 5400 l. nagy
 árva házzal, nevelő inté-
 zettel, tanító renddel a'
 falusi tanító mesterek szá-
 mára, gyapjú materia, vá-
 szon's szőnyeg fabr. Bor
 és gyümölcs műveléssel.
 Környékében terem jó ga-
 bona. A' hason nevű ker.
 tart. 5 1/3 □ mfdken 15290
 lak.

Zülpich, l. Zülch.

Zülc Cilicia, Lengyelül Bia-
la, vs felső Silesiában Neu-
stadt ker. ben 303 h. 2270 l.
 a' kik között sok Zsidók;
 kastélyal. Itt a' csipkekö-
 tés nagy folyamatban van.

Zürich, egy a' régibb nagyobb
 és jelesebb kantonok közül
 Helvetiában; ész. ról a' Raj-
 na határozza; Shafhausen
 Thurgau, S. Gallen, Schwyz,
 Zug, és Aarau kantonok
 között. Térsége 42 1/2 □
 mfd melyen 180000 ember
 él. Éghajlatja kellemes,
 földje legnagyobb részre in-
 kább dombos mint hegyes;
 mindazonáltal délfele ma-
 gas bércek emelkednek;
 általjában nem igen termé-
 keny mindazonáltal jól ki-
 mivelt és nedvített. Sok ga-
 bona, kerti vetemény gyü-
 mölcs és bor természetik,
 mindazonáltal az tart.nak
 szükségét nem elégíti ki és
 ez is többnyire alacsony
 minéműségű. Vannak u-
 gyan erdőségek, de elég
 fát nem szállitnak. Halban

nincs fogyatkozás, de a'
 vadak mindég ritkábbak
 lesznek; turfa és szénkö
 különbféle föld nemekkel
 a' legjelesebb ásványai.
 Vannak nyomdoki az ezüst-
 nek, réznek és vasnak is.
 A' lak. ref. vallásúak; nagy
 részek fabr. és kereskedés-
 ből él, mellyek igen virág-
 zók valamint a' mezei gaz-
 daság is igen üzetik. Hel-
 vetiának Organizatiója al-
 kalmatosságával Rapper-
 schwylt a' kanton el vesz-
 tette, de helyébe kapta a'
 hajdani Baden Tisztartó-
 sághoz tartozó falukat: Die-
 tikont, Schlierent, Oet-
 wylt, és Hutikont. Ezen
 kanton most 5 vidékekre:
 Zürich vsi, Horgeni, Usteri,
 Bülachiés Winterthuri ker. re
 osztatik, és a' Statuskaszzá-
 hoztészen 77153 Helvetiai
 frankot. Fő vsa:

Zürich, Thuricum, Tigurum,
 (26° 11' 27" K. H. 47° 22'
 10" É. Sz.) hegyek közé
 zárt völgyben a' Limmat
 fő, mellett, melly itten a'
 Zürich tóból lépki és mel-
 lyen 3 hidak vannak épít-
 ve. A' házak legnagyobb
 részint kőből vannak és
 magasak némelylek csino-
 sak közötték. Jelesebbek
 ezek: A' nagy monostor a'
 csillagvizsgáló toronnyal,
 a' tanácsház, árvaház, az
 úgy nevezett vízi templom
 mellyben a' polgári könyv-
 tár, az árvatársaság könyv-
 tárral és természeti ritka-
 ságok gyűjteményével, a'
 természet vizsgálótársaság-
 nak szép és ritka eszközök
 kabinéje, az ispitály az
 anatomiai néző szin, a'
 fegyveres házak a' Wellen-
 berg (hab hegy) ez egy
 fogoly torony a' tónak tor-
 kolatjánál; 's a' t. A' vs va-
 lamen-

lamennyire megvan erősítve vannak 9 kapui 4 pléb. temp. mintegy 1300 h. és 11000 l. kik igen munkások és részint kézi mesterseggel és fabr. kal, részint kereskedéssel szerzik élelmeket. Minden mesterségek vizágsának itten, de főképp a' selyem fabr. és gyapott kézi művek. Van Polgári-leánykák-katonai-egy.rajzoló oskola, egy munka iskolával, szegény leányok számára; akademiák gymnasium, theologiai Seminarium (Papi nevelő ház), nagyon látogattnak szokott és igen jól intézett orvos's seborvosi Collegiuma, melly kantóni oskola. Az ispitályal egy szülő ház van össze kapcsolva. Találhatni itten több tudós társaságokat, physikai és oekonomiai, Helveta-historia, politica és asceta társaságot melly csak papokból áll, Tanulók társaságát, valamint művészek társaságát is és két a' Morálitásra ügyelő társaságot pénzkabinétet 's a' t. Jegyzést érdemel a' lövő hely is Geszner Salamon emlék-jelével.

Zürichi tó, Lacus Tigurinus, Zürich kantonban 1279 láb a' tenger színén felel, 10 órányá hoszasú, legnagyobb szélessége 1 1/2 órányis legnagyobb mélyége 100 öl. A' legnehezebb hajók, mellyek rajta járnak, visznek 250 mázsát, bővelkedik halal kivált lazatzokkal pisztaangokkal és pontyokkal.

Zueros, (37° 41' É. Sz. 12° 45' K. H.) va Cordova Spanyol tart. ban 2000 l.

Züschon, k. vs Waldeck Fejedelemségben.

HÜB. LEX. V. DAR.

Zütphen, hajdani Grófs. vagy Zütphen része Geldriának, melly nyug. felé a' Betuwétől és Veluwétől, ész. felé felső Ysseltől, kel. felé a' Münsteri Herczs. től és dél felé Clevétől határozottatik. Tart 22 vst és 300 falukat. Fő vsa:

Zütphan, Zutphania, megerősített vs a' Berkelnek az Ysselbeszakadásánál, melly utolsón egy hajónid vezet által 6 templ. 1260 h. 6800 l. gymnasiummal, physikai társasággal és pattantyus iskolával. A' vs. iák baromtartásból, serfőzésből és valami kevés mesterseg. üzéből szerzik elelmeket. Egykor Hanse vs volt.

Zug, legkissebb a' régi kantonok közül Helvetiában; fekszik Zürich Aargau, Luzern, és Schwyz kantonok között. Térsege 5 1/2 mfd mellyen 14750 ember lakik. Ezen tartományának éghajlata: gyenge és kellemetes ész. kel. ről róna és dombos, dél kel. ről pedig hegyes. A' hegyek derék pézsitókkal, drága fügekkel és fákkal fedettek; Jeges hegy itten nincsen és a' hó tavasszal igen hamar elolvad. Földe termékeny és jól nedvített Reusz, Sihl, és a' halban gazdag Lorez fók és a' Zugi Egeri és Finster. tó által. — Minden reme természetik itten a' gabonának; főzelékeket, krumplit., lent, kendert, gyümölcsöt, mellyből kiváltképpen sok diót és gesztenyét 's kevés bort. Réti jelesek és fában sincs szüksege. A' barom tartás legnagyobb gazdagságát teszi a' tart. nak, mert ez a' kivitelre is eleget nyújt. Hal, vad elég van. A' kövek, és

a turfa egyetlen, eddigta-
lált ásványok. Lak. min-
nyáján, kath. és legnagyobb
része mezei gazdák, csak
kevesen foglalatostkodnak
gyapott fonással és más ké-
zi mivekkel. Ezen kanton
a' Zugi, Baari, Egeri, és
a' Menzingeni kerületekre
osztatik. A' Status kaszná-
ját segíti 2497 Helvetiai
Frakkokkal. Fő vsa:

Zug, Zugium, fekszik a' Zu-
gi tónak ész. kel. végén,
kicsin, nem rozszút épült
2000 l. vs ezek szekerezés-
ből, kézi mesterségekből,
kalmárkodásból, és föld-
mivvelésből szerzik élleme-
ket. Egy kis réz hámeron ki-
vül semmi nagy kézi mes-
terség és fabr. nincs itten. Je-
lesek: a' régi tanácsház a'
fegyvertár, a' templ. a'
templomi udvarral és holt-
tetem-házzal együtt, a'
papok gondoskodása alatt
lévő gymnasium, az Apá-
czák alatt lévő leány os-
kola, a' gabonás ház. A'
régí vshól 1435-ben két e-
gész útsza az iszapos fenék-
be süllyedt, és ezentúl épí-
tetett a' mostani új vs kies
dombon.

Zugi fő, Helvetiai Zug kan-
tonban 4 órányi hosszú, 1
széles és 20—200 ölnyi mély
igen gazdag halakkal, ki-
váltképpen nagy pontyok-
kal és pisztrangokkal.

Zuila, falatlan vs Fessan orsz.
ban ész. Afrikában.

Zul, mellék főja a' Nilusnak
Habessiniában.

Zulauf, l. Suhlau.

Zuhlawa Gdanska, l. Danzig.

Zulovin, l. Ziliten.

Zulz, k. vs Silesiában Appeln
Fejedelemségben a' holsok
Zsidók tartózkodnak.

Zuwaya, k. vs Spanyol Gui-
puscoa tart.ban Viola fő

mellett.

Zunder, vs délt Hollandia
tart.ban Belgijom orsz.ban
1810 l.

Zuppana, l. Elaphites.

Zuppany, k. vs Wilna orosz
Helyts.ban.

Zur, l. Sur.

Zurita, eddig Commendatori
jóssága Calatrava vités-
rendnek új Castiliában;
Tejó fő mellett, mellynek
-környékén sok szőlő, o-
-laj és jeles bor terem.

Zurukaitu, határhelyzetetés
-Irkutsk orosz Helyts.ban,
Nertschinsk tart.ban.

Zurzach, Cerciara, vs a'
Helvetiai Aargau kanton-
ban Rajna mellett 1 ref. és
1 kath. templ. szép kers-
kedő házakkal, híres vi-
sáriróf, mellyekre sok Fran-
-cziák, Olaszok, Németek
és Helvetiaiak gyűbe gyűl-
-nek, ezek évenként Pün-
-kösdör és Augustus vége
felé tartatnak.

Zusam, fő Bajor orsz.ban fel-
ső Duna kez.ben, melly
-Schwabeck urad.ból ered
és a' Dunába szakad.

Zusamalshaim, falu ugyan-
tan a' Zusam mellett 1140
l. és Számtartósággal.

Zurmarshausen, mvs ugyan-
tan Zusam mellett 1000 l.
kastéllyal a' ispitályal sze-
-ke a' tartományi fővén-
-széknek és Számtartósá-
-nak.

Zuareveldt, (Sauerfeld) nagy
nedves lapály Oaplandban
Graaf-Reinette ker.ben a'
tenger parton a' vásárnap
(Sontags) és a' nagy Hal
(Fisch) fők között vannak
szép erdősegei és sok vad,
most Kafferek lakják.

Zuzu, k. fő a' Spanyol Estre-
madura tart.ban, melly
Sierra Morenában támad és
nem meszse Medelintől a'

Guadianába ömlik.

Zuyd-Beveland v. Land van ter Gooe, Bevelandia Australis, a' legnagyobb és legkellemetesebb minden Zeelandi szigetek közül a' Schelde torkolati volt Francz. oszt. ban most Zeeland tart. ban, mel. részön Romerswaal és Bonsel en vsokkal abban tartotta II. Filip Spanyol Kir. mint Zeelandi Gróf 1549 hódoltatását, de később t. i. 1579-ben a' Spanyoloktól felgyújtatott. A' kiáradó tenger prédájává lett és még most is a' víz alatt áll, majdan a' sziget egész Oster-scheldeig terjedett.

Zuydersee, Südersee, déli tenger öböl déli Hollandia Belgyiom országi tart. ban Utrecht, Geldria, felső Yssel, és Friesland tart. nyok között, mintegy 57 □ mfd nagy, az Yvel a' Pampus által össze kapcsolódik és több főkat vessen fel mellyek között a' harmadik vagy is a' jobb ága a' Rajnának az Yssel, a' legnevesetesebbek. Zuiderseenek körében fekszenek Wieringen, Mark, Ork, és Schoekland szigetek. Töle vette a' hajdan Franczia Zuydersee osztály nevét, melly a' Zuidersee és Nordsee között feküdt és a' régi Amstelland, és Utrecht Hollandiai osztályokból állott.

Zuyd-Voorn, l. felső Flacque,

Zwitssu, hogy a' Horváth országi katonai határban Likáni Regimentben. Láthatni itten még a' római ország útát, melly ezen hegyen és Wellebit bércezen a' tengerig terjedett.

Zwulve, vs déli Hollandia Belgyiom országi tart. ban 2080 l.

Zwartekop, szemhetűnő és fe-

lette termékeny, de nem illendőképp mivelts darab föld Caplandban Graaf Reinette ker. ben szép erdősekkel, mellyekben jó épületfát, áloót és enyvesfát találhatni.

Zwart Ruggens, kevés lakos-sal bíró durva és köves darab föld ugyan ottan.

Zwartsluys, sáncza felső Yssel Belgyiom országi tart. nak a' Havelteri Aa főnek a' Zwartewaterbe szakadásánál; mellette a' legjobb felső Ysseli torfa ásatik.

Zwollendam, l. Schwellendam.

Zwenkau, vs Szász orsz. ban Merseburg megyében az az Elster mellett 232 h. salétrom főző műhelyel és puszkapor malommal. Lak. több szántásvetésből és barm tartásból keresik élelmet. Itt népes országos vásárok tartatnak.

Zwerglöcher, a' Harzban nevezet szerint pedig Elbingerode és Rübelande között bizonyos hegyi üregek, a' mint mondják azon időkben, midőn Attila Hunru-saival Német orsz. ban mindent elpusztított a' lakosok ön bátoraságokra és életetek megszabadítására csináltak. Némelylek közülök belől olly símák és tiszták mintha ki volnának kőfalazva.

Zweruitz, S Sanspareil.

Zwettl, Zwettl. ország fejedelmi vs és a' Cisterciták gazdag klast. birtoka Ausztriában Ensen alól felső Mannhardsbergi fertályban, Tiszatviselő tanácssal, Tartományi törvényszékkel, post. hivatallal, és pléb. val a' hasonnevű fő mellett. A' vs és klast.

mindössze számlálnak 200 h. A' vshoz közel fekszik hegyen a' Zwetteli Prépostság.

Zwettel, fő. alsó Austriában, mellynek forrása a' Reichenau erdőben a' Cseh országi határok mellett van és S. Zwettel mellett a' nagy Kampal egyesül.

Zweybrücken, Fejeds. Német orsz.ban Wasgau, Westereich, Speyergau, Elsass, Lotharingia és a' Pfalz között; 92 □ mfd 13 vskal, 314 falukkal 196000 l. és 600000 esztendei jövedelemmel. Nyug. felé Lothring és Sarbrück, délfele Alsatia ész. és kelet felé alsó Palatinátus határai. Ezen tartágn hegyes, de gabonában, fában és borban nincs szüksége. Allott négy Tisztsegből tudnillik: Zweybrücken, Neucastell, Lichtenberg és Meiszenheim tisztségekből; tovább hozzá tartozott Guttenberg és Bischweil tisztség is. Ezen Fejedelemség 1801 a' Lünevilli békekötés által a' Francia bir.hoz lépett és legnagyobb részére egy alkotó része volt Donnersberg oszt.nak; most nagy részt Bajor országe.

Zweybrücken, Deuxponts Biptum, fő vsa az éppen most leirt Fejedelemségnek Erlbach fő mellett 5000 l. pompás kastéllyal, szép luth. templ. és nagy vsi templ.mal. Vannak posztó és aczél fabr. és környékében bányák.

Zwickau, mvs Cseh orsz.ban Bunzlau ker.ben 340 h. kat. pléb. templ. Lak. középszerű föld mivélésből és kézimesterségekből, kivált szövésből szerzik élelmeket.

Zwickau, Cygnea, vs Szász

orsz.ban Erzgebirgi ker.ben a' Mulde vize mellett 768 h. 4150 l. és Osterstein kastéllyal, mellyben jól elrendelt köz munkaház van. Van Lyceumja, számos könyv, és természeti ritkaságok gyűjteménnyel. Lak. posztó; bőr és karton fabr.ból élnek. A' munkaházban gyapott és gyapjú gerebeneltetik és fonatják. Egy órányita a' vstól a' Mulde mind két oldalán vannak közzén bányák.

Zwingenberg, vs a' Hessi Starckenburg Fejeds.ben 1814 h. és 1140 l. feles itt az elkerülhetetlen szoros áltmenettel a' Berg tr. mellett Heidelberg és Darmstadt között egyik oldalát a' magas Melches hegy, a' másikat pedig csupa mocsarak, bókrok és gödrök környékezik.

Zwiesel, mvs Bajor orsz.ban alsó Duna ker.ben a' feketé Regen mellett 900 l. ásványos környéken, azéke egy Számtartóságnak. A' hegyek köröskörül granátokból külömbféle színű csillámporból, sörétköből és rózsaveres bányavirágból állanak. Szomszédságában vannak több üveghuták, mellyek kiterjedett kereskedést üznek. Az előtte folyó patakban található gyöngyöket.

Zwittau, Zwittawa, népes és élelmes vs Morva orsz.ban Brünn ker.ben Zwittau főnek eredeténél vannak 425 h. 2530 l. posztó kézmívvel, vászon szövetelekkel, len, és gyapjú kereskedéssel, só, határ, és útvám tisztséggel, pósta házzal és sánccokkal vétetik körül, az Ollmüzi Érsekhez tartozik.

Zwoda, fő Cseh orsz. ban az erdőkben, mellyek Cseh országot Meiszentől elválasztják Guttenheid hegy mellett folyamatiját dél felé indítja a' Silberbachot felveszi Hornsbachott és Falke-naunál az Egerbe ömlik, gyakran nagy áradásokat okoz.

Zwönitz, hegyi vs Szász orsz. ban Erzgebirge ker. ben 200 h. és csipke kötésekkel.

Zwolen, l. Alsach.

Zwoll, erős vs felső Ysseli Belgyiom országi tart. ban Aa fő mellett melly itten Zwartewater (fekete víz) nevet veszen fel és a' Vecht fővel egy mesterséges fő által öszve köttetik. Mind az Aa, mind a' a mesterséges fók által vágják a' vst, melly 12220 l. 8 templ. fenyték és javító házat és gymnasiumot tart. Lak. mesterségekből és kereskedésből szerzik eleségeket. A' vs előtt fekszik a' S. Agnes hegye, szép falusi házakkal és sétáló helyekkel.

Zwonigrád, régi omladékos

vér Horvát orsz. Száván túl, Károlyvári Generalatuban, Zermani ker. Kom és Palanka között, magas's meredek hegyen fekszik a' Dalmatziai ország úton, Gospicstól 14 1/2 óra.

Zwornik, Stebarnik, Argentina, erős vs Török Bosnia tart. ban Drino fő mellett 4300 h. v. inkább sárguny-hókkal, 14000 l. és néhány kastélyokkal a' kő szála-kon.

Zydaczow, kis vs Galiciában Stry ker. ben Stry és Dniester folyók között egy kat. és a görög pléb. igen régi várral és tulajdon tanács-csal.

Zype, nagy környék Belgyiom orsz. ban ész. Hollandia tart. ban Alkmaer és Texel fók között 2400 l. a' kik szép legelőken elszórt házokban laknak és a pléb. hoz tartoznak.

Zywiec, v. Saibusch, vska Galiciában Myslenitz ker. ben Sola és Koszarawa fók mellett kastélyal és kaja. plébániával.

V. Darab' Függléke.

I. PÓTOLÉROK.

Austriai Birodalom (Lex. II. Dar. 549. l.) nagysága és népessége. — Austria Ensen fölül 1816. Julius 5 dikétől fogva öt, Lintzi, Vels, Steyer, Ried, és Szalzburg' kerületekből áll. A' két utolsók a' Rajnán innenső, és tulsó tart.kon, Landau, Bergzabern, Langenkandel Kantónok, és alsó Rajnai Dep.nak Lauter' vize balpartyáig fekvő urad.kon váltották vissza. Nagysága öszveséggel 344. 31/2 mfd. 956897 l.kal. Különösen az Inn és Hauruch fertály 59. 41/2 mfdnyi, 197575 l. E' fő urad.kból áll: Scharding 5 2/3 s 9481. Viechtenstein 1 2/3 — 21648. Weitzenkirchen 5 1/10 — 20089. Obernberg 4 — 14742. Braunau 4 2/3 6000. Mauerkirchen 4 3/8 14311. Mattighofen 6 1/8 — 11148. Ried 9 1/2 □ 23776. Grieskirchen 3 1/2 17341. Haag 3 7/8 16592. Vöcklabruck 4 3/4 — 19359. Frankon Markt 6 3/8 □ mfd 18845 lak.kal. A' Szalzburgi ker 132 54f □ mfd 111699 l. Az egész Solzburgi Her.ség nagysága B. Bleul udvari Kancellárius hiteles tudósítása szerint 171—180 □ mfd 194000 lakosokkal. Szalzburg és Mühldorf határából (1 1/4 □ mfd.) he-

gyek közi (39 6/10) hegyeken kívül eső (49) részekből áll. Ezekhez járulnak Pringau (42) Pongau (39 □) Lengberg (1 1/3) urad.ak. A' hegyeken kívül eső vsoknak száma tizen öt; ezekből a' Herczs.nak Szalzach, és Szale tulsó részén kívül a' Bajor Kirs.nál maradtak e' négyen: Tittmaring (9) Waging (2 1/4) Laufen (6) Deisendorf (4 1/4) öszveséggel 10. 62/100 □ mfd 27000 l.kal. Egy része (Vils) Tyrolis Grófsággal kapcsolott öszve. Lásd Tyrolis. A' Linzi fabrika 4000 embereket foglalatostkodtat; mindenféle posztó, kazimir, szőnyeg; s pamuk, tainisz materia készíttetik általa. Austria Ennsen alól 363 6/5 □ mfd. 1048324 l. Medling mvsban al. Austriában Bécsi al. fertályban egészséges ásványos vizet leltek. — Cseh ország 956 80/100 □ mfdnyi nagy, 320322 lak.kal. Morva Mark Grófs. 417 64f Silesia 86 85f □ mfd nagy mindkettő öszveséggel 1680 925 l. számlál. Jelenen Morvában az Olmützi ker. 35 10f Hradischi ker. 66 96f Perai ker. 57 25f Iglau ker. 50 60f Brüni 88 44f Znaymi 89 80f Silesiában;

a' Troppau ker. 50 90/ Tescheni ker. 35 90/ Mindkettőnek mivel földes öszveséggel 422 909 hold, s így minden □ mfdre jut 8377 h. f. Stájer Her.ség 398 90/ □ mfd 278 909 l.

Illyricum ország áll a' Labachi és Triesti Guberniumokból: 618 03/ □ mfd. 1169197 lakosokkal. A' Labachi Guberniumhoz tartoznak Karinthia és Karniolia; 4 kerületi Labach, Neustadt, Adelsberg, s Villach. Karinthia Herczs.ge 190 90/ □ mfd, 278851 l. Karniolia 190 61/ □ mfd. 358831 l. A' Villachi ker. 115549 lakosokat számlál. Az Idriai kénese bánya 12000 mázsát ad esztendőnként, melly a' Spanyoloktól és Bécsi olvasztó hivataltól 100 forintokon vétetik meg. — A' Triesti Gubernium, négy fő részekből áll. I. A' Görzci kerület, melly az egykori Görz és Gradiska Herczegi Gróf-sának nagyobb részét, Tolmein és Flitsch uradalmaikat foglalja magában, és egy felől Judrio, Ausa, és Isonzó fókig, más felől délkeletre azon lineáig terjed, melly Pliscavizától Chertinovásnak tart; három részekre osztatik: 1) Canale, ész.ról, 26 22/ □ mfdnyi, 6975 házakkal; 42312 lak.kal. 2) Gradiska, Judrio és Isonzó vizek közt, 70/100 □ mfdnyi 1 vsal, 1 mező vsal, több falukkal, 4749 h. és 33713 l. 3) Görz maga, 15 65/100 □ mfdnyi; két városokkal, több falukkal, 6992 h. és 39417 lak.kal. — Öszveséggel a' Görzci ker. 45 88/ □ mfdnyi, 18096 h. és 115442 l. — II. A' Triesti, vagy Is-

triai ker. az egykori Görz és Gradiska Gróf-soknak részeit, a' Velencei Statusnak néhány darabjait, és Karniolianak egy részecskéjét, Velencei Istriának nagyobb részével egygyütt foglalja magában, az Adriai tenger, Ausa vize, és a' Karst hegység között; három részekre osztatik: 1) Duino, melly Ausa vizének torkolatyától fogva, Tatre által a' szárazon kiterjed, 21 28/ □ mfdnyi nagy, 6171 h. és 41099 l.kal. 2) Capo d'Istria Mugio nevű öblöcskétől Lemo kanálig terjedvén az egykori Velencei Istria félszigetnek nagyobb részét magában foglalja, 26 84/ □ mfdnyi, 12171 h. és 65151 l. 3) Rovigno vagy Trevigno, Lemo kanálistól kezdve Arsa vizéig, azon Istriának déli részét foglalja magában, 18 04/ □ mfdnyi 4559 házokkal, és 25272 l. — Az egész Trieszti ker. tehát 66 16/ □ mfdnyi 23201 h. és 131522 l. III. A' Fiumei ker. áll a' hajdani Velencei Istriának Arsa fón innen fekvő részecskéjéből, az Austriai Karnioliahoz tartozott Istria (Histerreich) részéből, Karnioliai két Castelnovo és Lippa fő helységekből, a' Magyar tengeri tájékból Szevetin és Zágráb Vármegyének részéből, s némely Dalmátiai Quarneroi szigetekből. Három felé osztatik: 1) Az Istriai nyug.sa, a' Velencei Istria részecskéjén kívül merő Karnioliahoz (Adelsbergi ker.hez) tartozott birtokokat foglal magában; 29 22/ □ mfdnyi nagy, 10207 h. és 50326 lak.kal. 2) A' Mon-

tano (hegyi) ker. kel.re a' Horváth orsz. nak polgári tart. nyiból állott öszve, 20 28f □ mfdnyi nagy, 7069 h. és 43204 lak.kal. Különösen; Karstatti Kánton 3:451. Werhovszko 959; Merkopait 9676, Jaszka 6760. Szamhor 7129. Czubar 4692. Krestineoz 9313. Selin 15983. Sziszék 8196. Gradecz 13075 l. 3) A' Fiamei ker. közepe, a' száraz földnek némelly kised részeiből, és számos Dalmátiához tartozott szigetekből foglaltott öszve, 12 70f □ mfdnyi nagy, 7694 h. és 37954 lak.kal. Nevezetesen: Fiume vsa 14768. Buccari 13323 Zent (Segnia) 13277 l.k. számlál. A' szigetek; Cherso 4367. Ossero 1557. Lussin Picolo 4387 l. Lussin grande 22 8. Veglia 3553 l. Besca 3781. Castel Muschio 135. Dobrigno 1720. Arbe 3049 lak.kat számlál. Az egész Fiumi ker. tehát 69 10f □ mfdnyi 24970 l.kal. IV. A' Triest vsa, vidékével egygyütt, régi fekvésében 85f □ mfdnyi nagy, 2864 h. és 44413 lak.kal. Az egész tenger parti tart.nyok tehát 176 □ mfdekre terjednek, és 69131 h. és 422861 lak. foglalnak magokban, és így a' felső Austriával egyeznek. — Tyrol Grófs. Voralberggel 717542 lak.kat számlál

Dalmátia : 274 94f □ mfd 203 89 l. Ragusa és Cattora részekkel 304 □ mfd 315000 lak.kal.

Lombardiai orsz.nok 9: Mediolanumi, Mantua, Brescia, Cremona, Bergamo, Como, Valtellina, Pavia, Lodi tart.nyiban, Cremával egygyütt, 1813-ben az országos számvétel szerint 2179825 lako-

sok számláltattak. Nagysága egész Lombardiának 365 02f □ mfd. Mantua tart.lakosi 213250 számmal vannak. Lombardiának Verona tart.nyában határi ezek: Castelnuovo Peschiera mellett) Sonna, Somma, Compagna, Valeggio, Villa Franca, Morrecane, Isole de la Scala, Erbe, Bonferraro, Gazzo, Correzzo; Polcsinei tart.ban: Mellara. E' helységek: Pozzolo, Roverbella, Marmirolo; Castel, Belforte, Castellaró, Seravalle, és Ostiglia Mantuai tart.hoz számláltatnak. — Ama kereskedő út, melly Lombardia és Svájc orsz. közt nyitattik, Varese vsánál kezdődik, Olona vize, 's Varese, vagy is Bodio tó között, a' délről ész.ra fekvő Gana völgyén által Tresa fón lévő hidig, a' Tessini Kánton' határáig terjed, 's 12324 0675f/000 ölnyi, v. 3 081/100 mfdnyi hosszú lészen. E' szerint nem lesz többé szükség di Lugano tón Svájc orsz.ba utazni. A' híd Tresa vizének Laghetiába szakadásánál, Lavena és Viconago mellett esik.

Velencei orsz. 8 Delegatiókból (tartományokból) áll: 1) Velencei 8 kerületekből 60 helységekbl. 2) Paduai 12 ker. 104 helys. 3) Polesinei 7 k. 56 helys. 4) Veronai 12 ker. 100 helys. 5) Vicenzai 13 ker. 119 helys. 6) Trevisoi 9 ker. 102 helys. 7) Bellunoi 8 ker. 70 helys. 8) Friauli 22 ker.ből és 181 helys.ből. Egész Velencei orsz. nagysága 309 50f □ mfd. Népeisége 2830000. Egész Lombard-Velencei ország nagysága 867 50f □ mfd, népeisége 411535 l.

Ehaz járulnak a' rokon Li-
neák tart. nyai Olasz orsz.
ban. 1) Toskánai N. Her.
ség 431 □ mfd 1170000 l. 2)
Modenai Herczs. 92 31/ □
mfd, 375000 l. 3) Massa
Karrara Herczs. Garfagná-
val 23 □ mfd 60000 l. 4)
Pármai Hers. 101 52/ □ mfd
383000 l. Öszveséggel az Au-
striai Olasz orsz. 1511 □
mfd: 6099505 lak.kal. 'Ságy
Austria egész Olasz orsz.
nak mintegy 1/7 részét bir-
ja; Olasz lakosinak száma
2701000-rel kevesebb mint
Siciliáé (melly 6766009)
251000-rel több mint Sar-
diniáé (melly 3814000)

Gallicia ország, Bukovinával,
's vele egyesült Tarnopo-
li ker.tel 1514 □ mfd 3755
454 l. Vest Gallicziából Au-
stria semmit sem kapott
vissza. Oszt-Galliciából a'
Zamosei ker. Orosz Len-
gyel orsznak maradt. —
Magyar országot és Erdé-
lyi N. Hers.get határ ré-
zeikkel t. az ő helyeiken.
Austria bir. nagysága örö-
kös tart.nyaikkal 12204 41/
□ mfd 28178836 lak.kal. A'
rokon Olasz tart.nyokkal
együtt 12857 26/ □ mfd
30166836 lak.kal. Mivelhe-
tő földé 193635000 mérő a-
lávaló hold. Terem minte-
gy 429224250 mérő minden
nemű gabonát és magos
veteményt. Szőleje 1582364
hold, terem mintegy 32873
971 (80. iczés) akó bort.
Erdeje 74475000 hold. Ebből
vághat esztendőnként 12472
500 öl kemény, 62062500 öl
puha fát, 's a' t. Dr Blu-
menbach' felvetése szerint.
A' hazai levelekből.

Belgium, (egyesült) Népeisége
5226857 l. Adózása 73400000
fr. volt múlt eszt.ben (Le-
xicon III, Dart. 623 l.)

Britannia Nagy, (I. Lexikon
II. darab 558 l.) népeisége
a' legújabb nyilván való
tűdősítések szerint közel
17 milliányi; t. i: Angol
országé több mint 9 1/2.
Wales Her.gé 1/2 Scotiáé
közel 2, Hiberniáé mintegy
5 milliányi. N. Britanni-
ában vannak most öszve-
séggel 27 Herczegek: An-
gol orsz.ban 17. Scotiában
8. Hiberniában Wellington-
nal egygyütt 2. 26 Marqui-
sok, 15 Angol, 3 Scotia, 8
Hibernia orsz.ban. 147 Gró-
fok: 27 Angol, 41 Scotia,
79 Hibernia orsz.ban; 78 Vi-
comtok: 25 Angol, 4 Scot-
tia, 51 Hibernia orsz.b. 244
Bárók: 140 Angol 22 Scotia, 82
Hibernia orsz.ban Mindösz-
ve tehát a' Nagyoknak (Pa-
irs) száma 522. A' küldöt-
tek száma 658. Múlt eszt.
Aug. 1 napján N. Brittan-
nia adóssága 788202293 font
Sterlingre számláltatott;
mellyért 28952017 f. ster-
ling (mintegy 280000000
forint) interes járt. Adós-
ságából már 276893914 f.
ster. lefizettetett; és pedig
mind elemésztő fundusból,
csak 251 1/10 milliányi for-
dúlt az elárult taxákból bé,
N. Britannianak 1582-ben
egész tengeri hajós ereje
csak 14200 tengeri hajósok-
ból állott, most több száz
ezernél. Múlt eszt.ben An-
glia déli részében Wey és
Arun között új kanális
nyitattott fel a' köszén szál-
lítás végett. Hoszsza 18 An-
gol mfd; három esztendő
alatt elkészült. Ez által a-
zon köszén, mely előbb
2000 sterlingbetelett, most
csak ötvenben tellik. Lon-
donban múlt esztendőben
8000-en estek az ítélő szék
fenyítéke alá; 800 házak

nak uraik egészék voltak. London vsa. 1801 — 1811-ig százötven ezerrel szaporodott, a katonákat ide nem számlálván; Angol orsz. azon időközben $2\frac{1}{2}$ milliónyival. Londonban 6 tudós társaságok vannak; 1) A' Királyi Académia 2) A' Britanniai Institutum. 3) A' rézmetsző társaság. 4) A' vízzel festők társasága. 5) A' vizsínű egyesült Mesterek társasága. 6) Az építő társaság. 7) Az Architectonika Londoni társaság. 8) A' mesterségek' társasága.

China birodalom, (Lexikon I. darab. 609 l. 1790-ki országos egybeszámláltatás szerint 143 millionyi, Grosier tanúsága szerint 200 millionyi, mostanában legfellebb 150 millionyi népességgel bír.

Erdély Nagy Hercegség, (I. Lexikon II. dar. 157 l.) A' Bécsi legújabb felvetés szerint a' benne elszéledt hatar örök földivel 1118 50/100 mfd; 1510000 l. polgárik, 138284 l. katonák. Összeséggel Erdély népessége 1648284 l. — Szebenben az evang. és kath. lakosok csak nem egyenlő számúak; ezeknek fele 3 hitűek; $1/11$ része egyesült hitűek; $3/33$ rész református.

Franciaország' népességét, (II. D. 276 l.) Necker Min. 25 millionyira tette; Bonaparte birodalma alatt, a' meghódított országokkal és tartományokkal együtt 40 millionyira vetették a' számlálók. Múlt eszt. ben hivatalbéli számvétel szerint 28.869.732-nak találta a' Jegyzők. Nevezetesen számláltattak a' Départementokban hiteles tudósítás

szerint illy számú lakosok.

1) Dep. de la Seine	631531	1.
2) — de l' Aine	111030	-
3) — de l' Aisne	442989	-
4) — de l' Allier	260266	-
5) — des basses Alpes	145912	-
6) — des hautes Alpes	125845	-
7) — de l' Ardeche	290833	-
8) — des Ardennes	268996	-
9) — de l' Ariège	222936	-
10) — de l' Aube	238819	-
11) — de l' Aude	240993	-
12) — de l' Aveyron	231379	-
13) des Bouches du Rhone	293285	-
14) — du Calvados	503420	-
15) — du Cantal	251436	-
16) — de la Charente	226885	-
17) de la Charente infer.	393011	-
18) — du Cher	228158	-
19) — de la Corréze	254271	-
20) — de la Corfe	174702	-
21) — de la Cote d' Or	255426	-
22) — des Cotes du Nord	519690	-
23) — de la Creuse	226224	-
24) — de la Dordogne	424113	-
25) — du Doubs	240792	-
26) — de la Drome	253372	-
27) — de l' Eure	421487	-
28) — d'Eure et Loir	265996	-
29) — du Finisterre	452895	-
30) — du Gard	322144	-
31) de la haute Garonne	367351	-
32) — du Gers	226493	-
33) — de la Gironde	314582	-
34) — de l' Hernault	301099	-
35) — d'Ille et Vilaine	508244	-
36) — de l' Indre	204721	-
37) — d'Indre et Loire	275192	-
38) — de l' Isere	471660	-
39) — de Jura	300395	-
40) — des Landes	235350	-
41) — de Loir et Cher	213482	-
42) — de la Loire	315858	-
43) — de la haute Loire	268202	-
44) de la Loire inferieur	407827	-
45) — du Loiret	285395	-
46) — du Lot	268149	-
47) de Lot et Garonne	326127	-
48) — de la Lozere	143247	-
49) de Maine et Loire	404489	-
50) — de la Manche	581429	-
51) — de la Marne	411617	-
52) de la haute Marne	237225	-

53)	Dep. de la Mayenne	332253
54)	de la Meurthe	365810
55)	— de la Meuse	284703
56)	— du Morbihan	403413
57)	— de la Moselle	340273
58)	— de la Nièvre	24274
59)	— du Nord	871990
60)	— de l' Oise	383507
61)	— de l' Orne	425920
62)	— du pas de Calais	570388
63)	— du Puy de Dome	542834
64)	des Passes Pirenees	388502
65)	des Hautes Pirenees	198763
66)	des Pirenees Orient.	126626
67)	— du bas Rhin	473054
68)	D. du haut Rhin	336940
69)	D. du Rhone	340980
70)	de la haute Saone	300156
71)	de Saone et Loire	471457
72)	— de la Sarthe	410380
73)	de Seine et Marine	304068
74)	de Seine et Oise	430972
75)	de la Seine inferieur	642948
76)	— des deux Sevres	254105
77)	— de la Somme	495058
78)	— du Tarn	295885
79)	du Tarn et Garonne	230514
80)	— du Var	283296
81)	— de Vaucluse	205832
82)	— de la Verdre	268746
83)	— de la Vienne	290008
84)	de la haute Vienne	243195
85)	— des Vosges	334169
86)	— de l' Yonne	325994

Öszveséggel 28,862732 l.

's így Franciaország mostani népessége mintegy ötöd része a' Chinai birodaloménak, melly az 1790 ki hivatalbeli öszveszámlálás szerint, 's így 26 előtt már 143. milliókat tett. — E' számadás szerint számláltattak benn Párisban 547756. kívül a' Sceaux i Arrondissementben, 43761. St. Denis i Arrondissementben 40014. öszveséggel 631531 l. A' katonákkal, hivatalbeliekkel, gyűléss, 's más végből itt tartózkodókkal együtt múlt télen Párisban közel 90000 lakólok

számláltattak: — az Estlandok óta Franciaország öldrőlő háborúk, pusztítások, kiköltözések ellenére majd 4 milliónyira szaporodott, melly igen fogasapörödni képes idővel! Lásd Politisch. Journal Jahrgang 1816. II. B. X. St. Oct. von Hamburg Nro XI. Franciaországban 1,784,578 hektar (két holdnyi) szőlő föld számláltatik, melynek termése 31.012452 Hectolitras, (25 messzelnyi) a' Bécsi tudósítások szerint.

Hayti, (S. Domingo, l. Lex, IV. Dar. 364 l.) szigetében a' Henrik Király alatt lévő orsz. számlál 54 kat. pléb. kat, 8 Herczegeket, 19 Grófokat, 36 Bárókat, 11 vitéz Rendüeket.

Island szigetéről, (l. Lex. III. dar. 29 l.) Mackenzie Angol utazó tanúságából ezeket tudjuk bővebben: Hehla hegye, Stanleys Úr' mérése szerint, 4900 lábnyira emelkedik a' tenger' szinje fölé, 's így Vesuv. hegyénél nem magasabb. A' néhány esztendőök által Norvegiából Islandba ált. vitetett 3. Irámszarvaok annyira elszaporodtak, hogy több száz főakra mennek; vadászni valók, házi szolgálatra meg nem szelídítették, mint Laplandban. Az Islandiai mohának ártnak, azért a' gazdáknak nem kedvesek. Islandba minden gabona tengeren vitetik be, kézi malmokon őrltetik meg, mivel egy vízi malom sincs itt, a' szelmalmok is rosszak. Itt halálra érdemes gonasztvők nincsenek. Néhány esztendőök előtt egy halálra itéltetvén, Norvegiában vezetett el; mivel Island

időben az íbelőt végbevitte, lét senki se válalta magára. *Lampadisa szigete* (Lexik. III. dar. 204 l.) Sicilia déli felől az észak Amerikai Antivetséges Statusoknak engedtetett az eggyesült Sicilia Királyhától.

Magyar, Horvát, és Slavonia ország (Lex. III. dar. 359 l.) a' Bécsi Statisták legújabb felvetési szerint 4097 66f □ mfd nagyságú, 8,200000 l. Ide járulnak a' Banáti határok 186 00f □ 171657 lak. Slavóniai határok 139 40f □ mfd. 230079 lak. A' Vasasdi Generalisság 67 40f □ mfd 107217 l. Karlstadti Generalisság 166 40f □ mfd 107217 lak. A' Bánusi határok 54 26f □ mfd 95442 l. A' Sajkások 16 □ mfd 21265 lak. E' felvetés szerint Magyar ország nagysága 4726 52f/100 □ mfd. népessége 9,014566 lak. Bővebben lásd a' Tudományos Gyűjtemény III. Kötetében.

Magyar országból kimaradt mező udrosok, és néhány jeles helységek :

Apáthfalva, mvs Borsód Vár. Sz. Péteri Járásban, Eger-től 5 óra hegyek között. F. U. az Egri Seminarium, melly is itt szép pléb. templomot épített 1151 Magy. kath. lakosok számára.

Bél, Béel, mvs Bihar Várm. ben, Szalontai jár. ban, Arad Várm. szélén. F. U. a' N. Várad Püspök, Lak. Magyar. 442. ó hit. 147. egyg. hit. 135 kat. 8 ref. 13 zsid. üveghutával.

Belatincz, Bellatincz, mvs Szala Vrm. ben Lövői jár. ban, alsó Lendvához 2 óra, Mura vize mellett, Stájer Her. ség szélénél. F. U. egykor G. Csák, most Rósa

fam. lak. vegyesek, kath. tulajdon plébán. val és szép kastéllyal.

Bogdány van, Szabolcs Várm. ben is, Dadai jár. ban Nyár-egyházától 2 óra Keresztúr és Székely közt; F. U. több nemes famil. Lak. Magy. többnyire ref. tul. Ekl. és kath. Jó termékeny határral.

Boldog-Acsony, Frauenkirchen, Frauenhain, Pratz Mariana, mvs Mosony Várm. ben, Nizsideri jár. ban, Nizsidentől 2. Óvártól és Palrendorfától 3 óra. F. U. H. Eszterházi, lak. vegyesek, kath. 1126. zsid. 600. Francisc. klastrommal, sovány határral.

Bős, mvs Posony Várm. ben, alsó Szigeti jár. ban, Csalló közben, Varkonytól nem messze, Somorjától 3 1/2 óra Duna mellett. F. U. G. Amade. Lak. Magy. kath. 1624. evang. 3. zsid. 19. Hátára áldott.

Bükösöd, mvs Somogy Várm. ben Marczali jár. ban, Zalkánytól 1/2 óra. F. U. Bencsák fam. Lak. Magy. kath. tul. pléb. val szőlő hegyekkel.

Csurgó, helység Szék. Fejér Várm. ben Sármedlyéki jár. ban, Balinka és Keresztes között, Fejérvárhoz 1 1/2, Bodajkhoz 1/2 ór. egy völgyben. F. U. B. Perényi. Lak. Magy. ref. 620. kat. 450. ev. 110. zsid. 10. Az Uraságnak szép kastéllyával, kivált nagyra mentt pálinka főzésével, sertvés hizlaltatásával nevezetes. Földe, réte jó.

Derecske, mvs Bihar Vrm. ben Sárrethi jár. ban, Debraczentől 2 óra. F. U. H. Eszterházy. Lak. Magy. 5002 ref. 144 kat. 1 ev. 15 zsid.

ref. ekl. és kath. pléb. val,
 derék határral.
Dioszegh, mvs Posony Várm.
 ben kül. jár. ban, N. Földi-
 mes mellett, Dudvág vizé-
 nél, Cseklészhez 3 óra. F. U.
 G. Eszterházy, 's Religió'
 fundussa. Lak. többnyire
 Svábok, kath. 1995, tul.
 pléb. val evang. sok vendé-
 gfogadókkal és gazdag
 határral.

Dobsina, Dobsau, bánya-mvs
 Gömör Várm. ben, Sajó vi-
 ze mellett, Rosnyótól 4
 óra. F. U. Csetneki urád.
 családán Rákóczi fam. Lak.
 vegyesek, kath. és evang.
 Nagy mérédek hegyek és
 szép erdők között, fekete
 hegyéből sok rezet és va-
 srat és. Nevezetesek vad há-
 mori, és öntősi; acélmű-
 helye. Találtatnak itt ko-
 bald, czindorbium, nénye-
 só érczek, asbest és a t.
 Szép fenyő fákkal kiterke-
 des üszettetik Rosnyóra.
 Vannak derék papíros, és
 belső malma is. Határok tá-
 gas, de silány.

Fejér Gyarmath, mvs Szath-
 márt Várm. ben, Szamos kö-
 zi jár. ban. Szathmártól 5
 óra, F. U. G. Karoli, 's több
 uraság. Lak. Magy. kath.
 és ref. tulajd. pléb. val. Jó
 határral.

Fekete víz, mvs Posony Várm. b.
Füzes, Gyepű Füzes, Kő Füzes,
 mvs Vas Várm. b. Német új-
 vártól nem messze. F. U.
 G. Erdődi, lak. Németek
 460 kath. Az uraság szép
 kastélyával, és vadás ker-
 tyével. Sík, jó határral.

Gnezda, Gnezna, Gnyazd,
 Knisten, mvs Szepes Várm.
 ben, I. járban, egyik a
 16 Szepesi vsok közt, Lub-
 lá várához tartozik. Lak.
 Szászok, kath. tul. pléb. és
 templ. mal, vsháza, és ven-

dég fogadója nevezetesen
Hidvég, Város Hidvég, mvs
 Somogy Várm. ben, Igali
 járban, sík földön, Reletz
 erdő mellett, falu Hidvég-
 hez közel, Sió foktól 2 óra.
 F. U. G. Battyányi. Lak.
 Magyarok, többnyire kath.
 G. Battyányi Nádor Ispán-
 tól készítettett töltéstől
 nevezetes. Mező Komárom-
 mal áttellenben.

Iháros Boréay, mvs Somogy
 Várm. ben, Kanizsától 1 pös-
 ta, F. U. Inkei fam. Lak.
 elegyes Magyarok, kath.
 és evang. tul. pléb. val pös-
 ta váltással, és termékeny
 határral.

Kál, Sajts Kál, mvs Sop-
 rony Várm. ben, Cseprég-
 hez 2, Soponyhoz 4 1/2 óra,
 al. jár. ban Rába közön ki-
 vül. F. U. Niczky fam. Lak.
 Magy. kath. 276 evang. 11.
 Az uraságnak lakó és gaz-
 dagsági épületivel, számos
 jánokkal.

Kálóz, mvs Sz. Fejér Várm.
 ben, Sár melletti jár. ban,
 Fejérvártól 3 óra, Kts és
 N. Láng között, Déghöz kö-
 zél. F. U. G. Zichi. Lak.
 többnyire Magyarok, és
 Németek 801 kath. 820 ref.
 8 evang. 46 Zsid. Az uraság-
 szép kastélyával és ker-
 tyével, jó határral, és ma-
 lommal jeles.

Kupós, Nagy, Velki Kapu-
 sany, mvs Ungvár Várm.
 ben, azon nevű jár. ban,
 Ungvártól 3 óra, Csicsér-
 től nem messze. A Lelő-
 szi Praemonst. hez tartozik.
 Lak. Magy. kath. és ref. bő
 határral, sok sertésekkel.

Keresztút, Kotaja, mvs Sza-
 bolcs Várm. ben, Dada jár.
 ban. Munkácsi úton. Nyir-
 egyházától 1 1/2 óra. F. U.
 Vaj, 's több nemes Fam. Lak.
 vegyesek, ref. tul. pléb. val.

Eőb, Kiskölk, Vas-Kölk, mvs Bihar Várm. ben, Krejcsa vize mellett, Magura és Brugethez 1/4 óra. F. U. a' N. Váradí Egy. Püspökség, Lak. Oláhok, ó és egy-hittleki jó határral.

Konráti, mvs Bihar Várm. ben, Sárréti jár. ban, Fejér Körös és Siketér vize mellett N. Váradtól 5 óra F. U. H. Eszterházy. Lak. Magy. ref. Nagy marka, ló, és sertés tartással, jó halászzattal.

Kotori, Kotoriba, mvs Szala Várm. ben, Muraközi jár. ban, al Dobrava mellett, al. Vindoveczhez 1/2 óra. F. U. G. Festetics. Lak. Horvátok, kath. tul. pléb. és tanácsaal, Mura vizén ált járással, melly közel Drávába szakad. Határa jó tartással.

Szirma, mvs Sáros Várm. ben, Tapolca jár. ban, Bartfához 2 óra, Tapoly vize mellett. F. U. G. Aspermont, és Szirmai. Lak. Tótok, kath. Harminczaddal, jó földdel.

Lenarto, Lenartow, hely. Sáros Várm. ben. Bartfától 2 1/2 óra. F. U. Kapi fam. Lak. tót. Oroszok, kath. é hitűek. T. Sannovicz Mát. Eperjesi Prof. által itt találtatott, kész. vas (Gediegenen Eisen Block) miatt lettesmeretes.

Lóds, Litzelsdorf, mvs Vas Várm. ben, Német újvári jár. ban, Fürstenfeldtől 3. Köszegtől 5 óra, G. Erdődi Vörösvári uradalmához tartozik. Lak. Ném. kath. 875.

Lök, mvs Szabolcs Várm. ben, Nyir egyházához 1 óra F. U. Kállai és több uraság. Lak. külömbfélék. Van Lök Bars, Bihar, és Somogy Várm. ben is.

Ludberg, Ludbring, mvs Hor-

váth orsz. ban. Költ. Várm. ben, Podraváni jár. ban, Bédnya vizénél. F. U. H. Battyányi. Lak. Horvátok, kath. tul. pléb. uraság. szép kastélyával, majorságával és vármal.

Méndok, mvs Szabolcs Várm. ben, Kisvárd jár. ban, Kisvárdához 2 1/2 óra. F. U. G. Forgács, és több uraság. Lak. Magy. ref. és kath. nagy határral.

Mártos vár, mvs, Sz. Fejér Várm. ben, Bicskei jár. ban, Tetény és Velence közt posta váltás. F. U. G. Bagnszwick, Lak. Tótok. Magy. Ném. kath. 1634. ref. 23. evang. 15. Zsid. 4 uraság szép lakhelyével a keptyével, tul. pléb. val. Gazdag határral, és juh tartással.

Martyáncz, mvs Vas Várm. ben, Tótsági jár. ban Radkersburgtól 3/4 óra, F. U. G. Szapári, Lak. Vendusok 39 kath. 127 akat tul. pléb. val.

Moson, Matolcs, mvs Szathmár Várm. ben, Szathmár közzi jár. ban, Szathmár Bédmetihez 6 óra. F. U. G. Mátyóli. Lak. Magy. ref. Köldé térségben a Szamos vize partján.

Nagy Berezna, Velke Berezni, mvs Ungvár Várm. ben, és jár. ban, Ungvártól 4 óra. Ezen Kamarai urad. hoz tartozik. Lak. Oroszok, ó és egy. hitűek, Várma. házával, erdő hívatallal, tisztbéli lakhelyel, és jó malommal Ungh vizén.

Nagy Bicsa, mvs Trencsén, Várm. b Vág-Peszterczai jár. b Vág vizénél, Zolnához 2 óra. F. U. H. Eszterházy, Hajdan Thürzó nemzetség. Lak. tót kath. Az uraság szép kastélyával, tisztartó lak helyel, és hívatallal, tul

pléb.val, díszes két temp.
mal, több jeles malmok-
kal, és serföző házakkal.
Jó élő föld.

Nedditics, Neddische, mvs Sza-
la Várm.ben, Muraközi jár-
ban, Csáktornyaéhoz 3/4 Va-
rasdhoz 1 óra a' pósta úton,
Drávától nem messze; haj-
Udan a' Temphariusokhoz
tartozott, most G. Feste-
tics Csáktornyai uradal-
mához tartozik. Lak. ve-
gyes Horvátok, kath. tul.
pléb. és harmincsaddal.

Német Boksán, Boksán Ha-
mor, mvs Krassó Várm.ben
és jár.ban, Berzava víze-
nél, Dognácskához 2 óra.
F. U. a' Királyi Kamara.
Lak. Németek és Oláhok,
tul. pléb.val. Híres vas há-
morokkal, bánya, és más
urasági hivatalokkal.

Német Boly, mvs Baranya
Várm.ben, és jár.ban, Rác-
Tötöstől nem messze; Sze-
derkánytól 1 óra. F. U. H.
Battyányi. Lak. elegyes
nem. kath. tul. pléb.val.

Német Próna, Deutsch Pron,
Nemecsko Pnyo, mvs
Nyitra Várm.ben, Bajmó-
czi jár.ban, Nyitra víze-
nél, Bajmóctól 3 óra. F.
U. H. Pálfi és más urasá-
gok. Lak. vegyes Németek
kath. tul. pléb.val; orszá-
gos vásárokkal.

Nova, mvs Szala Várm.ben,
Egerszegi jár.ban, Baksá-
tól 2, Egerségtől 3 óra. F.
U. a' Nagy Szombati Püs-
pökség. Lak. Magy. kath.
535, Zeid. 6 tul. pléb. tisz-
tartói hivatalal, erdők-
kel, és derék mezővel.

Nyúlas, Joiss, mvs Mosony
Várm.ben, Nizsideri jár.
ban, E' nevű tótól nem
messze. Magy. Ovári urad.
hoz tartozik, lak. többnyi-
re Németek, 807 kath. Jó

szőlőkkel, és halásztattal.
O Besenyő, Bessenova, Bul-
garicum Bossenyő, mvs
Torontál Várm.ben, Nagy-
Sz. Miklósi-jár.ban, Haran-
ga vizénél, Sz. Miklóstól
1 1/2 óra. F. U. K. Kema-
ra. Lak. elegy. Bolgárok
kath. és 6-hit. tul. pléb. és
jeles várral.

Olaszi, Wlahi, Wollendorf)
mvs Szepes Várm.ben, FV.
jár.ban, egyik a' 16 Szepe-
si vsok közül a' Kir. Ka-
maráé. Lak. Szászok ma-
radványi, kath. és evang.
tul. pléb. és templ. vsház-
zal, jeles vendégfogadóval,
Hozzá tartozik Dobravalla
puszta több majorságok-
kal, szép sík határral.

Olcsva, mvs Szathmár Várm.
ben, Nyíri jár.ban, Nyit-Bá-
torhos 4 1/2 óra. Olcsva A-
páthihoz közel. F. U. tőb-
uraság. Lak. vegyes Magy.
ref. tul. Ekklesiával.

Orahoviza, Orbvitz, mvs Vés-
rőcze Várm.ben, Náschizi
jár.ban, Eszektől 8 mérf.
nagy hegy alatt. F. U. Mi-
hálykovicz fam. tul. pléb.
uraság kastélyával.

Orossi, N. Orossi, mvs Mő-
grád Várm.ben, kis Olo-
szihoz közel, Drégely vá-
rához 1 1/2 óra. F. U. G.
Stahrenberg. Lak. vegyes
Magy. kat. jó rétekekkel
lelegőkkel.

Paty, alsó Paty, mvs Vas
Várm.ben, Szombathelyi
jár.ban, felső Patyhoz kö-
zel, Rába wize mellett,
Szombathelytől 3 óra. F. U.
H. Eszterházy. Lak. Magy.
398 kath. 5 Zeid. jó juhtar-
tással.

Pelsőcz, Tót, Plyesowice,
priv. mvs Zolyom Várm.
ben alsó jár.ban, ország-
úton, Bucsához 3 óra. Do-
brovina urad.hoz tartozik.

Lak. tótok vegyesek, evang. és kath. Jó határral.

Horosztog, horosztói, mvs Vas Várm. ben. Karményesally járában. Horosztó falutól nem messze, Szalabéttől 1 3/4 óra. A' János házi urad. hoz tartozik Dienes pusztájával. Lak. Magy. 1482 kath. tul. pléb. val.

Hozsád, mvs Heves Várm. ben, Tisza járában, Tisza víz mellett, Egertől 6 óra. F. U. B. Orczy, G. Kármelyi, és az Egri Káptalan, lak. Magy. 1700 ref. 460 kat. 5. 6. hitű, jó határral.

Radosna, Radoszina, mvs Nyitra Várm. ben, Bodóki járában, Nagy Rippinytől 1 1/2 óra. F. U. a' Nyitrai Püspökség. Lak. tótok, többnyire kath. tul. pléb. és szép Püspöki kastéllyal, melly egy hegyalatti tekercsük Sok gyümölcs terem, fája elég.

Rabcsa, alsó, Unter Rabnitz, mvs Soprony Várm. ben felső járában, Bábán kívül, községtől 2 óra. F. U. Incey uraság. Lak. Német. kat. 520 számmal, tul. pléb. és az uraság kastéllyával, jeles fa vágással.

Rasznay, mvs Körös Várm. ben, Podroványi járában, Kapronczához 1 1/4 óra. F. U. Inkei fam. Lak. tul. pléb. és uraság kastéllyával, jeles gazdaságával.

Régely, mvs Tolna Várm. ben Dombovári járában. Döbröközhez 1 óra. Somolcstól nem messze, F. U. H. Eszterházi, lak. Magy. kath. és más félék. Jó határral.

Röcze, (Nagy), Groß Rausbach, mvs Gümör Várm. ben, felső járában, Muránnyal és Jolszával határos. F. U. H. Kohári, lak. tótok, kath. és evang. Vashámo-

nai névezetűek, horosztói kriszlály és más kövek találhatnák. Jeles határral.

Ruszkinoz, Russkindowczé, Rissdorf, mvs Szepes Várm. ben, a II-dik járában, Késmárktól 2 óra. Hegyek között. Egy a' XVI. Szepei priv. vsok közül. F. U. tulajdonképp a' Királyi Kamara, Lak. Németek, kath. és evang. tulajdon templomokkal.

Smizsdny, Smizan, Schmögen, mvs Szepes Várm. ben, III-dik járában, Iló és Thamafalya között. Löcsétől 2 1/2 óra. G. Csáky Illésfalvi urad. hoz tartozik, lak. tótok kath. tul. pléb. val, uraság majorjával, sok házzal, jeles vendég fogadóval.

Stósz, Stósa, mvs Szepes Vármegyében, IV. járában, Szomolnokhoz 1 1/2 óra. Bánya hely, Szomolnoki bánya hivatalhoz tartozik. Lak. kath. és evang. tulajdon pléb. val. Réz és vasbányákkal, vas hamurokkal, sok fát vág, jó vendégfogadót tart.

Surány, két Surány, mvs Vas Várm. ben, Szombathelyi járában, Szombathelytől egy óra Véphez közel. F. U. több nemes fami lak. Magyarak, kath. 1392 számmal. Sulfai pléb. hoz tartozik.

Szalonta, Nagy, mvs Bihar Várm. ben, azon névű járában, Remete és Gapiú közt, postahely, F. U. H. Eszterházi. Lak. Magy. ref., sok pusztákkal bir.

Szent Elek, mvs Bihar Várm. ben, N. Váradi járában, Nagy Váradtól 2 óra. F. U. a' N. Váradi Káptalan. Lak. többnyire Oláhok, 6. hitűek. jó határral.

Szendely, Mura, Szerdicshe, mvs Szala Vármegyében, Muraközi jár.ban, alsó Lendvától 1, Csáktornya-tól 2 óra, G. Festetics Csáktornyai urad.hoz tartozik. Lak. elegyesek, kath. Mura vizének déli partján fekszik. Itt áltjárás is van sajta. Szelnicza pléb.hoz tartozik.

Sall, mvs Soprony Várm. ben, alsó jár.ban, Réba közben, kis Tata mellett, Sopronyhoz 7 óra, F. U. H. Eszterházy, lak. Magy. kat. 1545. Zsid. 8 Jó határral.

Sznina, Sznina, mvs Zemplin Várm. ben, N. Mihályi jár. ban, N. Mihálytól 5 óra. F. U. Roll uraság, lak. Tót és Orosz kath. tul. pléb. val és ó-hit. Erdei és malmai nevezetesek.

Szirach, Sziracs, mvs Posega Várm. ben II-dik jár. ban.

Szálos, alsó, felső, közép, Trium vszlés, Szliacze, nagy mvs Liptó Várm. ben, Nagy Selmechhez közel, Rosenbergtől 2 óra. Religio fundus Znyovarályi uradalmához tartozik. Lak. tót. kath. Jeles ásványos forrással.

Szuba, Dürrenbach, mvs Posony Várm. ben, N. Szombati jár. ban. N. Szombatól 1 óra. Selpicz és Hosszúfa között. F. U. G. Pálffy. Lak. tót kath. jó ber-termesztéssel.

Szvidnik, (alsó) mvs Sáros Várm. ben, Makoviezi jár. ban, felső Szvidnikhez közel, felső Blichhoz 1 óra. F. U. G. Szirmag. Lak. tót kath.

Tolcselmes, Tölcselmes, mvs Zemplin Várm. ben, I. jár. ban.

Trstenna, Trstenna, mvs Árva Várm. ben, I. jár. ban HÜB. LEX. V. DAR.

Kubinkhoz 3 óra, Árvi urad.hoz tartozik. Lak. tót. kath. tul. pléb. Franciscanus klostrommal.

Turdossin, Tordossin, mvs Árva Várm. ben, azon nevű jár. ban, Árva vize mellett, Árvi urad.hoz tartozik. Lak. tót. kath. tul. pléb. só hivatallal.

Tuskevár, mvs Veszprém Várm. ben, Devecseri jár. ban Tor-na vizénél, Vásárhelytől 4 óra. F. U. a' Györi Püspökség, lak. Magy. kath. tul. pléb. 's volt Paulinusok klostromával.

Vese (Duna), mvs Pest Várm. ben, Solti jár. ban, Kun Sz. Miklóstól 5, Szabad-szállástól 1 1/2 óra. F. U. Földvári fam. Lak. Magy. ref. jó vendégfogadóval, és bő határral.

Vildgos, Sirie, mvs Arad Vármegyében, azon nevű jár. ban, Aradtól 3 óra, F. U. Bohuss fam. Lak. Magy. Oláh. Rusnyák, kath. és ó-hit. tul. pléb. val, két híres, magas városikal.

Vucsia, mvs Verőcze Várm. ben, és jár. ban, hegyek között, Babocsához 9 óra, Posega Várm. szélén. F. U. Prébiri Jankovich fam. Lak. kath. és ó-hit. uraság szép kastélyával 's lovaskatonák szállásával.

Német országi legújabb változások:

Hannoverai ország e' következő részekre osztatott fel: 1) Kalenberg, és Grubenhagen tart. küld a' köz gyűlésre 22 követeket, 2) Lüneburg tart. 17 k. 3) Bemer Werden tart. 11 k. 4) Hoya és Diepholz tart. 9 k. 5) Lauenburg' megmaradt része 1 k. 6) Land Hadeln 1 k. 7) Harz 1 k. 8) Osnabrück 9 k. 9) Hildes-

- heim 8 k. 10) Oeffficeledd
 - 9 k. 11) Mappen és Em-
 - bären 2. k. 12) Lingen,
 Nordheim, Goslar, Duder-
 stadt vsok: mindenik egy-
 gyet. E' követek közt 45
 polgári, 39 nemes állapo-
 túak.

Hessiai Választó Hercegség,
 (Chur Hessen) mult eszt. Oct. 14-dikén Ka-
 tzenellenbogen nevű alad
 Grófs.got Pruszsia orszá-
 gnak áltengedte; helyébe
 Fuldai Herzs.ban vett ki-
 pótoltatást. — A' Hannau
 tart. részei helyett pedig
 a' Hessen Darmstadti Herzs-
 s.tól. Yasnburgi tart.ból
 nyert pótolékat.

Hessen Hamburgi Landgrafság,
 mult eszt. Sept. 9-dikén
 Pruszsia orsz.tól e' része-
 ket vette által Rajnán tul-
 só tart.kból: 1) az egyko-
 ri Saar departamentből Meis-
 senheim kántont egészen.
 2) Grumbach kantonból:
 Barerbach, Beckerbach,
 Azweiler, és Hoppstädten
 helységeket.

Naasau Hercegség, mellynek
 uralkodó széke Wiesbaden,
 mult eszt. Oct. 16-dikén e'
 következő Orania - Naasau
 hirtokokat engedte által
 Pruszsia orsz.nak: I) Bur-
 bach és Neunkirchen tiszt-
 tartóságokat. II) Siegen
 Herzs.nek ezen részeit: 1)
 Sziegeni tisztartóságból:
 Wilgersdorf, Wilnsdorf,
 Niederdilsen, Oberdilsen,
 Rinsdorf, Rädchen, Obers-
 dorf; 2) Netphen tisztartó-
 ságból: Neuholz és Beien-
 bach, Flammersbach, Fe-
 uersbach, Brauersdorf, O-
 bernau; 3) Irmgarteichen-
 tiszt.ból: Irmgarteichen,
 Gernsdorf, Hainchen, Wer-
 lenbach, Lännhof, Ober-
 és Niederwalpersdorf, Nen-

haredorf, Griffenbach,
 Deutz, Sulchendorf, Helgers-
 dorf, Anshausen, és Rur-
 dersdorf. → Ezek helyibb
 vette Prusziától a' Chur-
 Hensentől cserélt tart.nyok-
 kat. Lásd felebb.

**Sachsen Koburg - Saalfeldi Her-
 cseség** mult eszt. ben Sep. 9-
 dikén Prusziától nagyobb
 kiterjedésül e' tart.nyokat
 kapta: Az egykori Saara-
 Departementből: 1) Grum-
 bach kántont, kivéven Sa.
 Julian, és Eschenau vsokat,
 mellyek a' Bajor orszá-
 gé lettek, és Barenbach, Be-
 chenbach, Oetzweiler, és
 Hoppstädten helységeket;
 ezek Hessen Homburgé let-
 tek. 2) Baumholder kán-
 tont; Noher, Nohfelden,
 Gimerweiler, Wolferswei-
 ler helységeket kivéven,
 mellyek Prusziának ma-
 radtak, 3) Szent Wendel
 kántont, kivéven Buhach,
 Saal, Niederkirchen, Mar-
 tó Hoff és Osterbrüchen
 helyeket, mellyek Bajor
 orsz.nak jutottak; Hasborn,
 Tautweller, Thelig, (The-
 ley) helyeket Oetzweiler,
 Coizweiler, Hirstein, Reich-
 weiler és Mosberg, Stein-
 berg és Deckerhart, Wall-
 hausen, és Schwarzhof, és
 Imbach községeket is ki-
 véven; ezek Prusziának
 maradtak. 4) Cusel kanton-
 ból e' Prusziának jutott
 részeket: Burglichtenber-
 g, Thallichtenber-
 g, Ruthwei-
 ler, Pfeffelbach, Reichwei-
 ler, és Schwarzorden. 5)
 Tholey kantonból a' közsé-
 geket: Namborn, Guide-
 weiler, Gronig, Osebach,
 és Oberthal, Innweiler,
 Ellmeren, Bliessen, Nieder-
 hofen, Winterbach, Aiz-
 weiler és Mappinger. 6) Ott-
 weiler kantonból: Wer-

schweiler, Dörenbach, Welschhausen, Steinbach, Niederlinxweiler (Niederlinweiler), Remesweiler, és Urexweiler községeket.

Sachsen Gotha, s Mecklenburg, Herczagek, Hannovera, és Würtenberg országok a representativum Systemát, ország rendekkel és gyűlésekkel egygyütt igazgatásokban elfogadták.

Olasz ország állapotja, népessége, nagysága az Austriai birtokokon kívül.

Két Sicilia ország nagysága 31731 □ mfd, népessége 6766700.

Sardinia, 22241 □ mfd 3,814000 l. Kilenczedik tart. nyál nevedett, mellynek neve Rummilly, Caronge tart. fő vsá lön St. Julien, melly a Franczia orsz. ből először Genevai kant. hoz ettől Sardiániához csatoltatott.

Corsika, Francia birtok 2723 □ mfd és 290000 l.

Lukki, Herczs. 374 □ mfd, 20000 l.

S. Marinoi, k. társaság, melly most az Egyházi birtokkal egyesítettett 17 □ mfd 7000 lak.

Malta, Gozzo, és Comino Angol birtok 143 □ mfd, 150000 l. *Egész Olasz ország,* az Austriai és Egyházi birtokokat is öszveszámlálván 94372 □ mfd 19644000 l.

Pensylvániában, egyesült ész. Amerikai tart. ban, a hiteles öszveszámláltatás szerint a Német lakosok száma közel egy milliónyi, Philadelphióban annyian beszélnek német, mennyien Angol nyelven.

Pernambuc, Fernanbuc, Kapitányág Portugalliai délszaki Amerikában, tenger szélteben Brasiliában. Sok czúkort és Brasiliái fát te-

rem. Az Európai lakosok száma mintegy 20000, a Negereké és Mulatoké 40000, a Negereké 24000. Fő vsa Pernambuco vagy Olinde, szép, kies környékben, Capirilee víznél; jó révvel, Püspöki lakással, több mint 1000 czúkor malmokkal, kard, vas készítésel.

Prusszia, tetemes kiterjedést nyert Alzbach tisztartóság által Lahn vizénél. Ez a tart. 10000 lakosokat számlál. Szint oly jeles szaporodást nyert Barbach, Neunkirchen, Orániai - Braunschweig Kantonok, s Siegeni ker. darabja által is. Alzbach Wetzlari ker. tel egyesítettett; a többi Siegeni ker. tel. A Királyi Wetzlari igazgatás ügyel minnyájokra. — Jeles előmenetelt nyert a kereskedés dolgában is: a Berg Herczs. nek, Rajna melléki tart. nyoknak, Westpháliának, s Ravensbergi Grófs. nak hozzá szerzése által; erre nézve Prussziában talajdon kereskedői komissió nyittatott.

Prussziai Silesiának közszen bányái 1855-ben 612 munkások által műveltettek; 330000 tallérnyi szemet adtanak; mellyből a tiszta nyereség 77300 tallérokra ment. Az érczbányák 1426 munkások által dolgoztattak, s 429000 tallérnyit adtanak, mellyből kész jövedelmül 66000 tallérok maradtak. A természetményeiből 1389 marknyi finom ezüst, 5297 mázsa ólom, 12000 mázsa síkárló ércz, 15000 mázsa vas gálizkő, 15000 mázsa Regulii Czink 58000 mázsa Gallmil, s t. ef. Vas bányái.

ban dolgoztak 589 munkások, kik 257000 tallérnyi értőt ástak ki; ezekből 34000 mázsa vas materia, 13000 vasszab és modella vas, 20000 önteni való vas, 's t. ef.

Spanyol ország' Colóniáinak népessége Amerikában mult eszt. ben 15—16 milliónyira számláltatott. Ezek közül e' tart. nyok szerzetek eddig magoknak függetlenséget: Buenos Ayres, Tucuman és Paraguay 1300000 Caraccas 1000000. Texas, Ouxaca, és Vera Cruznak

egy része, Californiával együtt 1000000. Panamának egy része 400000. Így a' függetlenek száma megy 3340000-re. Hívek maradtak eddig e' tart. nyok: Mexiko 5000000. Guatimala 5000000. Új Granáda 1460000, Lima 1500000. Perunak egy része 1200000. Chili 900000. Cuba, Porto Ricco, 900000 lakosokkal. Ezeknek száma egyetemben tesz 12,460000 f. *Wartembergt* orsz. nak mostani nagysága 350 □ mfd, népessége 1386668. Jövedelme 6328000 forént.

II. Jobbítások.

Abanatok, (Lex. I. Dar. 8 l.) olvasd: *Abatonok*.
Abarcauy (ott) Lusco helyett olv. *Cusco*.
Abarasa (ott) Abarara, nem meszsze Alephez.
Abaujvármegye Portája 73.
Agram, Zágráb Várm. (I. Dar. 59 l.) olv. két járásokra osztlik: I) Zágrábi, II. Sz. Iványi.
Arad Várm. Aradi, Világosi, Zarándi, 's Boros Jenői járásokra osztatik.
Arva Oravszki Zamek (I. Dar. 218 l.) olv. G. Zichi uradalma.
Arva Várm. járási: Kubini, Arvai, Tersztennai, és Nemes tói.
Bács Várm. Portáji 150.
Bars Várm. járási: felső, Tapolcsányi, Verebélyi, Lévai J.
Békes Várm. járási: Békesi, és Csabai.
Beregh Várm. járási: Munkácsi, Felvidéki Kaszonyi, Tiszaháti jár.

Bicske (I. Dar. 382 l.) olv. Bécsi ország úton.
Böhönye (I. Dar. 705 l.) olv. F. Ú. Festetics Antal.
Borsód Várm. járási: Miskolczi, Egri, Sz. Péteri, Szendrői jár.
Csardd Várm. Járása egyetlen egy.
Csongrád Várm. Járásai: Tiszán innen, 's Tiszán túl való jár.
Dognacska mvs Krassó Várm. ben.
Egerben, szép kert a' Seminariumé.
Fejér (Székes) Várm. (II. Dar. 226 l.) olv. fekszik délre és ny. ra Weszprém Győr és Komárom Várm. k között.
Felső Bánya, bánya mvs, nem Sz. K. vs.
Gömör Várm. járási: Felső, Rathói, Serkei, Putnoki, kis Honti jár.
Gyallány (II. Dar. 428 l.) olv. réttyei jó fűvellők.
Gyöngyösdn a' ref. száma 243. evang. 65.

Győr Várm. járási: Ezigetköz-
zi, Sokoró allyai, Pusztai
J. 432 l. olvasd Tétnél lévő
onvos forrása.

Hont Várm. járási: Báthi,
Selmetsbányai, Bozoki, és
Ipolyi jár.

Kacsahévíz (III. Dar. 109 l.)
olv. Pusztájának hossza 5
nem 50. mfd.

Liptó Várm. járási: napnyug-
ész. déli, és napkel. jár.

Loretto (III. Dar. 313 l.) olv.
mint a régi hagyomány bi-
zonyította.

Mező Tár (III. Dar. 493 l.)
olv. Lakosi kath. 673 ref.
12783. 40 6-hitű.

Munkács (III. Dar. 559 l.) 6-
hitűek helyett olvasd egy
hitűek.

**Nagyvárad Püspöki megyé-
ben** számláltatnak 44948
kath. 81199 egy. hit. 122148
6-hit. 313009 ref. 2098 evan-
gelikusok.

Nógrád Várm. járási: Felső,
vagy Besztercebányai, Al-
só vagy Zólyomi jár.

Nyitra Várm. járási: Szakol-
czai, Vágújhelyi, Nyitrai,
Bodoki, és Bajmóczi jár.

Posony Várm. járási: Posonyi,
Nagy Szombati, külső vagy
Szeredi, Csallóközi felső,

Csallóköz alsó, és Hegyon-
túl való jár.

Posony vs (IV. Dar. 213 l.)
olv. En is itt avatkoztam
a' Literaturának hazánk-
ban bectelen ügyébe.

Somogy Várm. járási: Marcza-
li, Kapbai, Igalyi, Szige-
ti, Babocsbai járás.

Soprony Várm. járási: So-
pronyi, Rábán kívül felső
jár. Rábán kívül alsó jár.
Rábaközi felső jár. Rába-
közi alsó jár.

Szent Benedek, ezt: „itt gya-
korta Vármegye gyűlési
tartatnak” hagydkli.

Thuróc Várm. járási: első,
második, harmadik, ne-
gyedik, jár.

Torna Várm. járási: felső és
alsó.

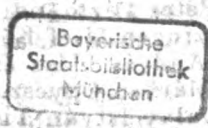
Kass hely (III. Dar. 118 l.) olv.
Fenéknél áltmenetel.

Kőrös Várm. járási: Kapron-
czay és Körösi.

Krasó Várm. járási: Bulcsi,
Kápolnási, Lugosi, Kras-
sovai, és Oraviczai.

Posega Várm. járási: Posegai
vagy alsó, Pakrázti vagy
felső jár.

Szerem Várm. járási: Vuko-
vári, Illóki, és Iregi jár.

V E G E

- Mélt. Gróf Wenkheim József Cs. Kir. Kármárás Úr Aradon.
 Tiszt. Balázs János Gyulai Káplán.
 Ns. Petik Antal uradalmi Perceptor, Gyulán.
 — Vámosi István Uradalmi Tisztartó, Szegvason.
 Tiszt. Ágoston János Phil. Doctor és Gyulai Káplán.
 Ns. Kövér Antal Gyulán.
 Tek. Antal Mihály, Gróf Pojachevich Úrfi Nevelője.
 — Sárközy István Ns. Somogy és más Várm. Táblabírája.
 Ns. Döbrentei László Ta. Vésey Úrfiak Nevelője.
 Tek. Vésey József, Ts. Na Somogy Vármegyei Táblabíró,
 és Csász. Kir. Fő-Madnagy.
 — Szűry István Táblabíró, és több Ns. Farniliák Fiscalissa.
 Tek. Baróczy Károlyi Assessor.
 — Tulman Pál Ts. Somogy Vármegye Táblabírája.
 Mélt. Báró Wenkheim József több Ts. Várm. Táblabírája.
 Tek. Nagy Márton Kőrös-Ladányi Uradalmi Fiscalis.
 — Krantzli Ferentz, Kőrös-Ladányi Uradalmi Exactor.
 — Litsek József, Kőrös-Ladányi Uradalmi Kasznár.
 — Belánszky Pál, Pecze Sz. Mártónyi Udvarbíró.
 Mélt. Gróf Festetics Mihály.
 Tek. Püspöky Mihály Ns. Bihar Várm. particularis Perceptor.
 — Sándor József Ügyész.
 — Polonkay Antal Ügyész.
 Fő Tiszt. Belánszky József Váti Kánonok.
 Tek. Vedres István, Városi Földmérő Szegeden.
 Nz. Gácsér János, Polgár Szegeden.
 Fő Tiszt. Kis János Evang. Superintendens 10. Exempl.
 Fő Tiszt. Kovács Miklós N. Váradi Kánonok és Seminar. Rect.
 Tiszt. Loeffler János Várad-Olaszi Plébános.
 — Bitskos János Csabai Plébános.
 — Lengyel József Csatári Plébános.
 — Szabó György Theologiai Professor.
 — Baritz Mihály a' N. Váradi Seminar. Vice-Rector.
 — Zsittnyánszky Mihály Endrődi Káplán.
 Tek. Gyarócskay László T. N. Bihar Várm. Tábla-Bírája.
 T. T. Vitkóczy Mátyás a' Nagy-Váradi Academicán Magyar
 Nyelv 's Litt. Professor.
 T. T. Jánosy Gábor a' N. Váradi Püspökség Tisztje.
 T. T. Baróthy János, a' N. Váradi Püspökség Tisztje.
 T. T. Benyovszky Antal a' N. Váradi Püspökség Tisztje.
 Balás Medárd Úr.
 Nz. Lang Ádám, Székes Fejérvári Könyvkötő 10. Exempl.
 Tek. Zlinszky Ignácz Fejér Vármegyei Táblabírája.
 — Paur Antal Tek. Fejér Vármegyei Táblabírája.
 Tiszt. Orsónitz Ignácz Theolog. Professor.
 — Parkas Imre, Theolog. Professor.
 — Maurer György Duna-Bentelői Káplán.
 — Vadász Mihály Berkátai Káplán.
 — Szabó János Professor 4. Exempl.
 — Orosz Mihály M. Vásárhelyi Káplán.
 Tek. Baranyai József Erdélyi Gubernialis Concipista.
 L. Báró Barnemiza József Úr.

- Tek. Enyedi László Secretarius.
— Kintses János Pro-Exact. Ration. Officialis.
T. P. Jogovits József Constantin, Professor.
T. P. Biró Márton Úr.
M. L. B. Jósika Miklós Úr.
M. B. M. I. Gróf Kemény Sámuel Urff.
Tek. Domjénfalvi Domjén János Vice Not.
— Csehy Sándor Ügyész.
Tiszt. Csákány Sámuel Makai Pap.
Ns. Demjén Sámuel Praefectus Geronden.
— Dósa Sámuel Rationum Consultor.
— Milótai Ferencz Praefectus.
Tiszt. ifjabb Intze Sámuel Kolosvári Ref. Prédikátor.
Nz. Guttman János Könyvkötő 13 Exempl.
Nz. Sukovics István.
— Körmöczy János Kalocsai Érsekség Számtartója.
Tiszt. Szabó János Káplány.
— Balog Pál Káplány.
— Czorda Albert Káplány.
Nz. Csajági Márton Actuarius a' Kalocsai Érsekségnél.
— Csajági Ferencz Kereskedő.
— Reiháti János, Nádudvari Notárius.
Nz. Bornemisza János, Kalocsai Érsekség Tisztartója.
Tiszt. Miklósvári Péter Theologus.
— Lósz Balás Theologus.
— Húry Ferencz Theologus.
Fő T. Wagner Ferencz Prépost, és Zombori sz. kir. város Pléb.
Tek. Daróczi Darócz József Tolna Vármegye Táblabírája.
Tiszt. Reichárd József Theologus.
— Kosztolányi Lajos Topolai Plébános.
— Szűcs András Kalocsai Seminarium Vice Rector.
Tek. Kardos János Bács Várm. Fiscális.
Nz. Valics, Dusnoki Notárius.
Tiszt. P. Damasus Stein, Báró Ötvesnél Nevelő.
— Kiáltosi Antal Budai kir. Oskolák Professora.
Ns. Szabó József Gindi Urff Nevelője.
Tek. Vásárhelyi János Fő Szolgabíró.
Tek. Szalbekné Asszony.
Tek. Csernovics István Szolgabíró.
— Bánhídi Antal Fő Szolgabíró.
Nz. Hidas Apothekárius.
— Glácz János Földmérő.
— Szikra, Patikárius.
Tek. Urbányi András Ügyész.
— Percsényi Nagy László Arad Várm. Eskütt.
Tek. Mihálovics József T. 2 Kun és Jász kerület Főlegys. Ex.
Mélt Kluch József Ó Exccllentziája Nyitrai Püspök.
Tek. Uzsovits János Tek. Nyitra Vármegyei Fő Adószedő.
— Zamároczy István Nyitra Várm. Fő Szolgabíró.
Fő Tiszt. Sórets Imre, fő Esperest és Nyitrai Plébános.
Tek. Déry István Sáros Vármegyei Táblabíró 2 Exempl.
— Kulyka József Ügyész.
Mélt. Báró Podmaniczky László és András 2 Exempl.

- Tek. Skorvay Fiscalis.
 — Szakhar János Prokát.
- Tiszt. Theodorovics István Pomázi Rácz Pap.
- Tek. Kubinyi Kubinyi András, több T. Várm. Táblabírája.
 — Szathmary József Fiscalis.
- Tek. Tomkaházi Tomka István Eperjesi District. Táblabíró.
 — Lipóczy Pulszky László Földes Úr.
 — Nagyréti Darvas József, több T. Várm. Táblabír. 2 Ex.
- Tiszt. Kovács Tamás, Sz. Benedek Szerz. Áldozó Pap és Prof.
— Ráczkó Ferentz	dto	dto	dto
— Barbai Galumban,	dto	dto	Köszegi Pr.
— Kiss Venczel,	dto	dto	
— Polák Sándor,	dto	dto	
— Pákoszek Kazimir	dto	dto	
— Horváth Máthé	dto	dto	
— Pendl Aloysius	dto	dto	és Archivár.
— Spilák Reginald	dto	dto	és Sopr. Pr.
— Pelczmann Hieronym.	dto	dto	és Sopr. Pr.
— Dulmics Norbert	dto	dto	és Sopr. Pr.
— Tóth Athanasius	dto	dto	és Eszter. Pr.
— Bajesi Jakab	dto		Pápai Prof.
— Guzmics Izidor, Sz. Bened. Szerz. Áldozó Pap és Prof.			
— Polgár László Sz. Bened. Szerz. Áld. Pap és Komár. Prof.			
— Phoenix Farkas Sz. Ben. Szer. Áld. Pap és Eszterg. Dir.			
— Nagy Boldi'sár, Füssi Administrator.			
- Tiszt. Ujvári Ferencz Gönyői Plébános.
- Brecsánszky Albert, Phil. Doctor és Prof.
- Cyrillus, Sz. Bened. Szerz. Áldozó Pap.
- Stimmer Antal, Sz. Bened. Szerz. Nev. Pap.
- Nagys. Aranka György Kir. Tábl. Assessor Erdélyben.
- Tek. Gedő József, Aranyas Széki Táblabíró.
- Tiszt. Hegedüs Lajos M. Vásárhelyi Ref. Pap.
- Ns. Kakasi György, M. Vásárhelyi Ref. Deák.
- Ns. Makai Cz. N. József, M. Vásárhelyi Ref. Deák.
- Ns. Jakab József Rectif. Commis. Abodi Jár.
- T. Szászvárosi Pál Harasztkereki Ref. Rector.
- Tiszt. Tályai Sámuel Lukafalvi Ref. Préd.
- Tolvaj János Gyalakuti Reform. Prédikátor.
- Tek. Botka György Gyalakuti Gr. Lázár István Udvarbíró.
- Nz. Ferentzi István R. Fiskalis Cancellista.
- Nz. Csehi Izsák Csokmányban.
- Tek. György László Praefectus.
- Jánó József Törvényes Szószólló.
- Nz. Jánosi Antal Számtartó.
- Ns. Loronka József Sz. Keresztúri Prof.
- Tiszt. Málnási József M. Régeni Reform. Préd.
- Tek. Récsi József Maros Széki Geometra.
- Tiszt. Szathmári István Balavásári Ref. Préd.
- Tek. Szolga János Törvényes Szószólló.
- Veres Bálint Törvényes Szószólló.
- Tiszt. Szabó György Makfalvi Ref. Préd.
- Pálfi Jakab Sz. Királyi Plébános.
- Ns. Szász Péter M. Vásárhelyi Ref. Coll. Perceptor.

- Nz. Détei János Maros-Vásárhelyi Dekan.
- Nagy Károly R. Tab. Cancellar.
- Ns. Pókai Sárosi György Major Szék. Assessor.
- Ns. Sallay György Debreczeni Káptalan és Könyvtáros 10. Ex.
- Ns. Péterfi László, Gróf Dezsőfalvi Nemzetbíró.
- Polgár László, Secretarius.
- Tek. Szathmári Dániel Hagymásod Mezőúr.
- Pap Szász József, Assessor, Igazg.
- Komját Sándor, Assessor.
- Fő Tiszt. Molnár József Debrecz. Plébán. és Főpöst.
- Tek. Ifjú Bessenyődi Vass István Ügyész.
- Titt. Földi János Debrecz. Colleg. Gazdája.
- Tek. Nánási Gábor Debreczeni Ügyész.
- Ns. Kerekes János Debr. Posta Contrallexia.
- Tek. Vaszári Rövid József Szabolch Várm. Assessor.
- Tiszt. Ferentay József, Ujvárosi Plébános.
- Ns. Bözörményi István Debreczeni Lakos.
- Tek. Botka Manyárd Berecska Uradi Fiszal.
- Tiszt. Salamon András Magyar Káptalan.
- Ns. Halusi György Kalmár.
- T. Horváth Pál Togatus.
- Tek. Oláh Mihály Hajdúvárosi Decretalis Fő Kápt.
- Tiszt. Nagy István H. Bözörményi Predik.
- Tek. Karas Péter Hajdúvárosi Fő Fiskalis.
- Tek. Oláh András Nánáson Generalis, Perceptör.
- Nz. Bacsó Bálint Patikárius, Debreczenben.
- Tiszt. Borbély János B. Bözörményi Predikátor.
- Tek. Kürti Sándor, H. Szabolcs Ügyész 2. Ex.
- Tek. ifjabb Székely János.
- Tiszt. Nyári József, Ref. Káplán, Keskerménben.
- Nz. Hajnal Sámuel, Pesti Kereskedő.
- Tiszt. Tud. Hajnal János Keskerméni Evang. Predikátor.
- Tiszt. Pap György Nagy, Bányai Káplán.
- Tiszt. Pater Champus Sándor, Munkács Professzor Miskolczon.
- Mélt. Király József, Pécsi Püspök.
- F. T. Juranits, Antal, Generalis Vicarius.
- F. T. Bésán Ignácz, Kánonok.
- F. T. Kosbely Mihály, Kánonok.
- F. T. Juranits László, Kánonok, Erdényi Plébán.
- N. T. Benevics Pál Dóbrókői Pléb. és Esperest.
- T. Bertalan György Berkesdi Plébános.
- T. Böröcz Márton Nevendék.
- T. Egyed Antal Bonyhádi Plébán.
- N. T. Góócs Ferdinand Hertelendi Pléb. és Esperest.
- T. Hegedűs Aloys Nevendék.
- T. Herman Lőrincz, Nevendék.
- T. Horváth Ferencz, K. Szőlősi Káplán.
- T. Jozipovits Imre, Káplán.
- T. Kapuváry János, Tek. Baranya V. Táb. Bitája.
- T. Kiss János Sz. Királyi Plébános.
- T. Kiss Péter, Káplán.
- T. Kolosváry János, Bogádi Plébán.
- T. Král József V., Rector a' Semináriumban.

- T. Medtróvics József Görtsoni Plébán.
- Ns. Nagy Imre Sellyei Földmérő.
- T. Paulovics Márton Mihalóczi Plébán.
- T. Persek Ferencz Bükösi Plébán.
- T. Radenits Antal Pellérdi Plébán.
- T. Raditsevics Imre Egerághi Plébán.
- T. Raisz József Püspöki Ügyész.
- T. Róka István Káplán.
- T. Simon István Úszógti urad. Praefectussa.
- N. T. Simon Máthé könyvtár őrző.
- T. Simon György N. Úröghi Plébán.
- N. Taar István.
- T. Teslér László Növendék.
- N. T. Zubánóvics Mátyás, Moszói Pléb. és Nispoti.
- T. Farkas József Studiorum Praefectus.
- T. Mészáros István Pataki Togatus Deák. 2 Ex.
- T. Nemeta József ditto ditto.
- P. Szent Györgyi János Pataki Theologus.
- T. Nagy Dániel Pataki Juratus Theologus.
- Nz. Eggenberger József Pesti könyvtáros 63 Ex.
- Balogh József Sáros Pataki Togatus Deák.
- Berezsky József Sáros Pataki Deák.
- Balogh Pál Sáros Pataki Deák.
- Tiszt. Horváth Ignácz Piarista és II-é anni Humanit Prof.
- Vén. Colleg. Scholarum Piarum Pest.
- Tiszt. P. Nagy Vendégi Aloysius.
- Kotsovszky Ferencz.
- Strobl György.
- Csetneky Imre.
- Malocsay Antal.
- Márkó Adalbert.
- Buktos Ferencz.
- Orbán Lajos.
- Tiszt. Nogrady József Vice Esp. és Pléb.
- T. Jeszenszky István ur.
- Nz. Landes József könyvtáros Pósonyban 10 Ex.
- Nz. Schweiger Ur könyvtáros Pósonyban 10 Ex.
- Tek. Dömötör Pál Fiscalis Baján.
- Tek. Horváth Mihály T. Bács V. Alőszedő.
- Tek. Mészáros Dániel T. Bács V. Pó. Szolgabíró.
- Tek. Kőröskényi Károly T. Bács V. Pó. Jegyző, és Ns. Baranya Várm. Tábla Növ.
- Tek. Mészáros Antal Pks. Bács Várm. Beszűtje.
- Tiszt. Kőrös József Magyarasi Plébán.
- Tek. Toth Mihály Tek. Bajai Urad. Fiscalis.
- Ns. Kauffman Ferencz T. Bajai Urad. Számvevő.
- Ns. Horváth Antal T. Bajai Urad. Kaszár.
- Tek. Pacséri Odry András Cs. K. Tanács. és Tek. Bács Várm. első Al Ispánja.
- Tek. Bájkal Völcics Fabian T. Bács Vár. 2-dik Al Ispánja.
- Tek. Militicsi Alföldy János T. Bács Várm. Szolga Bír.
- Tek. Bajsai Zákó György T. Bács Várm. A Jegyző.
- Tek. Deli Sámuel.

- Tek. Kozma János Zaránd Várm. gyefi Földes Ur.
Tek. Fülöp Elek Gr. Eszterházy János urad. Tarrácsos Insp.
Felső, 's alsó Surányi Gróf Sigray József, Cs. K. Kamarás.
Mélt. Németh Ujvári Gróf Batthányi József Cs. K. Kamarás.
Tek. Hettyei János T. Vas Várm. V. Perceptora.
— Udvardi József több Nemes Famil. Fiskális.
Tek. Horváth József Elek Gr. Erdődy Kajetan Fiskális.
Tiszt. Németh Mihály Káplán.
Tiszt. Pracovics Mihály Spiritualis.
Tek. Békásy Imre Fiscalis.
Tek. Gotthárd Ferencz Táblabíró.
Tiszt. Somogy József nev. Pap.
Tek. Szőgyényi Ferencz Zemplény Várm. Al Ispán.
Tek. Hudich János Kassai Püsp. ur. Insp. több Vár. Táblabír.
F. T. Páldián Jós. Apát. Kan. Fanczaferi Fő Esp. és N. Sárosi Pléb.
N. T. Fancsali Joob Mátyás Bodrogközi Al Esp. és N. Kövesdi Pléb.
Tiszt. Kupecz György, Hernád Kertsi Plébánus.
— Bányai József, a Szepesi Plébánus segédje.
— Rajhal Mátyás Praemonst és Kassai Tanító.
— Kis Antal Ex-Paulinus.
Tek. Sinay Miklós a Kassai Sz. Szék Püsp. és több urad. Fisk.
Nz. Kocpoczky András.
Mélt. szül. Gr. Klobusiczky N. Ibrányi Miklos elmaradott özv.
Ns. Dulházy Mihály, M. Gróf Dessöffy József Secret. 10 Ex.
Tek. Legényei Pintér István, Zemplén Várm. Gen. Percept.
Tiszt. Kosztyik Sándor, Lötsei Gymn. Prof. Praem. Kán.
Fő Tiszt. Verzár Gergely, Presbyter Dioec. Szathmár.
Tek. Hering Ignátz Szathmári Professor.
Fő Tiszt. Garamay Ferencz Kánonok.
Tiszt. Dobos István Ref. Predik. 6. Budán. 4 Ex.
Ns. Kovátsy Károly Logicus.
Ns. Kovátsi Ignátz Logicus.
Ns. Kremsberger Vincze Logicus.
Ns. Vojnits Károly de Bajza.
Ns. Vidovits Ferencz.
Tek. Keresztury József, Universitáspeli Histor. Prof.
Tek. Barcza Ádám, Pápai urad. Praef. és Fiskális.
— Bezeredy Mihály T. Veszprém Várm. V. Fiskális.
Tiszt. Doczy József. Kovátsi Plébánus.
— Horváth András, Téthi Plébánus.
T. Kajári János Átsi oskola mester.
Tek. Karátsonyi Gábor, Veszprém Várm. hites Ügyvéd.
— Kazay Gábor, Veszprém Várm. fő Adószedő.
— Orosz Pál, Veszprém Várm. Táblabíró.
Tek. Pápay Sámuel, Tábl. B. és urad. Fiskál.
— Prauner Gábor, Pápai urad. Számvevő.
Tiszt. Molnár Elek, Expaulinus Pápan.
— Slajkó Ignátz, Sz. Bened. Szerzetb. Pápai Prof.
— Szabó Márton. det.
Tiszt. Szudávy Egyed, Expaulinus Pápan.
Tek. Tethi Takács József, több Ns Várm. Táblabír.
Tiszt. Zsembefy Imre, Pápa-Tészéri Pléb. és Al Esperest.
Tek. Karátsonyi József, Devetséri urad. Fiskális.
Tiszt. Pethő Imre Sz. Lászlói Plébánus.

- Tek. Pápay Sámuel, urad. Fiskális és több Várm. Táblab.
 Nz. Müller Ur könyváros Pesten 6 Ex.
 Nz. Schweiger, Győri könyváros 10 Ex.
 Tiszt. Somogyi Ferencz, Korógyi Ref. Predikátor.
 Nz. Tóbi János, Siklési könyvkötő, 10 Ex.
 Nz. Király Mihály, Mélt. L. B. Prónay Sigmund Tisztartója.
 Tiszt. Kováts Péter, Csóknyai Ref. Predik.
 Tiszt. Roth Mihály, Secretar. Prov. Piarist. Pesth.
 Nz. Oekonom Nahum Egri kereskedő.
 Özvegy Ns. Kis Istvánné, és Fija József 7 Ex.
 Tek. Kis. Pál, Ts. Pest V. Vice Notárius.
 Tiszt. Haulik József, Soroksári Káplány.
 Nagys. Muzsely Antal, T. Csanád Várm. Fő Ispánja.
 Tek. Marczely Ur, új Szőnyi kereskedő, s Földes Ur.
 Tek. Böhm Imre, Tatai Domin Exactora.
 Tek. Motsáry Tamás, Nograd V. Assessora.
 Nz. Varga János, Tatai Lakoa.
 Tek. Hollósy János, Bajai urad. Fiskális.
 Mélt. Koválik János, Püspök.
 Tiszt. Pécsújfaluai Péchy Ferencz, Esztergom Várm. Táblabíró és a Vicariatusanak Secretárius.
 Nz. Kónya András Tisztartó Pentzen.
 Nz. Száldobosi Pap János.
 Tiszt. Katona Mihály, Búcsi Ref. Predik. és Esperest.
 Nz. Dálnoky Sámuel Prof. 2 Ex.
 Tek. Zelenay János, Mélt. Gróf Hunyadinál Fiskális.
 Tek. Kazinczy István, több T. Várm.ék Táblabír.
 Fő Tiszt. Pálma Pál, a' Nagy Mélt. Egri Ers. Secret.
 Tek. Lovassy István, Tek. Bihar Várm. Eskütje.
 Tiszt. Kertész Jos. Calasantius, I. Gr. Prof.
 Tek. Vitkovics Mihály, több Nz. Famil Ügyésze.
 Fő Tiszt. Balassa Gábor Pléb. Veszprémben. 30 Ex.
 Tiszt. Kis Axi Toth János, Tolcsvai Ref. Predik. 2 Ex.
 Tek. Tsépi Antal, Fiskális Izsépbén Zemplén Várm. ben.
 Tek. Kádas István, Rector M. Keresztesen.
 Nz. Szathmári Király János Urfi.
 Tiszt. Angyal Márton. Colleg Bibliothekarius. 2 Ex.
 Tiszt. T. Baronyai József, Petrakai Ref. Predik.
 Nz. Rhedey József, Urfi.
 Nz. Márton János, Physicus.
 Nz. Illyés István Physicus.
 Nz. Szarka Ignácz Physicus.
 Nz. Demjén István, Physicus.
 Nz. Dudás József, Physicus.
 Nz. Márton István, Physicus.
 Nz. Dráskóczy Gábor, Physicus.
 Nz. Nemes József, Physikus.
 Nz. Miklós László, Theologus.
 T. Szakál László, Theologus.
 T. Horkay Péter, Colleg. Senior.
 Tek. Mészáros István, Syntax. Praeceptor.
 Nz. Bartha István, könyvkötő Debreczenben. 2 Ex.
 Tek. Pethe Ferencz, 3 Ex.
 Tek. Forgó György, Tek. Pest Várm. Physicus.

- Tiszt. Bucsek János, Pereszlényi Pléb.
 Nz. Bede József, Miskolczon.
 Tiszt. Kujári István, Simonyi Predikátor,
 Nz. Leyerer Ur, könyváros Pesten 2 Ex.
 Tek. Udvarnok Lajos, Udvari Ágens Bécsben.
 Tek. Navay György, T. Csanád Várm. Főbírája. 2 Ex.
 — Ónosy János, T. Csanád Várm. Orvosa.
 — Dániel János, T. Arad Várm. Eskütje.
 F.T. Dézsenyi Evermodus, a' Praem. R. Reg. Kán. Jánoshídi Ad.
 T. Tóthi-Poroszlay János, Ns. Insur. Fő Hadnagy és pens.
 Major Bihar Várm. Táb. bírāja.
 T. Kováts István, Tog. Deák.
 T. Szakáts József, Tog. Deák.
 Tiszt. Gerdenich István, Kéméndi Káplán.
 Nz. Lichtenstein Landerer Typogr. Factora.
 Nz. Lovas László, Léván 2 Ex.
 T. Örömbeli Mihály, Dadi Rector.
 F T. P. Bolla Márton, kegyes Szerzetbeli Provincialis Pesten.
 Vajda Pál, Kassai könyvkötő. 4 Ex.
 Tiszt. P. Katona Dyonisius, Szegedi Lyc. a' világ Tört. Prof.
 T. P. Paulinus Pauzi, Sz. Fer. Szerz. Ald. Pap és Magy. Concion.
 Nz. Tósy János, Siklósi könyvkötő 7 Ex.
 Tiszt. Sarkady István, Haboly Ref. Predikátor.
 Tek. Dobronyi Isaak Sámuel második Al-Ispány.
 — Tasnádszántói Becsky Ignácz számos Várm. Táblabír.
 — Gulácsi Gulácsy Gábor több Nemes Várm. Táblabír.
 — Marótegyházi Maróthy Pál Tábabír.
 — Darvai Darvay Gábor Fő Szolgabíró.
 — Szirmai Szirmay Lajos Szolgabíró.
 — K. Vágási Botka Lajos Szolgabíró.
 — Rápolti Nagy Pál Szolgabíró.
 — N. Váradí Ajtay Sámuel Al-Jegyző és Táblabíró
 — Újfalusy József Fiscalia.
 — M. Madarassy Pál Aladószedő.
 — Sánta Sándor Aladószedő.
 — Szücs János Eskütt.
 — Nagy Lajos Eskütt.
 — Kanizsay Ádám Eskütt.
 — K. Kende Zsigmond Al-Jegyző
 — Újfalusy Mihály Ügyész.
 — Kéri Vályi Zsigmond Kir. Perceptor N. Kraszna Várm.
 — Csáti Kürty Sándor Szigeten a' kir. urad. Controllór.
 Tiszt. tudós Nagy Gedeon Tractualis Assessor.
 Egy nevetlen.
 Tek. Erdélyi József.
 Tek. Bellánszky László, Mélt. Báró Wenkheim Archivár.
 Tek. Boros János, Palatinális Prothokollista.
 Tiszt. Moldoványi Antal, Nagys. Pfisterer Ur fiai. Nevelője.
 Nz. Guzmics József.
 Tiszt. Székely Márton, Maros Vásárhelyi Ref. Pred.
 T. Gebhard Ferencz, Orvos Doctor.
 Tek. Vályi Ferencz, Sárospataki Professor.

